ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYE YAZILI BASININDA YUGOSLAVYA SAVAŞLARI VE SAVAŞ FOTO MUHABİRLİĞİ

Devrim Deniz EROL

(Doktora Tezi)

Eskişehir, 2013

TÜRKİYE YAZILI BASININDA
YUGOSLAVYA SAVAŞLARI VE SAVAŞ FOTO MUHABİRLİĞİ

Devrim Deniz EROL

DOKTORA TEZİ

Basın Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Filiz TİRYAKİOĞLU

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekim, 2013

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Devrim Deniz EROL'un "Türkiye Yazılı Basınında Yugoslavya Savaşları ve Savaş Foto Muhabirliği" başlıklı tezi **29 Kasım 2013** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, **Doktora** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı)	**: Prof.Dr.Filiz TİRYAKİOĞLU**
Üye	**: Prof.Dr.A.Haluk YÜKSEL**
Üye	**: Prof.Dr.Nadir SUĞUR**
Üye	**: Prof.Dr.Huriye KURUOĞLU**
Üye	**: Doç.Dr.Hüseyin ERYILMAZ**

Prof.Dr.B.Zafer ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doktora Tez Özü

TÜRKİYE YAZILI BASININDA YUGOSLAVYA SAVAŞLARI VE SAVAŞ FOTO MUHABİRLİĞİ

Devrim Deniz EROL
Basın Yayın Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim 2013
Danışman: Prof. Dr. Filiz TİRYAKİOĞLU

Dünyada gerçekleşen savaşların gazetelerdeki haber fotoğraflarıyla sunumu söz konusu olduğunda fotoğraf, fotoğrafı çeken foto muhabirlerinin dışına çıkmaktadır. Bu bağlamda söz konusu tez çalışması, Türkiye yazılı basını içinde yer alan Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinin Yugoslavya savaşlarını haber fotoğraflarıyla nasıl sunduğuna odaklanmıştır. Gazetelerin seçiminde, gazetelerin farklı sahiplik ilişkilerine ve yayın politikalarına sahip olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Çalışma, gazetelerin Yugoslavya savaşları içinde yer alan Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Kosova savaşlarına ait yayınladıkları fotoğraflar üzerinden gerçekleştirilmiş; fotoğraflar görsel içerik çözümlemesi ve göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Çalışmanın alt amacını ise Türkiye'de savaş foto muhabirliği olgusu oluşturmaktadır. Çalışmanın sonuçları gazetelerin kendilerini Bosna ve Kosova taraflarının yanında konumlandırdıkları yönündedir. Gazeteler, Yugoslavya savaşları içinde yer alan Bosna ve Kosova savaşlarını nicel anlamda ön plana çıkarmışlar; anlam kuruluşlarını da özellikle sivil Bosnalı ve Kosovalıların fotoğrafları üzerinden inşa etmişlerdir. Gazetelerin sunumunda Bosna ve Kosova bölgeleriyle Türkiye arasında yer alan tarihsel, kültürel ve dini ortaklıkların rol oynadığı söylenebilmektedir. Söz konusu sunum, Türkiye'nin savaşlar dönemindeki dış politikasıyla da örtüşmektedir. Bu ortaklıklar dışında gazetelerde yer alan farklı anlamlandırmalar, gazetelerin yayın politikalarıyla açıklanabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Savaş fotoğrafı, savaş foto muhabirliği, Yugoslavya savaşları, görsel içerik analizi, göstergebilimsel analiz.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Abstract

THE YUGOSLAV WARS IN THE TURKISH PRESS AND WAR PHOTOJOURNALISM

Devrim Deniz EROL

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, October 2013

Adviser: Prof. Dr. Filiz TİRYAKİOĞLU

Photography goes beyond the authority of the photographer when the presentation of wars by news photography is concerned. In this vein, the present study focuses on the photography presentation of the Yugoslav wars in the Turkish press, with the examples of daily papers Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye and Zaman. The papers were selected with regard to diverse ownership relations and publishing policies. The study is based on the photographs published in relation to the Slovenian, Croatian, Bosnian and Kosovo wars, which are all known as the Yugoslavia wars. The photographs were analyzed, using visual content analysis and semiotic analysis methods. The sub-objective of the study is to define the construction of the phenomenon of the war photojournalism in Turkey. The results of the study suggest that the newspapers took sides with Bosnia and Kosovo. In quantitative terms, the newspapers put more emphasis on Bosnia and Kosovo, both involved in the Yugoslav wars, and constructed meanings based mainly on the civilian Bosnia and Kosovo people. It may be concluded that the historical, cultural and religious associations between Turkey, and Bosnia and Kosovo played a role in the coverage of these news in newspapers. This coverage is also related to Turkey's foreign policy during those wars. Apart from these associations, the publishing policies of the newspapers explain their varying interpretations.

Keywords: War photography, war photojournalism, the Yugoslav wars, visual content analysis, semiotic analysis.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

29/11/2013

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Devrim Deniz EROL

Önsöz

Türkiye Yazılı Basınında Yugoslavya Savaşları ve Savaş Foto Muhabirliği başlıklı tez çalışması, gazetelerin Yugoslavya savaşlarının sunumunda kurdukları anlamlandırmaları ve bu anlamlandırmalarda başvurdukları mit anlatılarını ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulguları, daha sonra gerçekleştirilecek olan savaşların sunumuna yönelik çalışmalar açısından da yol gösterici olacaktır.

Söz konusu çalışma, iki senelik yoğun bir çalışmanın ürünüdür. Bu çalışma süresince sevgili tez danışmanım Prof. Dr. Filiz Tiryakioğlu, bilimsel yönlendirmeleri ve önerileriyle çalışmaya büyük katkılar sağlamıştır. Bunun yanı sıra manevi olarak da beni yalnız bırakmamış; desteğini, dostluğunu ve güvenini iki sene boyunca, hiç sıkılmadan bana hissettirmiştir. Bundan dolayı kendisine sonsuz teşekkür borçluyum. Bunun yanı sıra çalışmaya getirdikleri ufuk açıcı öneriler ve çalışma süresince bana gösterdikleri destekleyici tutum için sevgili jüri üyelerine de teşekkür ediyorum. Bu çalışma süresince bana olan manevi desteğini esirgemeyen ve yaşamı benim için daha katlanılır kılan sevgili anneme; uzaktan da olsa bana güvenini her zaman hissettiren sevgili babama, yanımda olan ve yaşamıma dokunan tüm dostlarıma da teşekkür borçluyum. Son olarak sevgili Mavi ve Kahve, yaşamımda varolduğunuz için teşekkürler.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

İçindekiler

	Sayfa
Jüri ve Enstitü Onayı ……..	ii
Öz …….....	iii
Abstract ……	iv
Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi ……..	v
Önsöz ……	vi
Özgeçmiş ……..	vii
Tablolar Listesi ……...	xiii
Şekiller Listesi ……	xiii
Fotoğraflar Listesi ……...	xiii
Kısaltmalar Listesi ……..	xvii
1. Giriş ……..	1
1.1. Problem ……	6
1.2. Amaç ……..	6
1.3. Önem ……..	7
1.4. Sınırlılıklar ……...	8
2. Alanyazın ……..	10
2.1. Foto Muhabirliği, Haber Fotoğrafı ve Fotoğraf Editörlüğü ……...	10
2.1.1. Foto muhabirliği ……...	10
2.1.1.1.Tanımı ……...	12
2.1.1.2. Görevleri ……..	14
2.1.1.3. Sınırlılıkları ……..	17
2.1.1.4. Foto muhabirliğinin ortaya çıkışı ve gelişimi ……	21
2.1.1.4.1. Dünyada foto muhabirliği …….	22
2.1.1.4.2. Türkiye'de foto muhabirliği …….	26
2.1.2. Haber fotoğrafı ……..	29

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2.1.2.1. Tanımı …….. 30
2.1.2.2. İçerik özellikleri …….. 33
2.1.2.3. Teknik özellikleri …… 35
2.1.2.4. Estetik özellikleri ……. 37
2.1.2.5. Etik özellikleri ……. 42
2.1.3. Fotoğraf editörlüğü ……. 47
2.1.3.1. Tanımı …….. 48
2.1.3.2. Görevleri …….. 51
2.1.3.3. Fotoğraf editörlüğünün ortaya çıkışı
ve gelişimi …… 58
2.1.3.3.1. Dünyada fotoğraf editörlüğü …… 58
2.1.3.3.2. Türkiye'de fotoğraf editörlüğü ……. 61
2.2. Savaş Foto Muhabirliği
ve Savaşın Haber Fotoğraflarıyla Sunumu …….. 65
2.2.1. Savaş foto muhabirliği ……. 65
2.2.1.1.Tanımı ……... 65
2.2.1.2. Görevleri …….. 68
2.2.1.3. Karşılaşılan sorunlar …….. 77
2.2.1.4. Savaş foto muhabirliğinin ortaya çıkışı
ve gelişimi …… 82
2.2.1.4.1. Dünyada savaş foto muhabirliği ……... 83
2.2.1.4.2. Türkiye'de savaş foto muhabirliği ….. 94
2.2.2.Yugoslavya savaşları ……. 105
2.2.2.1. Ortaya çıkışı ve gelişimi …….. 105
2.2.2.2. Savaşın gazetelerde sunumuna
yönelik çalışmalar …….. 117

3. Yöntem ……. 127
3.1. Araştırma Modeli …… 127
3.2. Evren ve Örneklem ……. 128
3.3. Veri Toplama Tekniği ……. 131
3.3.1. Görsel içerik analizi ……. 132

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

3.3.2. Göstergebilimsel analiz …… 133
3.3.2.1. Saussure: Gösteren ve gösterilen ……... 134
3.3.2.2. Peirce: Gösterge, yorumlayan ve gönderge ……. 139
3.3.2.3. Barthes: Yan anlam ve düz anlam …… 143
3.3.3. Görüşme tekniği ……... 149
3.4. Veri Analizi …….. 150
3.4.1. Görsel içerik analizi ……. 150
3.4.2. Göstergebilimsel analiz …… 154
3.4.3. Görüşme tekniği ……... 156

4. Bulgular ve Yorum ……. 159
4.1. Nicel Veriler ve Yorumu ……. 159
4.1.1. Haber sayısı …….. 162
4.1.2. Fotoğraf sayısı …….. 162
4.1.3. Fotoğrafların türü …… 162
4.1.4. Fotoğrafların kapladığı alan ……... 163
4.1.5. Savaşlara göre fotoğraf sayısı ……. 163
4.1.6. Fotoğrafların yayınlandığı sayfa ……. 164
4.1.7. Fotoğrafların gazete sayfalarındaki yeri …… 164
4.1.8. Fotoğrafların kaynağı …….. 175
4.1.9. İnsan …….. 181
4.1.9.1. Sivil alt kategorisi …… 183
4.1.9.2. Asker alt kategorisi ……. 185
4.1.9.3. Politikacı alt kategorisi ……... 188
4.1.10. Şiddet ……... 190
4.1.11. Savaş teknolojisi ……. 193
4.2. Nitel Veriler ve Yorumu …… 215
4.2.1. Hürriyet gazetesi …….. 216
4.2.1.1. İnsan ……. 216
4.2.1.1.1. Sivil …….. 216
4.2.1.1.2. Asker ……... 220

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.1.1.3. Politikacı 223
4.2.1.2. Şiddet 226
4.2.1.3. Savaş teknolojisi 233
4.2.2. Sabah gazetesi 238
4.2.2.1. İnsan 238
4.2.2.1.1. Sivil 238
4.2.2.1.2. Asker 241
4.2.2.1.3. Politikacı 244
4.2.2.2. Şiddet 247
4.2.2.3. Savaş teknolojisi 255
4.2.3. Cumhuriyet gazetesi 261
4.2.3.1. İnsan 261
4.2.3.1.1. Sivil 261
4.2.3.1.2. Asker 264
4.2.3.1.3. Politikacı 267
4.2.3.2. Şiddet 270
4.2.3.3. Savaş teknolojisi 276
4.2.4. Türkiye gazetesi 282
4.2.4.1. İnsan 282
4.2.4.1.1. Sivil 282
4.2.4.1.2. Asker 285
4.2.4.1.3. Politikacı 288
4.2.4.2. Şiddet 291
4.2.4.3. Savaş teknolojisi 298
4.2.5. Zaman gazetesi 303
4.2.5.1. İnsan 303
4.2.5.1.1. Sivil 303
4.2.5.1.2. Asker 306
4.2.5.1.3. Politikacı 310
4.2.5.2. Şiddet 312
4.2.5.3. Savaş teknolojisi 320

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

5. Sonuç ……... 326

Ekler …… 361

Kaynakça …… 374

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Tablolar Listesi

	Sayfa
Tablo 1. Haber Sayısı; Fotoğraf Sayısı-Türü-Alanı; Savaşlar; Fotoğrafların Yayınlandığı Sayfa ve Yayın Yeri ……..……....	161
Tablo 2. Fotoğrafların Kaynak Bilgileri ……..	175
Tablo 3. İnsan, Şiddet ve Savaş Teknolojisi Kategorileri ……..	182
Tablo 4. Sivil Alt Kategorisi ……..	183
Tablo 5. Asker Alt Kategorisi ……...	186
Tablo 6. Politikacı Alt Kategorisi …….	188
Tablo 7. Şiddet Kategorisi …….	191
Tablo 8. Savaş Teknolojisi Kategorisi ……..	194

Şekiller Listesi

	Sayfa
Şekil 1. Saussure'un Göstergesi ……..	136
Şekil 2. Peirce'nin Göstergesel Süreci ……	140
Şekil 3: Barthes'ın İkili Anlamlandırma Düzeyi ……...	148

Fotoğraflar Listesi

	Sayfa
Fotoğraf 1. Alexander Gardner, "Lewis Payne" ……..	19
Fotoğraf 2. Robert Capa,"D-Day" …….	33
Fotoğraf 3. Pan …….	42
Fotoğraf 4. Kevin Carter, "Akbaba ve Çocuk" ……	47
Fotoğraf 5. O. J. Simpson'un İki Farklı Dergideki Fotoğrafları ….	57
Fotoğraf 6. Alexandra Boulat, Bağdat ……...	70
Fotoğraf 7. Alexandra Boulat, Basra …….	70
Fotoğraf 8. Roger Fenton, "Ölümün Gölgesi Vadisi" ……..	84
Fotoğraf 9. Eddie Adams, Vietnam ……	89

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 10. Huynh Cong Ut, Vietnam …….. 90
Fotoğraf 11. James Natchwey, Kosova …….. 92
Fotoğraf 12. Antonin Kratochvil, "Landscapes of War" ……. 93
Fotoğraf 13. Ramazan Öztürk, "Sessiz Tanık" ……. 99
Fotoğraf 14. Hakan Denker, Time Dergisi …… 100
Fotoğraf 15. Murad Sezer, Irak/Felluce …… 101
Fotoğraf 16. Emin Özmen, Halep ……... 102
Fotoğraf 17. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 217
Fotoğraf 18. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 219
Fotoğraf 19. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 220
Fotoğraf 20. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 222
Fotoğraf 21. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 223
Fotoğraf 22. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 225
Fotoğraf 23. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 226
Fotoğraf 24. Kosova Savaşı. Hürriyet …… 227
Fotoğraf 25. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 229
Fotoğraf 26. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 230
Fotoğraf 27. Hırvatistan Savaşı. Hürriyet ……. 232
Fotoğraf 28. Kosova Savaşı. Hürriyet …… 233
Fotoğraf 29. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 234
Fotoğraf 30. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 235
Fotoğraf 31. Kosova Savaşı. Hürriyet …… 236
Fotoğraf 32. Bosna Savaşı. Hürriyet …….. 237
Fotoğraf 33. Bosna Savaşı. Sabah …….. 239
Fotoğraf 34. Bosna Savaşı. Sabah …….. 240
Fotoğraf 35.Bosna Savaşı. Sabah ……... 242
Fotoğraf 36. Bosna Savaşı. Sabah …….. 243
Fotoğraf 37. Kosova Savaşı. Sabah …… 244
Fotoğraf 38. Kosova Savaşı. Sabah …… 246
Fotoğraf 39. Bosna Savaşı. Sabah …….. 248
Fotoğraf 40. Bosna Savaşı. Sabah …….. 249
Fotoğraf 41. Kosova Savaşı. Sabah …… 251

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 42. Hırvatistan Savaşı. Sabah ……. 252
Fotoğraf 43. Slovenya Savaşı. Sabah …….. 254
Fotoğraf 44. Bosna Savaşı. Sabah …….. 255
Fotoğraf 45. Bosna Savaşı. Sabah …….. 257
Fotoğraf 46. Kosova Savaşı. Sabah …… 258
Fotoğraf 47. Kosova Savaşı. Sabah …… 259
Fotoğraf 48. Kosova Savaşı. Sabah …… 260
Fotoğraf 49. Hırvatistan Savaşı. Cumhuriyet ……... 262
Fotoğraf 50. Hırvatistan Savaşı. Cumhuriyet …….. 263
Fotoğraf 51. Slovenya Savaşı. Cumhuriyet …….. 265
Fotoğraf 52. Bosna Savaşı. Cumhuriyet ……... 266
Fotoğraf 53. Kosova Savaşı. Cumhuriyet ……. 267
Fotoğraf 54. Bosna Savaşı. Cumhuriyet ……... 269
Fotoğraf 55. Hırvatistan Savaşı. Cumhuriyet …….. 270
Fotoğraf 56. Bosna Savaşı. Cumhuriyet ……... 271
Fotoğraf 57. Hırvatistan Savaşı. Cumhuriyet …….. 273
Fotoğraf 58. Kosova Savaşı. Cumhuriyet ……. 274
Fotoğraf 59. Kosova Savaşı. Cumhuriyet ……. 275
Fotoğraf 60. Hırvatistan Savaşı. Cumhuriyet …….. 277
Fotoğraf 61. Bosna Savaşı. Cumhuriyet ……... 278
Fotoğraf 62. Bosna Savaşı. Cumhuriyet ……... 279
Fotoğraf 63. Bosna Savaşı. Cumhuriyet ……... 280
Fotoğraf 64. Bosna Savaşı. Cumhuriyet ……... 281
Fotoğraf 65. Bosna Savaşı. Türkiye ……... 283
Fotoğraf 66. Kosova Savaşı. Türkiye …… 285
Fotoğraf 67. Bosna Savaşı. Türkiye ……..…… 286
Fotoğraf 68. Bosna Savaşı. Türkiye …….. 287
Fotoğraf 69. Bosna Savaşı. Türkiye ……... 289
Fotoğraf 70. Kosova Savaşı. Türkiye ……. 290
Fotoğraf 71. Bosna Savaşı. Türkiye ……... 292
Fotoğraf 72. Slovenya Savaşı. Türkiye …….. 293
Fotoğraf 73. Bosna Savaşı. Türkiye ……... 294

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 74. Kosova Savaşı. Türkiye ……. 295
Fotoğraf 75. Kosova Savaşı. Türkiye ……. 297
Fotoğraf 76. Bosna Savaşı. Türkiye ……... 298
Fotoğraf 77. Kosova Savaşı. Türkiye ……. 299
Fotoğraf 78. Bosna Savaşı. Türkiye ……... 300
Fotoğraf 79. Slovenya Savaşı. Türkiye …….. 301
Fotoğraf 80. Kosova Savaşı. Türkiye ……. 302
Fotoğraf 81. Kosova Savaşı. Zaman ……... 304
Fotoğraf 82. Bosna Savaşı. Zaman ……. 305
Fotoğraf 83. Bosna Savaşı. Zaman ……. 307
Fotoğraf 84. Bosna Savaşı. Zaman ……. 309
Fotoğraf 85. Bosna Savaşı. Zaman ……. 310
Fotoğraf 86. Bosna Savaşı. Zaman ……. 312
Fotoğraf 87. Bosna Savaşı. Zaman ……. 313
Fotoğraf 88. Bosna Savaşı. Zaman ……. 315
Fotoğraf 89. Bosna Savaşı. Zaman ……. 317
Fotoğraf 90. Kosova Savaşı. Zaman ……... 318
Fotoğraf 91. Kosova Savaşı. Zaman ……... 319
Fotoğraf 92. Kosova Savaşı. Zaman ……... 321
Fotoğraf 93. Kosova Savaşı. Zaman ……... 322
Fotoğraf 94. Bosna Savaşı. Zaman ……. 323
Fotoğraf 95. Kosova Savaşı. Zaman ……... 324
Fotoğraf 96. Bosna Savaşı. Zaman ……. 325

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Kısaltmalar Listesi

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AT: Avrupa Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

İKÖ: İslam Konferansı Örgütü

NATO: North Atlantic Treaty Organization/ Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

1. Giriş

Dünya toplumlarını en çok meşgul eden olgu, sonu gelmeyen savaşlar olmuştur. Savaş olgusu, insanlığın ortaya çıkışından günümüze kadar olan süreçte geçirdiği değişimlere rağmen süreklilik göstermektedir. Özellikle yirminci yüzyıldan yirmi birinci yüzyıla devam eden süreçte ortaya çıkan savaşlar, savaş muhabirleri ve foto muhabirleri tarafından belgelenmiş ve kitle iletişim araçları tarafından dünya kamuoyuna aktarılmıştır.

Foto muhabirleri savaşların gerçekleştiği, can güvenliklerinin tehlikede olduğu çatışma ve şiddet ortamlarında yer almışlardır. Bundan dolayı savaş alanları, foto muhabirleri açısından oldukça zor çalışma koşullarını da beraberinde getirmiştir. Ancak bu zor koşullara rağmen foto muhabirleri, savaşları aktaran fotoğraflarını belirli kurum veya ajanslara iletmekle yükümlüdürler. Genel anlamda bir basın kurumunda ya da belirli bir haber veya fotoğraf ajansına bağlı olarak çalışan ve görevi belirli bir habere ilişkin fotoğrafı olabildiğince açık ve tarafsız şekilde okuyucuya sunmak olan foto muhabirleri (Hoy,1986:5-9), dünyada gerçekleşen savaşları görsel olarak okuyuculara sunmada birincil role sahiptirler. Yazılı basın söz konusu olduğunda da foto muhabirlerinin çektiği haber fotoğrafları, savaşın görsel sunumunu sağlamaktadır. Bu bağlamda haber fotoğraflarının savaşlara ilişkin toplumsal hafıza oluşumuna katkıda bulunduğu söylenebilmektedir.

Fotoğrafın basında kullanımıyla ilişkili olarak, 19. yüzyılın sonlarında foto muhabirliği mesleğinin öncüleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Dünyada ve Türkiye'de modern anlamda foto muhabirliğinin bir meslek olarak ortaya çıkışı ise kitle iletişim araçlarının güçlendiği, yazılı basında fotoğraf kullanımının yaygınlaştığı ve fotoğraf teknolojisinin gelişme gösterdiği yirminci yüzyılda gerçekleşmiştir (Freund, 2007:101-106; Kavas, 2011:348).

Fotoğrafın François Aragon tarafından, 1839 yılında Fransız Bilimler Akademisi'nde tanıtılmasından kısa bir süre sonra savaş ve fotoğraf arasındaki ilişki başlamıştır. İlk savaş fotoğrafları 1855 yılında Fenton tarafından Kırım Savaşı (1853-1856) sırasında çekilmiştir. İngiliz hükümeti tarafından görevlendirilen Fenton'un fotoğrafları, gerek kendisi gerekse hükümet tarafından, askerlerin ve kamuoyunun moralini düşürmemek adına sansürlenmiştir (Freund, 2007:97-98). Tarihteki ilk örneği

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

oluşturan Kırım Savaşı fotoğraflarından itibaren savaşta foto muhabirliği olgusu, savaş fotoğrafları ve bu fotoğrafların yazılı basında yer alışı sorunlu alanlar olarak tarihe geçmişlerdir.

Basında yer alan savaşa ilişkin haber fotoğraflarında, savaşan taraflardan hangisinin haklı hangisinin ise haksız olduğuna yönelik anlamlar kurulabilmektedir. Bu fotoğraflar yoluyla masum kurbanların trajedisinin anlatımı, militarizmle ilişkili kahramanlık anlatıları ya da savaş teknolojilerinin yüceltilmesi de söz konusu olabilmektedir. Fotoğrafları yayınlanan bazı savaşlar, sanki hiçbir çatışma yaşanmamış ya da hiç kimse ölmemiş izlenimi verirken bazılarındaysa sadece kan ve gözyaşı görülmektedir. Haber fotoğrafları yoluyla bu özelliklerden bazılarının öne çıkarılması, diğerlerininse yok sayılmasının arkasında birçok neden yer almaktadır. Bunun nedeni savaş fotoğraflarının belirli iktidarların dolayımından geçerek okuyuculara sunulması; fotoğrafların foto muhabirinin çekim aşamasından fotoğraf editörünün seçim işlemine kadar belirli denetim mekanizmalarından geçmesi olabilmektedir. Bu açıdan propaganda amacıyla yapılan manipülasyon, dezenformasyon, taraflara eşit derecede yer vermeme ve belirli fotoğrafların ön plana çıkarılıp diğerlerinin yok sayılması gibi olgular da bu düşünceyi doğrulamaktadır.

Yazılı basında yaygın olarak kabul gören haber ve haber fotoğrafı değerleri açısından duruma bakıldığında, savaş olgusunun "çatışma" değerini yüksek oranda barındırdığı ve bu nedenle de yazılı basın tarafından tercih edildiği görülmektedir. "Savaş başta olmak üzere her türlü şiddet haberi", haber değeri taşımaktadır (Arsan, 2003:114). Sontag (2004:100) da medyada savaşların tiraj ve reyting anlamına geldiğinden dolayı yayınlanmaya devam ettiğini vurgulamaktadır. Savaş fotoğrafları, içerdikleri şiddet olgusundan dolayı okurların ilgisini çekmekte; bu ilgi de tirajları yükseltmektedir.

Savaş fotoğraflarının yazılı basında kullanımı yoluyla uzak bölgelerde, okuyucunun doğrudan tanıklık edemeyeceği savaşlar, ona görsel olarak sunulmaktadır. Bu durumda savaş fotoğrafı savaşa ilişkin haberin destekleyicisi olabileceği gibi, haberin kendisi de olabilmektedir. Bununla birlikte savaşa ilişkin foto muhabirlerinin çekmiş olduğu fotoğraflar, dünyanın farklı bölgelerinde gerçekleşen savaşlara ilişkin görsel kanıtları ve belgeleri de oluşturmaktadır. Fotoğraf, genel anlamda belge ve bir olayın gerçekleştiğine ilişkin kanıt olma özelliği taşımaktadır (Sontag, 1999:22-23). Bir

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

olay/şeye ilişkin bir fotoğraf, o olay ya da şeyin varolduğuna ilişkin bir iz, bir kanıttır. Bundan dolayı "dijital çağda" bile "bir şeyin fotoğrafik kanıtına sahip olmak, olaya ilişkin fotoğrafın olmamasından çok daha iyi" görülmektedir (Solomon-Godeau, 2004).

Fotoğrafta, bir makine yardımıyla insanoğlunun görsel algılamasına en yakın görseller üretilebildiğinden dolayı, fotoğrafların gerçekliği tam anlamıyla yansıttığı düşüncesi yaygındır. Ancak fotoğraf, gerçeğin kendisi değil onun temsilidir. Dolayısıyla kanıt ve belge olarak fotoğraf, gerçekliğin yansıtılmasında belirli sınırlılıklar taşımaktadır. Fotoğraf, bir seçim sürecinin ürünüdür. Fotoğrafta bir olayın mekan, zaman ve tarihsel bağlamından koparılıp, çerçevelenerek sunulması; olayın yorumlanması söz konusudur (Barret, 2006:42-46; Sontag, 1999:23). Fotoğrafın gerçekliği tam olarak yansıttığına ve gerçekliğe yönelik bir kanıt olduğuna ilişkin yaygın görüşten dolayı fotoğraflar farklı amaçlar adına da kullanılabilmektedir. Böylece fotoğrafın anlamı yönlendirilebilmektedir.

Basında yayınlanan fotoğraflar söz konusu olduğunda fotoğraf, fotoğrafı çekenin dışına çıkmaktadır. Bu süreçte yayın kuruluşunun siyasi görüşü, ekonomik ve politik ilişkileri ve bunlarla ilişkili olan yayın politikaları etkili olmaktadır. Editör, yazı işleri müdürü ve haberi yazanın görüşleri, fotoğraflara eşlik eden fotoğraf altı yazıları, haber metinleri ve haber başlıkları gibi nitelikler de bu durumla ilişkilidir. Bu noktada ortaya çıkabilecek sorun, bu yöntemler kullanılarak fotoğraflardaki anlamın yönlendirilebilmesidir (Derman, 1991:102; Derman, 1999:112-120). Bu açıdan yazılı basın kuruluşlarının yayın politikaları gerek fotoğrafların seçiminde gerekse fotoğraflardaki anlamın yönlendirilmesinde etkili olmaktadır.

Haber fotoğrafları, özellikle savaş dönemlerinde ulus devlet ve devletin bekası adına basın kuruluşları tarafından yönlendirmeye uğrayabilmektedir. Savaş durumlarında basın kuruluşlarının yanı sıra foto muhabirleri de vatandaşı oldukları ulusa yönelik bir öz denetim içinde bulunabilmektedirler (Freund, 2007:152). Ancak bu sorunlar ulusal düzeyde yaşanabileceği gibi uluslararası bir boyut da taşıyabilmektedir.

Foto muhabirliğinin Batılı ülkelerde kurumsallaşması, belirli haber ve fotoğraf ajanslarının kurulmasıyla paralellik göstermektedir. Türkiye'de Anadolu Ajans, Doğan Haber Ajansı, İhlas Haber Ajansı gibi ulusal haber ajansları bulunmasına karşın; küresel haber akışı, dış haberler ve bunlara ilişkin haber fotoğrafları açısından uluslararası haber ajanslarına bir bağımlılık söz konusu olabilmektedir. Savaş bölgelerine foto muhabiri

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

göndermek, basın kuruluşları tarafından her şeyden önce ekonomik olarak maliyeti yüksek bir iş olarak görülmektedir. Dolayısıyla ulusal yayın kuruluşları, dünyaya ilişkin yayınlayacakları haber ve fotoğrafları, uluslararası ajansların sunduklarından yola çıkarak aktarabilmektedirler. Bundan dolayı haber fotoğraflarının üretim ve dağıtım koşulları da uluslararası egemenlik ve iktidar ilişkileri tarafından belirlenebilmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber özellikle Türkiye'nin de içinde bulunduğu yakın coğrafyada gerçekleşen savaşlarda, Türkiye medyası haber ihtiyacını kendi muhabirleri ve foto muhabirleriyle karşılamaya başlamıştır. Savaş foto muhabirliğiyle ilişkili olarak, savaş muhabirliğinin Türkiye'de kendini kabul ettirmesi de özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan ve Yugoslavya savaşlarını içine alan savaş süreçleriyle gerçekleşmiştir. Ancak Türkiye'de savaş muhabirliğinin kurumsallaşmadığı düşüncesi yaygın bir görüş olma özelliğini korumaktadır (Çubukçu, 2006:12). Bu durumla ilişkili olarak aynı durumun, savaş foto muhabirliği açısından da geçerli olduğu söylenebilmektedir.

Tüm bunlardan yola çıkarak söz konusu çalışma, savaş fotoğraflarına ve savaş foto muhabirliğine odaklanmaktadır. Bu açıdan çalışmada 1991-1995 ve 1998-1999 yılları arasında gerçekleşen Yugoslavya savaşlarına ilişkin fotoğrafların yazılı basında nasıl sunulduğu çözümlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra savaş foto muhabirliği olgusu da irdelenmeye çalışılmıştır. Bu amaca yönelik olarak çalışmanın Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümü, alanyazına ayrılmıştır. Bu bölümde literatür taraması yöntemi uygulanmıştır.

İkinci bölümde foto muhabirliği, haber fotoğrafı ve fotoğraf editörlüğü olguları tanımlanmış ve irdelenmiştir. Söz konusu bölümde foto muhabirliğinin ve fotoğraf editörlüğünün dünyada ve Türkiye'de ortaya çıkışı ve gelişimi konularına yer verilmiştir. Alanyazın, Türkiye'deki fotoğraf editörleriyle ve foto muhabirleriyle gerçekleştirilen görüşmelerle de desteklenmiştir. Bunun yanı sıra bu bölümde, savaş foto muhabirliği ve savaşın haber fotoğraflarıyla sunumu başlığı altında, savaş foto muhabirliği ve görevleri; savaşta karşılaşılan sorunlar ve savaş foto muhabirliği olgusunun dünyada ve Türkiye'de gelişimi ele alınmıştır. Savaş fotoğrafları bağlamında ise Yugoslavya savaşlarını da kapsayacak şekilde savaşın haber fotoğraflarıyla sunumuna ilişkin genel tartışmalara ve gazetelerde savaşın fotoğraflarla sunumuna yönelik araştırmalara yer verilmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Üçüncü bölüm, çalışmanın uygulama aşamasına ilişkin olarak yapılandırılan yöntem kısmından oluşmaktadır. Bu bölümde çalışmanın uygulama aşamasında kullanılan araştırma modelleri, evren ve örneklem, veri toplama teknikleri ve veri analizleri ayrıntılı olarak sunulmuştur. Fotoğrafların çözümlenmesinde uygulanan yöntemler nicel bir yöntem olan görsel içerik analizi ve nitel bir yöntem olan göstergebilimdir. Çalışmada görsel içerik analizi, göstergebilimsel analizi desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Gazetelerdeki haber fotoğrafları üzerine yapılan çözümlemeler, savaşların okuyuculara sunumuna yönelik veri sağlamıştır. Bunun yanı sıra çalışma, Türkiye'de bulunan ve Yugoslavya savaşları dahil olmak üzere savaş bölgelerinde görev alan foto muhabirleriyle ve gazetelerin fotoğraf editörleriyle gerçekleştirilen görüşmelerle de desteklenmiştir. Bundan dolayı görüşme tekniğine ilişkin bilgiler de bu bölümde yer almaktadır. Görüşmeler, Türkiye'de savaş foto muhabirliğinin durumuna ve savaş fotoğraflarının yayınlanma süreçlerine ilişkin veri sağlamıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümü araştırma bulguları ve bulguların yorumlanmasına ayrılmıştır. Bu bölümde Türkiye yazılı basını içinde yer alan Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Zaman ve Türkiye gazetelerinin 1991-1995 ve 1998-1999 arası yaşanan Yugoslavya savaşlarını, gazetelerin birinci sayfa ve birinci sayfanın devamında yer alan fotoğraflarla nasıl sundukları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu aşamada Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinde 1991-1995 ve 1998-1999 yılları arasında gerçekleşen Yugoslavya savaşları fotoğraflarının nicel ve nitel yöntemlerle analizi yer almaktadır.

Uygulama aşamasında, Yugoslavya savaşları içinde değerlendirilen ve sürekli çatışmaların yaşandığı 25 Haziran 1991'den 21 Kasım 1995'deki Dayton Antlaşmasına kadar süren Hırvatistan Savaşı, 25 Haziran 1991'den 7 Temmuz 1991'de yapılan Brioni Antlaşmasına kadar süren Slovenya Savaşı, 3 Mart 1992 tarihinden Dayton Antlaşmasına kadar süren Bosna Savaşı ve 28 Şubat 1998'de başlayıp 9 Haziran 1999'da Yugoslavya Parlamentosu'nun Kosova Barış Planı'nı kabulüyle sona eren Kosova Savaşı ayrı olarak ele alınmıştır. Söz konusu savaşlara ilişkin gazetelerde yayınlanan fotoğraflara, ilk olarak görsel içerik çözümlemesi yöntemi uygulanmış ve saptanan kategorilere ilişkin bulgular yorumlanmıştır. Daha sonra haber fotoğraflarına göstergebilimsel analiz uygulanarak fotoğrafların düz anlamları, yan anlamları ve

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

mitleri belirlenmiş ve fotoğraflar yorumlanmıştır. Bu aşamada özellikle fotoğraflarda savaşın taraflarına ilişkin anlam üretimleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın beşinci bölümünde elde edilen bulgular, araştırmacı tarafından değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

1.1. Problem

Foto muhabirleri savaşların görsel olarak aktarımında birincil role sahiptir. Ancak savaşın gazetelerde yer alan haber fotoğraflarıyla sunumu söz konusu olduğunda, fotoğraf, fotoğrafı çekenin dışına çıkmaktadır. Bu sunumda gazetelerin yayın politikaları da etkili olmaktadır. Savaşa ait hangi fotoğrafların nasıl yer alacağına ilişkin kararlar, gazetelerin yayın politikalarına bağlı olarak şekillenmektedir. Bu durum, farklı yayın politikalarına sahip gazetelerde, aynı savaşa yönelik farklı anlamlandırmaları da beraberinde getirebilmektedir.

Aynı savaş farklı yayın politikasına sahip gazetelerde, farklı fotoğraflar üzerinden ve farklı anlamlandırmalarla sunulabilmektedir. Bu şekilde farklı gazeteler, savaşın belirli taraflarını ya da savaş sırasında gerçekleşen olaylardan bazılarını ön plana çıkarabilmektedir. Bunun yanı sıra farklı yayın politikalarına sahip gazeteler, fotoğraflara eşlik eden foto altı yazıları ve haber başlıklarıyla fotoğrafların anlamını farklılaştırabilmektedir. Bu açıdan savaşın haber fotoğraflarıyla sunumunda gazetelerin yayın politikalarından kaynaklanan farklı anlamlandırmalar, problem olarak görülmektedir.

1.2. Amaç

Bu çalışma, Türkiye yazılı basınında savaşın fotoğraflarla sunumuna odaklanmaktadır. Çalışmanın birincil amacı Türkiye yazılı basını içinde yer alan ve farklı yayın politikalarına sahip olan Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Zaman ve Türkiye gazetelerinin Yugoslavya savaşlarını, gazetelerin birinci sayfa ve birinci sayfanın devamında yer alan fotoğraflarla nasıl sunduklarının ortaya koyulmasıdır. Çalışmanın ikincil amacı ise Türkiye'deki savaş foto muhabirliğinin irdelenmesidir. Bu konuda savaş bölgelerinde çalışan foto muhabirleriyle ve gazetelerin fotoğraf editörleriyle

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın birincil ve ikincil amacına yönelik olarak saptanan araştırma soruları aşağıda yer almaktadır:

1. Araştırma kapsamında yer alan Cumhuriyet gazetesinde Yugoslavya savaşlarına ait savaş fotoğrafları, nicel ve nitel bağlamda nasıl anlamlandırılmaktadır?

2. Araştırma kapsamında yer alan Hürriyet gazetesinde Yugoslavya savaşlarına ait savaş fotoğrafları, nicel ve nitel bağlamda nasıl anlamlandırılmaktadır?

3. Araştırma kapsamında yer alan Sabah gazetesinde Yugoslavya savaşlarına ait savaş fotoğrafları, nicel ve nitel bağlamda nasıl anlamlandırılmaktadır?

4. Araştırma kapsamında yer alan Zaman gazetesinde Yugoslavya savaşlarına ait savaş fotoğrafları, nicel ve nitel bağlamda nasıl anlamlandırılmaktadır?

5. Araştırma kapsamında yer alan Türkiye gazetesinde Yugoslavya savaşlarına ait savaş fotoğrafları, nicel ve nitel bağlamda nasıl anlamlandırılmaktadır?

6. Savaşları fotoğraflayan foto muhabirlerinin savaş foto muhabirliğine ilişkin görüşleri nelerdir?

7. Fotoğraf editörlerinin savaş fotoğraflarının yayınlanma süreçleriyle ilişkili görüşleri nelerdir?

1.3. Önem

Türkiye'de savaş fotoğrafları bağlamında yapılan az sayıdaki araştırmada, savaşlar sırasındaki propaganda ya da manipülasyon durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gerek dünya gerekse Türkiye'ye ilişkin literatürde, Yugoslavya savaşlarının Türkiye yazılı basınında haber fotoğraflarıyla sunumuna yönelik çalışma bulunmamaktadır. Türkiye'de farklı yayın politikalarına sahip olan gazetelerin Yugoslavya savaşlarını haber fotoğraflarıyla nasıl sundukları, şimdiye kadar çalışılmamış bir konu olma özelliği taşımaktadır. Bu açıdan çalışma, farklı yayın politikalarına sahip gazetelerin Yugoslavya savaşlarını nasıl anlamlandırdığını ve bu konudaki farklılıkları ortaya koyacağından önemli görülmektedir.

Savaş foto muhabirliğiyle ilişkili olarak, savaş muhabirliğinin Türkiye'de kendini kabul ettirmesi 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan ve Yugoslavya savaşlarını içine alan süreçlerle gerçekleşmiştir (Çubukçu, 2006:12). Buna paralel olarak foto muhabirleri de

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

özellikle 1990'lı yıllardan itibaren savaş alanlarında daha sıklıkla yer almaya başlamışlardır. Ancak Türkiye'de gerçekleştirilmiş olan yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarında savaş foto muhabirliği olgusuna dolaylı olarak yer verildiği görülmektedir. Türkiye'de gerçekleştirilmiş olan diğer akademik çalışmalar da oldukça kısıtlıdır. Bu açıdan çalışma kapsamında savaş bölgelerinde çalışan foto muhabirleriyle ve gazetelerin fotoğraf editörleriyle gerçekleştirilen görüşmeler, literatüre katkı niteliği taşıyacağından, önemli görülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Çalışma öncelikle tez çalışması süresiyle sınırlıdır.

Gazetelerdeki savaş fotoğraflarının analizine ilişkin sınırlandırmalar:

2. Araştırma, 25 Haziran 1991-21 Kasım 1995 ve 28 Şubat 1998- 9 Haziran 1999 tarihleri arasında gerçekleşen Yugoslavya savaşlarıyla sınırlıdır. Bu savaşlar Hırvatistan Savaşı (25 Haziran 1991-21 Kasım 1995), Slovenya Savaşı (25 Haziran 1991-7 Temmuz 1991), Bosna Savaşı (3 Mart 1992-21 Kasım 1995) ve Kosova Savaşı'dır (28 Şubat 1998-9 Haziran 1999). Gerçekleştirilen gazete taramalarında, olaylara ilişkin haberlerin yazılı basında bir gün sonrasında yer alacağı düşünülerek, bu savaşların başlangıç ve bitiş tarihleri bir gün sonrası temel alınarak araştırmaya dahil edilmiştir.

3. Çalışma 1991-1999 yılları arasında yayınlanma sürekliliğine sahip; yayın politikaları ve medya sahiplik ilişkisi açısından birbirinden farklı olan Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Zaman ve Türkiye gazeteleriyle sınırlıdır. Yayın politikalarıyla ilişkili olarak Cumhuriyet gazetesi merkez sol, Hürriyet ve Sabah gazeteleri liberal, Türkiye ve Zaman gazeteleri ise sağ/muhafazakar ve İslamcı basını temsilen seçilmişlerdir.

4. Çalışma Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Zaman ve Türkiye gazetelerinin, araştırmacı tarafından ulaşılabilen, Yugoslavya savaşlarına ait sayılarıyla sınırlıdır. Buna yönelik olarak söz konusu tarihler arasındaki gazeteler, Anadolu Üniversitesi Kütüphanesi'nden edinilmeye çalışılmıştır. Kütüphanede eksik olan sayılar, Ankara'da bulunan Merkez Kütüphane'de gerçekleştirilen gazete taramalarıyla tamamlanmaya çalışılmıştır. İki kütüphanede de gerçekleştirilen taramalar sonucunda Hürriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinin bazı sayılarının eksik olduğu tespit edilmiştir. Bu

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

eksiklikler şunlardır: Hürriyet gazetesi 1 ve 26 Haziran 1991, 1 Aralık 1993, 6 Ekim 1993, 1 Ağustos 1995. Sabah gazetesi 26 ve 31 Haziran 1991, 5-6 ve 23 Nisan 1992, 13 Haziran 1992, 14 Temmuz 1992, 5 Mart 1999, 4 Nisan 1999. Türkiye gazetesi 12-13 ve 14 Haziran 1993. Zaman gazetesi 26 Haziran 1991, 5-6 Nisan 1992, 9 Haziran 1992, 12 Mart 1994, 1 Temmuz 1994.

5. Çalışma araştırma kapsamındaki gazetelerin birinci sayfa ve birinci sayfanın devamında yer alan haber fotoğraflarıyla sınırlıdır. Bu konuda birinci sayfada yayınlanan fotoğrafların tercih edilmesinin nedeni gazetelerin en önemli gördükleri haberleri birinci sayfadan ve fotoğraflı olarak yayınlamalarıdır. Aynı zamanda bu sayfadaki fotoğraflar, okuyucuların ilk görüşte dikkatini gazetelere çeken öğeleri oluşturmaktadır.

6. Çalışma Yugoslavya savaşlarına ait haber fotoğraflarıyla sınırlıdır. Bu fotoğrafların foto altı yazıları ve haber başlıkları da fotoğrafları destekleyen öğeler olarak araştırma kapsamına alınmıştır. Gazetelerde bunlar dışında kalan grafik, haber metni, köşe yazısı, reklam gibi öğeler araştırma kapsamı dışındadır.

Fotoğraf editörleri ve savaş foto muhabirleriyle yapılan görüşmelere ilişkin sınırlandırmalar:

7. Foto muhabirleri ile yapılan olan görüşmeler, Yugoslavya savaşları dahil olmak üzere, savaşlarda yer almış olan 10 foto muhabiri ile sınırlandırılmıştır.

8. Fotoğraf editörleri ile yapılan olan görüşmeler, ulusal gazetelerde fotoğraf editörlüğü görevini yerine getiren 5 editörle sınırlandırılmıştır. Söz konusu fotoğraf editörleri, yayın politikaları ve medya sahiplik ilişkisi açısından birbirinden farklı olan Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Zaman ve Türkiye gazetelerinde görev yapmaktadırlar.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2. Alanyazın

2.1. Foto Muhabirliği, Haber Fotoğrafı ve Fotoğraf Editörlüğü

Bu bölümde foto muhabirliği mesleği, foto muhabirinin ürettiği haber fotoğrafı ve fotoğraf editörlüğü mesleği ele alınmaktadır. İlk olarak foto muhabirliğinin tanımı, özellikleri ve sınırlılıkları açıklanmış; mesleğin ortaya çıkışı ve gelişimi, dünya ve Türkiye açısından değerlendirilmiştir. Bu bölümde ayrıca haber fotoğrafı tanımlanmış ve haber fotoğraflarının içerik, teknik, estetik ve etik özellikleri açıklanmıştır. Son olarak, fotoğraf editörlüğü mesleği tanımlanmış, görevleri belirtilmiş; ortaya çıkışı ve gelişimi hem dünya hem de Türkiye açısından ele alınmıştır.

2.1.1. Foto muhabirliği

Foto muhabirliği kavramı, genel anlamda ürettiği haber fotoğraflarıyla kitlelere haber ileten bir meslek grubuna işaret etmektedir. Foto muhabirlerinin ürettikleri haber fotoğrafları, medya ortamında, fotoğrafla ilişkili olan haber metinleriyle ya da tek başlarına ve altlarına eklenen foto altı yazılarıyla yayınlanmaktadır.

Foto muhabirliğinin birçok tanımlaması yapılmış; ayrıca özellikleri, sınırlılıkları ve ortaya çıkışı da literatürde değerlendirilerek tartışılmıştır. Ancak bu konulara geçmeden önce foto muhabirliği, fotoğraf gazeteciliği, basın fotoğrafçılığı ve haber fotoğrafçılığı kavramlarının benzerlik ve farklılıklarını belirtmek yerinde olacaktır.

Literatürde genel anlamda foto muhabirliği, fotoğraf gazeteciliği (photojournalism), haber fotoğrafçılığı ve basın fotoğrafçılığı birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. Bu kavramların tümü, fotoğraflar yoluyla haber verme durumunu ya da bu işlevi yerine getiren meslek grubunu tanımlamak için kullanılmaktadırlar. Haber fotoğrafçılığı, foto muhabirliği ve basın fotoğrafçılığı eş anlamlı olarak kullanılan kavramlardır. Foto muhabirliğinde de haber fotoğrafçılığında da amaç ilk planda bir habere ilişkin fotoğrafların üretilmesidir. Ancak basın fotoğrafçılığından yola çıkılarak basın fotoğrafı adı verilen fotoğraflar; basında kullanılan kurgu, canlandırma fotoğraflar dahil olmak üzere tüm fotoğrafları

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

içermektedir. Literatürdeki bazı kaynaklarda özellikle foto muhabirliği ve fotoğraf gazeteciliği kavramlarının tanımlarında da bazı farklılıklar göze çarpmaktadır.

Türkçeye fotoğraf gazeteciliği olarak çevrilen "photojournalism" kavramı, Zelizer ve Allan (2010: 112) tarafından, "fotoğraf ya da imajların haberin bir parçası olarak birlikte kullanılması" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada fotoğraf gazeteciliği kavramı, haber fotoğrafının basında kullanımını kapsamaktadır. Dolayısıyla fotoğraf gazeteciliği kavramı durumu tanımlamakta; kavram, foto muhabirlerinin ya da fotoğraf gazetecilerinin (photojournalists) yaptığı işi içerecek şekilde açıklanmaktadır.

Zelizer ve Allan (2010: 112), fotoğraf gazeteciliğinin haber fotoğrafının yanı sıra, haberin birbiriyle ilişkili birçok fotoğraf tarafından aktarımı olan foto makalelerle/öykülerle anlatımını genişlettiğini belirtmektedirler. Ingledew (2005:72) ise fotoğraf gazeteciliğini, bir olayın "bir dizi fotoğrafla öykülenmesi/haberleştirilmesi" olarak tanımlanmakta; fotoğraf gazetecilerinin ürettikleri bu fotoğrafları nitelemek için de "röportaj" kavramını kullanmaktadır. Dolayısıyla Ingledew, fotoğraf gazeteciliğinde ön plana çıkanın foto röportajlar[1] olduğunu vurgulamaktadır.

Ingledew (2005:72) basında tek başına kullanılan haber fotoğrafının, fotoğraf gazeteciliğinin sadece bir yönünü oluşturduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda foto muhabiri, öykünün tümünü doğru anda çektiği tek bir fotoğrafla aktarabilen kişidir. Foto muhabirliği söz konusu olduğunda olay, genellikle basında yer alan tek bir fotoğrafla aktarılmaktadır. Çünkü çoğu kez gazete sayfalarında bir haber için birden fazla fotoğrafa yer bulunamamaktadır.

Chapnick (1994:42)'e göre fotoğraf gazeteciliğinde, "gazetecilik" olgusu fotoğrafçılık olgusundan daha önemlidir. Fotoğraf gazetecilerinin fotoğrafları, çarpıcı/dramatik ve özlü bir biçimde durumu özetleyen fotoğraflar olmalarının yanı sıra bilgi verici ve açıklayıcı da olmalıdır. "The Courier and Press"in editörü B.Baumann ise bir fotoğraf gazetecisinin "ilk olarak gazeteci, ikinci olarak" ise "bir fotoğrafçı" olduğunu vurgulamaktadır (Horton, 2001:15). Bu açıdan fotoğraf gazeteciliği kavramının Chapnick ve Baumann tarafından foto muhabirliğiyle eş anlamlı kullanıldığı söylenebilmektedir.

[1]Foto makale, foto öykü ya da foto röportaj kavramları literatürde eş anlamlı olarak yer almaktadırlar. Bu kavramların tümü, bir olay ya da olgunun birbiriyle ilişkili bir dizi fotoğrafla anlatımını nitelemek amacıyla kullanılmaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Özetlemek gerekirse fotoğraf gazeteciliği, haber fotoğrafçılığı ve foto muhabirliği kavramları bağlamında yapılan farklı tanımlamalar, genel anlamda foto röportaj/makale/öykü kullanımı açısından da yapılmaktadır. Bu durumu açıklamak mümkündür. Foto muhabirliğinde de fotoğraf editörünün önemli bulduğu gündemdeki bir habere ilişkin birden fazla fotoğrafın seçilmesi ya da foto muhabirlerinin dergi ya da gazetelerde foto röportajlarının ya da foto öykülerinin yayınlanması söz konusu olabilmektedir. Özellikle belgesel fotoğrafçılar tarafında kullanılan foto röportaj tekniği, genellikle dergilerde kullanılmasına karşın, gazetelerde de yer alabilmekte; böylece haber konusu daha derinlikli ve kapsamlı olarak okuyuculara sunulabilmektedir (Arıcan, 2004:79). Bununla beraber literatürde birbiri yerine kullanılan foto muhabirliği ve fotoğraf gazeteciliğinin mesleki özellikleri, sınırlılıkları ve tarihsel açıdan ortaya çıkış ve gelişimleri de yine birbirleriyle benzer şekillerde ele alınmaktadır.

2.1.1.1. Tanımı

Foto muhabirliği kavramı, foto ve muhabir kavramlarından oluşmaktadır. Foto, fotoğrafın kısaltmasıdır. Muhabir kelimesinin karşılığı, Türkçe Sözlükte (Püsküllüoğlu, 2004:942), "gazetelerde, haber ajanslarında çalışan ve haber toplayıp bunları ulaştıran, haberleri bildiren, yazan kimse" olarak tanımlanmaktadır. Bunlardan yola çıkarak foto muhabiri kavramı, fotoğraf ya da fotoğraflar yoluyla bir haberi aktaran ve haber metniyle ilişkili fotoğraflar üreten kişiyi nitelerken foto muhabirliği de bu mesleği ve durumu nitelemek amacıyla kullanılmaktadır.

Foto muhabirliğinde öncelikle haber verme işlevi, yani muhabirlik olgusu ön plana çıkmaktadır. Haber yoksa fotoğraf da yoktur. Edom (1976:27), bu durumu "bir foto muhabiri öncelikle muhabir, sonrasında ise foto muhabiridir" şeklinde özetlemektedir. Gidal (1973:5)'a göre ise foto muhabirliği, haberciliğin "görsel uzantısıdır". Light (2006:14), foto muhabirini "kendisine verilen görevle bir foto öykü", yaratan veya "tanınmış bir kişiyi çekerek yayın için görüntü yaratan fotoğrafçı" olarak tanımlamaktadır. Horton (2001:14) ise kavramı, "bir fotoğrafla öykü anlatmak", "bir kamerayla habercilik yapmak", "zamandaki bir anı kaydetmek", "çok kısa bir zamanda anlık gerçekleşen bir öyküyü bir imajla özetlemek" şeklinde değerlendirmektedir. Bu tanımlamalardan da anlaşılabileceği gibi foto muhabirliğinin özünü, fotoğraflar yoluyla

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

haber vermek ve çok kısa bir zaman diliminde bir habere ilişkin fotoğraflar üretmek oluşturmaktadır.

Foto muhabiri kavramı genel olarak, yazılı ya da elektronik basın aracılığıyla "geniş bir izleyici kitlesiyle iletişim kuran" fotoğrafçıları nitelemek amacıyla kullanılmaktadır (Light, 2006:14). Dolayısıyla foto muhabirliği, haber fotoğraflarının iletilmesi açısından kitlesel bir iletişimi ve bu bağlamda da medyayı gerektirmektedir. Bu açıdan Chapnick (1994:8), "iletişim ve içerik" olgularının, "foto muhabirliğinin yapı taşları" olduğunu belirtmektedir. Foto muhabirleri, fotoğrafları dolayımıyla okuyucuyla kurdukları bu iletişimde, insanı ilgilendiren her şeyi anlatmaya yönelik fotoğraflar üretmektedirler. İçerik, temel olarak iletişim sürecinde fotoğraflarla aktarılan bilgiyi içermektedir. Dolayısıyla foto muhabirleri fotoğraflar yoluyla kurdukları iletişimde dünyaya ilişkin bilgiyi okuyuculara aktarmaktadırlar. Foto muhabirleri, bu anlamda dünyanın "göçebeleridir"; dünya onların çalışma alanlarını oluşturmaktadır (Chapnick, 1994:8).

Foto muhabirleri, belirli ajansların ve basın kuruluşlarının çatısı altında ya da bağımsız (freelance) olarak çalışmalarını sürdürmekte ve gerek yazılı gerekse elektronik basına haber fotoğrafı iletmektedirler. Light (2006:14)'a göre foto muhabiri; "paralı görevlendirmeler, teslim tarihleri, editörlerin yayına uygun gündemleri ile yönlendirilir; görüntülerin etrafında hızla dolanmaya zorlanır". Light (2006:14) genellikle bu nedenlerden dolayı söz konusu çekimlerin, fotoğrafçının kendi sorumluluğunda yarattığı uzun süreli projelerdeki gibi "derinlikli ve odaklanmış" bir yapı sergileyemeyeceği üzerinde durmaktadır. Chapnick (1994:8)'e göre foto muhabirleri "sınırsız enerji, bitmeyen bir heyecan, macera ruhu, zor koşullar altında hayatta kalma yeteneği ve tehlikelere göğüs germe cesaretine" sahip olmalıdırlar. Chapnick (1994:8), foto muhabirliğinin "heyecanlı, ilgi çekici ve bazı zamanlardaysa tehlikeli" bir meslek olduğunu vurgulamaktadır.

Foto muhabirliği belgesel fotoğrafçılıkla yakından ilişkilidir. Foto muhabirliği ya da fotoğraf gazeteciliği olgusu, belgesel fotoğrafçılık yaklaşımı içinde yer almaktadır. Belgesel fotoğrafçılık bunun yanı sıra aile fotoğraflarını, doğa belgesellerini ve toplumsal belgeci fotoğrafı da kapsamaktadır (Oral, 2011a:26).

Belgesel fotoğrafçılık, Oral (2011a:25) tarafından, "gerçekliğin" manipüle edilmeden, kurgulanmadan yansıtılması olarak tanımlanmaktadır. Oral (2011a:25)'a

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

göre belgesel fotoğrafçılık "konusunu yaşamsal gerçeklikten" almakta, "amacı yaşamı estetize etmeyen bir yorum kaygısı taşı"makta ve "bir mesaj" içermektedir.

Foto muhabirinin belirli bir olaya ilişkin ürettiği haber fotoğrafı da olabildiğince açık, müdahaleden uzak, habere uygun ve anlaşılır olmalıdır. Bu özellikleri bakımından foto muhabirliği, belgesel fotoğrafçılıkla benzer amaçları taşımaktadır. Her iki durumda da üretilen fotoğraf, belge niteliği taşımaktadır. Ancak ikisi arasında belirgin farklılıklar da bulunmaktadır.

Gerek foto muhabirleri gerekse belgesel fotoğrafçılar, fotoğraflar yoluyla olaylara ilişkin bir öykü anlatmaktadırlar (Ingledew, 2005:72). Fark ise bu öykünün anlatılış nedeni, biçimi, sunumu ya da kullanımından kaynaklanmaktadır.

Foto muhabiri genel olarak yazılı basın aracılığıyla "geniş bir izleyici kitlesiyle iletişim kuran, bir belgesel fotoğrafçıdır"; ancak tüm belgesel fotoğrafçılar foto muhabiri değildir (Light, 2006:14). Belgesel fotoğrafçıların çoğu yazılı basında projelerini yayınlamadıkları gibi, büyük bir kitleyle de iletişim kurmamaktadır. Birçok fotoğrafın birleşiminden oluşan belgesel fotoğraf projeleri, sergiler ya da gösteriler yoluyla, konu ya da fotoğrafçıyla ilgilenen izleyicilere ulaşmaktadır. Bunun yanı sıra belgesel fotoğrafçılar uzun soluklu, ayrıntılı projelere zaman ayırabilirken foto muhabirleri zamanla yarışmaktadır. Belgesel fotoğrafçı, bir fotoğraf projesinde sürecin başından sonuna kadar sorumluluk sahibidir ve karar vericidir. Foto muhabiri ise genellikle olay odaklı çekimlerinde fotoğraf editörlerine ya da yayın organlarına bağımlı durumdadır (Ingledew, 2005:72).

2.1.1.2. Görevleri

Foto muhabirliğini diğer fotoğrafçılık türlerinden ayıran bazı temel özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler, foto muhabirlerinin görevlerini de tanımlamaktadır. Hoy (1986:5-9), bu temel özellikleri sekiz maddede sıralamaktadır:

1. Bir iletiyi yaymaya yönelik fotoğrafçılıktır. Foto muhabirinin amacı, okuyucunun hızlı algılayabilmesi için iletiyi açık bir şekilde iletmektir.

2. İletişim ortamı gazeteler, haber dergileri ve haber ajansları gibi basılı kitle iletişim araçlarıdır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

3. Bildirme amaçlıdır. Foto muhabirinin bütün çabası, zekası ve becerisi bir haberin belirli yönlerini bildirmeyi amaçlar.

4. Bu süreçte sözcükler ve fotoğrafların birleşiminden oluşan bir dille iletişim kurulmaktadır.

5. Konusu insandır.

6. Foto muhabiri büyük bir kitleyle iletişim kurmaktadır. Bu yüzden mesaj, birçok farklı insan tarafından anında anlaşılabilecek kadar özlü olmalıdır.

7. Foto muhabirinin fotoğrafları, iletileri daha etkili hale getiren, yetenekli bir editör tarafından sunulmaktadır.

8. Foto muhabirliğinin temel düşüncesi, bugünün karmaşık dünyasında toplumu bilgilendirmenin kaçınılmaz gerekliliğidir.

Hoy'un yukarıda özetlemiş olduğu bu özellikleri ayrıntılı olarak ele almak mümkündür. Foto muhabirliğinde amaç habere ilişkin bir iletiyi yaymak; bunu yaparken de en açık ve anlaşılır şekilde olayı aktarmaktır. Bu açıdan fotoğraf çerçevesi içinde yer alan unsurlar, verilmek istenen mesaja uygun olmalıdır. Foto muhabirliğinde kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen, kitlesel bir iletişim söz konusudur. Bundan dolayı da fotoğrafların içerdiği mesaj, birçok farklı insan tarafından da anında anlaşılabilecek kadar özlü, açık ve anlaşılır olmalıdır.

Foto muhabirliğinin iletişim ortamı gazeteler, haber dergileri ve haber ajansları gibi kitle iletişim araçlarıdır. Foto muhabiri, genel olarak bu kitle iletişim araçlarına bağlı olarak görevini yerine getirmektedir. Günümüzde foto muhabirleri yazılı basının yanı sıra elektronik basın aracılığıyla da okuyucularıyla iletişim kurmaktadır. Foto muhabirlerinin ürettiği fotoğraflar gerek var olan ulusal ya da uluslararası yazılı basının elektronik sayfalarında gerekse web ortamındaki diğer haber sitelerinde kullanılabilmektedir. Foto muhabirliğinin ortamı ulusal ya da uluslararası haber ajanslarının yanı sıra fotoğraf ajansları da olabilmektedir. Bu ajanslar Reurters, Associated Press gibi uluslararası haber ajansları ya da Türkiye'de bulunan Anadolu, Cihan, Doğan gibi ulusal haber ajansları olabilmektedir. Günümüzde foto muhabirleri Sygma, Magnum, Vu, VII, Black Star, Corbis gibi fotoğraf ajanslarında da görevlerini sürdürmektedir. Diğer taraftan bağımsız olarak çalışan foto muhabirleri de bulunmaktadır. Bu foto muhabirleri, serbest olarak çalıştıkları konulara ilişkin

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğraflarını yazılı veya elektronik basına ya da haber ve fotoğraf ajanslarına göndererek mesleklerini devam ettirmektedirler.

Foto muhabirlerinin görevi, haberin belirli yönlerini bildirmektir. Fotoğraf, doğası gereği olay ve olguları çerçeveleyip, sınırlandırarak sunmaktadır. Dolayısıyla yaşamda süreğen bir biçimde yer alan "gerçeklik" olgusu, gerçeklikten koparılan bir an'a dönüşmektedir. Bu süreçte foto muhabirinin yapması gereken, habere konu olan olayın en iyi ve açık şekilde tanımlanmasına uygun düşen kareyi ya da kareleri yakalamaktır. Bresson, bu önemli an'a, "karar anı" (decisive moment) adını vermiştir (Ward, 2008:125). Karar anı, olayın en iyi şekilde aktarılmasını sağlayacak olan hem içerik ve teknik hem de estetik açıdan en doğru çekim kararının verildiği, en dengeli an'dır.

Foto muhabiri, özellikle haber fotoğrafının içerik nitelikleri söz konusu olduğunda doğru anda karar vererek, her haberde olması gereken 5N 1K kuralına uygun fotoğraflar çekmeli; fotoğrafta olabildiğince bu unsurları bildirmelidir. Bu unsurlar kısaca ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden ve kim sorularının yanıtlarından oluşmaktadır (Tokgöz,1981:103). Bu süreçte sözcükler de fotoğrafa yardım etmekte; foto altı yazıları ve haber metinleriyle eksik kalan bu unsurlar tamamlanabilmektedir.

Foto muhabirliğini diğer fotoğrafçılık türlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri, bu süreçte sözcükler ve fotoğrafların birleşiminden oluşan bir dille iletişim kurulmasıdır. "Yazı ve fotoğrafın bir arada kullanımı, haber fotoğrafçılığının temel ilkesi, en önemli özelliğidir" (Carlebach, 1992: 1). Bu kullanım, fotoğrafın basında yer almasıyla başlamıştır (Time-Life Books Editors:1980:12).

Foto muhabirliğinin konusu insan ve insanı ilgilendiren her şeydir. Chapnick (1994:8)'e göre üretilen fotoğraflar bireylere "insanlar ve duygular hakkında" olduğu kadar, "doğayı ve fiziksel çevreyi anlama" konusunda da bir şeyler anlatmaktadır. Bunun nedeni, dünya, çevre ve doğa gibi unsurların da insanı ilgilendiren konular olmalarıdır. Bunun yanı sıra foto muhabirlerinin fotoğrafları, genel olarak bir editör tarafından seçime tabi tutulmakta ve bu süreçte haberi en etkili şekilde sunabilen fotoğraflar tercih edilmektedir.

Son olarak foto muhabirliği, karmaşık bir dünyada toplumu bilgilendirmenin gerekliliği üzerine kurulmuştur. Toplumu bilgilendirme, haberdar etme görevi foto muhabirliğinin temelini oluşturmaktadır. Haber metni okuyucuları yazı aracılığıyla bilgilendirirken, fotoğraf bunu görsel dil aracılığıyla yapmaktadır. Habere ilişkin verilen

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

görsel bilgi, fotoğrafın çerçevesiyle sınırlıdır. "İyi" bir foto muhabiri, bu çerçevenin her bir alanını olabildiğince bilgiyle doldurabilmelidir (Chapnick,1994:8).

Yukarıda ele alınan görevlerin yanı sıra foto muhabirliğinin tanıklık etme görevi bulunmaktadır. Bir foto muhabirinin haber fotoğrafı, fotoğrafçının orada olduğunun ve olaylara tanık olduğunun kanıtı olarak görülmektedir. Gidal (1973:6), foto muhabirliğinin tanıklık etme görevine vurgu yapmakta ve "foto muhabirinin, nesnel gerçeklerin kendi öznel deneyimleriyle buluşması yoluyla kendi zamanına tanıklık edebileceğini" belirtmektedir. Chapnick (1994:10)'e göre de foto muhabirleri, dünyadaki olaylara tanıklık etmektedirler. Bu tanıklığın sonucunda da karmaşık bir dünyanın daha iyi anlaşılmasında bir köprü işlevini yerine getirmektedirler. Chapnick (1994:10) bu süreçte foto muhabirlerinin, "gazeteciliği zenginleştirdiğini, bilgiyi çoğalttığını ve foto muhabirliği mesleğini yücelttiğini" belirtmektedir.

2.1.1.3. Sınırlılıkları

Foto muhabirliğinin belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. Söz konusu sınırlılıkları Arıcan (2004:46-52) sorumluluk, zamansal ve mekansal boyut, çalıştığı kurumun yayın politikası, tekrar şansının olmaması, içgüdü, kalabalık çalışma ortamı, zaman, konu alanını çeşitliliği ve bağımlılık olmak üzere dokuz alt başlıkta değerlendirmiştir. Arıcan'ın sınıflandırmasını, fotoğrafın yapısından kaynaklanan ve foto muhabirliği mesleğinden kaynaklanan sınırlılıklar olarak iki üst başlıkta ele almak da mümkündür. Bu bağlamda çalışmada söz konusu sınırlılıklar fotoğrafın yapısından kaynaklanan sınırlılıklar: zamansal, mekansal, tarihsel bağlama ilişkin sınırlılıklar ve tekrarının mümkün olmaması şeklinde*;* foto muhabirliği mesleğinden kaynaklanan sınırlılıklar ise sorumluluk, bağımlılık, refleksler ve deneyim, kalabalık çalışma ortamı, zaman ve konu alanının çeşitliliği şeklinde adlandırılarak sınıflandırılmıştır.

A-Fotoğrafın yapısından kaynaklanan sınırlılıklar

a-Zamansal, mekansal ve tarihsel bağlama ilişkin sınırlılıklar: Söz konusu zamansal ve mekansal sınırlılıklar tüm fotoğraflar için geçerli olmaktadır. Zamansal sınırlılık, fotoğrafın süre giden zamanın sadece bir anını dondurmasından; mekansal sınırlılık ise üç boyutlu olan dış gerçekliği iki boyutlu bir yüzeyde aktarmasından kaynaklanmaktadır (Kalfagil, 2006:183).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Gerçek yaşamdaki olayların aktarımında fotoğrafın yapısından kaynaklanan bazı sınırlandırmalar bulunmaktadır. Fotoğraf bir seçim sürecinin ürünüdür: bir olayın zaman, mekan ve tarihsel bağlamından kopartılıp; çerçevelenerek temsili söz konusudur (Barret, 2006:42-46; Sontag, 1999:23). Dolayısıyla zamansal ve mekansal sınırlılıklar fotoğraflanan olaylara yönelik neden, sonuç ilişkilerinin kurulmasını güçleştirmektedir. Gerçek yaşamda olayların, olguların ve bireylerin diğer olaylar, olgular ve bireylerle karmaşık ilişkileri bulunmaktadır. Ancak fotoğraf bunların oldukça sınırlı bir bölümünü aktarabilmekte; değişkenler arası tarihsel bağlamı tam anlamıyla aktaramamaktadır. Bunun yanı sıra fotoğraf, insanoğlunun görsel algılamasına en yakın görselleri üretebilmektedir. Ancak bunlar arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Derman (1991:101), bu durumu şu şekilde açıklamaktadır "...insan gözü gerçekliği siyah-beyaz, iki boyutlu ve 1/1500 veya 1/1000 saniye kadar anlık, sabit 150 mm. veya 24 mm. odak uzaklığıyla kaydedip, 'Kodak D-76'da banyo edilmiş ve 'multigrade' karta basılmış bir biçimde algılayamaz". Dolayısıyla fotoğrafta söz konusu olan gerçeklik değil; gerçekliğin benzeri, temsilidir. Söz konusu zamansal ve mekansal sınırlılıklara karşın foto muhabirleri, haber açısından en doğru zamanda çekim yapabilmeli ve bilgi açısından en kapsamlı fotoğrafı üretebilmelidirler.

b-Tekrarının mümkün olmaması: Çekilen hiçbir fotoğrafın tekrarı yoktur. Fotoğraf çekildiği anda bile gerçeklik değişmiş, an gelip geçmiştir. Bundan dolayı her bir fotoğraf, yeni çekilmiş de olsa geçmişe gönderme yapmaktadır. Fotoğrafın zamanı, geçmiş zamandır (Barthes, 1996:88). Bu konuyla ilişkili olarak Barthes (1996:88), Alexander Gardner'in çekmiş olduğu Lewis Payne'in portresini örnek olarak vermektedir (Fotoğraf 1). Fotoğrafın çekiminden kısa bir zaman sonra Payne, infaz edilmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 1. Alexander Gardner, "Lewis Payne",1865

Kaynak: History of Photography Podcasts, 07.07.2008[2].

Olayların tekrarının olmamasından kaynaklanan sınırlılık; doğru konunun, doğru zamanda ve doğru bir biçimde çekilmesinin gerekliliği de beraberinde getirmektedir.

B. Foto muhabirliği mesleğinden kaynaklanan sınırlılıklar

a-Sorumluluk: Foto muhabirinin basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma ve bilgi edinme hakkı adına, dürüst bir biçimde kullanma sorumluluğu bulunmaktadır (TGC, 2012)[3]. Söz konusu sorumluluk, kamusal bir sorumluluktur. Bu durum sınırlılık bağlamında ele alınmasına karşın mesleki açıdan uyulması gereken etik kurallarla ilişkilidir.

Gazetecilik mesleğinin etik kuralları, foto muhabirleri için de geçerlidir. Müdahalede bulunmama, olabildiğince tarafsız olarak durumu aktarma vb. nitelikler, foto muhabirlerinin de uyması gereken etik kurallardandır. Foto muhabiri, olayları fotoğraflar aracılığıyla herhangi bir müdahalede bulunmadan ve olabildiğince tarafsız olarak aktarma sorumluluğunu taşımaktadır. Bu amaçla foto muhabiri her türlü sansür ve oto sansürle mücadele etmeli ve halkı da bu yönde bilgilendirmelidir (TGC, 2012)[4].

[2]Gardner'ın fotoğrafı History of Photography Podcasts isimli internet sitesinden kopyalanmıştır: http://photohistory.jeffcurto.com/, (Erişim Tarihi: 02.01.2012).
[3]TGC (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti), Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. http://www.tgc.org.tr/bildirge.html, (Erişim Tarihi: 03.01.2012).
[4]TGC, Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. http://www.tgc.org.tr/bildirge.html, (Erişim Tarihi: 03.01.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Haber fotoğraflarının en önemli özelliği, belge ve kanıt olma nitelikleridir. Bu niteliklere sahip olmaları ise çekim öncesinde ve sonrasında hiçbir müdahaleye uğramamalarına bağlıdır. Bu bağlamda söz konusu sorumluluk, foto muhabirlerinin tanıklık etme göreviyle ilişkilidir. Dolayısıyla foto muhabiri, kendi fotoğrafından; fotoğrafa müdahalede bulunup bulunmamaktan; olayı olabildiğince tarafsız yansıtıp yansıtmamaktan sorumludur. Foto muhabirinin bu sorumluluğu, fotoğrafların basında yer alma sürecine kadar devam etmektedir. Basın kuruluşlarının foto muhabirlerinden habersiz olarak gerçekleştirdiği müdahalelerden foto muhabiri sorumlu değildir. Ancak bu gibi durumlarda da foto muhabirinin kamuoyunu bu müdahaleden haberdar etme sorumluluğundan bahsedilebilmektedir.

b-Bağımlılık: Foto muhabirlerinin bağlı olarak çalıştıkları yazılı, elektronik basın ve ajansların belirli yayın politikaları ve ekonomi-politik ilişkileri bulunmaktadır. Yayın politikası aynı zamanda ideolojik bir yönelimi de içermektedir. Foto muhabirlerinden yayın politikalarına uygun ve kuruluşların içinde bulunduğu ilişkilere zarar vermeyecek fotoğraflar çekmeleri beklenmektedir. Aksi durumda fotoğraflar, kuruluşlar ya da kuruluşlarda görev alan fotoğraf editörleri tarafından, seçilmeyecektir. Foto muhabirleri bağımsız ve çekecekleri fotoğraflara çoğunlukla kendileri karar veren belgesel ya da sanat fotoğrafçıları gibi davranamamaktadırlar. Foto muhabirleri yayın kuruluşlarına ve fotoğraf editörlerine bağımlı durumdadır (Ingledew, 2005:72). Bunun yanı sıra foto muhabirleri; haber metnine ve sayfanın düzenine de bağımlıdırlar. Haber metnine uygun fotoğraf çekmelidirler. Bundan dolayı habere ilişkin birden fazla fotoğrafın çekilmesi daha uygun görülmektedir. Bu fotoğrafların, sayfanın farklı yönlerinde kullanılabilecek nitelikte ve yatay/dikey biçimde çerçevelenmiş fotoğraflar olması, sayfa tasarımcısının da işini kolaylaştırmaktadır (Arıcan, 2004:51).

c- Refleksler ve deneyim: Foto muhabirinin, “her zaman tetikte oluşu ve gözlem yeteneği”, “onun fotoğraflarını diğerlerinin fotoğraflarından farklı kılmaktadır" (Gidal, 1973:6). Foto muhabirinin özellikle hızlı ve birdenbire gerçekleşen olaylar karşısında reflekslerinin gelişmiş olması gerekmektedir. Bunun için sürekli tetikte ve dikkatli olmalıdır. Foto muhabirlerinin reflekslerinin gelişmesi, çoğu kez deneyimleriyle orantılıdır. Sürekli olarak haber fotoğraflarının peşinde koşan foto muhabirlerinin fotoğraf makineleri, gerek pozlama gerekse netlik ayarları açısından çekime hazır bulunmalıdır (Arıcan, 2004:49).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

d-Kalabalık çalışma ortamı: Habere ilişkin olayın gerçekleştiği alanda, onu görüntülemek ve haber yapmak isteyen birçok foto muhabiri ve muhabir bulunmaktadır. Diğer taraftan, çekim yapılacak alanlar kamusal alanlar olduğunda kalabalık daha da artmaktadır. Dolayısıyla foto muhabirleri oldukça kalabalık ortamların sınırlandırması altında çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Arıcan, 2004:49). Bu konuda Arıcan (2004:49), diğer fotoğrafçılık dallarıyla kıyaslandığında "her türlü kalabalığın yarattığı karmaşanın en çok haber fotoğrafçılarını sınırladığını" belirtmektedir.

e-Zaman: Foto muhabirlerinin ürettiği haber fotoğrafları, zamana karşı yarışmaktadır. Haber fotoğraflarının oldukça kısa bir süreçte bir yayın kuruluşuna ya da ajansa yetiştirilmesi zorunludur. Fotoğraf en kısa zamanda çekilmeli ve yine oldukça kısa bir süreçte de kuruluşa gönderilmelidir.

f-Konu alanının çeşitliliği: Foto muhabirlerinin çalışma alanı, dünyadır. Yayın kuruluşlarına bağlı olmalarına karşın foto muhabirleri, konu çeşitliliğinin yer aldığı bu dünyada bir seçim yapmak durumundadır. Bu seçim, konunun nasıl yansıtılacağını da içermektedir. Foto muhabirleri, bu çalışma alanında güzellik ve çirkinliğin yanı sıra yoksulluk ve zenginliği de kaydetmektedirler. Festivaller, siyasi kampanyalar gibi dünyadaki basit ve gündelik olaylar, foto muhabirlerinin yöneldiği konular arasındadır. Bunun yanı sıra "kişisel bir dünyaya yönelerek" mükemmel, güçlü, basit ya da sıradan kişiliklere de odaklanabilmektedirler (Chapnick, 1994:8). Bu açıdan Chapnick (1994:9), foto muhabirlerinin daha çok savaş, yoksulluk, kıtlık ya da kuraklık gibi doğal olarak gelişen ya da "insanlığın yol açtığı felaketlere" yoğunlaştığını belirtmektedir.

2.1.1.4. Foto muhabirliğinin ortaya çıkışı ve gelişimi

Fotoğrafın çoğaltılabilirliği fotoğrafın kitleselleşmesini sağlamıştır. Günümüze kadar süren teknolojik gelişmeler de kullanımını kolaylaştırıp görüntü kalitesini artırarak, bu kitleselleşmeyi sürekli hale getirmiştir[5]. Fotoğraf, "yeni bir iletişim

[5]Tarihteki ilk fotoğraf, görüntünün bir yüzey üzerine sabitlenmesi yoluyla, 1827 yılında Joseph Nicéphore Niepce (1765-1833) tarafından çekilmiştir. Bu yönteme "heliografi" (güneş yazısı) adını veren Niepce'nin ilk fotoğrafı, kendi evinin penceresinden çektiği kent manzarası olmuştur. Niepce ile çalışmalarını sürdüren Louis Mande Daguerre (1787-1851), Niepce'nin ölümünden sonra, 1837'de pozitif görüntüyü elde etmiştir. Daguerre, "daguerreotip" adını verdiği ve bakır levhalar kullandığı bu yöntemle detaylı bir görüntü elde ederken, pozlama süresini de sekiz saatten birkaç dakikaya düşürmüştür. Daguerre'in deguerrotip'i, François Aragon tarafından, 1839 yılında Fransız Bilimler Akademisinde tanıtılmıştır. Ancak bu yöntemle elde edilen fotoğraf tek'tir ve çoğaltılamaz. Fotoğrafın çoğaltılabilirliği dolayısıyla

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

biçimidir" (Newhall, 1982: 85). İnsanın, resim sanatını aşarak gerçeğe en yakın şekilde yaşamı görüntü olarak kayda geçirmesi ve fotoğrafın bir belge olarak "gerçekçi" görünümü, onun yazılı basında kullanımını beraberinde getirmiştir. Foto muhabirliğinin ortaya çıkışı da fotoğrafın yazılı basında kullanımıyla başlamıştır.

2.1.1.4.1. Dünyada foto muhabirliği

Foto muhabirliğinin dünyada ortaya çıkışı, fotoğrafın yazılı basında kullanımıyla başlamıştır. Ancak teknik yetersizliklerden dolayı çekilen fotoğraflar yazılı basında ilk olarak elle çizilerek yayınlanabilmiştir. 19. yüzyılda yazılı basında kullanılan el çizimleri yerini tahta gravürler ya da taşbaskı yöntemiyle basılan fotoğraflara, sonrasındaysa yarım ton tekniğiyle fotoğrafın doğrudan basımına bırakmıştır.

Yazılı basında yayımlanan ilk haber resimlerinden biri, İngiltere'de 30 Mayıs 1842'de arabasında giden Kraliçe Viktorya'ya genç bir adamın silah çektiğini gösteren fotoğraftan yola çıkılarak yayınlanmıştır. Bu fotoğraf Illustrated London News isimli gazetede, çizim yöntemiyle yayınlanabilmiştir (Time-Life Books Editors, 1980:12). Foto muhabirliği açısından bir diğer önemli olay, 14 Ekim 1843'te haber fotoğrafı niteliği taşıyan ilk fotoğrafın çekilmesidir. Ancak bir olay fotoğrafı olması nedeniyle haber fotoğrafı niteliği taşıyan bu fotoğraf, hiçbir gazetede yayınlanmamıştır. Fotoğrafta, imparatorun temsilcisi olan İmparatorluk Yüksek Komiseri Ky-İng ile bin yıllık bir barış antlaşması imzalayan Fransa Başkonsolosu M. Lyrene görülmektedir. Fotoğrafı çeken kişi Çin'de, Whampoa'nın hizmetinde çalışan Jules Itier adında bir Fransız gümrük memurudur. Itier, törenin birçok fotoğrafını çekmiş; ancak dönemin gazeteleri yalnızca olayla ilgili çizilmiş resimler yayınlayabilmişlerdir (Gezgin, 2002:1-2).

Fotoğrafın basında kullanımıyla ilişkili olarak, 19. yüzyılın ikinci yarısında modern anlamdaki foto muhabirlerinin öncüleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlardan en önemlisi, Roger Fenton'dur. Fenton, ilk savaş fotoğrafçısı olarak da tarihe geçmiştir. Bundan dolayı tarihteki ilk savaş fotoğrafları, aynı zamanda ilk haber fotoğrafları

yaygınlaşması İngiliz bilim adamı William Henry Fox Talbot'nun (1800-1877) geliştirdiği "kalotip" yöntemi sayesinde gerçekleşmiştir. Böylece kâğıt üzerinde negatif görüntü elde edilmiş ve negatif görüntüyü kullanarak sayısız pozitife ulaşılabilmiştir. Talbot, Şubat 1841'de kalotipin patentini almıştır. Talbot'nun arkadaşı olan Sir John Herschel, bu yönteme Yunanca "photos" (ışık) ve "graphos" (yazı) sözcüklerinden oluşan photography/fotoğraf adını vermiştir (Newhall, 1982:14-21).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

arasında yer almaktadır. Bundan yola çıkılarak savaş ve foto muhabirliği arasındaki ilişkinin de aynı dönemde başladığı söylenebilmektedir.

Fenton, Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Fransa ve Sardunya'nın Rusya'ya cephe aldığı, Kırım Savaşı'nı (1853-1856) 1855'de, "ıslak levha tekniği" kullanarak fotoğraflamıştır. İngiliz hükümeti tarafından görevlendirilen Fenton'un fotoğrafları, gerek kendisi gerekse hükümet tarafından, askerlerin ve kamuoyunun moralini düşürmemek adına sansürlenmiştir (Freund, 2007:97-98). Fenton'un, fotoğrafları Illustrated London News'da, tahta oymalardan yapılan gravürler biçiminde basılabilmiştir (Gezgin, 2002:3).

Savaşlar ve diğer felaketler, foto muhabirlerinin öncelikli çalışma alanlarını oluşturmuşlardır. Kırım Savaşı'ndan sonra Robertson, 1857 yılında Sivastapol'un düşüşünü, Beato ise 1860'da gerçekleşen Afyon Savaşlarını fotoğraflamıştır (Newhall, 1982:88). François Aubert, 1860'da Meksika İç Savaşı'nı, Timothy O'Sullivan da Matthew B. Brady ve Alexander Gardner'la beraber 1861 yılında Amerikan İç Savaşı'nı fotoğraflamışlardır (Freund, 2007:98). Ancak bu fotoğraflar da genel olarak çizimler, gravürler veya taşbaskı sistemleri kullanılarak yazılı basında yer alabilmişlerdir.

Fotoğrafın, çizim ya da resimden çıkarak, fotoğraf olarak basın dünyasına girişi ilk olarak Amerika'da gerçekleşmiştir. New York Daily Graphic gazetesi 1880 yılında, yarım ton baskı yöntemiyle orijinalden üretilen ilk fotoğrafı yayınlamıştır. Bu teknik zamanla diğer ülkelerin yazılı basınlarında da kullanılarak yaygınlaşmıştır (Gidal, 1973:8). Fotoğrafın basında kullanımının yaygınlaşması, foto muhabirliği bağlamında bir çalışma alanının açılışını ve bu mesleğe talebi de beraberinde getirmiştir. Baskı sistemindeki gelişmelerin yanı sıra fotoğraf alanında gerçekleşen teknik gelişmeler de foto muhabirliği mesleğinin yaygınlaşmasında ve mesleki uzmanlaşmanın gelişiminde etkili olmuştur.

Fotoğrafçılık alanında yaşanan teknik gelişmeler, 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşmiştir. Bu dönemde, 1924'de üretilen ve düşük ışık koşullarında flaşsız çekim yapma özelliğine sahip Ermanox ve 1925'de üretilen, 1930'da ise farklı objektiflerle de kullanılabilir hale getirilen 35 mm.'lik Leica gibi küçük ve kolay taşınabilen kameralar ortaya çıkmıştır. Daha hızlı, ışığa duyarlı filmlerin ortaya çıkışı ise yaşanan olayların anında kaydedilebilmesini beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerden önceki dönemlerde oldukça ağır, kullanımı zor makinelerle ve pozlama süreleri uzun olan duyarkatlarla

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

çalışan fotoğrafçılar; genel olarak hareket anlarını değil sabit durumları fotoğraflayabilmişlerdir (Sontag, 2005:19-20; Gidal, 1973:5).

Yukarıda özetlenen teknolojik gelişmeler dahil olmak üzere, 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler sonucunda, modern anlamdaki foto muhabirliği mesleği ortaya çıkmıştır. Yazılı basında haber fotoğrafının günümüze kadar yaygın bir biçimde kullanımı da kitle iletişim araçlarının güçlendiği ve yaygınlaştığı 20. yüzyılda tam anlamıyla gerçekleşmiştir.

Basında fotoğrafın kullanılması ve foto muhabirliği mesleği, hemen hemen aynı dönemlerde Avrupa ülkelerinde yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Foto muhabirliği, ilk olarak 20. yüzyılın başlarında ve özellikle de Almanya'da yükselişe geçmiştir. Modern anlamdaki foto muhabirliği, bu ülkede ve Weimar Cumhuriyeti döneminde ortaya çıkmıştır (Freund, 2007:101). Almanya'da 1919-1933 yılları arasında Weimar Cumhuriyeti dönemi yaşanmıştır. Bu dönem, Almanya'nın "altın çağı" olarak da nitelendirilmektedir. Bunun nedeni, bu tarihler arasında yaşanan kültürel, sanatsal ve politik gelişmelerdir. Dönemin özgür ve demokratik ortamına da paralel olarak, mimariden edebiyata, resim sanatından sinema ve fotoğrafçılığa uzanan alanlarda yeni yönelimler ortaya çıkmıştır (Oral, 2011b:29). Bu dönemde foto muhabirliği konusunda öne çıkan isimlerden biri de Dr. Erich Solomon'dur (Kavas, 2011:261-262).

Solomon, fotoğraflanması zor olan olay ya da kişileri yerinde ve zamanında fotoğraflayarak, yeni bir foto muhabirliği anlayışının ortaya çıkışına etkide bulunmuştur. Solomon, dönemin dikkat çekmeyen hafif ve küçük makineleriyle yaptığı flaşsız çekimler sayesinde, bulunduğu ortamlarda rahatça çalışabilmiş; fotoğrafların yanı sıra haber metinlerini de kendisi üretebilmiştir. Bu dönemde basın için çalışan foto muhabirlerinin özelliklerinde de değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Dönemin foto muhabirleri genel olarak, 1. Dünya Savaşı sonrasında servetlerini kaybetmiş olan soylular veya burjuvalardan ya da yüksek kültür sahibi centilmenlerden oluşmaktadır (Freund, 2007:104). Solomon'un yanı sıra bu dönemde benzer nitelikleri taşıyan fotoğrafçılar arasında Eisentaed ve Munkanci de bulunmaktadır (Neubauer, 1997:9).

Gerek demokratik ve kültürel ortamın gerekse yeni bir foto muhabirliği anlayışının ortaya çıkışıyla paralel olarak haber fotoğrafları, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da yayınlanan Berliner Illustrirte ve Muünchner Illustrirte Presse gibi dergilerde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu dergiler yazı ve fotoğrafı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

birleştirerek, tirajlarını iki milyona çıkarmışlardır. 1928'de Berlin'de, Dephot Ajansı kurulmuştur. Bu gibi kuruluşlar foto muhabirlerine, geniş bir çalışma alanı yaratmıştır (Freund, 2007:103). 1933 yılında Nazilerin iktidara gelmesiyle birlikte bu dönem sona ermiş ve basın Nazilerin denetimine geçmiştir. Bu denetim sonucunda basında yer alan fotoğraflar da sistematik bir şekilde propaganda araçları olarak kullanılmaya başlamıştır (Neubauer, 1997:10).

Nazizm döneminde Almanya'da yaşayan birçok foto muhabiri, diğer Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bu foto muhabirleri gittikleri ülkelere fotoğrafçılık anlayışlarını da taşımışlar ve dünyada foto muhabirliğinin gelişimini sağlamışlardır. Örneğin Almanya'dan göç eden Robert Capa (Robert Freemann), 1947'de Magnum ajansını kurmuştur. Stefan Lorant, İngiltere'de Weekly Illustrated ve Liliput dergilerini yayınlamış, 1938'de de Picture Post'u yayına hazırlamıştır. Eistenstaedt ve Goro ise Amerika'da 1936 yılında yayın hayatına başlayan Life dergisinin foto muhabiri kadrosuna katılmışlardır (Freund, 2007:118; Newhall, 1982:260-263).

Weimar Cumhuriyeti'nin sona ermesiyle beraber foto muhabirliği, ilk olarak Fransa'da ardından da Amerika'da yayınlanan fotoğraflı dergilerle yükselişe geçmiştir. Alman foto muhabirliği anlayışından etkilenen Vu dergisi, Lucian Vogel tarafından 1928'de Fransa'da yayın hayatına başlamıştır. Savaş foto muhabiri Robert Capa tarafından İspanya İç Savaşı sırasında çekilen ve dünyanın en iyi haber fotoğraflarından biri kabul edilen "Cumhuriyetçi Askerin Ölümü" (Death of a Loyalist Militiaman, 1936) fotoğrafı, Vu'de yayınlanmıştır. Vogel'in 1954 yılında ölümüne kadar Vu, yayın hayatını sürdürmüştür (Freund, 2007:122). Vu'nun geleneğini ise 1936'da Amerika'da yayın hayatına başlayan Life dergisi devralmıştır. Life, özellikle 2. Dünya Savaşına ilişkin fotoğrafların yayınlanmasında öne çıkmıştır. Dergi, savaştan Mussolini'ye ve gençlikten magazine kadar birçok alanda fotoğraflar yayınlamış ve uzun bir süre yüksek tirajla yoluna devam etmiştir (Newhall, 1982:260-263; Parrish, 2002:359-361). Henry Luce tarafından kurulan dergi Margaret Bourke-White, Robert Capa, Alfred Eisenstaedt, Dorothea Lange, Gordon Parks, Edward Steichen gibi birçok ünlü foto muhabiriyle çalışmıştır. Derginin yayın hayatı, 1972 yılında sona ermiştir (Freund, 2007:125-136).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Foto muhabirleri, bu dönemden itibaren yeni kurulan birçok ulusal ve uluslararası ajansta, yayın organında ya da bağımsız olarak görevlerine devam etmişlerdir. Vietnam savaşından 1. Körfez ve 2. Körfez savaşına kadar birçok savaşı fotoğraflamışlardır. Bu fotoğraflar küresel ölçekte dünya kamuoyunun gündemine ilk olarak yazılı basın, sonrasında ise gelişen teknolojiyle beraber elektronik basın sayesinde girebilmiştir. Böylece foto muhabirleri, dünyadaki olayları fotoğraflayarak, o olayları, "haber' olarak izleyen diğer insanların gözünde gerçek kılmışlardır" (Sontag, 2005:20-21).

2.1.1.4.2. Türkiye'de foto muhabirliği

Foto muhabirliği, Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamış ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde de yaygınlaşarak devam etmiştir.

Osmanlı toplumu, Batılı ülkelerle hemen hemen aynı zamanda fotoğrafın bulunuşundan haberdar olmuştur. Fotoğrafın bulunuşu, ilk olarak 28 Ekim 1839 tarihinde, 186 sayılı Takvim-i Vekayi Gazetesi'nden duyurulmuştur. Fotoğrafçılık ise özellikle II. Abdülhamit döneminde ve Abdülhamit'in (1842-1918) fotoğrafa verdiği önem sayesinde, Osmanlı'da hızla gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Günümüzde İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan ve sayısı 800 kadar olan Abdülhamit'e ait "Yıldız Albümleri", fotoğrafa verilen önemin göstergesidir (Özendes, 1995:28-31).

Osmanlı döneminde foto muhabirliği anlayışının öncülüğünü, Osmanlı darphanesinde hakkak olarak çalışan James Robertson (1813-1888) yapmıştır. Robertson, ilk savaş fotoğrafçılarından olan Fenton'la benzer bir biçimde, 1855 yılında gerçekleşen Kırım Savaşı'nı asistanı Beato ile beraber fotoğraflamıştır. Fotoğrafçılar, Sivastopol, Malakoff ve Balaklava Limanı'na ait 60'ın üzerinde fotoğraf çekmişlerdir (Özendes, 1995:66-95).

Osmanlı basınında fotoğraf kullanımı, Batı'daki gelişime benzer biçimde, ilk olarak fotoğrafların çizilmesiyle ya da farklı tekniklerle resmedilmesiyle mümkün olabilmiştir. Osmanlı döneminde foto muhabirliği alanında "eğitim görmüş, fotoğrafı bilen kadrolar özellikle 1870'li yıllarda yetişmeye başlarken"; fotoğrafların "gazete ya da dergi kağıdına basılmasını sağlayacak klişeler" de bu dönemde kullanılmaya başlanmıştır (Gezgin, 2002:12).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Mühendishane-i Berri-i Humayun'a getirilmiş olan Camera Obscura ile ilgili çalışmalar ve burada fotoğrafçılık dersi veren Ali Rıza Bey, Ali Sami Aközer, Yüzbaşı Hüsnü, Kenan Paşa gibi birçok ismin yetişmesiyle beraber 1870'lerde "Müslüman" fotoğrafçılar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu asker-fotoğrafçılar, saray tarafından görevlendirilerek Osmanlı'daki tüm olayları fotoğraflamışlar, II. Abdülhamit de bu fotoğraflar yoluyla ülkedeki gelişmeleri takip edebilmiştir (Bölük, 2009:14; Özendes, 1995:69). Bu konuda Özendes (1995:69), yayın kuruluşları bünyesinde foto muhabiri kadroları olmamasına rağmen bu fotoğrafların, ülkedeki foto muhabirliğinin de başlangıcını oluşturduğunu belirtmektedir.

Osmanlı döneminde İbrahim Müteferrika Basımevi'nde ilk kitaplar, "şimşir oyma kalıp" kullanılarak basılabilmiştir. Yazılı basında ilk olarak resim kullanımı, Mir'at Dergisi'nde (1863) gerçekleşmiştir**.** Bu resim ve çizimler dişbudak oymasından klişelerle basılabilmiştir. Onu takip eden Ayine-i Vatan Gazetesi (1866) ise birçok ünlünün portresine ve İstanbul manzaralarına yer vermiştir. Ancak Osmanlı döneminde basında fotoğraf kullanımı anlamında öne çıkan yayın, 1874 yılında Mehmet Arif tarafından yayımlanan, Musavver Medeniyet Dergisi olmuştur. Dergi, güncel fotoğrafları yayınlamıştır. Bu konuda bir diğer ilgi çeken yayın ise Mirat'ı Alem olmuştur. Dönemin baskı yöntemlerindeki gelişmeler açısından, 1881'de kurulan Matbaa-i Ebüzziya önemlidir. Kuruluş, Batı tarzı ilk matbaadır. Dönemin bazı kitap ve dergileri (Reb-i Marifet vb.) burada basılmıştır. Matbaada "üç renkli baskı", "çinkografi", "tipo resim basımı" gibi yöntemler denenmiş ve Batı'dan getirilen klişeler kullanılmıştır (Gezgin, 2002: 12-14). Bu dönemde gerek basında fotoğraf kullanımı gerekse foto muhabirliğinin gelişimi açısından öne çıkan yayın organı, II. Abdülhamit döneminde Ahmet İhsan Tokgöz'ün (1868-1942), 27 Mart 1891'de yayınlamaya başladığı Servet-i Fünun dergisi olmuştur.

Kavas (2011:348)'a göre Türkiye'de foto muhabirliği Osmanlı döneminde, Servet'i Fünun dergisinin yayın hayatına başlamasıyla birlikte gelişmeye başlamıştır. O dönemde 30 kadar resimli dergi olmakla birlikte, sadece Servet-i Fünun, edebiyat ve magazin yoğunluklu içeriğiyle fotoğraf yayınlayabilen tek dergi olarak yaşamını 1944 yılına kadar sürdürmeyi başarabilmiştir. Derginin sahibi, editörü, yazarı ve foto muhabiri olan Ahmet İhsan Tokgöz, ülke dışından getirttiği malzemelerle fotoğraflar yayınlamış ve foto muhabirliği mesleğinin temellerini atmaya çalışmıştır. Tokgöz'ün

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğrafladığı, "Osmanlı Anadolu Demiryolu Hattı" ve Rodos, Kudüs, Suriye gezisi röportajları da yayınlanmıştır (Ak, 2001:31).

Servet-i Fünun'dan sonra birçok dergi ve yayın; hem matbaacılık hem de fotoğraf teknolojilerindeki gelişmelerle beraber; foto muhabiri mesleğini profesyonel anlamda yapan fotoğrafçıları bünyelerinde çalıştırmaya başlamışlardır (Kavas, 2011:348). Özellikle II. Meşrutiyet döneminde Musavver Akl (1908), Musavver Çiftçi (1909), Musavver Çöl (1916) gibi resimli dergilerle basında fotoğraf kullanımı artarken, Meşrutiyetçiler tarafından da Türk vatandaşlar, foto muhabirliğine özendirilmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı yıllarda ise çok sayıda gazete ve dergi yayımlanmış ama fotoğraf basabilen tek gazete, Anadolu basınından milli mücadele yanlısı "Yeni Gün" gazetesi olmuştur. Bu dönemde foto muhabiri sayısı da sınırlıdır (Gezgin, 2002:18).

Cumhuriyet'in ilanıyla beraber foto muhabirliği daha bilinçli olarak ele alınmaya başlanmıştır. Ancak Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Türkiye'deki gelişmeleri yabancı basın dışında dünyaya duyuracak, çok az sayıda foto muhabiri bulunmaktadır. Bu açıdan özellikle Ferit İbrahim, Cemal Işıksel, Namık Görgüç, Faik Şenol, Cemal Göral, Ali Ersan, Selahattin Giz gibi foto muhabirleri öne çıkmışlardır. Bu dönemde gazetelerin foto muhabiri kadrosu bulunmadığından bu fotoğrafçılar, bağımsız olarak fotoğraflarını yazılı basın kuruluşlarına satarak, çalışmalarını sürdürebilmişlerdir (Ak, 2001:149; Özendes, 1999:25).

Türkiye'de 1950-70'li yıllarda Ara Güler, Ozan Sağdıç, Sami Güner, Yıldız Moran, Ozan Sağdıç, Mahmut Küçük, Suavi Sonar, Osman Darcan, Necdet İşler, Güneş Karabuda, Esat Tengizman, Ahmet Tuna, Erol Demek, Hilmi Şahenk, Ferit Can, Othmar Perschy, Semiha Es, Tamer Güvenç, Yalçın Kılan, Kutlu Ertuna, Sedat Dizici, Sedat Tuna ve Garbis Özatay gibi isimler, foto muhabirliği mesleğini yapmaktadırlar (Özendes, 1999:26).

1970–2000 yılları arasında; Coşkun Aral, İzzet Kezer, Garbis Özatay, Yalçın Çınar, Rıza Ezer, Hüseyin Büyükkırcalı, Özer Ahıska, Abdurrahman Antakyalı, Sebati Karakurt, Mücahit Büber, Ali Öz, Ergün Çağatay, Atılay Gülen, Gülümser İşçelebi, Atılay Kayaoğlu, Yalçın Özmen, Ercan Arslan, Yaşar Saygı ve Hatice Tuncer gibi isimler profesyonel anlamda foto muhabirliği yapmaktadırlar (Kavas, 2011:71-208). Gerek 1950-1970 arasında gerekse 1970-2000 yılları arasında yer alan Ara Güler,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Coşkun Aral, Abdurrahman Antakyalı, Sebati Karakurt, Ali Öz gibi isimler günümüzde de foto muhabirliği mesleğine devam etmektedirler.

Günümüzde birçok foto muhabiri, ulusal ya da uluslararası yazılı ve elektronik basın organlarında, haber ve fotoğraf ajanslarında ya da bağımsız olarak mesleğini sürdürmektedir. Bu açıdan birçok foto muhabiri Türkiye'de foto muhabirliğinin profesyonel anlamdaki gelişimine katkıda bulunmuştur. Diğer taraftan Türk yazılı basınında muhabirin takip ettiği haberin fotoğrafını çektiği ya da foto muhabirinin çektiği fotoğrafın haberini yazdığı bir işleyiş de söz konusudur (R.Öztürk ile yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012; H. Akarsu ile yüzyüze görüşme, 1 Mayıs 2012).

Foto muhabirleri, Türkiye yazılı basınında yer alan servisler bünyesinde istihdam edilmektedir. Bunlar spor, magazin, polis adliye vb. servisler olabilmektedir. Foto muhabiri istihdam etmeyen servisler ise gerekli durumlarda diğer servisler, fotoğraf servisi veya haber merkezinde istihdam edilen foto muhabirlerinden yararlanmaktadırlar (Milli Eğitim Bakanlığı, 2008:23).

2.1.2. Haber fotoğrafı

Haber fotoğrafı üretmek, foto muhabirlerinin birincil görevidir. Haber fotoğrafları, yazılı ve elektronik basında yer alan haber metinlerine eşlik eden görsel öğelerdir. Fotoğrafın basında kullanımıyla birlikte fotoğraflar, hem haberlerin hem de sayfa tasarımının en önemli unsurları haline gelmişlerdir (Schlapp, 2002:129). Basında kullanılan diğer görsel öğeler ise grafikler, tablolar, illüstrasyonlar ya da çizimler olabilmektedir. Haber fotoğrafını basında kullanılan ve farklı türlere özgü olan diğer fotoğraflardan ayıran belirli tanımlamalar ve özellikler bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında haber fotoğrafına özgü bu özellikler; içerik, teknik, estetik ve etik özellikler başlıkları altında değerlendirilmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2.1.2.1. Tanımı

Haber fotoğrafı, bir haber metnine ait olan fotoğrafı tanımlamaktadır. Bu açıdan haber ve haber fotoğrafı tanımları birbiriyle ilişkilidir. Bundan dolayı ilk olarak haber kavramını açıklamak yerinde olacaktır.

Haber; "bir olay, bir olgu üzerine edinilen, iletişim ya da yayın organlarıyla verilen bilgidir. Haber insanları ilgilendiren, zamanlı olan; bir fikrin, olayın, sorunun özetidir" (Yüksel ve Gürcan, 2001:57). Haber fotoğrafı da haber kavramının tanımlamasında olduğu gibi insanları ilgilendiren, zamanlı olan bir olay/olgunun ya da sorunun görsel bilgisidir. Bu görsel bilgi, kitle iletişim araçlarında yer alarak okuyucuyla iletişim kurmaktadır. Haber metni ve haber fotoğrafı basında beraber yer almaktadır. Basında haber metni yazılı boyutta gerçekleşen bir iletişimi oluştururken, haber fotoğrafı ise görsel iletişim boyutunu oluşturmakta; iki boyut da birbirini desteklemektedir.

Haber fotoğrafı haber metnini tamamlamakta ve onu güçlendirmektedir. Aynı zamanda bir durum ya da davranışı da desteklemekte, haberin inandırıcılığını sağlamaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2001:45). Fotoğraf, haberin ilişkili olduğu bir olaya tanıklık eder ve onu belgeler. Genel anlamda bir olay/şeye ilişkin bir fotoğraf, o olay ya da şeyin var olduğuna ilişkin bir iz, bir kanıt olarak görülmektedir (Sontag, 1999:22-23; Solomon-Godeau, 2004).

Haber fotoğraflarının çoğu zaman hareket içermesi ve haberin özünü yansıtması beklenmektedir. Bu açıdan fotoğraf, haberde ön plana çıkan boyutu da oluşturabilir. Bundan dolayı olayın özünü en iyi şekilde yansıtan fotoğraflar, metin olmadan da tek başına bir haber (foto haber) sayılabilmektedir (Yüksel ve Gürcan, 2001:45). Ancak genel anlamda basında kullanılan haber fotoğrafı metne ihtiyaç duymakta ve haberin bir parçası olarak onunla birlikte kullanılmaktadır (Zelizer ve Allan, 2010: 112). Bu açıdan haber fotoğrafı, haber metni, haber başlığı ve durumu özetleyen fotoğraf altı yazısı, bir bütünü oluşturmaktadırlar.

Haber fotoğraflarının tanımlanmasıyla ilişkili olan ve haber fotoğrafının nasıl olması gerektiğini belirleyen bazı ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütler, haber ölçütleriyle benzer olarak kullanılmaktadır. Bir haber açık, anlaşılır, sade, doğru, kesin (tereddüt/tutarsızlık içermemeli) ve habercilik kurallarına uygun olmalıdır. Habercilik

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kuralları, bu bağlamda meslek etiğine ilişkin kuralları da içermektedir (Yüksel ve Gürcan, 2001:65). Aynı şekilde haber fotoğrafı da herkesin anlayabileceği kadar açık, anlaşılır, sade ve keskin olmalıdır. Tanımda yer alan doğruluk niteliği, fotoğrafın çekim esnasında ve sonrasında müdahaleye uğramamış olmasını içermektedir. Bunun yanı sıra bir haber fotoğrafı, müdahale ölçütünün dışında farklı etik niteliklere de sahip olmalıdır.

Haber fotoğrafı, belirli bir kuruluşa bağlı ya da bağımsız çalışan bir foto muhabiri tarafından habere ilişkin olarak üretilen fotoğraftır. Bunun yanı sıra günümüzde haber fotoğrafı, foto muhabirliği mesleğini yapmayan, sivil vatandaşlar tarafından da üretilebilmektedir. Günümüzde dijital teknolojinin de gelişimiyle kolay taşınabilir/edinilebilir ve kullanılabilir olan makineler, cep telefonları ve internet ağı sayesinde birçok kişi haber fotoğrafı üretebilir ve yayabilir hale gelmiştir. Böylelikle belirli bir bölgede bulunan bireyler, kamu yararı kaygısı ya da kendi ilgi alanları uyarınca önemli gördükleri olayları, foto muhabirleri olay yerine gelmeden önce, anında fotoğraflayabilmektedirler. Bu durum, yurttaş gazeteciliği kavramıyla ilişkilidir.

Haber medyasının görece daha demokratik ve daha bağımsız bir yapıya kavuşması adına, 1990'larda Amerika'da başlayan yurttaş gazeteciliği hareketi (Uzun, 2006:634-639), dijital teknoloji ve internet teknolojilerindeki olanaklarla birlikte sivil vatandaşların da haber üretimine katılmasını gündeme getirmiştir. Bu açıdan Uzun (2006:644), gazetecilik pratikleri açısından Ohmy News sitesinin "her yurttaş bir muhabirdir" sloganının önemini vurgulamakta ve bu durumun, değişen koşullar altında haber, gazete, gazeteci tanımlarının ve işlevlerinin yeniden gözden geçirilmesini beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla söz konusu durum, haber fotoğrafı ve foto muhabirliği açısından da bir değişime işaret etmektedir. Bununla ilişkili olarak yurttaş foto muhabirliği olgusu, Türkiye'deki foto muhabirleri tarafından, uygulamanın olumlu ve olumsuz etkilerini de içerecek şekilde tartışmaya açılmıştır (Fotomuhabiri, 2012)[6].

Yazılı ve elektronik basın sivil vatandaşların çekmiş olduğu fotoğrafların yanı sıra aile fotoğraflarını, (mobese kayıtları dahil) polis kayıtlarına ilişkin fotoğrafları ve televizyon, video kayıtlarından seçilen kareleri de haber fotoğrafı olarak kullanabilmektedir (Ingledew, 2005:73).

[6]Fotomuhabiri. Foto Muhabirleri Tartışıyor: Yurttaş Foto Muhabirliği. http://www.fotomuhabiri.com/fotokultur/yurttas/yurttas.html, (Erişim Tarihi: 02.01.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yukarıda yapılmış olan açıklamalarla da ilişkili olarak literatürde haber fotoğrafına ilişkin birçok tanımlama bulunmaktadır. Bu tanımlamalar, genel olarak haber fotoğraflarının belirli özellikleri bağlamında yapılmışlardır.

Chapnick (1994:8,9)'e göre en iyi haber fotoğrafları basit ve doğrudan/açık bir biçimde iletişim kurabilen fotoğraflardır. Bu fotoğraflarda "güçlü bir ilgi merkezi, dinamik beden dili, dramatik ışıklandırma ve iyi bir kompozisyona" ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yanı sıra fotoğraflar teknik açıdan da ustalık gerektirmektedir. Rothstein (1979:11)'a göre haber fotoğrafının temel özellikleri; "okurun bilmek istediğini göstermek", fotoğrafın gösterdiği olaya ilişkin "inanılırlığı" artırmak ve "okurun dikkatini çekmek"tir. Schlapp (2002:129) ise haber fotoğraflarının kanıt olma ve bilgilendirme niteliklerine ve "haber metnine kazandırdıkları canlılığa" dikkat çekmektedir.

Özetlemek gerekirse haber fotoğrafı, okurun haberle ilgili bilmesi gereken bilgileri görsel bir biçimde sunmaktadır. Fotoğraf, haberi genellikle bir ya da birden fazla fotoğraf karesinde özetlemekte ve desteklemektedir. Fotoğrafın verdiği bilgi de haberin okuyucu tarafından daha kolay anlaşılmasını ve olaya ilişkin inancının artmasını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra haberde olduğu gibi haber fotoğraflarında da kamu yararı ilkesinin geçerli olduğu söylenebilmektedir. Haber fotoğrafları dünya, çevre ya da insanlığa ilişkin verdikleri bilgiyle bir kamu yararında bulunmaktadırlar. Haber fotoğrafı aynı zamanda bir belgedir: insanlık tarihini belgeler. Tarihe tanıklık eder. Bir olayın olduğuna ilişkin kanıttır. Belge olarak görülen haber fotoğraflarının kitle iletişim araçlarında yayınlanması, olaylara ve olgulara ilişkin toplumsal hafıza oluşumuna da katkı sağlamaktadır (İnce, 2010:20; Zelizer, 2010).

Gösterilmeyen olay ve olgular toplumsal hafızada da yer alamamaktadır. Böylece toplumlar, olgu ve olaylara ilişkin yargılarını da haber fotoğraflarının (doğru ya da yanlış) aktarımları dolayımıyla edinebilmektedirler. Bundan dolayı haber fotoğrafında gerçekleri olabildiğince doğru, tarafsız ve anlaşılır şekilde yansıtmak ilk hedef olmalıdır. Haber fotoğraflarının ilk planda, bir olayın gerçekliğini olabildiğince ortaya koyabilmesi gerekir. Dolayısıyla içerik ön plandadır. Bunu yaparken fotoğrafçılığa özgü teknik özellikler de yetkinlikle kullanılmalıdır. İçerik ve teknik niteliklerle beraber estetik unsurlar da kullanılarak dikkat çekicilik ve görsel değer artırılabilir. En iyi haber

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğrafı, bu niteliklerle beraber etik unsurları da içinde barındırabilen fotoğraftır. Haber fotoğrafının içerik, teknik, estetik ve etiğe ilişkin özellikleri bulunmaktadır.

2.1.2.2. İçerik özellikleri

Haber fotoğraflarında en önemli özellik, içeriktir. Haber fotoğrafında amaç, habere ilişkin olay ya da olguya ilişkin bilgi vermektir. Bu bağlamda içerik de temel olarak fotoğraflarla aktarılan bilgiyi nitelemektedir (Chapnick, 1994:8). Dolayısıyla önemli olan haberin ve bilginin aktarımıdır (Ingledew, 2005:73). Bir haber fotoğrafı teknik ve estetik nitelikleri açısından yeterli olmayabilir, ancak içerik nitelikleri açısından önemli görülebilir. Böyle bir durumda fotoğraf editörü tercihini estetik ve teknik açıdan iyi olan fotoğraflar arasından değil; içerik niteliği açısından öne çıkan fotoğraftan yana kullanacaktır. Bu duruma ilişkin önemli bir örneği Robert Capa'nın netsiz ve belirsiz, banyo sonrasında hasar görmüş D-Day (1944) fotoğrafı oluşturmaktadır (Fotoğraf 2). Normandiya Çıkarması'nda çekilen fotoğraf, teknik ve estetik açıdan taşıdığı sorunlara rağmen yayınlanmıştır (Life, 2012)[7].

Fotoğraf 2. Robert Capa,"D-Day", 1944

Kaynak: Life, "The Best of Life: 37 Years in Pictures", 08.05.2012[8].

[7]Life. http://life.time.com/history/the-best-of-life-37-years-in-pictures/attachment/1944_par121453/, (Erişim Tarihi: 08.05.2012).

[8]Söz konusu fotoğraf Life'ın internet arşivinden kopyalanmıştır: http://life.time.com/history/the-best-of-life-37-years-in-pictures/attachment/1944_par121453/, (Erişim Tarihi: 08.05.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Haber fotoğrafı, her haberde olması gereken 5N 1K kuralına uygun olarak; ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden ve kim sorularının yanıtlarını (Tokgöz, 1981:103) içerebilmelidir. Ancak çoğu zaman tek bir fotoğrafın bu unsurların tümünü içermesi mümkün olmamaktadır. Ayrıca belirli durumlarda olay zamanı ve olayın nedeni gibi soyut ya da fotoğrafla aktarılması zor olan unsurlar da söz konusu olabilmektedir. Bu süreçte sözcükler, fotoğrafa yardım etmelidir. Fotoğrafta görsel olarak verilemeyen soruların cevapları, foto altı yazıları ve haber metinleriyle tamamlanabilmektedir.

Haber fotoğrafı, habere uygun olmalı ve habere ilişkin bilgi fotoğrafta yer almalıdır. Bu açıdan haber metni ve haber fotoğrafı arasında mutlaka bir ilişki olmalıdır. Haber fotoğrafı; haber metni, başlığı ve foto altı yazısıyla da çelişmemelidir. Haber fotoğraflarının içerik nitelikleri açısından bir haber değeri taşıması gerekmektedir. Çünkü haber değeri, fotoğrafın habere uygun olup olmadığının ölçüsü olarak görülmektedir.

Haber değeri genel anlamda, "haber öykülerinin seçiminde, kurulmasında ve sunumunda kullanılan profesyonel kodları" nitelemek amacıyla kullanılmaktadır (Mutlu, 1995:151). Haber değerleri, "endüstrileşen haber kurumlarının üretim gereksinimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır" ve muhabirlerden bağımsız işlemektedir (Mutlu, 1995:151). Haber üretim sürecinde geçerli olan bu kodlar, haber fotoğrafları için de geçerli görülmektedir. Bir haber fotoğrafının haber değeri taşıması için gereken özellikler şu şekilde özetlenebilir (Yüksel ve Gürcan, 2001:60-62; Brooks, Kennedy vd., 1985'den aktaran Akçalı, 2002, s. 17-18):

Etki: Haber fotoğrafından ne kadar insanın, nasıl etkilendiği önemlidir. Bu özellik haberin önemlilik derecesini de etkilemektedir.

Yakınlık: Haber fotoğrafına konu olan olayın "nerede" meydana geldiğiyle ilişkilidir. Fotoğrafa ilişkin olay, okurun ne kadar yakınında gerçekleşirse o kadar çok ilgi çekeceği varsayılır.

Zamanlılık: "Ne zaman" sorusuna ilişkindir. Yenilik, anilik ve geçerlilik şeklinde tanımlanmaktadır. Yenilik fotoğrafın konusunun ve verdiği bilginin daha önce ortaya çıkmadığı durumlar için kullanılmaktadır. Anilik, birdenbire gerçekleşen bir olaya ilişkin fotoğrafı nitelerken; geçerlilikse yenilik ve anilik unsurlarıyla beraber anlam kazanmaktadır. Diğer taraftan zamanlılık açısından haber fotoğraflarının genel olarak

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

hızlı bir biçimde çekilip editöre teslim edilmesi gerekmektedir. Dijital teknoloji günümüzde haber fotoğraflarının iletimi açısından da büyük kolaylıklar sağlamaktadır.

Nadirlik/Sıradışılık: Haber fotoğrafının konusunun sıradan olmaması gerekmektedir. Sıradışı olaylar, haber konusu olarak görülmektedir. Bunların fotoğraflanması ise haber değerini arttırmakta, okuyucunun ilgisini çekmektedir.

İlginçlik: Haber fotoğrafı ilgi çekmeli ve ilginçlik özelliğine sahip olmalıdır. Çoğunlukla nadir olarak gerçekleşen olayların fotoğrafları, bu özelliğe sahiptir.

Önemlilik: Haber fotoğrafının konusunun ve verdiği bilginin önemli olması gerekmektedir. Haber değeri açısından önemli bir olayın haberi ve fotoğrafı, bunların kullanılacağı yeri de belirlemektedir. Önemli görülen bir haber fotoğrafı gazetelerde ilk sayfadan ve manşetten yayınlanmaktadır.

Heyecanlılık: Haber fotoğraflarının okuyucularda heyecan uyandırması beklenmektedir. Bu heyecan korku, üzüntü ya da kaygıdan olabileceği gibi mutluluk, sevinç ya da coşkudan da olabilmektedir.

Çatışma: Çatışma, çoğu haberin ve haber fotoğrafının merkezini oluşturmaktadır. Çatışma, şiddet içermektedir. Bununla beraber savaş durumunda, toplumsal mücadelelerde ya da iki kişinin kavgasındaki gibi fiziksel niteliğe sahip olabilir. Fotoğraflarla ekonomik ya da psikolojik çatışma durumları da yansıtılabilir.

Yukarıdaki haber değerlerinin yanı sıra anlaşmazlık, kuşku, gariplik, duygulara yönelme, yenilik/tazelik vb. özellikler de haberde ve haber fotoğraflarında bulunması gereken özelliklerden sayılmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2001:62). Ancak basında yaygın olarak kabul gören haber ve haber fotoğrafı değerlerine bakıldığında şiddet olgusunu içeren olayların daha fazla haber değeri taşıdığı görülmektedir. Özellikle savaş olgusu şiddeti ve "çatışma" değerini yüksek oranda barındırmakta ve bu nedenle de yazılı basın tarafından tercih edilmektedir (Arsan, 2003:114).

2.1.2.3. Teknik özellikleri

Haber fotoğrafları teknik açıdan ustalık gerektirmektedir (Chapnick, 1994:9). Haber fotoğrafının teknik özellikleri, genel anlamda fotoğraf makinesinin ne kadar iyi kullanıldığıyla ilişkilidir. Bir haber fotoğrafında öncelikle aranan teknik özellikler,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

doğru netlik ve doğru pozlamadır. Doğru netlik ayarı ile net, doğru pozlama ile de iyi bir kontrastlığa sahip fotoğraflar üretmek mümkün olmaktadır.

Gerek foto muhabirleri gerekse fotoğraf editörleri için en önemli teknik özellikler, keskin netlik ve iyi bir kontrastlıktır. Haber fotoğraflarındaki en önemli sorunlar, netlik ve pozlama ayarlarından kaynaklanmaktadır (Arıcan, 2004:68). Netlik ayarlarını yapmak, günümüzün teknolojik açıdan gelişmiş makinelerinde, oldukça kolaylaşmıştır. Dijital makinelerde bulunan otomatik netlik ayarları ve bu ayarla ilişkili olan, çerçevenin farklı yönlerindeki nesnelere odaklanmayı sağlayan sistemler sayesinde, netlik bir sorun olmaktan çıkmıştır. Ancak netliğin çerçevede bulunan hangi nesneye ya da çerçevenin hangi alanına (ön-arka) yapılacağı, foto muhabirinin seçimine bağlı olarak değişecektir. Bu açıdan olayın, nesnenin ya da kişinin ön plana çıkarılmasını sağlayan bir netlik seçimi daha yerinde olacaktır. Böylece kullanılan teknik özellikler fotoğrafın içerik özelliklerini de desteklemekte kullanılabilecektir. Doğru bir netlik seçimi, haber fotoğrafının yayınlanması durumunda okuyucuya fotoğrafın anlaşılması açısından da kolaylık sağlayacaktır. Aynı durum doğru bir pozlama sonucu ortaya çıkan fotoğraflar için de geçerlidir.

Doğru bir pozlama örtücü ve diyafram ayarlarının doğru yapılamasına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Birbirine bağlı olan ve birbirlerini ters orantı biçiminde etkileyen bu iki sistem, fotoğrafın da temelini oluşturmaktadır. Fotoğraf, günümüzde de belirli miktar ışığın belirli sürede duyarlı bir yüzey[9] üzerine düşmesinden oluşmaktadır. Bu süreçte makineye girecek olan ışık miktarını diyafram; ışığın süresini ise örtücü kontrol etmektedir. İkisinin ayarının doğru şekilde yapılması, doğru pozlamayı ve iyi bir kontrastlığı getirmektedir (Hedgecoe, 1990:20-21).

Dijital makinelerde bulunan otomatik pozlama sistemleri ve ayarları sayesinde doğru pozlama yapmak kolaylaşmıştır. Ancak pozlamanın da haber konusuna uygun olarak yapılması gerekmektedir. Örneğin diyafram, aynı zamanda alan derinliğinin kontrolünü de sağlamaktadır. Bir haber fotoğrafında arka, daha uzakta olan kısım ve ön/makineye daha yakın olan kısımların daha net ve keskin çıkması isteniyorsa diyafram ayarını olabildiğince kısmak ve buna uygun örtücü değeri belirlemek daha uygun olacaktır (Kanburoğlu, 2002:54-57). Doğru pozlama açısından diğer önemli öğe

[9]Dijital fotoğraf makinelerinde analog makinelerin kullandığı duyarlı yüzey olan film yüzeyinin yerini CCD (Charge Coupled Device) ya da CMOS (Complementary Metal Oxide Semiconductor) algılayıcılar almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

filmin ışığa duyarlılığı, yani filmin hızıdır (Hedgecoe, 1990:20). ISO ya da ASA simgesiyle gösterilen film hızı, film kullanılmayan dijital makinelerde de yer almaktadır.

Bir haber fotoğrafında teknik kaliteyi belirleyen başlıca özellikler netlik ve pozlamanın yanı sıra; aydınlatma, objektif seçimi, film hızı seçimi ve karanlık oda ya da bilgisayar ortamında yapılan çalışmalardır. Bunlar, doğru bir seçimin sonucu olarak, haber fotoğrafının konusuna da uygun olmalıdır. Örneğin bir spor foto muhabirinin çekeceği haber fotoğrafı ile bir basın toplantısını görüntüleyecek olan foto muhabirinin haber fotoğrafı gerektirdikleri teknik özellikler açısından birbirinden farklı olacaktır. Futbol, basketbol gibi sporlar foto muhabirinin, dolayısıyla makinenin oldukça uzağında ve hızlı gelişen olaylardan oluşmaktadır. Bundan dolayı an'ı yakalamak hızlı film ya da yüksek ASA değerini; uzaklık ise teleobjektifleri gerektirecektir. Kalabalık bir basın toplantısının haber fotoğrafı ise alanı olabildiğince geniş olarak çerçeveleyebilecek geniş açılı bir objektif ya da hem kalabalığa hem de kişilere odaklanabilecek bir zoom objektif yardımıyla oluşturulabilecektir. Teknik özellikler konusunda unutulmaması gereken, haber fotoğraflarında önemli olanın, içeriğin en iyi şekilde yansıtılması olduğudur. Teknik özelliklerin iyi bir biçimde kullanımı, içeriğin aktarımını güçlendirmektedir. Bunun yanı sıra, teknik özelliklerin kullanımı haber fotoğraflarının estetik değerlerini yaratabilmenin de temelini oluşturmaktadır.

2.1.2.4. Estetik özellikleri

Haber fotoğrafı, belirli estetik özellikleri içinde barındırmalıdır. Estetik, güzele ilişkin olanı nitelemektedir. Kelimenin Türkçe karşılığı, "sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi" ve "güzel olanın ve güzelliğin insan duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe dalı" olarak tanımlanmaktadır (Püsküllüoğlu, 2004:464). Özetle, estetik özellikler sanatla ilişkilidir. Haber fotoğrafının estetik özellikler de haber fotoğrafının güzelliğine ilişkindir.

Güzellik olgusu; dönem, coğrafya, kültür, toplum, ideoloji, sanatsal akımlar gibi değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir. Ancak haber fotoğraflarında belli başlı estetik özelliklerden bahsetmek de mümkündür. Haber fotoğrafının estetik özellikleri

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yoluyla foto muhabirleri, içeriği daha iyi aktarabilmektedirler. Estetik özellikleri uygulamak, fotoğrafçılığa özgü teknik yöntemlerin kullanımı yoluyla sağlanabilmektedir. Bu açıdan kompozisyon, estetik özelliklerin başında yer almaktadır. Kompozisyonda; kullanılan objektif, ASA değeri, diyafram ve örtücü değerleri, makinenin konuya uzaklığı, aydınlatma biçimi gibi teknik özellikler etkilidir.

Kompozisyonun amacı, iletiyi etkili bir şekilde aktarmaktır. Konuyla ilgisi olmayan ayrıntıların ayıklandığı ve konuyu destekleyen öğelerin bilinçli olarak düzenlendiği bir fotoğraf, içeriğini okura daha rahat aktarabilecektir. Bu açıdan "yalın tasarım", "güçlü bir ilgi merkezi", karedeki öğeler arasındaki ilişkiyi yeniden yapılandırmak için "bilinçli bir çerçeveleme" ve "seçici netlikle" seçilen detaylar sayesinde ön plan-arka plan ilişkisi kurmak, başarılı kompozisyonun temel noktaları olarak görülmektedir (Hoy, 1986:224). Bu tanımlamaları daha ayrıntılı olarak açıklamak mümkündür.

Kompozisyon düzenindeki yalınlık ve güçlü ilgi merkezi, haber fotoğrafının açıklığını ve kolay anlaşılırlığını beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra haber fotoğrafında en önemli unsur içeriktir. Söz konusu kompozisyon kuralları, içeriğin en iyi şekilde aktarımını sağlayacaktır. Bundan dolayı ilk olarak konuyla ilgisiz olan ayrıntılar ayıklanmalı, olay ya da gösterilmek istenen olgu ön plana çıkarılmalıdır. Bununla beraber, yapılacak olan seçici netlikle (belirli bir nesneye yapılan netlik) ilgi merkezi daha çok öne çıkarılabilmektedir. Bunlar, yalın bir kompozisyon düzenlemesinin ve güçlü bir ilgi merkezinin de temelini oluşturmaktadır. Kompozisyonda, olayın görüntüsünü estetik bir biçimde düzenlemek amacıyla ana öğeyi destekleyen yardımcı öğeler de kullanılmaktadır. Bu öğelere yapılan seçici netlikle de ön plan/arka plan ilişkisi kurulabilmektedir (Hoy, 1986:224). Böylece fotoğrafta perspektif açısından üç boyutluluk etkisi yaratmak da mümkün olmaktadır (Arıcan, 2004:71). Ancak bu yardımcı öğelerden içeriği desteklemeyenler çerçeve dışında bırakılmalı; kompozisyonda öğeler arası denge unsuru da göz önüne alınmalıdır (Kalfagil, 2006:28). Diğer taraftan kompozisyon açık ya da kapalı bir yapı da sergileyebilmektedir.

Kapalı kompozisyon konunun gereksiz ayrıntılardan ayıklanıp, çerçeve kenarlarında uygun boşluklar kullanılarak, bir bütün olarak düzenlenmesidir. Bu kompozisyonda hareket, çerçeve dışında devam etmemektedir. Açık kompozisyonda ise

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yine ilgi merkezi güçlüdür ancak hareket çerçevenin dışında da devam eder. Bu kompozisyonda hareket çerçeve tarafından kesilmiştir ve hareketin devamı okuyucunun hayal gücüne bırakılmıştır (Kalfagil, 2006:24). Bu çerçeveleme biçimlerinden hangisini uygulanacağı, konuya uygun olarak foto muhabirinin yapacağı seçimlere bağlıdır.

Yukarıda belirtilen özelliklerin yanı sıra kompozisyonda oran, perspektif, ritm, ışık kullanımı, renk, keskinlik, doku, hareket gibi öğeler de önemlidir. Oranda, ana konu ve yardımcı öğelerin çerçevedeki yeri ve büyüklüğü düzenlenmektedir. Kompozisyonda, bu öğelerin oluşturduğu bütünün çerçevedeki konumu ve bu öğelerin çerçeve alanına oranı önem kazanmaktadır. Bu düzenleme genel olarak 1/2 ya da 1/3 oranında olabilmektedir. Ancak oran düzenlemelerinin sayısı artırılabilir. Örneğin aynı çerçevede 1/3 ve 2/3 oranında iki bölüm oluşturmak gibi (Kalfagil, 2006:183).

Kompozisyonda perspektif öğesi; görülebilen nesnelerin durumları, bunların görsel ölçekleri ve şekilleri arasındaki ilişkiden doğmaktadır (Kanburoğlu, 2002:142). Perspektif, genel anlamda nesnelerin birbirine uzaklığı ya da insan gözünün nesneye olan uzaklığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Nesnelerden uzaklaşıldıkça nesneler birbirine yaklaşmaktadır. Buna geometrik ya da doğrusal perspektif adı verilmektedir. Perspektif, iki boyutlu olan fotoğrafa, üç boyutluluk etkisini kazandırır. Yaratılmak istenen perspektife göre, konuya uzaklığı saptamak ve bu şekilde konuyu çerçevelemekle bu etkiyi yaratmak mümkündür. Atmosferik perspektif ise hava kitlesi yardımıyla oluşmaktadır. Nesneyle fotoğrafçı arasındaki hava kitlesi fazlalaştıkça görüntü soluklaşmakta ve daha az belirgin hale gelmektedir. Örneğin sisli havalarda yapılan çekimler buna örnek olarak verilebilir (Kalfagil, 2006:183). Bu tarz bir fotoğrafta atmosferik perspektif etkisi, önden arkaya yani yakından uzağa doğru bir belirsizlik ya da netsizlik şeklinde ortaya çıkacak; bu durum ise fotoğrafta derinlik etkisi yaratacaktır.

Kompozisyonda, eşit aralıklara sahip en az üç obje kullanımı yoluyla, ritm etkisini yaratmak mümkün olmaktadır. Ritm için ön koşul, eşit aralıktır (Kalfagil, 2006:108). Bu şekilde sıralı giden ve birbiriyle ilişkili olan devamlı hareketler, fotoğraflarda ritm duygusunu yaratmaktadır (Kanburoğlu, 2007:189).

Kompozisyonda farklı ışık kullanımları, farklı estetik etkilerin yaratılmasını sağlamaktadır. Bu açıdan kullanılan ışık, yapay ya da doğal bir ışık kaynağından elde edilebilir. Doğrudan, yansıyan ya da süzülen bir ışık kullanılabilir. Işık kullanımında ışığın parlaklığı, yönü, rengi ve kontraslığı da önem taşımaktadır. Işığın parlaklığı, daha

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

çok pozlama süresiyle ilgilidir. Yönü ise fotoğrafta üçüncü boyut ve derinlik etkisi yaratılmasına ve bir diğer kompozisyon öğesi olan dokuların ortaya çıkarılmasına yardımcı olmaktadır. Bu açıdan tam cephe ya da yarı cephe aydınlatması, doku aydınlatması, tepe ışığı, ters ya da yarı ters ışık, alttan aydınlatma gibi ışık yönleri kullanılarak farklı etkiler yaratmak mümkündür (Kalfagil, 2006: 131).

Gerek yapay gerekse doğal ışık kaynaklarının kullanımına bağlı olarak ışığın rengi değişmekte ve kompozisyonda farklı etkiler yaratmak mümkün olmaktadır. Işığın kontraslığı ise doğrudan, süzülmüş ya da yansıyan bir ışığın kullanımına göre değişecek; böylece keskin ya da yumuşak bir etki yaratmak mümkün olacaktır. Örneğin doğrudan ışık kullanımında, ışık kaynağının da uzaklığına bağlı olarak, az ya da çok keskinlikte bir karanlık-aydınlık etkisi oluşturmak mümkündür (Kalfagil, 2006:133). Bunun yanı sıra karanlık-aydınlık etkisi yaratmak, seçici aydınlatmalarla da mümkün olmaktadır. Nokta ışık veren aydınlatmalarla gerçekleştirilecek olan Rembrand ve Cameo aydınlatması yoluyla konunun belirli bölgelerini aydınlatıp diğer bölgelerini karanlıkta bırakmak; böylelikle istenen öğeleri ön plana çıkarmak mümkündür. Silüet aydınlatma ise karanlık-aydınlık zıtlığının en yüksek olduğu aydınlatma biçimidir. Bu tür aydınlatma, arka planı tamamen aydınlık, öndeki öğeyi ise tamamen karanlık gösterecektir (Kılıç, 2007:176-177). Bir diğer kompozisyon öğesi olan renk kullanımı, haber fotoğraflarına canlılık getirmesi açısından önemlidir.

Haber fotoğrafı için renkli film kullanarak canlı, dikkat çekici ya da çarpıcı bir kompozisyon yaratmak mümkün olmaktadır. Rengin üç niteliği bulunmaktadır. Bunlar temel renk (rengin kendisi), doyma/doygunluk (rengin saflık derecesi) ve parlaklıktır (rengin ışık yansıtma boyutu) (Kılıç, 2002:28). Uygun bir pozlandırma ve ışık seçimi sonucunda renk açısından doygun ve parlak fotoğraflar elde etmek mümkündür (Kalfagil, 2006:46).

Haber fotoğraflarında film seçimine uygun olarak siyah-beyaz ve bunların ara tonlarından oluşan bir kompozisyon sağlanabilmektedir. Renkli fotoğrafta renk, rengin parlaklığı ve rengin doygunluğunun yarattığı etkiyi siyah-beyaz fotoğraflarda tonlar yaratmaktadır. Renk tonu dizisinin orta, gri olduğu fotoğraflarla açıklık, ferahlık duygusu yaratılabilmekte; siyah ve beyaz kontrastlığının hakim olduğu kompozisyonlarla da keskinlik ve sertlik duygusu verilebilmektedir (Hedgecoe, 1990:66-70). Renkli fotoğraflarda, sıcak-soğuk renklerin kullanımı ve renklerin

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

parlaklık ve doygunluk dereceleri yoluyla farklı duygular yaratmak da mümkün olmaktadır (Kılıç, 2007:179). Ancak foto muhabirinin renkli ya da siyah beyaz fotoğraf kullanımına ilişkin tercihi, yayın kuruluşunun basım tekniğine göre de değişiklik gösterebilmektedir.

Kompozisyonda keskinlik; konuya uygun bir netleme işlemine; objektifin ayırma gücüne, odak uzaklığına ve diyafram değeri kullanımına; film kullanımına ve ışık kullanımına bağlı olarak değişebilmektedir. Netlikten kaynaklı keskinlik; netleme işlemi kadar bir objektifin odak uzaklığına ve diyafram değerlerine bağlıdır (Kalfagil, 2006:148). Örneğin odak uzaklığı kısa olan bir objektifle, en kısık diyafram değeriyle ve çerçevenin içindeki tüm öğelerin netlemesiyle yapılacak olan bir çekimde keskinlik fazla olacaktır. İyi bir ayırma gücüne sahip olan objektifler de fotoğrafların keskinliğini artıracaktır. Kullanılan filmin ASA derecesi de önemlidir. Film kullanıldığı durumlarda grenler, dijital teknoloji kullanımı durumunda ise piksellerin boyutları tercih edilen ASA derecelerine göre değişim göstermekte; bu durum da keskinliğe etki etmektedir. Örneğin 100 ASA değerinin tercih edildiği fotoğraflarda grenler ya da pikseller daha küçük olacağından, bu fotoğraflar 400 ASA değerinin tercih edildiği fotoğraflardan daha keskin ve net olacaktır. Keskinlik ışık kullanımına bağlı olarak da değişim gösterecektir. Doğrudan ışık kullanımı keskinliği artırırken, dolaylı bir ışık kullanımı yumuşak etki yaratacaktır (Kafalı, 2000:117).

Bir diğer önemli kompozisyon öğesi harekettir (Kafalı, 2000:118). Hareket, özellikle haber fotoğraflarının ilgi çekiciliği açısından önemlidir. Sabit, hareketsiz olaylar ya da kişilerin verdiği pozlara ilişkin fotoğraflar gazete, dergi gibi yayınların sayfalarını da sıkıcı hale getirebilmektedir.

Hareket; hareketin yönünden, örtücü değerinden, makinenin konumundan ve farklı objektiflerden yararlanılarak hareket halindeki konuların fotoğraflanmasını kapsamaktadır. Hareketli konuların çekiminde hızlı ya da yavaş örtücü değerleri kullanılarak farklı etkiler yaratmak mümkündür. Bu alanda kullanılan hızlı bir örtücü değeri, hareketi dondururken; olması gerekenden yavaş bir örtücü değeri ise net olmayan bir hareketi ortaya çıkaracaktır. Kompozisyonda hareket, pan tekniğiyle de verilebilmektedir (Fotoğraf 3).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 3. Pan

Kaynak: Analograf, 19.04.2012[10].

Pan, iki şekilde uygulanabilir. Bunlardan ilki, hareket halindeki olay ya da nesneyle aynı hızda hareket eden fotoğrafçının yapacağı çekim sonucu ortaya çıkar. İkincisinde ise sabit durumdaki fotoğrafçı, fotoğraf makinesini hareket yönünde hareket ettirerek çekim yapar. Her iki durumda da arka plan netsiz ve hareket halinde; öndeki hareketli konu ise net çıkacaktır (Hedgecoe, 1990:20). Bunun yanı sıra, bir haber fotoğrafının kompozisyonunda hareketin yönü kadar, fotoğraf makinesinin, konunun karşısında aldığı konum da önemli olabilmektedir. Bakış açısı olan alt açı, göz seviyesi ve üst açı olarak üçe ayrılan fotoğraf makinesinin çekmekte olduğu nesneye ilişkin seviye konumu; nesnenin yüceltilmesi, olduğu gibi gösterilmesi ya da küçük gösterilmesinde etki yaratabilmektedir (Kılıç, 2002:53-54).

2.1.2.5. Etik özellikleri

"Etik ya da 'ahlak felsefesi', insan davranışlarının kural ve ilkelerini ahlakilik temelinde araştıran, savunan ya da eleştiren bir felsefe dalıdır" (İrvan, 2005:62-63). Hukuk ilkeleri ve yasalar, eylemleri doğru ya da yanlış biçiminde sınıflandırırken; etiğe ilişkin ilkeler, hangi eylemlerin "iyi" olduğunu belirlemektedir. Özetle hukuk, yasalar çerçevesinde neler yapılabileceğini ya da yapılamayacağını ortaya koyarken; etik, ne

[10]Pan tekniğini gösteren fotoğraf Analograf isimli internet sitesinin fotoğrafa pan bakmak başlıklı sayfasından kopyalanmıştır. http://www.analograf.com/magazine/home/papersDetail/123, (Erişim Tarihi: 19.04.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır. Hukuk ve etik arasındaki fark ise yaptırım biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Hukukta yaptırım maddidir; suç işleyenler yasalar karşısında cezalandırılır. Etikte ise yaptırım vicdanidir (İrvan, 2005:68). Diğer taraftan etik ilkeler, insan hakları ilkeleriyle ilişkilidir. Bu ilkeler hukuksal açıdan da korunan ve evrensel niteliğe sahip olan etik ilkelerdir (Kuçuradi, 2006:33). Bundan dolayı haber fotoğraflarına ilişkin etik ilkeleri, insan hakları bağlamını göz ardı etmeden ele almak gerekmektedir. Genel anlamda bu etik ilkeler, basın hukuku tarafından güvence altına alınan ilkelerdir.

Haber fotoğraflarına ilişkin etik ilkeler, hem foto muhabirlerinin hem de yayın kuruluşlarının uyması gereken kuralları kapsamaktadır. Bu açıdan etik ilkeler, meslek etiği kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda basın ya da gazetecilik mesleğine ilişkin etik ilkeler, haber fotoğrafları açısından da geçerlidir. Bunun yanı sıra basın kuruluşlarının, ajansların ve derneklerin haber fotoğraflarını da içeren etik ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkeler, genel olarak birbiriyle ilişkilidir ve var olandan çok ideal olanı (olması gerekeni) yansıtmaktadırlar.

Basın ya da gazetecilik mesleğine ilişkin geleneksel etik ilkeler arasında tarafsızlık, doğruluk, nesnellik ve dengelilik ilkeleri ön plana çıkmaktadır (İnal, 1995; İnal, 2010). Tarafsızlık, olay/olgu karşısında bir tarafı tutmamayı ve bunu yansıtmamayı; doğruluk, olayı olduğu biçimde ele alıp aktarmayı; nesnellik, objektif olmayı ve olayların aktarımına duygu, yorum karıştırıp içeriği değiştirmemeyi; dengelilik ise olay/olgunun taraflarına eşit derecede yer vermeyi ve yorum yapmamayı içermektedir. Bunun yanı sıra, kaynağa saygı, kaynak tarafından verilen bilgilerin gizli kalmasının gerektiği durumlarda; sızdırma, gizlice haber/fotoğraf ileten kaynağın kimliğinin gizli kalmasını talep ettiği ve bunun gerekliliği konusunda; çarpıtma (dezenformasyon), olaylara taraflı yaklaşılıp belirli haberlerin ve fotoğrafların verilip diğerlerinin yayınlanmaması durumunda; manipülasyon, habere, fotoğrafa, foto muhabirine ve basın organına müdahalede bulunulması durumunda; tele-kulak habercilik, kaynaktan gizlice bilgi, fotoğraf alınmasında; uydurma, var olmayan bir durumu haberleştirmede ve kurgu fotoğraflar üretmede; çalmak (intihal), başkasının fotoğraf ya da haberini çalmak, kendisinin gibi göstermek veya izinsiz yayınlamak durumunda; sansür ise yayından önce ya da sonra gerçekleşen haber ve fotoğrafa müdahalede kullanılmaktadır (Bülbül, 2001:71-78).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Gazetecilik mesleği ve habercilik açısından düzenlenmiş olan bu evrensel nitelikli ilkeler, haber fotoğrafları için de geçerlidir. Sıralanan bu ilkelerin birçoğu, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC)'nin Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde de yer almaktadırlar. Bu etik ilkelerin yanı sıra özellikle haber fotoğraflarına odaklanan bazı etik düzenlemeler de söz konusudur.

TGC'nin Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin Gazetecinin Doğru Davranış Kuralları (2012)[11] başlıklı bölümünde haber fotoğraflarına ilişkin etik ilkeler şu şekilde yer almaktadır:

> "Fotoğraf-Görüntü: Fotoğraf ve görüntünün güncel olup olmadığı açık biçimde belirtilmeli, canlandırma görüntülerde de bu, izleyicinin fark edebileceği biçimde ifade edilmelidir.
>
> Çocuk: Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.
>
> Cinsel Saldırılar: Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayınlanmamalıdır.
>
> Sağlık: Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Yetkilinin, hastanın veya yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda hiç bir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.
>
> Bilgi-Belge: Doğrudan kamu yararı olmadıkça, sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses yahut görüntü alınmamalıdır. Kamu yararı söz konusu olduğunda dahi, başka hiçbir şekilde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmiş olması gerekir.
>
> İntihar Olayları: İntihar olayları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayınlanmamalıdır.

[11]TGC, Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. http://www.tgc.org.tr/bildirge.html, (Erişim Tarihi: 03.01.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Suçlu Yakınları: Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça -herhangi bir şekilde-teşhir etmemelidir" (TGC, 2012).

TGC'nin farklı konu başlıklarıyla ele aldığı haber fotoğrafına ilişkin ilkelere aşağıdaki ilkeleri eklemek de mümkündür (Bülbül, 2001:80-82):

Az Fotoğraf Kullanımı: Çağdaş gazetecilik anlayışında intihar, cinsellik içeren ve reşit olmayanları teşhir eden haber fotoğrafları etik dışı sayılmaktadır. Şiddet içeren fotoğraflarsa mümkün olduğunca az yayınlanmaktadır. Bu bağlamda çok fotoğrafın yerini az sayıda fotoğraf almaktadır.

Fotomontaj ve Şantaj: Olayla ilgisiz olan kişileri, fotomontajla olayın içinde gibi göstermek veya bunu şantaj amacıyla kullanmak etik açıdan uygun görülmemektedir.

Geçmiş Görüntüleri Yeni Gibi Göstermek: Bir olaya ilişkin haber fotoğrafını başka bir olayda uyarı yazısı olmadan yayınlamak ve arşiv fotoğrafı olduğunu belirtmemek etik dışı sayılmaktadır.

İntiharlar ve Pornografik Fotoğraflar: İntiharları özendirici nitelikteki fotoğraflar ve pornografi öğesi taşıyan fotoğraflar yayınlamak, etik dışıdır.

Ölüm Fotoğrafları: Ölen bireylerin fotoğraflarını çekerek yayınlamak etik dışı sayılmaktadır. Ölen bireylerin ve yakınlarının da kişilik hakları bulunmaktadır.

Çıplaklık İçeren Fotoğraflar: Özellikle kadın bedeninin çıplak olarak gösterildiği fotoğraflar hem etik dışı hem de basın ve ceza kanunu açısından "suç" sayılmaktadır.

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılabileceği gibi haber fotoğraflarına ilişkin düzenlenen etik ilkeler oldukça kapsamlıdır. Genel anlamda bu ilkelere, var olan haber fotoğrafı üretimi ve yayıncılık anlayışı açısından, tam anlamıyla uyulduğunu söylemek ise zordur. Buna uygun olarak bu ilkeler konusunda farklı yorumlar ve tartışmalar da mevcuttur.

Tartışmalar genel olarak; foto muhabirlerinin ve basın kuruluşlarının belirli toplumsal, kültürel, ideolojik, ekonomik ilişkilerine ya da foto muhabirlerinin rutin mesleki pratiklerine odaklanmaktadır. Bunun yanı sıra endüstriyel ilişkiler içinde olan ve tiraj kaygısı taşıyan basın kuruluşlarının benimsediği haber değerlerinin, etik ilkelerle yarattığı çelişkiler de vurgulanmaktadır. Örneğin haber fotoğrafında yer alması önemli görülen çatışma, ilginçlik gibi değerler çoğu kez şiddet içeren fotoğrafların yayınlanmasını da beraberinde getirebilmektedir (Arsan, 2003:104). Tartışmaların bir

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yönünü ise medyada gerek metin gerekse fotoğraf kullanılarak gerçeğin tarafsızca yansıtılmasından çok bu yolla gerçeğin inşa edildiği düşüncesi oluşturmaktadır (İnal, 2010:34-35). Bu bağlamdaki tartışmalar, özellikle tarafsızlık, doğruluk ya da nesnellik ilkeleri çerçevesinde yapılmaktadır.

Fotoğraf ilk olarak foto muhabiri tarafından bir seçme işlemine tabi tutulmaktadır. Bu açıdan foto muhabiri, belirli teknik, estetik ve içerik özellikleri çekim sırasında uygulamaktadır. Bu süreçte dış gerçeklik, çerçevelenerek yorumlanmaktadır (Barret, 2006:42-46; Sontag, 1999:23). Ayrıca yayınlanma sürecinde haber fotoğrafı, fotoğrafı çekenin bir anlamda dışına çıkmaktadır. Bu süreçte yayın kuruluşunun yayın politikası, ekonomi-politik ilişkileri; editör, yazı işleri müdürü ve haberi yazanın görüşleri de etkili olabilmektedir. Haber fotoğraflarına eşlik eden fotoğraf altı yazıları ve haber metni/başlığı gibi nitelikler de bunlara eklenebilir. Bu noktada ortaya çıkabilecek sorun, bu yöntemler kullanılarak fotoğraflardaki anlamın yönlendirilebilmesidir (Derman, 1991:102; Derman,1999:112-120). Bu durum aynı zamanda fotoğrafta tam anlamıyla saf bir gerçeklik yansıtma durumunun da gerçekleşemeyeceğini göstermektedir. Dolayısıyla saf bir nesnellik, doğruluk ya da tarafsızlık olgusundan çok foto muhabiri ya da yayın kurumunun olabildiğince nesnel ya da tarafsız olmaya çalışmasından ve haber fotoğraflarına müdahale edilmemesi gerektiğinden söz etmek daha doğru görülmektedir.

Etik özellikler bağlamında haber fotoğrafı özelinde yapılan bir diğer tartışmayı, acil ve tehlikeli durumlarda olay ya da kişilerin fotoğraflanması oluşturmaktadır. Bu tartışma konusunda foto muhabirleri ve akademisyenler arası bir uzlaşmadan bahsetmek zordur. Yapılan tartışmaların bir yönünü, foto muhabirinin ilk görevinin fotoğraf çekmek olduğu ve daha sonra acil durumlara müdahale edebileceği oluşturmaktadır. Diğer taraf ise acil müdahale gerektiren durumlarda foto muhabirinin öncelikle insan olduğunu hatırlayıp yardım etmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Nachtwey, 2012[12]; Arıcan, 2004:89). Bu konuda tercihin foto muhabirinin dünya görüşüne ve insan hakları bağlamında etik değerlere verdiği öneme göre değişeceği söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra durumun niteliğinin zamanla yarışan foto muhabiri tarafından ne kadar kavranabildiği de önemlidir. Bu konuda haber fotoğraflarından bir örnek vermek mümkündür.

[12]Fotomuhabiri. John Paul Caponigro'nun James Nachtwey söyleşisi. http://www.fotomuhabiri.com/james-nachtwey/, (Erişim Tarihi: 02.03.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

1993'te Sudan'da Kevin Carter tarafından çekilen fotoğraf, foto muhabirine 1994 yılında Pulitzer ödülünü kazandırmıştır (Fotoğraf 4). Carter, Birleşmiş Milletler yardım kampına ulaşmaya çalışan küçük bir kız çocuğuna yardım etmek yerine fotoğraflamayı tercih etmiştir. Çocuk ölmüştür. Fotoğrafçı ise Pulitzer ödülünü aldıktan birkaç hafta sonra intihar etmiştir (Fischer, 2011:168).

Fotoğraf 4. Kevin Carter, "Akbaba ve Çocuk"[13], *Sudan,1994*

Kaynak: Pulitzer Prize, 02.02.2012.

2.1.3. Fotoğraf editörlüğü

Bir yayın kuruluşunda haber editörünün görevi, muhabirlerden gelen yazılı metinlerin seçilmesi, düzeltilmesi, düzenlenmesi gibi süreçleri kapsarken; fotoğraf editörleri de bu işlemi foto muhabirlerinden gelen haber fotoğrafları üzerinde gerçekleştirmektedirler. Bu bağlamda fotoğraf editörlüğü, basın fotoğrafçılığının vazgeçilmez alanlarından birini oluşturmaktadır. Söz konusu bölümde de fotoğraf editörlüğünün tanımı, görevleri; dünyada ve Türkiye'de ortaya çıkışı ve gelişimi ele alınmıştır.

[13]Kevin Carter'ın fotoğrafı, Pulitzer Prize'ın resmi internet sitesinden kopyalanmıştır. http://pulitzerprize.org/sudane-famine-kevin-carter-1994/, (Erişim Tarihi: 02.02.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2.1.3.1. Tanımı

Editör kavramı, Fransızca "éditeur" sözcüğünden gelmektedir. Kavram, Türkçe Sözlükte (Püsküllüoğlu, 2004:434-1461) "yayımcı" ve "gazete, dergi, kitap gibi okunacak şeyleri yayımlayan kimse, kuruluş" olarak tanımlanmaktadır. Bu açıklamalardan yola çıkarak yazılı basındaki editörlük mesleği, haberleri yeniden düzenleyerek yayına uygun hale getirmek biçiminde tanımlanabilir. Genel tanımıyla fotoğraf editörlüğü ise haber fotoğrafçılığı alanında uzmanlaşmış olan bir editör tarafından, kendisine ulaştırılan ya da farklı kaynaklardan elde edilen haber fotoğraflarının seçilerek ve yeniden düzenlenerek yayına uygun hale getirilmesi işidir.

Fotoğraf şefi, baş fotoğrafçı, fotoğraf sorumlusu gibi isimler altında da yayın kuruluşlarında yer alabilen fotoğraf editörleri; bazı kuruluşlarda bulunmayabilmektedir (Arıcan, 2004:75). Fotoğraf editörleri, yazılı basına fotoğraf sağlayan foto muhabirlerini denetlemektedirler. Foto muhabirleri, olay odaklı olan çekim süreçlerinde, fotoğraf editörlerine bağımlı durumdadırlar (Ingledew, 2005:72). Genel olarak yayın kuruluşlarında fotoğraf servisleri bulunmaktadır. Fotoğraf editörleri, bu servislerden sorumludurlar. Fotoğraf servisleri, haber fotoğraflarının yanı sıra düzenlenmiş ya da kurgu fotoğrafları (photo illustration), yiyecek ya da modaya ilişkin stüdyo çekimlerini de üretmektedir. Dolayısıyla fotoğraf editörlerinin görevi, bu fotoğrafların denetlenmesini de kapsamaktadır. Bunun yanı sıra bazı kuruluşlarda fotoğraf editörleri, grafiklerden de sorumlu olabilmektedir (Puri, 2006:37).

Ang (2000:1)'a göre fotoğraf editörlüğü, "görselleştirilmiş yayınlar, web siteleri ya da sergi yaratmak amacıyla, farklı kaynaklardan gelen fotoğrafların seçilme ve bir araya getirilme süreci" olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla fotoğraf editörü; bir kitapta, fotoğraf albümünde, sergide, dergide, gazetede, haber/fotoğraf ajansında, internet sayfalarında ya da televizyonda yayınlanacak olan fotoğrafların seçimi ve düzenlenmesinde görev alabilmektedir. Ancak araştırma konusuyla da ilgili olarak, bu bölümde sadece gazetecilik mesleği içinde yer alan fotoğraf editörleri ele alınmıştır.

Ang (2000:1), "iyi bir fotoğraf editörüne" ilişkin özellikleri şu şekilde tanımlamaktadır: "İyi fotoğraf editörleri; bireysel yeteneklerini, kararlarını ve zevklerini dengeli bir biçimde kullanarak okuyucuyu heyecanlandıran, yenilikçi ve dikkat çekici fotoğraflarla iyi bir şekilde görselleştirilmiş yayınları ortaya çıkarabilirler".

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

İyi bir fotoğraf editörünün nasıl olması gerektiği konusunda fotoğraf editörlüğü yapan kişiler arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Peközkay (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012)'a göre bir fotoğraf editörünün foto muhabirliğinden gelmesi gerekmektedir. Dalgakıran (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) ise iyi bir fotoğraf editörünün fotoğraf çekmesinin şart olmadığını, ancak fotoğraf çekmesinin bir avantaj sağlayabileceğini belirtmektedir. Cumhuriyet gazetesinde fotoğraf editörlüğü görevini de üstlenen ve sayfa editörü olarak çalışmakta olan Akarsu (Yüzyüze görüşme, 1 Mayıs 2012), fotoğraf editörlüğünde önemli olanın "gazeteci olmak ve ona göre fotoğraf seçiminde bulunabilmek" olduğunu belirtmektedir. Bu konuda fotoğraf editörlerinin üzerinde uzlaştığı konuyu, fotoğraf editörünün "fotoğraftan anlaması" gerektiği oluşturmaktadır.

İyi bir fotoğraf editörünün fotoğrafın "neyi anlattığını" (M. Bilim ile yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012); fotoğrafın "ne olduğunu ve neyi anlatmak istediğini" (K. Dalgakıran ile yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) bilmesi ve "bir fotoğraf gözüne sahip olması" (H. Akarsu ile yüzyüze görüşme, 1 Mayıs 2012) gerekmektedir. Bunun yanı sıra "sabırlı ve sakin olmak", "çok hızlı bir şekilde çözüm üretebilmek", "foto muhabirleriyle iyi iletişimde bulunabilmek" (K. Peközkay ile yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) ve bunlarla da ilişkili olarak "yöneticilikle ilgili vasıflara sahip olmak" (S.Sevi ile yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) da fotoğraf editörünün sahip olması gereken nitelikleri arasında sayılabilir. Bunun yanı sıra Dalgakıran (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), bir fotoğraf editörünün alanıyla ilgili olarak dünyada yapılan diğer çalışmaları da takip ederek "farklı foto muhabirleriyle ve editörlerle de iletişim içinde olabilme"sinin önemini vurgulamaktadır.

Özellikle yazılı basında gerek haber ve fotoğraf üretimi gerekse bunların basımının sistematikliği açısından, birden fazla editör çalıştırılmaktadır. Bu editörler şehir, ülke ya da uluslararası düzeyde görevlere ilişkin sorumluluk üstlenebildikleri gibi haber, fotoğraf, grafik alanlarına ya da spor, magazin ya da yaşam tarzı konularına göre de dağılım gösterebilmektedirler (Puri, 2006:35).

Basın kuruluşunda çalışan haber editörleri, haber metinlerindeki yanlışları ve eksikleri araştırıp düzeltmektedirler. Metni daha okunabilir, anlaşılabilir ve etkili olması için düzenlemektedirler. Fotoğraf editörleri ise görsel olan ve basında yayınlanacak olan fotoğrafların seçiminde ve düzeltilmesinde etkili olarak çalışmaktadırlar (Puri,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2006:33). Bu süreçte, fotoğraf editörleri ve foto muhabirleri sürekli bir iletişim ve etkileşim içinde ortak bir ürünü ortaya çıkarmak için uğraşmaktadırlar.

Winkler ve Wilson (1998:43)'a göre muhabirler ve editörler arasında tüm süreç boyunca bir işbirliği olmalıdır. Bu işbirliği ve iletişim süreci, haber metni ortaya çıkmadan önce başlamalıdır. Üzerinde çalışılan iş tam anlamıyla sonlanana kadar da devam etmelidir. Brooks ve Sissors (2001:216) ise fotoğraf editörleri ve foto muhabirlerinin yanı sıra muhabirlerin de ortak bir çalışma içinde olması gerektiğini belirtmektedirler. Bu durum, gazeteciliğin metin ve haber fotoğrafından oluşan, bir bütün olan yapısından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan fotoğraf editörlüğü, yazılı basında sayfa tasarımı süreciyle de ortaklaşa yürümektedir. Bu açıdan her iki alan da yazılı metnin gücünü artırmaya hizmet etmektedir (Ang, 2000:1).

Winkler ve Wilson (1998:43), en iyi editörlerin, muhabirlerin "iyi muhabir" olmalarını sağlayan, bunu kolaylaştıran kişiler olduklarını belirtmektedirler. Winkler ve Wilson'un haber editörleri için belirttikleri bu özellikler fotoğraf editörleri için de söz konusudur. Haber fotoğrafçılığı açısından uzman olmaları beklenen fotoğraf editörleri, foto muhabirlerinin ürettikleri fotoğrafların mükemmelleşmesinde de rol oynamaktadır. Editör tarafından yapılan haber fotoğrafı seçimleri ve fotoğraf üzerindeki düzenlemelerle, iyi fotoğraf ve iyi foto muhabirinin nasıl olması gerektiği de tanımlanmaktadır. Bunun yanı sıra fotoğraf editörü, "en az üst yönetim kadar yayın politikasını, foto muhabiri kadar tekniği ve iyi fotoğrafı, haberci kadar da haberi iyi bilen" ve bu konuda "karar veren kişidir" (İmançer, 2012[14]). Bu özelliklerle de ilişkili olarak, editöryal süreçte iş yapan tüm editörler gibi fotoğraf editörlerinin de gerek seçim gerekse düzenleme süreçlerinde belirli sınırlılıkları bulunmaktadır.

Yazılı basında çalışan editörler, oldukça kısa bir zamanda günlük haber ve haber fotoğraflarının hangilerinin önemli hangilerinin ise önemsiz olduğuna ilişkin kararı vermektedirler. Bu bağlamda, Brooks ve Sissors (2001:11), kitle iletişim araçları değişmesine rağmen editörün rolünün değişmediğini vurgulamaktadır: Editörün rolü "olabildiğince en iyi şekilde, zamanlı ve doğru bilgiyi sağlamak"tır. Editörler, kendilerine muhabir ya da foto muhabirleri tarafından ulaştırılan metin ve fotoğrafları

[14]A. İmançer. Basın fotoğraflarında neden 'o an. Fotografya: Sanal fotoğraf dergisi, (16). http://www.fotografya.gen.tr/issue16/goster.php?sayi=16&dosya=A_imancer16.htm, (Erişim Tarihi: 02.04.2012).

düzenlemekte, düzeltmekte; bunların yanı sıra söz konusu materyalleri bir seçim sürecine tabi tutmaktadırlar. Bu açıdan tüm editörler, medyada neyin yayınlanıp yayınlanmayacağına ilişkin karar verici konumundadırlar. Bu karar, editörün mesleki/"görevine yönelik anlayışına" olduğu kadar, kurumların yayın politikalarına göre de belirlenmektedir (Brooks ve Sissors, 2001:32).

Medya kuruluşlarının yayın politikaları, kuruluşun ekonomi-politik ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla genel anlamda editörlerin üzerinde de sınırlandırmalar söz konusu olmaktadır (Tılıç, 1998:86). Editörleri sınırlandıran yayın politikaları ölçüsünde, editörler de muhabir ve foto muhabirlerini sınırlandırmaktadır. Bir basın kuruluşunda bir şeyin haber olup olmadığına editörler karar vereceğinden; muhabirler ya da foto muhabirleri kurumun ve varolan editöryal sistemin belirlediği kurallar ölçüsünde özgür olabilmektedirler (Kılıç, 2003:141).

Fotoğraf editörleri hem okuyuculara hem de basın kuruluşlarına ve bu kuruluşların sahiplerine karşı sorumludurlar (Duran, 2001:49-50). Arıcan (2004:78), bu bağlamda fotoğraf editörünün yaptığı işin, foto muhabirinin yaptığı işten çok daha fazla sorumluluk gerektirdiğini belirtmekte, bunun nedenlerini ise şu şekilde açıklamaktadır: Fotoğraf editörü "hem fotoğrafçıların hakkını korumak, hem çalıştığı gazetenin başarılı olmasını sağlamak hem de ulaştığı okuyucuya iyi hizmet vermek gibi geniş bir görev sorumluluğuna sahiptir".

2.1.3.2. Görevleri

Fotoğraf editörünün yazılı basındaki görevleri, haber fotoğraflarını seçmek, düzenlemek ve düzeltmektir. Bu görevlerin yerine getirilmesi aşamasında fotoğraf editörü, haber fotoğraflarının özellikleri açısından da geçerli olan, fotoğrafların içerik, teknik, estetik ve etik[15] niteliklerini göz önünde bulundurmaktadır. Bu çalışmada "haber fotoğraflarının özellikleri" başlığı altında değerlendirilen tüm ölçütler, fotoğraf editörünün seçiminde de belirleyici olmaktadır. Bunları kısaca özetlemek mümkündür: İçerik özellikleri fotoğrafların içerdiği bilgiyi ve haber değerlerini içermektedir; teknik

[15]Çalışmada haber fotoğrafının özellikleri başlığı altında değerlendirilen haber fotoğraflarının içerik, teknik, estetik ve etik nitelikleri; Arıcan (2004)'ın çalışmasında, fotoğraf editörünün -içerik, teknik, estetik- seçim ölçütleri olarak ele alınmaktadır. Arıcan'ın seçim ölçütlerine, Soygüder (2003), "etik" özelliğini de eklemiştir. Bu çalışmada ise haber fotoğraflarının özellikleri ve fotoğraf editörünün seçim ölçütleri bir bütün olarak ele alınmaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

özelliklerde netlik ve doğru pozlama ön plandadır; estetik özelliklerde kompozisyon kuralları; etik özelliklerde ise gazetecilik mesleğine ilişkin etik kurallar ön plana çıkmaktadır.

Fotoğraf editörünün birçok görevi bulunmaktadır. Foto muhabirleri hangi fotoğrafların nasıl çekileceği konusunda kuruluşun yayın politikasına uygun olarak görevlendirmek ve çekime göndermek, bu görevlerden biridir. Bu konuyu İmançer (2012[16]), şu şekilde ele almaktadır:

> "Bu anlamda foto muhabiri, olayı izleyen, değerlendiren, gören kişi olarak elindeki mevcut tekniği en iyi şekilde kullanarak editörün isteği doğrultusunda gazetenin yayın politikasına uygun olarak olayın 'kritik anı'nı yakalamayı amaçlar. Tüm bunların yanında gazetenin haber ve fotoğraf editörleri foto muhabirinin çekim sırasında "kritik anı" seçerken nelere dikkat ettiği ve nasıl düşünmesi gerektiğini kontrol altında tutar. Gazetelerin haber editörleri nasıl ki, hangi haberin gazetede yayınlanıp yayınlanmayacağına karar veriyorsa fotoğraf editörü de hangi fotoğrafın gazetede yer alacağını bilen ve belirleyen kişidir… editör, foto muhabirini habere gönderirken, ne tür fotoğraf beklediğine dair bilgilendirir-yönlendirir. Foto muhabiri, çekimini yaparken editörün ne beklediğini, gazete sayfasında hangi fotoğrafa yer vereceğini bilerek seçim yapmak zorunda kalır ki bu da foto muhabirinin bilinçaltı manipüle edilmesidir" (İmançer, 2012).

Zaman gazetesi fotoğraf editörü Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012)'ye göre bir fotoğraf editörünün birçok sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluklar, kurumun sahibine ve foto muhabirlerine yönelik olabileceği gibi okuyuculara ilişkin de olabilmektedir. Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), bu durumu şu şekilde ele almaktadır:

> "Mesleki sorumluluklar fotoğrafçıyı görevlendirmeden başlıyor. Fotoğraf gündemini oluşturmayla devam ediyor…birlikte çalıştığınız fotoğrafçı arkadaşlarınızın bilgi, beceri, teknik donanım gibi ihtiyaçlarından da sorumlusunuz. İkincisi kurumunuza karşı olan sorumluluğunuz. Gerekli

[16]A. İmançer. Basın fotoğraflarında neden 'o an. Fotografya: Sanal fotoğraf dergisi, (16). http://www.fotografya.gen.tr/issue16/goster.php?sayi=16&dosya=A_imancer16.htm, (Erişim Tarihi: 02.04.2012).

olan fotoğrafları gerekli olan hızda temin edilmesi. Sonra da etik anlamda sorumluklarınız başlıyor. Doğru fotoğraf kullanılması. Doğru fotoğrafın da tüm dünyadaki kriterleri bellidir. Gerçek kaynaklardan alınmalı, manipüle edilmemiş olmalı, üzerinde oynanmamış olmalı, olayı tam olarak anlatmalı gibi. Onun üzerinden yayıncıya ve okuyucuya karşı olan sorumluluklarınız var" (S.Sevi ile yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012).

Foto muhabirinin görevlendirilmesi ve çekime gönderilmesinin yanı sıra fotoğraf editörünün birçok görevi bulunmaktadır. Ang (2000:2), fotoğraf editörlüğü sürecini şu şekilde ele almaktadır: İlk olarak fotoğrafların nerede ve nasıl yayınlanacağına ilişkin amaçlar belirlenmektedir, ikinci olarak fotoğrafların nereden (yeni çekilmiş/çekilecek ya da arşivden vb.) temin edileceğine karar verilmektedir, üçüncü olarak metin ve fotoğraflar birleştirilmektedir, son olarak ise fotoğraflar baskıya/yayınlanmaya hazır hale getirilmektedir.

Ryan ve O'Donnel (2001:285-296), fotoğraf editörlüğünde belirli kararların uygulanması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu kararlar sırasıyla, "neyi, nerede kullanmalıyız?", "ne büyüklükte kullanmalıyız?", "nasıl çerçevelemeliyiz"?" "düzenlemeli ya da rötuşlamalı mıyız?" ve -fotoğraf altı- "açıklama ne söylüyor ?" sorularının cevaplarından oluşmaktadır. Puri (2006:50) ise bu süreçte ilk olarak fotoğrafların seçiminin gerçekleştiğini, daha sonra da fotoğrafların içerik, biçim ve boyutlarına göre düzenlendiğini belirtmektedir. Genel olarak Ang, Ryan ve O'Donnel ya da Puri'nin belirtmiş olduğu aşamalar, literatürdeki diğer kaynaklarda da benzer bir biçimde yer almaktadır. Bunlardan yola çıkarak süreci şu şekilde sistematize etmek mümkündür:

Seçim: Neyin, nerede kullanılacağına göre belirli fotoğraf kaynaklarından yapılacak olan, haber metnine uygun fotoğraf seçme işlemidir.

Boyutlandırmak: Neyin, nerede kullanılacağına bağlı olarak, yaratılmak istenen etkiye göre şekillendirilecek olan boyutlandırmayı içermektedir.

Çerçevelemek ve Düzenlemek: Haber fotoğraflarındaki ana öğenin ön plana çıkarılması, kompozisyon kuralları vb. ölçütlere uygun olarak gerçekleştirilecek olan düzenlemelerdir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğrafları Metinle Birleştirerek, Fotoğraf Altı Yazıları Belirlemek: Son aşamada haber ve haber fotoğrafı bütünleştirilmekte ve fotoğraf altı yazıda nelerin belirtileceğine karar verilmektedir.

Fotoğraf editörleri tarafından gerçekleştirilen yukarıdaki aşamalarda haber fotoğraflarının içerik özellikleri başta olmak üzere teknik, estetik ve etik ölçütlerinin tümü göz önünde bulundurulmalıdır. Bu ölçütler, foto muhabirinin göreve gönderilmesinden seçim işlemine ve son olarak fotoğrafların yayınlanması aşamasına kadar editörün sorumluluğundadır. Bu aşamaları açıklamak mümkündür.

Seçme işleminde ilk olarak haber metnine uygun fotoğrafların hangi kaynaktan elde edileceğine karar verilmektedir. Haber fotoğrafları; haber ya da fotoğraf ajanslarından, fotoğraf depolarından/bankalarından (picture libraries), arşivlerden, bağımsız kaynaklardan, yayın kuruluşuna bağlı olan ya da bağımsız çalışan foto muhabirlerinden elde edilebilmektedir Haber fotoğrafları Amerika'da Black Star, Apsen ya da Contract; Fransa'da Magnum, Vu ya da Rapho; Almanya'da Bilderberg ve İngiltere'de Katz, Impact ve Network gibi fotoğraf ajanslarından elde edilebileceği gibi haber fotoğrafı sağlayan Agence France Press gibi haber ajanslarından da elde edilebilmektedir. Bunun yanı sıra fotoğraf depoları da fotoğraf editörleri için milyonlarca fotoğraf ve görsel kaydı barındırmakta; bu fotoğrafların dağıtımı ise fotoğraf CD'leri ya da telekomünikasyon hatları yardımıyla sağlanabilmektedir. Arşivler, yayın kuruluşlarının kendi arşivleri olabileceği gibi kütüphane ya da müzelerin fotoğraf arşivleri de olabilmektedir. Bağımsız kaynaklar ise bir ülkenin değerini göstermeye çalışan ya da bir amaç uğruna mücadele eden ve bu nedenlerle yayın organlarına fotoğraf sağlayan farklı organizasyonlardan oluşabilmektedir (Ang, 2000:25-29). Bunun yanı sıra bağımsız olarak çalışan foto muhabirleri de bulundukları bölgelerden yayın kuruluşlarına haber fotoğrafı sağlayabilmektedirler. Günümüzde teknolojinin olanaklarıyla beraber, haber fotoğrafları kuruluşa bağlı olmayan yurttaşların çektiği cep telefonu ya da kamera kayıtlarından da elde edilebilmekte; bu fotoğrafların internet ortamında dolaşımı ise editörlere yeni kaynaklar sağlayabilmektedir.

Arıcan (2004:75), fotoğrafların yayına hazırlanması konusundaki en önemli işlemin fotoğraf seçimi olduğunu belirtmektedir. Bazı yayın kuruluşlarında, fotoğraf seçim işlemi fotoğraf editörüne bırakılırken, bazılarında yayın yönetmeni, ya da diğer

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yöneticiler fotoğraf editörünün seçimine karışabilmektedir. Bu durum, yayın kuruluşunun iç organizasyonuna bağlı olarak değişim gösterebilmektedir. Fotoğraf seçme işleminde ilk planda önemli olan, haber fotoğraflarının içeriği olmaktadır. Haber fotoğraflarında en önemli özellik, içeriktir (Chapnick, 1994:8). Bir haber fotoğrafının içeriği, onun yayınlanıp yayınlanmayacağının yanı sıra fotoğrafın biçim ve boyutlarına ilişkin kararlarda da etkili olmaktadır (Puri, 2006:50).

Tiryakioğlu (2009:295)'na göre, haber fotoğraflarının seçimindeki en önemli unsur, fotoğrafın o olayı tümüyle anlatabilme gücüdür. Ayrıca haber fotoğrafının gündeme uygunluğu, gazetenin hedef kitlesinin beklentilerine cevap verebilirliği, yayın politikalarıyla örtüşmesi gibi nitelikler de fotoğraf editörlerinin seçimlerini etkileyen faktörlerdendir.

Fotoğraflar seçildikten sonra, onların hangi büyüklükte yayınlanacağına karar verilmektedir. Haber fotoğraflarının boyutu konusunda önemli özellik, fotoğrafın anlaşılabilirliği (legibility) ve etki gücü olmaktadır. Fotoğraflar önem derecelerinin yayın sıra anlaşılabilirlik ve etki güçleri açısından da bir boyutlandırmaya tabi tutulmaktadırlar. Örneğin fotoğraflar olması gerekenden daha küçük basıldığında önemli olan ayrıntılar görülmeyecektir. Böylelikle fotoğrafın anlaşılabilirliği kadar etki gücü de eksilecektir (Puri, 2006:50). Haber fotoğraflarının boyutları, fotoğrafların değerine göre belirlenmektedir (Baskette, Sissors ve Brooks, 1982:221). Bunun yanı sıra bir haberin gazetelerdeki önemi, haber fotoğrafının büyüklüğüne göre de değişmektedir. Dolayısıyla fotoğrafın boyutu, habere uygun olarak da değişim gösterecektir.

"Fotoğraf bir kompozisyondur" ve bu kompozisyon, okuyucuların fotoğraflardaki mesajı açık ve hızlı bir şekilde anlamasına yardım etmelidir (Baskette, Sissors ve Brooks, 1982:219). Bu amaçla fotoğraflar, fotoğraf editörleri tarafında belirli düzenlemelere uğramaktadır. Bu düzenlemeler fotoğrafın konusuna ve anlatılmak istenen öğelerin ön plana çıkarılmasına göre yapılmaktadır. Birçok haber fotoğrafı düzenleme sırasında özellikle ana öğenin ön plana çıkarılması amacıyla yeniden çerçevelenmeye (croping) ihtiyaç duymaktadır. Böylelikle fotoğrafta istenen öğe öne çıkarılırken, istenmeyen öğeler fotoğraf çerçevesinin dışında bırakılmaktadır. Bu konuda foto muhabirleri arasındaki genel görüş fotoğrafların olduğu gibi

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yayınlanmasıdır. Ancak bu durum karar anına uygun olarak çekilen fotoğraflar için geçerlidir etmelidir (Baskette, Sissors ve Brooks, 1982:219).

Düzenlemede, fotoğrafın içeriği belirleyicidir (Puri, 2006:50). Bunun yanı sıra haber fotoğraflarının ihtiyacı göz önünde bulundurularak renk, parlaklık, kontrastlık gibi değişiklikler de yapılabilmektedir. Ancak fotoğrafların rötuşlanması olarak da adlandırılan bu müdahaleler, bazı durumlarda etik sorunlara yol açmaktadır.

Uygulanan müdahalelerin fotoğrafların içeriğini ve anlamını kesinlikle değiştirmemesi gerekmektedir. Değiştirilen bir fotoğrafın anlamı da etiğe aykırı bir şekilde "tahrife" uğrayacak, bu durum ise okuyucunun anlamlandırmasında farklılık yaratacaktır. Sayısal teknolojilerle birlikte bu uygulamalar eskisinden çok daha kolay bir şekilde uygulanabilmektedir. Örneğin etik açıdan "ilkesiz" bir editör, kişilerin vücutlarına farklı yüzler yerleştirebilmekte ya da kompozisyon açısından "Büyük Piramitler"in yerlerini kolaylıkla değiştirebilmektedir (Sissors ve Brooks, 2001:223). Diğer taraftan yapılan müdahalelerin bu kadar büyük değişiklikler yaratmadığı durumlarda da fotoğrafların anlamı yönlendirilebilmektedir. 1994 yılında Time dergisinin, O. J. Simpson'un tutuklandığı sırada çekilen fotoğrafında yaptığı bilgisayar tonlaması, bu konuda örnek olarak verilebilir. Newsweek dergisinin fotoğrafı değişiklik yapmadan kapağında kullanmasıyla, fotoğraflararası fark ortaya çıkmıştır (Tiryakioğlu, 2009:297). Böylece Simpson, Time'ın fotoğrafında küçük bir tonlama yapılarak karanlık bir suçluya dönüştürülmüştür (Fotoğraf 5). Fotoğrafların anlamını değiştiren bu tür uygulamalar etik açıdan sorunlar yaratacağından ve haber fotoğraflarına olan güveni azaltacağından, kullanılmaması gerekmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 5. O. J. Simpson'un iki farklı dergideki fotoğrafları, 1994

Kaynak: NPPA, 01.02.2012[17].

Seçilen ve düzenlenen fotoğraflarla haber metni, birbirleriyle örtüşmelidir. Bundan dolayı, fotoğraf editörleri her ikisini de bir bütün olarak değerlendirmektedirler. Bunun yanı sıra fotoğraf editörleri, fotoğraf altı yazılarından da sorumludurlar. Fotoğraf altı yazı, fotoğrafa ilişkin olarak neyin, nerede, nasıl, niçin ve kim tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin temel habercilik bilgilerini içermelidir. Okuyucu, fotoğraftaki olayın ne olduğunu ve ne zaman, niçin, nerede gerçekleştiğini anlayabilmelidir (Puri, 2006:50). Diğer taraftan, fotoğraf editörleri fotoğrafın kaynağına ilişkin bilgilerin yayınlanmasından da sorumludurlar. Dolayısıyla foto muhabirinin ya da ajansın adı ve kullanılan fotoğrafların arşiv ya da canlandırma fotoğraf olup olmadığının fotoğraflarda belirtilmesi de fotoğraf editörünün sorumluluğundadır. Bu bilgilerin yayınlanmaması durumunda, gazetecilik etiğine ilişkin ilkeler çiğnenmiş olacaktır.

[17]Söz konusu dergi kapakları NPPA isimli internet sitesinin ethics in the age of digıtal photography sayfasından kopyalanmıştır. https://nppa.org/product/482, (Erişim Tarihi: 01.02.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2.1.3.3. Fotoğraf editörlüğünün ortaya çıkışı ve gelişimi

Fotoğraf editörlüğü ilk olarak Batılı ülkelerde ortaya çıkmış ve yakın dönemde de Türkiye yazılı basınında yaygınlaşmaya başlamıştır. Fotoğraf editörlüğünü, dünyada ve Türkiye'de ortaya çıkışı ve gelişimi açısından ayrı olarak değerlendirmek mümkündür.

2.1.3.3.1. Dünyada fotoğraf editörlüğü

Fotoğraf editörlüğü, ilk olarak Batılı ülkelerde ortaya çıkmıştır. Tam olarak bir tarih verilememekle beraber fotoğraf editörlüğünün, foto muhabirliğinin yükselişe geçtiği Weimar Almanya'sında ön plana çıktığı söylenebilmektedir. Foto muhabirliğinin profesyonel ya da modern anlamda ortaya çıktığı dönemde, fotoğraf editörlüğüne olan ihtiyaç da fark edilmiştir. Bu dönemde yazılı basında çalışan foto muhabirlerinin yanı sıra fotoğraf editörleri de söz konusu yayınların kitleselleşmesinde rol oynamışlardır.

Fotoğraf editörlüğü özelikle 1920'li yılların resimli dergilerinde (picture magazin) öne çıkmaktadır. Bu konuda Marrien (2006:236), 1920'li yıllardan itibaren dergilerin ve gazetelerin kullanacağı fotoğrafların, fotoğraf editörleri tarafından oldukça kısa bir sürede seçilip dolaşıma sokulduğunu belirtmektedir.

Söz konusu dönemde, Almanya'da yayınlanan Berliner Illustrirte Zeitung ve Muncher Illustrierte Presse dergileri ön plana çıkmıştır. Almanya'da Muncher Illustrierte Presse dergisinin editörlüğüne, 1928 yılında Stefan Lorant getirilmiştir. Lorant, derginin fotoğraf editörlüğünü de üstlenmiş ve bu alanda yeni fikirler getirerek yayını kitleselleştirmiştir (Oral, 2011b:68). Lorant, Oral (2011b:68) tarafından "örnek bir fotoğraf editörü" olarak tanımlanmıştır. Kobre (2004:416) ise Lorant'ın "fotoğrafların, yayın tasarımıyla bütünleştirilmesinde, öncü bir editör" olduğunu belirtmektedirler. Lorant, aynı zamanda derginin sayfa tasarımının dinamik bir hale getirilmesine çalışmış (Oral, 2011b:70) ve Life'da yayınlattığı foto röportaj türüyle ve "sıradan insana ilişkin" fotoğraflarla derginin başarılı olmasını sağlamıştır (Freund, 2006:111).

Lorant (1980:174), fotoğraf editörlüğünü, 1920'li yıllarla sonraki dönemleri karşılaştırarak şu şekilde değerlendirmektedir:

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

> "Yirmili yıllarda kimse gelip ne yapmam gerektiğini söylemezdi-ne yayıncı, ne dergiyi finanse eden…-. Dergiye ne gireceği konusunda yetkili bendim. Hayal gücümü kullanabilirdim. O günlerin dergileri bu günlerin dergilerinden çok daha kişiseldi. Biri yirmili yılların dergilerinin sayfalarına baktığında editörün stilini hemen tanırdı: Foto röportaj Berliner Illustrierte'den mi, yoksa Müncher ya da Köllner'den mi hemen bilirdi, editörün stilini tanıyabilirdi… Şimdi bu haftanın Life'ına mı, yoksa altı yıl öncekine mi baktığınızı bilmiyorsunuz-onlar tasarım ve içerik açısından aynı/benzer görünüyor" (Lorant, 1980:174).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılabileceği gibi Lorant, 1920'li yıllarla sonraki dönemleri, özellikle editöryal bağımsızlık ve bir tarz yaratma bağlamında karşılaştırmaktadır. Lorant, bir fotoğraf editörünün stil ve tercihlerinin, yayın sayfalarında yaratabileceği farklılık ve özgünlükleri fark etmiş ve bunu uygulamaya çalışmıştır. Bu durum aynı zamanda, fotoğraf editörünün de yayına bir kimlik kazandırma konusunda etkili olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Almanya'nın yanı sıra fotoğraf editörlüğü diğer Batılı ülkelerde de hemen hemen aynı dönemde, profesyonel anlamda uygulanmaya başlanmıştır. Bunlara örnek olarak Amerika'da yayınlanan Life (1936-1972) ve Look (1937-1971) dergileri verilebilmektedir.

Life dergisi 1936 yılında yayınlanmaya başlamış ve fotoğraf editörünün görevlerini yerine getiren bir fotoğraf bölümü yöneticisini bünyesinde barındırmıştır. Fotoğraf bölümü yöneticisi, Life için çalışan tüm foto muhabirleriyle bağlantı içinde bulunmuş; yayın bölümleriyle foto muhabirleri arasındaki iletişimi sağlamış; hazırlanması gereken foto röportajlara ilişkin görev dağılımını yapmış; foto muhabirlerine kılavuzluk ederek, gidecekleri yerleri ve çalışmalarını denetlemiştir. Bu bağlamda Life dergisinin fotoğraf bölümü yöneticisi, foto muhabirlerinin işe alınması ve işten çıkartılmasında da sorumluluk üstlenmiştir (Freund, 2006:127).

Life dergisinin ilk fotoğraf bölümü yöneticisi, Willard Detering Morgan'dır. 1938'de Look dergisinde fotoğraf editörlüğü görevine başlayan Morgan; 1943 yılında New York Modern Sanatlar Müzesi (MOMA)'nin fotoğraf yöneticiliğine getirilmiştir (Morgan, 2007:319). Freund (2006:128), Life dergisinin kendine özgü tarzının yaratılmasında özellikle 1937-1950 yılları arasında fotoğraf bölümü yöneticiliğini

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yapmış olan, Wilson Hicks'in büyük etkisi olduğunu vurgulamakta ve Hicks'in görevde kaldığı on üç yıl boyunca, ün kazanan birçok foto muhabiri de yetiştirdiğini belirtmektedir.

Batılı ülkelerde fotoğraf editörlüğü, günümüze kadar yaygınlaşarak sürmüştür. Bunun yanı sıra bu ülkelerde fotoğraf editörlüğü özellikle 1970 yılları sonrasında yaşanan teknoloji alanındaki gelişmelerle beraber, değişim göstermeye başlamıştır. Daha önceleri foto muhabirlerinin farklı ulaşım biçimleri (uçak, telgraf vb.) kullanarak gönderebildikleri haber fotoğrafları, yazılı basında özellikle sayısal teknolojilerin kullanılmasıyla beraber, sayısal ağlar üzerinden kolaylıkla editörlere ulaşabilir hale gelmiştir.

Özellikle sayısal teknolojilerin gelişimiyle beraber gerek editörlük gerekse foto muhabirliği daha da kolaylaşmıştır. Dünyadaki basın kuruluşlarında 1970 sonrası görülen teknolojik değişimleri, 1980 sonrası dönemde bilgisayar kullanımı takip etmiştir. Böylece düzenleme ve düzeltme gibi editoryal işlemler de bilgisayarlar dolayımıyla yapılmaya başlanmıştır (Auman ve Alderman, 1996:1'den aktaran Kılıç, 2003, s.53). Gazetelerde bilgisayar kullanımıyla beraber haber ve fotoğraf akışında hız sağlanması, bölgeler arası bilgi akışının sağlanması, ajanslardan gelen tüm fotoğrafların görülebilmesi ve tüm verilerin arşivlenebilmesi gibi olgular da kolaylaşmıştır (Gürcan, 1996:102-103).

Medyanın genel anlamda internet ortamına girişi, 1993 yılında gerçekleşmiştir (Koloğlu, 2006:179). Böylece yeni teknolojiler sayesinde, dünyanın neresinde olursa olsun sayısal makinelerle çekilen fotoğrafların en kısa zamanda internet aracılığıyla editörlere gönderilmesi de mümkün olabilmiştir. Ayrıca editörlerin fotoğrafları düzenlemesi de bu yöntemle kolaylaşmıştır. Ancak bu durum fotoğraf editörlerinin sayısal ortamda düzenleme yapabilecekleri photoshop gibi bilgisayar programlarına uygun uzmanlıklar edinmelerini de gerektirmiştir.

Günümüzde Batılı yayın kuruluşlarında fotoğraf editörlüğü tam anlamıyla kurumsallaşmış bir yapı sergilemektedir. Batı'daki uygulamalara bakıldığında, "bu tür yayınlarda fotoğraf editörü bulunduğu ve fotoğraf seçimine fotoğraf editörlerinin önerileri doğrultusunda görsel yönetmen ve yazı işleri kurulu tarafından karar verildiği görülmektedir" (Arıcan, 2004:162). Hatta birçok yayın kuruluşu bünyesinde birden fazla fotoğraf editörü ya da editörlere bağlı yardımcı fotoğraf editörleri çalışmaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Örneğin günümüzde Daily News gazetesinin fotoğraf editörü Dean Musgrove, The Los Angeles Times Magazine'in fotoğraf editörü Hannah Harte, onun yardımcısı ise Jonathan Brown'dur. Bununla birlikte The Los Angeles Times Magazine'de belirli servisler ve konulara göre dağılım gösteren birçok fotoğraf editörü bulunmaktadır. Marc Martin, Jeremiah Bogert Jr., Cindy Hively, Ken Kwok, Hal Wells gibi fotoğraf editörleri bunlardan sadece birkaç tanesini oluşturmaktadır[18].

2.1.3.3.2. Türkiye'de fotoğraf editörlüğü

Türkiye'de fotoğraf editörlüğü yakın dönemde ortaya çıkmıştır. Fotoğraf editörlerinin öneminin fark edilmesi ve yazılı basında yayın yönetmenleri, yazı işleri müdürleri ve haber müdürleriyle beraber adlarının geçmesi 1980'lerin sonu ve 1990'lı yılların başına rastlamaktadır. Bu yıllara kadar yazılı basın kuruluşları fotoğraf editörlerine ve görsel yönetmenlere, ekonomik kaygılardan dolayı yer vermemişlerdir (Kavas, 2011:3). Zamanla önemi anlaşılan fotoğraf editörleri, yayın kuruluşlarında yer almaya başlamıştır. Bu bağlamda özellikle Batılı ülkelerde 1980 sonrası gerçekleşen sayısal teknolojilerin kullanımına bağlı olarak görülen değişimler, Türkiye'de de yaşanmıştır. Ancak günümüzde Türkiye'de fotoğraf editörlüğü mesleğinin tam anlamıyla yerleşmediği ya da kurumsallaşmadığı düşüncesi, üzerinde uzlaşılmış olan ortak bir görüştür.

Bayraktaroğlu (2004)'nun "Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman Gazetelerinde 11 Eylül 2001 Olayı Haber Fotoğraflarının Kodlanması Üzerine Bir İnceleme" başlıklı doktora tezi çalışmasında, Türkiye'de fotoğraf editörlüğünün kurumsallaşmadığına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Bayraktaroğlu (2004:261), incelediği gazetelerin künyesinde fotoğraf editörü kimliğinin bulunmaması ve görsel sorumlu (sayfa tasarımcısı) isminin geçmesini, "fotoğraf kullanımının gazetenin tasarımına uygun olacak şekilde düzenlendiğinin bir göstergesi" olarak değerlendirmektedir. Fotoğraflara ilişkin olarak foto muhabirinin, haber ve fotoğraf ajansının isminin nadiren yer aldığını belirten Bayraktaroğlu (2004,

[18]Bu konuda, Daily News ve The Los Angeles Times Magazine'in resmi internet sitelerinde ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. http://www.dailynews.com/contactus (Erişim Tarihi: 02.02.2012); http://www.latimes.com/la-mediacenter-editorial_staff,0,6379061.htmlstory (Erişim Tarihi: 02.02.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

260-261)'na göre, Türk basınında fotoğraf editörlüğü kurumsallaşmamıştır. Bayraktaroğlu bu durumu şu şekilde değerlendirmektedir:

> "Gazeteler, genellikle haberi ve/veya olayı kendilerine mal eden bir haber fotoğrafı kullanım stratejisini benimsemektedirler. Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde 'bazı' fotoğraflarda künye bilgilerine rastlanmış olması sadece istisnai bir durum olmakla birlikte genellikle 'DHA AA, CHA, İHA muhabiri ....'dan bildiriyor' şeklinde haberleştirilen olgulara ait fotoğraflarda herhangi bir şekilde kimlik bilgilerine yer verildiği görülmemektedir. Bu bağlamda haber fotoğrafçılığına ve gazetelerde fotoğraf kullanımına ilişkin düzenlemelerin en kısa zamanda yasal platformlarda gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bu uygulamanın başlangıcı olarak çıkarılacak olan hukuki düzenlemelerde 'gazetenin künyesinde fotoğraf editörünün adı yazılır ve bu kişi yayımlanan fotoğraflarla ilgili karşılaşılacak sorunların doğrudan sorumlusudur' şeklinde bir ibarenin yer alması gerekmektedir" (Bayraktaroğlu, 2004:260-261).

Türkiye'de haber fotoğraflarında foto muhabirinin, haber veya fotoğraf ajansının isminin yer almaması konusunda tarihsel bir karşılaştırma yapmak da mümkündür. Kavas (2008: 215), Osmanlı İmparatorluğu döneminde yayın kuruluşlarında çalışan foto muhabirlerinin isimlerinin fotoğraflarla beraber basıldığını belirtmektedir. Cumhuriyet döneminde ise bu durum değişmeye başlamış, 1925-1950 arası süreçte de devam etmiştir. Bu bağlamda, 1920'li yıllardan günümüze kadar olan süreçte foto muhabirlerinin isimlerinin yayınlanmamaya devam ettiği ve bunun yayın kuruluşları tarafından da bir gelenek haline getirildiği açıktır. Bu durum, yayın kuruluşlarında fotoğraf editörlerinin bulunmamasına bağlanabileceği gibi; fotoğraf editörlüğü görevini sürdüren kişilerin, sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmemelerine de bağlanabilir.

Arıcan (2004)'ın "Haber Fotoğrafını Oluşturan Öğeler ve Türkiye Ulusal Basınında Gazete Haber Fotoğraflarının Seçim Ölçütlerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesine Yönelik Bir Uygulama" başlıklı doktora tez çalışmasının sonuçları, Türkiye'de fotoğraf editörlüğüne ilişkin yukarıdaki değerlendirmeleri destekler niteliktedir. Arıcan (2004:162)'ın araştırmasının sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Batı'daki örneklerin tersine Türkiye'de fotoğraf editörlerinin tüm yayın kuruluşlarında bulunmadığı ve fotoğraf editörü olarak çalışan kişilerin de fotoğraf konusuyla doğrudan ilgili olmadıkları görülmektedir. Bu görev, haber müdürleri, yazı işleri müdürleri, genel yayın yönetmenleri gibi kişilerce gerçekleştirilmektedir. Araştırma 15 ulusal gazete üzerine yapılmasına rağmen, çalışmada gazetelerin sadece 3'ünde unvan olarak fotoğraf editörü bulunduğu ortaya çıkmıştır. Arıcan (2004:162), bu bulgular sonucunda Türkiye'deki gazetelerde fotoğraf editörlüğünün kurumsallaşmadığı sonucuna varmaktadır.

Soygüder (2003:128), Türkiye'de bulunan gazetelerin sadece birkaçında fotoğraf editörü istihdam edildiğini, birçok gazetede ise bu görevin yazı işleri müdürleri, sayfa sekreterleri hatta haber editörleri tarafından yapıldığını belirtmektedir. Soygüder (2003:128), yayınlanacak haber fotoğrafları üzerinde karar vermenin uzmanlık isteyen bir konu olduğunu ve bu tür uygulamaların ise alanda eksiklik yarattığını vurgulamaktadır.

Bu konuda yapılmış olan akademik çalışmaların yanı sıra fotoğraf editörleri de mesleki açıdan tam anlamıyla bir kurumsallaşmanın olmadığı üzerinde uzlaşmaktadırlar. Örneğin Zaman gazetesi fotoğraf editörü olan Selahattin Sevi (2012[19])'ye göre, "Türkiye, fotoğraf editörlüğü kavramına uzaktır". Bunun nedeni ise "gazetelerin fotoğrafın değil, görüntünün peşinde olmaları" ve "fotoğrafın ayrı bir dil, ifade biçimi olduğunu" tam anlamıyla kabul etmemeleridir. Fotoğraf editörlüğü yaptığı süreç içinde en çok İstanbul ve Ankara dışından gelen haberlerin fotoğraflarının seçimi konusunda zorlandıklarını belirten editör; bu durumu fotoğrafların "teknik ve ifade bakımından yetersiz" olmasına bağlamaktadır. Diğer taraftan Sevi (2012[20]), gönderilen fotoğrafların "iyi ve kaliteli" oldukları durumlarda ise "sadece fotoğrafın hatırı için manşete taşınan birçok haber olduğunu" belirtmektedir.

Sabah gazetesi fotoğraf editörü Kutup Dalgakıran (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), Türkiye'deki fotoğraf editörlüğünün eksikliklerini kendi deneyimlerinden yola çıkarak değerlendirmektedir. Dalgakıran (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012)'a göre, diğer ülkelerde genel olarak her serviste fotoğrafları kontrol eden ayrı ayrı fotoğraf

[19]Selahattin Sevi, Abdurrahman Antakyalı röportajı. Fotomuhabiri. http://www.fotomuhabiri.com/selahattin-sevi/ (Erişim Tarihi: 02.10.2012).
[20]Selahattin Sevi, Abdurrahman Antakyalı röportajı. Fotomuhabiri. http://www.fotomuhabiri.com/selahattin-sevi/ (Erişim Tarihi: 02.10.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

editörleri bulunmaktadır. Türkiye'de fotoğraf editörlüğü ise genel olarak tüm servislerden sorumlu olan tek bir fotoğraf editörü tarafından gerçekleştirilmektedir. Bir fotoğraf editörünün gazetenin tüm fotoğraflarını "olması gerektiği biçimde" denetlemesinde ise sorunlar yaşanmaktadır. Dalgakıran (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), çözüm olarak gazetelerin "birçok görevliye yatırım yapması gerektiğinin" altını çizmektedir. Hürriyet gazetesi fotoğraf editörü Koray Peközkay (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) da "kadrodaki eksikliklerden dolayı" ve gazete yayıncılığının hızından kaynaklı olarak yayınlanan fotoğraflarda foto muhabirlerinin isimlerinin belirtilmesi konusunda sorunlar yaşandığını belirtmektedir.

Peközkay (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), Türkiye'deki gazetelerin fotoğraf editörlerine ihtiyacı olduğunu, ancak fotoğraf editörlüğünün genellikle "bunu ekstra bir maliyet olarak" değil bir "ihtiyaç" olarak gören "büyük kurumlar" tarafından benimsendiğini vurgulamaktadır. Peközkay (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012)'a göre, Türkiye'deki gazetelerde fotoğraf editörlüğü konusunda "kalifiye eleman eksikliği" de bulunmaktadır.

Türkiye'de fotoğraf editörlüğünün tam anlamıyla kurumsallaşmadığı görüşü yaygındır. Ancak günümüzde birçok gazete ve derginin fotoğraf editörü kadrosunu bünyesinde barındırdığı da görülmektedir. Bunlardan örnekler vermek mümkündür. Ulusal gazeteler bağlamında fotoğraf editörü çalıştıran kuruluşlara örnek olarak şunlar verilebilir: Zaman gazetesi fotoğraf editörü Selahattin Sevi, Hürriyet gazetesi fotoğraf editörü Koray Peközkay, Habertürk gazetesi fotoğraf editörü Fatih Sarıbaş, Radikal gazetesi fotoğraf editörü Muhsin Akgün, Milliyet gazetesi fotoğraf servis müdürü Yurttaş Tümer, Sabah gazetesi fotoğraf editörü Kutup Dalgakıran, Sözcü gazetesi fotoğraf direktörü Mehmet Şehirli, Fanatik gazetesi fotoğraf direktörü Hakkı Yılgın. Cumhuriyet gazetesinde fotoğrafların kontrolü görevini sayfa editörü Hakan Akarsu gerçekleştirirken; Türkiye gazetesinde de bu görevi yazı işleri müdürü Mustafa Bilim yerine getirmektedir.

Türkiye'de farklı konularda yayınlanan dergilerin de fotoğraf editörü çalıştırdığı görülmektedir. Bu konuda Atlas dergisi fotoğraf editörü Sinan Çakmak, Cosmopolitan ve Cosmo Girl dergilerinin fotoğraf editörü Muzaffer Sağlam ve Otohaber dergisi fotoğraf editörü Mahmut Ali Özyön, örnek olarak verilebilir. Son olarak belirli haber ajanslarından da örnekler vermek mümkündür. Anadolu ajansı fotoğraf haberleri

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

müdürü Gürsel Eser'dir, Cihan haber ajansı fotoğraf editörü Akif Elbistan'dır, İHA fotoğraflı haberler editörü Ali Uysal'dır, Reuters ajansı Türkiye fotoğraf editörü Murad Sezer'dir ve Associated Press Türkiye fotoğraf editörü Burhan Özbilici'dir.

2.2. Savaş Foto Muhabirliği ve Savaşın Haber Fotoğraflarıyla Sunumu

Bu bölümde, söz konusu çalışmanın da odak noktasını oluşturan savaş foto muhabirliği ve savaşın haber fotoğraflarıyla sunumu ele alınmıştır. Savaş foto muhabirliği başlığı altında; savaş foto muhabirlerinin görevleri, karşılaştıkları sorunlar, dünyada ve Türkiye'de savaş foto muhabirliğinin ortaya çıkışı ve gelişimi değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra bu bölümde Yugoslavya savaşlarının ortaya çıkışı, gelişimi ve savaşın haber fotoğraflarıyla sunumu konusundaki tartışmalara ve yapılmış olan araştırmalara da yer verilmiştir.

2.2.1. Savaş foto muhabirliği

Savaşlar, foto muhabirliğinin en tehlikeli çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu açıdan savaş foto muhabirlerinin görevleri ve bu alanda karşılaşılan sorunlar önemli görülmektedir. Bunun yanı sıra savaş foto muhabirliğinin dünyada ve Türkiye'de ortaya çıkışı ve gelişimi de bu başlık altında değerlendirilmiştir.

2.2.1.1. Tanımı

Kriz ve savaş bölgelerinde çalışan, haber aktaran ve bu konuda uzmanlık kazanan gazetecilere "savaş muhabiri" adı verilmektedir (Çubukçu, 2006:11). Savaş foto muhabirliği kavramını ise sıklıkla risk taşıyan çatışma ve savaş bölgelerinde foto muhabirliği yapan ve bu alanda uzmanlaşan kişilerin yaptığı iş olarak tanımlamak mümkündür. Bu açıdan literatürde Roger Fenton, Robert Capa ve James Natchwey dahil olmak üzere bir çok foto muhabiri, savaş foto muhabiri ya da savaş fotoğrafçısı olarak adlandırılmakta; yaptıkları iş ise savaş foto muhabirliği olarak

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

nitelendirilmektedir[21] (Ingledew, 2005:83-85). Savaş foto muhabirliğinin tanımlanmasına, savaşlarda görev yapmış olan foto muhabirlerinin açıklamalarından yola çıkarak yaklaşmak da mümkündür.

Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), Özerdem (Yüzyüze görüşme 2 Mayıs 2012) ve Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012) savaş foto muhabirliğinin değil, foto muhabirliğinin söz konusu olduğunda birleşmektedirler. Yenerer (Yüzyüze görüşme, 2 Mayıs 2012) de hem savaş foto muhabirliği hem de savaş muhabirliği ayrımına karşı olanlardandır. Söz konusu foto muhabirlerine göre, bir tür olarak savaş foto muhabirliğini diğer foto muhabirliği pratiklerinden ayırt etmek gereksizdir. Çünkü, bir foto muhabiri her alanda çalışmakta, her alanda yaptığı meslek foto muhabirliği olarak adlandırılmakta; bu konuda, kesin mesleki ayrımlar da bulunmamaktadır. Ancak söz konusu foto muhabirleri, savaşta foto muhabirliği yapmakla diğer alanlarda çekim yapmak arasında farklılıklar bulunduğunu da belirtmektedirler.

Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), Özerdem (Yüzyüze görüşme 2 Mayıs 2012) ve Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012) bu konudaki temel farkın, savaş ve çatışma ortamlarının getirdiği risk[22] olduğu konusunda birleşmektedirler. Bunun yanı sıra Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), savaş foto muhabiri olarak adlandırılan kişilerin "daha çok savaş alanlarında fotoğraf çeken" foto muhabirleri olduklarını belirtmektedir. Özerdem (Yüzyüze görüşme 2 Mayıs 2012) de savaşta foto muhabirliği yapmanın "çatışmalar" konusunda belirli bir tecrübeye sahip olmayı gerektirdiğini vurgulamaktadır. Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012) ise savaşta foto muhabirliği yapmanın belirli bir uzmanlık ve donanım gerektirmesi durumunu, "bir foto muhabirinin uzmanlığı savaş olabilir…benim uzmanlığım spor foto muhabirliği değil örneğin" sözleriyle açıklamaktadır. Bununla ilişkili olarak Aral (2003'den aktaran Çubukçu, 2005, s.29) savaş muhabirini/foto muhabirini "habercilik mesleğinde görev riskinin çok daha fazla yerlere daha sık giden insanlar" olarak tanımlamakta ve savaş

[21]Dünyada genel olarak savaş fotoğrafçısı (war photographer) kavramı kullanılırken, Türkiye'de savaş foto muhabiri kavramının kullanımı yaygındır. Bu konuda Anadolu Ajansı ve UTSAM'ın birlikte hazırladıkları "Savaş Muhabirliği Sertifika Programı" adı verilen eğitimde de "savaş foto muhabirliği", ayrı bir eğitim alanı olarak sunulmaktadır. Eğitimin yer aldığı broşüre Anadolu Ajansı Haber Akademisi'nin resmi internet sitesinden ulaşmak mümkündür: **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.** (Erişim Tarihi:16.01.2013).

[22] Savaş foto muhabirliğindeki risk faktörünün fazlalığı, görüşme yapılan tüm foto muhabirleri tarafından üzerinde anlaşılan bir konudur. Bunu yanı sıra görüşmelerin gerçekleştirildiği tüm foto muhabirleri özellikle Türkiye'deki foto muhabirleri açısından deprem, toplumsal gösteri ya da spor karşılaşmaları gibi olayların da yüksek oranda risk faktörü taşıdığını belirtmektedirler.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

foto muhabirliğinin de "özel bir deneyim gerektirdiğinden, mesleğin ancak belli bir aşamasından sonra yapı"labileceğini belirtmektedir.

Denker (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), Öztürk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012), Bektaş (Yüzyüze görüşme, 4 Mayıs 2012), Antakyalı (Yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012), Kumuk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012) ve Tan (Yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012) savaş foto muhabirliği kavramının kullanılmasına karşı çıkmayan foto muhabirleri arasında yer almaktadırlar. Bu foto muhabirleri de savaş foto muhabirliğinin diğer alanlardaki foto muhabirliği pratikleriyle farkının risk faktörü olduğu konusunda birleşmektedirler. Bunun yanı sıra savaş foto muhabirliğini de genel anlamda, sıklıkla savaş ve çatışma bölgelerinde foto muhabirliği yapan ve bu alanda uzmanlaşan kişilerin yaptığı iş şeklinde tanımlamaktadırlar. Foto muhabirlerinin, savaş foto muhabiri ve savaş foto muhabirliği kavramlarının tanımlanması konusunda yaptıkları açıklamalardan bazı örnekler verilebilir.

Bektaş (Yüzyüze görüşme, 4 Mayıs 2012)'a göre çatışma bölgelerinde çalışan her gazeteci savaş muhabiridir ve savaş foto muhabirliği ayrı bir uzmanlık, eğitim gerektirmektedir. Ancak savaş foto muhabiri kavramı, bir "prestij sembolü" olarak kullanılmamalıdır. Öztürk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012) savaş foto muhabirini, çatışma ve savaş bölgelerinde bulunabilecek kadar tecrübeli, mesleki açıdan yeterli ve gideceği bölge konusunda yeterince bilgi sahibi olan kişi olarak tanımlamaktadır. Kumuk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012) da savaş bölgelerinde foto muhabirliği yapmanın hem mesleki hem de "insanlararası ilişkiler" ve zor koşullar altında yaşayabilme konusunda bir uzmanlaşma gerektirdiğini belirtmektedir. Denker (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012)'e göre savaş foto muhabirliği "ayrı bir branştır"; savaş foto muhabiri ise gideceği bölge konusunda ayrıntılı olarak ön bilgi edinen, karşılaşabileceği riskleri (olabildiğince) bilen, "savaş foto muhabirliğini meslek olarak kabul etmiş" ve "o alandaki gelişmeleri takip etmiş olan" kişidir.

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşılabileceği gibi savaş foto muhabirliği ya da savaş foto muhabiri kavramlarına karşı çıkan foto muhabirleri, bu konuda kesin bir mesleki ayrımın bulunmamasına dayanmakta, ancak savaş bölgelerindeki foto muhabirliğinin de farklı bir uzmanlaşma ve tecrübe gerektirdiği konusunda birleşmektedirler. Diğer taraftan savaş foto muhabirliği ve savaş foto muhabiri kavramları konusunda karşıt görüşte olan foto muhabirleriyle yaptıkları tanımlamalar da birbiriyle örtüşmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Dolayısıyla bu çalışmada savaş foto muhabirliğini, daha çok risk taşıyan çatışma ve savaş bölgelerinde foto muhabirliği yapan ve bu alanda uzmanlaşan kişilerin yaptığı iş olarak tanımlamakta bir sakınca görülmemektedir.

2.2.1.2. Görevleri

Savaş foto muhabirlerinin görevi, toplumları çatışma ve savaşlar konusunda, haber fotoğrafları yoluyla haberdar etmek, bilgilendirmektir. Savaş alanlarında çalışan foto muhabirleri de diğer foto muhabirleri gibi; zamanında, olabildiğince tarafsız ve doğru bir biçimde toplumları bilgilendirmelidirler. Bu konuda, tüm haber fotoğrafları için geçerli olan içerik, teknik, estetik ve etik nitelikler, foto muhabirlerinin savaş bölgelerinde ürettikleri fotoğraflar için de geçerli olmaktadır.

Savaş foto muhabirleri, dünyada gerçekleşen savaşların görsel olarak okuyuculara aktarımında birincil role sahiptirler. Görsel kültür açısından, özellikle yazılı basın söz konusu olduğunda, savaşı aktarma işlevini yerine getiren öğeler, foto muhabirlerinin çektiği haber fotoğrafları olmaktadır. Bu açıdan savaş foto muhabirleri, savaşın tanıklığını da görsel açıdan üstlenmiş durumdadırlar. Ürettikleri fotoğraflar da yine bu tanıklıkla ilişkili olarak, yayın kuruluşları tarafından savaşın kanıtı ya da savaş gerçeği olarak dünyaya sunulmaktadır. Bu anlamlandırma nedeniyle de savaş foto muhabirlerine büyük sorumluluklar düşmektedir.

Savaşa ilişkin haber fotoğrafları, toplumların savaşın ne olduğuna ilişkin görsellik düzeyindeki algılamalarında önemli bir işlevi yerine getirmekte ve savaşlara ilişkin toplumsal hafıza oluşumuna katkıda bulunmaktadır[23]. Bu fotoğraflar, dünyanın farklı bölgelerinde gerçekleşen savaşlara ilişkin görsel kanıtları/belgeleri oluşturmaktadır (Sontag, 1999:22-23). Dolayısıyla foto muhabirleri, savaşları fotoğraflarken aynı zamanda da insanlığın görsel tarihine ilişkin belgeleri de üretmektedirler. Özetlemek gerekirse bu belgeler aynı zamanda tarihi yaratmaktadır.

Savaş foto muhabirlerinin sıcak çatışmalara ilişkin fotoğraf üretmeleri, savaş alanlarında bulunmalarını gerektirmektedir. Çoğunlukla haber yazan muhabirlerin

[23]Genel anlamda medya ürünlerinin özelde ise haber fotoğraflarının toplumsal hafıza oluşumuna katkıda bulunduğu literatürde kabul gören bir görüştür. Bu bağlamda savaş fotoğrafları da savaşlar bağlamındaki toplumsal hafıza oluşumuna katkıda bulunmaktadır. B. İnce (2010), Medya ve Toplumsal Hafıza, Kültür ve İletişim Dergisi (13), 1. Ankara: A. Ü. İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı, ss.9-29; B. Zelizer (2010), About to Die: How News Images Move the Public, New York: Oxford Univercity Press Inc.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

tersine, foto muhabirleri her zaman savaşın en şiddetli alanlarında bulunmak durumundadırlar (Neubauer: 1997:30). Diğer taraftan savaş foto muhabirleri, çatışma anlarını kaydetmenin yanı sıra, cephe arkalarını, asker ya da sivillerin savaş sırasında nasıl yaşamlarını sürdürdüklerini ve savaş bölgelerine ilişkin dini-kültürel, sosyo-ekonomik, politik ya da simgesel belgeleri de üretmektedirler. Bu açıdan modern anlamdaki savaş foto muhabirliği, savaş bölgelerindeki insanlık durumuna da odaklanmaktadır. Çubukçu, bu konuyu savaş muhabirliği açısından ele almaktadır.

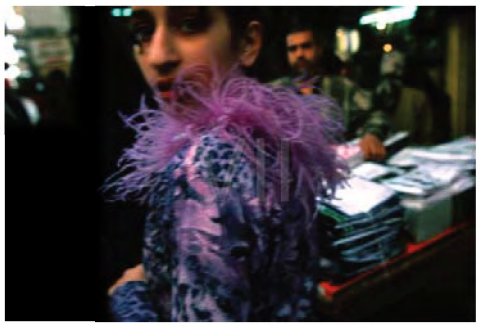
Çubukçu (2006:12)'ya göre savaş muhabirlerinin bir bölümü, artık yeni bir dili ve yeni tipte bir haberciliği benimsemeye başlamıştır. Bu yönelime göre gazeteciler, "sadece ölü ve yaralı sayısı veren 'skor tabelacılığı' yapmaktansa olayların arka planını, insani hikayelerini ve savaşa neden olan koşulları, savaşın ortaya çıkardığı" durumları; "özellikle sivillerin (kadın ve çocuklar) dramlarını, askerlerin öykülerini" vb. de haberlere yansıtan bir anlayışı tercih etmektedirler.

Çubukçu (2006:12), bu bağlamda "yeni dönemin savaş muhabirliğinin, gazeteciliğin temel unsurlarından vazgeçmeden gerçekleştirilen bir tavır gazeteciliği olma"sı gerektiğinin altını çizmektedir. Savaş foto muhabirliğinde de söz konusu olan, çatışma, gerilim, ölüm ve yaralıların yanı sıra savaş öncesinde/sırasında ve sonrasında, gündelik hayata ve insanlara odaklanmaktır. Bu bağlamda Türkiye'deki savaş foto muhabirleri, savaşlarda insan hikayelerine, özellikle de sivillere odaklanılması gerektiği konusunda uzlaşmaktadırlar (H.Denker ile yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012; C.Aral ile yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012; Ü.Bektaş ile yüzyüze görüşme, 4 Mayıs 2012; R.Öztürk ile yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012). Diğer taraftan Türkiye yazılı basınında fotoğraf editörü olarak görev yapan Hakan Akarsu (Yüzyüze görüşme, 1 Mayıs 2012) ve Selahattin Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), savaş fotoğraflarının seçiminde özellikle insanların ve sivillerin yer aldığı fotoğrafları ön planda tuttuklarını belirtmektedirler.

İnsan hikayelerine odaklanmak konusunda savaş foto muhabiri ve VII fotoğraf ajansının kurucularından olan Alexandra Boulat'ın 2. Körfez Savaşı fotoğraflarından örnekler vermek mümkündür (Fotoğraf 6 ve Fotoğraf 7). Boulat, Bağdat işgalinin öncesinde ve sonrasında Irak'ta bulunmuştur. Foto muhabiri; gece yaşantısını, farklı sosyo-kültürel yapılardan gelen insanların nasıl yaşadığını ve işgal sürecini birçok fotoğrafla yansıtmıştır. Boulat'ın fotoğrafları, genel olarak dünyaya Irak gerçeği olarak

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

sunulan olayların, o gerçekliğin aslında oldukça küçük bir kısmını oluşturduğunu göstermektedir.

Fotoğraf 6. A.Boulat, Bağdat, 2003
Kaynak: VII, 02.05.2012[24].

Fotoğraf 7. A.Boulat, Basra, 2003
Kaynak: VII, 02.05.2012[25].

Savaşa ilişkin sosyo-ekonomik, kültürel ya da politik belgeler üretmek ve savaşta insanlık durumlarına odaklanmak aynı zamanda belirli bir kültürel birikimi, dünya görüşünü ve uzmanlığı da gerektirmektedir. Bu konuda Duran (2011[26]), "foto muhabirinin, hangi sahneyi nasıl çekeceğini bilmesi için mutlaka en az uzman muhabir kadar, konunun ayrıntısı ve derinliğine vakıf olması gerek"tiğini belirtmektedir. Birçok durumda sayfalarca metnin anlatamadığı "bir bilgi ya da duyguyu, bir tek fotoğraf karesine sığdırma hünerine sahip olmak", o sayfaların "ötesinde/ üstünde/ dışında/ fazlasında bilgiye sahip olmayı gerektirmektedir" (Duran, 2011[27]).

Çubukçu (2006:12)'ya göre, savaşta muhabirler en az bir yabancı dili, dünya tarihini ve siyasetini, güncel gelişmeleri, çalıştığı bölgelerdeki liderleri, dini, etnik ve politik yapıyı iyi bilmelilerdir. Böylece, "gelişmelere geniş bir pencereden bakmak, basit bir aktarıcı olmamayı da beraberinde getirecektir". Denker de foto muhabirleri açısından benzer bir yorumda bulunmaktadır. Denker (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan

[24]Alexandra Boulat'ın fotoğrafı, VII fotoğraf ajansının resmi internet sitesinden kopyalanmıştır. Fotoğraf, Boulat'ın "Iraq Though the Fall" serisine aittir. http://viiphoto.wg.picturemaxx.com/webgate/, (Erişim Tarihi: 02.05.2012).
[25]Alexandra Boulat'ın fotoğrafı, VII fotoğraf ajansının resmi internet sitesinden kopyalanmıştır. Fotoğraf, Boulat'ın "Iraq Though the Fall" serisine aittir: http://viiphoto.wg.picturemaxx.com/webgate/, (Erişim Tarihi: 02.05.2012).
[26]R. Duran (2011). Savaş alanlarında foto muhabirliği. Apoletli Medya: Ragıp Duran'ın Medya Eleştirisi Bloğu. http://apoletlimedya.blogspot.com/2011/10/savas-alanlarnda-foto-muhabirligi.html, 18.10.2011 (Erişim Tarihi:01.05.2012).
[27]R. Duran (2011). Savaş alanlarında foto muhabirliği. Apoletli Medya: Ragıp Duran'ın Medya Eleştirisi Bloğu. http://apoletlimedya.blogspot.com/2011/10/savas-alanlarnda-foto-muhabirligi.html, 18.10.2011 (Erişim Tarihi:01.05.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2012)'e göre savaş foto muhabirleri, "hangi ülkede, ne tür bir sorun olduğunu, oradaki etnik grupları, siyasi zemini, halkın sosyal haritasını bilmeli", bu alanları sürekli takip ederek kendilererini yetiştirmelidirler.

Savaş foto muhabirlerinin sahip olmaları gereken bu tarz bir birikim ve uzmanlaşma, haber ya da haber fotoğrafının ortaya çıkarılma sürecinde hata yapmayı ve etik ihlalleri önleyebileceği gibi, foto muhabirinin gerekli bilgi ya da bölgelere ulaşmasında kolaylıklar da sağlayabilmekte ve basın mensuplarını tehlikelerden uzak tutabilmektedir (Çubukçu, 2006:12).

Savaş alanlarında foto muhabirlerinin görevlerini tam anlamıyla yerine getirmeleri, savaş alanlarında çekim yapmak konusunda uzmanlaşmış olmalarına bağlıdır. Bundan dolayı, birçok ülkede medya çalışanları, savaş alanlarına gitmeden önce belirli eğitim programlarına gönderilmektedir. Kitle iletişim politikaları konusunda düzenlenen "Bütünleşme ve Çeşitlilik: Avrupa Medya ve İletişim Politikalarının Yeni Ufukları" başlıklı 7inci Avrupa Bakanlar Konferansı (2005)'nda, bu eğitim programlarına da değinilmektedir. Rapora göre, eğitim programları ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir, ancak Avrupa çapında ortak eğitim standartlarının oluşturulması da bir gerekliliktir. Savaş alanlarında çalışan medya elemanlarının eğitimi, söz konusu raporda şu şekilde açıklanmaktadır (2005:12):

> "Savaş ve çatışma zamanlarında medya çalışanlarının eğitilmesi; medya çalışanları ve gazeteciler tehlike anında neler yapılacağı konusunda eğitilmeli ve karşılaşabilecekleri coğrafi şartlara ilişkin riskler, bölge insanının kültür ve düşünce yapısı, ilk yardım, kamuflaj teknikleri, kimyasal saldırı anında gerekli ekipmanın nasıl kullanılacağı ve uluslararası hukuk ve düzenlemeler ile hakları konusunda bilgilendirilmelidirler" (7inci Avrupa Bakanlar Konferansı, 2005:12).

Raporda çevirmenler ve şoförler dahil olmak üzere tüm medya çalışanlarının, bölgesel şartlara bağlı kamuflaj teknikleri, kimyasal silahlar ve bu silahlardan korunma yöntemleri, askeri güçler tarafından kullanılan bombalar vb. konular hakkında yeterli eğitime sahip olmaları gerektiği belirtilmektedir (7inci Avrupa Bakanlar Konferansı, 2005:13). Bu konuda Türkiye'de de 2011 yılında, Anadolu Ajansı'nın kendi çalışanlarını belirli eğitim programlarına göndermesi gündeme gelmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

"Arap Baharı" olarak da adlandırılan Suriye, Yemen gibi Ortadoğu ülkelerinde yaşanan iç savaşlarda sıcak çatışmaların ortasında kalan basın mensuplarının çalışma koşulları, Anadolu Ajansı'nı, yeni önlemler almaya yöneltmiştir. Ajans, bu ülkeler başta olmak üzere, savaş ve iç çatışmaların yaşandığı bölgelerde görev yapacak, özel eğitimli savaş muhabirleri yetiştirmek için, ilk olarak 5 çalışanını Londra'daki "Centurion" adlı merkeze göndermiştir. Eğitim merkezi, aynı zamanda Reuters, BBC, CNN gibi medya kuruluşlarının çalışanlarının özel eğitim aldığı bir kuruluştur. Merkezde SAT komandoluğu yapmış bir kadro eğitim vermekte; çatışma ortamlarında yıllarca görev yapmış olan gazeteciler ise seminerlerle bu eğitime katılmaktadırlar. Bir hafta ya da bir ay süren eğitim paketlerinde; ilkyardım, kendini savunma, bubi tuzağı ve mayınlı arazilerden korunma, açlık, susuzluk gibi zorlu yaşam koşullarına dayanma, kontrol noktalarında davranış biçimi, ateş hattında korunma yöntemleri, kamuflaj, kaçırılma ve rehin alınma durumlarındaki davranış biçimi gibi konularda eğitim verilmektedir (Milliyet, 2011[28]).

Türkiye'de bu konuda gerçekleştirilen son gelişme, Polis Akademisi, Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM) ve Anadolu Ajansının (AA) savaş muhabiri yetiştirmek amacıyla, 20 Nisan 2012 günü imzaladıkları protokol çerçevesinde, bir sertifika programı başlatmaları olmuştur. Bu programlarda, savaş muhabirleri ve foto muhabirleri; Polis Akademisi, AA, Türk Silahlı Kuvvetleri ve konunun uzmanı olan akademisyenler tarafından gerek savaş alanlarında habercilik ve foto muhabirliği konularında gerekse kişisel güvenlik, savaş hukuku ve beden dili gibi konularda eğitim görmektedirler (UTSAM, 2013[29]).

Savaş foto muhabirlerinin görevleri konusunda son olarak, tarafsızlık, nesnellik gibi geleneksel etik değerlere ve foto muhabirlerinin barışın inşasında ne gibi roller üstlenebileceklerine değinmek yerinde olacaktır.

Muhabiri ya da foto muhabirini tarafsız bir tanık ya da nesnel ayna metaforlarıyla konumlandırmanın geçersizliği, savaş döneminde daha da belirginleşmektedir (Uzun,

[28]Milliyet. Anadolu Ajansı savaşa hazırlanıyor., 01.11.2011. http://gundem.milliyet.com.tr/anadolu-ajansi-savasa-hazirlaniyor/gundem/gundemdetay/01.12.2011/1469705/default.htm, (Erişim Tarihi: 29.11.2011).

[29]UTSAM (2013). Savaş muhabirliği sertifika programı. http://www.utsam.org/IcerikDetay.aspx?pid=379 &cid=6&lang=TR, (Erişim Tarihi:16.01.2013) "Savaş Muhabirliği Sertifika Programı" adı verilen bu eğitimle ilgili ayrıntılı bilgilere, Anadolu Ajansı Haber Akademisi Resmi İnternet Sitesinde aynı adla yayınlanan broşürden ulaşmak da mümkündür: http://www.aahaberakademisi.com/brochures/Savas-Muhabirligi-tr.pdf (Erişim Tarihi:16.01.2013).

2007:115). Her şeyden önce, foto muhabirleri savaş alanlarında taraflar arasında sürekli yer değiştirmek; olayların her boyutunu takip etmek gibi bir imkana sahip olamamaktadırlar. Bu şekilde hareket etmek hayati tehlikeyi artırmaktadır. Bu konuda foto muhabirlerinin görüşlerine başvurmak mümkündür.

Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012)'göre, foto muhabirleri çoğu kez "iki tarafı da gözlemleme imkanına" sahip olamamakta; foto muhabirinin "bulunduğu yere göre savaşın aktarımı değişmektedir". Tan (Yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012)'a göre de savaşta "iki bölgede birden bulunmak imkansızdır". Denker (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) ise bu durumu şu şekilde özetlemektedir:

> "-fotoğrafın- tabiatı buna müsait değil. Bir tarafta olmak zorundadır. Döndükten sonra yanlış taraftaysa tanık olduklarını yazabilir…bu belki bir sonraki adımını etkileyebilir. Ama bir taraf olmak zorundadır, ben ortada duruyorum herkese eşit uzaklıktayım diyemez, kafasına yer mermiyi" (H.Denker ile yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012).

Gerçekleri ayna gibi yansıtma ve tarafsızlık konularında foto muhabirinin savaş alanlarında tüm tarafları takip edememesinden kaynaklanan sorunların yanı sıra genel anlamda gazetecilik mesleğinden kaynaklanan sorunlar da söz konusudur. 1960'ların ortalarında savaş muhabiri olarak çalışmış olan Bell (1998:16), bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "Ayna yansıttığı şeyi etkilememektedir". Ancak "imge" yansıttığı şeyi de etkilemektedir. Bundan dolayı "gazetecilik, tarafsız ve mekanik bir girişim değil, ama ahlaki bir girişimdir". "O, doğru ya da yanlış düşüncesi tarafından şekillendirilebilir" ve "fark yaratabilir" (Bell, 1998:18).

Foto muhabirleri, özellikle savaş dönemlerinde ulus devlet ve devletin bekası adına basın kuruluşları tarafından yönlendirmeye uğrayabilmekte ya da fotoğrafları sansürlenebilmektedir. Diğer taraftan savaş durumlarında basın kuruluşlarının yanı sıra foto muhabirleri de özellikle vatandaşı oldukları uluslara yönelik bir öz denetim içinde bulunabilmektedirler (Freund, 2006:152; Neubauer: 1997:30). Bu bağlamda foto muhabirinin dünya görüşü ve politik tercihleri gibi etkenler de çektiği fotoğraflara yansıyacak; olaylar bir şekilde yorumlanarak ve çerçevelenerek aktarılacaktır.

Medya kuruluşları ve foto muhabirlerinin yanı sıra hükümetler, örgütlenmeler ya da bölgedeki çıkar grupları da çekimlerin sağlıklı olarak yapılmasının önünde engel oluşturabilmektedirler. Savaş dönemlerinde; sansür, çarpıtma, müdahale, yönlendirme,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

savaş kışkırtıcılığı gibi durumlarla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Böylece, foto muhabirlerinin fotoğrafları savaşların devam ettirilip ettirilmemesinde, toplumlar üzerinde propaganda ya da yönlendirme yapılıp yapılmamasında da etkili olmaktadır. Bu bağlamda foto muhabirlerinin görevinin, uluslararası güç ilişkileri, hükümetler, çıkar grupları ve medya grupları arasındaki ilişkiler açısından olabildiğince tarafsız olmak olduğu ve foto muhabirlerinin kendilerini barışın tarafında konumlandırarak kamuoyunu bilgilendirmeye çalışmaları gerektiği söylenebilmektedir.

Neubauer (1997:30), savaş foto muhabirlerinin benzer nedenlerle savaş alanlarında bulunduklarını belirtmektedir. Genel olarak foto muhabirlerinin kendileri tarafından benimsenen bu nedenler; "savaşta ölenlere" ya da kimsesizlere "söz hakkı vermek", "adaletsizlikleri açığa çıkarmak ve insanlık dışı suçlar hakkında insanları haberdar etmek" şeklinde açıklanmaktadır (Neubauer: 1997:30). Konuyla ilişkili olarak bir savaş foto muhabiri olan Catherine Leroy, foto muhabirlerinin savaşlarda bulunma nedenini şu şekilde açıklamaktadır: "Sanırım biz, savaşın insanlara yaptığı şeyi göstermenin peşindeydik" (Özdemir, 2012[30]). Kendisini savaş karşıtı bir savaş foto muhabiri olarak tanımlayan Nachtwey (2012[31])'e göre ise fotoğrafçının görevi ve savaşta bulunma nedeni "istatistikleri somutlaştırmak, ideolojik meşrulaştırmaya karşı çıkmak; ölümün ve acıların izlerini, savaşı uzaktan izleyenlerin, özellikle de kişisel bir tehdit hissetmeyenlerin yüzüne vurmak, dünyaya sesini duyuramayanlar için aracılık" yapmaktır. Bir savaş foto muhabiri iki şekilde çalışabilmektedir; "tarafsız bir kayıtçı olarak ya da partizan bir tarihçi olarak". Nachtwey (2012[32]), "savaş karşıtı bir fotoğrafçı"nın, "kurbanların yanında" olması gerektiğini de vurgulamaktadır.

Öztürk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012)'e göre savaş foto muhabirleri "hangi ülkeden, hangi kuruluş adına" bölgeye giderse gitsin, "kesinlikle kendisini dünya vatandaşı olarak" konumlandırmalı, "mesleğin kendisine verdiği sorumluluk bilinciyle hareket etmeli" ve siyasi görüşü fotoğraflarına yansısa bile bu durum olayı ya da "fotoğrafı asla değiştirmemelidir". Bunun yanı sıra Öztürk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012), bir savaş foto muhabiri olarak olayın dışındaki insanlara "savaşın

[30]B. Özdemir (2012). Vietnama Tek Yön Bilet. Gnoxis.com. http://www.gnoxis.com/vietnama-tek-yon-bilet-catherine-leroy-15884.html, (Erişim Tarihi: 02.02.2012).
[31]J. Nachwey (2012). John Paul Caponigro'nun James Nachtwey söyleşisi. Fotomuhabiri. http://www.fotomuhabiri.com/james-nachtwey/, (Erişim Tarihi: 02.03.2012).
[32]J. Nachwey (2012). John Paul Caponigro'nun James Nachtwey söyleşisi. Fotomuhabiri. http://www.fotomuhabiri.com/james-nachtwey/, (Erişim Tarihi: 02.03.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kazananının olmadığını" ve "her iki tarafın da en değerli şey olan insan hayatını kaybettiğini" anlatmaya çalıştığını belirtmektedir. Özerdem (Yüzyüze görüşme 2 Mayıs 2012) de bir "savaşın kazananı olmadığını" ve fotoğraflarında bunu ve "savaşın ne kadar kötü olduğunu anlatmaya" çalıştığını vurgulamaktadır. Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) ise savaşın, medyanın yansıttığı şekilde bir "güç dengesi kıyaslaması" olmadığını ve kendi fotoğraflarının da savaşa "maruz kalan insanların gözünden" bir anlatımı bulunduğunu; "insan hikayeleri üzerinden" savaşı anlatmaya çalıştığını belirtmektedir.

Yukarıdaki görüşlerden de anlaşılabileceği gibi burada, gerek foto muhabirliği gerekse haberciliğe ilişkin literatürde zaten tartışmalı olan bir tarafsızlık ya da nesnellik durumundan çok hangi tarafta olursa olsun haksızlığa uğrayan kesimlerin ve barışın yanında kendisini konumlandıran bir foto muhabirliği anlayışından bahsedilmektedir. Bu konuda, Çubukçu (2006:13), Independent gazetesinin Ortadoğu muhabiri Robert Fisk'in, "II. Dünya Savaş'ında Naziler tarafından soykırıma uğrayan Yahudilere eşit mesafede durmamızı kimse bekleyemezdi" sözlerini örnek olarak vermektedir. Çubukçu (2006:13), gazetecilerin savaşların durdurulmasına katkıda bulunabileceklerini ve savaş muhabirlerinin özellikle "insan olmak", "savaşlara karşı çıkmak" ve "barıştan yana olmak" gibi görevlerinin de bulunduğunu belirtmektedir.

Savaş foto muhabirliği konusundaki yeni bir etik anlayışı ortaya koyan bu olgular, uluslararası örgütlerin hazırladığı bazı raporlarda ve basın kuruluşlarının etik ilkelerinde de yer almaktadır. Tüm medya çalışanlarının barış süreçlerinde önemli roller oynayabileceği görüşüne, "Bütünleşme ve Çeşitlilik: Avrupa Medya ve İletişim Politikalarının Yeni Ufukları" başlıklı 7inci Avrupa Bakanlar Konferansı (2005)'nda yer verilmektedir. Konferans raporunda bu konuda gerek medya örgütlenmelerinin gerekse tüm medya çalışanlarının "ilk aşamada savaşı önlemek için tüm barışçı girişimleri desteklemesi gerektiği, -medyanın- ancak savaştan caydırmak için bir etkileme unsuru olarak kullanılması gerektiği" belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, haber ve haber fotoğraflarında "ulusal ayrımcılık…tarafları aşağılayıcı, küçük düşürücü, kışkırtıcı" öğelerin bulunmaması gerektiği de vurgulanmaktadır (7inci Avrupa Bakanlar Konferansı, 2005:18). Bu konu Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin etik ilkeleri arasında

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

da dolaylı olarak işlenmektedir. TGC (2012[33])'nin Gazetecilerin Hak ve Sorumluluklar Bildirgesinde, "Gazetecinin Temel Görevleri ve İlkeleri" içinde yer alan 3. maddesine göre:

> "Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslararasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz" (TGC, 2012[34]).

Savaş foto muhabirlerinin barışın tarafında yer alan bir anlayışı benimsemeleri durumu, son yıllarda literatürde "barış gazeteciliği" ya da "barış merkezli gazetecilik" olarak da adlandırılan yönelimle de ilişkilidir. Arsan (2003:130)'a göre "barış merkezli gazetecilik, aynı anda hem doğruyu hem insanı hem de çözümü esas alan gazetecilik" olarak tanımlanmaktadır.

Alankuş (2009: 113)'a göre var olan gazetecilik anlayışı, "olay ve sorun odaklı", "haber kaynağı olarak seçkinleri kullanan, öte yandan 'nesnellik' ve 'dengelilik' adına iki tarafın söylediklerini vermeyi yeterli marifet sayan, böylelikle 'iyiler-kötüler', 'suçlular-kurbanlar' gibi ikili karşıtlıklar üzerine kurulu bir dünya tasarımını ortaya koyan bir gazetecilik anlayışıdır". Bu gazetecilik anlayışının karşında olan barış merkezli gazetecilik, McGolgrich ve Lynch (2001)'in maddeleştirmesinden hareketle şu şekilde özetlenebilir: Bu yönelim, "biz" ve "öteki" ya da "iyiler" ve "kötüler" ayrımlaştırmasının, tek tarafı düşman ya da şeytan olarak göstermenin, sadece "korkunç olanı" göstermenin, insanları "zavallılar" olarak konumlandırmanın, yalnızca tek bir tarafın insan hakları ihlallerine ve haksız eylemlerine odaklanmanın savaş merkezli bir gazetecilik anlayışına yol açacağını savunmaktadır. Savaşların çoğu kez iki taraftan oluşmadığına, şiddetin görünmeyen etkilerine, insanların gündelik yaşamlarını nasıl

[33]TGC. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. http://www.tgc.org.tr/bildirge.html, (Erişim Tarihi: 03.01.2012).
[34]TGC. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi. http://www.tgc.org.tr/bildirge.html, (Erişim Tarihi: 03.01.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

etkilediğine, bütün tarafların acılarına, korkularına eşit davranıldığı ve her türlü barış girişimlerine odaklanıldığı durumlarda ise barış merkezli bir gazetecilik anlayışının gerçekleşeceği varsayılmaktadır (McGolgrich ve Lynch: 2001:7-9). Ancak bu tarz bir gazeteciliğin, medyanın belirli çıkar odakları ya da hükümetlerle olan ekonomi-politik ilişkileri değiştirilmeden nasıl uygulanabileceğine ilişkin ve sadece gazetecilere sorumluluk yükleyerek var olan yayıncılık anlayışının nasıl değiştirilebileceğine ilişkin sorunlar günümüzde çözümlenebilmiş değildir.

2.2.1.3. Karşılaşılan sorunlar

Savaş alanlarında foto muhabirleri birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Savaş dönemlerinde çekim yapmak oldukça zor, tehlikeli, riskli ve fiziksel ya da ruhsal açıdan yıpratıcı olabilmektedir (Çubukçu, 2006:11). Savaş foto muhabirliği bu nedenlerden dolayı belirli bir uzmanlık gerektirmektedir. Bir önceki başlıkta da değinildiği gibi, bu konuda dünyadaki medya kuruluşları foto muhabirlerini ve muhabirlerini özel eğitim kurumlarına göndererek bu sorunu çözmeye çalışmaktadırlar. Bu eğitimlerde, gazetecilere savaş dönemlerinde korunma ve hayatta kalma stratejileri öğretilmektedir. Bunun nedeni savaş dönemlerinde tüm medya çalışanlarının karşılaştığı en büyük sorunun, yaşamını kaybetme tehlikesi olmasıdır. Dolayısıyla savaş alanlarında karşılaşılan sorunlardan ilki, doğrudan savaş foto muhabirlerini/muhabirleri hedef alan kısıtlamalar ya da zorluklardan kaynaklanmaktadır (Çatalbaş, 2003:246).

Savaş bölgelerinde görev yapan gazetecilerin yaşam hakları ve güvenlikleri BM tarafından kabul edilen Cenevre Sözleşmeleri tarafından koruma altına alınmıştır. 12 Ağustos 1949 tarihli sözleşmenin 79. maddesine göre gazeteciler savaşta "sivil statüsüne", dolayısıyla da siviller için geçerli olan tüm haklara sahiptir. Tüm gazeteciler, bu statüye göre hareket ettikleri sürece ve ordulara akredite[35] edilmiş olan gazeteciler için geçerli olan haklara zarar vermedikleri sürece, söz konusu sözleşme ve protokollerce koruma altına alınmışlardır (12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri: 238). Ancak kabul gören uluslararası hukuka rağmen savaşta gazeteciler; olayların haberleştirilmesini, fotoğraflanmasını istemeyen hükümetler, çıkar grupları, sivil ya da askeri gruplar gibi güç odakları tarafından şiddete

[35]Akreditasyon uygulaması, belirli bir konuda uzmanlaşan gazetecilerin uzmanlık alanlarıyla ilgili kurumlara girişini sağlayan bir uygulamadır (Yalçınkaya, 2008:38-39).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

maruz kalabilmektedir. Bunun yanı sıra gazeteciler, çatışmaların ortasında bulunmalarından ötürü de yaşamlarını kaybedebilmektedirler. Bu konuda özellikle yakın dönemde uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlara ve istatistiklere başvurmak mümkündür.

1992'den beri gazetecilerin saldırıya uğramaları ve öldürülmelerine ilişkin istatistikleri yayınlayan Gazetecileri Koruma Komitesi/CPJ(2011[36])'nin verilerine göre 2011 yılında 47 gazeteci öldürülmüştür. Bu gazetecilerin %17'si foto muhabiri, %20'si ise muhabirdir. Öldürülenlerin %43'ü yazılı basın mensubudur. Gazetecilerin %46'sı cinayet sonucu öldürülürken, %15'i ateş altında ölmüştür. 2011 verilerinde dikkat çeken bir diğer nokta ise öldürülen gazetecilerin %35'inin bağımsız çalışan gazeteciler olmasıdır. Söz konusu ölümler iç çatışmaların yaşandığı özellikle Pakistan, Irak ve Libya'da en yüksek seviyelere ulaşmaktadır.

2011 yılı istatistiklerine göre Libya'daki çatışmalarda ölenler arasında uluslararası düzeyde tanınan foto muhabiri Chris Hondros ve Tim Hetherington da bulunmaktadır. Avrupa Pressphoto ajansı üyesi Lucas Mebrouk Dolega ise Tunus'taki gösteriler sırasında hayatını kaybetmiştir. Son dönemde Arap dünyasında yaşanan iç savaş olaylarında özellikle fotoğrafçıların, kameramanların ve bağımsız çalışan muhabir/foto muhabirlerinin saldırıya açık oldukları belirtilmektedir. Rapora göre 2011 yılı bazında özelikle fotoğrafçılara ve kameramanlara yönelik saldırılar iki katı artış göstermektedir. Bu iki meslek grubu, ölenlerin %40'ını oluşturmaktadır (CPJ, 2011[37]).

Gazetecileri Koruma Komitesi'nin 2012 yılına ilişkin verileri de 2011 yılı verileriyle benzerlik göstermektedir. 2012 yılında 70 gazeteci öldürülmüştür. Öldürülenlerin %6'sı foto muhabiri; %33'ü radyo/televizyon muhabiri (broadcast reporter), %31'i kameraman, % 20'si yazılı basın muhabiri, %11'i ise internet muhabiridir. Ölenlerin %36'sı çatışma anında, %17'si tehlikeli görevler sırasında, %46'sı ise cinayet sonucu öldürülmüştür. Öldürülenlerin %27'si bağımsız çalışan gazetecilerdir. Gazetecilerin 28'i yoğun olarak çatışmaların yaşandığı Suriye'de, 12'si ise Somali'de öldürülmüştür. Suriye'de öldürülen gazeteciler arasında kameraman Mazhar Tayyara (bağımsız gazeteci), kameraman Rami al Sayed (bağımsız gazeteci),

[36]CPJ/Commitee to Project Journalists (2011). 47 Journalists Killed in 2011/Motive Confirmed. http://www.cpj.org/killed/2011/ (Erişim Tarihi:02.02.2012).
[37]CPJ/Commitee to Project Journalists (2011). 47 Journalists Killed in 2011/Motive Confirmed. http://www.cpj.org/killed/2011/ (Erişim Tarihi:02.02.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kameraman Anas al Tarsha (bağımsız gazeteci), foto muhabiri Remi Ochlik (bağımsız foto muhabiri) ve Sunday Times savaş muhabiri Marie Colvin de bulunmaktadır. Verilere göre bu gazeteciler, savaş döneminde ve çapraz ateş (crossfire) altında hayatlarını kaybetmişlerdir. Ölümlerle ilgili olarak ise özellikle askeri kurumlardan şüphelenilmektedir. 2012 yılında hayatını kaybeden gazetecilerin % 51'i savaş sırasında öldürülen gazetecilerden oluşmaktadır. (CPJ, 2012[38]).

Yukarıdaki veriler, savaş dönemlerinde özellikle bağımsız yani bir kuruma bağlı olmadan çalışan muhabir ya da foto muhabirlerinin şiddetle karşılaşma olasılığının daha fazla olduğunu göstermektedir. Savaş dönemlerinde arkasında belirli bir basın kuruluşu ya da ajans olmayan çalışanlar daha özgür ve etki altında kalmadan haber ya da fotoğraf üretebilmektedirler. Ancak bu durum diğer çalışanlardan daha çok şiddetin hedefi olmalarını da beraberinde getirmektedir. Bu sorun, günümüzde olduğu gibi geçmiş dönemlerde de yaşanmıştır. Bu konuda, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) Genel Sekreteri White, 2004 yılında Irak Savaşı sırasında artan bağımsız gazeteci ölümlerine ilişkin olarak şu açıklamayı yapmıştır: "…tüm taraflar bağımsız gazeteciliği düşman olarak görmekte… Bağımsız gazetecileri korumazsak, asla bu savaş hakkında doğru bilgiler edinemeyiz" (IFJ, 2004[39]).

Savaş foto muhabirlerinin sorunlarından ikincisi, birincisiyle ilişkili olarak yaşanmaktadır. Gerek muhabirler gerekse foto muhabirleri savaş dönemlerinde belirli güç odakları tarafından sınırlandırılmak, kontrol edilmek ve yönlendirilmek istenmektedirler (Çatalbaş, 2001:246). Savaş foto muhabirliğinin başlangıcından itibaren yaşanmakta olan bu sorun, tarihte farklı şekillerde ortaya çıkmış ancak niteliğinden bir şey kaybetmemiştir. Bu konuda savaş foto muhabirlerinin görüşlerine de başvurulabilir.

Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012), Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), Özerdem (Yüzyüze görüşme 2 Mayıs 2012), Öztürk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012), Tan (Yüyüze görüşme, 1 Haziran 2012) ve Antakyalı (Yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012) savaş bölgelerinde her türlü engelleme ve yönlendirmeyle karşılaşılabileceğini; bunlarınsa bölge halkı da dahil olmak üzere savaşan her grup

[38]CPJ/Commitee to Project Journalists (2012). 70 Journalists Killed in 2012/Motive Confirmed. http://www.cpj.org/killed/2012/, (Erişim Tarihi: 01.02.2013).
[39]IFJ (2004). Killing of Journalists and Media Staff in 2004 at 'Unprecedented Levels of Brutality' Says IFJ as Total Nears 100, 02.11.2004. http://www.ifj.org/fr/articles/killing-of-journalists-and-media-staff-in-2004-at-unprecedented-levels-of-brutality-says-ifj-as-tota, (Erişim Tarih:04.05.2012).

tarafından, tarafların hükümetleri ya da orduları gibi güç odakları tarafından gerçekleştirilebileceğini belirtmektedirler. Bu yönlendirme ve sınırlandırmaların nedeni ise foto muhabirlerine göre açıktır: Hiçbir taraf ve birey "kötü tarafını" (A.Antakyalı ile yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012), "yaptığı haksızlığı" (B.Özerdem ile yüzyüze görüşme 2 Mayıs 2012) ya da "acısını" (R.Öztürk ile yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012) göstermek istememektedir. Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012) ise savaş foto muhabirlerinin sınırlandırılmasını, yaşam tehlikeleriyle de ilişkili olarak şu şekilde açıklamaktadır:

> "Hepsi aynı, her taraftan gelebilir engelleme. Savaş insanların çıplak hali, korkuyorum savaştan…Kimse yapmış olduğu katliamın kendisine karşı kullanılmasını istemez…kafa keserken bir haz duyar, çekilmesini ister…ama çekildikten sonra 'benim hayatım kayacak, bunu çekeni bulup öldürmeliyim' der" (C.Aral ile yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012).

Yukarıdaki sınırlandırmaların yanı sıra foto muhabirlerinin savaş dönemlerinde belirli bölgelerin fotoğraflarını çekmeleri ya da fotoğrafları yayınlatmaları, bu bölgelerin saldırıya uğrama olasılığı, askeri operasyonların engellenmesi olasılığı ya da ulusal güvenlik gibi nedenlerle de sınırlandırılmaktadır (7inci Avrupa Bakanlar Konferansı, 2005:21). Foto muhabirlerinin sınırlandırılması ya da kontrol altına alınmaları konusunda, özellikle 2. Körfez Savaşı'nda gazetecilik açısından uygulanmaya başlanan "iliştirilmiş gazetecilik[40]" olgusuna değinmek de önemli görülmektedir. İliştirilmiş gazetecilik kavramı, gazetecilerin ve foto muhabirlerinin askeri birliklerle hareket etmelerini ve bütünleşmelerini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Tokgöz (2004:80) iliştirilmiş gazeteciliğin ilk uygulamasına ilişkin özelliklerin Afganistan Savaşı sırasında görüldüğünü, ancak gerçek anlamdaki uygulamaların 2. Körfez Savaşı'nda ortaya çıktığını belirtmektedir. İliştirilmiş gazetecilik, gazeteciyi cephenin bir parçası haline getirirken, haber ve fotoğrafların sunumunda da egemen güçlerin görüşlerinin yaygınlaşmasına neden olacak bir potansiyeli içinde barındırmaktadır. 2. Körfez Savaşı'yla beraber gazetecilerin Amerikan ordusunun

[40]Gazetecilerin ve özelde foto muhabirlerinin belirli ordularla hareket etmesi ve bu orduların kararlarına uygun çekim yapabilmeleri savaş foto muhabirliğinin ilk öncüsü sayılan Roger Fenton'dan itibaren söz konusu olmuştur. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye için de geçerlidir. Ancak iliştirilmiş gazetecilik kavramı Afganistan ve 2. Körfez Savaşı ile tartışılmaya başlanmıştır. Söz konusu olgu, bu çalışmada Dünyada ve Türkiye'de savaş foto muhabirliği başlığı altında değerlendirilmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

hazırlamış olduğu bir sözleşmeyi de imzalayarak, bu sözleşme sınırları içinde haber ve haber fotoğraf üretiminde bulunabilmeleri söz konusu olabilmiştir (Duran, 2011[41]). Böylece savaş boyunca gazetecilerin askeri makamların kendilerine verdikleri bilgiler doğrultusunda haber yapmak zorunda kalmaları, birlik komutanlarının onayladığı ölçüde görüntü/fotoğraf çekip göndermeleri gibi sorunlar gündeme gelmiştir.

Gazetecilerin askerlerce yönlendirilmeleri sorunu, "Bütünleşme ve Çeşitlilik: Avrupa Medya ve İletişim Politikalarının Yeni Ufukları" başlıklı konferansta ele alınmıştır. Konferans raporuna göre (2005:12), söz konusu nedenlerden dolayı, sahnelerin kurgulanmış olması ve bilgilerin de gerçek olmaması olasılığı bulunmaktadır. Bundan dolayı raporda (2005:12), "toplumu yanlış bilgilendirmemek için, iliştirilmiş gazetecilerin bilginin kaynağını veya hangi ülkenin bakış açısıyla haberlerin sunulduğunu vurgulamalarının" önemli olduğu belirtilmektedir (7inci Avrupa Bakanlar Konferansı, 2005:12).

Savaşlarda bir foto muhabirinin iliştirilmiş gazeteci olarak bulunmasının getirdiği dezavantajlar olduğu gibi belirli avantajlar da taşıdığını savunan görüşler bulunmaktadır. 2. Körfez Savaşı ve Afganistan Savaşı'nı iliştirilmiş gazeteci olarak görüntüleyen Bektaş (Yüzyüze görüşme, 4 Mayıs 2012), iliştirilmiş gazeteciliğin avantajını, "normalde gidemeyeceğin yerlere" gidebilmek; dezavantajını ise "gitmek istediğin her yere gidememek" olarak açıklamaktadır. Bunun yanı sıra Bektaş (Yüzyüze görüşme, 4 Mayıs 2012), iliştirilmiş gazetecilerin orduyla hareket ettiklerinden dolayı, çatışma ortamlarında hedef olabileceklerini de belirtmektedir. Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012)'ye göre ise iliştirilmiş gazeteciliğin avantajı "galiplerin gözünden de bakabilmek"tir ve onların da fotoğraflanması gerekmektedir. Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) asıl sorunun sadece iliştirilmiş olunan tarafa "angaje olunması" olduğunu belirtmektedir.

Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012)'a göre, bazı savaşları iliştirilmeden tek başına takip etmek mümkün değildir. Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012), iliştirilmiş gazeteciliğin dezavantajını ise tanık olduklarından yola çıkarak şu şekilde aktarmaktadır: "…benim tanıdığım birçok adam uzun dönem gördüklerini gerçekten aktaramadı…10 sene sonra belki".

[41]R. Duran (2011). Savaş alanlarında foto muhabirliği. Apoletli Medya: Ragıp Duran'ın Medya Eleştirisi Bloğu. http://apoletlimedya.blogspot.com/2011/10/savas-alanlarnda-foto-muhabirligi.html, 18.10.2011, (Erişim Tarihi:01.05.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Savaşta foto muhabirlerinin karşılaştıkları bir diğer zorluk, foto muhabirlerinin savaşan taraflardan birine duydukları ulusal, ideolojik, kültürel vb. yakınlıklardan kaynaklanmaktadır. Bu tarz yakınlıklar, bazı durumlarda gazetecilerin kendi görevlerinin yanı sıra savaşçı olarak da kendilerini konumlandırmalarını beraberinde getirmektedir. Bu gibi durumlar, tüm medya çalışanları açısından belirli riskler taşımaktadır. Bu konuda Türkiye yazılı basınından bir örnek vermek mümkündür. Yazılı basının savaş kışkırtıcılığı yapması açısından da değerlendirilebilecek olan söz konusu haber, 16 Şubat 1993 tarihli Türkiye gazetesinde yayınlanmıştır. Haberin başlığı ise "Cephede Bir Sırp Vurdum"dur. Bosna'daki savaşı izleyen Türkiye gazetesi muhabiri Yusuf Sancak'ın yazdığı haber ve Sancak'ın elinde silahla poz verdiği fotoğrafı söz konusu gazetede manşetten verilmiştir (Türkiye, 16.02.1993:1). Bu haberden sonra Sırbistan tarafı, savaş boyunca özellikle Türk gazetecileri askeri hedef ilan etmiştir (H.Kumuk ile yüzyüze görüşme 29 Mayıs 2012; M.Tan ile yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012).

Son olarak savaş alanları, çekim yapma konusunda teknik açıdan bazı sorunlar çıkarmaktadır. Savaş bölgeleri olayların hızla gerçekleştiği, riskli ve zor çekim koşullarının bulunduğu alanlardır. Örneğin bir çok durumda flaş kullanımı foto muhabirinin yerini belli edebileceğinden tercih edilemezken; kırılma, el konulma vb. risklere karşı foto muhabirlerinin yanlarında yedek makineler bulundurması da gerekebilmektedir (A.Antakyalı ile yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012).

2.2.1.4. Savaş foto muhabirliğinin ortaya çıkışı ve gelişimi

Savaş foto muhabirleri, 19. yüzyılın ortalarından itibaren dünyada gerçekleşen savaşları belgelemektedirler. Bu bağlamda savaş foto muhabirliği, dünyadaki savaşlar devam ettiği sürece varlığını sürdürecektir. Savaş foto muhabirliğinin ortaya çıkışı ve gelişimini ise dünya ve Türkiye açısından ele almak mümkündür.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2.2.1.4.1. Dünyada savaş foto muhabirliği

İlk savaş fotoğrafları, aynı zamanda ilk haber fotoğrafları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla savaş ve foto muhabirliği arasındaki ilişki Batı'da, on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren başlamıştır. İlk olarak fotoğraflanan savaş, Meksika Savaşı (1846-1848) olmuştur. Ancak bu savaş anonim fotoğrafçılar tarafından çekilen asker portreleri ve savaş alanları görüntüleriyle sınırlıdır (Amar, 2009:26; Marrien, 2006:47). 1852 yılında ise Burma Savaşı, anonim fotoğrafçılar tarafından belgelenmiştir. 1854 yılında gerçekleşen Kırım Savaşı ise sistematik olarak fotoğrafçılar tarafından belgelenen ilk savaş olarak tarihe geçmiştir. Benzer biçimde bu savaşla beraber; Roger Fenton, Martin Brady ya da amatör bir fotoğrafçı olan Karl Babtiste von Shalzmari gibi fotoğrafçılar, "ilk savaş fotoğrafçıları" olarak tanımlanmaya başlamıştır (Roth ve Olson, 1997:331). Rumen bir ressam olan Shalzmari, 1854 yılının Nisan ayında Türk ve Rus kamplarına giderek bu savaşı belgeleyen ilk fotoğrafçı olmuştur. Ancak, Shalzmari'nin fotoğrafları bir kaza sonucunda yok olmuş, Roger Fenton ise tarihe bu savaşa ilişkin çok sayıda fotoğraf bırakmıştır (Amar, 2009:26).

Roger Fenton, Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere, Fransa ve Sardunya'nın Rusya'ya cephe aldığı, Kırım Savaşı'nı (1853-1856) 1855'de, "ıslak levha tekniği" kullanarak fotoğraflamıştır. Fenton, bu açıdan foto muhabirliğinin olduğu kadar, savaş foto muhabirliğinin de öncülerindendir. İngiliz hükümeti tarafından görevlendirilen Fenton, askerlerle birlikte hareket etmiş ve fotoğraflarıyla, askerlerin ve kamuoyunun moralini düşürmemeye çalışmıştır. Bundan dolayı bu fotoğraflar; doğa manzaralarından oluşan ya da askerlerin cephe gerisinde gösterildiği, ölümün ve "savaş vahşetinin" ise yer almadığı fotoğraflar olmuşlardır (Freund, 2007:97-98). Dolayısıyla savaş foto muhabirliğinin öncülerinden olan Fenton'dan başlayarak, foto muhabirlerinin belirli ulusal, politik vb. kaygılarla savaş alanlarında fotoğraf ürettikleri söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra Fenton'un savaşa ilişkin fotoğraflarında manipülasyon yaptığına ilişkin tartışmalar da bulunmaktadır. Söz konusu tartışmalar, Fenton'un ünlü "Ölümün Gölgesi Vadisi" fotoğrafına yöneliktir (Fotoğraf 8). Bu konuda Sontag (2004:53), Fenton'un ilk fotoğrafında güllelerin yolun sol tarafına yığılı olduğunu; ancak ikinci fotoğraf çekilmeden önce ise güllelerin yola dağıtılmasının Fenton tarafından denetlendiğini belirtmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 8. Roger Fenton, "Ölümün Gölgesi Vadisi", Kırım, 1855
Kaynak: National Media Museum, 11.11.2012[42].

Kırım Savaşı Fenton'dan sonra James Robertson ve asistanı Felice Beato tarafından da fotoğraflanmıştır. Robertson, 1857'de Sivastapol'un düşüşünü belgelerken, Beato 1860'da İngiltere, Fransa ve Çin arasında gerçekleşen Afyon Savaşlarını fotoğraflamıştır (Newhall, 1982:88).

Fotoğraf tarihinde, savaş foto muhabirliği açısından önemli olan diğer bir savaş, Amerikan İç Savaşı olmuştur. 1861 yılında başlayan Amerikan İç Savaşı'nı Timothy O'Sullivan, iş ortakları olan Matthew B. Brady ve Alexander Gardner'la beraber görüntülemiştir. Görüntüler, Fenton'un savaşın vahşetini göstermeyen fotoğraflarının aksine, savaşın yarattığı yıkımı ve ölümü tarihte ilk kez somut olarak sergilemektedir. O'Sullivan, Brady ve Gardner'ın fotoğrafları, yanmış savaş alanlarından arta kalanları ve sayısız ölümü göstermektedir (Freund, 2006:98). Bunun yanı sıra savaş alanında yapılan bir diğer fotoğraf manipülasyonunun, bu savaş sırasında gerçekleştiğine ilişkin bazı tartışmalar bulunmaktadır. Amerikan İç Savaşı'nda, Mathew Brady'nin fotoğraflarında, fotoğraflar çekilmeden önce müdahale yapıldığı W. Frassanito tarafından tartışmaya açılmıştır. Buna göre Brady, askerlere savaşıyormuş ya da ölüymüş gibi poz verdirerek çekimlerde bulunmuştur (Lester, 2006:95).

[42]Fenton'un söz konusu fotoğrafı National Media Museum isimli sitenin photographing conflict: Roger Fenton and the Crimean War sayfasından kopyalanmıştır: **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, (Erişim Tarihi: 12.12.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Savaş fotoğraflarının popülaritesi kamuoyunda 1860'lı yıllarda artış göstermiştir. Bu durum, Avrupa ordularının askerliğe ve savaşa ilişkin (military) fotoğrafların gücünü keşfetmelerini beraberinde getirmiştir. Fotoğrafçılar bu dönemde; Habeş Savaşı (1866-1867), Avusturya-İtalyan Savaşı (1859) ve Avusturya-Prusya Savaşı'nı (1866) fotoğraflamışlardır. Devam eden süreçte ise 1870-1871 yılları arasında Franco-Prusya Savaşı ve Paris Komünü fotoğraflanmıştır (Roth ve Olson, 1997:332). Paris Komünü sonrasında tarihe "Kanlı Hafta" (Bloody Week) olarak geçen 21-28 Mayıs 1971 tarihleri arasında, yaklaşık 25.000 Parisli Fransa hükümeti tarafından öldürülmüş ve bu olaylar da fotoğraflara yansımıştır. Bruno Brequehais gibi fotoğrafçılar tarafından görselleştirilen Paris Komünü'ne ilişkin olarak yaşanan bir diğer önemli nokta ise komünarların fotoğrafçılara poz vererek çektirdikleri fotoğrafların, Kanlı Hafta sürecinde hükümet tarafından, kimlik tespiti için kullanılması olmuştur (Marrien, 2006:114-115).

2. Punjap Savaşı'nda (1878-1880) John Burke'nin fotoğrafları, 1897'de gerçekleşen Türk-Yunan Savaşı ve Boer Savaşı'nda ise Rene Bull'un fotoğrafları ön plana çıkmıştır. İspanyol-Amerikan Savaşı (1898) sırasında öne çıkan fotoğrafçı ise Colliers Weekly için çalışan James Hare olmuştur. Bu savaşta yer alan diğer fotoğrafçılar J. C. Hemment, James Burton, William Dinwiddie ve Frances B. Johnston'dır. Bunun yanı sıra İspanyol-Amerikan Savaşı, katılımcılar ve amatörler tarafından Kodak fotoğraf makinalarıyla fotoğraflanan ilk Amerikan savaşı olmuştur. Ancak bu savaşta yeni bir fotoğraf teknolojisi kullanılmasına rağmen, hareket anlarının saptanması yine de mümkün olmamıştır (Roth ve Olson, 1997:332-333). Fotoğrafın teknolojik gelişimi savaş fotoğraflarının neyi-nasıl anlattığına etki etmektedir. Dolayısıyla bu konuya ayrıca değinmek yerinde olacaktır.

Savaş foto muhabirlerinin öncülerinin ortaya çıktığı ilk dönemde, savaş bölgelerinin çekiminde belirli teknik zorluklar yaşanmıştır. İlk savaş fotoğrafçılarının kullandıkları degorotip ve kalotip gibi yöntemler çok uzun süre pozlama gerektirmektedir. Bu yöntemlerle fotoğraf çekme ve basma işlemi kullanışsızdır. Dolayısıyla teknik olanaklar, savaş alanlarının hızlı gelişen çatışma süreçlerini kaydetmeye yetmemiştir. Bunun yanı sıra Marrien (2006:46), savaşı fotoğraflayanların çatışma deneyimi sırasında, tekniğin yanı sıra felsefi sorunlarla da karşılaştıklarını belirtmektedir. Savaş foto muhabirliğinin ilk dönemlerinde fotoğrafçılar, savaş

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğraflarının nasıl olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler ve medyada (sanatsal olarak) kabul gören görsel geleneklerden beslenmişlerdir. Ancak sanatçılar "vatansever" semboller ve manevi açıdan dokunaklı manzaraları yaratırken; fotoğrafçılar gerçekle yüzleşmişler ve "yürek parçalayıcı" olaylarla karşılaşmışlardır. Marrien (2006:46), "bu ve bunun gibi kafa karışıklıklarının…ilk olarak fotoğraflanan savaşlarda su yüzüne çıktığını" belirtmektedir. Teknik yetersizliklerden kaynaklanan sorunlar, 1. Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir.

1. Dünya Savaşı'na kadar foto muhabirleri ağır kameralar; uzun süre gerektiren pozlamalar; kurulması, taşınması zor karanlık odalarla savaşta yaşanan sıcak çatışmalardan çok cephe arkalarının ve çatışma sonrasının durağan görüntülerini kaydedebilmişlerdir (Sontag, 2004:19-20). Bu açıdan özellikle fotoğrafçılık alanında yaşanan teknik bir gelişme olan 35. mm'lik Leica ve Ermanox gibi küçük, kolay taşınabilen kameraların ve daha hızlı, ışığa duyarlı filmlerin ortaya çıkışı ise çatışma anlarının da kaydedilmesini beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler genel anlamda foto muhabirliği, özel anlamdaysa savaş foto muhabirliği açısından mesleki anlamdaki profesyonelliğin gelişimine katkıda bulunmuştur (Sontag, 2004:19-20; Gidal, 1973:5).

Bu dönemden itibaren gerçekleşen İspanya İç Savaşı, 1. ve 2. Dünya savaşları, Kore ve Vietnam Savaşı gibi savaşlar sırasında artık tam anlamıyla profesyonel olan savaş foto muhabirleri tarafından binlerce fotoğraf çekilmiştir. Bu foto muhabirleri, gerek yazılı basın kuruluşlarına ve ajanslara bağlı olarak gerekse bağımsız olarak savaşları belgelemişlerdir.

Savaşın taraflarını oluşturan hükümetlerin basına uyguladıkları sansürden ötürü, 1. Dünya Savaşı'na (1914-1918) ilişkin fotoğrafların oldukça küçük bir bölümü kamuoyuna aktarılabilmiştir[43] (Amar, 2009:68). Bunun yanı sıra savaşa ilişkin fotoğraflar, ordu personeli ve siviller tarafından da çekilmiş; Underwood and Underwood ve Keystone View gibi uluslararası fotoğraf dağıtımcıları (distributors) ise savaşa fotoğrafçı göndermiştir. Fotoğrafçı Edward Steichen, 1918 yılında A.B.D. ordusu için oluşturulan fotoğraf servisinin başına geçerken; resmi olarak görevlendirilen bir fotoğrafçı olan William Rider-Rider ise Alman askerlerinin ilk kez hardal gazı

[43]Genel olarak tüm dünya, 1.Dünya Savaşı'nda yaşanan şok edici olaylara ilişkin fotoğrafları, savaştan sonra görebilmiştir. Bu konuda özelikle Almanyalı savaş karşıtı Ernst Friedrich'in derlediği savaş fotoğraflarından oluşan, "War Against War!" (1924) isimli albüm çalışması söz konusu dönemde büyük tartışmalar yaratmıştır (Marrien, 2006:233).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kullandığı Passchendaele'ı fotoğraflamıştır (Marrien, 2006:228-229). Bu savaşın fotoğraflanmasına ilişkin olarak Sontag (2004:65), savaş foto muhabirliği açısından ilk kez bilinçli olarak sansürün uygulandığına dikkat çekmektedir. Savaş sırasında özellikle Alman ve Fransız komuta merkezleri, sadece birkaç kişiden oluşan, seçilmiş askeri fotoğrafçının çarpışmalara yakın bölgelere girmesine izin vermişlerdir (Sontag, 2004:65).

1. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşen İspanya İç Savaşı (1936-1939), modern anlamda belgelenen ilk savaş olmuştur (Sontag, 2004:19-20). İspanya İç Savaşı savaş foto muhabiri Robert Capa tarafından ölümsüzleştirilmiştir. Capa'nın 5 Eylül 1936'da çekilen "Cumhuriyetçi Askerin Ölümü" isimli fotoğrafı, savaştaki ölüm anının saptanması açısından en önemli örneklerden birini oluşturmuştur. Aynı savaş, Robert Seymour gibi foto muhabirleri tarafından da belgelenmiştir. Capa ise sonraki dönemlerde de savaş foto muhabirliğine devam ederek Çin'deki Japon istilasını, 2. Dünya Savaşı'nı, Normandiya Çıkartması'nı ve son olarak da Vietnam Savaşını fotoğraflamıştır (Gezgin, 2002:39,57; Parrish, 2002:359-361).

2. Dünya Savaşı'nda fotoğraflanan ülkelerarası çatışmalara ilişkin birçok savaş fotoğrafı, savaş foto muhabirleri sayesinde dünyaya yayılmış ve tarihe iz bırakmıştır (Parrish, 2002:359-361). Özellikle 2. Dünya Savaşı'na ilişkin fotoğrafların yayınlanmasında öne çıkan yayın organı, 1936'da Amerika'da yayın hayatına başlayan Life dergisi olmuştur. Dergi görevlendirdiği savaş foto muhabirleri sayesinde savaş alanlarına ve politikacılara ilişkin fotoğrafları, kısa sürede okuyuculara sunabilmiştir (Newhall, 1982:260-263). Ancak, 2. Dünya Savaşı döneminde savaşan ülkeler, savunma açısından tehlike olarak gördükleri fotoğrafların ve kitleleri savaştan soğutabilecek fotoğrafların[44] yayınlanmasını engellemişlerdir. Life dergisi dahil olmak üzere bu sansür ve propaganda uygulaması içselleştirilerek birçok yayın kuruluşu tarafından uygulanmıştır. Bazı durumlarda ise söz konusu uygulamalar savaş foto muhabirleri tarafından da benimsenmiş ve çekimlere yön vermiştir (Freund, 2006:151-152).

2. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşen Kore Savaşı (1950-1953), David Douglas Duncan, Bert Hardy, Carl Mydans ve Margaret Burke White gibi fotoğrafçılar

[44]Bu konuda Freund (2006:152), Life dergisinin fotoğraf sorumlusu J.Morris'in 1972 Eylül'ünde Harper Magazine'nde yayınlanan yazısını örnek vermektedir. Morris, ağır yaralıların ve ölülerin yüzlerinin, yakınlarının görüp şok geçirmemeleri için gösterilmediğini belirtmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

tarafından belgelenmiştir (Ruth, 1997:335; Kuhlman, 2002:118). Tarihte Amerika ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan "Soğuk Savaş'ın" sıcak çatışmaya dönüştüğü bölgelerden biri olan Vietnam'daki savaş ise 1963 yılında başlamıştır. Amerika'nın Vietnam'da yürüttüğü savaş, televizyondan yayınlanan ilk savaş olmuştur. Sontag (2004:20-21)'a göre Vietnam Savaşı'ndan itibaren, "…filme çekilen savaşlar ve katliamlar, evlerimizin içindeki küçük ekrana bağlı eğlencenin rutin öğelerinden birisi haline gelmiştir".

Vietnam Savaşı'nda uygulanan akreditasyon yöntemi[45] gerek haber gerekse fotoğraflardaki artışı beraberinde getirmiştir. Bu uygulama genelde başka bir ülkeden gelen, belirli bir medya kuruluşuna bağlı olarak savaş bölgelerindeki silahlı kuvvetleri takip etmek isteyen gazeteciler için geçerli olmakta; gerekli makamlara başvurusu kabul edilen gazetecilerle haber kaynakları arasındaki ilişki bu şekilde kurulabilmektedir. Akreditasyonda, haber kaynaklarıyla gazeteciler arasında "tanınmanın dışında organik bir ilişki kurulması söz konusu değildir" (Yalçınkaya, 2008:38-39). Bu bağlamda akreditasyon, gazetecilerin haber kaynakları ve çatışma bölgelerine ulaşımında kolaylıklar sağlarken, silahlı kuvvetlerle gazeteciler arasında iliştirilmiş gazetecilikte olduğu gibi bir bağ kurulması söz konusu olmamaktadır.

Vietnam Savaşı'na ilişkin fotoğraflar ve televizyon görüntüleri, savaşlara ilişkin bir "görüntü bombardımanı" başlatmıştır. Ancak bu görüntülerin savaşın sona erdirilmesi konusunda belirli bir etkiye sahip olduğunu da göstermiştir. Tek başına yeterli olmasa da[46] bu fotoğraflar, söz konusu dönemde Amerika'da var olan muhalif hareketlerin de etkisiyle, savaş aleyhine belirli bir kamuoyunun oluşmasına katkı sağlayabilmiştir. Dolayısıyla bu süreçte basında yer alan savaş fotoğraflarının, kitlelerin kendilerini savaş karşıtı ya da savaşın yandaşı olarak konumlandırmalarında da etkili olduğu söylenebilmektedir. Diğer taraftan Amerika, Vietnam Savaşı'nı kaybetmesinin sebebini "sansürsüz basına bağlamış"tır. Böylece Amerika bundan sonraki savaşların

[45]Özellikle Vietnam Savaşı ile anılmasına rağmen akreditasyon sisteminin kökenleri, 1861 Amerika İç Savaşı'na dayanmaktadır (Biagi, 2011:255).

[46]Fotoğraflar kitleleri harekete geçirmekte belirli bir etkiye sahiptir ancak bu etki diğer değişkenlerle birlikte özellikle de toplumsal muhalefetin halihazırda var olduğu durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda Sontag (1999:34-35), özellikle savaşa ilişkin "vahşet" fotoğraflarının ancak arkasında bir "siyaset" olduğu taktirde etkili olabileceğini belirtmekte ve Vietnam Savaşı'nı buna örnek olarak vermektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

küresel ölçekte foto muhabirleri tarafından bağımsız bir biçimde fotoğraflanması ve yayınlanmasına ilişkin basın üzerindeki etkinliğini de artırmıştır (İnceoğlu, 2012[47]).

Vietnam Savaşı'nda yer alan savaş foto muhabirleri arasında David Burnett, Don McCullin, Gilles Caron, Larry Burrows, Tim Page, Dirck Halstead, Eddie Adams gibi isimlerin yanı sıra 1976 yılında Lübnan İç Savaşı'na ait haber fotoğraflarıyla Robert Capa Ödülü'nü kazanan ilk kadın foto muhabiri olan Catherine Leroy da bulunmaktadır (Davenport, 2000:156; Leroy, 2005). Bunu yanı sıra Vietnam Savaşı'na ilişkin olarak Associated Press foto muhabiri Eddie Adams'ın 1968 yılında Saygon'da çekmiş olduğu, Güney Vietnam Polis Şefi Nguyen Ngoc Loan'ın Viet Kong'lu olduğundan şüphelendiği bir kişiyi öldürmesine ilişkin fotoğraf (Fotoğraf 9), savaş tarihini görselleştiren fotoğraflar arasına girmiştir (Anh ve Tucker, 2011:830).

Fotoğraf 9. Eddie Adams, Vietnam,1 Şubat 1968
Kaynak: FRDGR.COM, 29.06.2008[48].

Vietnam Savaşı'nı belgeleyen bir diğer foto muhabiri, Associeted Press adına çalışan Huynh Cong Ut'tur. Ut'un 1972 yılında çektiği napalm bombası sonucu yanan ve kaçmaya çalışan çocukları gösteren fotoğrafı (Fotoğraf 10), tarihe geçen savaş fotoğraflarından biri olmuştur (Sontag, 2004:57).

[47]Y. İnceoğlu (2012). Global medya ve savaş. http://www.yasemininceoglu.com/makaleler27.php, (Erişim tarihi: 20.01.2012).
[48]Eddie Adams'ın fotoğrafı FRDGR.COM isimli siteden kopyalanmıştır: http://frgdr.com/blog/2008/06/29/renditions-saigon-execution-eddie-adams-vietnam-1968/, (Erişim Tarihi: 02.03.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 10. Huynh Cong Ut, Vietnam, 1972

Kaynak: Timetürk, 02.06.2012[49].

Vietnam Savaşı sonrasında gerçekleşen ve gerek akademik çevrelerde gerekse kamuoyunda tartışma yaratan savaş, 1992 yılında yaşanan 1. Körfez Savaşı olmuştur. İlk olarak, 1990 yılında, Irak'ın Kuveyt'i işgali gerçekleşmiştir. Buna tepki olarak Amerika'nın 1992 yılında Irak'ı işgali ile başlayan süreçte, tüm dünya söz konusu savaşı evlerindeki televizyonlardan canlı olarak izleme imkanı bulmuştur. Özellikle Amerikan televizyonu CNN haber kanalıyla özdeşleşen bu canlı haber/görüntü aktarımı ise birçok sorunu içinde barındırmıştır. Amerika, savaş sırasında basına sansür uygulamış, ayrıca dezenformasyonun (çarpıtma) da yoğun olarak uygulandığı bu savaş, bir "medya propaganda savaşı" şeklinde yaşanmıştır (İnceoğlu ve Akıner, 2004:23).

1.Körfez Savaşı'nda uygulanan havuz sistemi, gerek muhabirlerin gerekse foto muhabirlerinin savaş alanlarında habercilik yapmasına sınırlandırmalar getirmiştir. Havuz sisteminde, seçilen bir grup gazeteci, savaş sırasında dahil oldukları orduya bağlı olarak haberlerini üretebilmektedir. Ordu tarafından güvenliği ve ulaşımı sağlanan gazetecilerin haber üretim süreçleri ise askeri yönetim tarafından kontrol edilmektedir. Dolayısıyla üretilen haber ve haber fotoğraflarında homojenlik ve sansür söz konusudur (Zelizer ve Allan, 2010:115). Daha önce 1983 Granada saldırısında ve 1989 Panama krizinde kullanılan havuz sistemi özellikle 1.Körfez Savaşı'ndaki sonuçları açısından

[49]Huynh Cong Ut'un fotoğrafı, Timetürk sitesinde yayınlanan izi tam 40 yıldır silinmedi isimli sayfadan kopyalanmıştır: http://www.timeturk.com/tr/2012/06/02/izi-tam-40-yildir-silinmedi.html, (Erişim Tarihi: 05.07.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

tartışma konusu olmuştur. Bu uygulama sayesinde 1. Körfez Savaşı, "görünmeyen savaş" (the unseen war) olarak tarihe geçmiştir (Roth ve Olson, 1997:126-127). Bu yöntem, 2. Körfez Savaşı'nda iliştirilmiş gazeteciliğe evrilmiştir (Zelizer ve Allan, 2010:115).

1. Körfez Savaşı sonrasında dünya, Balkanlarda gerçekleşen ve Doğu Bloku'nun 1989 yılında dağılmasının bir yansıması olan yeni savaşlara sahne olmuştur. Yugoslavya'nın dağılması ve buna bağlı olarak birçok yeni devletin bağımsızlığını ilan etme çabaları etnik ve dinsel çatışmaları ortaya çıkarmıştır. Bosna, Kosova, Slovenya, Hırvatistan gibi bölgelerde gerçekleşen savaşlarda NATO müdahaleleri gündeme gelmiştir. 20. yüzyılın "soykırım" suçlarından birinin de yaşandığı (İnat ve Balcı, 2010:640-652) bu savaş, birçok savaş foto muhabiri tarafından belgelenmiştir. Örneğin Magnum üyesi olan Gilles Peress'in, "Farewell to Bosnia" (1994) ve "The Graves: Srebrenica and Vukovar" (Stover ve Peress, 1998) kitaplarındaki fotoğraflar Bosna Savaşı'na ve Srebrenitska katliamına ilişkin görsel belgeleri de oluşturmaktadır.

Yugoslavya bölgesinde gerçekleşen savaşları Alexandra Boulat, Antonin Kratochvil, Francesco Zizola, Abbas, Simon Norfolk, Luc Delahaye gibi fotoğrafçıların yanı sıra savaş foto muhabiri James Natchwey de fotoğraflamıştır. Natchwey, savaş sırasında Bosna ve Kosova'da çekimler yapmıştır (Fotoğraf 11). Bunun yanı sıra, foto muhabiri İrlanda, El Salvador, Nikaragua, Guatemala, Lübnan, Batı Şeria ve Gazze Şeridi, İsrail, Hindistan, Sri Lanka, Afganistan, Filipinler, Güney Kore, Somali, Sudan, Brezilya, Ruanda, Güney Afrika, Rusya, Çeçenistan, Romanya, Vietnam ve Endonezya gibi bölgelerdeki çatışmaları ve sorunları da belgelemiştir[50].

[50]Witness: Photography by James Natchwey. http://www.jamesnachtwey.com/, (Erişim Tarihi: 03.06.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 11. James Natchwey, Kosova,1999

Kaynak: Witness, 03.06.2012[51].

Yakın süreçte yaşanan ve dünya kamuoyunu meşgul eden diğer bir savaş, 2. Körfez Savaşı olmuştur. 20.03.2003 tarihinde Amerika öncülüğünde Irak'a yönelik olarak başlatılan savaşta, birçok savaş foto muhabiri çekimlerde bulunmuştur. Bunlar arasında Alexandra Boulat, Antonin Kratochvil, Francesco Zizola, Abbas gibi savaş foto muhabirleri de bulunmaktadır[52]. Bu konuda Antonin Kratochvil'in, 2. Körfez Savaşı'ndaki fotoğraflarından oluşan "Landscapes of War" projesi, savaş fotoğraflarındaki estetik özellikleri yansıtması açısından önemlidir (Fotoğraf 12).

[51]Natchwey'in fotoğrafı, Witness: Photography by James Natchwey isimli kendi resmi fotoğraf sitesinden kopyalanmıştır: http://www.jamesnachtwey.com/, (Erişim Tarihi: 03.06.2012).

[52]Foto muhabirlerine ilişkin bilgiler, üyesi oldukları Noor, Magnum, VII ajanslarının internet sitelerinden ve foto muhabirlerinin kişisel internet sitelerinden edinilmiştir. A. Boulat, VII, http://viiphoto.wg.picturemaxx.com/webgate/, (Erişim Tarihi: 02.08.2012); Abbas, Magnum, http://www.magnumphotos.com/C.aspx?VP3=SearchResult_VPage&VBID=2K1HZOH75NM54&SMLS=1&RW=1011&RH=505, (Erişim Tarihi 02.08.2012); F. Zizola, Noor, **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, (Erişim Tarihi: 03.06.2012); A. Kratochvil, **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, (Erişim Tarihi: 02.08.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 12. Antonin Kratochvil, "Landscapes of War", 2003
Kaynak*:* Noorderlicht, 03.07.2012[53].

Savaş foto muhabirliği açısından 2. Körfez Savaşı'nda yaşanan gelişme; "cepheden" canlı yayın yapabilmek için gerekli tüm donanımın bulunduğu görüntülü telefonların (videophone) öne çıkması olmuştur (Törenli, 2005:175-176). Bu gelişme, foto muhabirlerinin ve diğer gazetecilerin savaş alanlarında işini kolaylaştırmış; fotoğrafların ve görüntülerin aktarımına hız kazandırmıştır. Bu savaşta, iliştirilmiş gazetecilik de gündeme gelmiştir. Daha önceki süreçlerde de foto muhabirlerinin savaşlarda belirli ordularla hareket ettiği bilinmektedir. Hatta savaş foto muhabirliğinin öncülerinden olan Fenton'dan itibaren bu sürecin yaşanmakta olduğu söylenebilmektedir[54]. Ancak iliştirilmiş gazetecilik, foto muhabirlerine sistematik olarak belirli sınırlandırmalar getirmektedir. Bu açıdan söz konusu olan, orduyla tam anlamıyla bütünleşen foto muhabirlerinin neyi çekip çekemeyeceklerine ve neyi medya kuruluşlarına gönderip gönderemeyeceklerine tamamen orduların karar vermesidir.

[53]Antonin Kratochvil'in, "Landscapes of War" serisine ait olan fotoğraf, Noorderlicht Fotoğraf Vakfının resmi internet sitesinden kopyalanmıştır: http://www.noorderlicht.com/en/archive/antonin-kratochvil/, (Erişim Tarihi: 03.07.2012).
[54]Bu konuda literatürde farklı yorumlar da bulunmaktadır. Örneğin Özdamar (2008:121) iliştirilmiş gazeteciliği, Kırım Savaşı ve Amerikan İç Savaşı örneklerinden hareketle, "gazetecilik için…geriye dönüşün başlangıcı" olarak yorumlamaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

İliştirilmiş gazeteciler, savaşta gazetecilik görevlerini ancak bu kararların kesin olarak yer aldığı bir sözleşme imzalayarak yapabilmişlerdir (Duran, 2011[55]).

Yukarıda özetlenmeye çalışılan, dünyada savaş foto muhabirliğinin gelişimine ilişkin süreç, günümüzde de Ortadoğu'da yaşanan yeni çatışmalar ve iç savaşlarla devam etmektedir.

2.2.1.4.2. Türkiye'de savaş foto muhabirliği

Türkiye açısından savaş foto muhabirliğinin ilk örnekleri, Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce Osmanlı İmparatorluğu döneminde ortaya çıkmıştır. İngiltere hükümetinin Roger Fenton'u 1855 yılında Kırım Savaşı'na savaş foto muhabiri olarak göndermesiyle paralel olarak, Osmanlı İmparatorlu da Kırım Savaşı'nı görüntülemesi için James Robertson'u görevlendirmiştir. Fenton, aynı yıl koleraya yakalanıp İngiltere'ye dönmüştür. İstanbul'da Osmanlı darphanesinde "hakkak" olarak çalışan Robertson ise asistanı Felice Beato ile birlikte 1855 yılının Ağustos ayında Kırım'a gönderilmiştir. İki fotoğrafçı savaşın sonlarına rastlayan bu dönemde Sivastapol, Malakof ve Balaklava Limanı'na ait altmışın üzerinde fotoğraf çekmişlerdir (Özendes, 1999:14).

Osmanlı döneminde savaş foto muhabirliğinin ilk örneğini oluşturan bu fotoğrafçılardan sonra, 20. yüzyılda gerçekleşen ve Osmanlı İmparatorluğu'nun da içinde yer aldığı savaşları birçok fotoğrafçı görüntülemiştir. Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı, sözü edilen savaşların en önemlileri arasında yer almaktadır. Bu savaşlar ve savaşı fotoğraflayanlara geçmeden önce, araştırma konusuyla da ilişkili olan ve bu savaşlarla aynı dönemde yayınlanan bir talimatnameden söz etmek gerekli görülmektedir.

Osmanlı döneminde "Fotoğrafçılar Hakkında Talimatname", cepheye gidecek fotoğrafçılar için belirli kurallar getirmektedir. Bu talimatname, Osmanlı İmparatorluğu Harbiye Nezareti tarafından hazırlanmış ve 1915 yılında uygulanması amacıyla ordu komutanlıklarına gönderilmiştir. Talimatname, savaş dönemlerinde fotoğraf çekmek isteyen dernek ya da belirli şirketlere bağlı kişilerin karargahlardan alacakları izin ya da

[55]R. Duran (2011). Savaş alanlarında foto muhabirliği. Apoletli Medya: Ragıp Duran'ın Medya Eleştirisi Bloğu, http://apoletlimedya.blogspot.com/2011/10/savas-alanlarnda-foto-muhabirligi.html, 18.10.2011. (Erişim Tarihi:01.05.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

ruhsatları düzenlemekte ve fotoğrafçılara ilişkin de belirli kısıtlamalar getirmektedir. Bu talimatnamedeki kurallardan bazıları aşağıda yer almaktadır:

> "…Karargahtan yanlarına bir subay ve bir astsubay verilir. Fotoğrafçılar söz konusu subay veya astsubayın vereceği emre göre hareket etmeye, çekeceği her fotoğrafı onun gözetiminde çekmeye ve görev sırasında yapacakları en küçük harekete varıncaya kadar söz edilen askerlere bildirmeye (ve gönderildikleri karargahın gerekli gördüğü savaş fotoğraflarını çekerek ücretsiz olarak ilgili karargaha vermeye) zorunludurlar. Plakalar kullanıldıktan sonra ilk karşılaşılan karargaha teslim edilecek ve karargah bu plakları kutuları ile birlikte Ordu Komutanlığı ikinci şubeye (İstihbarat Şubesi) göndereceklerdir. Bu gönderilme işinin tüm sorumluluğu fotoğrafçıların beraberindeki subaya aittir. Ordu Komutanlığı Haber Alma Şubesi Müdüriyeti gönderilen bu gibi camlardan istediklerini istediği şekilde basabilir. Buna karşılık fotoğrafçıya veya fotoğrafçının bağlı bulunduğu şirkete uygun bir miktar para verir. Geri kalan camlardan basımını uygun gördüklerini fotoğrafçının bağlı bulunduğu şirkete geri verir. Fotoğrafçı kendi adına çalışıyorsa dönüşünde kendisine verir. Hiçbir şekilde baskısını uygun görmediği camları fotoğrafçıya veya bağlı bulunduğu şirkete bilgi verdikten sonra kırdırabilir ve herhangi bir ödeme yapmaz." (Fotoğrafçılar Hakkında Yönerge, 1915 [56]).

Talimatnameden anlaşılabileceği gibi savaş döneminde foto muhabirlerinin neyi nasıl çekebilecekleri ve çekmiş olduklarından da hangilerinin baskısının yapılabileceği ordunun kararına bağlı kılınmıştır. Bu talimatname, Osmanlı döneminde uygulanan savaş foto muhabirlerine yönelik sınırlandırmaları yansıtması ve iliştirilmiş foto muhabirliğinin Osmanlı'daki kökenlerini göstermesi açısından önemlidir.

İkinci Meşrutiyet (1908-1922) dönemiyle beraber Osmanlı İmparatorluğu'nun yer aldığı savaşlarda (Balkan Savaşları ve 1. Dünya Savaşı), foto muhabiri olarak görev yapan kişilerin sayısında bir artış olmuştur. Bu kişiler savaşlarda hem asker hem de fotoğrafçı olarak yer almışlardır. Örneğin Şehbal, Resimli Sanat ve Yeni Gazete gibi yayınlarda fotoğrafları yayınlanan Ferit İbrahim (1882-1953), 1. Dünya Savaşı'nda Galiçya cephesinde savaşa katılmış ve aynı zamanda ordunun fotoğrafçılığını da

[56]Fotoğrafçılar Hakkında Yönerge (1915). Fotografya: Sanal fotoğraf dergisi, (11). http://www.fotografya.gen.tr/issue-11/yonerge/yonerge.html, (Erişim Tarihi: 02.01.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

üstlenmiştir (Toros, 1990'dan aktaran Kavas, 2008, s.53). Bir diğer örnek ise Burhan Felek'tir. Spor yazarı ve foto muhabiri olan Burhan Felek, 1. Dünya Savaşı sırasında hem asker hem de foto muhabiri olarak görev yapmıştır. Felek, bağlı bulunduğu karargahın fotoğrafçısı (Karagah-ı Umumi Fotoğrafçısı) olarak görevlendirilmiştir. 1915 yılının sonlarında ise Felek'e Çanakkale Savaşı'nın cephe fotoğraflarını çekme görevi verilmiştir. Felek, bu savaş sırasında cephe içlerini ve savaşın kalıntılarını fotoğraflamıştır. Aynı dönemde gerçekleşen Libya Savaşı ve Balkan Savaşları da foto muhabirleri tarafından fotoğraflanmış ve dönemin dergilerinde bu fotoğraflar yayınlanmıştır (Kavas, 2008:60-63). Bu konuda Kavas (2008:63), Libya Savaşı'nı belgeleyen fotoğrafların bir çoğunun Eşref Kuşçuoğlu'na ait olduğunu belirtmektedir.

Kurtuluş Savaşı döneminde Talha ve Velid Ebuzziya, savaş foto muhabirliği yapan kişiler arasındadırlar. Kurtuluş Savaşı içinde değerlendirilen ve 1915'de gerçekleşen Çanakkale Savaşı'ndan sonra Velid Ebuzziya, savaştaki askerleri, Türk bataryalarını ve kumandanlarını fotoğraflamıştır. Bu fotoğraflar Tasvir-i Efkar'da yayınlanmıştır. Aynı dönemlerde Milli Müdafaa grubuna katılan iki kardeş, 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'u işgal eden İngilizlerin "Şehzade başı" askeri karakoluna saldırısının ardından, İngilizlerce öldürülen altı askeri fotoğraflamışlardır. Bu fotoğraflar, "milli mücadeleyi alevlendirmek" amacıyla kullanılmıştır (Özendes, 1995:198-203). Arif Hikmet Koyunluoğlu ise 1917 yılında orduya katılmış ve Kurtuluş Savaşı'nda savaş fotoğrafçısı olarak Erzurum'da bulunan ordu kayak takımını fotoğraflamıştır (Gezgin, 2002:22). Kurtuluş Savaşı döneminde Mustafa Kemal'in de teşvikiyle Ethem Tem ve Esat Nedim Tengizman isimli yedek subaylar da gerek savaşı gerekse Cumhuriyet'in ilk yıllarını belgeleyen önemli fotoğrafçılar arasında yer almışlardır (Gezgin, 2002:27).

1. Dünya Savaşı sırasında Kafkas cephesinde de çalışmış olan Ethem Hamdi Efendi (Ethem Hamdi Tem), Kurtuluş Savaşı'nda bulunmuş ve Garp cephesi fotoğrafçılığını üstlenmiştir. Mustafa Kemal'in ünlü "Kocatepe" fotoğrafı ve "Türk süvarilerinin İzmir'e girişi" fotoğrafları, foto muhabirinin önemli fotoğrafları arasında yer almaktadır. Esat Nedim Tengizman ise ilk olarak Garp Cephesi Askeri Polis Teşkilatı Fotoğraf Subayı daha sonra ise Başkomutanlık Fotoğraf Subayı rütbesiyle Mustafa Kemal'i ve Kurtuluş Savaşı'nı belgelemiştir. Tengizman, Çanakkale dışındaki tüm cephelerde (1. ve 2. İnönü, Sakarya ve Dumlupınar) gerçekleşen savaşları

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğraflamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışan fotoğrafçı, savaştan sonra ise yakılan ve yeniden yapılan kentleri belgeleyen "Vatan" isimli bir albüm oluşturma görevini üstlenmiştir (Kavas, 2008:71-74). Kurtuluş Savaşı sırasında gerçekleştirilen savaş foto muhabirliği örneklerinden yola çıkılarak, bu savaşta da çoğunluğu orduda görevli subay ve askerlerden oluşan fotoğrafçıların bu işi üstlendikleri söylenebilmektedir.

Yukarıda ele alınan kişiler, Türkiye'deki savaş foto muhabirlerinin öncülerini oluşturmuşlardır. Bu örnekler ışığında özellikle Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet'in kuruluşu dönemlerindeki savaşlarda yer alan foto muhabirlerinin orduyla yakın ilişkide bulundukları söylenebilmektedir. Bu dönemlerde foto muhabirleri hem asker hem de fotoğrafçı olarak ve genelde orduya bağlı olarak çekimlerini gerçekleştirmişlerdir.

Kurtuluş Savaşı sonrası gerçekleşen 2. Dünya Savaşı (1939-1945); Akşam, Ulus ve Cumhuriyet gazetelerinde Batı kaynaklı ajans ve kuruluşlardan elde edilen cephe fotoğrafları olarak yer alabilmiştir (Kavas, 2008:110). Türkiye'nin katılmadığı 2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan en önemli savaş ise Kore Savaşı olmuştur. Bu savaşa Türkiye hem asker göndermiş hem de Türkiye'den savaş foto muhabirleri savaşı belgelemek amacıyla savaşı görüntülemiştir.

Hürriyet gazetesi, Kore Savaşı'na muhabir ve foto muhabiri gönderen az sayıdaki gazeteden biri olmuştur. Hürriyet'e bağlı olarak savaş bölgesine giden bu gazeteciler Hikmet Feridun Es ve ilk Türk kadın savaş foto muhabiri olan Semiha Es[57]'tir (Kavas, 2008:131). Bunun yanı sıra Kore savaşına Burhan Tan ve Alaattin Berk Yeni Sabah gazetesini temsilen; Faruk Fenik ise Cumhuriyet gazetesini temsilen gitmişlerdir. Kore

[57]Hürriyet gazetesinde 28.05.2011'de yayınlanan "Onur Ödülü Sahibine Verildi" başlıklı haberde, Kore Savaşı'na birlikte gittiği eşiyle savaşın haber ve görüntülerini aktaran Semiha Es'in, "hem Türkiye'nin hem de dünyanın ilk kadın savaş foto muhabiri unvanını aldığı" belirtilmektedir. 1950'li yıllarda yaptığı çekimleri nedeniyle, 2011 yılında gerçekleştirilen "Türkiye Fotoğraf Sanatçısı Ödülleri" sırasında da Semiha Es'e, "onur ödülü" verilmiştir (Erişim Tarihi: 02.02.2012). Ancak Semiha Es'in dünyanın ilk kadın savaş foto muhabiri olduğu iddiası, gerçeği tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Kore Savaşı, 1950-1953 yılları arasında yaşanmıştır. Amerika'da Life dergisi için çalışan Margaret Burke White ise Kore Savaşı'nın yanı sıra 1936-1945 arasında gerçekleşen 2. Dünya Savaşı'nı da fotoğraflamıştır. White, 1941'de Nazi ordularının Sovyetler Birliği'ne girişini fotoğraflamanın yanı sıra Amerikan Hava Kuvvetleriyle birlikte hareket etmiştir (Kuhlman, 2002:118; Roth ve Olson, 1997:37). Amerika'nın ilk kadın savaş foto muhabiri olarak da tarihe geçen White, 22 Haziran 1943'de bir bombalama sırasında foto muhabiri olarak bulunmuştur (Cullen-DuPon, 2000:90). Bundan yola çıkarak Semiha Es'in dünyada olmasa bile Türkiye'de bilinen en eski kadın savaş foto muhabiri olduğu söylenebilmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Savaşı'na Türkiye basını yoğun ilgi göstermiş, kamuoyu ise savaşı görüntüleyen bu gazeteciler yoluyla bilgi sahibi olabilmiştir (Kavas, 2008:133-154).

1950'li yıllarda Kore Savaşının yanı sıra İsrail-Mısır Savaşı yaşanmıştır. Bu savaşta ön plana çıkan foto muhabiri, Gökşin Sipahioğlu olmuştur. Sipahioğlu, 1956'da İsrail-Mısır Savaşı'nda Sina Çölü'ndeki Mısırlı askerleri fotoğraflamıştır. Sipahioğlu, 1967'de Cibuti'de başkaldıranlara ateş eden Fransız jandarmaları; 1968'de Paris'teki öğrenci olaylarını; 1970'lerde ise Kızıl Kmerlerle Kmer Cumhuriyeti arasındaki çatışmaları fotoğraflamıştır. 1969 yılında Gama Ajansı ile çalışmaya başlayan Sipahioğlu, uluslararası bir fotoğraf ajansı olan SIPA Press'in de kurucuları arasında yer almıştır (Guerrin, 1999:9-12; Sipahioğlu, 1999:37).

Ulusal basın kuruluşlarının yanı sıra Associated Press, Gamma gibi uluslararası ajanslarda da çalışan Ergün Çağatay, 1973 Arap-İsrail Savaşı, İran-Irak Savaşı ve İrlanda olaylarına ilişkin foto röportajlarıyla gündeme gelmiştir. Bunun yanı sıra Çağatay'ın çalışmaları Stern, Life, Paris Match Illustrated, Bunte, Fortune gibi dergilerde yayınlanmıştır (Gezgin: 2002:26).

Türkiye'de savaş foto muhabirliği açısından uluslararası alanda ön plana çıkan bir başka isim, Coşkun Aral olmuştur. "1977 Kanlı 1 Mayıs" olaylarında çektiği fotoğraflarla ilk kez SİPA Press ile adını dünyaya duyuran foto muhabiri, 1980'li yıllardan itibaren ise Lübnan, Irak, İran, Afganistan, Kuzey İrlanda, Çad, Uzak Doğu, Balkanlar gibi hemen hemen tüm çatışma ve savaş bölgelerinde bulunmuş; fotoğrafları ise gerek Türkiye'de gerekse uluslararası platformlarda yayınlanmış ve sergilenmiştir. Time, Newsweek, Paris-Match, Stern ve Epoca gibi dergiler adına çalışan savaş foto muhabirinin 1983-1985 arasında çektiği savaş fotoğrafları Paris'te FNAC'da sergilenmiş; 1993'de Düsseldorf'ta "Savaş ve İnsan" sergisi; Reza ve Yan Morvan'la birlikte 4 savaş foto muhabirinin Lübnan üzerine ortaklaşa hazırladığı "Galile'de Barış" isimli savaş fotoğrafı albümü, son dönemin en iyi 31 savaş foto muhabirinin fotoğraflarına yer verilen "War Torn" kitabı; 1995 yılında "Savaş Tehlikeli Işık" ve "Dünyanın En Tehlikeli Yerleri" isimli kitapları yayınlanmıştır (Güler ve Aral; 1996:55).

Savaş Ay, 1979'dan itibaren savaş foto muhabiri olarak İran-Irak, Ruanda, Kamboçya, Burundi, Lübnan, Beyrut, Ürdün, Pakistan ve Afganistan'da gerçekleşen savaşlarda bulunmuştur (Özendes, 1999:26; Kavas, 2011:108).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Ramazan Öztürk, 1988 yılında Saddam Hüseyin tarafından gerçekleştirilen "Halepçe Katliamı"nı belgelemiş ve bu olayı dünyaya duyuran foto muhabiri olmuştur. Öztürk, yaklaşık altı bin kişinin kimyasal silah kullanılarak öldürüldüğü bu olayı, özellikle "Sessiz Tanık" isimli fotoğrafıyla dünyaya duyurmuştur (Fotoğraf 13). Öztürk'ün bu fotoğrafı birçok uluslararası ödül almıştır (R.Öztürk ile yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012). Bu ödüllerden bazıları şunlardır: "Sessiz Tanık" Time ve Newsweek dergileri tarafından 1988'de, World Press Photo (Dünya Basın Fotoğrafçıları Birliği) tarafından ise 1989'da yılın fotoğrafı seçilmiş; Life ve Stern dergileri tarafından 1990 yılında seçilen "Dünyada son 10 yılın fotoğrafları" arasına girmiş; 1994'te Der Spiegel ve World Press Photo tarafından son 5 yılın "En İyi" ve "En Orijinal" basın fotoğrafı ödülünü almıştır. Öztürk'ün aynı adı taşıyan bir de kitabı bulunmaktadır (Öztürk, 1996:4-7).

Ramazan Öztürk, Irak'ta yaşanan Halepçe Katliamı sonrasında İran-Irak, Bosna, Kosova, Romanya, Irak (Körfez Savaşı), Çeçenistan, Azerbeycan, Lübnan, Afganistan gibi birçok çatışma ve savaş bölgesinde foto muhabiri olarak yer almıştır (Kavas, 2011:1055).

Fotoğraf 13. Ramazan Öztürk, "Sessiz Tanık"
Kaynak: Kırılma Noktası, 02.02.2012[58].

Hakan Denker; Kosova, İsrail-Filistin, Afganistan, Pakistan, Irak gibi birçok savaşı fotoğraflamıştır. Sonraki süreçte savaş foto muhabirliğini bırakarak reklam

[58]Öztürk'ün fotoğrafı, foto muhabirinin izni de alınarak, Kırılma Noktası haber programının internet sitesinden kopyalanmıştır: http://www.kirilmanoktasi.org/default.asp?page=ramazan_ozturk, (Erişim Tarihi: 02.02.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğrafçılığına başlayan Denker'in 2000 yılında İsrail-Filistin çatışmalarında çekmiş olduğu, Ramallah'ta Filistinli bir gencin İsrail askerlerince vurulma anını gösteren fotoğrafı, Time dergisine kapak olmuştur (Fotoğraf 14). "Umut ve Kin" (Hope and Hate) başlığıyla Time'da çalışmaları yayınlanan Denker'in birçok fotoğrafı da gerek ulusal gerekse uluslararası yayın kuruluşlarında yer almıştır (H.Denker ile yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012). Fotoğrafçının savaş alanlarındaki çocuklara ilişkin "Savaş Çocukları" (2002) isimli bir kitabı da bulunmaktadır.

Fotoğraf 14. Hakan Denker, Time Dergisi, Ekim 2000

Kaynak: Fotoritm, 06.06.2010[59].

Hakan Kumuk; Bosna, Abhazya, Çeçenistan, Filistin-İsrail, Kosova ve Körfez savaşlarında foto muhabiri olarak görev yapmıştır (H.Kumuk ile yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012). Ümit Bektaş ise Afganistan, Bosna, Kosova, Gürcistan, Suriye gibi savaş ve çatışma bölgelerinde çalışmıştır. Bektaş'ın Reuters ajansı adına gittiği ve Gürcistan'da çektiği fotoğraf ise "Yeni Soğuk Savaş Nasıl Sona Erer" (How to Stop a New Cold War) başlığıyla 2008 yılında Time dergisine kapak olmuştur (Ü.Bektaş ile yüzyüze görüşme, 4 Mayıs 2012).

2. Körfez Savaşı'nda Associated Press ajansına bağlı olarak çalışan Murad Sezer, 2. Körfez Savaşı'nda çekmiş olduğu fotoğrafıyla Pollitzer ödülünü almıştır (Fotoğraf

[59]Hakan Denker'in fotoğrafının yayınlandığı 2000 tarihli Time dergisi kapağı, Birgül Erken tarafından foto muhabiriyle gerçekleştirilen ve Hakan Denker: Savaş Çocukları başlığıyla Fotoritm internet sitesinde 6 Haziran 2010 tarihinde yayınlanan, röportajdan kopyalanmıştır: **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, (Erişim Tarihi: 02.03.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

15). Sezer'in, 2004 Nisan'ında iliştirilmiş olarak yer aldığı Amerikan ordusunda çekmiş olduğu ve öldürülen bir Amerikan askerinin çevresindeki askerleri gösteren fotoğrafı, 2005 yılında bu ödüle layık görülmüştür (ntvmsnbc, 2005[60]).

Fotoğraf 15. Murad Sezer, Irak/Felluce, 2004

Kaynak: ntvmsnbc, 05.04.2005[61].

Türkiye'de son olarak, Suriye'de yaşanan iç savaşta çektiği fotoğrafla Emin Özmen, 2013 yılında World Press Photo ödülünü kazanmıştır (Fotoğraf 16). Sabah gazetesi foto muhabiri olan Özmen'in, 31 Temmuz 2012 tarihinde, Halep'te çektiği ve muhalifler tarafından bir kişiye işkence uygulandığını gösteren fotoğrafı, Spot News kategorisinde ikincilik ödülü almıştır (World Press Photo, 2013[62]).

[60]Ntvmsnbc (2005). Politzer fotoğraf ödülü AP ajansına. 05.04.2005, **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, (Erişim Tarihi: 02.02.2012).

[61]Murad Sezer'in fotoğrafı, 5 Nisan 2005'te Politzer fotoğraf ödülü AP ajansına başlıklı ntvmsnbc arşivinden kopyalanmıştır: http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/317399.asp, (Erişim Tarihi: 02.02.2012)

[62]World Press Photo (2013), http://www.worldpressphoto.org/awards/2013/spot-news/emin%C3%B6zmen? gallery=6096, (Erişim Tarihi: 20.02.2013).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 16. Emin Özmen, Halep, 31 Temmuz 2012
Kaynak: Fotomuhabiri, 25.02.2013[63].

Buraya kadar aktarılan foto muhabirlerinin yanı sıra Bengüç Özerdem, Mürselin Tan, Hayrettin Karateke, Selahattin Sevi, Abdurrahman Antakyalı, Murat Düzyol, Bikem Ekberzade, Kürşat Bayhan, Sedat Aral gibi sayısız foto muhabiri dünyanın birçok bölgesinde gerçekleşen savaşlarda çekim yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir[64].

Türkiye'de ulusal ve uluslararası platformlarda başarılı olan birçok foto muhabiri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye'deki foto muhabirlerinin, yazılı basın kuruluşları ve ajanslar tarafından savaş bölgelerine gönderilme süreçlerine de değinmek gerekmektedir. Çalışma kapsamındaki görüşmelerin gerçekleştirildiği tüm foto muhabirleri ve fotoğraf editörleri, Türkiye'deki foto muhabirlerinin savaşlarda çekim yapmalarının, foto muhabirlerinin isteğine bağlı olarak gerçekleştiğini belirtmektedirler. Bu açıdan ilk olarak foto muhabirlerinin gönüllü olması gerekmekte, sonrasında da fotoğraf editörleri ve yazı işleri kadrosu tarafından savaş bölgelerine gönderilecek olan foto muhabirleri belirlenmektedir. Foto muhabirleri savaş bölgelerine ulaştıktan sonra bu bölgelerden bağlı oldukları kuruluşlara fotoğraf aktarımında bulunmaktadırlar. Bu açıdan çalışma kapsamında görüşmelerin gerçekleştirildiği tüm foto muhabirleri ve

[63]Emin Özmen'in fotoğrafı Fotomuhabiri isimli internet sitesinde Tolga Adanalı'nın foto muhabiriyle gerçekleştirdiği röportajın bulunduğu Emin Özmen:Röportaj sayfasından kopyalanmıştır: **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, (ErişimTarihi: 25.02.2013).
[64]Savaş foto muhabirliği konusunda Bengüç Özerdem, Mürselin Tan, Abdurrahman Antakyalı ve Selahattin Sevi'ye ait bilgilere ve metinde adı geçen Coşkun Aral, Hakan Kumuk, Ümit Bektaş, Hakan Denker, Ramazan Öztürk'e ait bilgilere çalışmanın Yöntem bölümünde de yer verilmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğraf editörleri günümüzde internet teknolojisinden yararlanıldığını belirtmektedirler. Foto muhabirleri ve fotoğraf editörlerine göre dijital teknolojinin gelişimiyle savaş fotoğraflarını ajans ve yazılı basın kuruluşlarına iletmek ve bu fotoğrafları almak kolaylaşmıştır. Bu açıdan günümüzde foto muhabirleri tarafından kullanılan yöntem, dijital fotoğraf makineleriyle çekilen fotoğrafların internet üzerinden yayın kuruluşları ve ajanslara ulaştırılmasıdır. Türkiye'de bu konuya ilişkin gerekli alt yapı ve olanaklar, ajans ve yayın kuruluşları tarafından sağlanmaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de savaş foto muhabirlerine yazılı basın kuruluşları tarafından sağlanan kurumsal destek ve bununla da ilgili olan uzmanlaşma sorununun günümüzde de devam ettiği düşünülmektedir. Bundan dolayı bu konuya değinmek gerekli görülmektedir.

Türkiye'de foto muhabirlerinin savaş bölgelerinde daha yoğun olarak yer almaları sürecinin 1990'lı yıllarla başladığı söylenebilmektedir. Bu yıllardan önce de birçok foto muhabiri savaşlarda çekimler gerçekleştirmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber özellikle Türkiye'nin de içinde bulunduğu yakın coğrafyada gerçekleşen savaşlarda Türkiye medyası, Bosna'dan başlayarak Kafkaslar ve Ortadoğu ile devam eden çatışma sürecinde haber ihtiyacını özellikle kendi muhabirleri ve foto muhabirleriyle karşılamaya başlamıştır (Çubukçu, 2006:12). Bu açıdan görüşmelerin gerçekleştirildiği foto muhabirleri, Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren savaş foto muhabirliğinin yaygınlaşmaya başladığı konusunda birleşmektedirler.

Aral (Yüzyüze görüşme, 28 Mayıs 2012)'a göre, Türkiye'de savaş foto muhabirliği özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Aral, bu durumu Türk askerlerinin savaşta yer alması, medyanın yeniden yapılanması ve farklı nedenlerle mesleğin popülaritesinin artmasıyla açıklamaktadır. Bu açıdan Aral, Türkiye'deki yazılı basın kuruluşlarıyla televizyonlar arasında yaşanan rekabete ve "Ateş Hattında" gibi savaş foto muhabirliğini konu alan sinema filmlerinin etkisine dikkat çekmektedir. Foto muhabirliğiyle de ilişkili olarak Çubukçu (2006:12) da savaş muhabirliğinin Türkiye'de kendini kabul ettirmesinin özellikle 1990'lı yıllarda gerçekleşen Yugoslavya savaşlarıyla gerçekleştiğini belirtmekte ve bu süreçle beraber yeterli düzeyde olmasa da uzman bir muhabir kadrosunun yetiştiğini vurgulamaktadır.

Çubukçu (2006:12), yetişen kadroya karşın savaş muhabirliğinin "uzun soluklu", "emek ve tecrübe isteyen" bir meslek olmasından ötürü Türkiye'de kurumsallaşamadığına dikkat çekmektedir. Bu durumun, özellikle savaş foto

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

muhabirliğinde uzmanlaşma olgusu açısından geçerli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada savaş foto muhabirlerinin görevleri başlığı altında da yer verilen, uzmanlaşmaya yönelik eğitimlerin verilmesi durumu 2011 ve 2012 yıllarında Anadolu Ajansı önderliğinde gerçekleştirilebilmiştir (Milliyet, 2011; UTSAM, 2013[65]). Dolayısıyla bu eğitimler öncesindeki süreçlerde foto muhabirlerinin, genel olarak bağlı oldukları kuruluşların fazla bir desteği olmaksızın; bireysel imkanları, deneyimleri, donanımları ve hazırlıkları çerçevesinde uzmanlaşmaya çalıştıkları söylenebilmektedir. Bu konuda savaş foto muhabirlerinin görüşlerine başvurmak mümkündür.

Tan (Yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012)'a göre "bir haftada" ya da "kulaktan doğma bilgilerle…savaş foto muhabiri olmak" imkansızdır ve bu konuda Türkiye'de bir "uzmanlık sorunu" yaşanmaktadır. Tan (Yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012), savaş foto muhabirliği yaptığı dönemlerde en önemli sorununun teknolojik destek, hayat sigortası, ön eğitim ve konaklama" olduğunu, "can güvenliğini" ise aynı şekilde kendisinin sağlamaya çalıştığını vurgulamaktadır. Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012)'ye göre Türkiye'deki savaş foto muhabirleri genel olarak çatışma bölgelerine gidip, "sıcak olay çekme"ye çalışmakta; olayların ardalanını araştırma, bölgede neler olduğunu anlama ve insanların neler yaşadıklarını aktarma konusunda ise "tecrübe" açısından "yetersiz" kalmaktadır. Sevi (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012), Türkiye'deki foto muhabirlerinin hayat sigortası, konaklama ve eğitim gibi konularda ise "tamamen yalnız bırakıldıklarını" belirtmektedir. Bu konuda Denker (Yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012) de hayat sigortası, güvenliğe yönelik donanım (çelik yelek, kask vb.) ve eğitim gibi alanlardaki eksikliklere vurgu yapmaktadır.

Öztürk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012)'e göre, "savaş foto muhabirliği Türkiye'de oluşmamış bir kavram"dır ve ancak "bu işi yapan bireylerden" söz edilebilir. Bu açıdan medya kurumlarını eleştiren Öztürk (Yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012), "Türkiye bu konuda iyi teknoloji kullanıyor ama insana yatırım yapmıyorlar…uzman kadrolar yetiştirmediler, buna önem de vermediler…biri gönderdi ben de göndereyim yarışına girdiler" şeklinde durumu özetlemektedir. Antakyalı (Yüzyüze görüşme, 1 Haziran 2012) ise medya kuruluşlarının "Türkiye'de alt yapı

[65]Milliyet (2011). Anadolu Ajansı savaşa hazırlanıyor, 01.11.2011, http://gundem.milliyet.com.tr/anadolu-ajansi-savasa-hazirlaniyor/gundem/gundemdetay/01.12.2011/1469705/default.htm, (Erişim Tarihi: 29.11.2011); UTSAM (2013). Savaş muhabirliği sertifika programı, **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**=379&cid=6&lang=TR, (Erişim Tarihi: 16.01.2013).

hazırlamadan, çok az ücretle" foto muhabirlerinden "maksimum fayda elde etmeye çalıştıklarını", "profesyonellik" ve "maliyet açısından" sorunlar bulunduğunu ve "Türkiye'de savaş foto muhabirliği kültürünün" bulunmadığını belirtmektedir.

Son olarak görüşme yapılan foto muhabirleri, Türkiye'deki yazılı basın kuruluşlarının belirli uygulamalarına dikkat çekmektedirler. Bu kuruluşlar foto muhabirlerine güvensizlikten ya da kendi aralarındaki rekabetten kaynaklanan ve profesyonellikle bağdaşmayan bazı uygulamalarda bulunabilmektedir. Basın kuruşlarının savaş foto muhabirlerinden savaş bölgelerinde çekilmiş olan kendi fotoğraflarını istemesi, bu uygulamalardan biri olarak görülmektedir (R.Öztürk ile yüzyüze görüşme, 29 Mayıs 2012; H.Denker ile yüzyüze görüşme, 30 Nisan 2012; B.Özerdem ile yüzyüze görüşme, 2 Mayıs 2012).

2.2.2. Yugoslavya savaşları

Yugoslavya'da 1990'lı yıllarda ülkenin dağılmasıyla sonuçlanan bir dizi savaş yaşanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Yugoslavya savaşları içinde yer alan özellikle Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Kosova savaşlarına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra savaşların gazetelerde sunumuna yönelik yapılan çalışmalar da bu bölüm içinde yer almaktadır.

2.2.2.1. Ortaya çıkışı ve gelişimi

Yugoslavya savaşları, 1990'lı yıllardan itibaren bölgede yaşanan milliyetçi[66] çatışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. İlk planda iç savaş izlenimi veren savaşlar, ulus

[66]Milliyetçilik, literatürde farklı biçimlerde tanımlanan ve üzerinde uzlaşmanın bulunmadığı bir kavramdır. Ancak kavramı tanımlamak ve belirli bir perspektiften yola çıkarak açıklamak mümkündür. Milliyetçilik, Gellner(2012)'den yola çıkıldığında, "milletleri yaratan" bir ideolojidir. Anderson (2011:20) da milliyetçiliği "hayali bir cemaat" olarak tanımlar ve milletin "hayal edilmiş bir siyasi topluluk" olduğunu vurgular. Billig (1997) ise bu konuda banal milliyetçilik kavramını getirir. Billig (1997:90-101), milliyetçiliğin sadece ayrılıkçı hareketler, kitlesel katliamlar, aşırı sağcı ideolojilerden kaynaklanan projelerle ilişkili olmadığını ve sadece savaş gibi kriz dönemlerinde ortaya çıkmadığını vurgular. Bu açıdan milliyetçilik, sürekli dolaşımda olan ve milli kimliğin üretilmesinde ideolojik olarak rol alan bir araçtır: Milliyetçilik, vatandaşları sürekli bir savaş seferberliği içinde tutar. Bu durumla da ilişkili olarak milliyetçilik, kendisini farkla çağlara, siyasi rejimlere, sosyo-ekonomik yapılara uyarlayabilen, yer ve zamana göre de farklılaşabilen bir ideolojidir (Selçuk, 2012:118). Bunun yanı sıra milliyetçilik, iktidarı amaçlayan ve bunu yaparken de "milliyetçi iddialara dayanan" bir ideoloji ve siyasi harekettir. Milliyetçi iddialar, "kendine özgü bir millet olduğu varsayımına" ve bu milletin çıkar ve değerlerinin diğer milletlerinkinden üstün olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu anlamda dışlayıcı olan

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

devlet kurmaya yönelik olarak gerçekleşen (Uzgel, 1992:242) bağımsızlık savaşları olmuşlar ve bu bölgelerden bazıları savaşlar sonrasında bir devlet pozisyonu edinmişlerdir. Bunun yanı sıra BM, NATO gibi uluslararası kuruluşların ya da bu kurumlarca oluşturulan yapıların da bu savaşlara ortak olmaları söz konusudur.

Doğu Bloku'nun 1989'da dağılmasından sonra gerçekleşen Yugoslavya'daki çatışma sürecinde, taraflar arasında geçmişte var olan sorunlar, milliyetçi akımlar tarafından harekete geçirilmiştir. Bu tarihsel sorunların etnik ve dini temelleri bulunmaktadır. Bundan dolayı eski Yugoslavya bölgesini oluşturan etnik ve dini yapılanmaların tarihine kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Yugoslavya'da çoğunluğu oluşturan Sırp, Karadağ, Makedon, Arnavut, Boşnak, Hırvat halkları Slav kökenlidir. Slovenler 8. yüzyıl sonlarında Frank krallarının egemenliğinde Katolikliği benimsemişler; Hırvatlar ise Roma İmparatorluğu ve Macaristan Krallığı döneminde Katolikliği benimsemiştir. Hırvatistan, Macaristan Krallığı'yla birlikte 1526'da Habsburg İmparatorluğu yönetimine girmiştir. Sırplar, Makedonya ve Karadağ'ı içine alan bir Sırp İmparatorluğu yapısı altında Ortodoks mezhebine bağlıdırlar. Sırbistan İmparatorluğu'nun 1389'da gerçekleşen Kosova meydan savaşında Osmanlı'ya yenilmesiyle Sırbistan ve Kosova İmparatorluğun egemenliğine girmiştir. Bosna, 1463'de Osmanlı egemenliğine girene kadar, Roma Katolik Kilisesine bağlı olmuştur[67]. Osmanlı egemenliği döneminde ise Müslümanlığı benimsemiş; Osmanlı kültürünün, devlet ve mülkiyet sisteminin geçerli olduğu bir eyalet olmuştur. Özetlemek gerekirse Yugoslavya topraklarını oluşturan bölgeler 15-16. yüzyıldan 19.yüzyıla kadar Habsburg İmparatorluğu (Avusturya-Macaristan) ve Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altındadırlar (Bora, 1995,20-21; Malcolm,1999:71). Yugoslavya'nın yüzyıllar boyunca bu iki imparatorluk arasında bölünmesi, aynı topraklarda Doğu ve Batı'nın farklı dini, kültürel ve ekonomik ilişkilerinin bir arada bulunmasını beraberinde getirmiştir (Uzgel, 1992:118).

---

milliyetçilik, "biz" ve "öteki" ayrımına dayanmakta; "biz"in yaratılması ise "ötekilerin" yaratılmasını da beraberinde getirmekte; "milliyetçilik, milliyetçilik doğur"maktadır. Özellikle 19.yüzyılda Fransız Devrimiyle modern anlamda ulus-devletin ortaya çıkışıyla siyasal bir hareket haline gelen ve yayılan milliyetçilik, eski değerleri ve tarihi harekete geçirerek, yeni toplumların ya da devletlerin kurulmasına katkı sağlamaktadır (Kerestecioğlu, 2008:314-330).

[67]Bora (1995: 21) Bosna'da 10.yüzyıl sonrasında hem Katolikliği hem de Ortodoksluğu reddeden bir Bogomil öğretisinin bulunabileceğini; bu durumunsa Osmanlı egemenliğine girdikten sonra Müslümanlığı benimsemesinde etkili olabileceğini belirtmektedir. Ancak Malcolm (1999:65-72) bu öğretinin Bosna Kilisesi üzerindeki etkisi konusunda kesin tarihi kaynakların bulunmadığı görüşündedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

19. yüzyıldan itibaren, Fransız devriminin de etkisiyle, bölgede milliyetçiliğe dayalı bağımsızlık hareketleri ortaya çıkmıştır. Bu hareketler bağlı oldukları Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarına karşı örgütlenmeler olmalarının yanı sıra, bölge içindeki halklar arasında da bir mücadeleyi beraberinde getirmiş; taraflar arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Bu açıdan düşünsel temellerini Rusya'dan alan "Pan Slavizm[68]" etkisi, tüm bölge halklarını etkilemiş ama bir bütünleşme yaratamamıştır. Aynı dönemde Bosna, Avusturya-Macaristan'ın denetimine girmiş; Sırbistan da bağımsızlığını ilan etmiştir (Bora, 1995:22-30).

1. Dünya Savaşı sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla ilk Yugoslavya devleti 1918 yılında Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı adı altında kurulmuştur. Sırp milliyetçiliğinin baskın olduğu bu yapılanma; Hırvatistan, Slovenya ve Bosna topraklarını da kapsamaktadır (Bora,1999:35-36). Ancak 1. Yugoslavya, 2. Dünya Savaşı'nın sürdüğü 1941 yılında, Almanya ve İtalya tarafından işgal edilmiştir. Almanya, Sırbistan'ı kendi himayesi altına almış; Slovenya İtalya'ya verilmiş; Hırvat ve Bosna toprakları üzerinde de Hırvatistan kurulmuştur (Rogel, 2004:9). Müslümanların genel olarak milliyetçi Hırvat politikalarına aktif olarak destek verdiği bu dönemde, milliyetçi ve dini çatışmalar yaşanmıştır. "Ustaşa[69]" ideolojisiyle hareket eden Hırvat milliyetçiliği, faşist Almanya ve İtalya ile işbirliği içinde, bölgede yaşayan Yahudi, Müslüman, Katolik, Çingene ve özellikle de Sırplara yönelik saldırılarda bulunmuştur. Bölgede öldürülenlerin çoğunluğu Sırptır. Sırplara yönelik saldırılar ise Sırplarda milliyetçi "Çetnik[70]" hareketinin karşı eylemlerini beraberinde getirmiştir. Bölgedeki bir diğer hareket, Tito önderliğindeki komünist "Partizan" hareketi olmuş; birçok farklı kesimin desteklediği bu hareket, hem ülke içindeki milliyetçi gruplarla hem de Almanya ve İtalya'yla savaşmış, 2. Dünya Savaşı'nın bitiminde de iktidara geçmiştir (Bora, 1999:39-40; Malcolm, 1999:283-305).

---

[68]Pan-Slavizm, Rusya kaynaklı olan; güney Slavlarını, Bulgarları, Çekleri ve Polonyalıları Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarından bağımsızlaştırmayı amaçlayan bütünleştirici bir milliyetçilik akımıdır. Akım, aynı zamanda Rusya'nın bölgedeki egemenliğine hizmet etmiştir (Kerestecioğlu, 2008:338-339).

[69]Ustaşa, Hırvatların en "soylu" Güney Slav kavimi olduğunu savunan ırkçı bir ideolojiye dayanmaktadır. Savaş öncesinde marjinal bir hareket olan Ustaşa hareketi, Hırvatistan'ın kurulmasıyla politik ve dini açıdan destek bulmuştur (Bora, 1999:39).

[70]Çetnik, Sırp tarihindeki kahramanlaştırılmış haydutlar için kullanılan bir isimdir. 1. Dünya Savaşı sırasında da Çetnikler adıyla örgütlenen aşırı milliyetçi Sırp grupları bulunmaktadır. 2. Dünya Savaşı'nda ise Yugoslav ordusu albayı Draza Mihailoviç tarafından oluşturulan milliyetçi hareket, yine Çetnikler adı altında örgütlemiştir (Malcolm, 1999:283). 1991 yılında başlayan Yugoslavya savaşlarında da bazı paramiliter Sırp milliyetçi örgütlenmeleri kendilerine Çetnikler adını vereceklerdir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2. Dünya Savaşı sonrasında Makedonya, Sırbistan, Slovenya, Hırvatistan, Bosna, Karadağ'ı kapsayan 6 federe devlet ve Kosova özerk bölgesi, Yugoslavya adı altında birleşmiştir (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010:673). Doğu Bloku'nun dağılmasına kadar "sosyalist" bir yönetimin geçerli olduğu Yugoslavya'da sosyalist ideoloji ve Yugoslavlık kimliği, bölgeler arasında yaşanabilecek olan milli kimliklere ve dini farklılıklara dayalı çatışmaları engellemiştir. Dolayısıyla savaş öncesi Yugoslavya devletini oluşturan bölgeler arasında kurulan eşitlikle, çatışmasız bir ortam ve görece bir birliktelik sağlanmıştır. Ancak Tito'nun ölümünden sonra ve 1980'lerin sonunda, gerek Slobodan Miloseviç'in liderliğinde olan Sırbistan'da gerekse diğer bölgelerde milliyetçilik akımları yeniden güçlenmeye başlamıştır. Uzgel (2002:491), bu dönemde "ayrılıkçı (Slovenya ve Hırvatistan), irredantist (Sırpların "Büyük Sırbistan"ı oluşturma, Kosovalı Arnavutların Makedonya'daki Arnavutlarla ve Arnavutlukla birleşme) ve farklı dinsel kimliğe dayalı (Boşnaklar) milliyetçilikler"in bir arada yaşandığını belirtmektedir.

Miloseviç 1989 yılında, Kosova ve Voyvadina'nın özerkliklerini kaldırmış, Karadağ'ı kendisine bağlamış; böylece Sırbistan'ın Yugoslavya içindeki ağırlığı artmıştır (Uzgel, 2002:491). Her bölgenin sırasıyla Yugoslavya Federal Cumhuriyetine başkanlık ettiği Yugoslavya'da, Sırbistan'ın yönetimdeki ağırlığını sürekli artırması karşısında diğer bölgeler de bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamıştır. İlk olarak Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmesiyle bu bölgelerle Sırbistan arasında 1991'den itibaren başlayan savaşlara; 1992'de Bosna'nın, 1998'de ise Kosova'nın bağımsızlık ilanlarıyla yeni savaşlar eklenmiştir. Bu süreçte bağımsızlıklarını ilan eden bölgeler daha "gevşek" bir federasyon yapısını ortaya çıkarmak isterken; Sırbistan, bu bağımsızlıkları kabul etmekle beraber, bölgeleri yine kendi merkezi otoritesi etrafında kontrol etmek istemiştir. Ancak, bu politika kabul görmemiş, Komünist Partisi liderliğindeki Sırbistan, tüm bölgelerde yaşayan Sırpların kendi kaderini tayin hakkını (self-determination) savunmuş, Sırp azınlıkların yaşadığı bölgeleri de Sırbistan sınırlarına katmak istemiştir (Armaoğlu, 2010: 1103-1104). Bu politika, Sırbistan'ın ileride gerçekleştireceği etnik temizliğin de dayanağını oluşturmuştur.

Yugoslavya'nın dağılması sürecinde Karadağ, Sırbistan'la birleşerek Yeni Sırbistan'ı oluştururken (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010:673); Makedonya'da ise

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Arnavutlarla bir gerginlik yaşanmış, ancak bölgede BM, NATO ve AT'nin erken müdahaleleri savaş riskini önlemiştir (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010:643-651). Dolayısıyla asıl savaş alanlarını Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Kosova bölgeleri oluşturmuştur. Genel anlamda Hırvatistan, Slovenya, Bosna ve Kosova savaşlarının bir tarafında Sırbistan, diğer taraflarındaysa söz konusu bölgeler bulunmaktadır[71].

Yugoslavya'nın 1992 yılından itibaren Sırbistan ve Karadağ'dan oluşan ama Sırbistan'ın denetiminde olan bir federasyon olmasıyla da ilişkili olarak (Uzgel, 2002:491), bu savaşlar boyunca Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Ordusu da Sırbistan ordusuyla ve özellikle Çetnikler ya da Arkan'ın önderlik ettiği "Kaplanlar" gibi Sırp paramiliter[72] yapılanmalarıyla birlikte hareket etmiştir (Bora,1999:97; Kaplan, 2008:27; Aslan, 2006:56). Çıkan savaşlarda sadece insanlar öldürülmemiş; binlerce insan yaşam alanlarından göçe zorlanmış, tecavüze uğramış; bölgelerin uygarlığını da temsil eden tarihi ve kültürel alanlar tahrip edilmiştir.

İlk olarak Hırvatistan ve Slovenya'nın 25 Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmesiyle Yugoslavya dağılmaya başlamıştır. Slovenya'ya Miloseviç yönetimindeki Yugoslav ordusu tarafından müdahalede bulunulmuş, savaş AT'nin de etkisiyle resmi anlamda 7 Temmuz 1991'de gerçekleşen Brioni Antlaşmasıyla sona ermiştir (Armaoğlu, 2010: 1103). Bu savaş 10 gün sürmüş ve bölgedeki diğer savaşlarla kıyaslandığında, iki taraf da fazla kayıp vermemiştir (Rogel, 2004:23).

Slovenya ile aynı tarihte, 25 Haziran 1991'de bağımsızlığını ilan eden Hırvatistan, Sırbistan ve bölgede yaşayan Sırp azınlıkla çatışma içine girmiştir. Temmuz ayından itibaren Hırvat mevzileri bombalanmaya başlamış, 27-28 Temmuzunda Zagrep'in güneyinde yoğunlaşan çatışmalarda 200'e yakın insan öldürülmüştür. Bu dönemde AT'nin uzlaşma çabaları ise yetersiz kalmıştır. 18 Ağustos'ta ise Yugoslavya ordusu bir saldırı gerçekleştirmiş; "Hırvat ve Sırp milisler arasında tampon bölge oluşturmak" olarak açıklanan saldırılarda ise sadece Hırvat milisler hedef alınmıştır (Bora, 1995:213, 223). Eylül ayında, Hırvatistan'ın kuzeyde Slovenya'dan güneyde Adriyatik kıyısında

[71]Sırbistan dışındaki bölgelerin kendi aralarında da belirli dönemlerde gerginlikler ya da ittifaklar yaşanmıştır. Ancak Hırvatistan, Slovenya, Bosna ve Kosova savaşları adı verilen savaşların karşı tarafında yer alan güç Sırbistan olmuştur.

[72]İngilizcede "paramilitary" olarak yer alan paramiliter kuvvetler, askeri niteliği olup, belirli bir orduya bağlı olmayan örgütlenmeleri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Red House, 2002: 294). Çetnikler ve Kaplanlar da Sırbistan ordusunu destekleyen gönüllü silahlı eylemcilerden oluşan paramiliter yapılanmalardır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

bulunan Split'e kadar olan doğu kesimi cepheye dönüşmüş; bölgenin dörtte biri Sırp milisler ve ordunun denetimine girmiştir (Bora,1995:224).

Belirli dönemlerde Hırvatlar ve Sırp milisleri arasındaki çatışmalara ara verilmiş; Ocak 1992'de BM önderliğindeki ateşkese kadar ise 14 anlaşma bozulmuş ve birçok kişi de hayatını kaybetmiştir. Daha sonraki üç yıl boyunca da çatışmalar, belirli aralıklarla devam etmiş; Hırvatların özellikle Karayinalı Sırplar ve Sırp milislerle yaşadıkları çatışmalarda iki taraf da kayıplar vermiştir (Kohn, 2007:144). Bunun yanı sıra 1992'nin Haziran ayında, Sırbistan'a karşı ittifak içine giren Hırvatlar ve Bosnalılar, Temmuz ayında bu ittifakı bozarak birbirleriyle çatışma ve gerilim içine girmişlerdir (Bora, 1999:99,108).

Hırvatistan Savaşı sırasında 10.000'in üzerinde insan hayatını kaybetmiş; 30.000 sivil ve asker yaralanmış; 500.000'i Hırvat, 230.000'i Sırp olmak üzere 730.000 kişi de göç etmek zorunda kalmıştır (Rogel, 2004:24). Hırvatlar ve Sırplar arasındaki savaş, 21 Kasım 1995'deki Dayton Anlaşmasıyla sona ermiştir. Özellikle Amerika'nın girişimleriyle üzerinde uzlaşma sağlanan bu anlaşmada, Bosna'yı Aliya İzzetbegoviç, Hırvatları Franya Tucman ve Sırpları Slobodan Miloseviç temsil etmiştir. Anlaşma sonrasında, 15 Aralık 1995'de "barış anlaşması" imzalanmıştır (Uzgel, 2002:498; Armaoğlu, 2010:1104). Dayton anlaşmasıyla beraber hem Hırvatistan hem de Bosna savaşları sona ermiştir.

Savaş öncesinde Bosna'da Ortodoks Sırplar, Katolik Hırvatlar ve Müslüman Boşnaklar bir arada yaşamaktadırlar. 29 Şubat 1992'de Sırpların onaylamadığı bir referandum sonrasında Bosna (Kohn, 2007:70), 3 Mart 1992'de bağımsızlığını ilan etmiştir. 27 Mart 1992'de bölgede yaşayan Sırpların "Bosna Sırp Cumhuriyeti'ni" ilan etmeleri, Haziran 1992'de ise Vukover kasabasını işgal etmeleriyle savaş resmen başlamıştır. Hırvatların da -Sırplara karşı yürüttükleri kendi savaşlarının yanı sıra bazı durumlarda Boşnaklar'ın yanında Sırplara karşı- katıldıkları bu savaş, yaklaşık üç buçuk yıl sürmüştür. Savaşta özellikle Sırp kuvvetlerinin uyguladığı ve uluslararası hukuk açısından "soykırım" ve "savaş suçu" olarak değerlendirilen olaylar yaşanmıştır (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010:676-680; Armaoğlu, 2010:1103-1104). Sırplarla gerçekleştirdikleri savaşlarda Hırvatlar ve Müslüman olan Boşnaklar, askeri açıdan yetersiz kalmışlardır. Bu savaşlarda askeri açıdan güçlü olan Sırp tarafının karşısında

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

bulunan bu bölgeler, savaş boyunca "askeri güç" oluşturmaya çalışmışlardır (Bora, 1999:88).

Savaş sırasında Bosna'da güvenli bölgelerin oluşturulması ve korunması amacıyla UNPROFOR adı altında Birleşmiş Milletlere bağlı çalışan bir Barış Gücü kurulmuştur. Ancak ne bu kuruluşun çabaları ne de NATO'nun Sırplara yönelik hava saldırıları 1995 yılına kadar savaşı engellemede yeterli olamamıştır (Kohn, 2007:70). Bunun yanı sıra, savaş boyunca 1993 Ocağında ortaya atılan Vance-Owen planını Sırplar, 1993 Temmuzunda sunulan Cenevre planını da Boşnaklar reddetmiştir. 1994 yılında Fransa, İngiltere, ABD, Rusya ve İtalya'dan oluşan Temas Grubu'nun önerdiği toprak bölüşümü planı, ileride imzalanacak olan Dayton Anlaşmasının da temelini oluşturmuştur (Uzgel, 2002:495).

Bosna Savaşı 1995 yılında, ABD'nin de katkılarıyla, NATO'nun Sırbistan kuvvetlerine yönelik askeri müdahalesi ile sona erdirilebilmiştir. ABD'nin girişimleriyle Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırplar arasında 21 Kasım 1995'de imzalanan Dayton Anlaşmasıyla ise savaş resmi olarak sona ermiştir (Yenigün ve Hacıoğlu, 2010:680; Armaoğlu, 2010: 1104). Dayton Anlaşmasıyla Bosna'nın egemenliği ve bütünlüğü tanınmış, ülkenin yüzde 51'i Bosna-Hırvat Federasyonuna yüzde 49'u ise Bosna'daki Sırp Cumhuriyetine bırakılmıştır (Uzgel, 2002:498).

Bosna Savaşı'ndaki kesin ölü sayılarına ulaşılamamıştır. Savaş boyunca Bosna yerel yetkileri 200.000'den fazla insanın öldürüldüğünü belirtmektedirler (Ahmetaseviç, 2007[73]). BM'nin Lahey'de düzenlenen savaş suçları mahkemesinde açıkladığı rakam ise 110.000'dir (BBC News, 2007[74]). Bu konuda, Araştırma ve Dökümantasyon Merkezi (IDM) isimli kuruluşun raporuna başvurmak da mümkündür. Kuruluş özellikle Norveç ve İsviçre hükümetlerinden aldığı destekle, 2004 yılında başladığı araştırmanın raporunu 2007 yılında yayınlanmıştır. "Bosnanın Ölüm Kitabı" (Bosnia's Book of the Dead) olarak adlandırılan rapora göre, 1991-1995 arasında yaşanan Bosna Savaşı'nda kesin olmamakta beraber 97.207 kişi hayatını kaybetmiştir. Araştırma raporuna göre, kurbanların 57.523'ünü askerler, 39.684'ünü siviller oluşturmaktadır. Raporda, 3.372 çocuğun savaşta öldürüldüğüne; kurbanların yüzde 89'unun erkek, yüzde 10'unun ise

[73]N. Ahmetasevic (2007). Justice report: Bosnia's book of the dead. BIRN:Balkan Investigative Reporting Network, http://birn.eu.com/en/88/10/3377/, (Erişim Tarihi: 07.09.2012).
[74]BBC News (2007). Bosnia war dead figure announced. 21.06.2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6228152.stm, (Erişim Tarihi: 12.10.1012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kadın olduğuna yer verilmiştir. En fazla ölü sayısının olduğu yaş aralığı, 25-35 yaşları arasındadır. Kurbanların yüzde 65.88'ini Boşnak (64.036 kişi), 25.62'sini Sırp (24.906 kişi), 8.01'ini Hırvat (7.788 kişi), 0.49'unu ise diğer kurbanlar (478 kişi) oluşmaktadır (Ahmetaseviç, 2007[75]).

Bosna Savaşı sırasında Sırplar tarafından esir kampları kurulmuş; Sırp özerk bölgelerinde etnik temizlik ve soykırım uygulanmış; bölgedeki tarihi, dini yapılar hedef seçilmiştir. Etnik temizlik açısından Srebrenica, Saraybosna, Zepa, Grojde ve Mostar gibi bölgelerde Boşnaklar açısından büyük kayıplar yaşanırken, Boşnak tarafı da "17. Tugay" gibi paramiliter "intikam birlikleri" oluşturarak aynı etnik temizliği bazı bölgelerde Sırplara ve Hırvatlara karşı uygulamıştır (Bora, 1999:92-124).

Bosna Savaşı sırasında bir savaş ve etnik arındırma stratejisi olarak, Sırplar tarafından Boşnak kadınlara yönelik toplu tecavüzler uygulanmıştır. Bu konuda belirli uluslararası ve tarafsız kaynaklar, 30.000 ile 70.000 arasındaki kadına tecavüz edildiği üzerinde birleşmektedir. Milliyetçiliğin ve erkek egemen bakış açısının sonucu gerçekleşen bu tecavüzler, zaman zaman Boşnaklar ve Hırvatlar tarafından da uygulanmıştır. Böylece savaş dönemleri boyunca "etnik, milli öfke cinselleştirilerek", "düşman dişilleştirilmiştir" (Bora, 1999:145,154).

Bosna Savaşı'nda Türkiye, gerek Balkanlardaki çıkarları ve Avrupa'yla ilişkileri gerekse Boşnaklarla arasında Osmanlı'dan itibaren yaşanan tarihsel, dinsel ve kültürel bağları nedeniyle Müslüman Boşnakları destekleyen bir dış politika yürütmüştür. Bu destekte, Boşnaklara yönelik Türkiye içinde ve uluslararası platformlarda oluşan olumlu görüşler de etkili olmuştur. Savaş sırasında 20.000 Boşnak mülteci Türkiye'ye gelmiştir (Uzgel, 2002:499). Türkiye, barış sürecinde de aktif rol oynamış; 25 Haziran 1992'de İslam Dışişleri Bakanları Konferansı (İDBK) yapılmış ve burada alınan kararla aralarında Türkiye, Malezya, Mısır, İran, Suudi Arabistan, Senegal ve Pakistan'ın bulunduğu İslam Konferansı Örgütü (İKÖ), Bosna Temas Grubunu oluşturmuştur. Bu örgüt Bosna'ya yönelik savaşın durdurulması, insani yardım yapılması vb. amaçlarla BM ve diğer uluslararası örgütlenmeler üzerinde girişimlerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye, AT'nin ve BM'nin barış girişimlerini destekleyerek, BM ve NATO'nun

[75]N. Ahmetasevic (2007). Justice report: Bosnia's book of the dead. BIRN:Balkan Investigative Reporting Network, http://birn.eu.com/en/88/10/3377/, (Erişim Tarihi: 07.09.2012).

uyarıcı ve uygulatıcı nitelikteki karar ve harekatlarına katılacağını bildirmiş; Türk Silahlı Kuvvetleri de Boşnak ordusunun güçlendirilmesi konusunda belirli katkılarda bulunmuştur (Kaplan, 2008: 49-50).

Türkiye'nin UNPROFOR'a katılma isteği 22 Mart 1994 tarihinde BM Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş; 4 Ağustos 1993 ve 31 Aralık 1995 tarihleri arasında ise Bosna'nın Zenica bölgesinde 1400 kişiden oluşan bir mekanize birlik, Türk Tabur Görev Komutanlığı adı altında görev yapmıştır. Türk deniz kuvvetleri, UNPROFOR adı altında BM'ye bağlı çalışan Barış Gücü'nün ve IFOR'un harekatına paralel olarak, Adriyatik Denizi'nde Stanavsormed (Akdeniz Daimi Deniz Kuvvetleri) tarafından 13 Temmuz 1992-2 Ekim 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Sharp Guard" harekatına firkateyn, deniz altı gibi askeri teçhizatı ve askerleriyle katılmıştır. Türkiye, BM'nin Bosna üzerindeki uçuş yasağını denetlemek amacıyla uyguladığı "Deny Flight" harekatına da, 25 Nisan 1993 tarihinden itibaren F-16 filosuyla destek vermiştir (Kaplan, 2008: 50-51).

Yugoslavya'da Hırvatistan ve Bosna savaşları sonrasında Kosova Savaşı yaşanmıştır. Bu açıdan Kosova'da egemen olan Arnavut topluluğun dengesini Sırplar yönünde değiştirmeye çalışan Yugoslavya devlet başkanı Miloseviç, özellikle 28 Şubat 1998'den itibaren yaşanan çatışmalara yön vermiştir. Amerika önderliğindeki NATO'nun Yugoslavya'ya müdahalesiyle sonuçlanan savaş, Miloseviç hükümetinin 3 Haziran 1999'da barış planını imzalama kararı ve ardından NATO'nun ateşkes ilanıyla resmen sona ermiştir (Balcı, 2010:760-761). Savaş sonrasında, Uluslararası Adalet Divanı 2007 yılında Kosova'nın ilan ettiği bağımsızlığı hukuksal olarak incelemeye almış ve Kosova'nın bağımsızlığı aynı yıl 64 ülke tarafından kabul edilmiştir (Uluslararası Af Örgütü Raporu, 2010:282).

Savaş öncesinde de çoğunluğu Müslüman Arnavutlardan oluşan Kosovalılar ve Sırbistan arasında gerilimler yaşanmıştır. 1989'da Sırbistan, Kosova'nın özerkliğini kaldırarak Arnavutların haklarını ellerinden almış, buna karşılık olarak Arnavutlar da 1991'de Kosova Cumhuriyetini ilan etmişlerdir. İbrahim Rugova liderliğinde süren pasif direniş ise bir süre sonra silahlı çatışmaya dönüşmüştür (Uzgel, 2002:509). Yugoslavya'nın dağılması, Dayton anlaşmasında Kosova sorununun görüşülmemesi ve Sırp yönetiminin baskıları sonucu Arnavutların Kosova Kurtuluş Ordusu'nu (UÇK)

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

harekete geçirerek silahlı eylemlerde bulunmaları gibi nedenler, Kosova savaşının ortaya çıkışına öncülük etmiştir (Sönmezoğlu, 2005:118).

Kosova Savaşı sırasında Amerika'nın Rambouillet'de önerdiği Kosova'ya NATO askerlerinin yerleştirilmesi ve üç yıl sonra da Kosova'nın bağımsızlığının onaylanmasını içeren hükümler, Yugoslavya/Sırbistan yönetimi tarafından reddedilmiştir. Bunun sonucunda NATO devreye girmiştir. Tartışmalı bir şekilde BM Konseyinin kararı olmadan, 24 Mart 1999'da NATO bombardımanı başlatılmıştır. Amerika, bu müdahalede de önemli bir rol oynamış; bu açıdan Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra bölgede yaşanan uluslararası güç mücadelesinde bir kez daha öne geçmiştir. NATO müdahalesi sonrasında Yugoslavya, Amerika'nın hazırladığı planı kabul etmiştir. Böylece bölgede barışı sağlamak amacıyla NATO'nun katılacağı KFOR (Kosova Gücü) kuruluşu bölgeye yerleştirilmiş; Sırpların oluşturduğu Yugoslavya güvenlik güçleri tarihi ve dini alanlar dışındaki bölgelerden çekilmiş ve göç eden Arnavutların geri dönüşü sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak Bosna'dan farklı olarak, Kosova'da Arnavutlar sayıca azalan Sırplara karşı saldırılarda bulunurken KFOR, bu saldırıları önlemede yetersiz kalmıştır (Uzgel, 2002:509).

Kosova Savaşı döneminde, Bosna Savaşı'na benzer olarak, Türkiye dış politikası Müslüman Arnavutlardan oluşan Kosovalıları desteklemiştir. Bu destekte de bir dönem Osmanlı egemenliği altında bulunan Arnavutlarla Türkiye arasında olan dini, kültürel ve tarihsel bağlar rol oynamıştır. Bunun yanı sıra, Sırpların Bosna Savaşı'ndaki olumsuz imajı ve uluslararası alanda sorun odağı olarak görülmesi, Amerika'nın Sırplara yönelik önlem alınmasına ilişkin kararlı tutumu, Türkiye içinde Arnavut Müslümanları destekleyen bir kamuoyunun varlığı, Türkiye'nin Arnavutlukla olan yakın ilişkileri ve Sırbistan'ın bölgede uyguladığı insan hakları ihlalleri gibi olgular; Türkiye'nin Kosova'ya desteğinin ardındaki nedenleri oluşturmaktadır (Uzgel, 2002:509). Türkiye, askeri açıdan da Kosova'nın yanında olmuştur.

Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin 12 Haziran 1999'da aldığı 1244 sayılı karar ile NATO önderliğinde Kosova'da güvenliğin tesis edilmesi amacıyla Kosova Gücü (KFOR)'ne askeri personel ve araçlarıyla destek vermiştir. KFOR, günümüzde de 30 ülkenin katkısıyla 5700 personelden oluşmaktadır. Türkiye, BM Güvenlik Konseyi kararının yayımlanmasından sonra Kosova`ya birlik göndermiş, bu kapsamda Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı (KTTGK), Kosova Türk Temsil Heyet Başkanlığı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

(KTTHB)'nın çekirdeğini oluşturmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye BM Kosova Misyonu (UNMIK)'na da destek vermiş ve Yarbay rütbesinde bir personel, 22 Aralık 2011 tarihinden itibaren BM Kosova Misyonu (UNMIK) Askeri İrtibat Subayı kadrosunda bir yıl süre ile geçici görevle görev yapmak üzere görevlendirilmiştir (TSK, 2012[76]).

İnsan Hakları İzleme Raporu(2001)[77]'na göre Kosova Savaşı'nda Sırbistan yönetimi, Arnavutlara yönelik olarak etnik temizlik uygulamıştır. Bosna Savaşı'na benzer olarak bu savaşta da bir savaş ve etnik arındırma stratejisi olarak, Sırplar tarafından Kosovalı Arnavut kadınlara yönelik tecavüzler sistematik olarak gerçekleştirilmiş; Arnavutlara yönelik zorunlu göç ettirme, tarihi/kültürel yapıların tahrip edilmesi gibi uygulamalar yaşanmıştır.

Savaş döneminde ne kadar insanın hayatının kaybettiğine ilişkin kesin bir sayısal veri bulunmamaktadır. Bu konuda yayınlanan araştırma sonuçları savaş döneminde özellikle Kosovalı Arnavutlara yönelik etnik temizlik uygulandığını belgelemektedir. Bunun yanı sıra savaş döneminde Kosova Kurtuluş Ordusu'nun gerçekleştirdiği şiddet eylemleri ve NATO'nun hava saldırıları sonucunda da Arnavut ve Sırp siviller yaşamlarını kaybetmişlerdir. Söz konusu araştırma sonuçlarından örnekler vermek mümkündür. İnsan Hakları İzleme Raporu'na göre 3453 Kosovalı, Sırplar tarafından öldürülmüştür. Öldürülenlerin 2232'sinin cinsiyeti belirlenebilmiş; buna göre 2055'inin erkek (yüzde 92), 177'sinin ise kadın (yüzde 8) olduğu saptanmıştır. Savaş döneminde öldürülen Kosovalılar için NATO ve Batılı hükümetlerin açıkladığı rakam 100.000'dir. 2001 yılının Temmuz ayında yine Kosovalılara yönelik ölü sayısı, Eski Yugoslavya için Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından 4300 olarak belirlenmiştir. Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ise Sırpları da içeren ölü sayısını 3525 olarak açıklamıştır (İnsan Hakları İzleme, 2001)[78].

Yugoslavya'da 1991 yılından itibaren yaşanan ve etnik temizlik hareketine dönüşen soykırım, savaş esirleri ve sivillere yönelik savaş suçları ve insanlık dışı muameleler gibi uluslararası insancıl hukukun ağır ihlallerinin sanığı olan kişilerin yargılanması amacıyla BM Güvelik Konseyi tarafından bir uluslararası mahkeme

[76]TSK/Türk Silahlı Kuvvetleri (2012). Türkiye'nin barışı destekleme harekatına katkıları. http://www.tsk.tr/4_uluslararasi_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm, (Erişim Tarihi: 12.12.2012).
[77]İnsan Hakları İzleme/Human Right Watch (2001). Under Orders: War Crimes in Kosovo. http://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword.htm (Erişim Tarihi: 02.08.2012).
[78]İnsan Hakları İzleme/Human Right Watch (2001). Under Orders: War Crimes in Kosovo, http://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword.htm, (Erişim Tarihi: 02.08.2012).

kurulmuştur. Bu mahkeme, "Eski Yugoslavya Ülkesinde 1991'den İtibaren İşlenen Uluslararası İnsani Hukukun Ağır İhlallerinden Sorumlu Suç Faillerinin Yargılanması İçin Uluslararası Mahkeme" adı altında, Konseyin 25 Mayıs 1993 tarih ve 827 sayılı kararıyla kurulmuş ve sivillere yönelik kasıtlı öldürme, işkence, köleleştirme, tecavüz gibi eylemleri kapsayan savaş suçları konusunda da yetkili kılınmıştır (Aslan, 2006:57-58). Mahkemenin söz konusu hak ihlalleri ve suçlar konusunda uyguladığı yargılamalar, 2013 yılı itibariyle, hala sürmektedir. Yargı süreçleriyle ilgili örnekler vermek mümkündür.

Savaşlar sonrasında Yugoslavya devlet başkanı olarak söz konusu dönemde görev yapan Miloseviç, soykırım ve katliam suçlarından Lahey'de kurulan eski Yugoslavya için savaş suçları mahkemesinde yargılanmış ve suçlu bulunmuştur. Lahey mahkemesi Sırp istihbarat şefi Tolimir'i soykırım, savaş ve insanlık suçlarıyla birlikte 8000 Boşnak vatandaşın öldürülmesinden sorumlu tutmuş ve ömür boyu hapse mahkum etmiştir (euronews, 2012[79]). Aynı şekilde Sırp komutan Karadziç, soykırım amacıyla Hırvat ve Bosna toplumlarını zorla göç ettirme, öldürme, işkence etme gibi suçlardan ve 1995'de Srebrenitska'da 7000'den fazla erkeğin ve çocuğun öldürülmesi suçlarından hala yargılanmaktadır (Uluslararası Af Örgütü Raporu, 2010:87). Lahey'de, savaş suçları işledikleri yönündeki iddialarla Bosnalı Sırp komutanı Mladiç'in ve Hadziç'in yargılanmasına ise devam edilmektedir (Sabah,2012; euronews, 2011[80]).

Kosova Savaşı sırasında yaşanan savaş suçları ve insanlığa yönelik suçlar kapsamında yürütülen dava sonuçlarından da bazı örnekler vermek mümkündür. Eski Yugoslav Başbakan Yardımcısı Nikola Sainoviç, Yugoslav Ordu Generali Nebojša Pavkoviç ve Sırp Polis Generali Sreten Lukiç, 1999 senesindeki Kosova Savaşı sırasında binlerce Arnavut'u sınır dışı etmek, zorla yerlerini değiştirmek, cinayet ve tecavüz dahil olmak üzere zulmetmekten suçlu bulunarak Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından, 22'şer yıl hapis cezasına mahkum edilmişlerdir. General Vladimir Lazareviç ve Genelkurmay Başkanı Dragoljub Odjaniç sınır dışı etmeler, zorla yer değiştirmeler ve diğer insanlık dışı eylemlere yardım ve teşvik etmekten suçlu

[79]Euronews (2012). Tolimir'e müebbet hapis cezası, 12.12.2012. http://tr.euronews.com/2012/12/12/tolimir-e-muebbet-hapis-cezasi/, (Erişim Tarihi: 29.12.2012).
[80]Sabah (2012). Mladiç'in yargılanmasına devam diliyor, 21.08.2012, http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/08/21/mladicin-yargilanmasina-devam-ediliyor, (Erişim Tarihi: 20.12.2012); Euronews (2011). Croatian Serb Goran Hadziç denies war crimes, 08.24.2011, http://www.euronews.com/2011/08/24/croatian-serb-goran-hadzic-denies-war-crimes/, (Erişim Tarihi: 20.12.2012).

bulunarak her biri 15 yıl hapis cezasına çarptırılmışlar; eski devlet başkanı Milan Milutinoviç ise beraat etmiştir (Uluslararası Af Örgütü Raporu, 2010:282).

Eski İçişleri Bakan yardımcısı Vlastimir Dordeviç, Kosova'da insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları işlemekle suçlanmıştır. Bu suçlar arasında; 800,000 etnik Arnavut sivilin sınır dışı edilmesi ve 800'den fazla etnik Arnavut'un zorla kaybettirilmesine yol açan komutası altındaki polis suçlarından sorumlu olmak ve yeniden gömülmek üzere Sırbistan'a gönderilen cesetlerin saklanması için düzenlenen komployа önderlik etmek bulunmaktadır (Uluslararası Af Örgütü Raporu, 2010:282).

2.2.2.2. Savaşın gazetelerde sunumuna yönelik çalışmalar

Dünyada ve Türkiye'de savaşın haber fotoğraflarıyla gazetelerdeki sunumuna ilişkin bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda karşılaştırmalı nitel yorumlardan göstergebilime, görsel içerik analizlerinden çerçeveleme analizlerine kadar birçok farklı yöntem kullanılmıştır. Bu açıdan ilk olarak dünyada yapılan nicel ve nitel analizlere; sonrasında ise Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmalara yer vermek mümkündür.

Michael Griffin (2004:385-386), "Picturing America's 'War on Terrorism' in Afghanistan and Iraq Photographic Motifs as News Frames" isimli çalışmasında Time, Newsweek ve US News & World Report haber dergilerinde 1991 Körfez Savaşı, 2001 Afganistan işgali ve 2003 Irak işgalini, fotoğraflar ve illüstrasyonlar üzerinden nicel olarak analiz etmiştir.

Griffin (2004:385-386), 1. Körfez Savaşı'nda sıklıkla ABD askeri kuvvetlerinin donanımını gösteren fotoğrafların, ana tema olarak kullanıldığını belirtmektedir. Çalışmada yayın sıklığı açısından ABD askerleri, cephanelikleri ve ABD politik ve askeri liderleri en fazla fotoğrafın yayınlandığı kategoriler olmuştur. Böylece ABD'nin askeri gücünün ve savaş teknolojilerinin başarısının "reklamı" yapılmıştır. Bunun yanı sıra askeri harekatlarla ilgili fotoğraf sayısı düşüktür.

Griffin'in çalışması basında, özellikle Amerika'ya yönelik olarak gerçekleştirilen 9/11 saldırısıyla ve o dönemden sonra bir Amerikan politikası haline gelen "terörizme karşı savaş" anlatısıyla ilişkili olarak Afganistan ve Irak işgallerinin sunulduğunu göstermektedir. Afganistan saldırısı sırasında da "askerlere", "teknolojiye" ve

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

"silahlara" ilişkin fotoğraflar dikkat çekmektedir (Griffin, 2004:389). 2001'de yayınlanan fotoğraflar en yüksek oranda "ABD liderleri", "terörist/düşman liderler", "çatışmada olmayan/savaşmayan ordular" (non combat troops), "ABD silahları /cephanelikleri" kategorilerine aittir. Çalışma sonuçlarına göre 2001'de düşman olarak görülen tarafın ölümlerine ait fotoğraflar gazetelerde yer alırken, Amerikan askerlerinin ölümü gösterilmemiştir (Griffin, 2004:392). Bunun yanı sıra ABD basınında Afganistan tarafına ait İslam sembollerini taşıyan ya da Müslümanları saldırgan bir şekilde gösteren (taş atan Filistinli genç gibi) fotoğraflar da kullanılmıştır. Bu açıdan Griffin (2004:392-393), bu fotoğrafların ve haber öykülerinin ABD'de var olan "İslam stereotipini" ve "tehdidini" yansıttığını belirtmektedir.

Griffin'in çalışmasında yer alan ve 2003'de gerçekleşen 2. Körfez Savaşı'nda, "başat görsel söylem", diğer savaşlarla benzer şekilde, "durdurulamaz" ve "ezici" Amerikan askeri gücü olmuştur. En yüksek orana sahip olan kategoriler, "ABD silahları/cephanelikleri", hareket halindeki ordular ve ABD'nin politik liderleridir (Griffin:2004:397). Griffin (2004:396-397), bu savaşta yer alan iliştirilmiş gazetecilerin de etkisiyle Iraklı tutuklulara yardım eden askerler, hareket halindeki ordular, askerlerin cephe arkası ya da eve dönüş hikayelerinin ön plana çıkarıldığını belirtmektedir. Iraklıların bakış açısını yansıtan, Iraklıların yaşadığı alanların bombalanarak zarar görmesini gösteren, Iraklı, İngiliz ya da Amerikalıların savaştaki kayıplarını gösteren fotoğraflarsa bu yayınlarda yer almamıştır. Araştırma sonuçlarını değerlendiren Griffin(2004:397)'e göre haber fotoğrafları "bağımsız katkı" ya da eşsiz bir görsel bilgi" sağlamak yerine "haber anlatılarını güçlendirmektedir". Yayın organları ise Amerika'nın resmi politikasını destekler nitelikte yayın yapmaktadır.

Alexandre G. Nikolaev (2009:105) "Images of War: Content Analysis of the Photo Coverage of the War in Kosova" başlıklı çalışmasında Time, Newsweek ve US News & World Report haber dergilerinde Kosova Savaşı'yla ilgili yayınlanan fotoğrafları, içerik analizi yöntemiyle incelemiştir. Çalışma süresi, beş aylık bir zaman dilimiyle sınırlıdır. Çalışmada, savaş fotoğraflarında "Sırplara karşı belirgin bir eğilim" bulunduğu, çalışmanın istatistiki olarak ispatlanan hipotezi olarak sunulmaktadır.

Savaş fotoğraflarını; "ulusal üyelik", "genel konu", "insan tipi" (asker, sivil vd.), "fotoğrafların duygu durumu" (mood of photos; yurtsever, kahraman, korkak, neşeli vb.), "tutum" (olumlu, olumsuz vb.) ve "fotoğrafla ilişki" (association pictures)

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kategorileri çerçevesinde analiz eden Nikolaev (2009:116-117)'in çalışma sonuçları şu şekilde özetlenebilir: Fotoğraflarda Sırpların sivil kayıpları tamamen yok sayılmıştır; tüm sivillerin Sırplar tarafından öldürüldüğü işlenmiştir; Kosova Kurtuluş Ordusu (KLA/Kosovo Liberation Army)'nun "kıyım/vahşeti" gösterilmemiştir; Sırp siviller göz ardı edilirken sadece Slobodan Miloseviç ön plana çıkarılmıştır (Nikolaev, 2009:124). Nikolaev'in çalışma sonuçları, ABD gazetelerinin savaş fotoğrafları yoluyla taraflı bir gazetecilik anlayışı sergilediği ve Sırp karşıtı propaganda yaptığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

"A Visual Framing Analyses of British Press Photography During the 2006 Israel-Lubanon Conflict" başlıklı çalışmasında Katy Parry (2010), İngiltere basınından seçtiği The Times ve The Guardian gazetelerinde 2006 yılında gerçekleşen İsrail-Filistin çatışmalarını konu edinmiştir. Gazetelerdeki fotoğraf ve onlara eşlik eden metinleri araştırma kapsamına alan Parry (2010:72-75), görsel çerçeveleme analizi yöntemi kullanmıştır. Buna göre "uzaklık" (fotoğraftaki öznenin uzaklığı, yakın plan, orta plan vb.), "fotoğraftaki özne/tema" (politikacılar, siviller, askerler; İsrailli asker, hava saldırısı vb.) kategorilerine içerik analizi uygulayan Parry; fotoğrafların çerçeveleme kodlarını oluşturmuş ve hangi fotoğrafların Lübnan'ın ya da İsrail'in bakış açısını yansıttığını ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmanın sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür: İki gazete de görsel olarak çatışma dışında olan ve özellikle de "insan kayıbı"na (the human cost) odaklanan fotoğraflar kullanmışlardır; The Times, iki tarafın bakış açsını da eşit oranda yansıtmıştır; The Guardian okuyucularına Lübnan'daki tahribatı açık olarak yansıtmıştır; gazeteler en yüksek oranda sivillerin yaşamına odaklanan fotoğraflar yayınlamışlardır (Parry, 2010:81-82).

Dünyada savaşın gazetelerde sunumuna yönelik nitel çalışmalardan örnekler vermek de mümkündür. Örneğin gazetelerde 2. Körfez Savaşını inceleyen Barbie Zelizer (2006), bu fotoğrafları Vietnam, 1.Körfez Savaşı gibi daha önceki savaş fotoğraflarıyla karşılaştırarak savaş fotoğraflarının genel özelliklerini ortaya koymaktadır. Araştırmacıya göre bu alanda, yayınlanan savaş fotoğraflarının yayın sıklığı, estetik niteliği ve benzerliği olmak üzere üç özellik bulunmaktadır.

Yayın sıkılığı; savaş zamanlarında, barış zamanlarında olduğundan çok daha fazla ve çeşitte fotoğraf yayınlanması durumudur. Estetik nitelik, savaş fotoğraflarının yayınlanan diğer haber fotoğraflarından "estetik çarpıcılığın önplanda olması" ile

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

ayrıldığını belirtmektedir. Bu fotoğraflar çok daha büyük, renkli, akılda kalıcı, daha çarpıcı (dramatik) şok edici (sarsıcı), estetik olarak göze çarpan fotoğraflardır (Zelizer, 2006:123). Zelizer bu tarz fotoğrafların özellikle ödül kazanan fotoğraflar arasında yer aldığını belirtmekte, ancak bu kullanımlarıyla gazeteciliğin genel vurgulamalarının dışında olduğunu (non-journalistic) da eklemektedir.

Zelizer'in son tespiti, genelde tüm savaş fotoğraflarının birbirine olan benzerliği ve aşinalığı üzerinedir. Bu durumun nedeni ise daha önce çekilen savaş fotoğraflarının, fotoğrafçılara nasıl fotoğraflar çekeceği ya da gazetelerde savaşa ilişkin nasıl fotoğraflar kullanılacağına ilişkin geniş bir havuz sağlamasıdır. Genel olarak savaşlar; "kahramanlık (heroism), insani fedakarlık, vatanseverlik (patriotism) ve daha önceki savaş fotoğraflarına da eşlik eden ulus-devletin önemine ilişkin mesajlarla birlikte düzenlenmekte, aktarılmaktadır" (Zelizer, 2006:124-125).

Zelizer'in çalışma sonuçlarına benzer bir biçimde Michael (Griffin (1999) de "The Great War Photographs Constructing Myths of History and Photojournalism" isimli çalışmasında savaş fotoğraflarındaki şiddet, cesaret, kahramanlık, kurban olma ve trajedi gibi mesajların önemine değinmektedir. Basında yayınlanan savaş fotoğraflarından yola çıkan Griffin (1999), çalışmasında savaş fotoğraflarının genel özelliklerini de ortaya koymaktadır. Griffin (1999:129)'e göre savaş fotoğraflarında uygulanan çekim teknikleri ve kompozisyonlar, görsel anlatımın yerleşmiş kurallarına bağlıdır. Savaş fotoğrafları "kültürel", "profesyonel" ve "ulusal" mitleri içermektedir. Dolayısıyla bu fotoğraflar bir şeyi "tanımlama ya da tasvir etmekten çok, mit seviyesinde iş gören semboller" ve imajlarla "sarmalanmışlardır" (Griffin,1999:129).

Jhon Taylor (1991:24), "War Photography: Realism in the British Press" isimli çalışmasında, İngiliz basınında yayınlanan 1. ve 2. Dünya savaşı, Falkland ve Kuzey İrlanda çatışmalarına ait fotoğrafların "ulusal mitoloji anlatılarıyla" ilişkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Ulusal mitoloji; vatana hizmet, vatanseverlik (patriotic duty) ve ulusal bütünlüğe ilişkin resmi anlatılarla ilişkilidir. Belirli temaların yazılı basın tarafından ön plana çıkarılmasına dayanan çalışma sonuçlarına göre, İngiliz hükümetinin sansürüne uğrayan 1. ve 2. Dünya savaşına ilişkin fotoğraflar, İngiliz basınına "savaş alanı" ve "evle ilgili" kahramanlık anlatıları (savaşa giden ve görevini başarıyla tamamlayıp dönen erkek) şeklinde yansımıştır. Bu fotoğraflarda gönüllülük, "kendini kurban etme cesareti" gibi mesajlar hem askerler hem de siviller için

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kullanılmıştır. Benzer bulgular, Falkland çatışmaları için de geçerli olmuştur (Taylor,1991'den aktaran Griffin, 1999, s.130) .

Christina Konstantinidou (2007), "Death, Lementation and the Photographic Representation of the Other During the Second Iraq War in the Greek Newspaper" isimli çalışmasında, Yunanistan gazetelerinde yayınlanan 2. Körfez Savaşı'na ait haber fotoğraflarını sosyal-göstergebilim yöntemiyle analiz etmiştir. Konstantinidou, çalışmasını, Yunan basınında 2 Nisan 2003 tarihinde yayınlanan, savaşta ölen çocuğunun ardından "feryadeden -Iraklı-baba" (the wailing father) ve bu kişinin ailesine ait fotoğraflarla sınırlandırmıştır.

"Ölüm" ve "ağıt"ın görsel olarak inşa edilmesi, sosyo-kültürel bağlam ve anlamın inşası açısından fotoğrafları analiz eden Konstantinidou (2007:161)'nun araştırma sonuçları şu şekilde özetlenebilir: Körfez Savaşının sunumu, "Yunan kamusal alanının" ve başat politik kültürün siyasallaşması üzerinden çerçevelenmiştir". Bu sunumda, savaş karşıtlığı, Amerikan karşıtlığı, küreselleşme karşıtlığı ve "üçüncü dünyacılık" gibi olgular rol oynarken, gazeteler savaştaki insan kayıplarına odaklanarak okuyucular ve savaş kurbanları arasında bir dayanışma bağı inşa etmeye çalışmaktadır. "Ötekinin" sunumu olarak "feryadeden baba" fotoğrafları, aynı zamanda oryantalizme dayanan biz ve ötekiler ayrımını da yeniden üretmiştir.

Wendy Kozol (2004:5) "Domesticating NATO's War in Kosovo/a: (In)Visible Bodies and the Dilemma of Photojournalism" çalışmasında; Time, Newsweek ve U.S. News & World Report haber dergilerinde, Sırbistan'a yönelik NATO hava saldırısının sunulmasına odaklanmıştır. Çalışması, Balkanlarda yaşanan "şiddetin travmatik etkisinin" belgelenmesinde "foto muhabirlerinin karşı karşıya olduğu paradoksu" ortaya koymayı ve NATO'nun gerçekleştirdiği askeri müdahaleyi haklı çıkarmak için toplumsal cinsiyet, cinsellik, ırk ve ulus ideallerinin nasıl kullanıldığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Kozol (2004:7-17), haberlerin birbirine benzerliğine dayanan "konusu", "anlatı stratejileri" ve "tekrar eden belirli fotoğrafları" içeren görseller üzerinden, iki hafta ile sınırlı olan, nitel bir analiz gerçekleştirmiş ve çalışmasını nicel verilerle de desteklemiştir. Haber ve fotoğrafları içeren nicel-nitel verilere göre üç gazete de "Amerikalıların tehlikeli bir bölgeden Kosovalı kurbanları kurtardığı anlatısını" benimsemiştir. Fotoğraflarda Amerikan askerleri, askeri teknolojisi, liderleri ön plana

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

çıkarılmıştır. Miloseviç ise milliyetçi bir "diktatör" olarak ve 2. Dünya Savaşı, etnik temizlik ve soykırım konusunda Hitler'le bağlantı kurularak yansıtılmış; böylece bir anlamda Sırbistan'ın da "uygar bir ulus olmaktan uzak" (outside of civilized nationhood) olduğu ima edilmiştir.

Çalışma sonuçlarına göre fotoğraflarda Kosova kültürüne, farklılıklarına, yaşamına yer verilmemekte göç, şiddet görme, yardıma muhtaç olma gibi olgular üzerinden Kosovalılar kurban olarak sunulmaktadır. Kosovalı kurbanlara ilişkin fotoğraflarda özellikle kadınlar ve çocuklar ön plandadır. Bu durum Kozol (2004:15) tarafından, haber fotoğrafçılığının Kosova krizinin düzdeğişmecesi olarak kadın ve çocuk bedenlerini kullandığı şeklinde yorumlanmaktadır. Kozol (2004:15), bu ve benzeri fotoğrafların özellikle Batı Hıristiyan sanat tarihine/ikonografisine özgü "anne ve çocuk" (Madonna and child) temsilinin yeniden canlandırılması olduğuna da dikkat çekmektedir.

Savaşın gazetelerde haber fotoğraflarıyla sunumu konusunda Türkiye'de de bazı araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar yüksek lisans tez çalışmaları[81] ve diğer bilimsel çalışmalardan oluşmaktadır.

Uğur Günay (2002), "Kore Savaş Fotoğrafları ve Türk Basını" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, Hürriyet, Vatan, Cumhuriyet ve Ulus gazetelerinde Kore Savaşının başlangıcından bitişine kadar olan dönemde ne tür fotoğraflar yayınlandığını incelemiştir. Çalışma daha çok yayınlanan fotoğrafların tanımlanmasına ve açıklanmasına dayanmaktadır.

Günay (2002:175), Kore Savaşı'nda Türk gazetecilerin çektikleri fotoğrafları da değerlendirmiş ve bu fotoğrafların genel anlamda savaşın gerçekliğini aktarmaktan uzak olduğu yorumunda bulunmuştur. Bunun yanı sıra Günay (2002:175), gazetelerde Türk askerlerinin savaş alanındaki yaralı, ölü ya da olumsuz herhangi bir durumdaki görüntülerine yer verilmediğini; muhabirlerin Korelilerle ve askerlerle birlikte yer aldıkları fotoğrafların ise sıklıkla gazetelerde yer aldığını belirtmektedir. Cumhuriyet gazetesi muhabirinin poz verdiği fotoğrafların gazetedeki savaş haberleriyle birlikte

[81]Türkiye'deki yüksek lisans çalışmaları, Yök Tez Tarama Merkezi'nden edinilmiştir. "Savaş fotoğrafi" anahtar kelimeleriyle yapılan taramada, gazeteler ve genel anlamda yazılı basında savaşın haber fotoğraflarıyla sunumuna yönelik tez çalışmalarına ulaşılmıştır. Tarama sırasında, okuyucuya açık olmadığı için Elitok (2011)'un "Savaş fotoğraflarının tarihsel süreç içinde incelenmesi ve zaman içindeki değişimi" ve Akova(2011)'nın "Savaş fotoğrafında gerçeklik" başlıklı yüksek lisans tez çalışmalarına ulaşılamamış; bu nedenle ve çalışmaların özet bilgilerinden de yola çıkılarak, söz konusu çalışmalar değerlendirilemeye alınmamıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yayınlanmasını ise muhabirin gerçekten savaşta olduğuna ilişkin bir belge olarak sunulduğu şeklinde yorumlamaktadır. Günay (2002:175), çalışma sonuçlarını şu şekilde özetlemektedir:

> "Türk askerinin gücünü, üstün askeri birikimini, korkusuzluğunu, yorulmazlığını, şefkatini (bu kelimeler özellikle fotoğraf altlarında daha abartılı olarak kullanılmıştır.) vurgulayan fotoğraflar, tarafsız bir gözle savaşı belgelemekten çok uzak, hatta milliyetçilik propagandası yapar nitelikteydi. Askerleri morali, keyfi ve gücü yerinde gösteren fotoğraflar arasında askerlerin saz çalarken, eğlenirken, mektup yazarken ve özellikle esirlerle birlikte görüntülendiği hatıra fotoğrafları da bulunuyordu. Türk askerlerinin Koreli sivil halka karşı çok yardımsever olduğuna, çocuklarla çok iyi anlaştığına, onlarla yemeğini paylaştığına dair fotoğraflar çekildi. Türk Tugayı tarafından kurulan ve 200 öğrencisi olan Yatılı Ankara İlkokulu'na gerek haberlerde gerekse fotoğraflarda sıkça yer verildi. Böylece, askeri dünyanın öteki ucunda savaşan Türk vatandaşlarına, Türk askerinin sadece kendi ülkesi için değil dünya barışı için de fedakarlıkta bulunduğunu kanıtlamak ve desteği arttırmak amaçlandı. Her gazetenin sayfalarında kendi gazetelerini okuyan asker ve sivil halk fotoğrafları, 'Korede bile savaşa dair haberler bizim gazetemizden okunuyor' şeklindeki alt yazılarla yayınlanıyor, böylece gazetenin de reklamı yapılıyordu" (Günay, 2002:175).

Semiha Topbaş (2011), "War Photography: A Semiotic Analysis of Photographs in Turkish National Press During the Cyprus Operation in 1974" isimli yüksek lisans çalışmasında, Kıbrıs Operasyonu'na yönelik olarak Hürriyet ve Milliyet gazetelerinde yayımlanmış olan fotoğrafları incelemiştir. Çalışma, göstergebilimsel yöntemden yola çıkılarak hazırlanmış ve "nasyonalizm/şovenizm" kavramları bağlamında fotoğrafların yorumlanmasına dayanmıştır. "Türk Kıbrıs'ının masumiyeti", "çocuk katliamı", "Girne Beş Parmak Dağlarında Türk bayrağı dalgalanıyor" gibi konu başlıklarına ayrılarak seçilen fotoğrafların analiz edildiği çalışma; fotoğraflarda Kıbrıs Türklerinin, Türk ordusunun ve hükümetinin meşru gösterildiği üzerinde durmaktadır.

Çalışmanın bulgularını şu şekilde özetlemek mümkündür: "Meşrulaştırılan savaş yoluyla yaratılan kamuoyu" (fotoğraflar milli değerleri, kahramanlığı ve "ötekinin

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

acımasızlığını" göstermektedir), "yurtsever duygular yoluyla bir öteki yaratma", milli birliktelik yaratma (holding national unity up), "masumiyet ve sivillerin kullanımı" (Kıbrıs Türkleri olan sivillerin öldürülmesinin gösterilmesi vb. yoluyla savaşa meşruiyet kazandırılması), "basın-hükümet ilişkileri" (Türk hükümeti basını manipüle etmiş, basın da hükümet kararlarına uygun yayın yapmıştır) (Topbaş: 2011:72-75). Araştırmacının temel çıkarımı ise yazılı basının özellikle savaşlar sırasında siyasi, politik konjonktüre uygun hareket ettiği ve milli değerlerle ilgili olarak toplumsal hafızayı inşa ettiği yönündedir (Topbaş, 2011:4).

Nazım Serhat Fırat (2008) "Savaş Fotoğraflarının Kullanımı Bağlamında Propaganda ve Manipülasyon" isimli yüksek lisans tez çalışmasında, Kırım Savaşı'ndan başlayarak 2. Körfez Savaşı'na kadar birçok savaşta yazılı basında ve diğer alanlarda kullanılan fotoğraflara, propaganda kavramı üzerinden yaklaşmıştır. Kuramsal bir yapıya sahip olan çalışma, fotoğraf tarihinden ve basında yer alan fotoğraf örnekleriyle desteklenmiştir. Çalışma, fotoğrafa eklemlenen fotoğraf altı yazısı, manşeti gibi öğelerin; foto muhabirinin bakış açısı ve ekonomi-politik açıdan şekillenen editöryal seçimlerin yanı sıra savaşa ilişkin üretilen diğer metin ve görsellerin de bir savaşa yönelik kanaat oluşumunda etkili olduğu görüşünü vurgulamaktadır (Fırat, 2008:143)

Türkiye'de yapılan yüksek lisans çalışmaları dışında, konu ile ilgili olarak ulaşılan diğer araştırmalardan örnekler vermek de mümkündür. Zorcu (2007:43-56), "Hürriyet'in Irak Savaşı'nda Tarafların Orduları Hakkındaki Görsel Sunumu" başlıklı çalışmasına, savaştaki ordulara (askerler, teçhizatlar, faaliyetler, stratejiler vb.) ilişkin haber fotoğraflarının yanı sıra grafik, imaj ve haritaları da dahil etmiştir. 19 Mart 2003 ve 10 Nisan 2003 tarihleri arasında yayınlanan bu öğeleri hem nicel içerik analizi hem de nitel görsel analiz tekniği kullanarak inceleyen Zorcu (2007:54), Hürriyet gazetesinin "ABD'nin yaratmak istediği portreye bağlı kalarak" savaşı sunduğuna ve kaynak kullanımı açısından da uluslararası medya tekellerine bağlı olduğu sonucuna varmaktadır.

Çalışmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir: Irak ordusu, askerleri, direnişçileri yok sayılmış; bombardıman uçaklarına yönelik görsel anlatıda sıcak savaş olgusu tahrif edilerek, savaş "bedenden/insandan uzaklaştırılmış"; Irak halkının zarar görmeyeceği izlenimi yaratılarak savaşın hedefi ve Irak, Saddam'a indirgenmiş; ABD askerleri isim ve bilgileriyle "özne"leştirilmiş; ABD ve koalisyon güçlerinin orduları/askerleri güçlü

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

ve yardımsever olarak, Irak'ınkilerse yenik, güçsüz, ümitsiz bir biçimde gösterilmiş; "sivillere yönelen namlularsa haklılaştırılmaya" çalışılmıştır (Zorcu, 2007:53-54). Zorcu'nun bulguları, bir savaştaki tarafların orduları ve askerleri üzerinden gazetenin savaşa yönelik taraflılığını göstermektedir. Bu açıdan çalışmanın yaslandığı kuramsal çerçeve ise ekonomi-politik yaklaşım olmuştur (Zorcu, 2007:46).

Alev Fatoş Parsa (2004) "Visual History: Image as a Weapon" çalışmasında 2. Körfez Savaşı'na ait olan ve Vatan gazetesinde yayınlanan "Beyaz bayrak" fotoğrafını göstergebilim yöntemi kullanarak çözümlemiştir. Göstergebilimsel analizi yan anlam, düzanlam, mit düzeylerinin yanı sıra paradigmatik açıdan da ele alan Parsa (2004), fotoğrafta ABD askerlerinin güçlü, Iraklıların güçsüz ve yenilmiş olarak gösterildiği; fotoğrafın mit açısından "başat militarist hükümet", "dini ideoloji" gibi anlam yapılarına dayandığı; paradigmatik açıdan ise "Bush-Saddam", "Savaş-Barış", "Saldırgan-Kurban", Hıristiyan-Müslüman gibi zıtlıklar içerdiği üzerinde durmaktadır. Parsa (2004)'ya göre bu fotoğraf, ideolojik açıdan "güçlünün zayıf üzerindeki otoritesini göstermektedir".

Ali Bayraktaroğlu (2013[82]), "İkinci Körfez Savaşı'nda Fotoğraf ve Propaganda" isimli çalışmasında 2. Körfez Savaşı'nın dünya ve Türkiye'deki televizyon ve yazılı basında görsel olarak sunumuna odaklanmakta; araştırmacı tarafından haber, görüntü ve fotoğraflardan örnekler verilerek ABD politikası tartışılmaktadır. Bayraktaroğlu çalışmasında, özelikle Irak lideri Saddam Hüseyin'in "eli silahlı", saldırgan bir biçimde aktarıldığı; ABD'li askerlerin sivillere yardımını gösteren fotoğraflar kullanılarak da sivillere zarar verilmediği imajının "ekilmek" istendiği gibi yorumlarıyla, ABD'nin savaş sırasında yürüttüğü propaganda ve manipülasyon olguları üzerinde durmaktadır.

Dünyada ve Türkiye'de savaşların haber fotoğrafları yoluyla sunumunu konu edinen çalışmalara yönelik genel bir değerlendirmede bulunmak mümkündür. Söz konusu çalışmalar; fotoğrafların propaganda, manipülasyon amacıyla kullanılması ya da daha genel bir tanımlamayla yayın kuruluşlarının savaşanlara yönelik taraflılığını konu edinmektedirler. Bu açıdan çalışma sonuçları, kahramanlık ve vatanseverlik gibi durumlar açısından milliyetçiliğe; askeri gücün, savaş teknolojilerinin ve savaşın

[82]A. Bayraktaroğlu. İkinci Körfez Savaşında Fotoğraf ve Propaganda. Belgesel Fotoğraf: http://www.belgeselfotograf.com/aid=100.phtml, (Erişim Tarihi: 02.01.2013).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yüceltilmesi bağlamında militarizme; savaş dönemlerindeki kadınlık ve erkeklik rolleri açısından da toplumsal cinsiyete[83] yönelik olgu ve mitlere dikkat çekmektedir.

Araştırma sonuçları savaşın sunumunda; haklı "biz" ve haksız "ötekinin" kurulmasında; savaşların meşruiyetinin ya da haklı ve haksız saldırıların anlamlandırılmasında; savaşa yönelik milli, kültürel, dini ya da politik duyguların harekete geçirilmesinde; güçlü ve güçsüz ya da kurban ve caninin tanımlanmasında haber fotoğrafının rolünü vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra söz konusu araştırmalar fotoğraflara eşlik eden haber, başlık ve fotoğraf altı yazı gibi metinlerin bu fotoğrafların anlamlandırılması ve anlamın yönlendirilmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

Dünyada ve Türkiye'de savaşların haber fotoğrafları yoluyla sunumuna yönelik çalışmaları Yugoslavya savaşları bağlamında değerlendirmek de mümkündür. Buna göre çalışmaların Yugoslavya savaşlarını bir bütün olarak ele almadıkları görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar Kosova ya da Bosna gibi, söz konusu savaşların bir bölümünü oluşturan savaşlara odaklanmaktadır. Diğer taraftan gerek dünya gerekse Türkiye'ye ilişkin literatürde, Yugoslavya savaşlarının Türkiye yazılı basınında haber fotoğraflarıyla sunumuna yönelik çalışmaların yer almaması da dikkat çekmektedir. Bu durum, bir eksiklik olarak görülmektedir.

[83]Militarizm, sadece askerlikle ilgili bir ideoloji değil; tüm "topluma biçim vermeye" çalışan bir ideoloji ve pratiktir. Militarize olmuş bir toplumda, siviller, kadınlar ve çocuklar dahil olmak üzere tüm toplum "askeri değerler ve normlar çerçevesinde" eğitilir; bu çerçevede davranmaya "çağrılır" ve askerlik bir yaşam biçimi haline getirilir (Belge, 2012:150). Dolayısıyla, militarizmde herhangi bir tehlike karşısında tek çözüm olarak, "en fazla şiddet içeren yöntemin" tercih edilmesi ve savunulması söz konusudur. (Belge, 2012:152). Bunun yanı sıra militarizm, milliyetçilik ve toplumsal cinsiyet birbiriyle iç içe geçmiş olgulardır. Milliyetçilik militarizmi gerektirir. "Zorunlu askerlik anlayışına dayalı vatandaş orduları ile ulus devletler, militarizasyon ile uluslaşma, militarizm ile milliyetçilik modern dünyanın elele yürüyen kurum, süreç ve ideolojileridir" (Altınay ve Bora, 2002:140-141). Toplumsal cinsiyet ise genel anlamda kadınlık ve erkekliğin, biyolojik farklılıklarının yanı sıra, toplumsal/kültürel/tarihsel olarak belirlendiğini ve öğrenilen bazı rol/davranışlar tarafından biçimlendirildiğini belirtmek amacıyla kullanılmaktadır (Alankuş, 2007:28). Bu açıdan varolan kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe ya da hiyerarşiye dayalı olan toplumsal cinsiyet ilişkilerini de söz konusu sosyo-kültürel, ekonomik ve politik yapılar yaratmaktadır. Özetlemek gerekirse milliyetçilik de militarizm de bir toplumsal cinsiyet hiyerarşisini; milliyetçilik ve militarizme uygun olarak kadınlık ve erkeklik rollerinin belirlenmesini beraberinde getirmektedir (Enloe, 2002:216-222).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

3. Yöntem

Bu çalışmada, alanyazın bölümüne ilişkin olarak literatür taraması yapılmıştır. Bunun yanı sıra kuramsal bölümlerin desteklenmesi amacıyla, Türkiye'deki savaş foto muhabirleri ve fotoğraf editörleriyle gerçekleştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşmelerin değerlendirmeleri de alanyazın bölümünde yer almıştır. Görüşmelerden elde edilen değerlendirmeler, haber fotoğraflarının analizi sonucunda elde edilen verilerle birlikte sonuç bölümünde tartışılacaktır. Türkiye yazılı basınında yayınlanan Yugoslavya savaşlarına ilişkin haber fotoğraflarının analizi aşamasında ise göstergebilimsel çözümleme yöntemine başvurulmuştur. Bu çalışmadaki nitel bulguları desteklemek amacıyla da görsel içerik analizine başvurulmuştur. Dolayısıyla çalışmada hem nicel hem de nitel araştırma yöntemi bir arada kullanılmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Yugoslavya savaşlarına ilişkin haber fotoğraflarının Türkiye ulusal yazılı basınında nasıl yer aldığına ilişkin yapılan fotoğraf analizi kapsamında kullanılacak yöntem, nicel bir araştırma yöntemi olan görsel içerik analizi ve nitel bir araştırma yöntemi olan göstergebilimsel analizdir. Görsel içerik analizi; fotoğrafların boyutu, kaynağı, sayfanın neresinde yayınlandığı, hangi savaşa ait olduğu ve gözle görülür temaları üzerinde dururken; fotoğrafların göstergebilimsel analiziyle, fotoğraflarda ilk bakışta görülmeyen ve tam anlamıyla açık olmayan anlam yapıları üzerinde durulmuştur. Çalışmada nicel veriler, nitel verileri desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Medya çalışmalarında, okuyucuya aktarılan iletilerin analizine dayanan bu aşamada özellikle, savaşta yer alan kişi ya da tarafların savaş fotoğraflarıyla okuyuculara nasıl sunulduğu üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Ancak sadece haber fotoğraflarının analizine odaklanmak, iletilerin okuyuculara aktarımını ölçmekle sınırlı kalacağından fotoğrafların üretim aşamasına ilişkin olarak da savaş foto muhabirleri ve fotoğraf editörleriyle gerçekleştirilen görüşmelere başvurulmuştur. Bu görüşmeler, yarı yapılandırılmış olarak gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada Türkiye'deki savaş foto muhabirlerinin savaş foto muhabirliği konusundaki düşünceleri ve savaş bölgelerindeki mesleki pratikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ulusal basında görev alan fotoğraf

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

editörleriyle gerçekleştirilen görüşmelerde ise fotoğraf editörlerinin gerek fotoğraf üretiminde gerekse yayınlanma süreçlerinde oynadıkları rol ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gerek ileti sürecine yönelik yapılan çözümlemelere gerekse üretim aşamasına yönelik değerlendirmelere ilişkin bulgular, sonuç bölümünde tartışılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmaya, 1991-1995 ve 1998-1999 yılları arasında yaşanan Yugoslavya savaşlarına ilişkin olarak, Türkiye yazılı basınında yayınlanan haber fotoğrafları, haber fotoğraflarına eşlik eden fotoğraf altı yazıları ve haber başlıkları dahil edilmiştir. Bunun nedeni savaşta foto muhabirliği ile de ilişkili olan savaş muhabirliğinin, Türkiye'de özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ve Yugoslavya savaşlarıyla yaygınlaşmaya başlamasıdır.

Araştırma kapsamına alınan Yugoslavya savaşları, özellikle 1991 ve 1995 arasındaki dönemde yoğun sıcak çatışmaların yaşandığı Hırvatistan, Slovenya, Bosna savaşları ve 1998-1999 yılları arasında gerçekleşen Kosova Savaşı'dır. Örneklem olarak seçilen bu savaşlar; 25 Haziran 1991'den 21 Kasım 1995'deki Dayton Antlaşmasına kadar süren Hırvatistan Savaşı'nı, 25 Haziran 1991'den 7 Temmuz 1991'de yapılan Brioni Antlaşmasına kadar süren Slovenya Savaşı'nı, 3 Mart 1992 tarihinden Dayton Antlaşmasına kadar süren Bosna Savaşı'nı ve 28 Şubat 1998'de başlayıp 9 Haziran 1999'da Yugoslavya Parlamentosu'nun Kosova Barış Planı'nı kabulüyle sona eren Kosova Savaşı'nı kapsamaktadır. Dolayısıyla bu savaşların ve savaş tarihlerinin belirlenmesinde, yargısal örneklem alma yoluna gidilmiştir. Olasılıkçı olmayan örneklem türü içinde yer alan yargısal örneklemde; araştırmacı çalıştığı nüfusa ilişkin belirli özellikleri örnekleminin içine dahil etmekte ve bir seçim süreci sonucunda örneklemi belirlemektedir (Geray, 2004:104-107).

Yazılı basında olayların haber olarak yer alma sürecinin bir gün sonrası olduğu uyarınca, savaşların başlangıç ve bitiş tarihleri şu şekilde düzenlenmiş ve örnekleme dahil edilmiştir: 26 Haziran 1991-22 Kasım 1995, Hırvatistan Savaşı; 26 Haziran 1991-8 Temmuz 1991, Slovenya Savaşı; 4 Mart 1992-22 Kasım 1995, Bosna Savaşı; 1 Mart 1998- 10 Haziran 1999, Kosova Savaşı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Türkiye yazılı basınında yer alan ulusal gazeteler evreninde araştırmaya dahil edilen gazetelerin örneklem olarak seçiminde kullanılan ölçüt, gazetelerin farklı yayın politikaları ve farklı sahiplik ilişkileri olmuştur. Ancak gazetelerin seçimindeki ilk ölçüt, araştırmanın kapsamını belirleyen savaşların gerçekleştiği 1991 ile 1999 yılları arasında yayınlanmaya devam etmeleri olmuştur. Bu gazeteler arasından ikinci bir ölçüt belirlenmiş ve gazeteler arasında farklı yayın politikalarına sahip olmalarına ilişkin bir seçime gidilmiştir. Bunun yanı sıra gazetelerin farklı sahiplik yapıları da göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre beş gazete belirlenmiştir. Bunlar Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Zaman ve Türkiye gazeteleridir. Dolayısıyla gazetelerin seçilmesinde de yargısal örneklem alma yoluna gidilmiştir.

Zaman ve Türkiye gazeteleri Topuz (2003:411)'un özellikle "İslami", "muhafazakar" basın olarak adlandırdığı yayınlar arasında bulunmaktadır. Hürriyet ve Sabah gazeteleri "ana damar/liberal basını" temsilen seçilmişlerdir. Anadamar ya da yaygın basın olarak nitelenen Hürriyet ve Sabah gazeteleri Türkiye'deki medya sahiplik ilişkileri açısından da en önemli ve güçlü iki grubun gazeteleridirler. Cumhuriyet gazetesi ise "Atatürkçü" ve merkez solda yer alan yayın politikası (Topuz, 2003: 162; Koloğlu, 2006:159) nedeniyle araştırma kapsamına alınmıştır. Yayın politikalarındaki bu farklılığın, savaşın haber fotoğrafı olarak sunumunda, gazeteler arası bir karşılaştırma imkanı sağlayacağı düşünülmüştür.

Basın İlan Kurumu Genel Müdürlüğü (2010) tarafından, Türkiye ulusal basını üzerine, söz konusu tarihler arasında gerçekleştirilen istatistiklere göre bu gazeteler söz konusu dönemde yıllık tiraj açısından ilk beşe giren gazeteler arasında yer almışlardır. Araştırmaya dahil edilen Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazeteleri özellikle 1991-1999 yılları arasında gerçekleşen tiraj raporlarında dikkati çekmektedirler. Dolayısıyla Türkiye'de bulunan gazete okuyucuları, Yugoslavya savaşlarını en çok Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinin yayınladığı savaş fotoğraflarından takip edebilmişlerdir.

Araştırmaya dahil edilen gazetelerin kuruluş tarihleri ve 2010 yılı itibariyle sahiplik yapıları aşağıda verilmektedir (BYEGM, 2010[84])

1. Cumhuriyet Gazetesi: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayın Anonim Şirketi'ni (A.Ş.) temsilen Cumhuriyet Vakfı adına, yönetim kurulu başkanı ve imtiyaz sahibi Orhan Erinç'tir. Gazetenin kuruluş tarihi 7 Mayıs 1924'dür.

[84]BYEGM/T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Müdürlüğü (2010). Gazeteler. http://www.byegm.gov.tr/content.aspx?s=Gztlr, (Erişim Tarihi: 02.02.2010).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

2. Hürriyet Gazetesi: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.'ye bağlı olarak çalışan gazete, Aydın Doğan'ın sahip olduğu Doğan Medya Grubu içinde yer almaktadır. Gazetenin kuruluş tarihi 1 Mayıs 1948'dir.

3. Sabah Gazetesi: Turkuvaz Gazete Dergi Basım A.Ş. adına yayın sahibi Ahmet Çalık'tır. Kuruluş tarihi 22 Nisan 1985'dir.

4. Zaman Gazetesi: Feza Gazetecilik A.Ş. adına imtiyaz sahibi Ali Akbulut'tur. Gazetenin kuruluş tarihi 3.11.1986'dır.

5. Türkiye Gazetesi: İhlas Holding A.Ş.'ye bağlı olan gazetenin İhlas Gazetecilik A.Ş. adına yayın sahibi ve yönetim kurulu başkanı A. Mücahid Ören'dir. Kuruluş Tarihi 22 Nisan 1970'dir.

Araştırmanın gerçekleştirildiği 1991-1999 yılları göz önünde bulundurularak, gazetelerin sahiplik yapıları konusunda bazı ek bilgilere yer vermek gerekmektedir. Türkiye basınında özellikle 1980 sonrası dönemde gerçekleşen ve tekelleşme eğilimi taşıyan bir sermaye gruplaşması söz konusu olmuştur (Sönmez, 2003:40-49). Araştırmada kapsamında olan ve söz konusu dönemde herhangi bir sermaye grubuyla ilişkili olmayan tek gazete Cumhuriyet gazetesidir. Hürriyet Grubu içinde yer alan Hürriyet gazetesi, 1995 yılında bu grubun Aydın Doğan tarafından satın alınmasıyla Doğan Holding bünyesinde yer almaya başlamıştır (Sönmez, 2003:43). Sabah gazetesi söz konusu dönemde Dinç Bilgin'in sahibi olduğu Medya Holding Grubu içinde yer almaktadır (Koloğlu, 2006:147; Sönmez, 2003:44). Söz konusu dönemde Zaman gazetesi, Feza; Türkiye gazetesi ise İhlas Grubu içinde yer almışlardır.

Çalışmada örneklem olarak belirlenen Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Zaman ve Türkiye gazetelerine Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Merkezi'nden ulaşılmıştır. Ancak gazetelerin bazı sayılarında ve araştırmaya dahil edilen sayfalarında eksiklikler belirlenmiştir. Söz konusu eksik gazetelere ise Ankara'da bulunan Milli Kütüphane'den ulaşılmaya çalışılmıştır. Taramalar sonucunda Hürriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinin bazı sayılarının eksik olduğu tespit edilmiş; dolayısıyla çalışma kapsamına alınamamıştır. Bu eksiklikler şunlardır: Hürriyet gazetesi 1 ve 26 Haziran 1991, 1 Aralık 1993, 6 Ekim 1993, 1 Ağustos 1995. Sabah gazetesi 26 ve 31 Haziran 1991, 5-6 ve 23 Nisan 1992, 13 Haziran 1992, 14 Temmuz 1992, 5 Mart 1999, 4 Nisan 1999. Türkiye gazetesi 12-13 ve 14 Haziran 1993. Zaman gazetesi 26 Haziran 1991, 5-6 Nisan 1992, 9 Haziran 1992, 12 Mart 1994, 1 Temmuz 1994.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Çalışma, örnekleme dahil edilen ve ulaşılabilen gazetelerin Yugoslavya savaşlarına ilişkin yayınladığı 2391 haber fotoğrafı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu çalışmanın alanyazın bölümünü desteklemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanıldığından, görüşmenin katılımcılarıyla ilgili örneklem alma sürecine değinmek de yerinde olacaktır. Fotoğrafların üretim aşamasına ilişkin olarak foto muhabirleri ve fotoğraf editörleriyle yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda her iki gruba ilişkin olarak da yargısal örneklem alma yoluna gidilmiştir. Görüşmenin amacıyla da ilişkili olarak foto muhabirleri konusunda yapılan örneklemin evrenini; savaşlarda foto muhabiri olarak yer almış, savaş fotoğrafları dünya ve Türkiye basınında yayınlanmış ve sergilerde kullanılmış olan Türkiyeli foto muhabirleri oluşturmaktadır. Bundan yola çıkarak örneklem almada, çalışmanın fotoğraf analizi bölümüyle de ilişkili olan Yugoslavya savaşları kapsamında gerçekleşen savaşlardan herhangi birinde foto muhabiri olarak yer almış olmak ve şimdiye kadar en az iki savaşta foto muhabiri olarak yer almış olmak kriterleri uygulanmıştır. Söz konusu kriterlere yönelik literatür taraması ve Türkiye Foto Muhabirleri Derneği Başkanı Rıza Özel ve Uğur Kavas ile yapılan görüşmeler sonucunda belirli isimlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra örneklem seçiminde kartopu örneklemi de kullanılmıştır. Kartopu örnekleminde başlangıçta ulaşılan kişiden, bir diğer kişinin ismini vermesi istenmekte ve böylece ulaşılabilen bir örneklem yaratılmaktadır (Geray, 2004:109). Buna ilişkin olarak örneğin Ümit Bektaş'la yapılan görüşme sonrasında Mürselin Tan'ın ismine ve iletişim bilgilerine; Coşkun Aral ile yapılan görüşme sonrasında ise Ramazan Öztürk'ün isim ve bilgilerine ulaşılmıştır. Fotoğraf editörlerine yönelik olarak ise farklı sahiplik yapısı ve yayın politikasına sahip ulusal gazetelerden bir seçime gidilmiştir. Bu gazeteler; Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Zaman ve Türkiye gazetesi olarak belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Tekniği

Çalışma kapsamında belirlenen araştırma sorularına yanıt bulmak ve örneklem içinde yer alan gazetelerdeki haber fotoğraflarında Yugoslavya savaşlarının görsel olarak nasıl sunulduğunu ortaya çıkarmak amacıyla göstergebilimsel analiz yöntemine başvurulmuştur. Nitel bulguları desteklemek amacıyla da görsel içerik analizine

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

başvurulmuştur. Görsel içerik analizi kapsamında ilk olarak toplam 11 kategori belirlenmiş ve bir kodlama cetveli oluşturulmuştur. Örneklem içerisinde yer alan gazetelerdeki haber fotoğraflarında, söz konusu savaşların görsel göstergeler aracılığıyla nasıl anlamlandırıldığına ve bu anlamlandırmanın savaşta yer alanlar ya da savaşın tarafları açısından nasıl kurulduğuna ilişkin olarak ise Barthes'ın göstergebilimsel analizindeki düz anlam, yan anlam ve mit kavramları temel alınmıştır. Çalışmanın kuramsal aşamasını desteklemek amacıyla gerçekleştirilen görüşmeler ise yarı yapılandırılmış olarak uygulanmıştır.

3.3.1. Görsel içerik analizi

Görsel içerik çözümlemesi fotoğraf, imge vb. görsel materyallere odaklanan ve çok sayıda görsel verinin çözümlenmesi gerektiği durumlarda tercih edilen nicel bir analiz yöntemidir (Rose, 2010:60). Görsel içerik çözümlemesi adını içerik çözümlemesi yönteminin görsel materyallere uygulanmasından almaktadır.

Berelson tarafından ortaya atılan içerik çözümlemesi, Holsti ve Kripendorf tarafından geliştirilmiş ve birçok haber çalışması açısından da yol gösterici olmuştur (İnal, 1996:77). Ancak içerik çözümlemesi her türlü iletişim içeriğine uygulanabilmektedir. Bu açıdan içerik, gazete haberleri ya da köşe yazıları olabileceği gibi televizyon haberleri, sinema filmleri gibi birçok materyale de uygulanabilmektedir (Geray, 2004: 133).

Berelson (1952:18)'a göre içerik çözümlemesi, "iletişimin belirgin içeriğinin objektif, sistematik ve niceliksel tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir." Gökçe (1995:15-24) ise içerik çözümlemesini "...iletişimin yazılı/açık içeriğinin objektif, sistematik ve sayısal tanımlarını yapmayı amaçlayan" ve nicel verilerden nitel olgulara ulaşmaya dayanan bir yöntem olarak açıklamaktadır.

Görsel içerik çözümlemesi, tekrarlanabilirlik ve güvenirlik niteliği olan, aynı zamanda da görsel metinlerin bazı sembolik niteliklerinin anlaşılabilmesini sağlayabilen bir yöntemdir. Bunun nedeni "her metnin öğelerinin, kendilerinin de bir parçası olduğu, çok daha geniş bir kültürel bağlama işaret etmeleridir…İçerik analizi;tekrarlanabilir, geçerliliği olan ve her bir metin grubunda bulunan işaretleri çözümlemeyi amaçlayan" bir yöntemdir (Rose, 2010:60).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

İçerik çözümlemelerinde kayıt birimi önemlidir ve tanımlanması gerekmektedir (Holsti, 1969: 116-119; Alkan, 1979: 206). Kayıt birimi yazılı materyallere dayanan bir içerik çözümlemesinde, haber, paragraf, kelime vb. olabileceği gibi görsel bir içerik analizinde bu birim fotoğraf, resim, görsel grafik vb. olabilmektedir. Kayıt birimi saptandıktan sonra amaca uygun olarak kavramların tanımlanması gerekmektedir. İşlemsel (operasyonel) tanımlar yapıldıktan sonra oluşturulacak olan kategoriler ise birbirini dışlayacak şekilde seçilmelidir (Geray, 2004: 139).

İçerik çözümlemelerinde araştırmaya yönelik sınıflandırma/ kategorileştirme işleminin yapılması gerekmektedir (Alkan, 1979: 206). Buna göre sınıflandırma işlemindeki dikkat edilmesi gereken nokta; kategorilerin, varsayımlar ve araştırmacının kuramsal ve ampirik birikimleri doğrultusunda önceden oluşturulmasıdır. Araştırmacı, kısa süreli bir ön araştırma sonrasında, çalışmada kullanmayı tasarladığı analiz birimlerini seçmekte ve kategorileri oluşturmaktadır. Çalışmanın literatürüyle kodlama kategorileri arasında kurulacak ilişki de önemlidir. Kodlama kategorileri açık ve belirsizliğe yer vermeyecek biçimde belirlenmeli ve tanımlanmalıdır. Bu, çalışmanın "tekrarlanabilirliği" açısından da gereklidir (Rose, 2010:68).

3.3.2. Göstergebilimsel analiz

Göstergebilimsel analiz, gösterge sistemlerini çözümlemeye odaklanan bir yöntemdir. Görsel içerik analizleri çok sayıda görsel veriye uygulanabilirken; göstergebilimsel analiz araştırmacı tarafından gerekli görülen ve birbiriyle ilişkili olan az sayıda görsel materyal üzerine uygulanmaktadır (Rose, 2010:60,73).

"Kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu" özellikle dil ile ilgili bilimlerde "gösterge" olarak adlandırılmakta ve sözcük, işaret ya da simgelerin birer gösterge olduğu kabul edilmektedir (Rifat, 1998:113). Özellikle dilbilimle ilgili olarak göstergebilimin kökenleri klasik çağa dayanmaktadır. Ancak göstergebilimle beraber temsil, gösterge, işaret, sözcük gibi adlar alan dilsel yapıların bir ayna gibi "nötr" biçimde "gerçekliği" yansıtmadıkları, tam tersine gerçekliğin inşasında rol oynayan "toplumsal bir pratik" oldukları üzerinde durulmaya başlanmıştır (Üşür, 1997:74; Hall,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

1997:24-25)[85]. Bunun yanı sıra göstergebilim literatürde yapısalcılıkla, sonrasında ise post-yapısalcılıkla ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Yapısalcılık "hümanizmi reddederken", "toplumsal fenomenleri dilsel ve toplumsal yapılar, kurallar, kodlar ve sistemler çerçevesinde betimlemiş"; yapısalcılar ise insan bilimlerine yapısal ve dilbilimsel kavramları uygulamışlardır (Best ve Kellner,1998:34-35). Bu açıdan Coward ve Ellis (1985:28), dil yapısını oluşturan öğeler olan göstergelerin, yapısalcılığın da "kurucu momenti" olduğunu belirtmektedir.

Göstergebilim, özerk bir bilim dalı olarak 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkmış ve 20. yüzyılın ortalarından itibaren de yaygınlaşmaya başlamıştır (Akerson, 2005:72). Göstergebilimin çağdaş anlamdaki öncüleri, hemen hemen aynı dönemde ama farklı coğrafyalarda çalışmalarını yürüten Charles Sanders Peirce ve Ferdinand de Saussure olmuştur. Göstergenin işlevlerinin kategorileştirilmesi konusunda ilk olarak çalışmalarda bulunan, Amerikalı filozof Pierce'dir. Ancak modern düşüncedeki dilsel göstergenin bilimsel anlamdaki ilk analizi Saussure tarafından yapılmıştır (Coward ve Ellis, 1985:28). Çağdaş göstergebilimin 20. yüzyıldaki en önemli temsilcisi ise Barthes olmuştur. Barthes'la beraber çağdaş göstergebilim, bir metnin ya da görüntünün belirgin, apaçık ya da göstegebilimsel bir tanımlamayla düz anlamsal yapısını değil, bu anlamlandırmayla da ilişkili olan ama sosyo-kültürel ve ideolojik açıdan onun ardında yatan yan anlamsal yapısını da ortaya koymayı amaçlamıştır. Göstergebilimsel analizi kapsamlı olarak açıklamak amacıyla Saussure, Pierce ve Barthes'ın göstergebilim kuramlarına yer vermek gerekli görülmektedir.

3.3.2.1. Saussure: Gösteren ve gösterilen

Peirce ile yakın zamanlarda çalışmalarını sürdüren Ferdinand Saussure (1857-1891) çağdaş göstergebilimin öncüsüdür. Daha çok dil üzerine yoğunlaşan Saussure'un dilbilime, göstergebilime ve yapısalcılığa katkıları bulunmaktadır. Göstergebilim, bir anlamda Saussure'un dilbilim yönteminin farklı alanlara uygulanmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Coward ve Ellis, 1985:50).

[85]Hall (1997:24-25), temsil sistemlerine ilişkin teorileri üç yönelim içinde değerlendirmekte ve göstergebilimsel kuramın "inşacı yaklaşım" içinde yer aldığını belirtmektedir. İnşacı yaklaşımla beraber, gerçekliğin dil ya da görsel dil aracılığıyla aktarımındaki rolü, bir aynanın "yansıtması" şeklinde değil; gerçekliğin inşa edilmesi biçiminde ele alınmaya başlanmıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Saussure, göstergeyi gösteren ve gösterilen şeklinde kavramsallaştırmış ve "dil" (langue)-"söz" (parole) ayrımını ortaya koymuştur. Saussure, Fransızca "semiologie" terimini kullanmış ve dil dışındaki göstergelerin işleyişini araştıracak bir bilim dalının da kurulmasını öngörmüştür (Rifat, 1992:23,24). Ölümünden sonra yayınlanan ve Cenevre Üniversitesi'nde verdiği dilbilim derslerindeki notlardan oluşan "Göstergebilim Üzerine Dersler" isimli yapıtında Saussure (1998:46), göstergebilimin kurulmasına yönelik olarak şu öngörüde bulunmuştur:

> "…göstergelerin toplum yaşamı içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlanabilir: Toplumsal ruhbilime, bunun sonucu olarak da genel ruhbilime bağlanacak bir bilim. Göstergebilim (Fr. Semiologie, Yun. semeion 'gösterge'den) diye adlandıracağız biz bu bilimi. Göstergebilim, göstergelerin ne olduğunu, hangi yasalara bağlandığını öğretecek bize. Henüz yok böyle bir bilim; onun için, göstergebilimin nasıl bir şey olacağını söyleyemeyiz. Ama kurulması gerekli…" (Saussure, 1998:46).

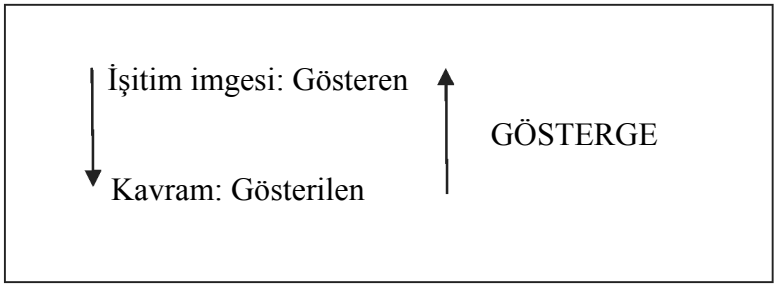
Saussure (1998:46)'a göre göstergebilim, dilbilimin de içinde yer aldığı "genel nitelikli" bir bilim olacaktır ve böylece "insana ilişkin olgular bütünü" içinde dilbilim de belirlenmiş bir alana bağlanabilecektir. Saussure (1998:46), dilbilimin çalışma alanı olan dilin, bir göstergeler sistemi/dizgesi olduğunu vurgulamıştır.

Saussure, dilin toplumsal bir uzlaşmanın sonucu olarak yapılandığını ileri sürmüştür (Rifat, 1992:24). Dil üzerindeki bu toplumsal uzlaşım ise keyfi ve raslantısaldır. Bu durumu Sausurre'un gösterge kavramına ilişkin tanımlamalarıyla açıklamak mümkündür.

Gösterge, temsil ettiği şeyden farklı olan şeydir. Saussure'un sistemi ise iki yönlü bir göstergeyi varsaymaktadır. Her bir gösterge, gösteren ve gösterilen ikiliğinden oluşmaktadır. Sausure(1998:109), göstereni işitim imgesi, gösterileni ise kavram olarak tanımlamıştır. "Dil göstergesi bir nesneyle bir adı birleştirmez, bir kavramla bir işitim imgesini birleştirir" (Saussure, 1998:109). "İşitim imgesi salt fiziksel nitelikli olan özdeksel ses değildir; sesin anlıksal izidir, duyularımızın tanıklığı yoluyla bizde oluşan tasarımdır" (Saussure, 1998:109). Kavramla işitim imgesinin birleşimine ise gösterge denilmektedir. Saussure'da gösterge bütünü belirtmek için kullanılmakta; kavram yerine gösterilen, işitim imgesi yerine ise gösteren terimleri önerilmektedir (Saussure,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

1998:111). Culler (1985:20), Saussure'da gösterenin bir biçim olduğunu, gösterileninin ise bir düşünce olduğunu belirtmekte; dolayısıyla göstergede biçim ve düşüncenin birlikte var olduklarına dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, Saussure'un kavramsallaştırmasına göre bir gösteren, dış dünyadaki bir nesneye ya da somut bir varlığa değil insanların düşünsel yapılarında o varlığı karşılayan daha geniş bir imgeye gönderme yapmaktadır. Saussure'un göstergesine yönelik şema aşağıdadır:

Şekil 1: Saussure'un Göstergesi
Kaynak: Akerson, 2007:106.

Saussure'un kuramında göstergeye yönelik iki temel ilke bulunmaktadır. Bu ilkelerden ilki; gösterge ya da gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin keyfi ve nedensiz olmasıdır. "Göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir" dolayısıyla "dil göstergesi nedensizdir" (Saussure, 1998:111). Örneğin sadece toplumsal uzlaşımdan dolayı bir kelime, kendisinden başka bir şeyi göstermekte ya da kelimenin bir şeyi gösterdiği kabul edilmektedir. Saussure'un özellikle dilsel göstergeler üzerinden oluşturduğu dilbiliminin dayandığı bu ilk ilke, nedensizlik ilkesi olarak adlandırılmıştır. Saussure, nedensizlik ilkesinin dışında kalan durumlara da değinmektedir.

Düşünüre göre, özellikle dildeki yansımalar ve yarı nedenli gibi görünen yapılar nedensizlik ilkesinin dışında kalmaktadır. Bu yapılar ise sınırlı ve tartışılabilir niteliktedir (Saussure, 1998:113,114). Farklı dillerde belirli dilsel yansımalar bulunmaktadır (Türkçede hav-hav, İngilizcede arf-arf vb.). Ancak bu tür örnekler az sayıdadır ve bunlar diğer göstergelerin nedenli olduklarını göstermemektedir. Dil içinde farklı göstergelerin birleşiminden doğan ve nedenli gibi görünen yapılar (Türkçede yazı makinası, İngilizcede typwriter vb.) ise bu göstergelerin birleştirilmeden önceki nedensizliğini ortadan kaldırmamaktadır (Culler, 1985:21).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Saussure'un dilbilimindeki ikinci ilke gösterenin çizgiselliği ilkesidir. Saussure (1998:115)'a göre bir "gösteren, işitim nitelikli olduğundan" sadece "zaman içinde yer alarak gerçekleşmekte" ve "zamandan kaynaklanan özellikler taşımaktadır". Göstergelerin zaman içindeki çizgisel dizilişiyle "önceki gösterge sonrakini gerektirmekte", "sonraki ise önceki tarafından talep edilmekte"; böylece "cümlenin dizilişi içinde göstergeler arası sistematik bir ilişkinin varlığı ortaya çık"maktadır (Üşür, 1997:76). Örneğin, tek başına ses birimleri, sözcükler ya da tümceler ancak belirli bir sıra ve düzen içinde söylendiklerinde belirli bir anlamı oluşturacaklardır. Ancak dil dizgesi için geçerli olan bu durum, görsel göstergeler (resim, fotoğraf vb.) açısından geçerli olmamaktadır. Bu durumda bütünün anlamlandırılması ya da göstergenin herhangi bir noktasından anlamlandırmaya başlanması mümkün olmaktadır (Akerson, 2007:106; Saussure, 1998:115).

Saussure'un dilbilimsel kuramında yer alan diğer bir kavram dilsel "değerdir". Üşür (1997:76), Saussure'un kuramında dil içindeki bir göstergenin değerinin, "komşu göstergelerle" ilişkisine göre değerlendirildiğini belirtmektedir. Ancak "Saussure'un 'dilsel değer' olarak adlandırdığı bu durum, dil ile dil dışı gerçekliğin nasıl ilişki kurduğunu değil, dil içindeki göstergelerin diziliş sistemi ile anlamın yaratılmasının nasıl ilişkili olduğunu bize göster"mektedir (Üşür, 1997:76).

Saussure'un kuramında dilsel değer, göstergeler arası farklılık ya da karşıtlık ilişkisiyle ortaya çıkmaktadır (Culler, 1985:27-31). Göstergeler "kendi başlarına" değil ancak bir anlamlandırma sistemi içinde anlaşılabilmektedir (Coward ve Ellis, 1985:29). Bu anlamlandırma sistemi içinde örneğin bir renk olan siyah; beyaz ya da kırmızı olmayan olarak yani belirli bir karşıtlık ya da farklılık ilişkisine göre tanımlanabilmektedir. Bu konuyla ilişkili olarak Best ve Kellner (1998:36) Saussure'un dilin günümüzdeki teorik gelişmeleri anlamak açısından iki önemli özelliğini ortaya koyduğunu belirtmektedirler. Bunların ilki Saussure'un göstergenin nedensizliğini vurgulaması; ikincisi ise göstergenin diğerlerinden farklılaşma üzerine kurulduğunu belirtmesidir. Bunun yanı sıra dilsel değer, Sausure'un kuramında dizimsel ve çağrışımsal (dizisel) bağıntılara göre belirlenmektedir. Dizimsel bağıntılar, aynı söz zincirinde birlikte var olan ardışık ve birimsel bağıntıları; çağrışımsal bağıntılarsa söz zincirinde birbirinin yerini alabilecek olan, aynı anda birlikte bulunmayan ve bellekte

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

birleştirilebilecek olan birimler arası bağıntıları açıklamak amacıyla kullanılmaktadır (Rifat, 2008:28; Saussure, 1998:181,182).

Saussure, göstergenin değişebilirliği ve değişmezliği konularına da değinmiştir. Saussure (1998:116-117)'a göre gösterge, nedensiz ve tarihsel/toplumsal bir uzlaşımın ürünü olduğundan ve her birey de bu dilin içine doğduğundan dolayı, değişmezlik özelliği taşımaktadır. Düşünür, özellikle göstergenin değişmezliği üzerinde durmuştur. Ancak Saussure (1998:120), "dilin sürekliliğini sağlayan zaman" olgusunun "dil göstergelerini değişime uğratması"na da değinmektedir.

Saussure, dilbilim kuramında dil ve söz ayrımına dikkat çekmiştir. Dil, bir gösterge sisteminin biçimsel dizgesidir. Söz ise o yapının kullanılan ya da pratik edilen durumuna gönderme yapmaktadır. Saussure'a göre asıl üzerinde çalışılması gereken alan, dil alanıdır. Dolayısıyla Saussure'un göstergebilimi "dil dizgesini oluşturan birimlerle, birleştirme kurallarını saptamak"la (Culler, 1985:31-32) sınırlıdır.

Son olarak Saussure'un eşsüremlilik ve artsüremlilik kavramlarına değinmek mümkündür. Saussure, dizgenin belirli zaman kesitleri içinde ve bir bütün olarak incelenmesine eşsüremli inceleme; dizgenin birbirini izleyen zaman kesitlerindeki durumuna ilişkin karşılaştırmaya dayanan tarihsel incelemeye ise artsüremli inceleme adını vermiştir (Akerson, 2007:107). Saussure, bu iki inceleme türünden ilkine, yani eşzamanlı incelemeye öncelik vermiş, tarihsel ve artsüremli olguların dil çözümlemesinde yeri olmadığını belirtmiştir (Culler, 1985:38).

Saussure'un dilbilim kökenli göstergebilimine yönelik tartışmalara kısaca değinmek mümkündür. Fiske (1996:115)'e göre Saussure sadece dilsel göstergelerin nasıl işlediğini göstermekle yetinmiş ama bu sistemin okurla ve onun sosyo-kültürel konumuyla nasıl ilişkilendirileceği, anlamın ancak yazar/okur ve metin arasındaki bir müzakere sürecinin sonucu ortaya çıkabileceği üzerinde durmamıştır. Fiske (1996:116), böylece Saussure'un daha çok anlam yapısının düz anlamsal boyutuyla yani ilk görüşte kavranabilen, görülen yapısıyla ilgilendiğini belirtmektedir. Best ve Kellner (1998:36)'e göre ise Saussure, dilin tarihseliğine ve evrimine gönderme yapmadan, dilin var olan işleyiş yasaları çerçevesinde analiz edilebileceğini savunmuştur. Akerson (2005:93) da Saussure'un dili merkeze alan durağan, "bitmiş ve kalıplaşmış" bir gösterge tanımı getirdiğini belirtmektedir. Saussure, göstergenin ortaya çıkış sürecine değil, ortaya çıktıktan sonraki durumuna odaklanmıştır. Üşür (1997:77)'e göre ise Saussure'un dil

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

çözümleme modelindeki dilin eşzamanlı ve kapalı yapısı, bireylerin onu nasıl kullandığından bağımsız olarak (söz), bu dil aracılığıyla bireylerin ne söyleyeceğini belirlemektedir. Bu durumda "özne, yapının adeta figüranı" haline gelmekte ve özne ancak yapının sağladığı olanaklar dahilinde söyleme ve anlamlandırma "iktidarına" sahip olmaktadır (Üşür, 1997:77).

Saussure ile aynı dönemde Peirce, göstergenin oluşum sürecini de kapsayan ve dil dışı göstergelere ağırlık veren göstergebilimsel kuramını ortaya koymuştur.

3.3.2.2. Peirce: Gösterge, yorumlayan ve gönderge

Saussure, "semiology" kavramını kullanırken, Peirce kendi kuramını "semiotics" olarak adlandırmıştır (Chandler, 2007:3). Saussure, Avrupa'da toplumsal ve ruhsal olanı birleştirmeye dayalı bir dilbilim kuramı ortaya koymaya çalışırken Peirce Amerikada mantık kökenli bir göstergebilimi kurmaya çalışmıştır (Rifat, 2008:121).

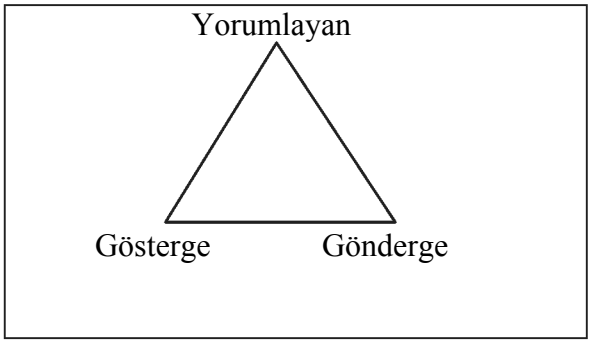
Peirce; bilginin, anlamanın, düşünmenin ve insanın özünde göstergesel olduğunu ileri sürmüştür. Peirce'in teorisinde her gösterge sınırsız bir biçimde başka göstergelere gönderme yapmakta ve başka göstergelerden de kaynaklanmaktadır (Akerson, 2005:62).

Peirce'in göstergebilime yönelik anahtar kelimeleri gösterge/temsil eden (representamen), yorumlayan (interpretant) ve nesne/gönderge (object)'dir. Peirce (1998:291)'e göre gösterge, herhangi bir şeyin yerine geçendir. Bu gösterge birine yöneliktir ve bu kişinin aklında eşdeğerli ya da daha gelişmiş bir gösterge yaratmaktadır. Akılda göstergenin yarattığı bu işaret, aynı zamanda birinci göstergenin de yorumlayanıdır. Gösterge, nesnesinin yerini düşünceyi iletme açısından tutmakta ve nesnesine işaret etmektedir. Dolayısıyla bir gösterge kendi nesnesine de yorum olarak ortaya çıkacak olan bir düşünceye de bağlıdır[86] (Türer, 2003: 153). Pierce tarafından nesne/gönderge olarak adlandırılan öğe, "doğrudan algılanan bir dış dünya nesnesi değil" yine "daha önceden yorumlanmış olan bir göstergedir" (Akerson, 2005:64).

[86]Yukarıdaki tanımlama, Peirce'in gösterge kavramına getirdiği birçok tanımlamadan oluşmaktadır. Pierce'in gösterge kavramına ilişkin aralarında küçük farklılıklar bulunan birçok tanımlaması bulunmaktadır. Örneğin Marty tarafından yapılan bir araştırmaya göre Pierce, 76 farklı gösterge tanımı yapmıştır. R. Marty (2012). 76 Definitions of The Sign by C. S. Peirce. 14.11.2012, **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**, (Erişim Tarihi: 14.11.2012). Lang ise bu tanımlara ek olarak 12 tanıma daha ulaşmıştır. A. Lang (2012). APPENDIX 12 Further Sign Definitions or Equivalen, http://www.cspeirce.com/rsources/76DEFS/76defs.htm#langdefs, (Erişim Tarihi: 14.11. 2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Peirce'in gösterge, yorumlayan ve gönderge üçlüsüne yönelik göstergebilimsel kuramını şematize etmek mümkündür:

Şekil 2:Peirce'nin Göstergesel Süreci

Kaynak: Akerson, 2005:64.

Akerson (2005:109), Pierce'in gösterge tanımında yer alan "somut biçimle (gösterge) temsil edilen şey arasındaki" bağlantının toplumsal ve uzlaşımsal olsa bile, yorum süreci açısından bireyselliğe açık olduğunu vurgulamaktadır. Akerson (2005:65)'a göre "öznel ve nesnel dünya arasındaki köprünün" de süreklilik halindeki göstergelerce kurulduğu bu gösterge tanımı, "durağan ve sınırları çizilmiş bir gösterge anlayışını bir kenara bırakarak daha dinamik ve devingen bir gösterge anlayışı" getirmiştir.

Peirce (1998:291-292), göstergeleri türlerine göre üçlü bölümler halinde sınıflandırmıştır. Bu bölümlerin alt başlıkları da bulunmaktadır. Peirce, bu göstergebilimsel üçlüler ile alt kategorileri arasında da bir birlikteliğe dikkati çekmektedir. İlk sınıflandırma, göstergenin bir nitelik, gerçek bir varlık ya da bir kural olmasına ilişkindir. İkinci sınıflandırmada, göstergeyle nesnesi arasındaki ilişkiye, göstergenin kendi özelliğine ya da nesnesiyle kurduğu varoluşsal ilişkiye ya da yorumlayanı ile kurduğu ilişkiye göre yapılmaktadır. Üçüncü sınıflandırma ise yorumlayanın göstergeyi olasılık göstergesi, gerçek bir gösterge ya da mantık göstergesi biçiminde anlamlandırmasına göre yapılmıştır. Literatürde bu sınıflandırmalardan özellikle ikincisi üzerinde durulmaktadır. Özmakas (2009:39), bunun nedenini diğer "gösterge türlerine oranla temsiliyet ilişkilerinin ve sınıflandırmanın yapıldığı ilkelerin -daha- açık olması" şeklinde açıklamıştır. Söz konusu araştırma açısından da ikinci

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

sınıflandırma önemli görülmesine rağmen, Peirce'nin kuramının bütünlüğü açısından aşağıda diğer sınıflandırmaları da yer verilmiştir. Peirce[87] (1998:291-293)'in söz konusu sınıflandırması aşağıdadır:

Birinci sınıflandırma

Nitel gösterge (Qualising): Gösterge olan bir niteliktir. Oluşana kadar, bir gösterge olarak işlevde bulunamaz. Oluşumu ise bir işaret olarak niteliğiyle ilgili değildir.

Tekil gösterge (Sinsing): Gösterge olan bir şey ya da gerçekte var olan bir olay olabilir. Tekil gösterge bir ya da daha fazla nitel göstergeyi içerebilir. Ama bu nitel göstergeler, tekil göstergenin özel biçimleridir.

Kural gösterge (Legising): Gösterge olan bir kuraldır. Bu kural insanlar tarafından konulmuştur. Örneğin her geleneksel gösterge kural göstergedir, ancak her gösterge bir kural gösterge olamaz.

İkinci sınıflandırma

Görüntüsel gösterge (Icon): Belirttiği nesnesi var olmasa bile kendisini anlamlı kılan özellikleri taşıyan göstergedir. Görüntüsel gösterge, gösterdiği şeyi doğrudan temsil etmekte ve canlandırmaktadır. Bu nitelikleri taşıyan her şey, bir resim ya da fotoğraf görüntüsel gösterge özelliği taşımaktadır. Bu gösterge, varlığına işaret ettiği nesnesiyle benzerlik ilişkisi içindedir.

Belirti (Index): Gösterdiği nesnesi ortadan kalktığında kendisini gösterge yapan niteliği yitirecek olan, ama yorumlanan bulunmadığında bu özelliğini kaybetmeyecek olan göstergedir. Nesnesiyle kurduğu neden sonuç ilişkisinden dolayı, belirtisel gösterge nesnesi tarafından belirlenen göstergedir.

Simge (Symbol): Yorumlayan olmadığı durumda kendisini gösterge yapan niteliği kaybedecek olan göstergedir. Simge, ilişkili olduğu nesnesi tarafından yorumlanacağı biçimde belirlenen göstergedir. Bu göstergenin anlamı insanlararası uzlaşmaya dayalıdır. Dolayısıyla bu göstergenin gösterdiği şeyle ilişkisi doğal ya da belirtisel değil tamamen rastlantısal ve keyfidir.

Üçüncü sınıflandırma

Sözcebirim/terim (Rheme): Yorumlayanı açısından nitel bir olasılık göstergesi, herhangi bir olası nesneyi canlandıran göstergedir.

[87]Araştırmacı tarafından Peirce'nin sınıflandırmalarının İngilizceden Türkçe'ye çevrilmesinde, Rifat (1998:118-120) tarafından yapılan çeviriye de başvurulmuştur.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Önerme (Dicent, Dicisign): Yorumlayanı açısından gerçek varoluş göstergesidir ve ikili bir yapısı bulunmaktadır. Bilgi iletir, bilgi iletmek özne ve yüklem içermektedir.

Kanıt/çıkarım (Argument): Yorumlayanı açısından bir kural göstergesidir ve nesnesini gösterge özelliği açısından yansıtır. Kanıt, simge ve aynı zamanda da bir kural gösterge olmalıdır. Kanıt üç öğeli bir göstergedir: bir öncül ve sonculu olmalıdır ve yorumlayanda da bir değişiklik yaratması beklenmelidir.

Yukarıda aktarılan ikinci sınıflandırma fotoğrafla ilişkilidir. İkinci sınıflandırmadaki gösterge tanımlarında adı geçen görüntüsel, belirtisel ve simgesel boyutlar birbiriyle ilişkilidir. Bu ilişkiselliğe fotoğraf açısından yaklaşmak mümkündür. Fotoğraf, söz konusu sınıflandırmaya göre nesnesiyle arasındaki benzerlik ilişkisinden dolayı görüntüsel gösterge olarak görülmektedir. Ancak belirtisel gösterge olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Bunun nedeni -manipülasyon ya da müdahale olgusu olmadığı durumlarda- fotoğrafın nesnesiyle olan neden-sonuç ilişkisidir. Olay, kişi ya da şey somut anlamda var olmadığı taktirde, fotoğrafı da çekilemeyecektir. Ancak bu neden-sonuç ilişkisi, gerçeğin var olduğu gibi yansıtıldığı anlamına da gelmemektedir.

Bir önceki başlıkta da belirtildiği gibi Saussure, göstergeyi işitim imgesi ve kavram olarak ele almış ve göstergeyle dış dünyadaki nesnesi ya da göndergesi arasındaki bağlantı üzerinde durmamıştır. Ayrıca Saussure, göstergenin toplumsallığı ve uzlaşımsallığını da vurgulamıştır. Bu açıdan Pierce'in gösterge tanımlaması hem göndergeyi hem de bireyin yorum sürecini kapsaması bakımından Saussure'ın yaklaşımından ayrılmaktadır.

19. yüzyılın sonları ve 20.yüzyılın başlarında çağdaş göstergebilimin ortaya çıkışında yaşanan gelişmeler 20. yüzyılın göstergebilim alanındaki çalışmalarına da önderlik etmiştir. Ancak özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında insanbilimleri alanında yaşanan gelişmelerle birlikte çalışmalar hızlanmış ve yeni boyutlar kazanmıştır (Rifat, 2008:125). Özellikle 1960 sonrası ortaya çıkan bu yöntem ya da kuramlardan en önemlisini Roland Barhes (1915-1980)'ın çalışmaları oluşturmaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

3.3.2.3. Barthes: Yan anlam, düz anlam ve mit

Barthes, özellikle düz anlam, yan anlam, mit gibi kavramlarla açıkladığı anlamlandırma sürecinde ideolojinin yeniden üretilmesi boyutuna dikkat çekmiş ve görünen ilk anlamın değil gizli ve göstergenin altında yatan anlamın üzerinde durmuştur. Barthes, dilbilim, göstergebilim gibi alanların yanı sıra edebiyat eserlerinin incelenmesinden fotoğrafa ve fotoğrafın sosyo-kültürel ve öznel olarak nasıl okunacağına kadar oldukça geniş bir alanda çalışmalarını sürdürmüştür. Barthes'ın çalışmaları özellikle fotoğraf ve "fotoğraf teorisinin gelişimi" açısından önemlidir (A Dictionary of Cultural and Critical Theory, 2010: 538).

Barthes, yapısalcı göstergebilime ilişkin çalışmalarıyla, toplumsal olanın aynı zamanda göstergesel olduğunu belirtmiş, gösterge kavramının da toplumsal ve tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirilmesi gereken bir nitelik taşıdığı görüşünü ortaya atmıştır. Böylece Barthes, Saussure'un kapalı ve değerini "dizimselliğinden" alan gösterge kavramı yerine "toplumsal bağlamı içinde anlamlandırma değerini kuran gösterge kavramına" geçiş yapmıştır (Üşür, 1997:81).

Barthes'ın göstergebilimsel kuramında yer alan gösteren ve gösterilen ilişkisine ve yan anlam, düz anlam, anlamlama ve mit gibi kavramlarına ayrıntılı olarak değinmek mümkündür.

Barthes'ın yönteminde gösterge, bir gösteren ve bir de gösterilenden kuruludur. Gösterenler düzlemi, anlatım düzlemini; gösterilenler düzlemi ise içerik düzlemini oluşturmaktadır (Barthes,1979:31). Gösterge, gösteren ve gösterilenden oluşan iki yönlü bir ses, görüntü vb. dilimidir. Gösteren bir aracıdır; bir işitim ya da ses imgesidir. Diğer taraftan gösterilenler ise kavramlar ya da görsel imgelerdir. Anlamlama, gösterenle gösterileni birleştirmektedir. Gösterge, "bir oluş biçiminde tasarlanabilen" anlamlamanın ürünüdür (Barthes, 1979:40-41). Barthes'ın göstergebilimsel yönteminde en önemli öğe, anlamlandırmadır. Düşünür, anlamlandırmayı ikili bir sisteme oturtmuştur.

Her anlamlama dizgesi, bir anlatım düzlemiyle (gösteren), bir içerik düzlemini (gösterilen) kapsamaktadır. Bu dizge ise kendisini kapsayan ikinci bir dizgenin öğesi durumuna gelmektedir. Böylece ortaya iki anlamlama ya da anlamlandırma dizgesi çıkar. İlk dizge, ikinci dizgenin anlatım düzlemi ya da göstereni olur. Barthes (1979:87-

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

88), Hjemmslev'den yola çıkarak birinci dizgeyi düz anlam, birinci dizgeyi de kapsayan ikinci dizgeyi ise yan anlam olarak adlandırır: "bir yan anlam dizgesi, anlatım düzleminin de bir anlamlama dizgesince oluşturulduğu dizgedir". Özetle yan anlam (connotation) göstergesi, düz anlam (denotation) göstergesinden; düz anlamın gösteren ve gösterileninden oluşur. İlk gösterge dizgesi düz anlam, ikincisi ise yan anlamı oluşturmaktadır. Yan anlamlar aynı zamanda var olan burjuva değerlerini meşrulaştıran ideolojinin de konumlandığı ve yine bir gösteren ve gösterilenden oluşan dizgeyi oluşturmaktadırlar.

Düz anlam ve yan anlam sistemlerine kullanılan dil açısından yaklaşmak mümkündür. Örnek vermek gerekirse, bir "bayrak" göstergesinde ses imgesi olan (gösteren) b.a.y.r.a.k. ile görsel imge olan (gösterilen) kumaş parçası birleşecektir. Toplumsal anlamda kullanılma şekline de bağlı olarak bu bayrak milliyetçi bir tutumu, ulusal bağımsızlığı ya da etnik ayrımcılığı çağrıştırabilmektedir. Dolayısıyla bayrak imgesi milliyetçilik, ulusal bağımsızlık gibi gösterilenleriyle mitsel düzeyi kapsayan ve ideolojiyi içeren yan anlamsal düzeyde gösteren konumuna gelmektedir (Üşür, 2003:83). Barthes'ın göstergebilimsel yönteminde yan anlama eklemlenen ideoloji, hakim sınıfın ya da burjuva sınıfının ideolojisidir. Düşünür, Marx ve Engels' in "Alman İdeolojisi" eserinde açıkladıkları ideoloji kavramına benzer olarak, ideolojiyi toplum gerçeğini biçimlendiren, yönetici sınıfın çıkarlarını meşrulaştıran, doğallaştıran, evrenselleştiren (Coward ve Ellis:1985:51,52) "yanlış bilinç" olarak ele almıştır.

Göstergeler arasındaki ilişki sisteminde ilk gösterge düzlemi aynı zamanda bir üstdil (meta dil) sistemine dönüşmektedir. Üstdil, bir gösterge dizgesini anlamlayan başka bir gösterge dizgesine işaret etmektedir: dilin sağladığı ilk dizgeden ikinci bir anlam dizgesi geliştirilmektedir. Yan anlamlar düz anlamları kaplasa bile, "her zaman düz anlamdan geriye bir şeyler kalmaktadır" (Barthes, 1979:89). Barthes (1979:88), gelecekte üzerinde durulacak düzeyin bu yan anlam düzeyi olduğunu, çünkü insan dilinin kendisine sağladığı birinci düzeyden yola çıkarak sürekli ikincil anlam düzeyleri geliştirdiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan Fiske (1996:115), Barthes tarafından düz anlam olarak adlandırılan anlamlandırmanın birinci düzeyinin Saussure'un üzerinde çalıştığı düzey olduğu vurgulamaktadır. Yan anlam ise anlamın özneye ve öznelerarasılığa doğru kaydığı, metin ile okuyucu arasındaki bir müzakere sürecine

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

işaret etmektedir. Ancak yorum, okuyucu özneden olduğu kadar nesne ya da göstergeden de etkilenmektedir.

Düz anlam, göstergenin toplumun ortakça üzerinde anlaştığı, uzlaşımsal ve aşikar duruma göndermede bulunmakta ve göstergenin dışsal gerçeklikteki göndergesiyle ilişkisini belirtmektedir. Örneğin bir sokak fotoğrafı, belirli bir sokağı göstermekte; sokak sözcüğü ise genellikle binalar arasında uzanan bir kent yolunu anlatmaktadır. Ancak birbirinin aynısı olmayan ya da başka bir biçimde ve zamanlarda fotoğraflanan (düşük esntantene, sabah-akşam, farklı kompozisyon vb.) sokak fotoğrafları arasındaki farkı oluşturan şey yan anlamları olacaktır. Yan anlam göstergenin kullanıcıların duygularıyla, heyecanlarıyla ve kültürel değerleriyle birleştiğinde ortaya çıkan etkileşimi belirtmektedir (Fiske, 1996:115-116).

Fotoğraf açısından düz anlam, fotoğraf makinesinin çektiği nesnenin film üzerindeki mekanik yeniden üretimidir. Yan anlamsa; çerçeveye neyin dahil edileceğinin, teknik odağın, ışığın, kamera açısının ve diğerlerinin seçimine göre değişecektir. Dolayısıyla yan anlamdaki en önemli etmen, ilk anlamlandırma düzeyindeki gösterendir. Bu gösteren yan anlamın da göstergesi olur (Fiske, 1996:116-117). Özetle, düz anlam **neyin** fotoğraflandığıdır. Yan anlamsa düz anlamda yer alan öğelerin **nasıl** fotoğraflandığına ve anlamlandırılacaklarına ilişkindir.

Barthes, fotoğrafı kültürel bir ürün olarak tanımlamıştır. Fotoğrafı anlamlandırmanın kaynağı ise fotoğrafın kullanımına ve bağlamına bağlıdır. (A Dictionary of Cultural and Critical Theory, 2010: 538). Barthes, düz anlam, yan anlam arasındaki farklılığı özellikle fotoğraflar açısından ayrı olarak ele almıştır. Barthes (1993:198), fotoğrafların düz anlamsal yapısıyla ilişkili olan ve fotoğrafların nesneleriyle olan benzerlik ilişkilerinden kaynaklanan "nesnellik" özelliklerinin, mitsel boyutuna değinmektedir. Düşünür bu açıdan özellikle haber fotoğraflarının yan anlamsal bir boyut taşıdığını vurgulamaktadır. Bu boyut haber fotoğraflarının, "üzerinde çalışılan, seçilen, düzenlenen, inşa edilen, profesyonellerce değerlendirilen, estetik ya da ideolojik özellikler taşıyan nesneler" olmalarıyla ilgilidir. Bunun yanı sıra haber fotoğraflarının anlamına etki eden metinsel öğeler de bulunmaktadır. Haber fotoğraflarına eşlik eden metin, başlık, alt yazı gibi metinsel öğelere ve fotoğrafın hangi gazetede yayınlandığına göre bile anlamlandırma değişebilmektedir (Barthes, 1993:194). Barthes, bu açıdan hem "nesnellik" değeri olduğuna inanılan hem de bir

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

şekilde yapılandırılmış olan fotoğrafın çelişkisini (paradox) ortaya koymaktadır. Barthes (1993:198-206)'a göre fotoğrafta iki yönlü bir mesaj bulunmaktadır. Bunların ilki kodsuz olan yani nesnesiyle benzerliğe dayanan ve düz anlama ilişkin mesajken, ikincisi ise bir kod içeren (kodlanmış), tarihsel ve kültürel olan yani yan anlamı veren mesajdır. Bunun yanı sıra Barthes, yazınsal teorisinde de bulunan "metinlerarasılık" kavramından hareketle fotoğrafın çokanlamlılığı (polysemous) üzerinde de durmaktadır (A Dictionary of Cultural and Critical Theory, 2010:538).

Yan anlamın yanı sıra Barthes'ın özellikle ikincil anlamlandırma dizgesiyle ilişkili olarak kullandığı bir diğer kavram "mit"tir. İkinci anlamlandırma dizgesinde yan anlam birinci anlanlandırmadaki gösterene göre belirlenirken; mit ise yine ilk anlamlandırma dizgesinin gösterilenine göre belirlenmektedir. Barthes (2003), "Çağdaş Söylenler" isimli yapıtında yeme içme alışkanlıkları, moda, tatile gitme gibi belirli alışkanlıklarından yola çıkarak, burjuva toplumunun kendisini temsil etme biçimlerini ve bunların ardında yatan anlamları analiz etmiştir. Düşünür bu anlamları ve anlamlandırma biçimlerini "mit" (söylen) kavramı bağlamında incelemiştir. Mitler, kapitalist toplumun anlamlandırma ve temsil etme biçimleridir. Aynı zamanda mitler, ideolojinin eklemlendiği yapılardır. Coward ve Ellis (1985:51), Barthes'ın bir anlamlandırma sistemi olarak tanımladığı mitlerin, düşünür tarafından aynı zamanda burjuvazi sınıfının çıkarları doğrultusunda işleyen ve var olan sistemi ve anlamlandırma biçimlerini "doğallaştıran" bir yapıya da vurgu yaptığını belirtmektedirler. Mitlerin en önemli özelliği, var olan ya da belirli anlam yapılarını önsüz ve sonsuz olarak "doğallaştırmak", dolayısıyla tarihsizleştirmektir. Ancak mitlerin kendisi tarihseldir.

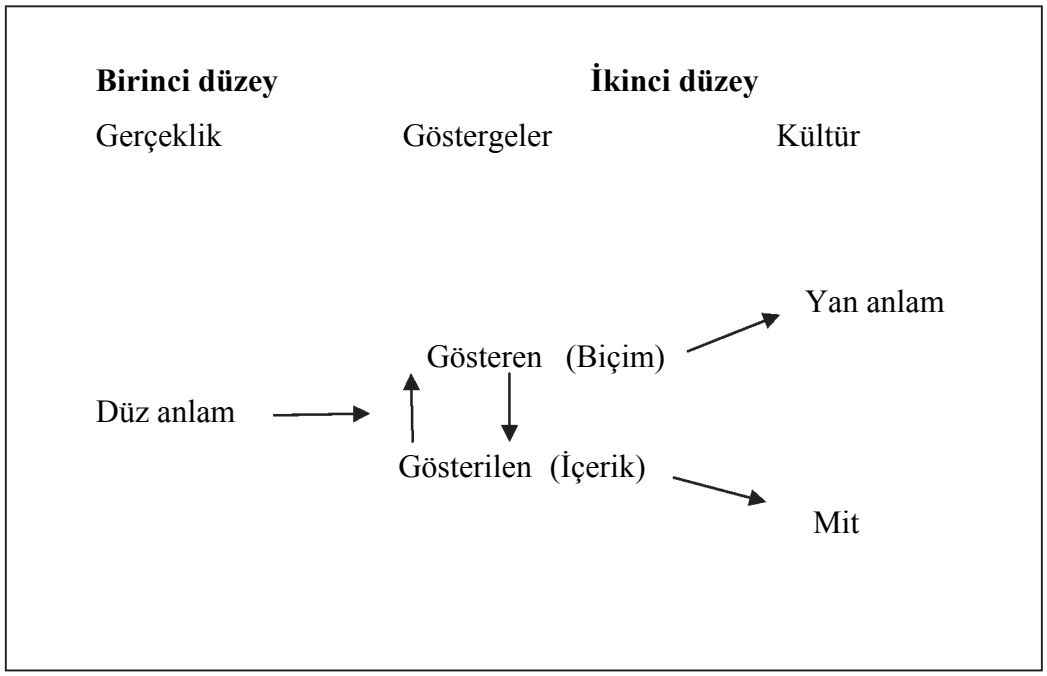
Barthes (2003:180)'a göre mit "tarihin seçtiği bir sözdür, nesnelerin 'doğa'sından" kaynaklanmamaktadır. Ancak bir "bildiri" niteliği taşıyan bu sözü sadece yazı vb. ile kısıtlamamak gerekmektedir: sinema, fotoğraf, spor, gösteri, tanıtım vb. tüm sözsel ya da görsel olan anlamlı bileşim, aynı zamanda bir dil, söylem ya da sözdür. Dolayısıyla bir gazete yazısıyla bir fotoğraf aynı niteliklere sahip olan ve göstergebilimsel analiz uygulanması gereken çözümleme birimlerini oluşturmaktadır (Barthes;2003:180). Fiske (1996:118-122), Barthes'ın tanımlamasından yola çıkarak mit'in bir kültür, gerçeklik ve doğanın belirli görünümleri açıklamakta işlerlik kazanan bir öykü olduğunu belirtmektedir. Buna göre ilkel mitler yaşam-ölüm, insan-tanrılar, iyi-kötü gibi ayrımlara dayanırken; çağdaş toplumun mitleri erillik-dişilik, aile, başarı,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

polis ve bilim üzerinedir. Bunun yanı sıra çağdaş toplumlarda başat mitlerin yanı sıra bu mitlerle çelişen karşı mitler de bulunmaktadır.

Gösterge ancak çevresiyle, toplumsal ve tarihsel koşulları içindeki bağlamı göz önüne alınarak ve diğer göstergelerle olan ilişkileri çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Barthes (1979:51-55), bu konuda Saussure'ün "uzama dayanan göstergelerin bileşimi" olan ve aynı anda bir arada bulunan öğelerin birbirine bağlandığı dizimsel düzlem kavramının yanı sıra çağrışımsal düzlem kavramına da önem vermektedir. Dil kullanımında aralarında ortaklıklar bulunan dilsel öğeler bellekte birbirini çağrıştırmakta, belirli bağlantıları bulunan öbekler oluşturmaktadır. Dolayısıyla aynı anda bir arada bulunmayan öğeler anlamlandırma aşamasında birbirine bağlanmaktadır. Düşünür bu çağrışımsal öğeleri "dizgesel olgu" olarak adlandırır. Dizimsel düzlem yatay, eşzamanlı, bir arada bulunan öğelerin bileşimini; dizgesel düzlem ise dikey, ardzamanlı bir arada bulunmayan öğelerin anlamlandırılmasını içermektedir. Bu konuyla ilişkili olarak Barthes (1979:55-56), dilbilimci Jakopson'un dizim düzlemini düz değişmece, dizge düzlemini eğretileme olarak kavramsallaştırmasına dayanır. Düz değişmece; bir bütünün, o bütünden seçilen bir parçasıyla anlatılmasıyken eğretileme ise bir şeyin belirli özelliklerini taşıyan başka bir şeye benzetilerek kullanılmasıdır. Özetlemek gerekirse Barthes, göstergelerle kurulan anlamın, aynı anda bir arada bulunan göstergesel ya da dilsel öğelerle ilgili olduğu kadar, göstergesel ya da dilsel olmayan öğelerle de ilgili olduğu görüşünü gündeme getirmektedir (Üşür, 2003:82). Fiske (1996:120), Barthes'ın iki anlamlandırma düzeyinde birinci gösterge sisteminin, ikinci düzeydeki kültürün değer sistemi içine yerleştirildiğini belirtmektedir. Fiske'den yola çıkarak bu anlamlandırma düzeylerini aşağıdaki şekilde göstermek mümkündür:

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Şekil 3: Barthes'ın İkili Anlamlandırma Düzeyi

Kaynak: Fiske, 1996:120.

Barthes'ın göstergebilimde kullanılan temel kavramlarını aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

Gösteren: Göstergeyi oluşturan öğelerden ilki. Fiziksel nesne. Fotoğraf yüzeyinde bulunan, bir şeyin görüntüsü.

Gösterilen: Göstergeyi oluşturan öğelerden ikincisi. Gösterenin zihindeki yansıması. Sosyo-kültürel ve uzlaşımsaldır. Fotoğraf yüzeyinde bulunan yeşil üniformalı bir erkeğin, asker olarak nitelendirilmesi gibi.

Anlamlandırmanın birinci düzeyi/Düz anlam: Bir gösteren ve bir gösterilenden oluşur. Göstergenin ortak duyusal, aşikar anlamını verir. Bir sokağı gösteren bir fotoğraf, belirli bir sokağı gösterecektir.

Anlamlandırmanın ikinci düzeyi/Yan anlam: Bir gösteren ve bir gösterilenden oluşur. Anlamlandırmanın birinci düzeyi, yan anlamın gösterenidir. Göstergenin kullanıcıların duyguları ve kültürel değerleriyle buluştuğunda ortaya çıkan etkileşimden doğar. İdeolojinin işlediği alandır. Mitlerle beraber işler. Farklılığı yaratan yan anlamlardır. Yan anlam, toplum tarafından paylaşılır, çoğunlukla nedensizdir ve bir kültüre özgüdür.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Mit: Mitler başat anlatılara dayanan kültürel kabuller, anlatılardır. Türk polisi cesurdur, kadınlar acizdir ve korunmaya muhtaçtır gibi. Mitler, tarihsel ve toplumsal olarak değişebilir. Ama asıl işlevleri doğallaştırma ve tarihsizleştirmedir. Karşıt mitler de söz konusudur.

Eğretileme/Metafor: Bir şeyin başka bir şeye benzetilerek anlatılması; bir şeyin belirli özelliklerini taşıyan başka bir şey yerine kullanılmasıdır. Ölüm beyazdır önermesindeki beyazın kefeni çağrıştırması, beyaz güvercinin barışı anlatması gibi.

Düz değişmece/Metonomi: Bir bütünün, o bütünden seçilen bir parçayla anlatılmasıdır. Tacın, kralı temsilen; steteskopun doktorluğu temsilen ya da tankların orduyu temsilen kullanılması gibi. Buna göre tüm haber fotoğrafları bir düz değişmecedir.

Barthes'ın yukarıda değinilen ve yapısalcılığa dayanan göstergebilimsel yöntemi, düşünürün post yapısalcılığa yönelmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Buna göre Barthes (1996a) "S/Z"de düz anlamı yan anlamların sonuncusu olarak tanımlar. Bu eserinde Barthes, Balzac'ın Sarrazine isimli öyküsünü yeniden okur ve inşa eder.

Barthes (1996b), ölümünden sonra yayınlanan "Camera Lucida" adli eserinde de fotoğraf alanında okuyucunun/yorumcunun "öznelliğine" yaptığı vurguyla dikkat çekmekte ve Klasik Yunan mitolojisinde yer alan "punctum" ve "studium" kavramlarıyla öznel bakış açısını ortaya koymaktadır. Bu kavramlar, fotoğrafın belirli bir karşıtlık ilişkisi içindeki iki farklı özelliğine atıfta bulunmaktadır. "Punctum", ayrıntıda gizlidir ve tamamen özneldir. "Studium" ise sosyo-kültürel olarak üzerinde anlaşmaya varılmış, açık bir anlam sunmaktadır ve ortak kültürel kodlar içinde yer alan kişilerde farklılık göstermemektedir. "Studium" 'bağıran'ken, "punctum" 'yaralayandır' (Barthes, 1996:46-47).

3.3.3. Görüşme tekniği

Görüşme, nitel bir araştırma tekniğidir. Sözlü iletişim yoluyla veri toplamaya dayanmaktadır. Görüşme, yüzyüze yapılabileceği gibi telefon gibi iletişim araçlarıyla da yapılabilmektedir. Görüşmeleri katılanların sayısına göre bireysel ya da grup görüşmeleri olarak; katılımcılara göre önder, uzman ya da halk görüşmeleri olarak;

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

görüşmelerin katılığına göre yapılanmış, yarı yapılanmış ya da yapılanmamış görüşmeler olarak sınıflandırmak mümkündür.

Araştırmacı, görüşme türlerinden kendi çalışma sorularına uygun olanını seçmekte ve görüşme sorularını belirleyerek bir görüşme kılavuzu hazırlamaktadır. Bu kılavuz; görüşmeyi yapan kişiye yardımcı olabilecek bilgilerden soruların hangi sırada sorulacağına kadar ayrıntılı bilgiler içermektedir. Gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin veriler ise kaydedilmekte (Karasar, 1995:169-172), sonraki aşamada ise elde edilen verilerin analizine ve değerlendirmesine gidilmektedir.

3.4. Veri Analizi

Araştırmada iki veri toplama tekniği kullanılmıştır. Bunlar sırasıyla görsel içerik çözümlemesi ve göstergebilimsel yöntemdir. Dolayısıyla veri analizleri de bu yöntemlerden toplanacak verilere dayanmaktadır. Çalışmanın kuramsal bölümlerini desteklemek amacıyla üçüncü bir veri toplama tekniğine gereksinim duyularak, görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, çalışmanın alanyazın bölümünde kullanılmıştır.

3.4.1. Görsel içerik analizi

İçerik analizlerinde en önemli aşamayı kategorileştirme ya da sınıflandırma işlemi oluşturmaktadır. Bu çalışmada ise görsel içerik çözümlemesinin sistematik olarak yönlendirilebilmesi için 11 kategori grubu belirlenmiştir. Bu aşamada kayıt biriminin de tanımlanması gerekmektedir (Holsti, 1969: 116-119; Alkan, 1979: 206). Bu çalışmada, analiz edilen gazetelerde bulunan haber fotoğrafları bir kayıt birimi olarak ele alınmıştır. Belirlenen kategorilere göre sınıflandırılan birim, haber fotoğraflarıdır. Haber fotoğraflarının incelenmesinde fotoğrafların alt yazıları ve söz konusu haberlerin, alt ve üst başlıkları dahil olmak üzere, başlıkları da değerlendirmeye dahil edilmiştir.

Gazetelerin biçimsel özelliklerine ilişkin kategorileştirmede, araştırma birimleri olarak haber fotoğrafı içeren haber sayısı, haber fotoğrafı sayısı, fotoğrafların türü, fotoğrafların alanı, savaşlara göre haber fotoğrafı sayısı, fotoğrafların yayınlandığı sayfa, fotoğrafların yayın yeri belirlenmiştir. Sonrasında fotoğrafların kaynağı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

belirlenmiştir. Çalışmada yer alan son üç kategori ise fotoğraflarda ön plana çıkan kişi, olgu ve öğelere göre insan, şiddet ve savaş teknolojisi olarak belirlenmiştir. Kategorilerden özellikle ilk sekizi, gazetelerin Yugoslavya savaşlarına ne kadar önem verdiğini ve bu savaşlar içinden hangi savaşları fotoğraf sayısı açısından ön plana çıkardıklarını belirlemek açısından gerekli görülmüştür. Bunun yanı sıra bu temel kategorilerin bazılarının alt kategorileri de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu kategorileştirme işlemi yoluyla araştırma kapsamına alınan gazeteler arasında karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Çözümleme birimini oluşturan haber fotoğraflarının kategorileştirilmelerini içeren kodlama cetveli şu şekilde düzenlenmiştir.

A-Gazetenin adı

B-Gazetenin yayın tarihi

1. Fotoğraflı haber sayısı
2. Haber fotoğrafı sayısı
3. Fotoğrafların türü
    a-Siyah beyaz
    b-Renkli
4. Haber fotoğraflarının sayfada kapladığı alan (Cm^2 cinsinden)
5. Savaşlara göre haber fotoğrafı sayısı**:** Gazetelerdeki fotoğrafların hangi savaşlara ait olduğuna yöneliktir. Diğer kategorisi Yugoslavya savaşlarına ait olan ancak bu savaşlardan hangisine ait olduğu belirlenemeyen haber fotoğraflarını kapsamaktadır.
    a-Slovenya Savaşı
    b-Hırvatistan Savaşı
    c-Bosna Savaşı
    d-Kosova Savaşı
    e-Diğer
6. Haber fotoğraflarının yayınlandığı sayfa:
    a-1.sayfa: Gazetelerin ilk sayfasında yayınlanan haber fotoğraflarıdır.
    b-1.sayfanın devamı: Gazetelerin ilk sayfasında yayınlanan fotoğraflı haberlerin devam sayfalarındaki haber fotoğraflarıdır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

7. Haber fotoğraflarının gazetedeki yeri:

a-Üst: Bir gazete sayfası eşit olarak üçe bölündüğünde üst kısımda yayınlanan haber fotoğraflarıdır. Haber fotoğrafı açısından önem sırasına göre ilk sıradadır.

b-Orta: Bir gazete sayfası eşit olarak üçe bölündüğünde orta kısımda yayınlanan haber fotoğraflarıdır. Haber fotoğrafı açısından önem sırasına göre ikinci sıradadır.

c-Alt: Bir gazete sayfası eşit olarak üçe bölündüğünde alt kısımda yayınlanan haber fotoğraflarıdır. Haber fotoğrafı açısından önem sırasına göre son sıradadır.

d-Manşet: Gazetenin ilk sayfasında logonun altında iri puntolu harflerle kullanılan (Yüksel ve Gürcan, 2005: 20) haberlerin fotoğraflarıdır.

e-Sürmanşet: Gazetelerin manşet haberinden daha önemli görüldüğü için gazetelerin logosunun üzerinde iri puntolu harflerle kullanılan (Yüksel ve Gürcan, 2005: 20) haberlerin fotoğraflarıdır.

f-Foto-haber: "Birlikte kullanıldığı fotoğrafın genellikle altına yazılan, daha çok fotoğraftaki olayı tanımlayan ve haberden çok fotoğrafın ön planda bulunduğu kısa haber metinleridir" (Yüksel ve Gürcan, 2001: 125).

8. Haber fotoğraflarının kaynağı:

a-Foto muhabiri: Haber fotoğrafını çeken foto muhabirinin adının belirtildiği fotoğraflar.

b-Ulusal ajans: Haber fotoğrafının ait olduğu ulusal haber/fotoğraf ajansının adının belirtildiği fotoğraflar.

c-Uluslararası ajans: Haber fotoğrafının ait olduğu uluslararası haber/fotoğraf ajansının adının belirtildiği fotoğraflar.

d-Diğer: Haber fotoğrafının kaynağının foto muhabiri, ulusal ya da uluslararası ajanslardan biri olmadığı durumları belirtmektedir.

e-Kaynaksız: Kaynakları belirtilmeyen haber fotoğraflarıdır.

9. İnsan: Haber fotoğraflarında yer alan bireyler/insanlardır. Savaştaki tarafların fotoğraflardaki insanlar bağlamında nasıl sunulduğu; tarafların sivil halkları, askeri personelleri ve politikacıları alt başlıklarıyla ayrı olarak kategorilendirilmiştir.

a-Sivil: Asker ve politikacı olmayan ve savaş bölgelerinde yaşayan sivil halkı nitelendirmek için kullanılmaktadır. Bu kişiler kadın, çocuk ve erkeklerden oluşmaktadır. Sivil alt kategorisi Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Slovenya, Kosova ve Diğer başlıklarına ayrılmış ve bu tarafların sivil halklarına ilişkin fotoğraflar

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

belirlenmiştir. Diğer kategorisi Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Slovenya ve Kosova'lı olmayan sivilleri içermektedir. Uluslararası sivil toplum örgütleri adına çalışan doktorlar ya da savaşı aktaran gazeteciler de Diğer başlığı altında değerlendirilmiştir.

b-Asker: Savaşta yer alan, bir orduya ya da gruba bağlı olarak savaşan kişileri nitelemek amacıyla kullanılmıştır. Savaşın tarafları olan Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Slovenya, Kosova, NATO/BM askerlerinin fotoğraflarını içermektedir. Bu başlıklar altında değerlendirilemeyecek olan askerler için Diğer başlığı kullanılmıştır.

c-Politikacı: Savaşan tarafların ve savaşa politik anlamda müdahil olan ülke liderleri, yöneticileridir. Politikacı alt kategorisi; Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Slovenya, Kosova, Türkiye ve Diğer başlıkları altında değerlendirilmiştir. Diğer başlığında söz konusu alt kategorilere girmeyen ülkelerin politikacıları ve uluslararası kuruluşların temsilcileri yer almaktadır.

10. Şiddet: Savaşta belirli tarafların maruz kaldığı darp, yaralama, öldürme gibi fiziksel şiddet biçimlerini gösteren haber fotoğraflarıdır. Bu tür şiddet, savaşta bir tarafın diğer tarafa şiddet uygulaması sonucu ortaya çıkan şiddeti içermektedir. Bireylere uygulanan şiddet dışındaki (tarihi eserlerin yıkılması, şehrin bombalanması vb.) türler, Diğer başlığı altında değerlendirilmiştir.

a-Sırbistan

b-Hırvatistan

c-Bosna

d-Slovenya

e- Kosova

f-NATO/BM

g-Diğer

11. Savaş teknolojisi: Savaş teknolojisi alanında değerlendirilecek olan tank, gemi, uçak vb.lerini gösteren haber fotoğraflarıdır. Bu kategori gazetelerce savaşta hangi tarafların teknolojilerinin tanıtıldığı, öne çıkarıldığını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Diğer kategorisi ise tarafları belirlenemeyen savaş teknolojisi fotoğrafları için kullanılmıştır.

a-Sırbistan

b-Bosna

c-NATO/BM

d-Diğer

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yukarıdaki kategorileştirme işlemi toplam 2391 haber fotoğrafı üzerinden yapılmıştır. Söz konusu verilerin toplanması sonucunda ise tüm bulgular, tablolar eşliğinde sunulmuştur. Çalışmadan elde edilen bu nicel bulgular, yorumlanmıştır.

Görsel içerik çözümlemeleri, diğer içerik analizlerinde de geçerli olan bazı sınırlılıkları içermektedir. İletilerin açık içeriğinin ortaya konulmasını amaçlayan bu yöntem, iletilerdeki gizli anlamların ortaya çıkarılmasında yeterli olamamaktadır. Dolayısıyla özellikle görsel olarak ideolojinin eklemlendiği iletiler, göstergebilimsel yöntemin de katkılarıyla ortaya konulabilmektedir.

3.4.2. Göstergebilimsel analiz

Çalışmanın göstergebilimsel analiz kısmında Barthes'ın göstergebilim alanındaki yöneliminden yola çıkarak "neyin/kimin", "nasıl" fotoğraflandığı ve anlamlandırıldığı üzerinde durulmuştur. Bunun nedeni, Barthes'ın göstergebilimsel yönteminin, görünen ilk yüzeysel anlamın yanı sıra bunun ardında yatan sosyo-kültürel, ideolojik yan anlamların ve bununla ilişkili olan mitlerin çözümlenmesini de içermesidir. Özellikle gazetelerde yayınlanan savaş fotoğrafları söz konusu olduğunda sosyo-kültürel ve ideolojik anlam yapılarının çözümlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu amaçla çalışmada Barthes (1979:87,88)'ın göstergebilim çözümlemesinde yer alan "düz anlam", "yan anlam" ve "mit" kavramları kullanılmıştır. Çalışmada ilk olarak "ne" ya da "kim" sorusunun aşina, görünen anlamını yaratan ve birinci anlamlandırma düzeyini oluşturan düz anlam düzeyi ele alınmıştır. Bu aşamada belirgin olan görsel öğelerin sosyo/kültürel ve ideolojik olarak yapılandırılan yan anlam yapıları ise ikinci anlamlandırma düzeyinde ele alınmıştır. İkinci anlamlandırma düzeyi, yan anlam düzeyidir. Bu düzey; kişi, nesne, olgu ya da mekanların sosyo-kültürel olarak nasıl temsil edildiğine ve anlamlandırıldığına ilişkindir. Aynı zamanda ideolojinin de işlediği alandır. Bu düzeyde olası mitlerin anlam yapıları da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra haber fotoğraflarının anlamsal analizi sadece görsel öğelerin çözümlenmesiyle sınırlı değildir. Bu bağlamda Barthes (1998:194), haber fotoğraflarına eşlik eden metin, başlık, alt yazı gibi metinsel öğelerin anlamlandırmaya etkisinden bahsetmektedir. Bu fotoğrafların anlamı haber metni, fotoğraf altı yazıları ve başlıklarla eklemlenmekte, anlam böylelikle oluşmakta ve sabitlenmektedir. Bundan hareketle

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

çalışmada, haber fotoğraflarına eşlik eden fotoğraf altı yazıları ve haber başlıkları da sözel göstergeler olarak değerlendirmeye alınmıştır. Haber başlığında yer alan üst ve alt başlıklar da çalışma kapsamındadır. Dolayısıyla sözel göstergelerin görsel göstergelere eklemlenmesinden doğan anlam yapıları çözümlenmeye çalışılmıştır. Fotoğraf analizi bağlamında çalışmanın nitel analiz kısmını oluşturan bu çözümleme, aşağıda bulunan başlıklar altında sistematize edilmiştir:

1. Başlık
2. Fotoğraf altı yazısı
3. Birinci Anlamlandırma düzeyi: Düz anlam. Gösteren-gösterilen ilişkisi.
İnceleme birimleri: Görsel göstergeler ve sözel göstergeler.
4. İkinci Anlamlandırma düzeyi: Yan anlam. Gösteren-gösterilen ilişkisi ve olası mitler.
İnceleme birimleri: Görsel göstergeler ve sözel göstergeler.

Çalışmanın göstergebilimsel analiz kısmı, görsel içerik çözümlemesinde belirlenen İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorilerindeki haber fotoğrafları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada, söz konusu üç kategoriye giren ve araştırmacı tarafından anlam yapıları açısından birbiriyle ilişkili olan, anlamsal açıdan ön planda olduğu düşünülen ya da farklılıklarıyla öne çıkan fotoğraflar arasından bir seçim sürecine gidilmiştir. Bunun nedeni göstergebilimsel analizin az sayıda görsel materyal üzerinde gerçekleştirilen bir yöntem olmasıdır (Rose, 2010:73). Buna göre göstergebilimsel analiz uygulanacak fotoğraf sayısı her bir gazete için 16 haber fotoğrafı olarak belirlenmiştir.

Her bir gazetenin yayınlamış olduğu 16 fotoğraf, araştırmanın nicel analiz bölümünde yer alan İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorilerinden seçilmiştir. Araştırmanın nicel verileri, gazetelerin Sivil, Asker ve Politikacı olarak alt kategorilere ayrılan İnsan kategorisinde diğer kategorilere göre daha fazla fotoğraf yayınladıklarını göstermektedir. Bundan yola çıkarak, İnsan kategorisinden her bir gazete için 6 fotoğraf seçilmiştir. Buna göre her bir alt kategori için de 2'şer fotoğraf, analiz kapsamına alınmıştır. Nitel analiz, Şiddet ve Savaş teknolojileri kategorilerinden de 5'er haber fotoğrafını içermektedir. Buna göre göstergebilimsel analiz, çalışma kapsamında olan 5 gazeteden seçilen toplam 80 haber fotoğrafı üzerinden gerçekleştirilmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

3.4.3. Görüşme tekniği

Bu çalışmada gerek foto muhabirleriyle gerekse fotoğraf editörleriyle gerçekleştirilen görüşmeler, yarı yapılandırılmış olarak tasarlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırma başlıkları ya da sorular önceden tasarlanmaktadır. Ancak bu görüşmelerde soruların sıraları konusunda belirli ölçüde esneklikler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra araştırmacı soruları, karşıdakinden daha fazla bilgi almak amacıyla, "yoklama soruları" gibi sormadan, bir görüşme gerçekleştirmektedir (Geray, 2004:153). Dolayısıyla gerek fotoğraf editörleri gerekse savaş foto muhabirlerine yönelik olarak gerçekleştirilen söz konusu görüşmelerde, görüşmecilerden yanıt almak amacıyla önceden tasarlanan sorulara ve soru sıralarına, görüşme sırasında belirli esneklikler tanınmış; katılımcıların yorum yapmasına da izin verilmiştir. Katılımcılarla gerçekleştirilen uzun süreli görüşmelerin kaydı ise ses kayıt cihazıyla yapılmış; bu kayıtlar görüşme sonrasında deşifre edilerek yazıya dökülmüştür.

Görüşmelerde katılımcılara yöneltilen sorular, araştırmacı tarafından görüşmelerin amacına uygun olarak hazırlanmıştır. Çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşmelere ilişkin olarak bir görüşme kılavuzu hazırlanmıştır. Kılavuzda yer alan sorulara son hali verilmeden önce ise alandan 5 öğretim üyesinin görüşlerine başvurulmuş; uzman görüşü alınmıştır. Yapılan ön çalışma sonrasında uzmanlarla soruları hazırlayan araştırmacı arasında kayda değer bir farklılık göze çarpmamıştır. Çalışma sonrasında savaşlarda yer alan foto muhabirlerine ilişkin sorulara uzman görüşleri uyarınca bir soru daha eklenmiş; diğer bir soru ise daha anlaşılır hale getirilmiştir.

Savaş foto muhabirlerinin savaş bölgelerindeki gündelik mesleki pratiklerini ve savaş foto muhabirliğine ilişkin düşüncelerini ortaya koymak amacıyla 24 adet soru hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular 4 bölümden oluşmaktadır. Bu soruların birinci bölümünde foto muhabirlerinin özellikleri ve savaş foto muhabirliğinin tanımlanması esas alınmıştır. Bundan sonraki bölümde savaş bölgelerine gitme/gönderilme süreci ele alınmıştır. Görüşmelerin 3. bölümünde foto muhabirlerinin savaş dönemlerindeki çekim süreçleri irdelenmeye çalışılmıştır. Ulaşım, fotoğraf üretimi, ordu ve foto muhabirliği ilişkileri, fotoğraf iletimi, fotoğraf çekiminde özne olarak foto muhabirleri ve foto muhabirlerinin profesyonel gazetecilik kodlarıyla ilgili düşünceleri ortaya koyulmaya

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

çalışılmıştır. Söz konusu sorular, 21. soruya kadar devam etmektedir. Görüşmelerin son bölümünü oluşturan bu bölümde, savaş fotoğraflarının yayınlanma aşaması ve foto muhabirlerinin editöryal seçimler ve uygulamalar konusundaki görüşlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler aşağıda isim ve bilgileri bulunan foto muhabirleriyle gerçekleştirilmiştir.

1. Selahattin Sevi: Kosova Savaşı'nda Zaman gazetesi bünyesinde yer almıştır. Şu anda Zaman gazetesinde fotoğraf editörlüğü görevini sürdürmektedir.

2. Hakan Denker: Kosova Savaşı'nda Sabah ve Hürriyet gazeteleri adına yer almıştır. Fotoğrafları ulusal ve uluslararası alanda yayınlanmıştır. Şu anda She Ajans'ta reklam fotoğrafçılığı ile uğraşmaktadır.

3. Vedat Yenerer: Bosna Savaşı'nda Milliyet gazetesi adına muhabir olarak yer almıştır. 1990'ların başında televizyonculuğa başlamış ve Kosova'da da yer almıştır. Ancak söz konusu bölgelerde fotoğraf çekimlerinde de bulunmuş ve bu fotoğrafları yazılı basında yayınlanmıştır. Aynı fotoğrafları içeren savaş konulu bir fotoğraf sergisi de bulunmaktadır.

4. Bengüç Özerdem: Kosova ve Bosna gibi bölgelerde Sabah gazetesi adına yer almıştır. Şu anda ABC Medya Ajansı'nda çalışmaktadır.

5. Ümit Bektaş: Savaşta Bosna, Sırbistan, Hırvatistan ve Kosova bölgelerinde özellikle Milliyet gazetesi adına yer almıştır. Şu anda Reuters ajansına bağlı olarak çalışmaktadır.

6. Coşkun Aral: Bosna, Kosova, Hırvatistan gibi Yugoslavya'da savaşların gerçekleştiği birçok bölgede yer almıştır. Birçok savaş bölgesinde bulunmuştur. Fotoğrafları ulusal ve uluslararası kuruluşlarca yayınlanmıştır. Savaş fotoğrafları dünyanın birçok bölgesinde sergilenmiştir. Şu anda İz televizyonu bünyesinde çalışmaktadır.

7. Ramazan Öztürk: Bosna ve Kosova bölgelerinde bulunmuştur. Fotoğrafları ulusal ve uluslararası alanda yayınlanmıştır. Savaş fotoğrafları konulu sergileri bulunmaktadır. Şu anda kendi ajansına bağlı olarak belgesel çekimleri yapmakta ve uluslararası ajanslar için fotoğraf çekmektedir.

8. Hakan Kumuk: Bosna, Kosova gibi bölgelerde yer almıştır. Birçok savaş bölgesinde bulunmuş, fotoğrafları yazılı basında yer almıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

9. Mürselin Tan: Bosna ve Kosova savaşları dahil olmak üzere Yugoslavya'nın birçok bölgesinde Türkiye gazetesi adına hem muhabir hem de foto muhabiri olarak yer almıştır. Şu anda İçişleri Bakanlığı Basın Müşavirliği'nde görev yapmaktadır.
10. Abdurrahman Antakyalı: Kosova Savaşı'nda Anadolu Ajansı bünyesinde yer almıştır. Halen bu ajansta foto muhabiri olarak çalışmaktadır.

Fotoğraf editörlerine 11 adet soru yöneltilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler, dört bölümde gerçekleştirilmiştir. İlk bölümde fotoğraf editörlerinin özellikleri yer almakta; ikinci bölüm savaş foto muhabirlerinin göreve gönderilmesini içermekte; üçüncü bölüm soruları savaş bölgelerinden fotoğraf iletimini içermekte; dördüncü bölüm ise savaş fotoğraflarının yayınlanma aşamasındaki seçim kriterlerine odaklanmaktadır. Bu görüşme soruları Hürriyet, Sabah, Zaman, Türkiye ve Cumhuriyet gazetelerinde fotoğraf editörlüğü mesleğini yerine getiren 5 çalışana yöneltilmiştir. Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde ismi konmuş bir fotoğraf editörlüğü kademesi bulunmadığından, fotoğraf editörünün yaptığı fotoğraf seçimi, fotoğrafçıların yönlendirilmesi vb. görevleri yapan kişilere ulaşılmış ve görüşmeler onlarla gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Cumhuriyet gazetesinde sayfa editörlüğü yapan, Türkiye gazetesinde ise yazı işleri müdürlüğü görevini yapan kişilerle görüşülmüştür.

Görüşmeler aşağıda isim ve bilgileri bulunan fotoğraf editörleriyle gerçekleştirilmiştir:

1. Hürriyet gazetesi fotoğraf editörü Koray Peközkay
2. Sabah gazetesi fotoğraf editörü Kutup Dalgakıran
3. Cumhuriyet gazetesi sayfa editörü Hakan Akarsu
4. Zaman gazetesi fotoğraf editörü Selahattin Sevi
5. Türkiye gazetesi yazı işleri müdürü Mustafa Bilim

Gerek savaşlarda yer alan foto muhabirleri gerekse fotoğraf editörleriyle gerçekleştirilen görüşmeler, çalışmanın alanyazın bölümünde değerlendirilmiştir. Bu veriler, diğer araştırma verilerinin bulgularıyla beraber sonuç bölümünde de değerlendirilmiştir[88].

[88]Foto muhabirleri ve fotoğraf editörlerine yönelik hazırlanan sorular, çalışmanın EK 1 bölümünde yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4. Bulgular ve Yorum

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ve bulgulara ilişkin yorumlar, araştırmada veri toplama tekniği olarak içerik analizi ve göstergebilimsel analiz tekniği kullanıldığından dolayı iki ana başlık altında değerlendirilmiştir. Bu bölümde öncelikle içerik analizi sonucu elde edilen nicel bulgular ve yorumları sunulmaktadır. Bunun ardından, çalışmanın nitel verilerine ve yorumlarına yer verilmiştir.

4.1. Nicel Veriler ve Yorumu

Çalışmanın nicel verileri, görsel içerik analizi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. İçerik analizine yönelik kategorileştirme Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinde ve toplam 11 başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bu başlıklar Haber sayısı, Fotoğraf sayısı, Fotoğrafların türü, Fotoğrafların kapladığı alan, Savaşlara göre fotoğraf sayısı, Fotoğrafların yayınlandığı sayfa, Fotoğrafların gazete sayfalarındaki yeri olarak adlandırılmıştır. Çalışmada yer alan sekizinci kategori Fotoğrafların kaynağı kategorisidir. Çalışmada yer alan son üç kategori, İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorileridir.

Görsel içerik çözümlemesinin ilk aşamasında, oluşturulan yedi kategoriye ait veriler toplanmış ve kodlanmıştır. Buna göre gazetelerin Yugoslavya savaşlarındaki toplam haber ve haber fotoğrafı sayıları belirlenmiştir. Fotoğraf türü sınıflandırması, hangi fotoğrafların siyah beyaz hangilerinin renkli olarak yayınlandığına ilişkin sayısal verilere ulaşılmasını sağlamıştır. Haber fotoğraflarının gazetelerde kapladığı alan, cm^2 cinsinden hesaplanmıştır. Gazetelerin hangi savaşlara ilişkin ne sayıda fotoğraf yayınladığı Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Kosova savaşları alt başlıkları altında kodlanmıştır. Fotoğrafların yayınlandıkları sayfalar, 1. sayfa ve devam sayfaları olarak ayrılmış; fotoğrafların gazetelerdeki yayın yerleri üst, orta ve alt olarak belirlenmiş ve gazetelere göre sayısal bulgulara ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra bu kategoride haber fotoğraflarının hangilerinin sürmanşet ya da manşetten verildiği ve foto-haber olarak yayınlanan fotoğraf sayıları da belirlenmeye çalışılmıştır.

İçerik çözümlemesinin sekizinci kategorisi olan Fotoğrafların kaynağı; foto muhabirlerinin, ulusal ajansların, uluslararası ajansların ve gazetelerin kullandıkları

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

diğer kaynakların sayısal verilerine ulaşılmasını sağlamıştır. Bu kodlama sonrasında gazetelerin sayısal olarak fotoğrafların kaçını kaynak göstererek kaçını ise kaynak göstermeden yayınladıklarının bulgusuna da ulaşılmıştır.

Son olarak çalışmada fotoğraflarda yer alan kişi ve olgulara göre oluşturulan kategoriler olan İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorilerine ait veriler toplanmış ve kodlanmıştır. Bu kategoriler savaş fotoğraflarında öne çıkan taraflara ilişkin olarak hazırlanmış ve bunların gazetelerdeki sayılarına ulaşılmıştır. Bu kategoriler de kendi içlerinde daha ayrıntılı alt başlıklara ayrılmıştır. İnsan kategorisi, fotoğraflarda yer alan kişilere yönelik olarak alt kategorilere ayrılmıştır. Bunlar Sivil, Asker ve Politikacı kategorileridir. Bu alt kategoriler de savaşan tarafların sunumuna yönelik olarak kendi içlerinde başlıklara ayrılmıştır. Savaş teknolojisi ve Şiddet kategorileri de yine savaşlarda yer alan taraflara yönelik olarak ayrıntılandırılmıştır.

Çalışmada yer alan Haber sayısı, Fotoğraf sayısı, Fotoğrafların türü, Fotoğrafların kapladığı alan, Savaşlara göre fotoğraf sayısı, Fotoğrafların yayınlandığı sayfa ve Fotoğrafların gazete sayfalarındaki yeri kategorilerine ait bulgular Tablo 1'de yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Tablo 1: Haber Sayısı; Fotoğraf Sayısı-Türü-Alanı; Savaşlar; Fotoğrafların Yayınlandığı Sayfa ve Yayın Yeri.

Gazete	Haber Sayısı	Foto. Sayısı	Foto. Türü		Foto. Alanı	Savaş					Yayınlandığı Sayfa		Yayın Yeri					
			Sb.	R.	Cm^2	Slv.	Hr	Bos.	Kos.	Dğr.	1.Sf	Dvm. Sf.	Üst	Orta	Alt	Şüman şet	Manşet	Foto. haber
Hürriyet	84	317	109	208	47009.5	15	19	212	70	1	148	169	127	99	91	5	62	-
Sabah	164	515	129	386	60000.95	10	15	306	179	5	246	269	223	135	157	4	86	-
Cumhuriyet	126	233	233	-	40138	5	38	119	67	4	131	102	97	86	50	-	32	5
Türkiye	205	422	106	316	37095	11	7	302	98	4	312	110	208	106	108	35	132	1
Zaman	353	904	747	157	132761.25	5	6	625	266	2	559	345	433	246	225	7	202	12
Toplam	**932**	**2391**	**1324**	**1067**	**317004.7**	**46**	**85**	**1564**	**680**	**16**	**1396**	**995**	**1088**	**672**	**631**	**51**	**514**	**18**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.1.1. Haber sayısı

Çalışma kapsamında olan ve Yugoslavya savaşlarını içeren gazetelerdeki fotoğrafların toplam haber sayısı 932'dir. Buna göre sırasıyla 353 haber Zaman'da, 205 haber Türkiye'de, 164 haber Sabah'ta, 126 haber Cumhuriyet'te ve 84 haber de Hürriyet gazetesinde yayınlanmıştır.

4.1.2. Fotoğraf sayısı

Gazetelerde, toplam 2391 haber fotoğrafı yayınlanmıştır. Bir sıralama yapıldığında bu fotoğraflardan 904'ü Zaman gazetesinde, 515'i Sabah gazetesinde, 422'si Türkiye gazetesinde ve 317'si Hürriyet gazetesinde yer almaktadır. Son olarak Cumhuriyet gazetesi, yayınladığı 233 fotoğrafla en az sayıda fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur.

4.1.3. Fotoğrafların türü

Çalışmanın bir diğer kategorisini oluşturan fotoğrafların türlerine yönelik sayısal veriler, araştırma kapsamındaki 2391 fotoğrafın 1324'ünün siyah beyaz; 1067'sinin de renkli olarak yayınlandığını göstermektedir. Fotoğrafların türlerine yönelik sayısal bulgular, gazetelerin daha çok siyah beyaz fotoğraflar yayınladığını göstermektedir.

Toplam 1324 siyah beyaz fotoğrafın 747'si, bu alanda ilk sırada olan Zaman gazetesinde yer almıştır. Onu, 233 fotoğrafla Cumhuriyet, 129 fotoğrafla Sabah takip etmektedir. 109 fotoğrafla Hürriyet ve 106 fotoğrafla Türkiye gazeteleri ise birbirlerine yakın sayılarla en az sayıda siyah beyaz fotoğraf yayınlayan gazeteler olmuşlardır.

Renkli fotoğraflara ait veriler şöyledir: En fazla renkli fotoğraf yayınlayan gazete 386 fotoğrafla Sabah gazetesiyken bu gazeteyi 316 fotoğrafla Türkiye, 208 fotoğrafla Hürriyet ve 157 fotoğrafla Zaman izlemektedir. Cumhuriyet gazetesi ise bu türde fotoğraf yayınlamamıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.1.4. Fotoğrafların kapladığı alan

Çalışma kapsamındaki gazetelerde, Yugoslavya savaşlarına ilişkin haber fotoğraflarının kapladığı alan, toplam 317.004 cm² olarak belirlenmiştir. Sırasıyla Zaman gazetesi fotoğraflara 132761.4 cm², Sabah 60000.95 cm², Hürriyet 47009.5 cm², Cumhuriyet 40138 cm² ve Türkiye de 37095.25 cm² alan ayırmıştır.

4.1.5. Savaşlara göre fotoğraf sayısı

Çalışmada, fotoğrafların gazetelerde kapladığı alana ait kategoriden sonra Savaşlara göre fotoğraf sayısı kategorisi gelmektedir. Bu kategori, gazetelerin Yugoslavya savaşları içinde değerlendirilen hangi savaşlar konusunda fotoğraf yayınladıklarına ilişkin bulguları içermektedir. Bu savaşlar sırasıyla Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Kosova savaşları olarak belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından bu savaşlardan hangisine ait olduğu belirlenemeyen haber fotoğrafları, Diğer başlığı altında değerlendirilmiştir.

Yugoslavya savaşlarına ait toplam fotoğraf sayısı 2391'dir. Gazeteler açısından savaş fotoğraflarının toplamına bakıldığında sırasıyla Zaman 904, Sabah 515, Türkiye 422, Hürriyet 317 ve Cumhuriyet 233 fotoğraf yayınlamıştır. Bu fotoğrafların Slovenya, Hırvatistan, Bosna ve Kosova savaşlarına göre fotoğraf sayılarına bakıldığında ise en dikkat çeken durumu, Bosna Savaşı'na yönelik fotoğraf sayısındaki fazlalık oluşturmaktadır. Yugoslavya savaşlarına yönelik yayınlanan toplam 2391 fotoğrafın 1564'ü Bosna Savaşı'na aittir.

Bosna Savaşı'na ilişkin toplam 1564 fotoğrafın 625'i Zaman'da yayınlanmıştır. Bosna Savaşına ait Sabah'ta 306, Türkiye'de 302, Hürriyet'te 212 ve Cumhuriyet'te 119 haber fotoğrafı yayınlamıştır.

1998-1999 yılları arasında gerçekleşen ve toplamda 680 fotoğrafın yayınlandığı Kosova Savaşı'na ait veriler sırasıyla Zaman'ın 266 fotoğraf, Sabah'ın 179 fotoğraf, Türkiye'nin 98 fotoğraf, Hürriyet'in 70 fotoğraf ve Cumhuriyet'in 67 fotoğraf yayınladığını göstermektedir.

Hırvatistan Savaşı'na ilişkin toplam 85 haber fotoğrafı yayınlanmıştır. Bu kategoride sırasıyla Cumhuriyet 38, Hürriyet 19, Sabah 15, Türkiye 7, Zaman 6

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğraf yayınlamıştır. Slovenya Savaşı'na ait olan toplam fotoğraf sayısı ise 46'dır. Bu savaşa ilişkin olarak sırasıyla Hürriyet 15, Türkiye 11, Sabah 10, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri de 5'er haber fotoğrafı yayınlamışlardır.

4.1.6. Fotoğrafların yayınlandığı sayfa

Çalışmanın altıncı kategorisi, fotoğrafların yayınlandığı sayfaların bulgularını içermektedir. Araştırma kapsamındaki toplam 2391 fotoğrafın 1396'sı birinci sayfada, 995'i birinci sayfanın devamında yayınlanmıştır. Zaman gazetesi 559 fotoğrafı 1. sayfada ve 345 fotoğrafı devam sayfasında; Türkiye 312 fotoğrafı 1. sayfada ve 110 fotoğrafı devam sayfasında; Sabah 246 fotoğrafı 1. sayfada ve 269 fotoğrafı devam sayfasında; Hürriyet 148 fotoğrafı 1. sayfada ve 169 fotoğrafı devam sayfasında; Cumhuriyet 131 fotoğrafı 1. sayfada ve 102 fotoğrafı devam sayfasında yayınlamıştır.

4.1.7. Fotoğrafların gazete sayfalarındaki yeri

Çalışmanın yedinci kategorisi, fotoğrafların gazete sayfalarının hangi bölgelerinde yayınlandıklarına yönelik olarak düzenlenmiştir. Buna göre, haber fotoğraflarının sayfanın üst, orta ve altında yayınlanmalarının yanı sıra; manşet, sürmanşet ve foto haber olarak yayınlanmaları da bu kategori altında değerlendirilmiştir.

Gazetelerde yayınlanan toplam 2391 fotoğrafın 1088'i sayfanın üst kısmında, 672'si orta kısmında ve 631'i de alt kısmında yer almıştır. Savaş fotoğrafları, gazete sayfalarının üst kısmında en çok sayıda ve 433 fotoğrafla Zaman gazetesinde yayınlanmıştır. Zaman gazetesinde 246 fotoğraf sayfanın orta kısmında, 225 fotoğraf da sayfanın alt kısmında yer almıştır. Gazete, sayfanın orta ve alt kısımlarında en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazetedir.

Sayfanın üst kısmında fotoğraf yayınlayan ikinci gazete Sabah'tır. Sabah 223 fotoğrafı sayfanın üst kısmında, 157 fotoğrafı alt kısımda, 135 fotoğrafı da orta kısımda yayınlamıştır. Gazete, sayfanın alt ve orta kısımlarında yayınladığı fotoğraf sayılarıyla da, gazeteler arası yapılacak bir karşılaştırmada, ikinci sırada yer almaktadır.

Sayfanın üst kısmında fotoğraf yayınlayan üçüncü gazete, 208 fotoğrafla Türkiye gazetesi olmuştur. Gazete, sayfanın alt kısmında 108, orta kısmında da 106 fotoğraf

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yayınlamıştır. Türkiye gazetesi, sayfanın alt ve orta kısımlarında yayınladığı fotoğraf sayılarıyla, gazeteler arası yapılacak bir karşılaştırmada da üçüncü sırada yer almaktadır.

Hürriyet gazetesi, sayfanın üst kısmında fotoğraf yayınlayan dördüncü gazetedir. Gazete; sayfanın üst kısmında 127, alt kısmında 91 ve orta kısmında da 99 fotoğraf yayınlamıştır. Sayfanın orta ve alt kısmında yayınladığı fotoğraf sayıları açısından da Hürriyet, gazeteler arası bir karşılaştırmada, dördüncü sırada yer almaktadır.

Cumhuriyet gazetesi sayfanın üstü, altı ve ortasında yayınladığı fotoğraf sayısı açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada son sırada yer almaktadır. Cumhuriyet; sayfanın üst kısmında 97, orta kısmında 86 ve alt kısmında da 50 fotoğraf yayınlamıştır.

Toplamda 2391 haber fotoğrafı üzerinden yapılan araştırmada, 51 fotoğrafın sürmanşetten, 514 fotoğrafın manşetten verildiği; 18 fotoğrafınsa foto haber kategorisinde yayınlandığı bulgularına ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu sayıların toplamının dışında kalan 1808 fotoğraf; sürmanşet, manşet ya da foto haber olmayan haber fotoğraflarının toplamdaki sayısını vermektedir.

Sürmanşet ve manşet başlıklarına ait bulgular, haber sayısını değil, bu haberlere eşlik eden fotoğrafların sayısını vermektedir. Herhangi bir gazetenin sürmanşete ya da manşete çıkardığı haberde birden fazla fotoğraf bulunabilmektedir. Bu durum, foto haberler açısından da geçerlidir. Araştırmanın konusu Yugoslavya savaşlarına ilişkin haber fotoğraflarına odaklandığından, yapılan kodlamada da fotoğraflara dayalı bir düzenleme tercih edilmiştir.

Gazetelerin Yugoslavya savaşlarına ilişkin fotoğrafları öncelikle manşetten okuyuculara sundukları görülmektedir. Bu açıdan ilk sırada 202 fotoğrafla Zaman, ikinci olarak 132 fotoğrafla Türkiye, üçüncü olarak da 86 fotoğrafla Sabah gazeteleri gelmektedir. Bu alanda Hürriyet gazetesi 62 fotoğrafla dördüncü, Cumhuriyet gazetesi ise manşetten girdiği 32 fotoğrafla son sırada yer almaktadır.

Sürmanşet açısından ortaya çıkan bulgularsa şöyledir: Türkiye gazetesi toplamda 35 fotoğrafı sürmanşetten yayınlamıştır. Bu açıdan diğer gazetelerle arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Bu kategoride sırasıyla 7 fotoğrafla Zaman, 5 fotoğrafla Hürriyet, 4 fotoğrafla Sabah gazeteleri yer almaktadır. Cumhuriyet gazetesi ise sürmanşetten fotoğraf yayınlamamıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Foto haberler açısından 12 fotoğrafla Zaman birinci, 5 fotoğrafla Cumhuriyet ikinci ve 1 fotoğrafla Türkiye üçüncü sıradadır. Sabah ve Hürriyet gazeteleri ise foto haber yayınlamamıştır.

Çalışmada buraya kadar yer verilen Haber sayısı, Haber fotoğrafı sayısı, Fotoğrafların türü, Fotoğrafların kapladığı alan, Savaşlara göre fotoğraf sayısı, Fotoğrafların yayınlandığı sayfa ve Fotoğrafların gazete sayfalarındaki yeri kategorilerine ait bulguları özetleyerek yorumlamak mümkündür:

1991 yılında başlayan ve 1999'da sona eren Yugoslavya savaşlarına ait toplam 932 haber ve 2391 haber fotoğrafı yayınlanmıştır. Yugoslavya savaşlarına ilişkin haber fotoğrafların kapladığı alan, toplam 317.004 cm²'dir.

Araştırma kapsamındaki 2391 fotoğrafın 1324'ü siyah beyaz; 1067'si renkli olarak yayınlanmıştır. Gazetelerde renkli fotoğraf kullanımı, fotoğrafları okuyucular açısından daha ilgi çekici kılmaktadır. Bu açıdan renkli fotoğraf kullanımı gazetenin olaylara verdiği önemin de bir göstergesi olmaktadır. Fotoğrafların türlerine yönelik sayısal bulgular, gazetelerin siyah beyaz fotoğrafları daha fazla yayınladıklarını göstermektedir. Ancak bu veriler, gazetelerin 1991-1999 yılları arasında kullandıkları baskı teknolojileriyle de ilişkili olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu değerlendirmeler, bulguların gazetelere göre ayrıntılı olarak yorumlanmasında ele alınmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan gazetelerde özellikle 1564 fotoğrafın yayınlandığı Bosna Savaşı ve 680 fotoğrafın yayınlandığı Kosova Savaşı öne çıkan savaşlar olmuşlardır. Bu açıdan Bosna Savaşı fotoğrafları, tüm savaşları kapsayan toplam fotoğrafların yarıdan fazlasını kapsamaktadır. Hırvatistan Savaşına ilişkin toplam 85, Slovenya Savaşına ait toplam 46 fotoğraf yayınlanmıştır.

Savaşlara ilişkin sayısal bulgulardan yola çıkılarak, en fazla fotoğraf yayınlanan savaşların başta Bosna ve Kosova savaşları olduğu görülmektedir. Hırvatistan ve Slovenya savaşlarına ise aynı ölçüde önem verildiği söylenememektedir.

Hırvatistan ve Slovenya savaşlarına ait fotoğraflara diğer savaşlardaki kadar yer verilmemesi, Türkiye ile bu bölgeler arasında yoğun bir tarihi, dini ya da kültürel ortaklığın bulunmadığı şeklinde yorumlanabileceği gibi söz konusu savaşların nitelikleri üzerinden de tartışılabilir. İlk olarak en az sayıda fotoğraf yayınlanan Slovenya Savaşı oldukça kısa bir sürede gerçekleşmiş ve bu yüzden de tarihe 10 Gün Savaşı olarak

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

geçmiştir. Bunun yanı sıra Slovenya Savaşı'nda, Bosna ve Kosova savaşlarıyla kıyaslandığında, oldukça az çatışma yaşanmıştır. Dolayısıyla Slovenya Savaşı'nın gazetelerde az sayıda fotoğrafla yer alması, bu savaşın süresi ve diğer savaşlara göre bu savaşta daha az çatışma yaşanmasıyla açıklanabilmektedir. Ancak bu yorum Hırvatistan Savaşı için geçerli görünmemektedir. Bu savaş, belirli dönemlerde kesintiye uğramış, ancak Bosna Savaşı'ndan çok daha uzun sürmüş ve savaş sırasında birçok sıcak çatışma yaşanmıştır. Bu açıdan gazetelerde Bosna ve Kosova savaşları kadar yer bulamaması, gazetelerin savaşlar konusunda gerçekleştirdikleri seçimlerini yansıtmaktadır.

İlk sayfadan yayınlanan haber fotoğrafları ve haberler, gazetelerin bu haber ve fotoğraflara verdiği önemi yansıtmaktadır. Gazeteler, ilk sayfadan yayınladıkları fotoğraflarla okuyucuların dikkatini belirli haberlere çekmeyi de amaçlamaktadır. Araştırma kapsamındaki toplam 2391 fotoğrafın 1396'sı birinci sayfada, 995'i birinci sayfanın devamında yayınlanmıştır. Bu açıdan toplam 1396 fotoğrafın birinci sayfadan yayınlanması, gazetelerin okuyucuların dikkatini Yugoslavya savaşlarına çekmeye çalıştıklarının da göstergesidir.

Gazetelerde yayınlanan toplam 2391 fotoğrafın 1088'i sayfanın üst kısmında, 672'si orta kısmında ve 631'i de alt kısmında yer almıştır. Gazete sayfalarının üst kısmı, bir konuya okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra üst bölüm, gazete açısından önem verilen haberlere ve haber fotoğraflarına ayrılmaktadır. Dolayısıyla gazetelerin okuyucuların dikkatini çekmek amacıyla fotoğrafların çoğunluğunu sayfaların üst kısmında yayınladıkları söylenebilmektedir. Sayfanın alt ve ortasına ilişkin sayısal bulgularsa birbirine yakın görünmektedir.

Toplamda 2391 haber fotoğrafı üzerinden yapılan araştırmada, 51 fotoğrafın sürmanşetten, 514 fotoğrafın manşetten verildiği; 18 fotoğrafınsa foto haber olarak yayınlandığı görülmektedir. Bu sayıların toplamının dışında kalan 1808 fotoğraf; sürmanşet, manşet ya da foto haber olmayan haber fotoğraflarının toplamdaki sayısını vermektedir. Gazeteler tarafından bir haberin sürmanşet ya da manşetten verilmesi, gazetelerin habere verdiği önemi göstermektedir. Bir haberin sürmanşetten verilmesi, o haberin gündeme ilişkin en önemli haber olduğu anlamına gelmektedir. Önem sıralamasına göre haberin sürmanşetten verilmesinden sonra haberin manşetten verilmesi gelmektedir. Sürmanşet ve manşetten haber vererek gazeteler, okuyucuların dikkatleri belirli haberlere çekmeyi amaçlamaktadırlar. Sürmanşet ve manşetten verilen

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

haberlere eşlik eden fotoğraflar açısından da bu sürecin geçerli olduğu söylenebilmektedir. Foto haberlerse okuyucuların dikkatlerinin özellikle fotoğraflar aracılığıyla belirli olaylara yöneltilmesinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla, araştırma kapsamında yer alan gazetelerde sürmanşet ve manşet haberlere eşlik eden fotoğraf ve foto haber sayıları da okuyucuların Yugoslavya savaşlarına dikkatini çekmek amacıyla yayınlanmıştır.

Haber sayısı, Haber fotoğrafı sayısı, Fotoğrafların türü, Fotoğrafların kapladığı alan, Savaşlara göre fotoğraf sayısı, Fotoğrafların yayınlandığı sayfa ve Fotoğrafların gazete sayfalarındaki yerine ait bulguları, çalışma kapsamında yer alan gazetelere göre ayrıntılandırmak da mümkündür:

Tablo 1'de de görüldüğü gibi Zaman gazetesi, diğer gazetelerle yapılacak bir karşılaştırmada, Yugoslavya savaşlarına ait en fazla sayıda haber ve haber fotoğrafı yayınlayan gazete durumundadır. Zaman gazetesinde toplam 353 haber ve 904 fotoğraf yayınlanmıştır. Haber fotoğraflarının kapladığı alan açısından da gazete, ilk sırada yer almaktadır. 132761.4 cm² ile Zaman'ın fotoğraflara ayırdığı alan, tüm gazetelerin toplamda ayırdıkları alanın üçte birinden fazladır.

Zaman gazetesinde yayınlanan fotoğrafların oldukça büyük bir kısmı siyah beyaz olarak yayınlanmıştır. Yayınlanan siyah beyaz fotoğraf sayısı 747, renkli fotoğraf sayısıysa 157'dir. Renkli fotoğraf kullanımının bir gazetenin olaylara verdiği önemin de göstergesi olduğu düşünüldüğünde, bu durum gazetenin diğer verileriyle çelişkili gibi görünmektedir. Bu durumu şu şekilde açıklamak mümkündür: Zaman gazetesi 1991-1995 arasındaki dönemde genel anlamda fotoğrafları yayınlarken renkli baskı tekniği kullanmamıştır. Gazeteye ait söz konusu çalışma kapsamındaki bulgular, renkli fotoğraf kullanımının 1998 yılından itibaren gerçekleştiği yönündedir. Zaman, 1991-1995 yılları arasında fotoğraf yayınını siyah beyaz türünde gerçekleştirdiğinden dolayı, bu yıllar arasında gerçekleşen savaş fotoğraflarına okuyucunun ilgisini çekmeye çalışmadığı gibi bir yorumda bulunmak doğru olmayacaktır.

Zaman gazetesi, Yugoslavya savaşları içinde yer alan ve 3 Mart 1992-21 Kasım 1995 tarihleri arasında gerçekleşen Bosna Savaşı'na, diğer savaşlara göre oldukça farklı bir şekilde yer vermiştir. Tablo 1'de de görüldüğü gibi Zaman gazetesinin yayınladığı 904 haber fotoğrafının 625'i Bosna Savaşı'na aittir. Bu sayı, gazetenin yayınladığı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

toplam haber fotoğrafı sayısının üçte ikisinden fazladır. Dolayısıyla gazete Yugoslavya savaşları içinde en çok bu savaşa odaklanmış ve özellikle bu savaşı ön plana çıkarmıştır.

Zaman ikinci olarak, Kosova Savaşı'na odaklanmıştır. Gazete yayınladığı 266 fotoğrafla, Kosova Savaşına da en fazla yer veren gazete olmuştur. Hırvatistan ve Slovenya savaşları ise gazetenin en az sayıda fotoğraf yayınladığı savaşlardır. Tablo 1'de de görüldüğü gibi gazete, Hırvatistan Savaşı'na ait 6, Slovenya Savaşı'na ait de 5 fotoğraf yayınlamış; bu sayılarla da gazeteler arası bir karşılaştırmada sonuncu sırada yer almıştır. Dolayısıyla gazetenin Bosna ve Kosova savaşlarını ön plana çıkarırken diğer savaşları yok saydığı söylenebilir.

Zaman gazetesi, Yugoslavya savaşlarına yönelik fotoğraflarını çoğunlukla birinci sayfadan ve sayfanın üst kısmını kullanarak yayınlamıştır. Bunun yanı sıra gazete, en fazla sayıda ve 202 fotoğrafla, fotoğrafları manşetten aktaran gazete olmuştur. Zaman, foto haber yayınlama açısından da yayınladığı 12 foto haberle ilk sıradadır. Gazetenin haber sayısı, fotoğraf sayısı, fotoğrafların kapladığı alan ve fotoğrafların yayınlandığı yerler açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada ilk sırada olduğu görülmektedir. Bu durum, Zaman'ın Yugoslavya savaşlarının sunumuna diğer gazetelerden çok daha fazla önem verdiği şeklinde yorumlanabilir. Diğer taraftan gazetenin bulguları, özellikle fotoğraf sayısı açısından değerlendirildiğinde, bu savaşların tümünün değil Bosna ve Kosova savaşlarının ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Tablo 1'den hareketle Yugoslavya savaşlarına ait en fazla haber yayınlayan ikinci gazete Türkiye'dir. Türkiye gazetesi 205 haber ve 422 haber fotoğrafı yayınlamıştır. Gazetenin haber fotoğraflarına ayırdığı alan, 37095.25 cm²'dir. Türkiye gazetesi ikinci sırada, en fazla sayıda savaş haberi yayınlayan gazete olmasına rağmen fotoğraf sayısı sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye, gazeteler arası bir karşılaştırmada, haber fotoğraflarının kapladığı alan konusunda ise son sırada yer almaktadır. Dolayısıyla gazete, haber sayısı açısından önde olmasına karşın hem fotoğraf sayısı hem de bu fotoğrafların kapladığı alan konusunda farklı verilere sahiptir. Bu durum, Türkiye gazetesinin fotoğraf sayısı ve fotoğrafların kapladığı alandan çok haber sayısına odaklandığını göstermektedir. Söz konusu bulguları Türkiye gazetesinin küçük boyutlu, ancak sayıca fazla fotoğraf kullandığı şeklinde yorumlamak da mümkündür.

Çalışmada yer alan önemli bir bulgu da Türkiye gazetesinin haber fotoğraflarını çoğunlukla renkli olarak yayınlamasıdır. Gazeteler arası bir karşılaştırmada Türkiye,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

316 fotoğrafı renkli yayınlayarak, Sabah gazetesinden sonra ikinci sırada en fazla renkli fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Türkiye gazetesi, 1991 yılından itibaren özellikle ilk sayfa fotoğraflarını hem renkli hem de siyah beyaz olarak yayınlamıştır. Dolayısıyla renkli fotoğraf kullanımına Zaman gazetesinden önce başladığı tespitinde bulunmak mümkündür. Bu açıdan gazetenin çoğunlukla renkli fotoğraflar yayınlayarak okuyucuların dikkatini daha fazla savaşlara çekmeye çalıştığı söylenebilir.

Türkiye gazetesinin Yugoslavya savaşlarının içinde yer alan hangi savaşlar için ne sayıda fotoğraf kullandığına ilişkin bulgular şu şekilde yorumlanabilir: Gazetede yayınlanan toplam 422 fotoğrafın 302'si, yani yayınlanan fotoğrafların dörtte üçünden fazlası Bosna Savaşı'na aittir. Dolayısıyla gazete, ilk planda ve oldukça büyük bir farkla Bosna Savaşı'nı ön plana çıkarmıştır. Gazeteler arası bir karşılaştırmada Türkiye, Bosna Savaşı'na ait fotoğraf yayınlayan gazeteler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Gazete ikinci olarak öne çıkardığı Kosova Savaşı'na ait 98 fotoğraf yayınlamıştır. Kosova Savaşı'na ilişkin yayınlanan fotoğraflar açısından, gazeteler arası yapılacak bir karşılaştırmada, üçüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye gazetesi Hırvatistan Savaşı'na ait olan 7 fotoğrafla, gazeteler arası karşılaştırmada dördüncü sırada yer almaktadır. Slovenya Savaşı'na ait 11 fotoğraf yayınlayan gazete, bu kategoride ikinci sırada yer almaktadır. Özetlemek gerekirse, gazete oldukça büyük farkla Bosna Savaşı'na ait fotoğraflara yer vermiş, ikinci sırada da Kosova Savaşı'na ait fotoğrafları ön plana çıkarmıştır. Diğer savaşlar ise fotoğraf sayısı bağlamında yeterince sunulmamıştır.

Türkiye gazetesinin daha çok birinci sayfadan fotoğraf yayınladığı görülmektedir. Türkiye gazetesi 312 fotoğrafı birinci sayfada ve 110 fotoğrafı devam sayfasında yayınlamıştır. Dolayısıyla birinci sayfada kullanılan fotoğraf sayıları açısından, Zaman gazetesinden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Gazeteler arası karşılaştırmada Türkiye, sayfanın üst kısmında fotoğraf yayınlayan üçüncü gazete olmuştur. Gazeteye ilişkin önemli görülen bulgulardan birini de sürmanşet olarak yayınladığı fotoğraflar oluşturmaktadır. Türkiye, en fazla sürmanşetten fotoğraf yayınlayan gazetedir. Sürmanşetten 35 fotoğraf yayınlayan gazete, böylece olayları en çok gündeme taşımaya çalışan gazete de olmuştur. Gazete, manşetten verdiği haberlere eşlik eden 132 fotoğraf sayısıyla da gazeteler arası bir karşılaştırmada ikinci sırada yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Türkiye gazetesi, yayınlanan haber sayısı, fotoğrafların birinci sayfadan verilmesi ve manşetten verilmesi açısından, Zaman gazetesinden sonra ikinci sıradadır. Bu kategorilerdeki sayısal veriler, Yugoslavya savaşlarına verdiği önemi yansıtmakta ve en fazla sürmanşetten fotoğraf yayınlayan gazete olması da bu yorumu desteklemektedir. Ancak fotoğraf sayılarındaki ve fotoğrafların kapladığı alana yönelik sayısal verilerdeki yetersizlik, bu durumla örtüşmemektedir. Türkiye gazetesi, sayısal olarak özellikle Bosna ve Kosova savaşlarına ait fotoğraflar yayınlamış; bu anlamda da özellikle bu iki savaşın fotoğraflarla sunumuna odaklanmıştır.

Tablo 1'deki verilerden yola çıkarak Sabah gazetesinin bulgularını şu şekilde yorumlanabilir: Gazete, haber sayısı açısından üçüncü sıradadır. Sabah, Yugoslavya savaşlarına ait toplam 164 haber yayınlamıştır. Haber fotoğrafı sayısına ait verileri de yayınladığı 515 fotoğrafla ikinci sırada yer aldığı yönündedir. Gazetenin fotoğraflara ayırdığı alana ait bulguları dikkat çekmektedir. Sabah, fotoğraflara 60000.95 cm² alan ayırmış ve bu alanda yapılacak bir sıralamada, Zaman gazetesinden sonra, ikinci olarak fotoğraflara en fazla alan ayıran gazete olmuştur. Bulgulardan hareketle Sabah gazetesinin savaşların sunumunda haber sayısından çok fotoğraf kullanımını ön plana çıkardığını ve bu fotoğraflara da büyük bir alan ayırdığını söylemek mümkündür.

Sabah gazetesi, renkli fotoğraf kullanımıyla da diğer gazetelerden ayrılmaktadır. Gazete yayınlanan toplam 515 fotoğrafın 386'sı renkli ve 129'u siyah beyazdır. Renkli fotoğraf kullanımı açısından Sabah, gazeteler arası bir karşılaştırmada ilk sırada yer almaktadır. Gazetenin, 1991 yılından itibaren özellikle belirli sayfalarındaki fotoğrafları renkli olarak yayınladığı tespit edilmiştir. Sabah gazetesi, 1991 yılından itibaren özellikle ilk sayfa fotoğraflarını hem renkli hem de siyah beyaz olarak yayınlamıştır. Bu açıdan gazetenin fazla sayıda renkli fotoğraf yayınlayarak, Yugoslavya savaşlarına yönelik olarak okuyucuların ilgisini çekmeye çalıştığı söylenebilmektedir.

Fotoğraf sayıları açısından Sabah gazetesi de Bosna ve Kosova savaşlarını ön plana çıkarmıştır. Gazetenin bu alandaki verileri, dikkat çekicidir. Gazeteler arası yapılacak olan bir karşılaştırmada Sabah, Bosna Savaşı'na ilişkin yayınladığı 306; Kosova Savaşı'na ait yayınladığı 179 fotoğrafla Zaman gazetesinden sonra ikinci sırada gelmektedir. Dolayısıyla fotoğraf sayıları açısından bu iki savaşı en fazla öne çıkaran, ikinci gazetedir. Sabah, gazeteler arası bir karşılaştırmada Hırvatistan Savaşı'na ait yayınladığı 15 fotoğrafla üçüncü; Slovenya Savaşı'na ait yayınladığı 10 fotoğrafla da

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

ikinci sırada yer almaktadır. Dolayısıyla Sabah gazetesinin, fotoğraf sayısı açısından, Bosna ve Kosova dışındaki savaşların fotoğraflarla sunumuna yeterince yer vermediği söylenebilir.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi Sabah gazetesi, Yugoslavya savaşlarına ait fotoğrafları daha çok devam sayfasında yayınlamıştır. Ancak gazetenin birinci sayfa ve devam sayfasına ilişkin bulguları, birbirine yakın görünmektedir. Sabah 246 fotoğrafı birinci sayfada, 269 fotoğrafı devam sayfasında yayınlamıştır. Sabah, gazeteler arası bir sıralamada birinci sayfadan fotoğraf yayınlayan üçüncü gazetedir.

Sabah gazetesinde önemli görülen bulgularından biri de sayfanın üst bölümünde yayınlanan fotoğraf sayılarıdır. Sabah 223 fotoğrafı sayfanın üst kısmında yayınlamış ve sayfanın üst kısmında fotoğraf yayınlayan ikinci gazete olmuştur. Gazete, fotoğrafların manşetten verilmesi açısından yayınladığı 86 fotoğrafla üçüncü; sürmanşetten verilmesi konusunda ise yayınladığı 4 fotoğrafla dördüncü sırada yer almaktadır. Sabah gazetesinde foto habere rastlanılmamıştır.

Sabah gazetesinin fotoğraf sayısı, renkli fotoğraf kullanımı, fotoğrafların kapladığı alan ve fotoğrafların sayfanın üst kısmında yayınlanmasına yönelik bulguları, gazetenin Yugoslavya savaşlarına dikkat çekmeye çalıştığının bir göstergesidir. Savaşlara yönelik fotoğraf sayısına ait bulguları ise gazetede büyük bir farkla Bosna ve Kosova savaşlarının öne çıkarıldığını göstermektedir.

Tablo 1'de yer alan verilerde görüldüğü gibi Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan toplam haber sayısı 126'dır. Gazete, Yugoslavya savaşlarına ait haber sayısı açısından gazeteler arası yapılacak olan bir karşılaştırmada, dördüncü sıradadır. Diğer taraftan Cumhuriyet, yayınladığı 233 fotoğrafla en az sayıda fotoğraf yayınlayan gazete durumundadır. Sayısal bulgulara dayanarak bu durumu şu şekilde açıklamak mümkündür: Cumhuriyet gazetesi, okuyucularını savaşlar konusunda haberdar ederken, fazla sayıda fotoğraf kullanımına başvurmamıştır. Bu durum gazetenin fotoğrafların sunumundan çok haber metinlerinin aktarımına odaklandığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Cumhuriyet gazetesinin fotoğraflara ayırdığı alan az sayıda fotoğraf yayınlamasıyla çelişmektedir. Gazete, fotoğraflara ayırdığı 40138 cm² ile gazeteler arası bir karşılaştırmada dördüncü sırada yer almaktadır. Dolayısıyla gazete az sayıda fotoğraf yayınlamış ancak bu fotoğraflara çok küçük bir alan ayırmamıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Cumhuriyet'in yayınladığı tüm fotoğraflar siyah beyazdır. Ancak bu durum, gazetenin kullandığı baskı tekniğiyle ilişkilidir. Cumhuriyet, 1991-1999 yılları arasındaki dönemde genel anlamda renkli fotoğraf uygulamasına geçmemiş durumdadır. Bu durum ise renkli ve siyah beyaz fotoğrafların kullanımı açısından bir yorumda bulunmayı olanaksız kılmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinin Bosna, Kosova, Hırvatistan ve Slovenya savaşlarına ait yayınladığı fotoğraf sayıları, çalışmanın bulguları açısından dikkat çekicidir. Cumhuriyet gazetesinde de diğer gazetelerde olduğu gibi en fazla sayıda fotoğraf, Bosna ve Kosova savaşlarına aittir. Ancak gazete; gazeteler arası bir karşılaştırmada, Bosna, Kosova ve Slovenya savaşlarına ait fotoğraf sayısı sıralamasında sonuncu sıradadır. Bunun yanı sıra, toplamda Hırvatistan Savaşı'na ait olan 85 fotoğrafın 38'inin Cumhuriyet gazetesinde yayınlanması da önemli bir bulgudur. Bu açıdan Cumhuriyet, Hırvatistan Savaşı'nı en fazla sayıda fotoğrafla sunan gazete durumundadır.

Tablo 1'de yer alan verilere göre Cumhuriyet'te yayınlanan fotoğrafların çoğunluğu birinci sayfada ve sayfanın üst kısmında yayınlanmıştır. Ancak gazetelerde bu kategoriler arasında yapılacak bir karşılaştırmada, Cumhuriyet son sırada yer almaktadır. Bunun yanı sıra Cumhuriyet, 35 fotoğrafı manşetten yayınlamış ve genel sıralamada yine sonuncu sırada yer almıştır. Gazete, sürmanşetten fotoğraf yayınlamamıştır. Bunun yanı sıra, Cumhuriyet, 5 foto haber yayınlayarak Zaman gazetesinden sonra ikinci sırada yer almıştır.

Cumhuriyete ait bulgular şu şekilde özetlenebilir: Gazetenin en az sayıda haber fotoğrafı yayınlaması gerek fotoğraflara ayrılan alanın azlığını gerekse Bosna ve Kosova savaşlarına ait az sayıda fotoğrafın yayınlanmasını beraberinde getirmiştir. Yine aynı nedenle, gazeteler arası karşılaştırmada Cumhuriyet, sayfanın üst kısmında ve birinci sayfada fotoğrafların yayınlanması açısından da son sırada yer almıştır. Ancak Cumhuriyet'in, Yugoslavya savaşlarına ait az sayıdaki fotoğrafa ayırdığı alan fazladır. Bu anlamda gazete, savaşlara verdiği önemi yansıtmıştır.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi Yugoslavya savaşlarına ait en az sayıda haber Hürriyet gazetesinde yayınlanmıştır. Hürriyet, 84 haber yayınlamış olmasına rağmen bu haberlere eşlik eden fotoğraf sayısı 317'dir. Bu açıdan haber sayısı ve fotoğraf sayısı arasındaki fark oldukça dikkat çekicidir. Gazete, diğer gazetelerle yapılacak olan karşılaştırmada, yayınladığı fotoğraf sayısıyla dördüncü sırada bulunmaktadır. Bu

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

verilerden yola çıkarak, gazetenin savaşların sunumunda fotoğraf kullanımını ön plana çıkardığı söylenebilmektedir. Gazetenin, fotoğrafların kapladığı alana yönelik verileri de bu tespiti desteklemektedir. Hürriyet'in yayınladığı fotoğrafların kapladığı alan 47009.5 cm²'dir ve gazeteler arası yapılacak bir sıralamada, fotoğraflara en fazla yer ayıran üçüncü gazete konumundadır.

Hürriyet gazetesi, Yugoslavya savaşlarına ilişkin olarak yayınladığı toplam 317 fotoğrafın 208'ini renkli olarak okuyuculara aktarmıştır. Dolayısıyla yayınlanan renkli fotoğraf sayısı, gazetenin toplam fotoğraf sayısının yaklaşık olarak üçte ikisi oluşturmaktadır. Gazete, renkli fotoğraf kullanımı açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada, üçüncü sırada yer almaktadır. Hürriyet 1991 yılından itibaren özellikle ilk sayfa fotoğraflarını hem renkli hem de siyah beyaz olarak yayınlamıştır. Bu verilerden yola çıkarak gazetenin renkli fotoğraf kullanımı yoluyla okuyucuların dikkatini savaşlara çekmeye çalıştığı söylenebilmektedir.

Hürriyet gazetesi, araştırma kapsamındaki diğer gazetelerde olduğu gibi, en fazla sayıda Bosna, sonrasındaysa Kosova savaşlarına ait fotoğraflar yayınlamıştır. Hürriyet, Bosna Savaşı'na ait 212; Kosova Savaşı'na ait de 70 fotoğraf yayınlamış ve bu alanda gazeteler arası karşılaştırmada iki savaş alanında da en fazla fotoğraf yayınlayan dördüncü gazete olmuştur. Gazete Hırvatistan Savaşı'na ilişkin yayınladığı 19 fotoğrafla ikinci; Slovenya Savaşı'na ait olan 15 fotoğrafla da ilk sıraya sahiptir. Ancak gazetenin Bosna ve Kosova savaşlarına ait yayınladığı fotoğraf sayılarıyla kıyaslandığında bu savaşlara ilişkin verilerin yetersiz olduğu görülmektedir.

Hürriyet, Yugoslavya savaşlarına ait olan fotoğrafları daha çok devam sayfasında yayınlamıştır. Ancak birinci sayfa ve devam sayfasında yayınlanan fotoğrafların sayıları benzerlik göstermektedir. Gazete, 148 fotoğrafı birinci sayfada ve 169 fotoğrafı devam sayfasında yayınlamıştır. Bunun yanı sıra gazete, diğer gazetelerle yapılacak bir karşılaştırmada, sayfanın üst kısmında fotoğraf yayınlayan dördüncü gazete durumundadır. Hürriyet, gazeteler arası bir karşılaştırmada, sayfanın orta ve alt kısmında yayınladığı fotoğraf sayıları ve fotoğrafların manşetten ve sürmanşetten yayınlanması açısından da dördüncü sırada yer almaktadır. Hürriyet, foto haber yayınlamamıştır. Hürriyetin bulguları şu şekilde yorumlanabilir: Gazete, Yugoslavya savaşlarının sunumunda okuyucuların dikkatini çekmek amacıyla renkli fotoğraflar

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kullanmış; haber sayısından fotoğraf kullanımına önem vermiştir. Gazete fotoğraf sayısı açısından, Bosna ve Kosova savaşlarını ön plana çıkarmıştır.

4.1.8. Fotoğrafların kaynağı

Fotoğrafların kaynağı, nicel analizin sekizinci kategorisidir. Gazetelerde yayınlanan fotoğrafların kaynaklarının belirlenmesi amacıyla oluşturulan bu kategori; Foto muhabirinin adı, Ulusal ajans, Uluslararası ajans ve Diğer başlıklarına ayrılmıştır. Bu başlıklara ait veriler Tablo 2'de yer almaktadır. Anlatım açısından kolaylık sağlayacağı düşünülerek Tablo 2'ye, kaynaklı fotoğrafların toplamı ve kaynak gösterilmeden yayınlanan fotoğrafların toplamı da eklenmiştir.

Tablo 2: Fotoğrafların Kaynak Bilgileri

Gazete	**Fotoğraf Kaynakları**					
	Foto M.	Ulusal. A.	Ul..ar. A.	Diğer	Kaynaksız	Kaynaklı
Hürriyet	34	1	39	4	239	78
Sabah	33	1	44	13	424	91
Cumhuriyet	12	4	67	4	146	87
Türkiye	20	1	22	3	376	46
Zaman	23	-	3	12	866	38
Toplam	122	7	175	36	**2051**	**340**

Tablo 2'deki sayısal verilerden de anlaşılabileceği gibi gazetelerde yer alan fotoğrafların büyük bir çoğunluğu kaynak gösterilmeden yayınlanmıştır. Gazetelerde yayınlanan toplam 2391 fotoğrafın 2051'inde kaynak bilgileri gösterilmemiş, sadece 340'ında kaynak bilgileri verilmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Kaynaksız olarak fotoğraf yayınlayan gazeteler açısından yapılacak olan bir sıralamada ilk sırada 866 fotoğrafla Zaman, ikinci sırada 424 fotoğrafla Sabah, üçüncü sırada 376 fotoğrafla Türkiye, dördüncü sırada 239 fotoğrafla Hürriyet, beşinci sırada 146 fotoğrafla Cumhuriyet yer almaktadır.

Araştırma kapsamındaki 2391 fotoğrafın sadece 340'ı kaynak gösterilerek yayınlanmıştır. Bu alandaki sayısal veriler; Sabah'ın 91 fotoğrafla ilk sırada, Cumhuriyet'in 87 fotoğrafla ikinci sırada, Hürriyet'in 78 fotoğrafla üçüncü sırada, Türkiye'nin 46 fotoğrafla dördüncü sırada, Zaman'ın 38 fotoğrafla beşinci sırada olduğunu göstermektedir.

Gazetelerin yayınladıkları fotoğrafların hangi kaynaklardan edinildiğine bakıldığında, ilk olarak ve toplam 175 fotoğrafla, uluslararası ajanslar öne çıkmaktadır. Bu alanda yapılacak olan bir sıralamada Cumhuriyet 67 fotoğrafla ilk, Sabah 44 fotoğrafla ikinci, Hürriyet 39 fotoğrafla üçüncü, Türkiye 22 fotoğrafla dördüncü sıradadır. Bu alanda en az sayıda fotoğraf kaynağına başvuran 3 fotoğrafla Zaman gazetesi olmuştur. Bu konuda gazetelerin genel olarak kaynak gösterdiği uluslararası ajanslar; Reuter, Sipa, Associated Press, Agence France Presse ve Sygma'dır.

Gazeteler, fotoğraf kaynağı olarak uluslararası ajanslardan sonra foto muhabirlerini göstermişler ve bu alanda toplam 122 fotoğrafı foto muhabirlerinin adlarıyla yayınlamışlardır. Foto muhabirlerini en çok kaynak olarak gösteren gazeteler sırasıyla 34 fotoğrafla Hürriyet, 33 fotoğrafla Sabah, 23 fotoğrafla Zaman, 20 fotoğrafla Türkiye ve 12 fotoğrafla Cumhuriyet olmuştur. Bu foto muhabirleri gazetelerin kendi bünyesinde çalışan ya da gazetelere fotoğraf gönderen foto muhabirlerinden oluşmaktadır.

Foto muhabirlerinin adlarının kaynak gösterildiği fotoğraflarda, Türkiyeli foto muhabirleri ön plandadır. Foto muhabirlerinin adlarıyla yayınlanan fotoğraflar; savaş bölgelerinde, Türkiye'yi de kapsayan mülteci bölgelerinde, savaşlara ilişkin gezilerde bulunan ya da konu hakkında açıklamalarda bulunan politikacıların bulundukları bölgelerde çekilmiştir. Araştırma kapsamındaki gazetelerin fotoğraflarında adları kaynak olarak verilen foto muhabirleri şunlardır: Cumhuriyet'te İbrahim Günel, Ali Tevfik Berbek, Zafer Aknar, Ali Öz, Hatice Tuncer, İbrahim Günel, Rıza Ezer ve Sinan Gökçen'in fotoğrafları bulunmaktadır. Hürriyette Mesude Demir, Önay Yılmaz, Şaban Sevinç, Muharrem Sarıkaya, Mehmet Kaygusuz, Faruk Zabçı, Barış Selçuk, Selçuk

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Şenyüz, Volkan Vural, Hayrettin Karateke, Süleyman Arat, Aytekin Akça. Sabah'ta Ramazan Öztürk, Hasan Cemal, Tayfun Hopalı, John Downing, Uğur Şefkat, Bengüç Özerdem, Ahmet Utlu, Fali Ekeyılmaz, Hakan Denker, Haluk Soysal isimlerine rastlanmıştır. Türkiye gazetesinde Cüneyd Atamal, Sadi T. Sözen, Yusuf Kolsuz, Ercan Seki, Levent Akın, Bilal Koçak, Altin Hüso, Osman Sağırlı. Zaman gazetesinde Akif Beki, Mesut Erişen, Ali Ünal, Mehmet Sakin, Ali Yavuz, Daina Smith, Selahattin Sevi, Mahmut Bürkük.

Foto muhabirlerinin adlarının kaynak olarak gösterilmesi konusunda özellikle Sabah ve Hürriyet gazetelerine yönelik bir açıklama yapmak gerekli görülmektedir. Bu gazeteler, savaş bölgelerine foto muhabiri göndermişler ya da o bölgelerdeki foto muhabirleriyle bağlantılı olarak çalışmışlardır. Ancak foto muhabirlerinin fotoğrafları gazete sayfalarında yer almasına rağmen, bazı durumlarda fotoğrafların bu foto muhabirlerine ait olup olmadığı belirtilmemiştir. Özellikle bu iki gazetenin foto muhabirlerinin isimlerini yayınlama konusundaki tutumu, çalışma açısından bazı kararların verilmesini gerektirmiştir. Örneğin, Hürriyet gazetesinde 12 Nisan 1992 tarihinde "Coşkun Aral bildiriyor" alt başlığıyla yayınlanan haberde kullanılan fotoğrafların söz konusu foto muhabirine ait olup olmadığı belirlenemediğinden, bu fotoğraflar kaynaksız olarak kabul edilmiştir. Sabah gazetesinde ise 22 Eylül 1992'de 2, 23 Eylül 1992'de 5, 24 Eylül 1992'de 1, 22 Temmuz 1994'te ise 5 fotoğrafın Ramazan Öztürk'e ait olduğu düşünülmesine rağmen bu 13 fotoğraf, gazetede herhangi bir açıklama yayınlanmadığı için, kaynaksız olarak kabul edilmiştir. Aynı nedenden dolayı gazetede 27 Kasım 1992'de yayınlanan 3 fotoğrafın Bengüç Özerdem'e ait olduğu düşünülmesine rağmen bu fotoğraflar da kaynaksız olarak kodlanmıştır.

Gazetelerin kaynaklarını belirttikleri fotoğrafların 36'si Diğer ve 7'si Ulusal ajans başlığı altında kodlanmıştır. Diğer başlığı altında değerlendirilen fotoğraf kaynakları, gazetelerin Türkiye dışındaki ülkelerin yazılı basınlarından elde ettikleri ya da belirli televizyon kanallarının yayınlarının belirli karelerini dondurarak elde ettikleri fotoğraflardan oluşmaktadır. Diğer kategorisinde ilk sırada 13 fotoğrafla Sabah, ikinci sırada 12 fotoğrafla Zaman, üçüncü sırada 4'er fotoğrafla Hürriyet ve Cumhuriyet, dördüncü sırada 3 fotoğrafla Türkiye gazetesi bulunmaktadır.

Gazetelerin ulusal ajans alanında kaynak gösterdiği tek bir ajans bulunmaktadır. Bu ajans, Anadolu Ajansı'dır. Anadolu ajansına ilişkin en fazla sayıdaki fotoğrafı 4

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

fotoğrafla Cumhuriyet gazetesi kullanmıştır. Hürriyet, Türkiye ve Sabah gazeteleri de yayınladıkları 1'er fotoğrafın kaynağı olarak ulusal ajansları göstermişlerdir. Zaman gazetesi ise ulusal ajansları kaynak olarak göstermemiştir.

Buraya kadar sıralanan fotoğrafların kaynak bilgilerinin genel bir değerlendirmesini yapmak ve bulguları yorumlamak mümkündür: Tablo 2'de de görüldüğü gibi gazetelerde yer alan fotoğrafların oldukça büyük bir bölümü kaynak gösterilmeden yayınlanmıştır. Toplam 2391 fotoğrafın 2051'i kaynaksız, 340'ı kaynaklıdır. Dolayısıyla araştırma kapsamında bulunan gazeteler, Yugoslavya savaşlarına ait fotoğraflarda genel olarak kaynak göstermemiştir. Bu durum, Türkiye yazılı basınının fotoğraflara ilişkin kaynak gösterme geleneğinin, 1991-1999 arasındaki durumunu yansıtması açısından da önemlidir.

Kaynak gösterilmeyen fotoğraflara ilişkin gazeteler arası bir karşılaştırma yapıldığında ilk sırada Zaman, ikinci sırada Sabah, üçüncü sırada Türkiye, dördüncü sırada Hürriyet ve son sırada da Cumhuriyet gazetesinin yer aldığı görülmektedir. Bu gazetelere ilişkin sıralama, çalışmanın fotoğraf sayılarına ilişkin bölümünde yer alan gazetelerde yayınlanan fotoğraf sayılarına ait bulgularla da paralellik göstermektedir. Daha açık bir anlatımla, fotoğraf sayısı açısından ilk sırada bulunan Zaman toplam 904 fotoğrafın 866'sını, ikinci sırada bulunan Sabah toplam 515 fotoğrafın 424'ünü ve üçüncü sırada bulunan Türkiye toplam 422 fotoğrafın 376'sını, dördüncü sırada bulunan Hürriyet toplam 317 fotoğrafın 239'unu ve beşinci sırada bulunan Cumhuriyet toplam 233 fotoğrafın 146'sını kaynaksız olarak yayınlamıştır. Dolayısıyla gazetelerde yayınlanan fotoğraf sayısı arttıkça, buna paralel olarak kaynaksız yayınlanan fotoğrafların da arttığı görülmektedir. Bu açıdan, Yugoslavya savaşlarına ait en fazla fotoğraf yayınlayan gazeteler, en fazla sayıda kaynaksız fotoğraf yayınlayan gazeteler olmuşlardır.

Araştırma kapsamındaki gazeteler yönelik bulgular, kaynak gösterilerek yayınlanan fotoğraflarda ilk olarak uluslararası ajanslara başvurulduğunu göstermektedir. Gazeteler ikinci sırada foto muhabirlerini kaynak olarak göstermişlerdir. İki bulgu da sayısal açıdan birbirine yakın görünmektedir. Üçüncü sırada diğer kaynaklar, son sırada ise ulusal ajanslar yer almaktadır. Ancak kaynaksız olarak yayınlanan ve büyük çoğunluğu oluşturan fotoğraflardan dolayı, söz konusu verileri kesin bir biçimde yorumlamak zorlaşmaktadır. Örneğin, gazetelerin fotoğraf

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kaynağı olarak uluslararası ajansların fotoğraflarını ön planda tuttukları, ulusal ajansları ise tercih etmedikleri yönünde bir yorumda bulunmak mümkün görünmemektedir. Bunun yanı sıra gazeteler genel olarak kendilerine bağlı çalışan foto muhabirlerinin adlarını kaynak olarak göstermişlerdir. Bu durumu şu şekilde değerlendirmek mümkündür: Araştırma kapsamında bulunan gazeteler, genel olarak kendilerine bağlı çalışan ve kurum olarak savaş bölgelerine gönderdikleri foto muhabirlerinin fotoğraflarını yayınlamışlar ve bu foto muhabirlerinin adlarını da kaynak olarak göstermişlerdir. Bunun yanı sıra bu foto muhabirleri özellikle Sabah ve Hürriyet gazetelerinde ön plana çıkarılmıştır. Gazeteler, foto altı yazıları ve başlıklarında bu foto muhabirlerini savaşların tanıkları olarak göstermişlerdir. Böylece okuyuculara da gazete olarak olayların tanığı olduklarının ve doğru haber/haber fotoğrafı yayınladıklarının teminatını vermeyi amaçlamışlardır.

Fotoğraf kaynakları kategorisine ait bulguları gazeteler bazında ayrıntılı olarak değerlendirmek de mümkündür:

Tablo 2'de de görüldüğü gibi Sabah, en fazla sayıda fotoğraf kaynağı gösteren gazetedir. Gazete, kaynak gösterme açısından ilk sırada 44 fotoğrafla uluslararası ajanslara, 33 fotoğrafla foto muhabirlerine, 13 fotoğrafla diğer kaynaklara ve 1 fotoğrafla da ulusal ajanslara dayanarak fotoğrafları yayınlamıştır. Sabah, gazeteler arası yapılacak bir karşılaştırmada, diğer kaynaklara başvuran birinci, uluslararası ajansları ve foto muhabirlerini kaynak gösteren ikinci gazetedir.

Sabah gazetesinin özellikle foto muhabirlerinin kaynak gösterilmesine ilişkin bulguları, çalışma açısından önemlidir. Bunun nedeni, Sabah'ın daha çok savaş bölgelerine gazete tarafından gönderilen ve gazeteyle çalışan foto muhabirlerinin isimlerine başvurmasıdır. Bu durum fotoğraflara eşlik eden foto altı yazılarından ve haber başlıklarından anlaşılmakta; gazete bu metinlerde özellikle savaş bölgelerine foto muhabiri gönderdiğini ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla Sabah'ın bulguları, gazetenin foto muhabirleri dolayımıyla olaylara tanıklığını kanıtlamayı amaçladığı ve böylece gazetenin reklamını da yaptığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

Tablo 2'den hareketle fotoğrafların kaynak bilgilerine yer veren ikinci gazete, Cumhuriyet'tir. Fotoğraf yayınlama sayısı açısından son sırada bulunan Cumhuriyet gazetesinin bu kategoride ikinci durumda olması ise oldukça dikkat çekicidir. Gazete Yugoslavya savaşlarına ilişkin olarak yayınladığı toplam 233 fotoğrafın 87'sinde

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kaynak göstermiştir. Cumhuriyet, bu alanda ideal olanı yansıtmamakla beraber, konuya diğer gazetelerden çok daha fazla önem verdiğini göstermiştir.

Cumhuriyet, kaynak göstererek yayınladığı toplam 87 fotoğrafın 67'sinde uluslararası ajanslara, 12'sinde foto muhabirlerine, 4'ünde ulusal ajanslara ve yine 4'ünde de diğer kaynaklara başvurmuştur. Bu veriler açısından gazeteler arası yapılacak bir karşılaştırmada en fazla sayıda uluslararası ajansları ve ulusal ajansları kaynak olarak gösteren gazete olmuştur. Cumhuriyet, foto muhabirlerinin ve diğer kaynakların adlarının yer aldığı fotoğraf sayıları açısından, gazeteler arası bir karşılaştırmada son sırada yer almaktadır.

Tablo 2'de de görüldüğü gibi fotoğrafların kaynak bilgilerinin yayınlandığı üçüncü gazete Hürriyet'tir. Hürriyet de toplam 315 fotoğrafın 78'inde kaynak göstermiştir. Gazetenin kaynak göstererek yayınladığı fotoğraflarda ilk olarak 39 fotoğrafla uluslararası kaynaklara, ikinci olarak 34 fotoğrafla foto muhabirlerine, 4 fotoğrafla diğer kaynaklara ve 1 fotoğrafla da ulusal ajanslara başvurduğu görülmektedir. Gazeteler arası bir karşılaştırmada Hürriyet, en çok foto muhabirlerinin isimlerini yayınlayan gazete olmuştur. Gazete, uluslararası ajanslara başvuru açısından üçüncü; ulusal ajans ve diğer kaynaklara başvuru açısında da sonuncu sırada yer almaktadır.

Hürriyet'in özellikle foto muhabirlerini kaynak gösterilmesine ilişkin bulguları şu şekilde yorumlanabilir: Gazete, Yugoslavya savaşlarına foto muhabiri göndermiş ve o bölgelerde bulunan foto muhabirleriyle bağlantılı olarak çalışmıştır. Bu durum, gazetenin fotoğraf altı yazılarından ve haber başlıklarında ön plana çıkarılmaktadır. Böylece Hürriyet, foto muhabirlerinin isimlerini yayınlayarak ve metinlerde de bu durumu ön plana çıkararak gazetenin reklamını yapmış ve gazetenin olaylara tanık olduğu izlenimini yaratmayı amaçlamıştır.

Tablo 2'den hareketle fotoğrafların kaynak bilgilerinin yayınlandığı dördüncü gazete Türkiye gazetesidir. Gazete, Yugoslavya savaşlarına ait olan toplam 422 fotoğrafın 91'inde kaynak göstermiştir. Kaynak gösterme açısından gazete ilk olarak 22 fotoğrafla uluslararası kaynaklara, ikinci olarak 20 fotoğrafla foto muhabirlerine, dördüncü olarak 3 fotoğrafla diğer kaynaklara ve son olarak 1 fotoğrafla ulusal ajanslara başvurmuştur. Türkiye gazetesi kaynak kullanımı açısından gazeteler arası bir

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

karşılaştırmada, foto muhabiri ve uluslararası ajanslar açısından dördüncü; ulusal ajans ve diğer kaynaklara başvurma açısında ise son sırada yer almaktadır.

Son olarak Zaman gazetesinin verilerini yorumlamak mümkündür. Tablo 2'den de anlaşılabileceği gibi fotoğrafların kaynak bilgilerinin yayınlandığı beşinci gazete, Zaman gazetesidir. Zaman, aynı zamanda Yugoslavya savaşlarına ait en fazla fotoğraf yayınlayan gazetedir (Tablo 1). Buna rağmen, en az sayıda kaynak belirten gazete olmuştur. Zaman'ın kaynaklı ve kaynaksız olarak yayınladığı fotoğraflar arasındaki fark oldukça yüksektir; gazetede yayınlanan toplam 904 fotoğrafın 866'sı kaynaksız yayınlanmış, 38'inde ise kaynak gösterilmiştir. Bu açıdan gazete, araştırma kapsamındaki diğer gazetelerle karşılaştırıldığında ve büyük bir farkla, fotoğrafların kaynaklarının gösterilmesi konusuna en az önem veren gazete durumundadır. Zaman'ın kaynak gösterdiği fotoğraflarda, ilk olarak 23 fotoğrafla foto muhabirlerine, ikinci olarak diğer kaynaklara ve son olarak 3 fotoğrafla da uluslararası ajanslara başvurduğu görülmektedir. Gazete, ulusal ajansları kaynak olarak göstermemiştir.

Zaman'ın verilerini gazeteler arası bir karşılaştırmayla değerlendirmek mümkündür. Gazete, Sabah gazetesinden sonra diğer kaynaklara en fazla başvuran ikinci gazete olmuştur. Zaman, foto muhabiri adlarını yayınlayan üçüncü gazete; uluslararası ajansları kaynak gösteren beşinci gazete konumundadır.

4.1.9. İnsan

Çalışmada fotoğrafların kaynaklarına yönelik kategoriden sonra fotoğraflardaki kişilere ve olgulara göre yapılandırılan kategoriler gelmektedir. Fotoğraflardaki kişilere göre oluşturulan kategori, İnsan kategorisi olarak belirlenmiştir. Şiddet ve Savaş Teknolojisi kategorileri ise fotoğraflarda öne çıkan olgulara göre biçimlendirilmiştir.

Tablo 3'de İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorilerinin Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerindeki sayısal verileri bulunmaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Tablo 3: İnsan, Şiddet ve Savaş Teknolojisi Kategorileri

Gazete	**İnsan**				**Şiddet**	**Savaş Teknolojisi**	**Toplam**
	Sivil	Asker	Politikacı	**Toplam**			
Hürriyet	148	66	25	239	37	41	**317**
Sabah	208	95	92	395	70	50	**515**
Cumhuriyet	140	53	9	202	20	11	**233**
Türkiye	201	84	47	332	80	10	**422**
Zaman	391	146	210	747	115	42	**904**
Toplam	1088	444	383	**1915**	**322**	**154**	**2391**

Tablo 3'de de görüldüğü gibi, gazetelerde en fazla sayıda fotoğraf, İnsan kategorisinde yayınlanmıştır. Araştırma kapsamında yer alan gazetelerde Yugoslavya savaşlarına ait olan toplam 2391 fotoğrafın 1915'i İnsan, 322'si Şiddet, 154'ü de Savaş teknolojisi kategorilerindedir.

İnsan kategorisine ait bulgulara göre Zaman gazetesinde 747, Sabah'ta 395, Türkiye'de 332, Hürriyet 238 ve Cumhuriyet'te 202 fotoğraf yayınlanmıştır.

İnsan kategorisinin alt kategorilerini Sivil, Asker ve Politikacı kategorileri oluşturmaktadır. Tablo 3'de de görüldüğü gibi İnsan kategorisinde yayınlanan 1915 fotoğrafın 1088'i Sivil, 444'ü Asker ve 383'ü Politikacı alt kategorilerinde yayınlanmıştır.

Söz konusu nicel analizin daha ayrıntılı olarak verileri ortaya koyması açısından bu alt kategorilere ilişkin olarak da belirli başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklar, gazetelerin hangi sivil, asker ve politikacıları ön plana çıkardıklarının belirlenmesi

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

açısından önemli görülmektedir. İnsan kategorisine ait bulguları alt kategorilerinden yola çıkarak daha ayrıntılı olarak açıklamak mümkündür.

4.1.9.1. Sivil alt kategorisi

İnsan kategorisinin ilk alt kategorisini Sivil'ler oluşturmaktadır. Savaş bölgelerindeki sivillere yönelik olarak Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Slovenya, Kosova ve Diğer başlıkları belirlenmiştir. Çalışmada, bu başlıklar bir ırk ya da etnik kimlik ayrımından çok, savaşların taraflarını adlandırmak amacıyla kullanılmışlardır. Dolayısıyla kodlamada, sivillerin ait oldukları taraf ön plandadır. Bunun yanı sıra genel anlamda yayınlanan fotoğraflarda Bosnalılar kategorisine özellikle Müslüman Boşnaklar, Kosovalılar kategorisine ise Müslüman Kosovalı Arnavutlar girmektedir. Belirlenen Diğer kategorisi ise sivil olup, çalışmada belirlenen kategorilerden hiçbirine giremeyen bireyleri nitelemektedir. Sivil alt kategorisine ait sayısal veriler, Tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4. Sivil Alt Kategorisi

Gazeteler	**Sırbistan**	**Hırvatistan**	**Bosna**	**Slovenya**	**Kosova**	**Diğer**	**Toplam**
Hürriyet	7	2	62	2	27	48	**148**
Sabah	5	-	85	-	65	53	**208**
Cumhuriyet	14	10	74	-	41	1	**140**
Türkiye	2	2	93	1	69	34	**201**
Zaman	5	3	172	-	162	49	**391**
Toplam	33	17	486	3	364	185	**1088**

Tablo 4'de de görüldüğü gibi sayısal sıralama açısından sivillere ilişkin toplam 1088 fotoğrafın 391'ini Zaman, 208'sini Sabah, 201'ini Türkiye, 148'ini Hürriyet ve 140'ını da Cumhuriyet gazeteleri yayınlamıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Toplam 1088 fotoğrafın 486'sı Bosnalı sivillere aittir. Sıralamada ilk sırada yer alan Bosna'yı 364 fotoğrafla Kosova, 185 fotoğrafla Diğer, 33 fotoğrafla Sırbistan, 17 fotoğrafla Hırvatistan ve 3 fotoğrafla Slovenya kategorileri takip etmektedir.

Sayısal açıdan ön planda tutulan Bosnalı sivillere en çok 172 fotoğrafla Zaman gazetesi yer vermiştir. Zaman gazetesini sırasıyla 93 fotoğrafla Türkiye, 85 fotoğrafla Sabah, 74 fotoğrafla Cumhuriyet ve 62 fotoğrafla Hürriyet gazeteleri izlemektedir.

Gazeteler Bosnalı sivillerin sunumunda, Bosnalıların savaşta karşılaştıkları sorunlara odaklanmışlar; göç, mültecilik, açlık, barınma gibi sorunları gösteren fotoğraflar kullanmışlardır. Benzer bir durum Kosovalı sivillerin sunumunda da söz konusu olmuştur. Kosovalı sivillere ilişkin 162 fotoğraf yayınlayan Zaman gazetesini 69 fotoğrafla Türkiye, 65 fotoğrafla Sabah, 41 fotoğrafla Cumhuriyet ve 27 fotoğrafla Hürriyet gazeteleri takip etmektedir.

Bosnalı ve Kosovalı sivillerin yanı sıra sayısal bulgularda, Diğer kategorisinde görülen bir yığılma dikkat çekmektedir. Gazetelerin yayınladığı fotoğraflarda Diğer kategorisine genel anlamda Türkiyeli siviller ve gazeteciler, din adamları, aydınlar, sanatçılar ya da farklı ülkelerin din adamları, aydınları ya da sivil toplum kuruluşu üyeleri girmiştir. Diğer kategorisinde sırasıyla 53 fotoğrafla Sabah, 49 fotoğrafla Zaman, 48 fotoğrafla Hürriyet, 34 fotoğrafla Türkiye ve 1 fotoğrafla Cumhuriyet gazeteleri yer almaktadır.

Araştırma kapsamında olmamasına rağmen özellikle Sabah, Hürriyet ve Türkiye gazetelerinde yayınlanan Diğer kategorisindeki fotoğrafların çoğunlukla gazetelerin kendi muhabirlerine ve Türkiyeli gazetecilere ait olması, bulgular açısından önemli görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, Sabah gazetesinde Diğer kategorisinde yer alan 53 fotoğraftan 1'i hariç tümü gazetenin kendi gazetecilerine aittir. Hürriyet gazetesinde ise Diğer kategorisindeki 48 fotoğrafın 38'i; Türkiye gazetesinde ise 34 fotoğraftan 27'si Türkiyeli gazetecilere aittir. Diğer taraftan Zaman gazetesinin Diğer kategorisinde yer alan ve Türkiyeli gazetecilere ait olan fotoğrafları çoğunluğu oluşturmamaktadır. Ancak Zaman da Türkiyeli gazetecilere ve kendi muhabirlerine ait olan 11 fotoğraf yayınlamıştır. Dolayısıyla, sivillere ilişkin kategorileştirmede üçüncü sırada Türkiyeli gazetecilerin sunulduğu söylenebilmektedir.

Türkiyeli gazetecilerin görüldüğü fotoğraflarda genel olarak söz konusu gazetelerin muhabir ya da foto muhabirleri savaşla ilgili bölgelerde poz verir bir

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

durumda görülmektedir. Ancak çalışmada, Türkiye'den gazetecilerin bu durumdan farklı olarak görüntülendiği 18 fotoğraf tespit edilmiştir. Bu fotoğrafların 15'i Hürriyet'te, 2'si Türkiye'de ve 1'i de Zaman'da yayınlanmıştır. Fotoğrafların tümü Hürriyet gazetesinin muhabiri olan Münire Acım ve Anadolu Ajansı muhabiri Ali Koçak'ın Sırbistan askerlerine esir düşüşü ve serbest bırakılmasına ilişkindir. Hürriyet gazetesi bu olaya ayrı bir önem vererek 15.10.1995 ve 25.10.1995 tarihleri arasında söz konusu gazetecilere ait 15 fotoğraf yayınlarken; Türkiye gazetesi 22 ve 23 Ekim 1995 tarihinde 2 ve Zaman gazetesi de 22 Ekim 1995 tarihinde 1 fotoğraf yayınlamıştır.

Gazetelerde Sırbistanlı sivillere ait toplam 33 fotoğraf bulunmaktadır. Bunların 14'ü Cumhuriyet'te, 7'si Hürriyet'te, 5'er adeti Sabah ve Zaman'da ve 2'si Türkiye'de yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra Hırvatistanlı sivillere ait toplam 17 fotoğrafın 10'u Cumhuriyet'te, 3'ü Zaman'da ve 2'şer adeti Hürriyet ve Türkiye'de yayınlanırken Sabah gazetesinde bu kategoriye ait fotoğraf yayınlanmamıştır.

Son olarak ez az fotoğrafla sunulan Slovenyalı sivillere ait 3 fotoğrafın 2'si Hürriyet, 1'i ise Türkiye gazetelerinde yayınlanmıştır. Cumhuriyet, Zaman ve Sabah gazeteleri Slovenyalı sivillere yönelik fotoğraf yayınlamamışlardır.

İnsan kategorisinde alt kategori olan Sivil kategorisini, fotoğraf sayısı açısından Asker alt kategorisi izlemektedir.

4.1.9.2. Asker alt kategorisi

Asker alt kategorisinin alt başlıkları Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Slovenya, Kosova, NATO/BM ve Diğer olarak belirlenmiştir. İlk beş başlık, savaşan tarafların askerlerini nitelemek amacıyla adlandırılırmış; askerlerin kategorileştirilmesinde etnik kimlik ya da ırk ayrımına gidilmemiştir. Bundan dolayı Müslüman olan ve Türkiye'den ya da diğer ülkelerden Bosna ordusuna yardım için Bosna savaşına gönüllü katılan askerler ya da gazetelerin tanımlamasıyla mücahitler de Bosna başlığı altında değerlendirilmiştir.

Savaşta uluslararası askeri güç olarak rol oynayan NATO ve BM kuruluşlarının askerleri, tek bir başlık altında ele alınmıştır. Dolayısıyla NATO ve BM askeri olarak savaş bölgelerinde yer alan İngiltere, Amerika, Türkiye, Rusya gibi ülkelerin askerlerinin tümü bu başlık altında değerlendirilmiştir. Diğer kategorisi ise adı geçen

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

altı başlık altına girmeyen tarafların asker fotoğraflarını nitelemek amacıyla kullanılmıştır. Asker alt kategorisine ait sayısal veriler, Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5. Asker Alt Kategorisi

Gazeteler	**Sırbistan**	**Hırvatistan**	**Bosna**	**Slovenya**	**Kosova**	**NATO/BM**	**Diğer**	**Toplam**
Hürriyet	14	3	9	3	-	30	7	**66**
Sabah	20	5	28	3	3	31	5	**95**
Cumhuriyet	16	8	4	-	3	19	3	**53**
Türkiye	30	2	38	1	-	10	3	**84**
Zaman	37	5	34	-	12	46	12	**146**
Toplam	117	23	113	7	18	136	30	**444**

Tablo 5'de de görüldüğü gibi Asker kategorisine ait toplam 444 fotoğraf tespit edilmiştir. Bu kategoride sırasıyla Zaman 146, Sabah 95, Türkiye 84, Hürriyet 66, Cumhuriyet 53 fotoğraf yayınlamıştır.

Gazeteler Asker kategorisinde en fazla NATO/BM askerlerine yer vermiştir. Bulgularda toplam 136 fotoğrafla yer alan NATO/BM askerlerini, 117 fotoğrafla Sırbistan, 113 fotoğrafla Bosna, 23 fotoğrafla Hırvatistan, 18 fotoğrafla Kosova ve 7 fotoğrafla Slovenya askerleri takip etmektedir.

Gazetelere ilişkin veriler, NATO/BM askerlerinin en yüksek sayıda fotoğrafla Zaman gazetesinde yer aldığını göstermektedir. 46 fotoğrafla NATO/BM askerlerini fotoğraflarına taşıyan Zaman gazetesini, 31 fotoğrafla Sabah ve 30 fotoğrafla Hürriyet, 19 fotoğrafla Cumhuriyet ve 10 fotoğrafla Türkiye gazetesi takip etmektedir.

Çalışmanın bulguları, araştırma kapsamındaki gazetelerde NATO/BM askerlerinden sonra ikinci sırada Sırbistan askerlerinin sunulduğunu göstermektedir. Bu alanda yayınlanan toplam 117 fotoğrafın 37'si Zaman'da, 30'u Türkiye'de, 20'si Sabah'ta, 16'sı Cumhuriyet'te ve 14'ü Hürriyet'te yer almaktadır. Bulgular açısından üçüncü sırada yer alan ve toplam 113 fotoğrafın bulunduğu Bosna askerlerinin

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

sunumunda ise Türkiye gazetesi 38 fotoğrafla ilk sıradadır. Bu gazeteyi ise az bir farkla ve 34 fotoğrafla Zaman, 28 fotoğrafla Sabah, 9 fotoğrafla Hürriyet ve 4 fotoğrafla Cumhuriyet gazeteleri takip etmektedir.

Asker kategorisi konusunda bir ek bilgiye yer vermek gerekmektedir. Türkiye, Zaman ve Sabah gazeteleri Türkiye'den Bosna'ya gidip bu orduya yardım etmek için savaşan kişilerin fotoğraflarını yayınlamışlardır. Dolayısıyla Bosna askerleri başlığında bu fotoğraflar da yer almaktadır. Haber başlıklarında ve fotoğraf altı yazılarında mücahitler ve milisler olarak adlandırılan bu kişilerin fotoğraflarına örnek olarak Türkiye gazetesinden 02.01.1993 ve 20.01.1993 tarihinde yayınlanan 3 adet fotoğraf verilebilir. Zaman gazetesinde de 30.09.1992, 13.01.1993 ve 14.01.1993 tarihlerinde yayınlanan toplam 9 fotoğraf da Türkiye'den Bosna'ya savaşmaya giden mücahitlere ilişkindir. Sabah gazetesinde de konuyla ilişkili olarak 22.08.1992 tarihinde 1. ve 11. sayfada yayınlanan 4 fotoğraf bulunmaktadır.

Bosna askerleri sonrasında toplam 23 fotoğrafla gazetelerde yer alan Hırvatistan askerleri, en fazla ve 8 fotoğrafla Cumhuriyet gazetesinde sunulmuştur. Bu gazeteyi, 5'er fotoğrafla Sabah ve Zaman, 3 fotoğrafla Hürriyet ve 2 fotoğrafla Türkiye gazeteleri izlemektedir. Toplam 18 fotoğrafla gazetelerde sunulan Kosova askerleri ise en fazla ve 12 fotoğrafla Zaman gazetesinde yer almıştır. Bu gazeteyi 3'er fotoğrafla Sabah ve Cumhuriyet gazeteleri izlemektedir. Hürriyet ve Türkiye gazeteleri, Kosova askerlerine ilişkin fotoğraf yayınlamamıştır.

Asker kategorisi açısından en az sayıda yer verilen Slovenya askerleri, 3'er fotoğrafla Hürriyet ve Sabah gazetelerinde, 1 fotoğrafla da Türkiye gazetesinde sunulmuştur. Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde ise Slovenya askerlerinin fotoğraflarına rastlanmamıştır.

Gazetelerin yayınladığı asker fotoğraflarına yıllar bazında bakıldığında, sayısal açıdan belirli benzerlikler dikkat çekmektedir. Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinin 1999 yılındaki asker fotoğraflarında sayısal fazlalık görülmektedir. Bu fazlalık 1999 yılında Yugoslavya'ya gerçekleştirilen ve Sırbistan'ı hedef alan NATO müdahalesiyle paralellik göstermektedir[89].

Çalışmanın İnsan kategorisinde yer alan son alt kategoriyi Politikacı kategorisi oluşturmaktadır.

[89] Kategorilerin yıllara göre dağılımını yansıtan tablolar, çalışmanın EK 1 bölümünde yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.1.9.3. Politikacı alt kategorisi

Politikacı alt kategorisinde toplam 383 fotoğraf bulunmaktadır. Politikacı, İnsan kategorisinin en az sayıda fotoğrafa sahip olan alt kategorisidir. Kategori; Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Slovenya, Kosova, Türkiye ve Diğer alt başlıklarına ayrılmıştır. Sivil ve Asker kategorilerinde olduğu gibi bu kategoride de politikacıların ırk ya da etnik kimliğinden çok bulundukları taraf ve temsilcisi olduğu ülkeler ön planda tutulmuştur.

Politikacı alt kategorisinde yer alan ilk beş başlık, savaşan tarafların politikacılarını nitelemektedir. Türkiye başlığı, Yugoslavya savaşları konusunda dış politika yürüten Türkiyeli politikacılara ilişkindir. Diğer kategorisi ise söz konusu altı kategoriye de girmeyen ve savaşlara bir şekilde müdahil olan diğer dünya ülkelerinin politikacılarını kapsamaktadır. Belirli ulusların ortak politikalarını temsil etmeleri açısından NATO ve BM örgütlerinin politik aktörleri de çalışmada Diğer kategorisi başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu alt kategoriye ait sayısal veriler Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Politikacı Alt Kategorisi

Gazeteler	**Sırbistan**	**Hırvatistan**	**Bosna**	**Slovenya**	**Kosova**	**Türkiye**	**Diğer**	**Toplam**
Hürriyet	8	2	2	-	-	10	3	**25**
Sabah	21	1	13	1	-	29	27	**92**
Cumhuriyet	1	-	1	-	-	7	-	**9**
Türkiye	10	2	8	-	-	15	12	**47**
Zaman	26	5	59	-	6	55	59	**210**
Toplam	66	10	83	1	6	116	101	**383**

Tablo 6'da da görüldüğü gibi Politikacı alt kategorisinde toplam 383 fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafların sırasıyla 210'u Zaman'da, 92'si Sabah'ta, 47'si Türkiye'de, 25'i Hürriyet'te ve 9'u Cumhuriyet'te yayınlanmıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Alt kategoriye ait toplam 383 fotoğrafın 116'sı Türkiyeli politikacılara aittir. Bu veri, kategorideki en yüksek sayıyı oluşturmaktadır. Türkiyeli politikacılar sırasıyla 55 fotoğrafla Zaman'da, 29 fotoğrafla Sabah'ta, 15 fotoğrafla Türkiye'de, 10 fotoğrafla Hürriyet'te ve 7 fotoğrafla Cumhuriyet'te yer almışlardır.

Politikacı alt kategorisinde Türkiyeli politikacılardan sonra, toplam 101 fotoğrafla, dünya ülkelerinden çeşitli politikacıları kapsayan Diğer başlığı gelmektedir. Bu politikacılar; Amerika, Almanya, İngiltere, Pakistan, Irak, Rusya gibi savaşlara bir şekilde müdahil olmuş olan dünya ülkelerinin politikacılarıdır. Bu politikacılar fotoğraflarda bazı durumlarda NATO, BM ya da İKÖ (İslam Konferansı Örgütü) gibi uluslararası örgütlere bağlı olan ülkelerin politikacıları, bazı durumlarda bu uluslararası örgütlerin yönetici pozisyonundaki temsilcileri, bazı durumlarda ise sadece belirli bir ülkenin savaş konusundaki politikalarını temsil eden aktörler olarak yer almışlardır.

Diğer başlığı altında değerlendirilen politikacılar sırasıyla 59 fotoğrafla Zaman'da, 27 fotoğrafla Sabah'ta, 12 fotoğrafla Türkiye'de ve 3 fotoğrafla Hürriyet'te yer almışlardır. Cumhuriyet gazetesinde bu başlığa ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır.

Politikacı alt kategorisinde üçüncü sırada 83 fotoğrafla Bosnalı politikacılar ve dördüncü sırada da 66 fotoğrafla Sırbistanlı politikacılar yer almaktadır. Bosnalı politikacılar sırasıyla 59 fotoğrafla Zaman'da, 13 fotoğrafla Sabah'ta, 8 fotoğrafla Türkiye'de, 2 fotoğrafla Hürriyet'te ve 1 fotoğrafla da Cumhuriyet'te yer almışlardır. Sırbistanlı politikacılar da sırasıyla 26 fotoğrafla Zaman'da, 21 fotoğrafla Sabah'ta, 10 fotoğrafla Türkiye'de, 8 fotoğrafla Hürriyet'te ve 1 fotoğrafla Cumhuriyet'te sunulmuşlardır.

Gazetelerde Sırbistanlı politikacılardan sonra, en fazla sayıda Hırvatistanlı politikacıların fotoğrafları bulunmaktadır. Hırvatistanlı politikacılara ait toplam 10 fotoğrafın 5'i Zaman gazetesinde yayınlanmıştır. Bu başlıkta 2'şer fotoğraf Türkiye ve Hürriyet gazetelerinde, 1 fotoğraf da Sabah gazetesinde yer almıştır. Cumhuriyet gazetesi ise Hırvatistanlı politikacıların fotoğraflarını yayınlamamıştır. Bunun yanı sıra Kosovalı politikacılar sadece Zaman gazetesinde ve 6 fotoğrafla yer alırken; Slovenyalı politikacılar da sadece Sabah gazetesinde ve 1 fotoğrafla sunulmuştur.

Çalışmada İnsan kategorisinden sonra, gazetelerde tekrarlayan bir olgu olarak Şiddet kategorisi yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.1.10. Şiddet

Tablo 3'de de görüldüğü gibi Yugoslavya savaşlarına ait toplam 2391 fotoğraftan 322'si Şiddet kategorisinde yer almaktadır. Bu kategorinin alt başlıkları; Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Slovenya, Kosova, NATO/BM ve Diğer olarak belirlenmiştir. İnsan kategorisinde de olduğu gibi bu başlıklarda da etnik kimlik ve ırk ayrımına gidilmemiş, tarafları temsil eden kişilerin uğradığı/maruz kaldığı şiddete göre bir kodlama gerçekleştirilmiştir.

Şiddet kategorinde yer alan her bir alt başlığın verileri; fotoğraflarda görünebilir olan ve tarafların uğramış olduğu fiziksel şiddet türlerine göre oluşturulmuştur. Diğer başlığı ise insanlara yönelik olmayan şiddeti nitelemektedir. Savaş bölgelerindeki yerleşim alanlarının, tarihi eserlerin ve binaların bombalanması, tahrip edilmesi, yakılmasına yönelik fotoğraflar ya da bu eylemlerin sonuçlarını gösteren fotoğraflar bu başlık altında değerlendirilmiştir. Şiddet kategorisi, insanların maruz kaldığı şiddetin sunumunda kimlerin odağa yerleştirdiğini belirlemek için Asker ve Sivil olarak da sınıflandırılmıştır. Şiddet kategorisine yönelik sayısal veriler Tablo 7'de yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Tablo 7. Şiddet Kategorisi

Gazeteler	**Sırbistan**		**Hırvatistan**		**Bosna**		**Slovenya**	**Kosova**		**NATO/BM**	**Diğer**	**Toplam**
	A.	S.	A.	S.	A.	S.	S.	A.	S.	A.		
Hürriyet	1	-	-	-	1	19	-	-	1	-	15	**37**
Sabah	1	-	-	-	-	34	-	1	7	3	24	**70**
Cumhuriyet	3	1	2	2	-	6	-	-	2	-	4	**20**
Türkiye	1	1	-	-	3	47	1	1	6	-	20	**80**
Zaman	-	-	-	-	3	75	-	1	9	-	27	**115**
Toplam	6	2	2	2	7	181	1	3	25	3	90	**322**

Tablo 7'de de görüldüğü gibi Şiddet kategorisinde toplam 322 fotoğraf bulunmaktadır. Bu kategoride en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazete toplam 115 fotoğrafla Zaman gazetesi olmuştur. Bu gazeteyi 80 fotoğrafla Türkiye, 70 fotoğrafla Sabah, 37 fotoğrafla Hürriyet ve 20 fotoğrafla Cumhuriyet gazeteleri takip etmektedir.

Gazetelerin şiddeti sunmalarının yanı sıra kime ve neye yönelik şiddeti sundukları da önemlidir. Şiddet kategorisine ait toplam 322 fotoğraftan 232'si insanların uğradığı şiddeti göstermektedir. İnsanların uğradığı şiddet dışında kalan yerleşim bölgeleri ve yapıların maruz kaldığı şiddeti içeren toplam fotoğraf sayısı ise 90'dır. Bu 90 fotoğraf, Diğer kategorisinde yer almaktadır. İnsanların uğradığı şiddeti içeren 232 fotoğraftan 211'i sivillerin, 21'i askerlerin uğradığı şiddeti göstermektedir.

Şiddet kategorisine ait toplam 322 fotoğraftan 188'i Bosnalıların uğradığı şiddete ilişkindir. İkinci sırada 90 fotoğrafla Diğer başlığı gelmekte ve bunu 28 fotoğrafla Kosova başlığı izlemektedir. Sıralamada Sırbistanlılara ait 8, Hırvatistanlılara ait 4, NATO/BM askerlerine ait 3 ve Slovenyalılara ait 1 şiddet fotoğrafı saptanmıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Şiddet kategorisinde en fazla fotoğraf sayısıyla yer alan Bosna'ya ait 188 fotoğrafın 181'i Bosnalı sivillerin, 7'si de Bosnalı askerlerin uğradığı şiddeti göstermektedir.

Bosnalılara yönelik şiddet, en yüksek sayıyla ve 78 fotoğrafla Zaman gazetesinde sunulmuştur. Gazetede Bosnalı siviller için 75, Bosnalı askerler için de 3 fotoğraf bulunmaktadır. Zaman gazetesini 50 fotoğrafla Türkiye izlemektedir. Gazetede Bosna siviller 47 fotoğrafla, askerler de 3 fotoğrafla sunulmuştur. Sabah gazetesi bu alanda tümü Bosnalı sivillere ait olan 34 fotoğraf yayınlamıştır. Hürriyet'in yayınladığı toplam 20 fotoğrafın 19'u Bosnalı sivillere, 1'i de Bosnalı askerlere aittir. Son olarak Cumhuriyet'in yayınladığı toplam 6 fotoğrafın tümü, Bosnalı sivillerin uğradığı şiddeti göstermektedir.

Bosna başlığı altında sırasıyla en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazeteler olan Zaman, Türkiye ve Sabah gazetelerindeki şiddet fotoğraflarının senelere göre dağılımı açısından bir örtüşme söz konusudur. Bu üç gazetenin ortak olarak 1995 yılında yayınladıkları şiddet fotoğraflarında bir fazlalık gözlenmektedir. Bunun yanı sıra Zaman gazetesinde özellikle 1992 yılına ait fotoğraflarda şiddet olgusu öne çıkmaktadır. Zaman gazetesinin 1992 yılında toplam 47 şiddet fotoğrafı yayınlamıştır[90].

Çalışmada Bosnalıların uğradığı şiddeti gösteren fotoğraflardan sonra, ikinci sırada Diğer başlığı yer almaktadır. Bu fotoğrafların sırasıyla 27'si Zaman'da, 24'ü Sabah'ta, 20'si Türkiye'de ve 15'i Hürriyet'te yayınlanmıştır. Bu alanda en az fotoğraf yayınlayan gazete 4 fotoğrafla Cumhuriyet olmuştur. Diğer olarak kodlanan fotoğraflar özellikle Sırbistan, Bosna ve Kosova bölgelerinde gerçekleşen şiddet eylemlerini ve bunların sonuçlarına aittir. Bu fotoğraflarda tarihi binalar, camiler ve yerleşim bölgelerine yönelik şiddet gösterilmektedir.

Şiddet kategorisi açısından toplam fotoğraf sıralamasında üçüncü sırada yer alan ve Kosovalılara yönelik şiddeti gösteren fotoğraf sayısı 28'dir. Bu fotoğrafların 25'i sivillere, 3'ü askerlere yöneliktir. Kosovalıların uğradığı şiddet sırasıyla 10 fotoğrafla Zaman'da, 8 fotoğrafla Sabah'ta, 7 fotoğrafla Türkiye'de, 2 fotoğrafla Cumhuriyet'te ve 1 fotoğrafla da Hürriyet'te yer almıştır. Zaman'ın yayınladığı 10 fotoğraftan 9'u sivilleri, 1'i askerleri; Sabah'ın yayınladığı 8 fotoğraftan 7'si sivilleri, 1'i askerleri; Türkiye'nin yayınladığı 7 fotoğraftan 6'sı sivilleri, 1'i askerleri gösterirken

[90]Kategorilerin yıllara göre dağılımını yansıtan tablolar, çalışmanın EK 2 bölümünde yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Cumhuriyet'in yayınladığı toplam 2 fotoğraf ve Hürriyet'in yayınladığı toplam 1 fotoğraf da Kosovalı sivillerin uğradığı şiddeti göstermektedir.

Çalışmanın sayısal bulguları, gazetelerin Kosovalılardan sonra Sırbistanlıların uğradığı şiddeti sunduğu yönündedir. Bu alanda yayınlanan toplam 8 fotoğrafın 6'sı askerlere yönelik şiddeti, 2'si sivillere yönelik şiddeti göstermektedir. Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan toplam 4 fotoğrafın 3'ü askerlere, 1'i sivillere şiddeti; Hürriyet ve Sabah'ta yayınlanan toplam 1'er fotoğrafın askerlere şiddeti; Türkiye'de yayınlanan toplam 2 fotoğrafin 1'inin askerlere 1'inin de sivillere şiddeti gösterdiği tespit edilmiştir. Zaman gazetesinde ise Sırbistanlıların uğradığı şiddete ait fotoğraf yayınlanmamıştır. Çalışmanın bulguları açısından Sırbistanlılara yönelik şiddetin fotoğraflarla sunumunda, yıllar açısından gazetelerde bir benzerlik göze çarpmaktadır. Gazetelerde yayınlanan ve Sırbistanlıların uğradığı şiddeti yansıtan fotoğrafların biri dışında tümü 1991 yılına aittir. Bu yıl, Slovenya Savaşı'nın yaşandığı yıldır. Yayınlanan tek fotoğraf dışında, gazetelerin hiçbirinde Bosna, Hırvatistan ve Kosova savaşlarında Sırbistanlıların uğradığı şiddeti gösteren fotoğraf yayınlanmamıştır.

Hırvatistanlıların uğradığı şiddeti gösteren toplam fotoğraf sayısı 4'tür. Bu başlıkta yer alan toplam 4 fotoğraf da Cumhuriyet gazetesinde yer almıştır. Cumhuriyet'in yayınladığı fotoğraflardan 2'si Hırvatistanlı sivilleri, 2'si de askerleri göstermektedir. NATO/BM askerlerinin uğradığı şiddeti gösteren toplam fotoğraf sayısı 3'tür. Bu fotoğrafların tümü Sabah gazetesinde yer almıştır. Son olarak Slovenyalı sivillerin uğradığı şiddeti gösteren toplam 1 fotoğraf, Türkiye gazetesinde yayınlanmıştır. Çalışmada Şiddet kategorisinden sonra Savaş teknolojisi kategorisi yer almaktadır.

4.1.11. Savaş teknolojisi

Savaş teknolojisi kategorisi ile gazetelerin savaşan hangi tarafların savaş teknolojilerini fotoğraflarla sundukları belirlemeye çalışılmıştır. Bu kategoride değerlendirilen fotoğraflar, söz konusu tarafların savaş teknolojisi olarak adlandırılabilecek olan; tank, tüfek, top, roket atar, savaş uçağı, savaş gemisi vb. silahlarından oluşmaktadır. Kategorinin başlıkları Sırbistan, Bosna, NATO/BM ve

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Diğer olarak belirlenmiştir. Diğer başlığı, tarafları belirlenemeyen savaş teknolojisi fotoğrafları için kullanılmıştır.

Çalışmanın başlangıcında Slovenya, Kosova ve Hırvatistan'a ilişkin olarak belirlenen üç başlık, kodlama süresince bu başlıklara girebilecek olan fotoğrafa rastlanmadığından iptal edilmiştir. Savaş teknolojisi kategorisine ait sayısal veriler Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Savaş Teknolojisi Kategorisi

Gazeteler	**Sırbistan**	**Bosna**	**NATO/BM**	**Diğer**	**Toplam**
Hürriyet	5	1	34	1	**41**
Sabah	5	-	44	1	**50**
Cumhuriyet	1	2	8	-	**11**
Türkiye	1	1	8	-	**10**
Zaman	8	1	31	2	**42**
Toplam	20	5	125	4	**154**

Tablo 8'de de görüldüğü gibi Savaş teknoloji kategorisinde toplam 154 fotoğraf bulunmaktadır. Kategori, sayısal açıdan İnsan ve Şiddet kategorilerinden sonra yer almaktadır. Bu kategoride en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazete 50 fotoğrafla Sabah gazetesi olmuştur. Bu gazeteyi hemen hemen eşit sayılarda 42 fotoğrafla Zaman, 41 fotoğrafla Hürriyet gazeteleri takip etmektedir. Bu kategoride en az sayıda fotoğraf yayınlayan gazeteler, hemen hemen eşit sayılarda olmak üzere 11 fotoğrafla Cumhuriyet ve 10 fotoğrafla Türkiye olmuştur.

Bu kategoride en fazla sayıda fotoğrafın yer aldığı başlık, NATO/BM'dir. Bu alanda yayınlanan toplam 125 fotoğrafın sırasıyla 44'ü Sabah'ta, 34'ü Hürriyet'te, 31'i Zamanda, 8'er adedi de Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde yer almıştır. Çalışmanın bulguları, özellikle Sabah, Hürriyet ve Zaman gazetelerinde, 1995 ve 1999 yıllarında NATO'ya ait savaş teknolojisi fotoğraflarında bir fazlalık olduğunu göstermektedir. Bu konuda daha ayrıntılı bulgulara yer vermek de söz konusudur. Sabah ve Zaman

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

gazeteleri, NATO'nun savaş teknolojilerine özellikle 1995 ve 1999 döneminde yer vermiştir. Hürriyet gazetesi, tanıtım da içeren bu fotoğrafları 1994, 1995 ve 1999 yıllarında yayınlamıştır.

Kategoride ikinci sırada en fazla fotoğrafın bulunduğu başlık, Sırbistan'dır. Sırbistan başlığı altında yer alan toplam 20 fotoğrafın 8'i Zaman'da; 5'er adedi Hürriyet ve Sabah'ta; 1'er adedi de Türkiye ve Cumhuriyet'te yayınlanmıştır.

Sıralamada üçüncü olan Bosna başlığı altında, toplam 5 fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafların 2'si Cumhuriyet'te yayınlanmış; Zaman, Hürriyet ve Türkiye gazetelerinde ise 1'er fotoğraf yer almıştır. Sabah gazetesi, bu başlık altına girebilecek fotoğraf yayınlamamıştır.

Son olarak, tarafı tespit edilemeyen savaş teknolojisi fotoğrafı sayısı 4'tür. Bu fotoğraflar çalışmada Diğer başlığı altında kodlanmıştır. Fotoğrafların 2'si Zaman gazetesinde, 1'er adedi de Hürriyet ve Sabah gazetelerinde yer almaktadır.

Buraya kadar aktarılan İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorilerine ait bulguları değerlendirmek mümkündür:

Tablo 3'de de görüldüğü gibi, gazetelerde en fazla sayıda fotoğraf, İnsan kategorisinde yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra belirlenen her bir gazete için İnsan kategorisi, yine en fazla sayıda fotoğrafın yayınlandığı kategori olma özelliğine sahiptir. İkinci sırada Şiddet, üçüncü sırada da Savaş teknolojisi kategorileri gelmektedir.

Araştırma kapsamında yer alan gazetelerde Yugoslavya savaşlarına ait olan toplam 2391 fotoğrafın 1915'i İnsan, 322'si Şiddet, 154'ü de Savaş teknolojisi kategorilerinde yayınlanmıştır. Gerek tek tek gazeteler gerekse gazetelerde yayınlanan fotoğrafların genel toplamı açısından, İnsan kategorisi oldukça önemli bir farkla ön plandadır. Dolayısıyla 1991-1995 ve 1998-1999 arasında gerçekleşen Yugoslavya savaşlarına ilişkin yayınlanan haber fotoğraflarında ilk sırada insan faktörüne önem verildiği ve savaşların en çok insan fotoğrafları üzerinden okuyucuya sunulduğu söylenebilmektedir.

Tablo 3'den hareketle İnsan kategorisinin alt kategorileri olan Sivil, Asker ve Politikacı kategorilerine yönelik bulgular, gazetelerde en çok sivillerin ön plana çıkarıldığını göstermektedir.

Araştırma kapsamındaki tüm gazetelerde Sivil alt kategorisi, oldukça büyük bir farkla ilk sıradadır. İnsan kategorisinde yayınlanan toplam 1915 fotoğrafın 1088'i bu alt

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kategoriye aittir. Gazeteler Yugoslavya savaşlarını özellikle siviller üzerinden okuyuculara sunmuşlardır. Ancak bu sivillerin kimler olduğu da önemlidir. Bu açıdan Sivil alt kategorisindeki ayrıntılandırılmış başlıkları ve başlıklara ait sayısal bulgularını kısaca özetlemek yerinde olacaktır.

Tablo 4'de de görüldüğü gibi Sivil alt kategorisinde yer alan toplam 1088 fotoğrafın 486'sı Bosnalı sivillere aittir. Sıralamada ilk sırada yer alan Bosna'yı 364 fotoğrafla Kosova, 185 fotoğrafla Diğer, 33 fotoğrafla Sırbistan, 17 fotoğrafla Hırvatistan ve 3 fotoğrafla Slovenya başlıkları takip etmektedir. Söz konusu bulgular, oldukça büyük bir farkla Bosnalı sivillerin gazeteler tarafından ön plana çıkarıldığını ve ikinci sırada da Kosovalı sivillerin geldiğini göstermektedir.

Çalışmanın nicel verileri Slovenyalı siviller başta olmak üzere, Hırvatistanlı ve Sırbistanlı sivillerin fotoğraflarının azınlıkta olduğu yönündedir. Veriler, söz konusu tarafların sivillerinin bir anlamda yok sayıldığı anlamını taşımaktadır. Özellikle Slovenyalı ve Hırvatistanlı sivillerin çok az sayıda fotoğrafta yer alması durumu, gazetelerin genel anlamda Slovenya ve Hırvatistan savaşlarına ait oldukça az sayıda fotoğraf yayınlamasıyla da örtüşmektedir. Söz konusu veriler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 4'den hareketle çalışmada İnsan kategorisinin alt kategorisi olan Sivil kategorisine ait önemli bir bulgu, Diğer başlığında yer almaktadır. Bu bağlamda özellikle Sabah, Hürriyet ve Türkiye gazetelerinde yayınlanan fotoğrafların çoğunluğunun gazetelerin kendi muhabirlerine ya da Türkiyeli gazetecilere ait olduğu görülmektedir. Zaman gazetesi de bu kategoride çoğunluğu oluşturmasa da kendi muhabirlerinin ya da Türkiyeli gazetecilerin fotoğraflarına yer vermiştir. Bu durum, söz konusu savaşlara ilişkin bölgelerde bulunan, bu bölgelerden gazetelere haber ya da fotoğraf geçen ve gazetelere bağlı çalışan gazetecilerin fotoğraflarının; gazetelerin savaşın tanığı olduğu ve orada olduklarının bir kanıtı olarak sunulduğu şeklinde açıklanabilmektedir. Bu fotoğraflar dolayımıyla bir anlamda gazeteler, kendi reklamlarını da yapmış olmaktadırlar. Bunun yanı sıra özellikle Hürriyet gazetesinin muhabiri olan Münire Acım ve Anadolu Ajansı muhabiri Ali Koçak'ın Sırbistan askerlerine esir düşüşü ve serbest bırakılmasına ilişkin olarak 15.10.1995 ve 25.10.1995 arasında yayınlanan söz konusu gazetecilere ait fotoğraflar, taşıdıkları haber değeri nedeniyle bu yorumun dışında bırakılabilmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sivil alt kategorisine ait nicel bulguları, savaşların tarihsel süreçleri açısından yorumlamak mümkündür. Bosna Savaşı, 1992-1995 yılları arasında gerçekleşmiş ve Bosnalı sivillere ilişkin fotoğraflar da genel olarak tüm gazetelerde yaklaşık üç yıllık süreçte yayınlanmıştır. Kosova Savaşı ise 1998-1999 yılları arasında yaşanmış ve yaklaşık 1.5 yıl sürmüştür. Dolayısıyla gazetelerdeki Kosovalı sivillere ilişkin fotoğraflar da bu sürece aittir. Buna karşın, iki savaştaki Bosnalı siviller ve Kosovalı sivillere ilişkin fotoğrafların sıklık sayısının birbirine oldukça yakın olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Slovenyalı sivillerin gazetelerde en az sayıda fotoğrafla yer alması ise bu bölgedeki savaşın oldukça kısa bir süreci kapsamasıyla açıklanabilmektedir. Gazeteler, 25.06.1991 ve 07.07.1991 arasında gerçekleşen ve tarihe 10 Gün Savaşı olarak geçen Slovenya Savaşı'ndaki sivilleri, savaşın kısa bir süreyi kapsamasına paralel olarak, az sayıda fotoğrafla sunmuşlardır. Diğer taraftan Slovenyalı sivillerin oldukça az fotoğrafla sunulması, Tablo 1'de de görüldüğü gibi gazetelerde bu savaşa ait az sayıda fotoğraf yayınlamasıyla da örtüşmektedir. Aynı durum Slovenya başlığının yer aldığı tüm kategoriler ve alt başlıklar için de geçerlidir.

Çalışmanın bulguları açısından, savaşların fotoğraflardaki insanlar aracılığıyla okuyuculara aktarımında ikinci sırada Asker ve üçüncü sırada da Politikacı alt kategorileri yer almaktadır. Tablo 3'de de görüldüğü gibi gazetelerde İnsan kategorisinden sonra en fazla sayıda fotoğrafın yayınlandığı kategori olan Asker kategorisine ait toplam 444 fotoğraf bulunmaktadır.

Tablo 5'de de görüldüğü gibi Asker kategorisinde en fazla NATO/BM askerlerine yer verilmiştir. NATO/BM askerlerine ait fotoğraflar, özellikle 1999 yılında artış göstermektedir. Bu bulgu, 1999'un Kosova Savaşı'nı sonlandıran ve Sırbistan'a karşı NATO müdahalesinin gerçekleştirildiği yıl olması açısından önemlidir. Bulgularda toplam 136 fotoğrafla yer alan NATO/BM askerlerini, 117 fotoğrafla Sırbistan ve 113 fotoğrafla Bosna, 23 fotoğrafla Hırvatistan, 18 fotoğrafla Kosova ve 7 fotoğrafla da Slovenya askerleri takip etmektedir. Çalışmanın bulguları açısından, Sırbistan askerlerinin fotoğraf sayısındaki fazlalık dikkat çekmektedir. Bu veriler Sırbistanlı sivillere ait verilerle karşılaştırıldığında ise ortaya şu durum çıkmaktadır: Gazeteler Yugoslavya savaşlarında Sırbistan tarafını siviller üzerinden değil daha çok Sırbistanlı askerler üzerinden sunmuşlardır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Asker alt kategorisine ait veriler açısından Slovenya, Kosova ve Hırvatistan taraflarının askeri güçlerinin söz konusu gazetelerde oldukça az sayıda fotoğrafla yer aldığı söylenebilmektedir. Gazetelerin en az sayıda Slovenyalı askerlerin fotoğraflarına yer vermesi, daha önce de belirtildiği gibi bu bölgedeki savaşın kısa bir süreci kapsamasıyla açıklanabilmektedir. Ancak gazetelerde yer alan Hırvatistanlı ve Kosovalı askerlere ait veriler, bu askerlerin fotoğraflarla sunumunun göz ardı edildiğini düşündürtmektedir.

Tablo 3'de görüldüğü gibi Politikacı alt kategorisi, toplam 383 haber fotoğrafı ile İnsan kategorisinde en az sayıda fotoğrafa sahip olan kategoridir. Politikacı alt kategorisine ait Tablo 6'dan yola çıkarak, toplam 383 fotoğrafın 116'sı Türkiyeli politikacılara aittir. Türkiyeli politikacılara ait fotoğraf sayısı, bu kategorideki toplam fotoğraf sayısının yaklaşık yarısıdır. Dolayısıyla gazeteler büyük bir farkla Türkiyeli politikacıları ön plana çıkarmıştır. Bu durum, Türkiye yazılı basını içinde yer alan gazetelerin, Türkiyeli politikacılara özel olarak yer verdiğini göstermektedir. Bunun nedenlerini açıklamak mümkündür. Yugoslavya savaşları, Türkiye dış politikası açısından politikacıların önemsediği ve bir biçimde de taraf oldukları bir olaydır. Bu açıdan Türkiyeli politikacılar özellikle Bosna ve Kosova bölgelerine yönelik olarak gerek yurt içinde yaptıkları açıklamalarla gerekse mülteci kamplarına ve bu bölgelere yaptıkları diplomatik gezilerle sürekli olarak Türkiye yazılı basınının gündeminde olmuşlardır. Dolayısıyla Türkiyeli politikacılara ilişkin fotoğraf sayısındaki fazlalık, politikacıların gazeteciler için hem haber kaynağı olması hem de haberin kendisi olmalarından kaynaklanmaktadır.

Politikacı alt kategorisinde Türkiyeli politikacılardan sonra, toplam 101 fotoğrafla, dünya ülkelerinden politikacıları kapsayan Diğer başlığı yer almaktadır. Bunu üçüncü sırada 83 fotoğrafla Bosnalı politikacılar; dördüncü sırada 66 fotoğrafla Sırbistanlı politikacılar; 10 fotoğrafla Hırvatistanlı politikacılar; 6 fotoğrafla Kosovalı politikacılar ve 1 fotoğrafla da Slovenyalı politikacılar izlemektedir. Bu konuda Sırbistanlı politikacıların fotoğraflarının sayısı dikkat çekmektedir. Bu durum Sivil alt kategorisinde oldukça az sayıda fotoğrafla yer alan Sırbistan tarafının, savaşlar süresince politikacıları aracılığıyla sunulduğunu da göstermektedir. Bunun yanı sıra politikacı alt kategorisine ait bulgular Slovenyalı politikacılar başta olmak üzere Kosovalı ve Hırvatistanlı politikacıların, gazetelerde en az yer alan politikacılar olduğu

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yönündedir. Özellikle 1 fotoğrafla Slovenyalı politikacıların fotoğraflardaki sayısal yetersizliği, bu bölgedeki savaşın kısa bir süreci kapsamasıyla açıklanabilirken; Kosovalı ve Hırvatistanlı politikacıların fotoğraflardaki sayısal yetersizliği, gazetelerin bu politikacıların sunumuna yeterince önem vermediği şeklinde değerlendirilebilmektedir. Diğer taraftan İnsan kategorisindeki Sivil, Asker ve Politikacı alt kategorilerinin bulguları genel olarak değerlendirildiğinde Bosnalı ve Kosovalıların oldukça büyük bir farkla sivil fotoğrafları üzerinden sunulduğu görülmektedir.

Tablo 3'de de görülebileceği gibi çalışmada İnsan kategorisinden sonra en fazla fotoğrafın yayınlandığı kategori Şiddet kategorisi olmuştur. Yugoslavya savaşlarına ait toplam 2391 fotoğraftan 322'si Şiddet kategorisinde yer almaktadır. Dolayısıyla çalışma kapsamında yer alan gazeteler Yugoslavya savaşlarını, insanlardan sonra şiddet fotoğrafları üzerinden okuyuculara sunmuşlardır.

Tablo 7'den hareketle Şiddet kategorisindeki toplam 322 fotoğraftan 232'si insanların uğradığı şiddeti göstermektedir. Yerleşim alanlarının tahribatına ait fotoğraflar ikinci sırada gelmektedir. Gazeteler, insanların maruz kaldığı şiddetin sunumuna odaklanmışlardır.

İnsanların maruz kaldığı şiddeti içeren 232 fotoğraftan 211'i sivillere, 21'i askerlere aittir. Bulgular, gazetelerin oldukça büyük bir farkla sivillerin uğradığı şiddete odaklandığını göstermektedir. Genel olarak savaş dönemlerinde askerler sıcak çatışmaların içinde bulunmaktadır. Yugoslavya savaşlarına ait bazı ölüm ve yaralanma verileri kesin olmamakla birlikte, bu savaşlarda askerler açısından büyük kayıplar yaşandığı yönündedir (Ahmetaseviç, 21.06.2007). Gazetelerse askerlerin uğradığı şiddeti oldukça az sayıda fotoğrafla okuyucularına sunmuşlar, şiddet açısından sivilleri ön plana çıkarmışlardır. Bu açıdan Şiddet kategorisindeki veriler, İnsan kategorisinde yer alan Sivil ve Asker alt kategorilerinin verileriyle de paralellik göstermektedir. Tablo 3'den de anlaşılabileceği gibi gazeteler, İnsan kategorisinde de sivilleri oldukça büyük bir farkla ön plana çıkarmışlardır.

Tablo 7'de yer alan Şiddet kategorisine ait bulgular, gazetelerin büyük farkla Bosnalıların uğradığı şiddeti ön plana çıkardıklarını göstermektedir. Bu kategorideki toplam 322 fotoğraftan 188'i Bosnalıların uğradığı şiddete aittir. Bu açıdan Şiddet kategorisindeki en fazla fotoğrafa sahip olan Bosna başlığına ait veriler, bu kategorideki toplam sayının yarıdan fazlasını oluşturmaktadır. İkinci sırada 90 fotoğrafla Diğer

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

başlığı gelmektedir. Çalışmada, genel olarak insanların uğradığı şiddet dışında kalan, yerleşim bölgeleri ve yapılara yönelik şiddeti içeren fotoğraflar, Diğer kategorisinde değerlendirilmiştir. Diğer kategorisini 28 fotoğrafla Kosova başlığı izlemektedir. Sıralamada Sırbistanlılara ait 8, Hırvatistanlılara ait 4, NATO/BM askerlerine ait 3 ve Slovenyalılara ait 1 şiddet fotoğrafı saptanmıştır. Şiddet kategorisine ait verilerden yola çıkarak şu yorumda bulunmak mümkündür: Gazetelerin tümü Bosnalıların uğradığı şiddete odaklanmıştır. Dolayısıyla şiddetin sunumu gazetelerde insanlar üzerinden aktarılırken, bu insanlar genel olarak Bosnalı siviller olarak fotoğraflarda yer bulmuşlardır. Özetle çalışma kapsamındaki gazetelerin sunumuna göre Yugoslavya savaşlarında en fazla şiddete uğrayan taraf, Bosna tarafı olmuştur.

İnsanların uğradığı şiddet açısından, Bosna başlığında dikkat çeken bir nokta daha bulunmaktadır. Bosna başlığı altında sırasıyla en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazeteler olan Zaman, Türkiye ve Sabah gazetelerindeki şiddet fotoğraflarının senelere göre dağılımı açısından bir örtüşme bulunmaktadır. Bu üç gazetenin ortak olarak 1995 yılında yayınladıkları şiddet fotoğraflarında bir fazlalık gözlenmektedir. 1995 yılı, Bosna ile Sırbistan arasındaki karşılıklı çatışmaların arttığı, Bosna bölgesinde Sırbistan tarafından gerçekleştirilen Srebrenika Katliamının yaşandığı ve son olarak NATO kuvvetlerinin Sırbistan'a müdahale ettiği yıl olarak tarihe geçmiştir. Bu açıdan gazetelerin özellikle Bosna Savaşı konusunda gündemdeki sıcak çatışmaları, şiddeti ve sonuçlarını okuyuculara aktardıkları, dolayısıyla gündemi takip eden bir yayıncılık yaptıkları söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra Zaman gazetesinde özellikle 1992 yılına ait fotoğraflarda da şiddet olgusu öne çıkmaktadır. Bu duruma tek tek gazeteler bazında yapılan yorumlarda değinilmektedir.

Şiddet kategorisinde senelere göre dağılım açısından dikkat çeken bir diğer başlığı, Sırbistan oluşturmaktadır. Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde özellikle Sırbistanlı askerlerin gösterildiği bu fotoğraflar, genel olarak 1991 senesinde yayınlanmıştır. Bu konuda Türkiye gazetesinin 1993'de yayınlanan tek fotoğrafı dışında tüm fotoğrafların yayın tarihi 1991 senesine aittir. 1991 yılı, Slovenya Savaşı'nın başlangıç tarihidir ve Sırbistan başlığındaki 7 fotoğraf da bu savaşa ilişkindir. Sırbistanlıların Bosna, Hırvatistan ve Kosova savaşlarında uğradıkları şiddete gazeteler yer vermemişlerdir. Genel olarak Slovenyalılar başta olmak üzere NATO/BM

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

askerleri, Hırvatistanlılar ve Sırbistanlılara yönelik şiddetin sunumu, çalışma kapsamındaki gazeteler tarafından gözardı edilmiştir.

Yugoslavya savaşlarına yönelik olarak belirlenen, İnsan ve Şiddet kategorilerinden sonra en fazla fotoğrafın yayınlandığı kategori Savaş teknolojisi kategorisi olmuştur. Tablo 3'de de görüldüğü gibi araştırma kapsamındaki toplam 2391 fotoğrafın 154'ü bu kategoride yayınlanmıştır. Savaş teknolojisi kategorisinde NATO/BM'e ait silah ve tehçizatları sergileyen fotoğraflar, diğer başlıklara göre büyük bir farkla gazetelerde yer almıştır. Özellikle Sabah, Hürriyet ve Zaman gazetelerinde 1995 ve 1999 yıllarında gerçekleşmiş olan NATO müdahaleleri dönemlerinde, NATO'ya ilişkin savaş teknolojisi fotoğraflarının arttığı görülmektedir. NATO kuvvetleri 1995'te Bosna Savaşı sırasında; 1999'da ise Kosova Savaşı sırasında Sırbistan'a müdahalede bulunmuştur. Dolayısıyla üç gazete de özellikle bu müdahalede rol oynayan NATO'nun savaş teknolojilerinin tanıtımına sayfalarında yer vermişlerdir.

Tablo 8'de de görüldüğü gibi Savaş teknolojisi kategorisinde NATO/BM başlığında yayınlanan 125 fotoğraftan sonra ikinci sırada 20 fotoğrafla Sırbistan; üçüncü olarak da 5 fotoğrafla Bosna başlığı yer almaktadır. Çalışmada Slovenya, Kosova ve Hırvatistan'a ait savaş teknolojisi fotoğraflarına rastlanmamıştır. Bu durumu yukarıdaki bulgular ışığında şu şekilde yorumlamak mümkündür: Gazeteler NATO/BM kuvvetlerinin savaş teknolojisini ön plana çıkarmışlar; Slovenya, Kosova ve Hırvatistan'a yönelik teknoloji fotoğraflarına yer vermeyerek de bu tarafların askeri gücünü de oluşturan silahlarını bir anlamda yok saymışlardır. Bu fotoğrafların sunumuyla gazeteler, özellikle NATO/BM tarafının savaş teknolojilerinin tanıtımlarını yapmışlardır.

Buraya kadar İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorilerine ait yapılan genel değerlendirmelerin yanı sıra bu üç kategorinin tek tek gazetelerdeki bulgularını yorumlamak da mümkündür:

Tablo 3'de yer alan bulgulardan da anlaşılabileceği gibi Zaman gazetesi, İnsan ve Şiddet kategorilerinde en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Bu durum gazetenin, Yugoslavya savaşlarına ait en fazla haber fotoğrafı yayınlayan gazete olmasıyla da paralellik göstermektedir (Tablo 1). Bunun yanı sıra Zaman'ın özellikle İnsan kategorisinde yayınladığı fotoğraf sayısı dikkat çekmektedir. İnsan kategorisinde tüm gazetelerin yayınladığı toplam fotoğraf sayısının 1915 olduğu düşünüldüğünde,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Zaman'ın toplam fotoğrafların üçte ikisinden fazlasına sahip olduğu görülmektedir. Zaman'da yayınlanan toplam 904 fotoğrafın 747'si İnsan kategorisindedir. Bu bulgu, Yugoslavya savaşlarının aktarımında gazetenin oldukça büyük bir farkla insan faktörünü ön plana çıkardığını göstermektedir.

Zaman gazetesi, gazeteler arası yapılacak bir karşılaştırmada, İnsan kategorisi içinde yer alan alt kategorilerin tümünde ilk sırada yer almaktadır. Gazete Sivil alt kategorisinde 391, Asker alt kategorisinde 146 ve Politikacı alt kategorisinde 210 fotoğraf yayınlamıştır. Dolayısıyla gazetenin kendi içinde yapılacak bir sıralamada Zaman, ilk olarak sivilleri ikinci olarak politikacıları ve üçüncü olarak da askerleri ön plana çıkarmıştır.

Tablo 4'de de görüldüğü gibi Zaman gazetesi, Sivil alt kategorisinde Bosnalı ve Kosovalıları en fazla sayıda fotoğrafla sunmuştur. Bosnalı sivillere ait tüm gazetelerin yayınladığı 486 fotoğraftan 172'si; Kosovalı sivillere ait toplam 364 fotoğrafın da 162'si Zaman gazetesinde yayınlanmıştır. Zaman, gazeteler arası bir karşılaştırmada, bu iki başlığa ait en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Müslüman olan Bosnalı Boşnaklar ve Kosovalı Arnavutlar, diğer gazetelerde de ön plandadır. Ancak bu kişiler, en çok sayıda ve diğer gazetelere oldukça büyük bir farkla Zaman gazetesinin fotoğraflarında yer almışlardır. Tablo 1'deki verilerden yola çıkıldığında söz konusu bulgular, Zaman'ın Bosna ve Kosova savaşlarında da en fazla fotoğraf yayınlayan gazete olmasıyla örtüşmektedir.

Tablo 4'den hareketle Zaman, Sivil alt kategorisi içinde yer alan Hırvatistan başlığında 3, Sırbistan başlığında 5 fotoğraf yayınlamıştır. Slovenyalı sivillere ait fotoğraf ise yayınlamamıştır. Dolayısıyla bu üç grubu oluşturan siviller, gazetenin en az sunduğu grupları oluşturmaktadır. Çalışmanın bulguları açısından bu siviller diğer gazetelerde de en az fotoğrafla sunulan kişiler olmuşlardır. Bu açıdan Zaman'ın bulguları diğer gazetelerle de paralellik göstermektedir.

Zaman, diğer gazetelerle yapılacak bir karşılaştırmada, Asker alt kategorisine ait en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Tablo 5'de de görüldüğü gibi gazetenin bu alt kategoride yayınladığı toplam 146 fotoğrafın 46'sı NATO/BM, 37'si Sırbistan, 34'ü Bosna, 12'si Kosova, 5'i Hırvatistan askerlerine aittir. Dolayısıyla gazetenin özellikle NATO/BM, Sırbistan ve Bosna taraflarının askerlerini benzer sayıdaki fotoğraflarla sunduğu görülmektedir. Zaman, çalışmada yer alan diğer

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

gazetelerin verileri açısından, NATO/BM, Sırbistan ve Kosova taraflarının askerlerine ait en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Zaman'ın özellikle NATO/BM ve Sırbistan askerlerine yönelik verilerinin oldukça dikkat çekici olduğu görülmektedir. Zaman gazetesinin Bosna askerleri alanındaki sayısal verileri de önemlidir. Bu başlık altında yayınladığı fotoğraflarda gazete, Türkiye'den bu orduya yardım için giden askerleri de gündeme getirmiştir.

Tablo 6'dan hareketle Zaman gazetesi Politikacı alt başlığında, toplam 210 fotoğraf yayınlayarak bu alt başlıkta en fazla fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Bu fotoğrafların sırasıyla 59'u Bosnalı, 59'u Diğer, 55'i Türkiyeli, 26'sı Sırbistanlı, 6'sı Kosovalı, 5'i Hırvatistanlı politikacılara aittir. Zaman, gazeteler arası bir karşılaştırmada, tüm bu başlıklar açısından en fazla fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Çalışmada Diğer başlığı birden fazla ülke ve kuruluşu temsil etmektedir. Bu açıdan Zaman'ın en fazla Bosnalı ve Türkiyeli politikacıları fotoğraflar yoluyla ön plana çıkardığı görülmektedir.

Tablo 7'den de anlaşılabileceği gibi Zaman gazetesi, Şiddet kategorisi açısından da ilk sıradadır. Şiddet kategorisinde yayınlanan toplam 322 fotoğrafın 115'ine sahip olan gazetede Bosnalıların şiddete uğraması 78, Kosovalıların şiddete uğraması 10 fotoğrafla sunulmuştur. Gazete, Bosnalı ve Kosovalıların uğradığı şiddetin genel olarak gazetelerde sunulması açısından ilk sırada yer almaktadır. Bu fotoğraflarda asker ve sivil ayrımı yapıldığında gazetenin Bosnalı sivilleri 75, Bosnalı askerleri 3 fotoğrafla; Kosovalı sivilleri 9, Kosovalı askerleri de 1 fotoğrafla sunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bulgular, gazetenin oldukça büyük bir farkla Bosnalıların uğradığı şiddete odaklandığı, bu sunumda da Bosnalı sivilleri ön plana çıkardığı söylenebilmektedir. Bu durum özellikle Bosna Savaşı'nın başladığı yıl olan 1992'de, Zaman'ın şiddet fotoğraflarına özel bir yer ayırması açısından da tartışılabilir.

Zaman gazetesinin en çok şiddet içeren fotoğraf yayınladığı yıl, 1992'dir. Gazete bu dönemde, 47 fotoğraf yayınlamıştır. Bu yıl aynı zamanda Srebrenika yakınlarındaki Bratunak köyüne Sırbistan tarafından bir saldırının gerçekleştiği ve yüzlerce kişinin öldürüldüğü; sıcak çatışmaların ve saldırıların devam ettiği bir yıl olmuştur. Zaman gazetesi bu bağlamda savaşın gündemini takip etmiş ve buna uygun bir yayıncılık izlemiştir. Ancak bu yıl özellikle Zaman gazetesinde ön plana çıkmaktadır. Bu durum

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Zaman gazetesinin daha Bosna Savaşı'nın başında, bu savaşa özel bir yer verdiğini ve savaşta yaşanan şiddet eylemlerini önemsediğini göstermektedir.

Zaman gazetesinin Bosna ve Kosovalılar dışında savaşan diğer tarafların maruz kaldığı şiddete ait hiçbir fotoğraf yayınlamaması anlamlıdır. Bu açıdan Hırvatistan, Slovenya ve Sırbistan taraflarının uğradığı şiddet, gazete tarafından tamamen yok sayılmıştır.

Tablo 8'den hareketle Zaman gazetesi Savaş teknolojisi kategorisinde toplam 42 fotoğraf yayınlamış ve gazeteler arası bir karşılaştırmada bu kategori açısından ikinci sırada yer almıştır. Gazetede bu kategori açısında ön plana çıkan veriler NATO/BM başlığına aittir. Gazetede NATO/BM başlığına ait 31, Sırbistan'a ait de 8 fotoğraf yayınlanmıştır. Bu başlıklar açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada Zaman, NATO/BM'in savaş teknolojileri açısından üçüncü, Sırbistan'ın savaş teknolojileri açısından da ilk sırada yer almaktadır. Bunun yanı sıra Zaman gazetesinin NATO/BM'in savaş teknolojisine ilişkin fotoğraf sayılarının NATO müdahalelerinin gerçekleştiği 1995 ve 1999 yılında arttığı görülmektedir.

Tablo 3'de de görüldüğü gibi İnsan kategorisinde, Zaman gazetesinden sonra en fazla fotoğraf yayınlayan gazete Sabah olmuştur. Sabah'ta yayınlanan toplam 515 fotoğrafın 395'i bu kategoriye aittir. Bunun yanı sıra Sabah gazetesinde yayınlanan 395 fotoğrafın 208'i Sivil, 95'i Asker, 92'si de Politikacı alt kategorilerinde yer almaktadır. Bulgular, çalışmada yer alan diğer gazetelerde olduğu gibi Sabah'ın da Yugoslavya savaşlarını büyük oranda siviller aracılığıyla sunduğu yönündedir. Gazete bu üç alt kategori açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada yine ikinci sırada yer almaktadır. Sabah'ın bu alt kategorilerin hangi başlıklarında daha fazla fotoğraf yayınladığına da değinmek gerekmektedir.

Tablo 4'den hareketle Sabah, en çok Bosnalı ve Kosovalı sivillerin fotoğraflarını sunmuştur. Sabah'ın yayınladığı 208 sivil fotoğrafının 85'i Bosnalı, 65'i de Kosovalılara aittir. Bunun yanı sıra Sabah, Bosna ve Kosovalı sivillerin sunumu konusunda gazeteler arası bir sıralamada üçüncü sırada yer almaktadır. Hırvatistan ve Slovenyalı sivillere ait fotoğraf yayınlamayan gazete, Sırbistanlı sivilleri de 5 fotoğrafla sunmuştur. Dolayısıyla gazetenin Hırvatistanlı, Slovenyalı ve Sırbistanlı sivillerin fotoğraflarla sunumuna önem vermediği söylenebilmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sabah gazetesinde dikkat çeken bir diğer bulgu, Sivil alt kategorisinin Diğer başlığına yöneliktir. Bu başlıkta 53 fotoğrafla en fazla fotoğraf yayınlayan gazetedir. Diğer kategorisinde yer alan 53 fotoğraftan 1'i hariç tümü, Sabah'ın kendi gazetecilerine aittir. Böylece Sabah, özellikle kendine bağlı olarak çalışan gazetecilerin fotoğraflarını sayfalarına taşıyarak, bu gazeteciler üzerinden gazetenin reklamını yapmıştır. Bunun yanı sıra gazeteye bağlı çalışan kişilerin savaş bölgelerinde bulunduğunu kanıtlayan bu fotoğraflar, gazetenin olay yerinden ve doğru haber verdiğinin kanıtı olarak da kullanılmıştır.

Tablo 6'da da görüldüğü gibi Sabah, İnsan kategorisinin bir diğer alt kategorisi olan Politikacı kategorisinde en çok Türkiyeli politikacıların fotoğraflarına yer vermiştir. Sabah, bu başlıkta en fazla fotoğraf yayınlayan ikinci gazetedir. Gazete, 29 fotoğrafla Türkiyeli, 21 fotoğrafla Sırbistanlı, 13 fotoğrafla Bosnalı ve birer fotoğrafla da Slovenyalı ve Hırvatistanlı politikacıları okuyucularına sunmuş; Kosovalı politikacıların fotoğraflarına ise yer vermemiştir. Bulgulardan yola çıkarak gazetenin sırasıyla en çok Türkiyeli, Sırbistanlı ve Bosnalı politikacıları ön plana çıkardığı söylenebilmektedir. Bu başlıklar açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada ikinci sırada olan Sabah, Diğer başlığı altında da 27 fotoğraf yayınlayarak, bu alandaki sıralamada da ikinci sırada yer almıştır.

Tablo 5'de de görüldüğü gibi Sabah gazetesi, İnsan kategorisinin alt kategorisi olan Asker kategorisinde sırasıyla NATO/BM, Bosna ve Sırbistan askerlerinin fotoğraflarına yer vermiştir. Hırvatistan, Slovenya ve Kosova askerlerinin sunumuna ise aynı derecede yer vermemiştir. Gazetenin yayınladığı toplam 95 fotoğrafın 31'i NATO/BM askerlerine, 28'i Bosna askerlerine, 20'si Sırbistan askerlerine, 5'i Hırvatistan askerlerine, üçer adedi de Slovenya ve Kosova askerlerine aittir. Sabah, gazeteler arası bir karşılaştırmada, NATO/BM askerleri açısından ikinci; Bosna ve Sırbistan askerleri açısından da üçüncü sırada yer almaktadır. Gazetenin fotoğraflarında, Türkiye'den Bosna ordusuna yardım için giden askerler de yer almaktadır.

Tablo 7'den hareketle Sabah gazetesi, Şiddet kategorisinde toplam 70 fotoğraf yayınlamıştır. Bulgular, Sabah'ın gazeteler arası bir karşılaştırmada, Zaman ve Türkiye gazetelerinden sonra üçüncü sırada olduğunu göstermektedir. Sabah, bu kategoride özellikle Bosnalı sivillerin maruz kaldığı şiddeti ön plana çıkarmıştır. Gazetede Şiddet kategorisinde yayınlanan toplam 70 fotoğrafın 34'ü Bosnalı sivillere aittir. Gazetede

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bosnalı askerlere yönelik şiddet yer almamaktadır. Sabah gazetesinde Bosnalıların uğradığı şiddeti gösteren fotoğraflardan sonra sırasıyla 8 fotoğrafla Kosovalılar bulunmaktadır. Bu fotoğrafların 1'i Kosova askerlerine 7'si de Kosovalı sivillere aittir. Sabah 3 fotoğrafta NATO/BM askerlerinin uğradığı şiddeti; 1 fotoğrafta da Sırbistan askerlerinin uğradığı şiddeti okuyucularına sunmuştur. Gazete, Slovenyalıların ve Hırvatistanlıların uğradığı şiddeti yansıtan fotoğraflar yayınlamamıştır. Bunun yanı sıra gazetenin insanlar dışındaki yerleşim birimleri ve yapılara yönelik şiddeti içeren 24 fotoğrafı da Diğer başlığında bulunmaktadır. Bulgular Sabah gazetesinin en çok insanlara yönelik şiddete odaklandığını göstermektedir. Gazete, özellikle Bosnalıların uğradığı şiddeti sunmuş ve bu sunumda da sivillerin uğradığı şiddeti ön plana çıkarmıştır. Yugoslavya savaşlarında yer alan Bosnalılar dışındaki tarafların uğradığı şiddet ise Sabah gazetesi tarafından gözardı edilmiştir.

Sabah gazetesinin Yugoslavya savaşlarındaki şiddet olgusunu yansıtan fotoğraflarının 1995 yılında arttığı görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi 1995 yılı, Bosna ile Sırbistan arasındaki çatışmaların arttığı, Bosna'da Sırbistan tarafından gerçekleştirilen Srebrenika Katliamının yaşandığı ve son olarak NATO kuvvetlerinin Sırbistan'a müdahale ettiği yıldır. Bu açıdan gazetenin, özellikle 1995 yılında artan çatışmaları ve şiddeti yakından takip ettiği, buna paralel olarak da söz konusu fotoğrafları okuyuculara sunduğu söylenebilmektedir.

Çalışmanın bulgularında yer alan Sabah gazetesine ait bir diğer önemli veri, Savaş teknolojisi kategorisinde görülmektedir. Tablo 8'de de görüldüğü gibi Sabah, bu kategoride en fazla fotoğraf yayınlayan gazetedir. Kategoride yayınlanan toplam 154 fotoğrafın 50'si Sabah'a aittir. Gazetenin yayınladığı 50 fotoğrafın 44'ü NATO/BM'e ait olan savaş teknolojilerini göstermektedir. Sabah, NATO/BM'e ait savaş teknolojileri açısından yapılacak gazeteler arası bir karşılaştırmada, ilk sıradadır. Gazetenin yayınladığı 5 fotoğraf Sırbistan'ın bu alandaki teknolojisini gösterirken, yayınlanan 1 fotoğraf da Diğer kategorisinde değerlendirilmiştir. Gazete Bosna, Slovenya, Hırvatistan ve Kosova taraflarının savaş teknolojilerine yönelik fotoğraf yayınlamamıştır. Dolayısıyla Sabah, en çok ve özellikle de NATO müdahalelerinin gerçekleştiği 1995 ve 1999 yıllarında NATO/BM'nin savaş teknolojilerini ön plana çıkarmış, bu teknolojilerin tanıtımını yapmıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Tablo 3'den hareketle İnsan kategorisinde en fazla fotoğraf yayınlayan üçüncü gazete Türkiye gazetesidir. Türkiye'nin Yugoslavya savaşlarına ait toplam 422 fotoğrafının 332'si İnsan kategorisinde bulunmaktadır. Gazete, en fazla İnsan kategorisinde, sonrasında da 80 fotoğrafla Şiddet ve 10 fotoğrafla Savaş teknolojisi kategorilerinde fotoğraf yayınlamıştır.

Türkiye gazetesinin İnsan kategorisinin alt kategorilerinde yer alan bulgularına değinmek gerekmektedir. Gazete sırasıyla Sivil alt kategorisinde 201, Asker alt kategorisinde 84, Politikacı alt kategorisinde 47 fotoğrafa sahiptir. Bu veriler açısından, gazeteler arası bir karşılaştırmada Türkiye, tüm alt kategoriler açısından üçüncü sıradadır. Bunun yanı sıra bu bulgulardan yola çıkılarak, çalışmada yer alan diğer gazetelerde olduğu gibi Türkiye'nin de Yugoslavya savaşlarının sunumunda ilk planda insan faktörüne önem verdiği ve bu sunumunda da büyük farkla sivilleri ön plana çıkardığı söylenebilmektedir.

Tablo 4'de de görüldüğü gibi Türkiye gazetesi Sivil alt kategorisi açısından en çok Bosnalıların ve Kosovalıların fotoğraflarını yayınlamıştır. Gazetede Sivil alt kategorisinde yayınlanan toplam 201 fotoğrafın 93'ü Bosnalılara, 69'u Kosovalılara, 2'si Sırbistanlılara, 2'si Hırvatistanlılara ve 1'i Slovenyalılara aittir. Türkiye, Bosnalı ve Kosovalı sivillerin çalışma kapsamındaki gazetelerdeki sunumu açısından, ikinci sıradadır. Ancak bulgular Sırbistanlı, Hırvatistanlı ve Slovenyalı sivillerin hemen hemen hiç sunulmadığı yönündedir. Gazetede 34 fotoğrafın yer aldığı Diğer kategorisi de dikkat çekmektedir. Türkiye gazetesinde Diğer başlığı altında yer alan 34 fotoğraftan 27'si Türkiyeli gazetecilere aittir. Bu gazeteciler, genellikle Türkiye gazetesine bağlı çalışan kişilerdir. Bu açıdan Türkiye gazetesi, ilk olarak sırasıyla Bosnalı ve Kosovalı siviller aracılığıyla savaşları okuyuculara aktarmış; kurumla bağlantılı olan gazetecilerin fotoğrafları aracılığıyla da doğru, yerinden ve güvenilir haberler sunduğu izlenimini yaratmayı amaçlamıştır.

Tablo 5'den hareketle, Türkiye gazetesinde İnsan kategorisinin alt kategorisi olan Asker kategorisine yönelik bulgular şöyledir: Gazete en fazla sayıda Bosnalı askerlere ait fotoğraflar yayınlamıştır. Türkiye, Bosnalı askerlere ilişkin yayınladığı 38 fotoğrafla, çalışma kapsamındaki gazeteler arasında bu başlıkta en fazla fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Gazetede sırasıyla 38 fotoğrafla Bosna, 30 fotoğrafla Sırbistan, 10 fotoğrafla NATO/BM, 2 fotoğrafla Hırvatistan, 1 fotoğrafla da Slovenya askerlerini okuyuculara

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

sunmuştur. Bu veriler, Türkiye gazetesinin başta Bosnalı askerler olmak üzere, Sırbistanlı askerlerin sunumuna hemen hemen eşit sayıdaki fotoğraflarla odaklandığını göstermektedir. Türkiye, Sırbistanlı askerlere ait fotoğraf sayısı açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada Zaman gazetesinden sonra ikinci sırada en fazla fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Ayrıca gazetenin en fazla sayıda fotoğraf yayınladığı Bosnalı askerler arasında özellikle Türkiye'den bölgeye giden mücahitler de bulunmaktadır.

Tablo 6'da da görüldüğü gibi İnsan kategorisinin son alt kategorisi olan Politikacı kategorisinde Türkiye gazetesi en fazla sayıda fotoğrafı, Türkiyeli politikacılara yönelik olarak yayınlamıştır. Bu başlıkta 15 fotoğraf yayınlayan Türkiye, sırasıyla 12 fotoğrafı dünyadaki politikacılarını ve NATO/BM kuruluşlarının politik aktörlerini içeren Diğer başlığında; 10 fotoğrafı Sırbistanlı politikacılar başlığında; 8 fotoğrafı Bosnalı ve 2 fotoğrafı da Hırvatistanlı politikacılar başlığında yayınlamıştır. Gazete Slovenyalı ve Kosovalı politikacılara ait fotoğraf yayınlamamıştır. Türkiye gazetesi; Türkiye, Sırbistan, Bosna ve Diğer başlıkları açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada üçüncü sırada yer almıştır. Bunun yanı sıra gazetenin, Türkiye, Diğer, Sırbistan ve Bosna başlıklarında yayınladığı fotoğraf sayısının birbirine yakınlığı dikkat çekmektedir.

Tablo 7'de de görüldüğü gibi Türkiye gazetesi Şiddet kategorisinde, Zaman gazetesinden sonra en fazla fotoğraf yayınlayan gazetedir. Şiddet kategorisinde yayınlanan toplam 322 fotoğrafın 80'i Türkiye'ye aittir. Gazete, diğer gazetelerde de olduğu gibi bu kategoride özellikle Bosnalıları ön plana çıkarmıştır. Gazetede Bosnalı siviller 47, Bosnalı askerler 3 fotoğrafla sunulmuştur. Türkiye, Kosovalıların uğradığı şiddeti 7, Sırbistanlıların uğradığı şiddeti 2 ve Slovenyalıların uğradığı şiddeti 1 fotoğrafla okuyucularına aktarmıştır. Slovenyalılara ait fotoğraf sivillere aittir. Sırbistanlılara ait fotoğrafların 1'i sivillere 1'i de askerlere yönelik şiddeti yansıtmaktadır. Kosovalılara ait fotoğrafların 1'i askerlere, diğerleri ise sivillere aittir. Gazete, Diğer başlığında da 20 fotoğraf yayınlamıştır. Bu kategori konusunda gazeteler arası bir karşılaştırmada üçüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye gazetesine ait önemli bir bulgu da sivil Sırbistanlıların uğradığı şiddete yönelik fotoğrafın yayın tarihi ile ilişkilidir. Şiddet bağlamında çalışma kapsamındaki diğer gazeteler, 1991 yılında yaşanan Slovenya Savaşı döneminde Sırbistanlıların fotoğraflarını yayınlarlarken Türkiye, sivil Sırbistanlıların uğradığı şiddeti içeren tek fotoğrafını 1993 yılında yayınlamıştır. Ancak gazete bu fotoğrafta şiddete maruz kalan

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sırbistanlı sivilin de yine Sırbistan tarafından uygulanan şiddet sonucunda yaralandığına ilişkin bir foto altı yazısı kullanmıştır.

Bulgulardan yola çıkılarak gazetenin şiddet olgusunun aktarımında özellikle sivil insanlara yönelik şiddeti ön plana çıkardığı ve bu sunumda da büyük farkla Bosnalıların uğradığı şiddete odaklandığı söylenebilmektedir. Türkiye'nin şiddet fotoğraflarında 1995 yılında görülen fazlalığı ise bu yıl Bosna ve Sırbistan arasında gerçekleşen çatışmaların sıklığına ve Sırbistan'ın Bosna'da gerçekleştirdiği Srebrenika Katliamına bağlamak mümkündür. Bu durum, gazetenin sıcak çatışmaların ve şiddet eylemlerinin yaşandığı bu yılda söz konusu olayların takipçisi olduğu ve yayınladığı fotoğraflarla da bu konuya dikkat çekmeye çalıştığı şeklinde yorumlanabilir.

Son olarak Türkiye gazetesinde Savaş teknolojisi kategorisinde sadece 10 fotoğraf yayınlanmıştır. Tablo 8'de de görüldüğü gibi çalışma kapsamındaki gazeteler açısından toplam 154 fotoğrafın tespit edildiği bu kategoride, Türkiye gazetesi en az sayıda fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Gazetede yayınlanan fotoğrafların 8'i NATO/BM'nin savaş teknolojilerini gösterirken, birer adeti de Bosna ve Sırbistan'ın savaş teknolojilerini içermektedir. Bu bulgular, Türkiye'nin Yugoslavya savaşlarının sunumu konusunda, tarafların sahip olduğu savaş teknolojisi fotoğraflarını diğer gazeteler kadar ön planda tutmadığını göstermektedir.

Tablo 3'deki bulgulardan yola çıkıldığında, çalışmada en fazla fotoğrafın yayınlandığı İnsan kategorisinde dördüncü sırada Hürriyet yer almaktadır. Yugoslavya savaşlarına ait toplam 317 fotoğraf yayınlayan Hürriyet'in, bu kategoride toplam 239 fotoğrafı bulunmaktadır. Gazetenin bu kategoride yayınladığı fotoğraf sayısı, toplamda yayınladığı fotoğrafların üçte ikisinden daha fazladır. Gazete sırasıyla Savaş teknolojisi kategorisinde 41, Şiddet kategorisinde ise 37 fotoğraf yayınlamıştır. Çalışma kapsamındaki diğer gazetelerde olduğu gibi Hürriyet de İnsan kategorisini savaşların sunumunda oldukça büyük bir farkla ön plana çıkarmıştır.

Hürriyet'in İnsan kategorisinin alt kategorilerine ait bulgularına değinmek mümkündür. Gazetede bu kategoride yayınlanan toplam 239 fotoğrafın 148'i Sivil, 66'sı Asker ve 25'i de Politikacı alt kategorilerine aittir. Dolayısıyla gazete, çalışma kapsamındaki diğer gazetelerde olduğu gibi, özellikle sivillerin sunumunu ön planda tutmuştur. Bu alt kategorilere yönelik gazeteler arası bir karşılaştırmada Hürriyet gazetesi, tüm kategoriler açısından dördüncü sırada yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Tablo 4'de de görüldüğü gibi Hürriyet gazetesi 148 fotoğraf yayınladığı Sivil alt kategorisinde, Bosnalıları ön plana çıkarmıştır. Sırasıyla gazetede yayınlanan fotoğrafların 62'si Bosna, 48'i Diğer, 27'si Kosova, 7'si Sırbistan ve ikişer adedi de Slovenya ve Hırvatistan başlıklarında yer almaktadır. Hürriyet, gazeteler arası bir karşılaştırmada, Bosnalı ve Kosovalı sivillerin sunumunda dördüncü sırada yer alırken, Diğer başlığında yayınladığı fotoğraflar açısından ikinci sırada bulunmaktadır. Bu açıdan gazetenin Diğer başlığındaki fotoğraf fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu durumu şu şekilde açıklamak mümkündür: Hürriyet gazetesinde Diğer kategorisindeki 48 fotoğrafın 38'i gazeteye bağlı olarak çalışan gazetecilere ve Türkiyeli gazetecilere aittir. Gazetede, genellikle savaş bölgelerinde yer alan gazetecilerin poz vererek çektirdiği bu fotoğraflar yoluyla hem olay yerinden doğru haber verildiği izlenimi yaratılmak istenmiş hem de gazetenin reklamı yapılmıştır. Hürriyet gazetesinde, Türkiye'den gazetecilerin bu durumdan farklı olarak yer aldığı 15 fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğraflar, Hürriyet gazetesinin muhabiri Münire Acım ve Anadolu Ajansı muhabiri Ali Koçak'ın Sırbistan askerlerine esir düşüşü ve serbest bırakılmasına ilişkindir. Haber değeri taşıyan bu fotoğraflara Hürriyet gazetesi ayrı bir önem göstermiştir. Bu konuda yayınladığı 15 fotoğrafta, esir alınan muhabirlerden birinin kendi muhabiri olmasının payı olduğu düşünülmektedir. Diğer başlığına ilişkin bulgulardan yola çıkılarak Hürriyet'in Sivil alt kategorisinde sırasıyla Bosnalı sivilleri, Türkiyeli gazetecileri ve Kosovalı sivilleri sunduğu söylenebilmektedir.

Tablo 5'den hareketle Hürriyet'in Asker alt kategorisinde özellikle NATO/BM askerlerinin sunumunu ön planda tuttuğu görülmektedir. Bu başlıkta yapılacak gazeteler arası bir karşılaştırmada Hürriyet, üçüncü sırada yer almaktadır. Bu başlıkta 30 fotoğraf yayınlayan gazetenin verileri, yine aynı başlıkta 31 fotoğraf yayınlayan Sabah gazetesiyle benzerlik göstermektedir. Hürriyet'in özellikle 1999 yılında yayınladığı asker fotoğraflarındaki fazlalık, NATO/BM askerleriyle ilişkilidir. Fotoğraf sayısındaki fazlalık, 1999 yılında Yugoslavya'ya gerçekleştirilen ve Sırbistan'ı hedef alan NATO müdahalesi süreciyle paralellik göstermektedir.

Hürriyet'in Asker alt kategorisinde yayınladığı toplam 66 fotoğrafın 30'u NATO/BM, 14'ü Sırbistan, 9'u Bosna, 7'si Diğer, üçer adedi de Hırvatistan ve Slovenya başlıklarına aittir. Gazete fotoğraf sunumunda Kosovalı askerlere yer

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

vermemiştir. Dolayısıyla gazetenin Kosova başta olmak üzere Hırvatistan ve Slovenyalı askerlerin sunumunu göz ardı ettiği söylenebilmektedir.

Tablo 6'da da görüldüğü gibi Hürriyet, Politikacı alt kategorisinde sırasıyla 10 fotoğrafla Türkiyeli ve 8 fotoğrafla da Sırbistanlı politikacıların sunumuna odaklanmıştır. Gazetede bu başlıklardan sonra sırasıyla dünya politikacılarının yer aldığı Diğer başlığında 3, Hırvatistan ve Bosna başlıklarında da ikişer fotoğraf yayınlamıştır. Gazetede Slovenyalı ve Kosovalı politikacılara ait fotoğraf yayınlanmamıştır. Dolayısıyla Hürriyet'in toplam 25 fotoğraf yayınladığı Politikacı alt kategorisinde Türkiyeli ve Sırbistanlı politikacıların sunumuna odaklanmış, diğer politikacıların sunumunu gözardı etmiştir. Hürriyet gazetesi, her iki başlıkta da gazeteler arası bir karşılaştırmada dördüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 3'de de görüldüğü gibi Hürriyet gazetesi, İnsan kategorisinden sonra en fazla fotoğrafı Savaş teknolojisi kategorisinde yayınlamıştır. Bu kategoride yer alan 41 fotoğraf açısından, gazeteler arası bir karşılaştırmada, üçüncü sırada yer almaktadır. Tablo 8'de de görüldüğü gibi Hürriyet bu kategoride en fazla NATO/BM kurumlarının savaş teknolojilerine ait fotoğraflar yayınlamıştır. Hürriyet'in NATO/BM'in savaş teknolojilerine ilişkin yayınladığı fotoğraf sayısı dikkat çekmektedir. Bu başlık altında 34 fotoğraf yayınlayan gazete, NATO/BM'in savaş teknolojilerinin gazetelerde sunumunda en fazla fotoğraf yayınlayan ikinci gazetedir. Hürriyet, bu başlık sonrasında sırasıyla Sırbistan başlığında 5, Bosna ve Diğer başlığında da birer fotoğraf yayınlamıştır. Dolayısıyla Hürriyet'in diğer başlıklardan oldukça büyük bir farkla NATO/BM kurumlarının savaş teknolojilerinin tanıtımına odaklandığı söylenebilmektedir. Bu konudaki önemli bir bulgu da gazetenin bu fotoğrafları yayınlamaya NATO'nun müdahalesinin söz konusu olmaya başladığı 1994 yılından itibaren başlaması ve müdahalelerin gerçekleştiği 1995, 1999 yıllarında da fotoğraf yayınını artırmasıdır. Bu durum, gazetenin henüz NATO müdahalesinin söz konusu olmaya başladığı 1994 yılından itibaren Sırbistan'a yönelik müdahaleleri yakından takip ettiğini ve okuyucuların dikkatini çekmeye çalıştığını göstermektedir.

Son olarak Hürriyet Şiddet kategorisinde 37 fotoğraf yayınlamış ve bu kategoride gazeteler arasında dördüncü sırada yer almıştır. Tablo 7'den hareketle gazete, şiddetin sunumunda Bosnalı sivilleri ön plana çıkarmış ve Bosnalı sivillerin uğradığı şiddet açısından gazeteler arası yapılacak bir karşılaştırmada da yine dördüncü sırada yer

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

almıştır. Hürriyet'in yayınladığı Bosnalıları gösteren 20 fotoğrafın 19'u Bosnalı sivillere, 1'i Bosnalı askerlere aittir. Gazete yerleşim alanlarına yönelik şiddeti içeren Diğer başlığında 15 fotoğraf ve Sırbistanlıların uğradığı şiddeti gösteren 1 fotoğraf yayınlamıştır. Gazetenin Sırbistan başlığında yayınlanan 1 fotoğrafı, askerlere aittir. Hürriyet, Kosovalı sivillerin uğradığı şiddeti gösteren de 1 fotoğraf yayınlamıştır. Dolayısıyla gazete, Yugoslavya savaşlarında yaşanan şiddet olgusunun fotoğraflarla sunumunda sivillere yönelik şiddeti ön plana çıkarmış, bu sunumda da özellikle Bosnalıların uğradığı şiddeti okuyuculara aktarmıştır. Diğer tarafların uğradığı şiddetse bir anlamda yok sayılmıştır.

Tablo 3'den hareketle nicel bulgular açısından İnsan kategorisinde en az fotoğraf yayınlayan gazete Cumhuriyet olmuştur. Bu durum Tablo 1'de görülen, gazetenin Yugoslavya savaşlarına ait en az fotoğraf yayınlayan gazete olmasıyla da örtüşmektedir Tablo 3'de de görüldüğü gibi Cumhuriyet sırasıyla İnsan kategorisinde 202, Şiddet kategorisinde 20, Savaş teknolojisi kategorisinde de 11 fotoğraf yayınlamıştır. Diğer gazetelerde olduğu gibi Cumhuriyet de oldukça büyük bir farkla Yugoslavya savaşlarını insanlar üzerinden fotoğraflarla okuyucularına sunmuştur.

Cumhuriyet İnsan kategorisinin alt kategorisi olan Sivil kategorisinde 140, Asker kategorisinde 53 ve Politikacı kategorisinde de 9 fotoğraf yayınlamıştır. Söz konusu veriler, büyük bir farkla gazetenin sivillerin sunumuna odaklandığını göstermektedir. Cumhuriyet, bu alt kategorilerin gazeteler arası karşılaştırmasında ise son sırada yer almaktadır.

Tablo 4'de de görüldüğü gibi Cumhuriyet gazetesinde Sivil alt kategorinde yayınlanan 140 fotoğrafın 74'ü Bosnalı sivillere aittir. Bosnalı sivillerin gazetelerde sunumu açısından dördüncü sırada yer alan gazete, diğer sivillerden çok Bosnalı sivilleri ön plana çıkarmıştır. Gazete Kosovalı sivilleri 41, Hırvatistanlıları 10, Sırbistanlıları 14 fotoğrafla sunmuştur. Söz konusu bulgular dikkat çekicidir. Bunun nedeni Cumhuriyet'in gazeteler arası bir karşılaştırmada Kosovalı sivillerin sunumunda dördüncü, Hırvatistanlıların ve Sırbistanlıların sunumunda ise birinci sırada yer almasından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet, Yugoslavya savaşlarında yer alan tüm tarafların sivillerini eşit sayıda fotoğrafla sunmamıştır. Ancak söz konusu bulgular, özellikle Hırvatistanlı ve Sırbistanlı sivillerin sunumunda Cumhuriyet'in diğer gazetelerden biraz daha duyarlı bir yayıncılık gerçekleştirdiğini düşündürtmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sivil alt kategorisi konusunda belirtilmesi gereken önemli bir bulgu da Diğer başlığına ilişkindir. Cumhuriyet, Diğer başlığı altında sadece 1 fotoğraf yayınlamıştır. Bu sayı, diğer gazetelerle kıyaslandığında oldukça azdır. Çalışmada yer alan diğer gazetelerde olduğu gibi bu başlıkta yer alan fotoğrafta, gazeteye bağlı çalışan ya da savaş bölgelerinde poz veren Türkiyeli gazeteciler bulunmamaktadır.

Tablo 5'de de görüldüğü gibi Cumhuriyetin Asker alt kategorisinde yayınladığı 53 fotoğraftan 19'u NATO/BM, 16'sı Sırbistan, 8'i Hırvatistan, 4'ü Bosna ve 3'ü de Kosova askerlerine aittir. Dolayısıyla gazete, özellikle NATO/BM ve Sırbistan askerlerinin fotoğraflarını okuyucularına sunmuştur. Gazetede Slovenyalı askerlerin sunumuna yönelik fotoğrafa rastlanmamıştır. Bu başlıklar açısından yapılacak gazeteler arası bir karşılaştırmada Cumhuriyet, NATO/BM ve Sırbistan askerlerinin sunumu açısından dördüncü; Hırvatistan askerlerinin sunumu açısından birinci; Bosna ve Kosovalı askerlerin sunumu açısından ise son sırada yer almaktadır. Bu bulgulardan özellikle Hırvatistan ve Bosnalı askerlere ait veriler dikkat çekmektedir. Cumhuriyet, gazeteler arası bir karşılaştırmada, Hırvatistan askerlerini en fazla sayıda fotoğrafla sunan gazete olmuştur. Gazetenin tüm tarafların askerlerinin sunumuna eşit sayıda fotoğrafla yer verdiği söylenemese de özellikle Hırvatistan askerlerine ait bulgularının önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra gazetenin, özellikle Türkiye, Zaman ve Sabah gazetelerinde Bosnalı askerlerin yüksek sayıda fotoğrafla sunulduğu düşünüldüğünde, farklı bir sunum içinde olduğu söylenebilmektedir. Gazete, Bosnalı askerleri bu gazetelerde olduğu gibi ön planda tutmamış; hatta bu alanda en az fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Bu açıdan gazetede özellikle başta Slovenyalılar olmak üzere Bosnalı ve Kosovalı askerlerin sunumunun göz ardı edildiği söylenebilmektedir.

Cumhuriyet, Politikacı alt kategorisinde en az fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Gazete, bu alt kategoride yer alan tüm başlıklar açısından gazeteler arası bir karşılaştırmada son sırada yer almaktadır. Tablo 6'da da görüldüğü gibi gazete, bu alt kategoride en çok 7 fotoğrafla Türkiyeli ve birer fotoğrafla da Bosnalı ve Sırbistanlı politikacılara yer vermiştir. Diğer başlıklarda ise fotoğraf yayınlamamıştır. Dolayısıyla bulgular, gazetenin Türkiyeli politikacılara odaklandığı, ancak genel anlamda politikacılar üzerinden bir sunumda bulunmadığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

Cumhuriyet'in Şiddet kategorisinde yayınladığı 20 fotoğraf bulunmaktadır. Cumhuriyet, bu kategoride en az fotoğraf yayınlayan gazetedir. Tablo 7'de de

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

görüldüğü gibi gazete, şiddet fotoğraflarının sunumu konusunda, Yugoslavya savaşlarının tarafları açısından benzer verilere sahiptir. Bu verilerle de diğer gazetelerden ayrılmaktadır. Gazete bu açıdan, dengeli bir yayın politikası izlemiştir. Bunun yanı sıra gazete, çok küçük bir farkla Bosnalıların uğradığı şiddeti öne çıkarmıştır. Cumhuriyet, Bosnalıların uğradığı şiddeti gösteren 6 fotoğraf; Sırbistanlıların ve Hırvatistanlıların uğradığı şiddeti gösteren dörder fotoğraf; yerleşim bölgelerinin uğradığı şiddeti gösteren 4 fotoğraf ve Kosovalıların uğradığı şiddeti gösteren de 2 fotoğraf yayınlamıştır. Gazetede, Slovenyalıların uğradığı şiddet ise sunulmamıştır.

Cumhuriyette özellikle Sırbistanlıların ve Hırvatistanlıların uğradığı şiddeti gösteren fotoğraf sayısı dikkat çekmektedir. Bunun nedeni, diğer gazetelerle yapılacak bir karşılaştırmada, bu başlıklarda yayınlanan en fazla fotoğraf sayısına sahip olmasıdır. Bunun yanı sıra gazete, çalışma kapsamında Hırvatistanlıların uğradığı şiddeti gösteren fotoğrafları yayınlayan tek gazetedir. Dolayısıyla gazetenin hemen hemen tüm tarafların uğradığı şiddeti gösteren benzer sayıda fotoğraf yayınladığını ve diğer gazetelerin tersine Sırbistan ve Hırvatistanlıların uğradığı şiddeti de okuyucularına sunduğu söylenebilmektedir.

Cumhuriyet'in Şiddet kategorisinde yayınladığı fotoğraflar, asker ve sivil ayrımından yola çıkılarak da ele alınabilir. Gazetede Şiddet kategorisinde yer alan Bosnalıların tümü sivildir. Hırvatistanlıların 2'si sivil, 2'si askerdir. Sırbistanlıların 3'ü asker, 1'i sivildir. Kosovalıların ise 2'si sivildir. Dolayısıyla gazetenin özellikle sivillerin şiddete uğramasını gösterdiği ve bununla ilişkili olarak da yayınladığı 6 fotoğrafla Bosnalı sivilleri ön planda tuttuğu da söylenebilmektedir. Ancak Şiddet kategorisindeki fotoğraf sayısındaki azlık düşünüldüğünde gazetenin savaşların sunumunda şiddet öğesinden hareket etmediğini söylemek daha doğru olacaktır.

Tablo 3'de görüldüğü gibi Cumhuriyet gazetesi yayınladığı 11 fotoğrafla, Savaş teknolojisi kategorisinde en az sayıda fotoğraf yayınlayan ikinci gazete olmuştur. Cumhuriyet, bu kategoride sadece 10 fotoğraf yayınlayan Türkiye gazetesiyle hemen hemen aynı verilere sahiptir.

Tablo 8'den hareketle Cumhuriyet Savaş teknolojisi kategorisinde sırasıyla NATO/BM'e ait 8, Bosna'ya ait 2 ve Sırbistan'a ait 1 fotoğraf yayınlamıştır. Gazetenin NATO/BM ve Sırbistan'ın savaş teknolojileri alanında sahip olduğu veriler, Türkiye

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

gazetesinin verileriyle aynıdır. Bu başlıklardaki verilerle iki gazete de gazeteler arası bir karşılaştırmada en son sırada yer almaktadır. Dolayısıyla Cumhuriyet de Türkiye gazetesi gibi, savaş teknolojisinin sunumuna ve tanıtımına sayfasında en az yer veren gazete olmuştur.

4.2. Nitel Veriler ve Yorumu

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kapsamında olan Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinin Yugoslavya savaşlarına ait haber fotoğrafları göstergebilimsel analiz yöntemiyle çözümlenerek yorumlanmıştır. Göstergebilimsel analiz için araştırmanın nicel analiz bölümünde yer alan İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorilerinden fotoğraf seçimleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre her bir gazete için 16 haber fotoğrafı seçilmiştir. Seçilen fotoğrafların kategorilere göre dağılımı şöyledir: İnsan kategorisinden her bir gazete için 6 fotoğraf seçilmiş; bu kategoride yer alan Sivil, Asker ve Politikacı alt kategori için de 2'şer fotoğraf analiz kapsamına alınmıştır. Şiddet ve Savaş teknolojisi kategorilerinden ise 5'er haber fotoğrafı analiz kapsamına alınmıştır.

Göstergebilimsel analiz, çalışma kapsamında olan 5 gazeteden seçilen toplam 80 haber fotoğrafı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Haber fotoğraflarının seçiminde, araştırma kapsamındaki gazetelerin savaşları, savaşların taraflarını, olayları nasıl sundukları ve bu sunumun nasıl anlamlandırıldığı göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre, gazetelerin bu öğeleri sunumunu ve bu sunum yoluyla ortaya çıkan anlam yapılarını temsil edebilecek olan fotoğraflar seçilmiştir. Bu sunumda gazeteler tarafından ön plana çıkarılan ve vurgulanan anlam yapıları; bu anlam yapıları açısından gazeteler arasında varolan benzerlikler ve farklılıklar, araştırmacının seçiminde etkili olmuştur. Özetle çalışma kapsamındaki her bir gazetenin İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojileri fotoğrafları bağlamında Yugoslavya savaşlarını nasıl sunduğu ve anlamlandırdığı; yayınlanan fotoğrafları temsilen seçilen fotoğraflar üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Analize, nicel bulgularda Sivil alt kategorisinin Diğer başlığı altında bulunan ve Türkiyeli gazetecilerin yer aldığı fotoğraflar dahil edilmemiştir. Bunun nedeni söz konusu fotoğrafların gazetelerde, yazılı basın kuruluşlarının orada ve olayların tanığı oldukları, gerçekleri aktardıkları anlamını oluşturmaya yönelik olarak

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kullanılmalarıdır. Bu fotoğraflar dolayımıyla gazeteler, kendi reklamlarını da yapmış olmaktadırlar. Dolayısıyla söz konusu fotoğraflar Yugoslavya savaşlarının sunumu ve anlamlandırılmasından çok genel olarak gazeteciliğe yönelik anlamlandırmalar içerdiklerinden dolayı çözümlemeye dahil edilmemişlerdir.

Seçilen haber fotoğrafları üzerinden uygulanan analizde, Barthes'ın göstergebilimsel yöntemi temel alınmıştır. Bu yöntemden yola çıkılarak haber fotoğraflarının düz anlam ve yan anlamları çözümlenmeye çalışılmış, anlamlandırmayla ilişkili olan mitler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla analizde, gazetelerde yayınlanan fotoğraflar dolayımıyla Yugoslavya savaşlarının nasıl anlamlandırıldığı ve inşa edilen savaş mitlerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra haber fotoğraflarının göstergebilimsel analizine, haber başlıkları ve haber fotoğraflarının foto altı yazıları dahil edilmiştir.

4.2.1. Hürriyet gazetesi

Hürriyet gazetesi Yugoslavya savaşlarına ait 317 haber fotoğrafı yayınlamıştır. Bu fotoğraflardan seçilen 16 fotoğrafın göstergebilimsel analizini içeren bulgular ve yorumları; İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi başlıkları altında sunulmuştur.

4.2.1.1. İnsan

Hürriyet, İnsan kategorisinde 239 fotoğraf yayınlamıştır. Gazetenin, İnsan kategorisinin alt kategorileri olan Sivil kategorisinde 148, Asker kategorisinde 66 ve Politikacı kategorisinde de 25 fotoğrafı bulunmaktadır. Araştırmanın nitel çözümlemesi için bu alt kategorileri temsilen ikişer fotoğraf seçilmiştir. Alt kategorilere ait haber fotoğraflarının göstergebilimsel çözümlemesi, ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

4.2.1.1.1. Sivil

Başlık

NATO Bosna'ya müdahaleye hazır

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Foto altı

Nazi kampları ekranda: İngiliz televizyon kanalları ITN (Bağımsız Televizyon Haberleri) ve Dördüncü Kanal (Channel 4) Bosna'nın kuzeyinde Müslümanların tutsak edildiği iki toplama kampının görüntülerini yayınladılar. Televizyon ekiplerinin, Omarska ve Trnopolje kamplarında tespit ettikleri bazı görüntülerde, açlıktan ve kötü beslenmekten bir deri bir kemik kalan Müslüman tutsaklar ekrana geldi. Tutsaklar, dikenli tel ardındaki gazetecilere Sırp gardiyanlar tarafından sürekli dövüldüklerini, işkence gördüklerini anlattılar. Aşırı derecede bitkin görünen Müslüman Boşnaklar, keyfi öldürmelere maruz kaldıklarını, bazı arkadaşlarının kayıp olduğunu söylediler.

Fotoğraf 17. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 08.08.1992: 12.

Düz anlam: Fotoğrafta bedenlerinin üst tarafları çıplak erkekler görülmektedir. Fotoğrafın ortasında yer alan ve objektife bakan kişi merkezdedir. Foto altı yazıyla eklemlendiğinde gösterilen, Sırp kampında bulunan Müslüman Boşnak erkeklerdir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yan anlam: Fotoğraftaki Müslüman Boşnaklar demir tellerin ardında, yarı çıplak, zayıf ve bakımsız bedenleriyle yer almaktadırlar. Foto altı yazıda da Sırp kamplarında[91] tutulan bu kişilerin açlığa, işkenceye ve ölüme maruz bırakıldığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra foto altı yazı anlamlandırma açısından Sırp kamplarını tanımlamak için Nazi kamplarına göndermede bulunmaktadır. Dolayısıyla yan anlam, Bosna Savaşı'nın 2. Dünya Savaşı'na; Sırbistan'ın Nazi Almanyasına; Sırp kamplarının ise Nazi kamplarına benzerliği üzerinden kurulmuştur. Alman milliyetçiliğinin ortaya çıkardığı Nazi kamplarında özellikle Yahudilere soykırım uygulanmıştır (Armaoğlu, 2010: 299). Fotoğraf ve metin birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, milliyetçi Sırplarca toplama kamplarında tutsak edilen ve soykırıma uğrayan Müslüman Boşnaklardır. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, Sırp anti-milliyetçiliği, kurban/masum Bosnalılar.

Başlık

Tecavüz fotoğrafları: Gözü dönmüş vahşi Sırp milisler işgal ettikleri kasabalardan topladıkları yüzlerce Müslüman Boşnak kızına, analarına günlerce silah zoruyla günlerce tecavüz ettiler.

Foto altı

Bu acı dinmez: Bosna Hersek'in sevimli kasabası Brezovo Polje'de şerefli, mutlu yaşantıları vardı bu kadınların. Sıcak bir haziran günü bir kabus gibi geldi Sırp askerleri. Hepsine tecavüz ettiler. Dünyaları karardı. Ölüp ölüp dirildiler. Ağladılar, ağlıyorlar, ağlıyorlar…

[91]Çalışmanın bulguları, Sırplar tarafından kurulan kamplara ait fotoğrafların, araştırma kapsamındaki Hürriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinde yayınlandığını göstermektedir. Bu fotoğraflar Zaman gazetesi dışındaki gazetelerde 2. Dünya Savaşı, Hitler ve Yahudi soykırımı benzetmeleri ile sunulmuştur. Söz konusu fotoğraflara ilişkin örnekler şunlardır: Hürriyet gazetesi 06.08.1992:1; Türkiye gazetesi, 13.08.1992:1; Zaman gazetesi 10.08.1992:1; Sabah gazetesi, 30.08.1995:1. Çalışmanın bulguları, Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinde kullanılan Hitler, 2. Dünya Savaşı ve Yahudi soykırımı benzetmelerinin hem Bosna hem de Kosova Savaşı için kullanıldığını göstermektedir. Buna yönelik olarak çalışmada Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 22, Sabah gazetesi için Fotoğraf 33 ve 37 ve Türkiye gazetesi için Fotoğraf 70'in çözümlemeleri bulunmaktadır. Bu tarihsel benzetmeler açısından şu örnekler de verilebilmektedir: Hürriyet gazetesi 02.04.1999:16, 03.04.1999:7; Sabah gazetesi 30.03.1999:4, Türkiye gazetesi 04.04.1999:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 18. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 30.08.1992: 1.

Düz anlam: Fotoğrafta ağlayan üç kadın görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Sırpların tecavüzüne uğramış, ağlayan Bosnalı kadınlardır[92].

Yan anlam: Fotoğrafta üç kadın birbirlerine sarılmış bir biçimde ağlamakta, ağlayanlardan biri eliyle yüzünü kapatmaktadır. Fotoğraftaki dramatik anlatım, foto altı yazı ve başlıkla da desteklenmekte; olay öyküselleştirilmektedir: tecavüz edilen kadınlar ve "anaların" şerefleri ve mutlulukları "gözü dönmüş vahşi Sırp milisler" tarafından ellerinden alınmıştır. Gösterilen, Sırpların tecavüzü sonrasında "şerefi" ve mutluluğu elinden alınan kadınların birlikte çektikleri acı ve utançtır. Mitler: Suçlu Sırbistanlılar, kadın namusu, kurban/masum Bosnalılar.

[92]Bosna ve Kosova savaşlarında Sırpların kadınlara yönelik toplu tecavüzlerini gösteren fotoğraflar, çalışma kapsamındaki diğer gazetelerde de sıklıkla yayınlanmıştır. Bu fotoğrafların örnekleri şunlardır: Cumhuriyet gazetesi 06.01.1993: 8, 08.03.1993: 1-18; Sabah gazetesi 06.01.1993: 1, 08.01.1993: 11; Türkiye gazetesi 11.04.1999:1; Zaman gazetesi 11.08.1992:1. Hürriyet, Türkiye ve Sabah gazetelerinde yayınlanan fotoğraflarda tecavüz olayları, kadınların namusuna ve onuruna yönelik gerçekleştirilen saldırılar olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan farklı olarak Cumhuriyet gazetesinin yayınladığı fotoğrafların foto altı yazılarında, gerçekleştirilen tecavüzlerin Sırplar tarafından bir savaş politikası olarak kullanıldığı açıklaması yapılmaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.1.1.2. Asker

Başlık

Sırp 500 yıllık hıncını alıyor

Foto altı

Şerefsiz Zafer: Doğu Avrupa'nın en güçlü ordusuna sırtını dayayıp, silah ambargosu yüzünden kırık dökük silahlarla savaşmak zorunda kalan Boşnakları yenmek şerefli bir zafer sayılabilir mi? Bu olsa olsa zorbanın ve zorbalığın zaferidir.

Fotoğraf 19. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 30.11.1994: 16.

Düz anlam: Fotoğrafta, bir tankta yer alan üç kişi görülmektedir. Foto altı yazı, tank ve kişilerin üzerindeki kıyafetler birlikte ele alındığında gösterilen, savaş tankının üzerindeki Sırbistan askerlerdir.

Yan anlam: Fotoğrafın solunda görülen Sırp askeri, iki elini kaldırmış, sol eliyle zafer işareti yapmaktadır. Bu açıdan ilk planda gösterilen, Sırp ordusunun Boşnaklar karşısındaki zaferi olarak anlamlandırılmaktadır. Bu durum foto altı yazıyla eklemlendiğinde, gösterilenin anlamı derinleşmektedir. "Doğu Avrupa'nın en güçlü ordusu", Yugoslavya federal ordusudur ve Sırplarla birlikte hareket etmektedir. Aynı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

metinde askeri açıdan güçsüz olan tarafın Boşnaklar olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla yan anlam, askeri açıdan güçlü Sırplar ve güçsüz Boşnaklar ikiliği üzerine kurulmaktadır. Metinde, güçlü ile güçsüzün savaşında kazanan güçlü tarafın haksız zaferi üzerinde durulmaktadır. Bu açıdan gösterilen, ahlaki bir yargı da içermektedir. Başlık ise Boşnak düşmanlığının kökenleri ve nedenleri ile ilgili olarak yan anlama katkıda bulunmaktadır. Başlıkta geçen "Sırpların 500 yıllık hıncı" tanımlaması, Sırbistan İmparatorluğu'nun 1389'da Osmanlı'ya yenilerek İmparatorluğun egemenliğine girmesine (Bora, 1995:21) yönelik bir göndermedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırbistan'ın askeri gücünün Müslüman Boşnaklar karşısındaki haksız, "zorbalığa dayalı" zaferidir. Mitler: Sırbistan'ın haksız saldırısı, suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar.

Başlık

Bosna destanı: Her tarafı ölüm kokan her santimetrekaresinde dram yaşanan Bosna'da kahraman Boşnaklar acımasız Sırplara, Hırvatlar ve Batı'ya karşı eşsiz bir destan yazıyorlar.

Foto altı

Kızlar da Cephede: Ellerinde kalan bir karış toprağı, canlarını ve namuslarını korumak için silahlanan çoğu üniversite öğrencisi Boşnak kızlar, Sırpların top, tank gibi ağır silahlarına karşı göğüs geriyorlar. Kahramanlık destanları yazan genç kızlar ölümden korkmadıklarını sadece silah istediklerini söylüyorlar.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 20. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 20.09.1993:1.

Düz anlam: Fotoğrafta üniformaları ve silahlarından asker oldukları anlaşılan iki kadın görülmektedir. Gerek solda duran kadın askerin üniformasındaki mavi-beyaz amblemden gerekse foto altı yazıdan yola çıkılarak gösterilen, Bosna ordusunun kadın askerleridir.

Yan anlam: Fotoğrafta Bosnalı ve silahlı iki kadın askerden biri gülümsemekte diğeri ise ciddi bir yüz ifadesiyle poz vermektedir. Bu durum, kadınların asker olmaktan memnun ve bu konuda kararlı olduklarını göstermektedir. Fotoğraf, foto altı yazıyla birlikte değerlendirildiğinde gösterilen; korkusuz, her türlü düşmana karşı vatanlarını ve kendi namuslarını silahla koruyan gönüllü Bosnalı kadın askerlerdir. Mitler: Bosna'nın meşru müdafaası ve haklı saldırısı, Boşnak milliyetçiliği, Bosnalıların vatanseverliği ve kahramanlığı, kadın savaşçı[93], kadın namusu.

[93]Kadın askerler, kadınların tarihsel süreç içinde militarizme eklemlenmesini göstermesi açısından önemlidir. Çalışmanın bulguları, Bosnalı kadın askerlerin fotoğraflarının sadece Hürriyet ve Sabah

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.1.1.3. Politikacı

Başlık

Katliam geliyor: Sırplar, Müslüman kasabasının kapısında

Foto altı

Üç aydır evden çıkamıyorlar: Dışişleri bakanı Hikmet Çetin, Saraybosna sokaklarında dolaşırken kendisini görmek isteyenler pencerelerin önüne yaklaştılar. Çetin'le evlerinin camları kırık penceresinden konuşan Saraybosnalı aile reisi "Size minnettarız. Buraya gelmeniz bize güç verdi" dedi. Hikmet Çetin, üç aydır sokağa çıkamayan aileye sigara ve çikolata ikram etti.

Fotoğraf 21. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 13.07.1992:1.

gazetelerinde yayınlandığını göstermektedir. Bu fotoğraflar milliyetçilik, militarizm ve toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak sunulmakta ve kadın savaşçı mitiyle çerçevelenmektedir. Bunun yanı sıra Sabah gazetesinde hem Bosnalı hem de Kosovalı kadın askerlere ait fotoğraflar bulunmaktadır. Sabah gazetesinde yayınlanan ve bu şekilde anlamlandırılan fotoğraflara ait örnekler şunlardır: 10.09.1992:1, 23.09.1992:10, 26.07.1998:18. Yugoslavya savaşları döneminde gazetelerde NATO'ya ve BM'ye bağlı olan kadın asker fotoğrafları da yayınlanmış ancak hiçbiri vatanseverlik, kahramanlık ve milliyetçilikle eklemlenerek sunulmamıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafın solunda bulunan resmi giysili erkek, pencerenin kenarındaki bir erkek ve iki çocuğa elini uzatmaktadır. Foto altı yazıyla eklemlendiğinde gösterilen, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in Saraybosnalı sivillere yaptığı ziyarettir.

Yan anlam: Fotoğrafta, bir evin penceresinin kenarında duran sivil Bosnalıların gülümsemesi, bu ziyaretten hoşnut olduklarını göstermektedir. Aynı durum, Türkiye Cumhuriyeti devletinin göstereni olan Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin için de söz konusudur. Bunun yanı sıra, başlık ve foto altı yazı Bosnalı sivillerin neden evlerinden çıkamadıklarının cevabını içermektedir: Sırpların "katliamından" korkmaktadırlar. Dolayısıyla gösterilen, Türkiye Cumhuriyeti devletinin, katliam korkusu yaşayan sivil Bosnalıların yanında ve onun destekçisi olduğudur. Mitler: Türkiye-Bosna dostluğu/dayanışması[94], kurban/masum Bosnalılar.

Başlık

Sıra Bosna kasabında

Foto altı

Yeni Hitler: Bosna'da binlerce insanın ölümüne yol açan Slobodan Miloseviç, hak ettiği dersi bakalım ne zaman alacak?

[94]Çalışma kapsamındaki gazetelere ait bulgular tüm gazetelerin Türkiye'nin hem Bosna'ya hem de Kosova'ya yardımını ve desteğini konu alan fotoğrafları yaygın olarak yayınladıklarını göstermektedir. Türkiye-Bosna dostluğu/dayanışması ve Türkiye-Kosova dostluğu/dayanışması mitleri gazetelerde özellikle Türkiyeli politikacılara ait fotoğraflar üzerinden sunulmaktadır. Bu konuda şu önekleri vermek mümkündür: Hürriyet gazetesi 05.04.1999:6, 29.04.1999:7; Cumhuriyet gazetesi 25.08.1995:1, 12.04.1999:1; Sabah gazetesi 13.09.1992:1-11, 04.01.1993:1, 29.03.1999:14; Türkiye gazetesi 13.07.1992:1, 03.04.1999:1; Zaman gazetesi, 03.06.1992:1, 03.04.1999:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 22. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 15.01.1993:1.

Düz anlam: Fotoğraf, bir erkek portresidir. Foto altı yazıyla eklemlendiğinde gösterilen, dönemin Sırbistan devlet başkanı Slobodan Miloseviç'tir.

Yan anlam: Fotoğrafta yer alan, Sırbistan'ı temsil eden Devlet Başkanı Slobodan Miloseviç'in yüz mimikleri, soğukkanlılığı ve ciddiyeti yansıtmaktadır. Foto altı yazıda Miloseviç'in "Yeni Hitler" olduğu ve "Bosna'da binlerce insanın ölümüne yol açtığı" tanımlaması yer almaktadır. Hitler, 2. Dünya Savaşı sırasında özellikle Yahudilere soykırım uygulanmasından ve savaş suçu işlenmesinden sorumlu olan milliyetçi/faşist Alman liderdir (Armaoğlu, 2010:299; Aslan, 2006:35-40). Dolayısıyla yan anlam yapısı Bosna Savaşı'nın 2. Dünya Savaşı'na; Miloseviç'in de Hitler'e benzerliği üzerinden kurulmuştur. Başlıkta yer alan "Sıra Bosna kasabında" tanımlamasıyla ise uluslararası örgütler müdahaleye çağrılmaktadır. Tüm anlatı birleştirildiğinde gösterilen, soğukkanlılıkla uyguladığı soykırımla savaş suçu işleyen ve cezalandırılması gereken Miloseviç'tir. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar/ Miloseviç, Sırp anti-milliyetçiliği.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.1.2. Şiddet

Hürriyet gazetesinde Şiddet kategorisine ait 37 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

İnanılmaz vahşet

Foto altı

Sırpların saldırısı tam bir vahşete dönüştü. Yaşlı, genç, çocuk demeden öldürmeye devam ediyor. BM ise ancak cesetlerin kaldırılmasına yardım ediyor.

Fotoğraf 23. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 27.05.1995:1.

Düz anlam: Fotoğrafın merkezinde sokakta bir sedyede yatan ve kıyafetlerinden sivil olduğu anlaşılan kolları iki yana açılmış, boynundan kan akan bir kadın bulunmaktadır. Üniformalarından asker olduğu anlaşılan iki erkek sedyede yatan kadını, beyaz bir araca taşımaktadır. Soldaki askerin mavi kaskından ve foto altı yazıdan, askerlerin BM görevlileri olduğu anlaşılmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Sırplarca öldürülen Bosnalı kadının BM askerlerince bir araca konulmasıdır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yan anlam: Fotoğrafta iki kolu yana açık ve Sırplarca öldürülen bir sivil kadın bulunmaktadır. Foto altı yazı, Sırpların "yaşlı, genç, çocuk demeden öldürdüklerini", BM'nin ise "ancak cesetlerin kaldırılmasına yardım" ettiğini belirtmektedir. Dolayısıyla BM, Sırpların uyguladığı şiddeti ortadan kaldırmakta pasif ve yetersiz bir konum sergilemektedir. Tüm birimler birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Bosnalıların Sırbistan tarafından kurban edildiği ve BM'nin yetersizliğidir. Mitler: Seyirci Batı/BM, katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar.

Başlık

Belgrad'da iki hedef tam isabet: Müthiş Pinpoint

Foto altı

Bakanlık binaları yanıyor: Sırplar dün gece yarısından itibaren savaşı kendi başkentleri Belgrad'da yaşadılar. NATO'nun füzeleri "pinpoint" denilen nokta vuruşlarla İçişleri Bakanlığının binalarını iskelete dönüştürdü.

Fotoğraf 24. Kosova Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 04.04.1999:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafta bir yerleşim yerinde bulunan binalar görülmektedir. Binaların arkasından çıkan duman ve alevlerden binaların yanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, NATO tarafından bombalanan Belgrad'daki binaların yanışıdır.

Yan anlam: Fotoğraf, çekilen konuya olan uzaklıktan ötürü, NATO saldırısı sırasında yanan Belgrad'ın genel bir görünümünü vermektedir. Foto altı yazıda "Sırpların savaşı kendi başkentleri olan Belgrad'da yaşadıkları" ve "NATO'nun füzelerinin de "pinpoint" denilen nokta vuruşlarla İçişleri Bakanlığı'nın binalarını iskelete dönüştürdüğü" tanımlamaları yer almaktadır. Başlıkta da "tam isabet" tanımlaması yapılmaktadır. Dolayısıyla metin, sivillere zarar verilmediğini ve "pinpoint" yöntemiyle İçişleri Bakanlığı'na ait binaların "başarılı" bir biçimde vurulduğunu belirtmektedir. Metinler ve fotoğraftan yola çıkılarak gösterilen, Belgrad'a düzenlenen başarılı NATO müdahalesidir. Mitler: NATO'nun askeri başarısı.

Başlık

Katliamı gördük: Hürriyet'ten bir büyük gazetecilik olayı daha. Saraybosna caddelerinde masum insanlar kurşunlanır, yardım kuyruklarına bombalar atılırken Hürriyet oradaydı.

Foto altı

Köpeğini bile vurdular: Saraybosna'da güneşli bir gün…Ölüm korkusu, güneşin cazibesini gölgede bırakıyor. İnsanlar karanlığa mahkum. Sokaklar ıssız. Çok az sayıda kişi yardım kuyruğuna girebilmek için dışarıda. Herkes tedirgin…Ve korkulan oluyor. Kimsenin kaçmaya, korkmaya zamanı yok. Mahşer yanıyor, insanlar cesetlere dönüşüyor. Genç bir Müslüman kadın, Saraybosna'da yaşamını yitiren binlerce insanla aynı kaderi paylaşıyor. Çok sevdiği köpeği bile, vahşi bir Sırp çetecisinin kurşunlarıyla genç kadını ölümünde de yalnız bırakmıyor…

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 25. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 27.07.1992:1.

Düz anlam: Fotoğrafta kıyafetlerinden sivil olduğu görülen insanlar bulunmaktadır. Fotoğrafın odağında yerde ve üzerindeki kandan yaralı ya da ölü olduğu görülen bir kadın, kanı akan hareketsiz bir köpek ve kadına yardım etmeye çalışan bir erkek bulunmaktadır. Fotoğrafın arka planında yerde yatan bir insana doğru koşan erkekler bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, bir Saraybosna sokağında Sırp saldırısı sonucu öldürülen Müslüman Bosnalı kadın ve köpeğidir[95].

Yan anlam: Fotoğrafta yer alan Müslüman kadının bakış yönü, öldürülen köpeğindedir. Bu durum insaniyet, sevgi, dostluk, hayvanseverlik gibi duyguları çağrıştırmaktadır. Öldürülen kadını kaldırmaya çalışan erkeğin çabası ise ölüm ve

[95]Bu fotoğraf Türkiye gazetesinde farklı bir şekilde yayınlanmıştır. "Sırpların vurduğu Sırp kadın iyileşti" başlığıyla 5 Ocak 1993'de, 1. sayfada yayınlanan haberde, kadının Sırp olduğu ama Müslümanlarca kurtarıldığı belirtilmiştir. Alt yazı ve başlıktaki farklı bilgilerle fotoğrafın düz anlam ve yan anlamı değişmiştir. Bu fotoğraf, çalışmanın nicel bulgularına göre Türkiye gazetesinin Sırpların uğradığı şiddete ait yayınladığı tek fotoğraftır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yaralanma karşısındaki dayanışma, yardımseverlik, vicdan gibi insani duyguların gösterenidir. Foto altı yazıda saldırının yardım kuyruğunda bekleyen sivillere yönelik olarak Sırplarca yapıldığı ve kadının "köpeğinin bile öldürüldüğü" vurgulanmaktadır. Tüm anlam birimleri bütün olarak değerlendirildiğinde gösterilen, "vahşi" Sırpların insani duygulara sahip iyi Bosnalı Müslümanları öldürdüğü ve ölüm anında Bosnalıların dostluğunun, dayanışmasının süreceğidir. Mitler: Kurban/masum Bosnalılar, katil/suçlu Sırbistanlılar.

Başlık

Katliamı gördüm: Bosna'da 68 masum insanın öldüğü katliama tanık olan tek Türk gazeteci Hürriyet muhabiri, tüyler ürperten izlenimlerini yazdırırken ağlıyordu.

Foto altı

Alışverişe çıkmış masum sivilleri hedef alan kalleş saldırıda kimisi kurban olmuş, kimisi can çekişmekte Boşnak Müslümanlar. Kentin hizmet veren tek hastanesi Kosevo'da bombardımanda ölenler bir kenarda yaralılar öte yanda. Başından yaralanan yaşlı bir kadın acıyla inlerken, bacağının tedavisini bekleyen genç çaresizliğine lanetler yağdırıyor.

Fotoğraf 26. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 07.02.1994:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafın merkezinde bacağından yaralanan bir erkek, onun sağında da yaşlı bir kadın bulunmaktadır. Zemin kanlıdır ve çerçevenin solunda da yerde yatmakta olan bir kişi bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Sırp saldırısı sonucu yaralanan ve ölen Müslüman Boşnakların Kosevo hastenesindeki durumudur.

Yan anlam: Fotoğrafın merkezinde bulunan hastanedeki yaralı erkeğin ve çerçevenin sağında yer alan kadının beden dillerinden bitkin, acılı ve yorgun oldukları anlaşılmaktadır. Çerçevenin ortasından başlayan ve devam eden kan izi ise yerde sürüklenen bir yaralı ya da ölü olduğunu göstermektedir. Zeminde de hareketsiz bedenler yer almaktadır. Foto altı yazıda Sırpların Boşnak Müslüman sivilleri öldürdüğü ve Boşnakların durumu, dramatik bir anlatımla aktarılmaktadır. Tüm anlam birimlerinden hareketle gösterilen Sırpların masum Boşnak sivilleri öldürdüğü ve Boşnakların çaresizliğidir. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı, kurban/masum Bosnalılar.

Başlık

Sırp başkenti düştü: Hırvat ordusu ayrılıkçı Karajina Sırplarının başkenti Knin'i ele geçirdi. Bihaç kuşatmasını yaran Bosna ordusu da Hırvat güçlerine katıldı. İki ordu Sırplara karşı birleşti.

Foto altı

Sırplar evlerini terk ediyorlar: Srebnica'da, Zepa'da binlerce Müslümanın başına gelenleri şimdi Sırplar yaşıyor. Hırvat saldırıları sonucunda binlerce Sırp göç etmek zorunda kaldı. Knin'den eşyalarını yükledikleri arabalarla kaçan Sırplar, Bosna'daki Sırp bölgelerine sığınıyor.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 27. Hırvatistan Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 06.08.1995:1.

Düz anlam: Fotoğrafta bir sokak ortasında üzerinde eşyalar olan araba ve arka planda tahrip edilmiş yanmakta olan bir diğer araba görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Knin'e yapılan Hırvat saldırısı ve arabalarla kaçan Sırplardır.

Yan anlam: Sırp siviller fotoğrafta yer almamakta; yanan araba Hırvat saldırısının, eşya yüklü araba da göçün, kaçışın ve savaşı kaybedişin göstereni olmaktadır. Foto altı yazıda geçen "Srebnica'da, Zepa'da binlerce Müslüman'ın başına gelenleri şimdi Sırplar yaşıyor" tanımlaması, şimdi göç etme ve acı çekme sırası Sırplarda, anlamını yaratmaktadır. Böylece foto altı yazıdan hareketle Hırvat saldırısı meşrulaştırılmaktadır. Foto altı yazı ve başlıkla eklemlendiğinde gösterilen, Knin'in haklı Hırvat saldırısı sonucu yenilişi; acı ve göç etme sırasının şimdi Sırp sivillerde olduğudur. Mitler: Çatışma.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.1.3. Savaş teknolojisi

Hürriyet gazetesinde Savaş teknolojisi kategorisine ait 41 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

Belgrad tam isabet

Foto altı

Nereden atıldı: 2 ABD gemisi ve 1 İngiliz denizaltısı, Ne atıldı: 8 Cruise füzesi, Neresi vuruldu: 2 içişleri bakanlığı binası. Biri Kosova'daki Sırp katliamlarının merkezi.

Fotoğraf 28. Kosova Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 04.04.1999:5.

Düz anlam: Fotoğrafta askeri bir yapı, Amerikan bayrağı, duman ve sağ üst köşede bir ışık patlaması görülmektedir. Fota altı yazıyla eklemlendiğinde gösterilen, bir ABD savaş gemisinden atılmakta olan füzedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yan anlam: Sırbistan müdahalesi, bir NATO müdahalesidir. Foto altı yazıda, bu müdahalenin nereden, nasıl yapıldığı ve nerelerin vurulduğuna yönelik bilgi yer almakta; bombalanan yerlerden birinin "Kosova'daki Sırp katliamlarının merkezi" olduğu tanımlaması yapılmakta ve saldırı eylemi meşrulaştırılmaktadır. Tüm anlam yapıları birlikte düşünüldüğünde gösterilen, askeri açıdan güçlü NATO'nun haklı saldırısıdır. Mitler: NATO'nun askeri başarısı, NATO'nun haklı saldırısı.

Başlık

Savaşa ilk adım: Bosna semalarında dün sabah saat 07.00'de çıkan hava savaşında NATO'ya bağlı F16 uçakları yasak bölgeye giren 6 Sırp uçağından 4'ünü düşürdü

Foto altı

Kaçırmadılar: Savaşan Şahin denilen F-16'lar, dün Sırp uçaklarını kolay avladı. Altı Sırp uçağıyla karşılaşan iki F-16, demode G-4 Galep uçağını birer roketle saf dışı bıraktı.

Fotoğraf 29. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 01.03.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafta askeri bir uçağın havalandığı görülmektedir. Foto altı yazı ve başlıktaki tanımlamayla eklemlendiğinde bu uçağın Sırp uçaklarıyla savaşan NATO'ya bağlı F-16'lardan biri olduğu gösterilmektedir.

Yan anlam: Foto altı yazıdan hareketle, NATO'ya bağlı olan uçaklar Sırplara ait "demode G-4 Galep uçağını birer roketle saf dışı bırakmıştır". Dolayısıyla askeri güç ve teknoloji konusunda NATO ve Sırbistan tarafları karşılaştırılmaktadır. Fotoğrafta bir

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

hedefe yönelik olarak kalkış halinde bulunan savaş uçağı, NATO'nun askeri gücünün ve başarısının gösterenidir. Mitler: NATO'nun askeri gücü ve başarısı.

Başlık

Bosna filosuna Türk komutan

Foto altı

Turgut Reis sancak gemisi: En modern elektronik savaş gereçleriyle donatılmış Turgut Reis Fırkateyni, NATO bünyesinde ilk kez oluşturulan Akdeniz daimi deniz gücünün ilk sancak gemisi olarak görev yapacak.

Fotoğraf 30. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 12.07.1992: 1.

Düz anlam: Fotoğrafta suyun üzerinde bir gemi görülmektedir. Foto altı yazıdan yola çıkılarak gösterilen, NATO birliklerine katılan Türkiye Cumhuriyeti'ne ait Turgut Reis Fırkateyni'dir.

Yan anlam: Foto altı yazıda geçen Turgut Reis Fırkateyni'nin "en modern elektronik savaş gereçleriyle donatılmış" olması, geminin "ilk sancak gemisi" olarak NATO birliklerine katılması ve başlıkta geçen filonun komutanının "Türk" olacağına ilişkin tanımlamalar, Türkiye'nin askeri gücünün ve başarısının gösterilenleridir. Foto altı yazı ve fotoğraf birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO birliklerine katılan

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Türkiye'nin ve Türklerin başarılı askeri gücüdür. Mitler: Türkiye'nin askeri gücü ve başarısı, Türk milliyetçiliği.

Başlık

Atmacalar: İşte Kosova harekatına katılan atmacalar: Atmaca Filosunun kahraman pilotları

Foto altı

Türk F-16'sı Kosova semalarında: F-16 Savaşan Şahinler, Kosova semalarında. Kosova'daki NATO görevinde üstün başarı gösteren jetlerimiz Macaristan, Bosna, Kosova ve Sırbistan'a uçtu.

Fotoğraf 31. Kosova Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 16.04.1999:1.

Düz anlam: Fotoğrafta havada uçan ve kuyruğundaki kırmızı-beyaz bayraktan Türkiye'ye ait olduğu anlaşılan bir askeri uçak görülmektedir. Uçak bir yerleşim yerinin üzerinden uçmaktadır. Foto altı yazıyla beraber değerlendirildiğinde gösterilen, Kosova üzerinden uçan NATO birliklerine bağlı bir Türk F-16'sıdır.

Yan anlam: Başlık, NATO'nun Kosova müdahalesi sırasında Türk askerinin kahramanlığından, foto alt yazısı da Türk jetlerinin başarısından söz etmektedir. Foto altı yazı, başlık ve fotoğraf birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun Kosova

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

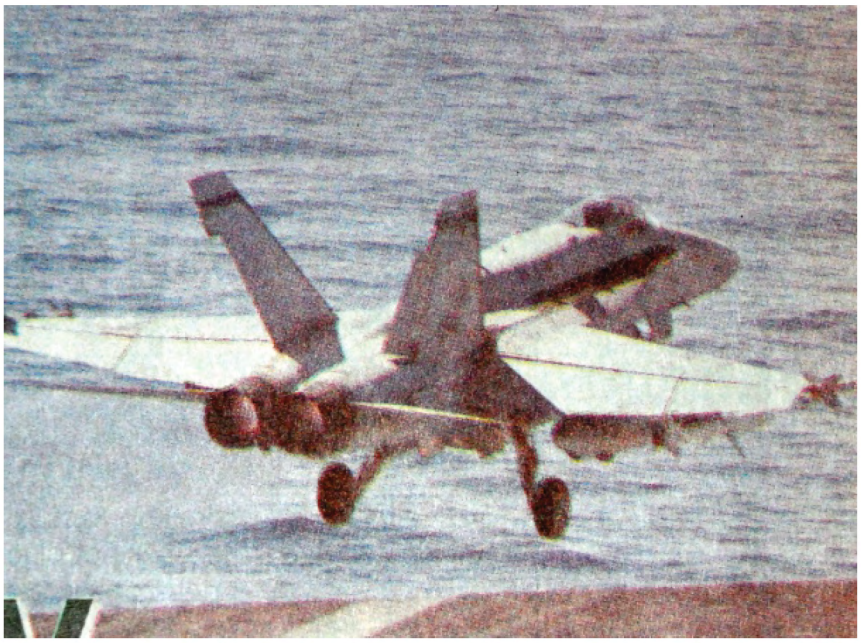
müdahalesinde Türk askeri gücünün başarısı ve Türk askerinin kahramanlığıdır. Mitler: Türkiye'nin askeri gücü ve başarısı, Türklerin kahramanlığı, Türk milliyetçiliği.

Başlık

Körfez savaşı gibi

Foto altı

Ve Sırplara hücum:…Saat 01.45 suları. Sırplar derin uykuda. Hummalı faaliyetten habersizler. F-18'ler Sırpların komuta-kontrol merkezlerini felce uğratmak, radarlarını kör etmek için havalanıyorlar.

Fotoğraf 32. Bosna Savaşı

Kaynak: Hürriyet, 01.09.1995:23.

Düz anlam: Fotoğrafta askeri bir uçağın denize doğru havalandığı görülmektedir. Foto altı yazı ve başlıktaki tanımlamayla eklemlendiğinde gösterilen, Sırplarla savaşmak için havalanan F-18'dir.

Yan anlam: Yayın tarihi göz önünde bulundurulduğunda fotoğraftaki askeri uçağın, Sırbistan'a yönelik NATO müdahalesinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Fotoğrafta kalkış halinde olan uçak ve foto altı yazıda geçen "Sırplara hücum" tanımlaması birlikte değerlendirildiğinde, uçağın hedefinin Sırp askeri gücü olduğu gösterilmektedir. Aynı yazıda hücum nedeninin "Sırpların komuta-kontrol merkezlerini felce uğratmak, radarlarını kör etmek" olduğu; bu işlemin de "Sırplar derin

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

uykuda"yken gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Felç etmek ve kör etmek tanımlamalarıyla Sırbistan'ın askeri gücü insanlaştırılmış ve uçakların tahrip etme güçleri vurgulanmıştır. Bu tahrip gücü aynı zamanda düşmanı habersizce vuracak kadar da başarılıdır. Tüm anlam birimleriyle birlikte değerlendirildiğinde fotoğrafta bir hedefe yönelik olarak kalkış halinde bulunan savaş uçağı, NATO'nun askeri gücünün, tahrip kuvvetinin ve başarısının gösterenidir. Mitler: NATO'nun askeri gücü ve başarısı.

4.2.2. Sabah gazetesi

Sabah gazetesi Yugoslavya savaşlarına ait 515 haber fotoğrafı yayınlamıştır. Bu fotoğraflardan seçilen 16 fotoğrafın göstergebilimsel analizini içeren bulgular ve yorumları; İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi başlıkları altında sunulmuştur.

4.2.2.1. İnsan

Sabah gazetesi, İnsan kategorisinde 395 fotoğraf yayınlamıştır. Gazetenin, İnsan kategorisinin alt kategorileri olan Sivil kategorisinde 208, Asker kategorisinde 95 ve Politikacı kategorisinde de 92 fotoğrafı bulunmaktadır. Araştırmanın nitel çözümlemesi için bu alt kategorileri temsilen ikişer fotoğraf seçilmiştir. Alt kategorilere ait haber fotoğraflarının göstergebilimsel çözümlemesi, ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

4.2.2.1.1. Sivil

Başlık

Sırp ölüm kampı

Foto altı

Avrupa'nın göbeğinde Hitler zulmü yaşanıyor: Sırplar toplama kamplarına kapattıkları Boşnaklara insanlık onuruyla ve savaş kurallarıyla bağdaşmayan muameleleri reva görüyor. Sljivovica kampında çekilen bu fotoğraf da Sırpların çırılçıplak soydukları Boşnaklara karşı aşağılayıcı davranışlarını açıkça gösteriyor. 2.Dünya Savaşının sona ermesinden 50 yıl sonra ancak filmlerde gördüğümüz bu Hitler zulmü bugün Avrupa'nın göbeğinde yaşanıyor.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 33. Bosna Savaşı

Kaynak: Sabah, 30.08.1995:1.

Düz anlam: Fotoğrafın sağında ve solunda, kapalı bir yapının önünde sıralı halde duran çıplak erkekler görülmektedir. Fotoğrafın sağ ön tarafında da üniformasından asker olduğu anlaşılan bir erkek bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen Sırplara ait Sljivovica kampında tutulan Boşnakların durumudur.

Yan anlam: Fotoğrafta görülen Sırbistan kampındaki Boşnak esirlerin çıplaklığı, Nazi toplama kamplarını çağrıştırmakta, bu anlam yapısı foto altı yazıyla da desteklenmektedir. Böylece yan anlam yapısı Bosna Savaşı'nın 2. Dünya Savaşı'na; Sırp kamplarının ise Nazi toplama kamplarına benzerliği üzerinden kurulmaktadır. Hitler önderliğinde, Alman milliyetçiliğinin ortaya çıkardığı Nazi kamplarında özellikle Yahudilere soykırım uygulanmıştır. Bunun yanı sıra 2. Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası özellikle Avrupa'da üstünlük sağlamıştır (Armaoğlu, 2010:299-443; Aslan, 2006:35-40). Benzer bir durum yine "Avrupa'nın göbeği"nde, Bosna'da yaşanmakta; başlıktaki tanımlamayla yine "ölüm kampları" kurulmaktadır. Fotoğraf ve metin birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, milliyetçi Sırplarca toplama kamplarında tutsak edilen ve soykırıma uğrayan Boşnaklardır. Mitler: Kurban/masum Bosnalılar, katil/suçlu Sırbistanlılar, Sırp anti-milliyetçiliği.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Saraybosna yaşıyor

Foto altı

Savaşın çirkin yüzü: Saraybosna'nın göbeğindeki büyük mezarlık ölen Müslüman, Sırp ve Hırvatlarla dolu. Hepsinin mezarı yan yana. Müslüman mezarın başında bir kadın ölen kocası için Kuran okurken, diğerinin başında da istavroz çıkarana rastlanıyor.

Fotoğraf 34. Bosna Savaşı[96]

Kaynak: Sabah, 28.06.1994:15.

Düz anlam: Fotoğrafta bir mezarlıkta bulunan bir çocuk ve kadın görülmektedir. Bir mezar taşının başında duran kişilerin başlarındaki eşarp ve mezarlık ritüeli sahnesi, kişilerin Müslüman olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, küçük kızın ellerinin, Müslümanlığa özgü dua etme ritüelindeki duruşuyla desteklenmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen; ölen Müslüman, Sırp, Hırvatların bulunduğu Saraybosna'daki büyük mezarlıkta bir Müslüman kadın ve çocuğun mezarlık ziyareti gerçekleştirmekte olduklarıdır.

[96]Söz konusu haber, foto muhabiri Ramazan Öztürk'ün adıyla yayınlanmış, ancak fotoğraf altında foto muhabirinin adı belirtilmediğinden çalışmada kaynak belirtilmeyen fotoğraflar arasında yer almıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yan anlam: Fotoğrafta görülen Müslüman kadın, bir mezar taşının başında oturmuş ve toprağa doğru eğilmiştir. Beden dili, mezarda yatan ölüye dua ettiği ya da onunla konuştuğu izlenimini vermekte, bu durum bir ölünün ardından duyulan acı ve yası göstermektedir. Foto altı yazıda Saraybosna'daki büyük mezarlıkta ölen Müslüman, Sırp ve Hırvatların yan yana bulunduğu ve ziyaretçilerin de farklı dinlerde yas tutma ritüellerini gerçekleştirdikleri belirtilmektedir. Başlıkta kullanılan "Saraybosna yaşıyor" tanımlaması, fotoğraf ve foto altı yazı açısından düşünüldüğünde bir ironi niteliği taşımaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Bosna'daki savaşta Hırvat, Boşnak ve Sırp taraflarının kayıp verdiği ve arkalarında yas tutan kişiler bıraktıklarıdır. Mitler: Savaş karşıtlığı[97].

4.2.2.1.2. Asker

Başlık

Sabah Bosna'da: Bosna-Hersek'te Türkiye devrede

Foto altı

Eller sürekli tetikte: Sırp saldırısını durdurmaya çalışan Müslümanlar "Yeşil Bereliler" denilen milis gücü oluşturdu. Fotoğrafta siper aldığı binanın camları delik deşik olmuş Yeşil Bereli bir milis görülüyor.

[97]Mit ve yan anlamlar açısından bu fotoğraf, diğer gazetelerde yayınlanan fotoğraflar açısından istisna niteliği taşımaktadır. Çalışmada, Sabah gazetesinde aynı tarihte ve aynı sayfada yayınlanan iki fotoğrafın dışında, savaş karşıtlığı anlatısı oluşturabilecek diğer bir örneğe rastlanmamıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 35.Bosna Savaşı

Kaynak: Sabah,16.04.1992:1.

Düz anlam: Fotoğrafta elinde bir hedefe yönelik olarak silah tutan bir erkek ve erkeğin arkasında siper aldığı, hasar görmüş bir cam görülmektedir. Foto altı yazıyla birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, elinde silahıyla nişan almış olan Bosnalı Müslüman Yeşil Bereli milistir.

Yan anlam: Başlıktan ve foto altı yazıdan hareketle, fotoğraftaki Müslüman Yeşil Bereli asker, Bosnalıdır. Hedefinde ise Sırplar bulunmaktadır. Foto altı yazıda belirtilen "Sırp saldırısını durdurmaya çalışan" tanımlaması askerin nişan alma eylemini meşrulaştırmaktadır. Fotoğrafın solunda yer alan camdaki kurşun delikleri, Bosnalı askerin hedef olduğunun da gösterenidir. Tüm anlam birimleriyle birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırp saldırısını önlemeye çalışan Bosnalı askerlerin meşru müdafaasıdır. Mitler: Bosna'nın meşru müdafaası ve haklı saldırısı.

Başlık

Nasıl kıydın köpek!

Foto altı

İşte böyle öldürüyorlar: Snipper denilen keskin nişancı katil Sırplar uzun namlulu, dürbünlü tüfeklerle Müslümanları kadın erkek, küçük büyük demeden alçakça öldürüyor. Bu tüfekler 2 kilometre uzaklıktan kurbanlarını vurabiliyor.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 36. Bosna Savaşı

Kaynak: Sabah, 20.11.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafta bir binanın yıkılmış duvarından elindeki tüfekle nişan almış bulunan bir erkek görülmektedir. Foto altı yazıyla birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, bir binadan dürbünlü tüfekle nişan alan keskin nişancı (Snipper) Sırp askeridir.

Yan anlam: Fotoğrafın solunda bulunan Sırp askerin tüfekle nişan alırken bacaklarının açıklığı ve sırtını hafifçe çıkarışı, öldürecek olduğu hedefine yönelik konsantrasyonunun işaretleridir. Foto altı yazı, askerin hedefinde kimlerin olduğunu belirtmektedir: Müslüman kadın, erkek, yaşlı ve çocuklar. Fotoğrafın yayın tarihi, olayın Bosna'da gerçekleştiğini göstermektedir. Bunlardan yola çıkarak gösterilen, Sırp askerlerin hedefinin Bosna'daki tüm sivil Müslümanlar olduğudur. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.2.1.3. Politikacı

Başlık

Tam bir ruh hastası: Bütün dünyayı kana bulayacak. Arkadaşları ondan kaçardı

Foto altı__

Fotoğraf 37. Kosova Savaşı

Kaynak: Sabah, 27.03.1999:17.

Düz anlam: Fotoğrafta sağ ve solda aynı olmak üzere birleştirmiş, bir erkeğe ait portre bulunmaktadır. Başlıktan hareketle gösterilen bir "ruh hastası"dır.

Yan anlam: Fotoğrafta görülen erkek, araştırmacının bu çalışma konusundaki bilgilerinden hareketle, Sırbistan lideri Miloseviç'tir. Miloseviç'in tek bir portresi sağ ve solda olmak üzere çift görünüm verilerek birleştirilmiş; manipüle edilerek

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kurgulanmıştır[98]. Bu anlamda gösteren, çift karakterli olma ve psikolojide kullanılan çoklu kişilik bozukluğu durumunu çağrıştırmaktadır. Çoklu kişilik, farklı geçmişleri olan ve birbirlerinden ayrı özellikler gösteren iki ya da daha fazla kişiliğin aynı kişide görüldüğü nevrotik davranımdır (Morgan, 1998:415). Bu anlam yapısı başlıkta kullanılan "ruh hastası", "dünyayı kana bulayacak" tanımlamalarıyla da desteklenmektedir. Gösterilen, tehlikeli bir ruh hastası olarak, Sırbistan'ı temsil eden Miloseviç'tir. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar/Miloseviç.

Başlık

Sırp diktatör Slobodan Miloseviç, NATO bombalarına 71 gün dayanabildi ve G-8'lerin hazırladığı anlaşmayı imzaladı. Kosova'ya NATO barış gücünün girmesine izin veren diktatör, Kosova'dan askerlerini çekene dek bombalanacak: Katil pes etti.

Foto altı

Çak başkan bu iş bitti: Bill Clinton…Görevi sırasında hakkında azil dava açılan ikinci Amerikan başkanı…Tüm olumsuzluklara rağmen halkının bir numarası. Amerikan tarihi boyunca açık veren bütçe ilk kez onun sayesinde "artı"ya çıktı. Bosna Savaşı'nı bitirdi. İrlanda'da İRA'ya silah bıraktırdı, Ortadoğu'ya barışı getirdi…Kosova için kararlılığı basında eleştirildi ama o durmadı. Ve dün Sırp diktatör Miloseviç'in boyun eğmesiyle birlikte Kosova'ya özlediği müjdeyi verdi. Bu haklı gururu, Colorado'da katıldığı Hava Kuvvetleri Akademisi'nin mezuniyetindeki askerlerle paylaştı.

[98]Çalışma bulgularına göre gazetelerin yayınlamış olduğu Yugoslavya savaşları fotoğraflarında sadece Sırbistan lideri Slobodan Miloseviç'in fotoğrafları olumsuz anlam yaratacak şekilde kurgulanarak kullanılmıştır. Miloseviç'in bu şekilde üzerinde oynama yapılan fotoğrafları, sadece Sabah ve Türkiye gazeteleri tarafından yayınlanmıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 38. Kosova Savaşı

Kaynak: Sabah, 04.06.1999:19.

Düz anlam: Fotoğrafta resmi kıyafetli bir erkek, üniformalarından asker oldukları anlaşılan diğer erkeklerle birlikte görülmektedir. Foto altı yazıdan hareketle gösterilen, Colorado'da Hava Kuvvetleri Akademisi'nin mezuniyetinde Amerikalı askerlerle bir arada bulunan ABD başkanı Bill Clinton'dur.

Yan anlam: Fotoğrafın merkezinde soldaki Bill Clinton ve sağdaki ABD'li asker bulunmaktadır. Fotoğrafta bu kişiler gülümsemekte ve ellerini birbirine vurmak üzere kaldırmışlarken görülmektedirler. Amerika'dan ithal edilmiş olan, yaygın kullanımıyla "çak" hareketi, başarılan bir işin ardından yapılmaktadır. Hem gülümseme hem de çak hareketi yapma durumu, zaferin ve başarının göstereni olmaktadır. Foto altı yazı, Clinton'un birçok işi başardığını; Bosna Savaşı'nı bitirdiğini ve "Kosova'ya özlediği müjdeyi verdi"ni belirtmektedir. Başlıktaysa "diktatör", "Katil pes etti" sözcükleri, Sırbistan lideri Miloseviç'i tanımlamak için kullanılmış; böylece saldırıların meşruluğu da vurgulanmıştır. Tarihsel açıdan gerek Bosna gerekse Kosova savaşları NATO müdahalesiyle sona erdirilmiş, ancak ABD'nin NATO'nun harekete geçirilmesinde önemli katkısı olmuştur (Armaoğlu, 2010:1104; Uzgel, 2002:509). Fotoğraf ve foto altı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yazı, bu durumu vurgulamaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen Kosova Savaşı'nı başarıyla sonlandıran/bölgeye demokrasi getiren ABD'dir. Mitler: Barış için savaş, NATO'nun haklı saldırısı ve askeri başarısı.

4.2.2.2. Şiddet

Sabah gazetesinde Şiddet kategorisine ait 70 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

Nasıl kıydın köpek!

Foto altı

Dünyayı ayağa kaldıran cinayet. Bu masum yavrunun hesabını kim ne zaman soracak?: Nermin henüz 7 yaşındaydı ve melekler kadar güzeldi. Önceki gün elinde kalemi ve defteri ile güle oynaya okula gidiyordu. Bir sapık Sırp'ın onu dürbünlü tüfeğinin hedefine yerleştirdiğini nereden bilebilirdi? Sadece şakağına çarpan bir cismi hissetti. Sonra kanlar içinde yere yığılıp can verdi. Nermin sapık bir katilin kurbanı olmuştu. Saraybosna tepelerinde elinde dürbünlü tüfekle bekleyen sırtlan, keyif içinde gülüyordu. Savunmasız, masum bir yavruyu alçakça öldürmüştü. Akşam arkadaşlarıyla bu büyük başarısını (!) kutlayabilirdi.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 39. Bosna Savaşı

Kaynak: Sabah, 20.11.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafta kafa kısmından kan akan ve sokakta hareketsiz yatan bir kız çocuğu görülmektedir. Çocuğun iki yanında hareket halinde ve üniformalarından asker olduğu anlaşılan iki kişi bulunmakta; fotoğrafın arka planında ise üzerindeki UN yazısından BM'ye ait olduğu anlaşılan bir araç yer almaktadır. Foto altı yazısından da hareketle gösterilen, Sırplarca öldürülen Bosnalı kız çocuğu ve duruma müdahale etmeye çalışan BM askerleridir.

Yan anlam: Yerde yatan kız çocuğunun akan kanı ve hareketsizliği ölümün; iki BM askerin olay yerindeki ileriye doğru hareketi, sağdaki askerin yüzündeki şaşkınlık ve el hareketleri de kısa bir süre önce yaşanılan olay karşısındaki panik duygusunun gösterenleridir. Foto altı yazıda küçük kızın yaşı, güzelliği ve öldürülme öncesinde yaşadıkları öyküsel bir dille anlatılmakta ve olayın dramatikliği vurgulanmaktadır. Metinde çocuğu öldüren Sırp Snipper'ın öldürme eyleminden sonra zevk aldığı ve mutlu olduğu belirtilmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, "katil" Sırpların haksız bir biçimde Bosnalı çocukları öldürdüğü ve bundan

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

da zevk aldıklarıdır. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı.

Başlık

İnsanlığa yuh!

Dünya boş laflarla vakit geçirirken Saraybosna dün yeni bir katliama sahne oldu. Sırpların bombası 34 kişiyi öldürdü 88 kişiyi yaraladı.

Foto altı

34 Ölü: İşte dün Saraybosna'da yaşanan katliamın fotoğrafı: Saraybosna'da dün günlük güneşlik bir hava vardı. İnsanlar pazaryerine toplanmışlardı. Sırp canavarları unutmuş gibiydiler. Çünkü son günlerde nispeten rahattılar. Bombalar şehrin dış mahallelerine düşüyordu. Ancak cani Sırplar masum insanları yine gafil avladılar. Pazaryerine düşen bombayla yeni bir vahşet yaşandı. Etraf parçalanmış cesetlerle dolu.

Fotoğraf 40. Bosna Savaşı

Kaynak: Sabah, 29.08.1995:1.

Düz anlam: Fotoğrafta bir sokakta etrafa dağılmış kanlı, parçalanmış ölüler görülmektedir. Karenin solundaki arabanın bagajında bacağı dışarıya sarkan bir başka ceset bulunmakta, sokakta bulunan diğer kişiler yerde yatanlarla ilgilenmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraftaki kişilerin kıyafetlerinden sivil oldukları anlaşılmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen Sırpların Saraybosna'ya attıkları bomba sonrasında öldürülen Bosnalı sivillerdir.

Yan anlam: Fotoğrafta kan içindeki parçalanmış sivillerin cesetleri, katliam durumunun gösterenleridir. Fotoğraf altı yazı Sırplarca Saraybosna'da yapılan ve 34 sivilin öldürüldüğü "Pazaryeri Katliamı'nı" dramatik bir şekilde anlatmaktadır. Başlıkta geçen "İnsanlığa yuh!" ve "dünya boş laflarla vakit geçirirken" tanımlamaları ise sivillerin öldürülmesi konusunda sessiz kalan ve Sırplara karşı gerekli askeri müdahalelerde bulunmayan dünya ülkelerine ve NATO, BM gibi uluslararası örgütlere bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırbistan'ın dünyanın gözü önünde Bosnalılara katliam uyguladığı ve gerekli önlemlerin alınmadığıdır. Mitler: Kurban/masum Bosnalılar, katil/suçlu Sırbistanlılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı.

Başlık

"Sırp kasabı döndü"

Balkanların korkulu Sırp kasabı Arkan ve "kaplanlar"ı Kosova'da. Bosna'da katliamlar yapan Arkan, "NATO'yu pişman edeceğiz" diyor

Foto altı

İşte kaplanın vahşeti: Bosna'dan sonra Kosova'da da etnik kıyıma girişmeye hazırlanan Sırp kasabı Arkan'ın "kaplan" lakaplı özel birlikleri var. Bosna-Hersek'teki savaşta Hırvat ve Boşnakları yok etmek için her türlü kıyıma başvurdular. 1992 yılı Nisan'ında Time dergisinin çektiği bu fotoğraf Bosna'daki insanlık dramını hatırlatan bir belge olarak kaldı. Arkan'ın birliğinden kafası kazınmış, bir elinde sigara diğerinde silahı olan "kaplan" yerde yatan ölü bir Boşnak'ı tekmelerken çekilen fotoğraf belleklerden silinmedi.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 41. Kosova Savaşı

Kaynak: Sabah, 30.03.1999: 15.

Düz anlam: Fotoğrafta bir sokakta üniforması ve elindeki silahtan asker olduğu anlaşılan bir erkek bulunmaktadır. Yerde de kıyafetlerinden sivil oldukları anlaşılan iki kadın ve bir erkek yatmaktadır. Kadınlardan biri karenin sağında bulunan asker tarafından tekmelenmek üzeredir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Arkan birliklerine bağlı Sırp askerin Bosnalı kadının cesedini tekmelemek üzere olduğudur[99].

Yan anlam: Fotoğrafın sağında yer alan ve öldürülen Bosnalı kadını tekmelemek üzere olan askerin elinde sigara bulunması ve beden dilinin rahatlığı, soğukkanlılığın ve bir ölüye duyulan öfkenin gösterenidir. Foto altı yazıda bu askerlerin, Bosna Savaşı'nda

[99]Aynı fotoğraf yine Sabah gazetesinde (14.04.1992:1), Time muhabiri yerine Paris Match'ın fotoğrafı olarak ve "Müslüman komutan Sırp saldırısını kesti" başlığıyla verilmiştir. Foto altı yazıda ise askerlerin "Federal ordunun desteğindeki Sırp milisler" olduğu ve Saraybosna'daki Müslüman ve Hırvat kasabalarında, "sivil esirlere işkence ettikleri" belirtilmektedir. Bunun yanı sıra fotoğraf, savaş foto muhabiri Ron Haviv tarafından çekilmiştir. Haviv, fotoğrafla ilgili yaptığı açıklamada, Kaplanlar olarak adlandırılan birlikten olan Sırp askerin, ölü Bosnalı kadını tekmelemekte olduğunu belirtmiştir (Lipton, 2002:48).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sırp askerlerine komuta eden Arkan'ın birliklerinden olduğu belirtilmektedir. Başlık ise "Sırp kasabı döndü" olarak verilmekte ve Arkan'ı göstermektedir. Fotoğrafın yayın tarihi ve haber, Kosova Savaşı'na ilişkindir. Böylelikle Bosna Savaşı ve Kosova Savaşı arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde Sırp komutan Arkan yönetiminde sivilleri öldüren ve nefret duygusuyla hareket eden birliklerin Kosova Savaşı'nda da suç işlemeye devam edecekleridir. Mitler: Kurban/masum Bosnalılar, katil/suçlu Sırbistanlılar.

Başlık

Sırplar tutuştu

Hırvat ordusu dün Sırplara karşı geniş çaplı bir saldırı başlattı. Panik halindeki Sırplar BM'yi yardıma çağırdı

Foto altı

Sırp kenti Knin alevler içinde: Hırvatların şiddetli top ateşi altındaki Karajina Sırplarının başkenti Knin alevler içinde. Sivil Sırpların korku içinde şehri terk ettikleri bildiriliyor. Hırvatistan'ın resmi haber ajansı HINA, yüz bin askerden oluşan ordu birliklerinin Sırpların elindeki 30 stratejik noktayı ele geçirdiğini açıkladı. Hırvatlar, havadan ve karadan bomba yağdırıyor.

Fotoğraf 42. Hırvatistan Savaşı

Kaynak: Sabah, 05.08.1995:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafın sağında kırmızı bir araba, arka plandaysa yanan ağaçlar ve yerleşim yerleri görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen Sırbistan kenti Knin'in Hırvat bombardımanı sonucu yanmasıdır.

Yan anlam: Fotoğrafta Sırbistan kenti Knin'in Hırvat bombardımanı sonrası tahrip olması alevlerle anlatılmakta, kırmızı araba da sivil yerleşim bölgelerine saldırıda bulunulduğunu düşündürtmektedir. Foto altı yazıda Sırpların "korku içinde kenti terk ettikleri", başlıktaki "Sırplar tutuştu" nitelemesiyle örtüşmektedir: Sırplar saldırı karşında panik ve korku içindedir. Ancak fotoğrafta Knin'de yaşayanlar gösterilmemektedir. Foto altı yazıda, Hırvat ordusunun "yüz bin askerden" oluştuğu ve "Sırpların elindeki 30 stratejik noktanın ele geçirildiği" bilgisine de yer verilmekte; böylece Hırvat askeri gücünün başarısı vurgulanmaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Hırvat ordusunun Sırplar karşısındaki başarısı ve korku yaratmasıdır. Mitler: Hırvatistan'ın askeri gücü ve başarısı.

Başlık

Yugoslavya'da zoraki barış

Amerika ve Avrupa Topluluğu'nun baskısı sonucu iki gündür çarpışan ordu birlikleri ile Slovenya milis kuvvetleri arasında ateşkes sağlandı.

Foto altı

Ölü sayısı belli değil: Yugoslav ordusu ile Slovenyalılar arasında çıkan çatışmalarda kaç kişinin öldüğü henüz açıklanmadı. Yukarıdaki fotoğrafta, ayrılıkçı Slovenyalılar tarafında düşürülen bir Yugoslav helikopteri ve yanında bir ceset görülüyor.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 43. Slovenya Savaşı

Kaynak: Sabah, 30.06.1991:1.

Düz anlam: Fotoğrafın ön planında sokaktaki bir enkaz görülmektedir. Arka planda üstüne yeşil bir örtü serilen şey, sokakta yatan bir ceset bulunduğu izlenimini vermektedir. Onun arkasında, beyaz bir araba ve sivil insanlar bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen "ayrılıkçı Slovenyalılar tarafında düşürülen bir Yugoslav helikopteri"nin enkazı ve olayda hayatını kaybeden kişidir.

Yan anlam: Foto altı yazıda ve fotoğraftan hareketle gösterilen çatışma halinde olan Slovenyalıların Yugoslavya ordusuyla hareket eden Sırp askeri gücünü tahribe uğrattıklarıdır. Mitler: Çatışma[100].

[100]Çatışma miti, savaşlarda tarafların doğal olarak birbirlerine karşılıklı olarak ateş ettikleri ve birbirlerinin bölgelerini bombaladıkları anlamını içeren bir mittir; haklılık-haksızlık karşıtlığını içermemektedir. Bu mit tüm gazetelerde özellikle Slovenya ve Hırvatistan savaşlarının ilk dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra çatışma miti; Slovenyalı, Hırvatistanlı ve Sırbistanlı askerlerin uğradığı şiddeti ve söz konusu bölgelerin tahrip edilmesini gösteren fotoğraflarda kullanılmıştır. Çalışmada çözümlemesi almayan örnekler şunlardır: Hürriyet gazetesi 04.07.1991: 10; Cumhuriyet

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.2.3. Savaş teknolojisi

Sabah gazetesinde Savaş teknolojisi kategorisine ait 50 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

Bombanın gücü

5 yıldır Boşnaklara kan kusturan cani Sırplar, bombalar tepelerinde patlamaya başlayınca "gelin görüşelim" dediler.

Foto altı

Sırpları perişan eden bombalar: Amerikan uçak gemisi "Roosevelt"te hazırlanan 250, 500 ve 1000 kiloluk bombalar NATO operasyonda görevli savaş uçaklarına yükleniyor ve Sırpların tepesine atılıyor. Üç gün içinde Sırp hedeflerine tonlarca bomba yağdı. Harekata bir gün ara verildi.

Fotoğraf 44. Bosna Savaşı

Kaynak: Sabah, 02.10.1995:1.

gazetesi 16.09.1991:1, 18.12.1991:1, 26.12.1991:8; Türkiye gazetesi 30.06.1991:1, 04.07.1991:1, Zaman gazetesi 29.06.1991:1, 05.09.1991:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafta ilk planda bombalar, arka plandaysa savaş uçakları görülmektedir. Bunun yanı sıra fotoğrafta beş erkek bulunmaktadır. Foto altı yazıdan hareketle gösterilen Sırplara yönelik NATO operasyonu için Amerikan uçak gemisi Roosevelt'te bulunan bombalar ve NATO'ya bağlı savaş uçaklarıdır.

Yan anlam: Fotoğrafta NATO operasyonunda kullanılan çok sayıda bomba, NATO'nun operasyondaki gücünü göstermektedir. Foto altı yazıda, bu bombaların "Sırpların tepelerine atıl"dığı belirtilmektedir. Başlıkta geçen "cani Sırplar, bombalar tepelerinde patlamaya başlayınca 'gelin görüşelim' dediler" tanımlaması, 3 günlük NATO harekatı sonrasında Sırpların kendilerine sunulan barış planını görüşmeyi kabul etmelerini (Sabah, 02.09.1995:1) belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun "cani Sırplara" karşı barışı sağlayan, haklı ve başarılı operasyonudur. Mitler: Barış için savaş, NATO'nun haklı saldırısı, NATO'nun askeri gücü ve başarısı, katil/suçlu Sırbistanlılar.

Başlık

Çekil yoksa yine vururum

Foto altı

Müthiş toplar Sırpların ensesinde: Fransız ordusuna ait 155 milimetrelik kundağı motorlu toplar, Saraybosna'ya hakim İgman Dağı çevresindeki Sırp birliklerine göz açtırmıyor. 45 saniye içinde 6 mermiyi tabanca gibi peş peşe atan tuhaf görünüşlü bu zırhlı toplar dün de Sırp mevzilerini bombaladı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 45. Bosna Savaşı

Kaynak: Sabah, 03.09.1995:1.

Düz anlam: Fotoğrafta açık bir arazide bulunan tank benzeri birçok askeri araç görülmektedir. Fotoğrafın merkezinde olan araç üzerinde üniformalarından asker oldukları görülen iki kişi bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, İgman Dağı çevresinde Sırp mevzilerini hedefleyen ve Fransız ordusuna ait motorlu toplardır.

Yan anlam: Fotoğrafta yer alan motorlu toplar, Bosna Savaşı'nı bitiren NATO müdahalesinde kullanılan araçlardır. Foto altı yazıda bu "müthiş toplar"ın kaç saniyede ne kadar mermi attığından ve Sırpları bombalama başarılarından söz edilmektedir. Başlıkta geçen "çekil yoksa yine vururum" tanımlaması ise Sırplara yönelik bir tehdit niteliği taşımakta; başlık NATO aracının diliyle konuşmaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun askeri müdahaledeki başarısı ve askeri gücüdür. Mitler: NATO'nun askeri gücü ve başarısı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Ne bekliyorsunuz?

Yine katliam yine Sırplar…Kosova'da köy basıp 14 kişiyi katleden Sırplar yine dünyaya meydan okuyor. NATO sadece seyrediyor.

Foto altı

İlk hareket Almanlardan…Alman hükümeti katliam fotoğraflarının kamuoyuna çıkmasının ardından, 14 Tornado savaş uçağını ve 500 eğitimli askerini NATO'nun emrine gönderdi.

Fotoğraf 46. Kosova Savaşı

Kaynak: Sabah, 01.10.1998:19.

Düz anlam: Fotoğrafta havada ve hareket halinde iki savaş uçağı görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, NATO'ya bağlı Alman Tornado tipi iki uçaktır.

Yan anlam: Fotoğrafta belirli bir hedefe doğru hareket eden savaş uçakları, savaşma yönündeki kararlılığı çağrıştırmaktadır. Foto altı yazıda Almanya'ya ait 14 Tornado uçağının, Sırpların "katliamından" sonra NATO'nun "emrine" verildiği belirtilerek, olası NATO harekatı meşrulaştırılmaktadır. Başlıkta geçen "Ne bekliyorsunuz?" sorusu da Kosova konusunda bir NATO harekatına çağrı niteliği taşımakta, NATO'nun harekete geçmesi istenmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun askeri gücü ve olası bir müdahalenin meşru ve gerekli olduğudur. Mitler: NATO'nun askeri gücü ve haklı saldırısı, seyirci Batı, katil/suçlu Sırbistanlılar.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Ve savaş başladı

Foto altı

Bombacı hayalet: B-2 hayalet uçakları hem B-52'lerin hem de F-117'lerin karışımı. 1997'de yapıldı ama hiçbir savaşta kullanılmadı. İlk kez burada denenecek. Muhtemel bir Rus-Amerikan savaşında Rus hava savunma ağını delmek için özel tasarlandı. Uçağın gövdesindeki titanyum alaşımı radar dalgalarını emerek geri yansıtmıyor. Böylece uçak radarda görülemiyor. Her biri 2 ton ağırlığında 16 Lazer güdümlü füze ve 8 adet sığınak delici füze atabiliyor. Fiyatı: 2.2 milyar dolar.

Fotoğraf 47. Kosova Savaşı

Kaynak: Sabah, 25.03.1999:18.

Düz anlam: Fotoğrafta askeri bir uçak görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen B-2 hayalet uçağıdır.

Yan anlam: Fotoğrafta yer alan uçak, Kosova Savaşı'nı bitiren NATO müdahalesinde kullanılacak olan uçaklardan biridir (Sabah, 25.03.1999:18). Foto alt yazıda B-2 uçaklarının tüm vurucu/yok edici özellikleri, düşman radarlarına görünmeden yol alabilecekleri ve fiyatı üzerinde durulmaktadır. Fotoğraf ve foto alt yazısı birlikte değerlendirildiğinde gösterilen NATO'nun yok edici ve başarılı askeri gücüdür. Mitler: NATO'nun askeri gücü ve başarısı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Sır F-16'larımızda

20 gündür Sırpları bombalayan F-16'larımıza, Yugoslav hava savunma füzelerinin kodları yüklendi. Türkiye bu sistemi kullanan komşu ülkelere taktik avantajı elde etti.

Foto altı

Göğsümüzü kabarttılar: F-16 filomuz, bugüne kadar hiçbir Sırp hedefini ıskalamadı. CNN televizyonu Savaşan Şahinlerimize övgüler yağdırdı. Pilotlarımıza NATO madalyası verilecek.

Fotoğraf 48. Kosova Savaşı

Kaynak: Sabah, 18.05.1999:18.

Düz anlam: Fotoğrafta havada uçan ve kuyruğundaki kırmızı-beyaz bayraktan Türkiye'ye ait olduğu anlaşılan bir askeri uçak görülmektedir. Foto altı yazı ve başlıktan da hareketle gösterilen, Sırplara yönelik NATO harekatına katılan Türk F-16'sıdır.

Yan anlam: Başlık ve foto altı yazısı, NATO'nun Kosova müdahalesi sırasında, Türk F-16'larının başarısından söz etmektedir. Başlıkta geçen "sır", F-16'lara yüklenen "Yugoslav hava savunma füzelerinin kodları"nı işaret etmektedir. Bu kodlar sayesinde F-16 pilotları uçaklara yapılan füze saldırılarını görebilmekte ve tedbir alabilmektedir (Sabah, 18.05.1999:18). Foto altı yazı, başlık ve fotoğraf birlikte değerlendirildiğinde gösterilen NATO'nun Kosova müdahalesinde Türk askeri gücünün başarısıdır. Mitler: Türkiye'nin askeri gücü ve başarısı, Türk milliyetçiliği.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.3. Cumhuriyet gazetesi

Cumhuriyet gazetesi, Yugoslavya savaşlarına ait 233 haber fotoğrafı yayınlamıştır. Bu fotoğraflardan seçilen 16 fotoğrafın göstergebilimsel analizini içeren bulgular ve yorumları; İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi başlıkları altında sunulmuştur.

4.2.3.1. İnsan

Cumhuriyet gazetesi, İnsan kategorisinde 202 fotoğraf yayınlamıştır. Gazetenin, İnsan kategorisinin alt kategorileri olan Sivil kategorisinde 140, Asker kategorisinde 53 ve Politikacı kategorisinde de 9 fotoğrafı bulunmaktadır. Araştırmanın nitel çözümlemesi için bu alt kategorileri temsilen ikişer fotoğraf seçilmiştir. Alt kategorilere ait haber fotoğraflarının göstergebilimsel çözümlemesi, ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

4.2.3.1.1. Sivil

Başlık

Federal ordu 7 limana giriş ve çıkışı yasakladı, taraflar arasında ateşkes sağlandı: Hırvatistan'a denizden abluka

Foto altı

Sırplar, Hırvatlarla girdiği çatışmada ölen genç Sırp askerinin ardından gözyaşı döküyor.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 49. Hırvatistan Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 18.09.1991:10.

Düz anlam: Fotoğrafın gösterenleri bir tabut başında ağlayan kadın ve erkeklerdir. Fotoğrafın arka planında da birçok kişi bulunmaktadır. Foto altı yazı ve başlıktan da hareketle gösterilen, Hırvatlarca öldürülen bir askerin cenaze törenindeki Sırp sivillerdir.

Yan anlam: Fotoğrafın solunda bulunan ve tabuta sarılarak ağlayan Sırp kadınlar, ölüm karşısındaki çaresizliği ve acıyı çağrıştırmaktadır. Karenin solunda bulunan, ellerini havaya doğru kaldırmış bulunan erkek de ölümün ardından duyulan yas, acı, isyan durumunu göstermektedir. Foto altı yazı ve başlıkla eklemlendiğinde gösterilen, Hırvatistan savaşına katılan Sırp askerlerin Hırvatlarca öldürülmesi ve geride kalan sivillerin tutuğu yastır. Fotoğraf, savaş sırasında Sırpların da öldürüldüğünü ve Sırp sivillerin de acı çektiğini göstermektedir. Mitler: Kurban/masum Sırbistanlılar[101].

[101]Cumhuriyet gazetesinin yayınladığı bu fotoğraf, Sırp sivillerin savaştan olumsuz etkilendiğine ilişkin fotoğraflardandır. Gazetede bu duruma ilişkin toplam 14 fotoğraf yayınlanmıştır. Cumhuriyet gazetesinde çözümlemesi yapılan fotoğraf dışındaki örnekler şunlardır: 18.01.1992:1-9, 09.08.1995:1, 10.08.1995:9, 12.08.1995:9, 14.08.1995:9, 10.09.1995:1, 24.02.1999:8, 28.03.1999:9, 31.03.1999:1, 09.04.1999:9, 11.04.1999:9, 27.05.1999:1. Çalışmanın bulgularına göre, diğer gazetelerde bu şekilde kullanılan

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Yugoslav ordusu durmuyor

Foto altı

Hırvatistan'da savaş ölüm ve gözyaşı. Hırvat çocuk Sırplar tarafından öldürülen polis babasının cenazesinde ağlıyor.

Fotoğraf 50. Hırvatistan Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 21.11.1991:10.

Düz anlam: Fotoğrafın solunda ağlayan bir çocuk, daha arka planda da ağlayan iki kadın görülmektedir. Çocuk, karenin ön planında olmasından dolayı merkezdedir. Başlık ve foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Yugoslavya ordusu tarafından öldürülen polis babasının cenazesinde ağlayan Hırvat çocuktur[102].

fotoğraflar istisna niteliği taşımaktadır. Bu fotoğraflara örnek olarak Hürriyet gazetesinin 7 Ağustos 1995'de 18. sayfadan yayınladığı "Şimdi Sırplar kaçıyor" başlıklı ve 8 Ağustos 1995'te, 12. sayfadan yayınladığı "Hırvatların hain planı" başlıklı haberi ve haber fotoğrafı verilebilir. Söz konusu fotoğrafların ilki, Hırvat saldırıları sonucunda göç eden Sırp sivilleri ikincisi ise yine Hırvat saldırıları sonucu Bosna'daki mülteci kamplarında kalmak zorunda olan Sırp çocukları göstermektedir. Sırp sivilleri bu şekilde gösteren fotoğraflara ve fotoğrafların anlamını bu şekilde sabitleyen metinlere, çalışma kapsamındaki diğer gazetelerde rastlanmamıştır.

[102]Bu fotoğraf Cumhuriyet gazetesinde "Boşnak Dramı: Susulacak mı savaş var diye?" haber başlığıyla 3 Temmuz 1993'de 1. sayfada da kullanılmıştır. Bu haber başlığıyla kullanıldığında, fotoğrafın gerek düz gerekse yan anlamı değişmiş; anlamlandırma düzeyleri Hırvat siviller yerine Boşnak siviller üzerinden yapılandırılmıştır. Aynı fotoğraf, Türkiye gazetesinde birinci sayfadan 23 Temmuz 1992 tarihinde

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yan anlam: Fotoğraftaki Hırvat çocuk ve kadınların cenaze töreninde ağlaması, savaşta ölen erkeklerin ardından çekilen acıyı göstermektedir. Ağlayan kadınların siyah giysileri de yas tutma durumunu göstermektedir. Fotoğrafta acı çekme ve yas durumu kadınlar ve çocuklar üzerinden verilmiştir. Foto altı yazı ve haber başlığı, ağlayan çocuğun babasının Hırvatistan Savaşı sırasında Yugoslavya askerleri tarafından öldürüldüğünü ve Yugoslav ordusunun da müdahaleye devam ettiğini belirtmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, savaştaki kayıplara yönelik Hırvat sivillerin acısı ve bu acının devam edeceğidir. Mitler: Kurban/masum Hırvatistanlılar[103].

4.2.3.1.2. Asker

Başlık

Yugoslavya'da eller tetikte: Slovenya parlamentosu, federal ordunun ültimatomunu reddetti

Foto altı

Yugoslavya federal ordusuna bağlı bir asker, Slovenya'da siviller tarafından çevrilince teslim olmaktan başka bir çare bulamadı.

"Sırplar Kudurdu" başlığıyla verilmiştir. Bu haberde de ağlayan çocuk, Sırp saldırısı sonucu babasını kaybeden Müslüman çocuk olarak yer almıştır.

[103]Kurban/masum Hırvatistanlılar miti, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinde özellikle manevi acı, göç, mültecilik gibi savaşın getirdiği olumsuz etkiler üzerinden oluşturulmuştur. Bu mit, daha çok Cumhuriyet gazetesine ait fotoğraflarda ön plana çıkmaktadır. Gazete ikisi Hırvat sivillerin uğramış olduğu şiddet üzerinden olmak üzere toplam 11 fotoğrafında bu miti inşa etmiştir. Söz konusu örnekler şunlardır: Cumhuriyet gazetesi 21.09.1991:10, 12.09.1991:1-10, 30.10.1991:1-9, 20.11.1991:1-10, 21.11.1991:1-10, 18.12.1991:1, 21.12.1991:1; Türkiye gazetesi 13.09.1991:1-6; Zaman gazetesi 30.06.1993:1, 16.08.1995:5.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 51. Slovenya Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 01.07.1991:1.

Düz anlam: Fotoğrafın solunda eli silahlı ve sivil kıyafetli bir erkek; sağındaysa üniformasından asker olduğu belli olan bir diğer erkek bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Yugoslavyalı askerin Slovenyalı ve silahlı olan sivil tarafından teslim alınışıdır.

Yan anlam: Slovenyalı erkek; bedeninin dik olması, bakışlarının sertliği ve elindeki silahıyla güçlü ve kararlı bir çağrışım yaratmaktadır. Diğer taraftan Slovenyalının silahlı olması, onun bir savaşçı olduğunu göstermektedir. Yugoslavyalı askerin ellerini havaya kaldırması ve tedirgin yüz ifadesi ise teslimiyetin ve bu durum karşısındaki çaresizliğin gösterenidir. İlk planda gösterilen güçlü ve kararlı Slovenyalı sivilin ülkesine giren Yugoslavyalı askeri teslim almasıdır. Bunun yanı sıra anlamlandırma başlık ve foto altı yazıyla eklemlenmektedir. Başlıkta geçen "eller tetikte" tanımlaması gerilimin ve çatışmaların artacağına yönelik heyecan duygusunu uyandırmakta; ültimatoma uyulmadığına yönelik tanımlama da savaş riskini

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

göstermektedir[104]: Slovenya'nın bağımsızlık ilanından sonra Sırbistan'ın denetiminde olan Yugoslavya ordusu bağımsızlık kararının kaldırılması konusunda ültimatom göndermiş, Slovenya ise bunu reddetmiştir. Dolayısıyla fotoğrafın gösterileni, Slovenya'nın hem yönetim hem de halk olarak bağımsızlık kararındaki kararlılığı ve askeri gücü olarak okunabilmektedir. Mitler: Slovenya'nın askeri gücü.

Başlık

Sırplar NATO'ya kafa tutuyor

Foto altı

Bosnalı Sırp askerler BM'nin uyarılarına ve NATO'nun hava müdahalesine karşın Bosnalı sivillere yönelik saldırılarını aralıksız olarak sürdürüyor.

Fotoğraf 52. Bosna Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 27.05.1995: 9.

Düz anlam: Fotoğrafın solunda, bir silahı ateşlemek için hedef almakta bulunan bir erkek görülmektedir. Erkeğin üniforması ve silahları asker olduğunu göstermektedir. Fotoğrafın arka planında da başka bir asker bulunmaktadır. Foto altı yazı ve başlıktan hareketle gösterilen, ateş etmek üzere olan Sırp askerleridir.

[104]Ültimatom'un Türkçe Sözlük'teki karşılığı, "bir devletin başka bir devlete herhangi bir konuda verdiği ve hiçbir tartışmaya ya da karşı çıkmaya yer bırakmaksızın, tanıdığı süre içinde isteklerinin yerine getirilmesini bildirdiği, içinde savaş tehdidi bulunan nota"dır (Püsküllüoğlu, 2004:1391).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yan anlam: Foto altı yazıdan da hareketle, bir roket atarın başında bulunan Sırp askerlerin hedefinde Bosnalı siviller bulunmaktadır. Foto altı yazı ve başlıkla eklemlendiğinde gösterilen, Sırbistan'ın Bosnalı sivillere onları öldürmek amacıyla saldırdığı ve bunu yaparken de BM, NATO gibi uluslararası örgütlerin kurallarını çiğnediğidir. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı.

4.2.3.1.3. Politikacı

Başlık

Demirel, Yunanistan ve Rusya'yı uyardı: Sırpları barışa zorlayın, "İnsanlık ayıbı bitsin"

Foto altı

Sığınmacı kamplarını ziyaret eden Cumhurbaşkanı Demirel burada çocuklara çikolata verdi.

Fotoğraf 53. Kosova Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 12.04.1999:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafta, resmi giysili bir erkeğin karenin solunda bulunan çocuğa bir şeyler verdiği görülmektedir. Çocuğun yanındaki diğer çocukların ellerinde Türk bayrağı bulunmaktadır. Bu durum fotoğrafın ön planında gösterilmekte, kompozisyonun arka kısmında da resmi giysili erkekler bulunmaktadır. Foto altı yazı ve başlıktan da hareketle gösterilen, dönemin Cumhurbaşkanı Demirel'in sığınma kamplarındaki çocuklara çikolata verdiğidir.

Yan anlam: Yayın tarihi göz önüne alındığında, fotoğrafta görülen sığınma kampı, Kosovalı Arnavutların kaldığı bir kamptır. Fotoğrafta Cumhurbaşkanı Demirel'in sığınmacı Kosovalı çocuğa hafifçe gülümseyerek çikolata verdiği görülmektedir. Bu durum yardımseverlik, şefkat, dostluk gibi duyguları çağrıştırmaktadır. Cumhurbaşkanı Demirel Türkiye Cumhuriyeti'nin gösterenidir. Çocukların ellerindeki Türk bayrakları ise Kosovalıların Türkiye'ye olan dostluğu olarak anlamlandırılabilir. Gerek foto altı yazı ve başlıkla birleştirildiğinde gösterilen, Türkiye Cumhuriyetinin Kosovalılara yardım elini uzattığı ve diplomatik süreçte onların yanında yer aldığıdır. Mitler: Kurban/masum Kosovalılar, Türkiye-Kosova dostluğu/dayanışması.

Başlık

Mostar'da yaşam sürüyor

Foto altı

Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç Türk aydınlarını kabul etti.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 54. Bosna Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 25.08.1995:1.

Düz anlam: Fotoğrafın sağ tarafında elinde plaket bulunan bir kişi; solunda da, biri plaketi tutan, iki kişi bulunmaktadır. Foto altı yazı ve başlıktan da hareketle gösterilen, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç'in Mostar'da Türk aydınları tarafından ziyaret edilmesidir.

Yan anlam: Aliya İzzetbegoviç ve yanında duran Türk aydınının yüzlerindeki hafif gülümseme ve tebessüm, bir arada bulunmaktan kaynaklanan hoşnutluk gibi olumlu duyguları çağrıştırmaktadır. Aliya İzzetbegoviç'e bir Türk aydınının plaket vermesi ya da Türk aydınlarının İzzetbegoviç'e plaket vermesi, Türkiye-Bosna ilişkilerindeki dayanışmayı yansıtmaktadır. Bosna Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç aynı zamanda Bosna devletinin gösterenidir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Türk aydınlarının Bosna'nın yanında, onunla dayanışma içinde olduğudur. Mitler: Türkiye-Bosna dostluğu/dayanışması.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.3.2. Şiddet

Cumhuriyet gazetesinde Şiddet kategorisine ait 20 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

AT Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıma hazırlığında: Yugoslavya parçalanıyor

Foto altı

İç savaş sürüyor: Yugoslavya'da Federal Ordu'yu oluşturan Sırplar ve bağımsızlık yanlısı Hırvatlar arasındaki çatışmalar sürüyor. Hırvat askerlerinin ele geçirdiği köyde yaralı bir Sırp görülüyor. İç savaş Yugoslavya'da milliyetleri kanlı bıçaklı hale getirdi.

Fotoğraf 55. Hırvatistan Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet,18.12.1991:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafın solunda ayakta ve üniformasından asker olduğu anlaşılan bir erkek bulunmaktadır. Sağda ise yerde, yüzündeki kandan ve duruşundan yaralı olduğu bir diğer erkek bulunmaktadır. Foto altı yazı ve başlıktan hareketle gösterilen, Hırvat askerler tarafından yaralanmış olan Sırp askerdir.

Yan anlam: Fotoğraftaki Sırp askerin yerdeki durumu ve yaralanmış olması fiziksel bir güç karşısındaki mağduriyeti çağrıştırmaktadır. Foto altı yazı ve başlıkta Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Avrupa Topluluğu'nun bağımsızlıkları tanıması ve iç savaşın ortaya çıkışının milletleri birbirine düşürdüğü belirtilmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, savaşın nedeninin milliyetçilik olduğu ve Hırvat askerlerle Sırp askerler arasında süren çatışmaların sonuçlarıdır. Mitler: Anti-milliyetçilik, çatışma.

Başlık

Clinton Bosna'ya sırt çevirdi

Foto altı

Bosna'da Sırpların Müslümanlara karşı giriştikleri etnik temizlik savaşı ardında binlerce ölü bıraktı. Batı kendi gözü önünde yaşanan bu insanlık suçuna her seferinde bir bahane bularak seyirci kaldı.

Fotoğraf 56. Bosna Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet,12.05.1993:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafın ön kısmında yüzüstü, hareketsiz yatan bir çocuk görülmektedir. Arka planda ise boş bir yerleşim yeri ve arazi bulunmaktadır. Foto altı yazıdaki bilgiyle beraber gösterilen, Sırplarca öldürülen bir Boşnak çocuktur.

Yan anlam: Fotoğrafta yüzüstü olarak yatan, öldürülmüş Boşnak çocuğu; savaşta Sırplarca öldürülen Boşnakların gösterenidir. Öldürülen çocuk insansız bir arazide tek başına yatmaktadır. Bu durum çocuğun terk edilmişliğini çağrıştırmaktadır. Anlam yapısı, haber başlığında dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Clinton'un "Bosna'ya sırt çevirdiği" ve foto altı yazıda Batı'nın Müslümanlara yapılan etnik temizliğe seyirci kaldığı tanımlamalarıyla genişlemektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, etnik temizliğin gerçekleştirildiği Bosna'nın Batı ve ABD tarafından terk edilmesi, yalnız bırakılmasıdır. Mitler: Seyirci Batı[105], kurban/masum Bosnalılar, katil/suçlu Sırbistanlılar.

Başlık

Yugoslavya'da iç savaş: Silahlar Noel'le sustu

Foto altı

Avrupa Hırvatistan'ı tanımaya hazırlanıyor. Bağımsızlık ilan eden cumhuriyette milislerle federal askerler arasındaki çatışma durulmuş değil. Yaralanan milislere ilk yardımı arkadaşları yapıyor.

[105]Seyirci Batı miti, çalışma kapsamındaki diğer gazetelerde de yer almaktadır. Buna ilişkin çalışmada çözümlemesi yer almaya fotoğraflardan örnekler vermek de mümkündür: Hürriyet gazetesi 06.08.1992:1; Sabah gazetesi 15.01.1993:1; Zaman gazetesi 11.09.1993:1; Türkiye gazetesi 13.07.1992:1, 25.12.1993:1

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 57. Hırvatistan Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 26.12.1991:8.

Düz anlam: Fotoğrafta üniformalarından asker oldukları anlaşılan beş erkek bulunmaktadır. Fotoğrafın merkezinde yerde yatan ve gerek kesilen pantolonu gerekse duruşundan yaralı olduğu anlaşılan askeri soldaki asker tutmakta, sağdaki askerse onun bacağıyla ilgilenmektedir. Başlık ve foto altı yazı bilgileriyle birleştirildiğinde gösterilen, savaşta yaşanan çatışmalar sonucunda yaralanan Hırvat askere arkadaşlarının tıbbi yardımda bulunmasıdır.

Yan anlam: Fotoğrafta yaralanan Hırvat askere diğer askerler tarafından yardım edilmesi, dayanışma ve yardımlaşmanın gösterenidir. Asker, Sırplar tarafından ve iç savaş sonucunda yaşanan çatışmalarda yaralanmıştır. Anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Hırvatistan-Sırbistan arası yaşanan çatışmaların sonuçlarıdır. Mitler: Çatışma.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Çatışmalar sürüyor

Foto altı

Balkanlarda gözyaşı dinmiyor: Sırp güvenlik güçleri 45 kişinin katledildiği Racak köyünü vurmaya devam ediyor. Kosova'nın başkenti Priştine'ye sadece 26 km. uzaklıktaki Racak'ta, içlerinde 3 kadın 1 de çocuğun bulunduğu 45 kişi katledilmişti. Balkanlar yıllardır kan ve gözyaşından geçilmiyor. Batı ise harekete geçmekte hep geç kalıyor.

Fotoğraf 58. Kosova Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 20.01.1999:9.

Düz anlam: Fotoğrafın merkezinde hareketsiz olan ve duruşundan ölmüş olduğu anlaşılan bir erkek görülmektedir. Kişinin solunda ve başucunda birçok ağlayan kadın bulunmaktadır. Foto altı yazıdaki tanımlamalarla birleştirildiğinde gösterilen, Sırplarca Racak köyünde öldürülen Kosovalı Arnavut erkek ve bu ölümün ardından kadınların yas tutma ritüelidir.

Yan anlam: Fotoğraftaki Arnavut kadınların Sırplarca öldürülen erkeği çevrelemesi ve ağlamaları, ölünün ardından tutulan yas ve acının gösterenidir. Erkeğin üzerindeki çift kartallı bayrak da Arnavutluğun gösterinidir (Saraçoğlu ve Kaya, 2008:57). Foto altı yazı ve başlıkta yer alan çatışmaların sürdüğüne ve Batı'nın Yugoslavya'daki

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sırp şiddetine seyirci kaldığına yönelik tanımlamalarla birlikte düşünüldüğünde gösterilen, Arnavut ölümlerinin ve yasın süreceği, Batı'nın da bu durumdan sorumlu olduğudur. Mitler: Kurban/masum Kosovalılar, katil/suçlu Sırbistanlılar, seyirci Batı.

Başlık

Operasyon 500 milyar dolar: ABD'ye maliyeti ağır

Foto altı

Belgrad'da alevler yükseliyor: Çok şiddetli patlamaların yaşandığı Belgrad'da insanlar geceleri sığınaklarda geçiriyor. Novi Belgrade'de bulunan merkezi ısıtma santralinden yükselen dumanlar kilometrelerce uzaktan görülebiliyor.

Fotoğraf 59. Kosova Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 05.04.1999:1 (Büyük fotoğraf).

Düz anlam: Fotoğrafta bir yerleşim birimindeki binalardan yükselen dumanlar ve alevlerin genel durumu görülmektedir. Foto altı yazı ve başlıktan hareketle gösterilen, Belgrad'a düzenlenen ABD'nin de katıldığı NATO müdahalesidir.

Yan anlam: Belgrad'a yapılan ABD/NATO saldırısı sırasında çekilmiş olan fotoğraftaki kentten yükselen dumanlar, ateş almış binalar; kentin ve kültürün tahrip edilmesini göstermektedir. Belgrad'a yönelik NATO operasyonuna ilişkin bu fotoğraf, genel anlamda Sırbistan devletine yönelik yapılan müdahalenin de gösterenidir. Foto

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

altı yazıda patlamalardan etkilenen ve müdahale sonucu sığınaklarda kalan Sırplardan bahsedilmektedir. Ancak fotoğraf, konuya uzaklıktan kaynaklanan, genel planda olayları yansıtması açısından bu durumu gösterememektedir. Başlık ise operasyonun ABD'ye olan maliyetini vurgulamaktadır. Anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırbistan'a yönelik ABD/NATO müdahalesi ve savaşın kentte yarattığı sonuçlardır. Mitler: Çatışma.

4.2.3.3. Savaş teknolojisi

Cumhuriyet gazetesinde Savaş teknolojisi kategorisine ait 11 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

Hırvatistan'a büyük saldırı

Foto altı

Tanklar vurdu: Belgrad kentini gürültüye boğarak geçen Federal orduya bağlı yüzlerce tank sınırda mevzilendikten sonra ayrılık mücadelesi veren Hırvatistan'a karşı büyük taarruz başlattı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 60. Hırvatistan Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 21.09.1991:1.

Düz anlam: Fotoğrafta bir otoyol boyunca sıralı olarak dizilmiş tanklar görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Hırvatistan'a müdahaleye hazırlanan Yugoslavya Federal ordusuna ait tanklardır.

Yan anlam: Fotoğrafın sağ altından sol üst kısmına doğru perspektif sonucu küçülerek sıralanan Yugoslavya ordusu tankları, sınırsız ve sayısız bir askeri gücün yaklaşmakta olduğunun gösterenleridir. Sınırsız askeri güç, foto altı yazıdaki "yüzlerce tank" tanımlamasıyla da desteklenmektedir. Foto altı yazı ve başlıkla birlikte düşünüldüğünde Hırvatistan'ın bağımsızlık kararından sonra bu askeri gücün bölgeye saldıracağına (taarruz) yönelik neden sonuç ilişkisi kurulmaktadır. Anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Yugoslavya/Sırbistan'ın askeri gücüdür. Mitler: Çatışma, Sırbistan'ın/Yugoslavya'nın askeri gücü.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

ABD, Bosna'ya insani yardım engellenirse hava ve deniz gücünü kullanacak. Washington Sırbistan'a sert çıktı

Foto altı

Bosna-Hersek kuvvetleri, Sırpların saldırısına roket ateşiyle karşılık veriyor.

Fotoğraf 61. Bosna Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 08.07.1992:8.

Düz anlam: Fotoğrafta bir aracın üzerinden ateşlenmiş ve yükselmiş olan bir roket görülmektedir. Foto altı yazıdan hareketle gösterilen, Bosna ordusunun Sırp kuvvetlerine roket atmakta olduğudur.

Yan anlam: Bosna ordusuna ait roketin, yükselen ve atılma anında çekilen fotoğrafı, Sırp tarafını hedefleyen askeri saldırıyı göstermektedir. Roketin atılış anında çekilen fotoğraf, hız ve hedefe kilitlenmeyi göstermesi açısından okuyucuda heyecan duygusunu uyandırmaktadır. Foto altı yazıda yapılan "Bosna-Hersek kuvvetleri Sırpların saldırısına roket ateşiyle karşılık veriyor" tanımlaması ise Bosna ordusunun saldırısını meşrulaştırmaktadır: Bosnalılar Sırpların saldırısına karşılık vermektedirler.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

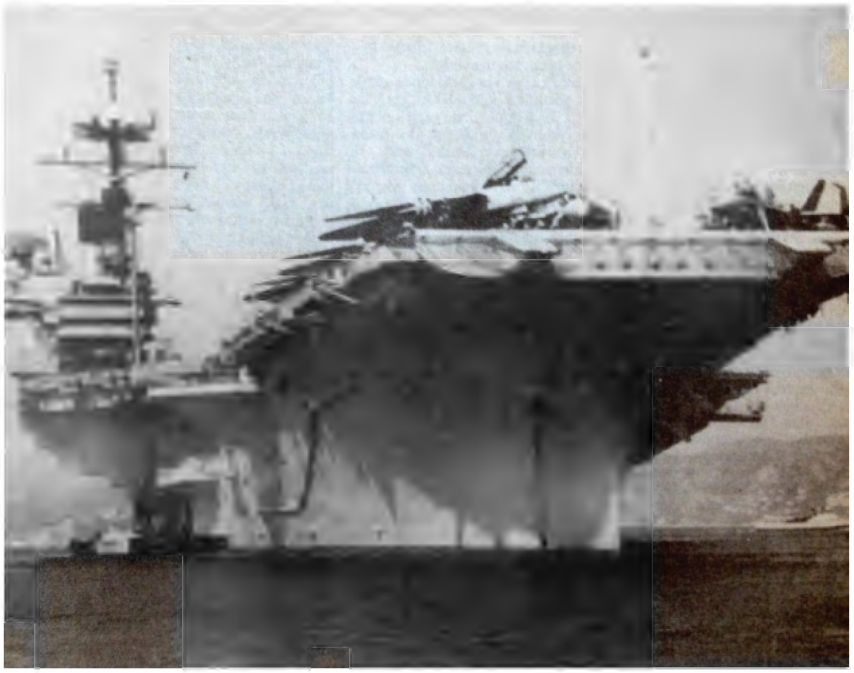
Dolayısıyla gösterilen, Bosna'nın askeri anlamdaki meşru müdafaasıdır. Mitler: Bosna'nın haklı saldırısı ve meşru müdafaası.

Başlık

Sırplar ağırdan alıyor

Foto altı

5000 mürettebatlı dev: Adriyatik Denizi'nde bekleyen Saratoga uçak gemisi 1956 yılında ABD donanmasına katıldı. İçinde 5 bin kişinin görev aldığı dev gemi Vietnam da dahil bir çok operasyonda görev aldı.

Fotoğraf 62. Bosna Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 21.02.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafın merkezinde suyun içinde üzerinde askeri malzemeler ve aletler bulunan bir gemi görülmektedir. Foto altı yazıyla eklemlendiğinde gösterilen, Adriyatik Denizi'nde bekleyen Saratoga uçak gemisidir.

Yan anlam: Fotoğraf, uçak gemisinin boyutunu ve büyüklüğünü yansıtmaktadır. Çekim açısından kaynaklı olarak geminin eni, boyu ve derinliği görülmektedir. Foto altı yazı da ABD uçak gemisinin, mürettebatının fazlalığı ve diğer savaşlardaki başarıları hakkında bilgi içermektedir. Fotoğrafın yayın tarihi göz önüne alındığında, ABD'ye ait uçak gemisinin olası bir NATO müdahalesinde kullanılacağı anlamı ortaya çıkmaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlıkta kullanılan "Sırpların ağırdan alması" tanımlaması ise savaştaki gelişmelere ilişkilidir. Haberin yayınlandığı tarihlerde BM Sırplardan Bosna'daki ağır silahlarını çekmelerini istemiştir (Cumhuriyet, 21.02.1994:1). Bu bilgiyle eklemlendiğinde gösterilen, Sırpların BM kararına uymadığı durumda güçlü bir askeri müdahaleyle karşılaşacaklarıdır. Mitler: NATO/ABD'nin askeri gücü ve başarısı.

Başlık

Grajde bombalanıyor…BM Bosna temsilcisi Yasuşi Akaşi, Sırp lider Karadziç ile görüştü…

Sırplar vuruyor BM konuşuyor

Foto altı

İtalya'nın Aviano kentindeki NATO üssünde bulunan Amerikan A-10 'tank katili' uçaklar, Gorajde yakınlarındaki Sırp tanklarını vurmak için hazır bekliyor.

Fotoğraf 63. Bosna Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 18.04.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafta, uçuş durumundaki bir askeri uçak görülmektedir. Foto altı yazıdaki tanımlamayla eklemlendiğinde gösterilen, "İtalya'nın Aviano kentindeki NATO üssünden" havalanan "Amerikan A-10 tipi" savaş uçağıdır.

Yan anlam: Fotoğrafta, burun kısmından yükselmekte olduğu anlaşılan uçak, NATO'ya bağlı Amerikan uçaklarının askeri gücünü göstermektedir. Foto altı yazıda yer alan "tank katili" tanımlaması ise bu gücün yok ediciliğinin ve öldürücülüğünün gösterenidir. Başlıkta, Sırpların Grojde'ye saldırmasına rağmen BM'nin Sırp yönetimiyle diyalog kurma çabaları eleştirilmektedir. Anlam birimleri birlikte

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

değerlendirildiğinde gösterilen, NATO/ABD'nin yok edici askeri gücü ve olası bir müdahalenin meşruluğudur. Mitler: NATO/ABD'nin askeri gücü ve haklı saldırısı.

Başlık

Sırpların katliamını seyreden Batı, nihayet harekete geçti: NATO vuruyor

Foto altı

BM'nin Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'da 37 kişinin ölümüne 85 kişinin de yaralanmasına neden olan Pazar yeri katliamından Bosnalı Sırpları doğrudan suçlamasının ardından NATO önceki gece yarısından sonra 60 savaş uçağıyla başkent çevresindeki Sırp mevzilerine karşı çok yoğun bir harekat başlattı. NATO kaynakları, operasyonda hedeflerin büyük birçoğunun tahrip edildiğini ve operasyonun sürdüğünü belirttiler. Bosna ordusu da operasyonda Saraybosna'nın güneyinde ulunan Sırplara ait önemli bir kışla, bir radar istasyonu ve bir fabrikanın isabet aldığını bildirdi.

Fotoğraf 64. Bosna Savaşı

Kaynak: Cumhuriyet, 31.08.1995:1.

Düz anlam: Fotoğrafın sol tarafında askeri olduğu anlaşılan, hareketsiz bir uçak silueti görülmektedir. Fotoğrafın arka planında bulunan aletler ise uçağın askeri bir üs ya da uçak gemisinde bulunduğunu düşündürmektedir. Foto altı ayazıyla eklemlendiğinde gösterilen, NATO'ya ait bir savaş uçağıdır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yan anlam: Çekim açısı nedeniyle NATO'ya ait uçak karenin sol üst kısmından fırlayacakmış gibi durmakta ve hareketsiz olduğu halde hedefe yönelmiş izlenimi oluşturmaktadır. Foto altı yazıyla eklemlendiğinde gösterilen, NATO askeri gücünün Sırp hedeflerine yönelmiş olduğudur. Gösterilen olarak bu güç ve operasyon aynı zamanda da meşrudur. Foto altı yazıda geçen ve Bosnalılara karşı gerçekleştirilen "Pazar yeri katliamı" sonrasında düzenlenen operasyona ilişkin tanımlama bir neden sonuç ilişkisi yaratmakta, operasyonun meşruluğunu öne çıkarmaktadır. Mitler: NATO'nun askeri gücü ve haklı saldırısı, katil/suçlu Sırbistanlılar.

4.2.4. Türkiye gazetesi

Türkiye gazetesi Yugoslavya savaşlarına ait 422 haber fotoğrafı yayınlamıştır. Bu fotoğraflardan seçilen 16 fotoğrafın göstergebilimsel analizini içeren bulgular ve yorumları; İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi başlıkları altında sunulmuştur.

4.2.4.1. İnsan

Türkiye gazetesi, İnsan kategorisinde 332 fotoğraf yayınlamıştır. Gazetenin, İnsan kategorisinin alt kategorileri olan Sivil kategorisinde 201, Asker kategorisinde 84 ve Politikacı kategorisinde de 47 fotoğrafı bulunmaktadır. Araştırmanın nitel çözümlemesi için bu alt kategorileri temsilen ikişer fotoğraf seçilmiştir. Alt kategorilere ait haber fotoğraflarının göstergebilimsel çözümlemesi, ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

4.2.4.1.1. Sivil

Başlık

Sabaha kadar devam eden saldırılarda namlulardan çıkan alevler Saraybosna'yı gündüz gibi aydınlattı

Sırplar kudurdu

Foto altı

Bosnalı çocuklar da savaşa hazırlanıyor: Sırp saldırıları yüzünden aylardır ev hapsinde bulunan Saraybosnalı çocuklar, ülkelerinin işgalden kurtulması için herkes

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

gibi silaha sarılmaktan başka çareleri olmadığının şuuruna vararak askeri talime başladılar. Silahların nasıl kullanıldığı, nişan alma, gizlenme, taarruzdan korunma gibi pratik askeri bilgiler alan Bosnalı çocuklar, evlerde saklanıp Sırp saldırılarını beklemek yerine vuruşarak şehit veya gazi olmayı tercih ediyorlar.

Fotoğraf 65. Bosna Savaşı

Kaynak: Türkiye, 23.07.1992:9.

Düz anlam: Fotoğrafın merkezinde, karenin sağında yer alan ve ikisinin elinde silah bulunan 3 erkek çocuğu görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, silahlı Saraybosnalı çocuklardır.

Yan anlam: Fotoğrafın sağında bulunan üç çocuktan biri elindeki silahıyla oynamakta, yanındaki çocuk da belirli bir hedefe doğru nişan almaktadır. Foto altı yazıda Saraybosnalı çocukların Sırplara yönelik olarak "nişan alma" gibi "pratik askeri bilgiler" aldıkları belirtilmekte ve çocukların silahlanması, "ülkelerinin işgalden kurtulması için herkes gibi silaha sarılmaktan başka çareleri olmadığının şuuruna var"maları ve "evlerde saklanıp Sırp saldırılarını beklemek yerine vuruşarak şehit veya gazi olmayı tercih" etmeleri tanımlamalarıyla meşrulaştırılmaktadır. Bu tanımlamada kullanılan şehit kelimesi "kutsal bir ülkü veya inanç özellikle de yurt için savaşırken ölen" kişileri; gazi kelimesi de "İslam dinine göre gazaya katılmış olan" ve "savaştan

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

sağ ve yengi kazanarak dönen" kişileri nitelemek amacıyla kullanılmaktadır (Püsküllüoğlu, 2004:1251-518). Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırpların kurbanı olmak yerine kutsal bir ülkü adına savaşarak kahramanca ölmeyi seçen Bosnalı çocuklardır. Mitler: Bosnalıların kahramanlığı ve vatanseverliği[106], Boşnak milliyetçiliği, Bosnalıların meşru müdafaası ve haklı saldırısı.

Başlık

Alçaklar!

Foto altı

Bitsin bu acılar: İnsanlık 21.yüzyılın eşiğinde utanç ve azap veren bir vahşete 'dur' diyememenin aczi içinde. Dün Bosna'da oynanan 'kirli oyun' bugün Kosova'da tekrarlanıyor. Arnavut kadın ve kızları Sırplar tarafından kirletiliyor. Ölülerine işkence ediliyor. Açlığa, zulme, en ağır işkencelere katlanan Kosovalı Arnavutlar, alçakça muameleler yüzünden kan ağlıyor. Üstelik bütün bu yapılanları, Kosovalı Arnavutlar değil Batı ülkeleri doğruluyor.

[106]Türkiye gazetesi tarafından Bosnalıların kahramanlığı ve vatanseverliği üzerinden çocukların silahlanarak savaşmaları da meşrulaştırılmıştır. Bu durum savaşlarda genel olarak yaygın olarak yer alan, masum ve kurban çocuk mitiyle çelişmektedir. Çalışma bulgularına göre, Yugoslavya savaşları süresince, çalışma kapsamındaki tüm gazetelerde elinde silah bulunan çocukların fotoğrafları sıklıkla kullanılmıştır. Ancak bu fotoğrafların foto altı yazılarında, çocukların silahlarla oynamaları, savaşın çocuklar üzerindeki kötü etkileri açısından ele alınmaktadır. Türkiye gazetesi dışındaki hiçbir gazete, ellerinde silah bulunan çocukların talim yaptıklarını belirtmemiş ve savaşmalarını meşrulaştırmamıştır. Türkiye gazetesi dışındaki gazetelerde yayınlanan söz konusu fotoğraflara ilişkin örnekler şöyledir: Hürriyet gazetesi, 08.08.1995:12; Cumhuriyet gazetesi, 22.07.1995:8; Sabah gazetesi, 06.02.1995:6; Zaman gazetesi, 11.01.1993:5.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 66. Kosova Savaşı

Kaynak: Türkiye, 11.04.1999:1.

Düz anlam: Fotoğrafın merkezinde elleriyle yüzlerini kapatan üç kadın yer almaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, "kirletilen" Kosovalı Arnavut kadınlardır.

Yan anlam: Fotoğrafta soldan sağa doğru üç kadın, ellerini yüzlerine kapamışlar ve ağlamaklı bir ifadeyle birbirlerine yaslanmışlardır. Bu duruşları ve yüz mimikleri acının ve utancın gösterenleridir. Foto altı yazıdan, "Arnavut kadın ve kızları Sırplar tarafından kirletiliyor" ifadesi yer almaktadır. Kirletme durumu, kadınların "namusuna" yönelik yapılan tecavüzün gösterenidir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, "alçak" Sırplar tarafından tecavüze uğrayan ve bunun acısını ve utancını yaşayan Arnavut kadınlardır. Mitler: Kadın namusu, katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Kosovalılar.

4.2.4.1.2. Asker

Başlık

Grozde kan gölü

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Foto altı

Sırp katiler ölüm saçıyor: Sırplar Grozde'ye saldırılarını sürdürürken, Grozde hastanesinin yakınına top mermileri isabet etti. Müslüman şehri Grozde'ye 4 kilometre mesafede mevzilenmiş bir Sırp 40 mm.'lik bataryası ve arkasında savunmasız Müslüman sivillere top mermisi yağdırmaktan gözünü sakınmayan iki Sırp katil…

Fotoğraf 67. Bosna Savaşı

Kaynak: Türkiye,18.04.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafta, açık bir alanda üniformalarından asker oldukları anlaşılan iki erkek ve bir top görülmektedir. Askerlerden biri, topa mermi yerleştirmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Grozde yakınlarında iki Sırp askerin ateşlemek üzere bir topa mermi yerleştirmesidir.

Yan anlam: Fotoğrafta iki Sırp askerden biri topa mermi yerleştirirken, diğeri de mermilerin gideceği hedefe bakmakta; bu durum bir hedefi vurmaya yönelik dikkat ve kararlılığı çağrıştırmaktadır. Foto altı yazıda "Sırp katillerin" hedefinde kimlerin olduğu belirtilmektedir: "Müslüman siviller". Müslüman siviller tanımlaması, Grozde'deki Boşnak sivilleri nitelemektedir. Foto altı yazı ve fotoğraf birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, katil Sırpların sivil Bosnalı Müslümanları öldürdüğü/öldüreceğidir. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Bosna-Hersek Müslümanları Türkiye'den yardım bekliyor: 'Bizi yalnız bırakmayın': Dervent kentini kurtaran mücahitler yeterli silahları olmadığı için daha ileri gidemiyorlar.

Foto altı

Artık burada yalnız bizim bayrağımız dalgalanacak: Bosna mücahitleri, ay-yıldızlı yeşil bayraklarla süsledikleri Dervent'te, bundan böyle sadece Müslümanların hakim olacağını söylüyorlar. Mücahitler, "Bu topraklarda artık Sırplara yer yok" diyorlar…

Fotoğraf 68. Bosna Savaşı

Kaynak: Türkiye, 09.06.1992:1.

Düz anlam: Fotoğrafta bir sokakta üniformalarından asker oldukları anlaşılan sekiz kişi; göndere çekilmiş mavi ay-yıldızlı ve yeşil-ay yıldızlı iki bayrak; binalar ve bir cami görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Dervent'i ele geçiren Bosnalı mücahitlerdir.

Yan anlam: Fotoğrafta görülen mücahitlerin bazıları silahlarını havaya kaldırmıştır. Askerlerin bazıları da kaldırdıkları ellerinin iki parmaklarıyla "V" şeklinde zafer işareti yapmaktadır. Bu beden dili, savaşta Dervent'i ele geçiren mücahitlerin gücünün, zaferinin ve bundan duydukları mutluluğun gösterenleridir. Foto altı yazıda bu askerler için kullanılan "mücahit" kelimesi, arapça bir kelimedir ve "kutsal bir ülkü uğruna savaşan kişi" anlamını taşımaktadır (Püsküllüoğlu, 2004:949). Kelime özellikle

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

din ve inançlarla ilgili olarak kullanılmakta; foto altı yazıdaki kullanımı ise Müslümanlığa göndermede bulunmaktadır. Bununla ilişkili olarak foto altı yazıda Dervent'in "Müslümanların hakimiyetinde" olacağı belirtilmektedir. Başlıkta bu zaferi kazanan mücahitlerin Türkiye'den yardım bekledikleri de vurgulanmaktadır. Bu fotoğrafın yan anlam yapısına eklemlenen bir diğer unsur, fotoğrafta görülen mavi ve yeşil ay yıldızlı bayraklardır. Ay yıldız, kökenleri Türk kavimlerine dayanmakla birlikte, Osmanlıların bayraklarında kullandığı bir semboldür. Bu bayraklarda yeşil renk İslamiyeti temsil etmektedir. Yeşil üzerine ay-yıldızlı bayrak, Osmanlının kontrolünde olduğu dönemlerde Bosna'da kullanılmıştır. Mavi bayrak ise şimdiki Bosna'yı temsil etmektedir (Soysal, 2010:219). Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen Müslümanlık adına savaşan ve Sırplar karşısında zafer kazanan Müslüman Bosnalı mücahitlerdir. Mitler: Müslümanlık/din için savaş[107], Boşnak milliyetçiliği[108], Bosnalıların vatanseverliği.

4.2.4.1.3. Politikacı

Başlık

Gali, artık yeter!

Foto altı

İkiyüzlü: Barış Gücü askerlerinin gözleri önünde Müslümanlar katledilirken sesini çıkarmayan Gali'nin bu ikiyüzlü tutumu tepki ile karşılandı.

[107]Müslümanlık mitinin din için savaş bağlamında anlamlandırılmasına yönelik mücahit fotoğrafları, Türkiye ve Zaman gazetelerinde yer almıştır. Buna yönelik örnekler şunlardır: Zaman gazetesi 13.01.1993:1, 30.09.1992:1; Türkiye gazetesi 02.01.1993:1, 20.01.1993:1. Aynı anlamlandırmayı taşıyan ve Zaman gazetesinde yayınlanan bir diğer fotoğrafın çözümlemesi Fotoğraf 83'te yer almaktadır.

[108] Benzer asker fotoğrafları Boşnak milliyetçiliği, Bosnalıların kahramanlığı ve vatanseverliği üzerinden militarizmle de eklemlenerek Sabah gazetesinde yer almıştır. Örnekler şunlardır: 01.06.1992:1, 18.08.1992:1, 08.02.1994:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 69. Bosna Savaşı

Kaynak: Türkiye, 15.07.1993:1.

Düz anlam: Fotoğrafta resmi giysili ve gözlüklü bir erkek portresi bulunmaktadır. Foto altı yazıdan hareketle gösterilen Gali'dir.

Yan anlam: Fotoğrafta yer alan Gali, dönemin BM Genel Sekreteridir. Gali, BM örgütünün ve politikalarının da gösterenidir. Foto altı yazıda Gali'nin "Barış Gücü askerlerinin önünde Müslümanlar katledilirken sesini çıkarmayan Gali'nin bu ikiyüzlü tutumu"ndan bahsedilmektedir. Dolayısıyla metinde BM'ye bağlı olan ve Bosna'da çatışmaları önlemekle yükümlü olan Barış Gücü'nün görevini yerine getirmediği anlamı yaratılmaktadır. Başlıkta geçen "Gali, artık yeter" tanımlaması ise bir uyarı niteliği taşımaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, barışı sağlamakla yükümlü BM'nin Bosna'da görevini yerine getirmediği ve bu duruma bir son vermesi gerektiğidir. Mitler: Seyirci Batı/BM, katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Asrın kasabı

Foto altı

Miloseviç tarihin en kanlı 2. adamı ilan edildi

Fotoğraf 70. Kosova Savaşı

Kaynak: Türkiye, 18.06.1998:1.

Düz anlam: Fotoğrafta yüzü deforme edilmiş, resmi giysili bir erkek bulunmaktadır. Foto altı yazıdan hareketle gösterilen Miloseviç'tir.

Yan anlam: Fotoğrafta yer alan Sırp lider Miloseviç'in yüzünün manipüle edilerek bozulması, insan olmamayı ve canavarlığı çağrıştırmaktadır. Başlık ve foto altı yazıda Miloseviç'e yönelik "kasap", "tarihin en kanlı 2. adamı" tanımlamaları yapılmaktadır. Haber girişinde Miloseviç'in, kan dökmekte "Hitler ve Stalin'den sonra" (Türkiye, 18.06.1998:1) ikinci olarak geldiği belirtilmektedir[109]. Böylelikle Miloseviç'le Hitler ve Stalin arasında benzerlik ilişkisi kurulmakta; Bosna Savaşı da 2. Dünya Savaşı ve Sovyet rejimiyle ilişkili olarak ele alınmaktadır. 2. Dünya Savaşı döneminde

[109]Bu fotoğrafın analizinde, araştırmacı tarafından başlıkta geçen "tarihin en kanlı 2. adamı" tanımlaması yeterince açık bulunmadığından, haber girişine başvurulmuştur. Haber girişinde Hitler ve Stalin örnekleri verilmektedir. Ancak başlık, Miloseviç'in bu liderlerden hangisinden sonra 2. olarak geldiğini açıklayamamaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

faşist/milliyetçi Alman lider Hitler, özellikle Yahudilere uygulanan soykırımla; komünist Sovyetler lideri Stalin de rejim karşıtlarına yönelik uyguladığı şiddet eylemleriyle gündeme gelmiştir (Armaoğlu, 2010: 299; Aslan, 2006: 35-40; Millet, 1998: 32). Dolayısıyla metin üç lideri de eşitlemektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, soykırımcı canavar bir lider olarak Miloseviç'tir. Sırbistan lideri olması dolayısıyla bu niteleme, savaş dönemindeki Sırbistan tarafına genellenmektedir. Mitler: Sırp anti-milliyetçiliği, katil/suçlu Sırbistanlılar/ Miloseviç.

4.2.4.2. Şiddet

Türkiye gazetesinde Şiddet kategorisine ait 80 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

Grozde düştü

Foto altı

Suçları Müslüman olmak: Aylardır kuşatma altında olan Grozde, önceki gece Sırp topçusunun yoğun bombardımanı altında kaldı. Daha sonra şehrin üzerinde uçan helikopterler binlerce masumun yaşadığı Grozde'ye zehirli gaz attılar. Sırpların ağır bombardımanı altındaki Grozde'nin bu vahşete daha fazla dayanamadığı ve dün akşamüzeri Sırp kuvvetlerinin eline geçtiği bildirildi.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 71. Bosna Savaşı

Kaynak: Türkiye, 11.04.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafta açık alanda hareketsiz olarak yerde yatan, sıralanmış cesetler görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen Sırplarca Grozde'de öldürülen Müslümanlardır.

Yan anlam: Fotoğrafta yerde yatan cesetlerin sıralanmış ve karenin her alanına dağılmış durumu, öldürülen kişilerin sayıca fazlalığını göstermektedir. Foto altı yazıda bu kişilerin sadece Müslüman oldukları için öldürüldüğü belirtilmektedir: Öldürülenler sivil Müslümanlardır. Bunun yanı sıra foto altı yazıda sivillerin nasıl "vahşice" öldürüldüğü; foto altı yazı ve başlıkta da bu "vahşet" sonucunda Grozde'nin düştüğü anlatılmaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırpların sivilleri sadece Müslüman oldukları için öldürmeleridir. Mitler: Müslümanlık/Müslümanlığa saldırı[110], katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı.

Başlık

Yugoslav ordusu, Merkezi Hükümeti dinlemiyor. Slovenya'ya topyekun saldırı

[110]Türkiye gazetesinde Bosnalıların sadece Müslüman oldukları için öldürüldüğü anlamını taşıyan diğer fotoğraf örnekleri şunlardır: 13.10.1992:1, 26.04.1994:16, 11.02.1994:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Foto altı

Tank saldırısından sonra: Zagreb'e 25 km. uzaklıktaki Brezice yoğun çarpışmalara sahne oldu. Çatışma sırasında ölen bir Yugoslav askeri cephane çantası ile birlikte.

Fotoğraf 72. Slovenya Savaşı

Kaynak: Türkiye, 04.07.1991:1.

Düz anlam: Fotoğrafta üzerindeki üniformadan asker olduğu anlaşılan bir erkek, bir çanta ve askeri teçhizat görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Brezice'de öldürülen Yugoslav askerdir.

Yan anlam: Öldürülen askerin çantası ve yere dökülen askeri teçhizat, savaşırken öldüğünün gösterenleridir. Foto altı yazı ve başlıkta Yugoslav ordusunun Yugoslav hükümetine karşı çıkarak, Slovenya'ya saldırdığı belirtilmektedir. Tüm anlam birimleriyle birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Slovenya'yla çatışma içinde olan Yugoslav ordusu ve bu çatışmanın sonuçlarıdır. Mitler: Çatışma.

Başlık

İngiliz yardım ekibi Sırp vahşetini gazetemize anlattı: Brcko'da her taraf "Kan Gölü", Sırplar başta doktorlar olmak üzere şehirdeki bütün gençleri acımasızca katletmiş.

Foto altı

İlk hedef camiler: Sırplar kinlerini kusmak için öncelikle İslam'ı, Osmanlı'yı sembolize eden değerleri ve eserleri hedef alıp yerle bir ediyorlar. Boriçko Camii ve

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

minaresi de ilk darbe ile bu hale geldi. Yukarıdaki fotoğraf Bosna-Hersek'i anlatmak için yeterli.

Fotoğraf 73. Bosna Savaşı

Kaynak: Türkiye, 02.12.1992:1.

Düz anlam: Fotoğrafta kubbe ve minaresiyle Müslümanlara ait ibadet yeri olan bir cami görülmektedir. Caminin minaresi yıkılmış, tahrip edilmiştir. Başlık ve foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Bosna'da Sırplarca tahrip edilen Boriçko Camisi'dir.

Yan anlam: Fotoğrafta minaresi yıkılan ve üzerinde kurşun delikleri bulunan cami, foto altı yazıda da açıkça belirtildiği gibi "İslam"ın gösterenidir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırplarca Müslümanlığın değerlerine saldırıda bulunulduğudur. Müslümanlığın değerleri ise aynı zamanda Osmanlının değerlerini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra haber başlığında yer alan "kan gölü" ve Sırpların "tüm gençleri katletmesine" yönelik tanımlamalar söz konusu şiddetin Bosnalı sivillere de uygulandığı anlamını içermektedir. Mitler: Müslümanlık/Müslümanlığa saldırı[111], katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar.

[111]Çalışmanın nitel bulguları Müslümanlık mitinin özellikle Türkiye ve Zaman gazetelerinde ön plana çıktığını göstermektedir. Bu mitin tahrip edilen dini yapılar üzerinden sunulduğu fotoğraflara örnek

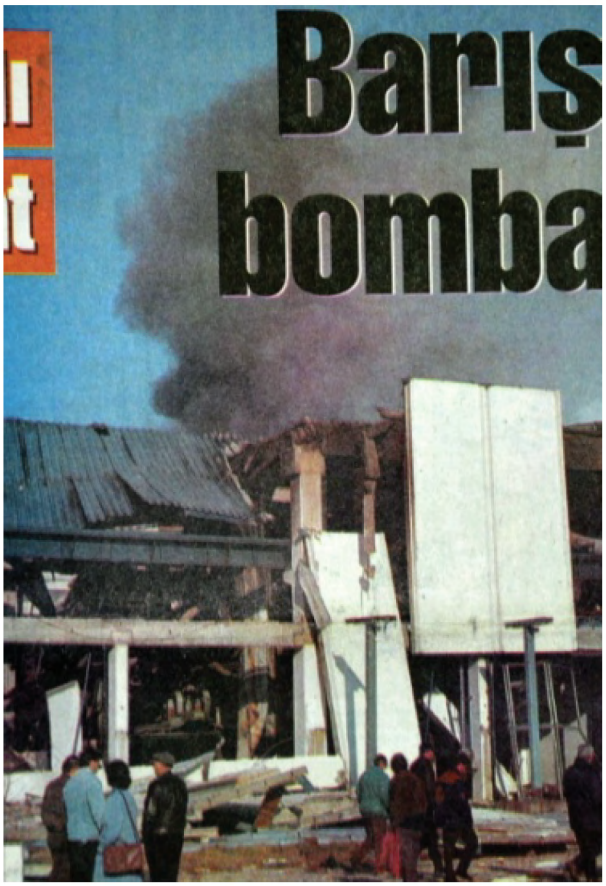
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

NATO, Miloseviç'i yola getirmekte kararlı: Barışa kadar bombalanacak

Foto altı

Sırp uçak fabrikası yerle bir: 'Kararlı Güç' operasyonuna katılan NATO uçakları, Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'ın kuzeyindeki Batajnica'da bulunan askeri havaalanı ile Pancevo'daki UTVA uçak fabrikasına bomba yağdırdı. Saldırı ile birlikte Sırpların hava gücünün ağır kayıp verdiği ifade ediliyor.

Fotoğraf 74. Kosova Savaşı

Kaynak: Türkiye, 26.03.1999:1.

Düz anlam: Fotoğrafta tahrip edilmiş bir bina, binadan yükselen dumanlar ve birkaç insan görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, NATO müdahalesi sonucunda tahrip olan Sırp askeri yapısıdır. Fotoğraftan bu yapının Batajnica'da

olarak şunlar verilebilir: Türkiye gazetesi 02.11.1992:1, 21.06.1993:1, 08.05.1992:1; Zaman gazetesi 11.09.1992:1, 31.11.1992:1, 16.06.1993:1, 29.09.1993:1.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

bulunan askeri havaalanı mı yoksa Pancevo'daki UTVA uçak fabrikası mı olduğu anlaşılmamaktadır.

Yan anlam: Fotoğrafta, askeri binadaki tahribat ve yükselen dumanlar foto altı yazı ile birlikte değerlendirildiğinde, binanın bombalandığı sonucu çıkarılmaktadır. Başlıkta da NATO'nun Sırp bölgelerini "barışa kadar bombalayacağı" belirtilmektedir. Dolayısıyla müdahale barış için yapılmaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun haklı ve başarılı müdahalesidir. Mitler: NATO'nun haklı saldırısı ve askeri başarısı, barış için savaş.

Başlık

Sırplar, Kosova'da 12 köyü bombaladı. Çok sayıda ölü ve yaralı olduğu bildiriliyor

Foto altı

Sırp zulmü: Kosova'daki Arnavutlara yönelik Sırp zulmü bütün hızıyla sürüyor. Öldürme olaylarına kadar varan şiddet hareketlerinin önü alınamazken, resmi makamların da bu tür hareketlerde bulunması bütün dünyada nefretle karşılanıyor. Sırp asıllı görevliler zaman zaman sokakta kıstırdıkları Arnavutlar ile diğer azınlıkları öldüresiye dövüyorlar.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 75. Kosova Savaşı

Kaynak: Türkiye, 06.031998:1.

Düz anlam: Fotoğrafta giysilerinden güvenlik gücü olduğu anlaşılan iki erkek, diğer bir erkeği coplarken görülmektedir. Coplanan erkeğin giysilerinden, bu kişinin sivil olduğu anlaşılmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Sırp asıllı görevlilerin Kosova'daki Arnavut bir sivili dövdüğüdür.

Yan anlam: Fotoğrafta iki güvenlik görevlisinin, bir sivili sıkıştırması ve coplamaları saldırganlığın göstereni; sivilin elleriyle kendisini korumaya çalışması ve eğilmesi de çaresizliğinin ve iki kişi karşısındaki güç eşitsizliğinin gösterenidir. Başlıkta ise Sırpların Kosova'da birçok kişiyi öldürdüğü ve yaraladığı belirtilmektedir. Anlam birileri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırpların Arnavut sivillere uyguladığı şiddettir. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Kosovalılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.4.3. Savaş teknolojisi

Türkiye gazetesinde Savaş teknolojisi kategorisine ait 10 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

ABD, nihayet vurdu

Novi Travnik ve Bugojno'da Müslüman kasabalarını bombalayan 4 Sırp uçağı, jetler tarafından düşürüldü…

Foto altı

Geciken dersi verdiler: Bosnalı Müslümanların yaşadığı iki yerleşim merkezini bombalamakta direnen 4 Sırp uçağını düşüren NATO'ya bağlı Amerikan F-16 jeti, İtalyada'ki Aviona hava üssünden havalanarak Saraybosna üzerindeki günlük normal denetim uçuşunu yapıyordu. Son derece gelişmiş savaş teknolojisi ile donatılmış olan F-16'ların, Sırp uçaklarını mecburi inişe zorladığı, ancak uyarıları dikkate almayan uçakların hemen düşürüldüğü belirtildi.

Fotoğraf 76. Bosna Savaşı

Kaynak: Türkiye, 01.03.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafta kalkış esnasında olan askeri bir uçak görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, NATO'ya bağlı Amerikan F-16 jetidir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yan anlam: Fotoğraftaki NATO müdahalesi sırasında kullanılan ABD'nin savaş uçağı, belirli bir hedefe, Sırp mevzilerine doğru hareket etmektedir. Foto altı yazıda, F-16'ların "son derece gelişmiş savaş teknolojisi ile donatılmış" oldukları ve uyarıları dikkate almayan" Sırp uçaklarının düşürüldüğü belirtilmektedir. Böylece, F-16'lar Sırp uçaklarına "geciken dersi" vermişlerdir. Anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO/ABD saldırısının meşruluğu ve NATO'nun askeri gücü, başarısıdır. Mitler: NATO'nun haklı saldırısı ve askeri başarısı.

Başlık

Jetlerimiz de katıldı

Başbakan Ecevit, harekatta 11 Türk uçağının görev aldığını açıkladı

Foto altı___

Fotoğraf 77. Kosova Savaşı

Kaynak: Türkiye, 26.03.1999:1.

Düz anlam: Fotoğrafta uçuş esnasında olan askeri bir uçak görülmektedir. Uçağın kuyruğundaki kırmızı bayraktan, Türk uçağı olduğu anlaşılmaktadır. Başlıktan da hareketle gösterilen, NATO müdahalesine katılan Türk savaş uçağıdır.

Yan anlam: Fotoğraftaki uçaktan ve başlıktan hareketle gösterilen, Türk askeri kuvvetlerinin Sırplara karşı NATO tarafından gerçekleştirilen müdahaleye katıldığı; savaşta Kosovalıların yanında yer aldığıdır. Mitler: Türkiye-Kosova dostluğu/dayanışması.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Sırplar NATO'ya savaş ilan etti

Foto altı

Haberleşme kulesi de vuruldu: Majevica dağının üstündeki bir haberleşme cihazı, NATO uçakları tarafından 5 Ağustos'ta vurularak kullanılamaz hale getirildi (yanda). NATO, Saraybosna çevresindeki Bosnalı Sırplar üzerine hava saldırılarına yeniden başladı. Harrier tipi FA2 jetleri, Sırp hedeflerini vurduktan sonra geri dönüyorlar. NATO 5 Ağustos'taki kötü hava şartlarından dolayı dün tekrar hava saldırısına başladı.

Fotoğraf 78. Bosna Savaşı

Kaynak: Türkiye, 07.09.1995:1 (Büyük fotoğraf).

Düz anlam: Fotoğrafta kalkış esnasında olan askeri bir uçak ve hareketsiz halde duran bir dizi savaş uçağı görülmektedir. Deniz ve uçakların bulunduğu pist ise uçakların bir uçak gemisinde bulunduklarını düşündürtmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, bir uçak gemisinde NATO ait Harrier tipi FA2 jetleridir.

Yan anlam: Fotoğraftaki NATO müdahalesi sırasında kullanılan savaş uçağı, belirli bir hedefe, Sırp mevzilerine doğru hareket etmektedir. Savaş uçaklarının fotoğrafın solundan itibaren perspektif etkisiyle küçülerek sıralanmaları da NATO askeri gücünün üstünlüğünün gösterenidir. Başlıkta Sırpların NATO'ya savaş ilan ettiği

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

belirtilmekte; foto altı yazıda da NATO jetleri tarafından "bir haberleşme cihazı"nın vurulduğu ve "hava saldırılarına" başlandığı yer almaktadır. Anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun haklı saldırısı ve askeri gücüdür. Mitler: NATO'nun haklı saldırısı ve askeri gücü.

Başlık

Yugoslav ordusu, Merkezi Hükümeti dinlemiyor: Slovenya'ya topyekun saldırı

Foto altı

Yugoslavya tankları Avusturya sınırında Türk TIR'larıyla kurulan barikatları kolayca aştılar.

Fotoğraf 79. Slovenya Savaşı

Kaynak: Türkiye, 04.07.1991:1.

Düz anlam: Fotoğrafta bir yol üzerine sıralanmış kamyonlar, bir tank ve tankın üzerinde de bir kişi bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Slovenyalıların Türk TIR'larıyla kurduğu barikatı aşan Yugoslav tankıdır.

Yan anlam: Başlıkta Yugoslav ordusunun, "Slovenya'ya topyekun saldırı" başlattığı belirtilmekte, fotoğraf da bu saldırının bir boyutunu göstermektedir. Foto altı yazı, tankların "Türk TIR'larıyla kurulan barikatları kolayca" aştığını belirtmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Yugoslavya/Sırbistan'ın askeri gücü ve başarısıdır. Mitler: Sırbistan'ın/Yugoslavya'nın askeri gücü ve başarısı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

Harekatın şiddeti arttı

Foto altı

Sırpların geri adım atmaması üzerine hava harekatının şiddetini arttıran NATO her geçen gün hedeflerinin kapsamını genişletiyor. ABD Theodore Roosevelt gemisindeki savaş uçaklarının sayısı da 500'ün üzerine çıkarıldı.

Fotoğraf 80. Kosova Savaşı

Kaynak: Türkiye, 11.04.1999:8.

Düz anlam: Fotoğrafta birçok savaş uçağı ve üniformalarından asker oldukları anlaşılan üç erkek bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, NATO müdahalesine katılan ve ABD Theodore Roosevelt gemisinde bulunan savaş uçaklarıdır.

Yan anlam: Fotoğrafta yer alan uçakların fazlalığı, NATO'nun askeri gücünün göstergenidir. Foto altı yazıda da NATO'nun "Sırpların geri adım atmaması üzerine hava harekatının şiddetini" artırdığı ve uçak sayısının "500'ün üzerine çıkarıldığı" belirtilmektedir. Anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun haklı saldırısı ve askeri gücüdür. Mitler: NATO'nun haklı saldırısı ve askeri gücü.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

4.2.5. Zaman gazetesi

Zaman gazetesi Yugoslavya savaşlarına ait 904 haber fotoğrafı yayınlamıştır. Bu fotoğraflardan seçilen 16 fotoğrafın göstergebilimsel analizini içeren bulgular ve yorumları; İnsan, Şiddet ve Savaş teknolojisi başlıkları altında sunulmuştur.

4.2.5.1. İnsan

Zaman gazetesi, İnsan kategorisinde 747 fotoğraf yayınlamıştır. Gazetenin, İnsan kategorisinin alt kategorileri olan Sivil kategorisinde 391, Asker kategorisinde 146 ve Politikacı kategorisinde de 210 fotoğrafı bulunmaktadır. Araştırmanın nitel çözümlemesi için bu alt kategorileri temsilen ikişer fotoğraf seçilmiştir. Alt kategorilere ait haber fotoğraflarının göstergebilimsel çözümlemesi, ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

4.2.5.1.1. Sivil

Başlık

Mülteci kampında zor günler!

Foto altı

Sırpların başlattığı saldırılardan sonra kurulan Priştina yakınlarındaki Kisna Reka mülteci kampında yaklaşık 3000 kişi yaşıyor. 3 ay önce kurulan kamptaki Arnavut çocuk ve babaannesi korkulu bir bekleyiş içerisinde, kendilerine uzanacak yardım elini bekliyorlar.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 81. Kosova Savaşı

Kaynak: Zaman, 18.10.1998:1.

Düz anlam: Fotoğrafta plastik içerikli çadırı andıran bir yapıda bulunan bir erkek çocuğu ve uyuyan yaşlı bir kadın görülmektedir. Foto altı yazı ve başlıktan da hareketle gösterilen, Kisna Reka mülteci kampındaki Arnavut çocuk ve onun babaannesidir.

Yan anlam: Fotoğraftaki plastik çadır ve çadırın içindeki eşyalar yoksunluğu çağrıştırmakta; zor koşullara gönderme yapmaktadır. Bu zor koşullar, foto altı yazıdaki "korkulu bir bekleyiş içerisinde, kendilerine uzanacak yardım elini bekliyorlar" cümlesiyle desteklenmektedir. Fotoğrafın merkezinde, karenin ön planında olması ve yüzüne düşen ışıktan kaynaklı olarak, erkek çocuğu bulunmaktadır. Çocuğun yukarı doğru kaldırdığı yüzü bekleyişin; yüzüne düşen ışıksa "yardım elinin" ve umudun göstereni olmaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, mülteci Kosovalı Arnavut kadın ve çocukların olumsuz koşullar yaşadığı ve yardıma ihtiyaçlarının olduğudur. Mitler: Kurban/masum Kosovalılar.

Başlık

Barış planına sahip çıkmıyor, bölgede Müslüman devlet istemiyor: Batılı tükürdüğünü yalıyor

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Foto altı

Kim icat etti 'anneler günü'nü: Bosnalı anne anne değil mi? Hangi yüzle "Çocuklar! Çiçeklerle koşun, buseler kondurun annelerinize" Sen böyle burukken "Bosnalı Anne"; medet bekleyemezsin "Anneler günü" mimarlarından.

Fotoğraf 82. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 09.05.1993:1.

Düz anlam: Fotoğrafta kapalı bir alanda bulunan iki kadın ve kadınlardan birinin kucağındaki küçük çocuk görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Bosnalı anne ve çocuğudur.

Yan anlam: Fotoğrafın arka planında duran kadının yüz mimiklerinden üzgün olduğu anlaşılmakta; kucağında çocuk tutan anne ise düşünceli görünmektedir. Bu açıdan fotoğrafa hüzün duygusu egemendir. Foto altı yazıda yer alan Bosnalı anne ve çocuğu göstereninde annelik ve anneler günü, Batılı olma ve olmama karşıtlığına göre anlamlandırılmaktadır[112]. Başlıkta yer aldığı biçimiyle "barış planına sahip çıkmayan",

[112]Benzer ifadeler aynı gazete tarafından Bosna Savaşı'na ait fotoğraflarda, kadınlar günü ve yılbaşı açısından da kullanılmış; Türkiye gazetesi de bu kullanıma uyabilecek örnekler yayınlamıştır. Gazetelerde yer alan örnekler şunlardır: Zaman gazetesi 31.12.1992:1, 08.03.1993:1, 31.12.1993:1; Türkiye gazetesi 25.11.1993:1. Bu fotoğraflarda da Batı karşıtlığı ve Müslümanlık mitleri yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

"bölgede Müslüman devlet istemeyen" ve "tükürdüğünü yalayan" Batı'dır. Burada bahsedilen barış planı ise yayın tarihi itibariyle Vance-Owen planıdır (Uzgel, 2002:495). Fotoğraf, fotoğraf altı yazı ve başlıktaki anlam birleştirildiğinde gösterilen; anneler gününün Batı'ya özgü olduğu, Batı'nın Müslümanlığa karşı olduğu ve savaşın kurbanı olan Bosnalı Müslüman annelerin acılarını da bu yüzden dışladığıdır. Mitler: Batı karşıtlığı, Müslümanlık, kurban/masum Bosnalılar.

4.2.5.1.2. Asker

Başlık

Bosna'da Bursalı bir mücahit

Bosnalılardan teğmen rütbesini alan Bursalı mücahit Gazi Necati Üsküplü: Bosna'da Rus ve Rumen askerleri savaşıyor

Foto altı

Paralı askerler: Yaklaşık dört ay önce Müslümanların katledilmesine dayanamayarak Bosna-Hersek'e giden, teğmen rütbesini kazanan ve Sırplar tarafından başına 50 bin mark ödül konan Bursalı mücahit Gazi Necati Üsküplü, öldürdükleri Sırplar arasında Rus ve Rumen kimlikli paralı askerler bulunduğunu söyledi. Mücahitler toplu halde (sağda).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 83. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 14.01.1993:9.

Düz anlam: Ormanlık bir alanda üniformalarından asker oldukları anlaşılan iki erkek bulunmaktadır. Fotoğrafta bu kişiler birlikte bir kutu, cismi taşımaktadır. Boşta kalan kolları havadadır. Başlık ve foto altı yazıyla fotoğraf birleştirildiğinde, bu kişilerin Bosna için savaşan mücahitler olduğu, kişilerden birinin ise Bursalı mücahit G.N. Üsküplü olduğu gösterilmektedir.

Yan anlam: Fotoğrafta mücahitlerin iki parmaklarıyla "V" biçiminde zafer işareti yaptıkları ve yüzlerinin güldüğü görülmektedir. Bosna'ya savaşmaya giden savaşçıların zafer işareti yapması ve yüzlerindeki gülümseme, bu savaşı kazanacaklarına inandıklarının ve savaşmaktan mutlu olduklarının göstergenidir. Kutu ya da cismin birlikte taşınması, dayanışma ve birlikte iş yapma pratiğini göstermektedir. Foto altı yazı ve başlıkta özellikle Bursalı G.N. Üsküplü'nün üzerinde durulmakta ve savaşma nedeni olarak "Müslümanların katledilmesi" gösterilmektedir. Bu neden sonuç ilişkisiyle Üsküplü'nün Bosna'da bulunması ve savaşması meşrulaştırılmaktadır. Bunun yanı sıra mücahit, gerek kelime anlamı gerekse buradaki kullanımı açısından Müslümanlık adına savaşan erkek anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla anlam yapısı Müslümanlık adına bir Türk'ün, Bosna'da gönüllü ve haklı olarak -Müslümanlar katledilmektedir- savaşmakta olduğu üzerinden kurulmaktadır. Foto altı yazıda,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

"teğmen olması" ve Sırpların hedefinde olması, Üsküplü'nün asker olarak başarısının gösterenlerdir. "Öldürdükleri Sırplar arasında Rus ve Rumen kimlikli paralı askerler" olması ise İslam adına gönüllü savaşan kahraman Türk anlamına ahlaki bir boyut eklemektedir: Sırplara da farklı coğrafyalardan destek verilmektedir; ancak onlar davalarına inandıkları için değil para için savaşmaktadırlar. Tüm anlam birimleri birleştirildiğinde gösterilen, İslami bir davaya inanan Türk'ün Bosna'da diğerleriyle dayanışma içinde zafer kazanacağıdır. Mitler: Türklerin kahramanlığı, Türk milliyetçiliği[113], Müslümanlık/din adına savaş, Bosna'nın haklı saldırısı ve meşru müdafaası, kurban/masum Bosnalılar, katil/suçlu Sırbistanlılar.

Başlık

İKÖ Bosna için bastırıyor

Foto altı

Grozde Sırp katliamı altında inlerken BM askerleri sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi kendilerinden geçerek gülüyorlar.

[113] Türk milliyetçiliği ve Türk kahramanlığının militarizme de eklemlenerek Bosna ordusuna Türkiye'den katılan "mücahitler" üzerinden kurulması, çalışma kapsamında yer alan özellikle Zaman, Türkiye ve Sabah gazetelerinde ön plana çıkmaktadır. Bu şekilde anlamlandırılan fotoğraflara ilişkin diğer örnekler şunlardır: Zaman gazetesi 13.01.1993:1, 30.09.1992:1; Türkiye gazetesi 02.01.1993:1, 20.01.1993:1; Sabah gazetesi 22.08.1992:1-11.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 84. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 22.04.1994:1.

Düz anlam: Fotoğrafta belirgin olarak 9 kişi bulunmakta, bunlardan 6'sının güldüğü görülmektedir. Üniformaları ve kaskları asker olduklarını göstermektedir. Kask üzerindeki UN yazısı, Birleşmiş Milletler'in İngilizcesi olan United Nations kavramının kısaltmasıdır ve foto altı metinde geçen BM askerleri tanımlamasıyla örtüşmektedir. Gösterilen, gülen BM askerleridir.

Yan anlam: BM askerlerinin gülüşü mutluluk, keyif gibi duyguları çağrıştırmaktadır. Foto altı yazı, Bosna'nın şehirlerinden biri olan Grozde'de Sırplar tarafından Bosnalıların öldürüldüğünü belirtmektedir. Bu bilgiyle fotoğraf birleştirildiğinde ortaya çıkan yan anlam yapısı şu şekilde kurulmaktadır: Bosnalılar öldürülmesine rağmen bölgede barışı sağlamakla görevli olarak bulunan BM askerleri durumu umursamamakta hatta eğlenmekte ve mutlu olmaktadır. Dolayısıyla yan anlam ahlaki bir yargı içermektedir. Başlıkta, İKÖ'nün Bosna müdahalesi için uluslararası baskı oluşturmaya çalıştığı gösterilmektedir. İKÖ İslam ülkelerinden, BM ise Batılı ülkelerden oluşmakta; bu şekilde kurulan anlam yapısındaki ikili karşıtlıkta gazete BM'in karşısında yer almaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

gösterilen, BM'nin Sırpların Bosnalılara uyguladığı "katliamı" umursamaması ve gerekeni yapmadığıdır. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar, seyirci Batı/BM.

4.2.5.1.3. Politikacı

Başlık

BM korumasındaki Bosna-Hersek başkan yardımcısı Turalyiç'in şehit edilmesi İslam dünyasında infiale sebep oldu: Artık çizmeyi aştı.

Foto altı

BM Genel Sekreteri Gali, Bosna dramının baş sorumlularından. Gali "Sırpçıklarıma dokundurmam" anlayışı içinde.

BM Genel Sekreteri Gali, Bosna dramının başsorumlularından. Gali "Sırpçıklarıma dokundurmam" anlayışı içinde.

Fotoğraf 85. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 10.01.1993:5.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Düz anlam: Fotoğrafta, resmi giysili bir erkek konuşma halindeyken görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, BM Genel Sekreteri Gali'nin konuşmasıdır.

Yan anlam: Başlıkta, Bosna Başkan Yardımcısı Turalyiç'in BM korumasında olmasına rağmen Sırplar tarafından öldürüldüğü ve bu durumun İslam dünyasında tepkiyle karşılandığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra başlık, savaş sürecinde "artık çizmeyi aşmış" olan Sırplara işaret etmektedir. Gali, BM örgütünün ve politikalarının gösterenidir. Bunun yanı sıra foto altı yazıda kullanılan Gali'nin "Sırpçıkları" tanımlaması önemlidir. Fotoğrafta, ciddi bir tavırla konuşmakta olan Gali'nin tam fotoğraf çekildiği sırada "Sırpçıklarıma dokundurmam" diyor olması gibi bir çağrışım yaratılmaktadır. Türkçede sözcüklerin sonuna getirilen -cık, -cik ekleri küçültme, acıma, sevgi, şefkat ya da küçümseme anlamı yaratmak amacıyla kullanılmaktadır (Hengirmen ve Koç, 1998:85). Buradaki kullanımıyla Gali'nin Sırpçıkları; Sırpların Gali'nin küçük çocukları oldukları ve onun himayesinde oldukları anlamını yaratmaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, BM'nin Sırpları koruduğu ve bu açıdan da Müslüman dünyasının bir parçası olan Bosnalıların öldürülmesinde payı olduğudur. Mitler: Seyirci Batı/BM, Müslümanlık/Müslümanlığa saldırı, Batı karşıtlığı, katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar.

Başlık

Müslümanların ele geçirdiği Vares'e taarruz eden Sırplar yeni katliama başladı: Sırplar esirdikçe esiriyor

Foto altı

Bağımsızlık için adım atarken dünyadan destek geleceğini umuyordu. Gelmedi. Batı gibi İslam alemi de dramı seyretti. Bütün bu zorluklara kahramanca direnen Bosna lideri İzzetbegoviç, bugün karakış ve Sırp-Hırvat saldırılarına karşı mücadele veriyor.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

A DENETİM
Müslüman güçler tarafından
an Vares şehri yakınlarında
ttıkları bildirildi. Tuzla'daki
ırdurmak için çaba
bu operasyonla
enetim altına almaya ya
ybatıda denetimleri
birine bağlamak için daha
ırlandığı tahmin ediliyor
ve M-84 tankları
kullandığını be-
lirtti.
Bölgedeki
BM koruma
birliği ise he-
nüz saldırıyı
doğrulayacak
durumda
kesiminde MüslümanHırvat çatışmaları
yoğunlaşmışn.
BM askeri kaynakları, Sırplar'ın bu sal-
dırı ile Vares bölgesinde daha fazla kar-
şıklık çıkarıp, Boşnaklar'ın denetiminde-
ki 20 kilometrelik bölgeyi ele geçirerek
kuzeybatıya doğru ilerleyip kuşatma altın-
da tuttukları Maglaj'ı güneyle ve daha da
ileri giderek Bosna ile Hırvatistan'daki
Sırp bölgelerini Brcko'yu da içine alacak
şekilde Sırbistan'la birleştirme amacı ta-
şıdıklarını bildiriyorlar. Bosnalı
subaylara göre, Vares'ten kaç-
makta olan Müslümanlar, Sırp-
lar'ın eline geçen Crna Rije-
ka'dan katliam haberleri veri-
yorlar ancak boyutlarını belir-
temiyorlar.
Öte yandan Bos-
na–Hersek Cumhurbaşkan
Yardımcısı **Eyüp Danış**
Bosna hükümetinin BM
Mülteciler Yük
sek Komise

Fotoğraf 86. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 17.11.1993:5.

Düz anlam: Fotoğrafta, gözlerini kapatmış ve iki elini şakaklarına dayamış olan bir erkek görülmektedir. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Bosna Devlet Başkanı İzzetbegoviç'tir.

Yan anlam: İzzetbegoviç'in fotoğrafta gözlerini kapatmış ve iki elini şakaklarına dayamış olarak görüntüsü; sıkılmışlık, yıpranmışlık ve üzüntü duygularını çağrıştırmaktadır. Başlıkta Sırpların yeni bir "katliam" yaptıkları, foto altı yazıda da Bosna liderinin Sırp-Hırvat saldırıları ve kış koşulları altında yalnız bırakıldığı ama "kahramanca" direndiği belirtilmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırp "katliamı" sırasında dünya tarafından yalnız bırakılan, yıpranmış Bosna'dır. Mitler: Bosnalıların kahramanlığı, kurban/masum Bosnalılar, katil/suçlu Sırbistanlılar.

4.2.5.2. Şiddet

Zaman gazetesinde Şiddet kategorisine ait 115 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Başlık

İşte Sırp vahşetinin fotoğrafları

Foto altı

Batı hala ortaçağ'ını yaşıyor: Yeni dünya düzeni, medeniyet, insan hakları maskeleri altındaki ruh; gladyatörlere esir parçalatan, engizisyonla insanların dünyasını karartan ve son asırda çıkarlarının çelik paletleri altında mazlum milletleri ezen Batılı şeytanların ruhu…Sırplar bu ruhu taşıyan kan içici vampirler…Bosna'da olanlara göz yuman, kulak tıkayan insan kılıklı canavarlar ise soluk benizli ruhsuzlar…

Fotoğraf 87. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 11.09.1992:1.

Düz anlam: Fotoğrafta kubbe ve minaresiyle Müslümanlara ait ibadet yeri olan bir cami görülmektedir. Caminin minaresi yıkılmış, tahrip edilmiştir. Başlık ve foto altı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yazıdan da hareketle gösterilen, Bosna'daki bir caminin Sırplar tarafından tahrip edildiğidir.

Yan anlam: Caminin tahrip edilmesi, Müslüman değerleri ve kültürüne saldırıyı göstermektedir. Bu saldırı, Sırplar tarafından yapılmıştır. Foto altı yazı, yan anlamı daha geniş bir anlamlandırmaya ve neden sonuç ilişkisine yönlendirmektedir. Foto altı yazıda Batı'ya, Batı'nın Antik Çağ ve Orta Çağ dönemlerine atıfta bulunulmaktadır. "Gladyatörlere esir parçalatan" nitelemesi, modern Batı'nın miras aldığı uygarlık olarak Roma İmparatorluğuna göndermede bulunmaktadır (Tausk, 2001:141). Ortaçağ ise Batı'nın Hıristiyanlık etkisi altında olduğu ve Anadolu, Ortadoğu bölgelerinde "Haçlı Seferleri"[114] adı altındaki din savaşlarını gerçekleştirdiği dönemdir (Çimen ve Göğebakan, 2012:111-112). Engizisyon mahkemeleri de yine Ortaçağ'da ortaya çıkmış; 12. yüzyıl ortalarından itibaren Batı Avrupa'da Katolik Kilisesi inancının dışında olanları yargılayarak onları en ağır şekillerde cezalandırmıştır (Erbaş, 2003:7). Foto altı yazıda yer alan Bosna'daki savaşa seyirci kalan "soluk benizli ruhsuzlar" nitelemesi de yine Batılı beyazları tanımlamak için kullanılmıştır. Bunlardan yola çıkarak foto altı yazı, Batı'nın Roma İmparatorluğu'ndan itibaren tüm tarihini; barbarlığın, vahşetin, düşünce özgürlüklerinin ve insan hakları ihlallerinin tarihi olarak anlamlandırmaktadır. Bu durum hala sürmekte, "Batılı şeytanların ruhu" da Sırplarda yaşam bulmaktadır. Bu anlam yapısı haber fotoğraflıyla birleştiğinde gösteren, Müslümanlığın düşman Hıristiyan Batı tarafından parçalanması, tahrip edilmesidir. Mitler: Batı karşıtlığı, Müslümanlık/Müslümanlığa saldırı, Hıristiyanlık karşıtlığı, katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar.

Başlık

Kazıklı voyvodaların torunları vahşet sergiliyor

Foto altı

Bosna-Hersek'te Kazıklı Voyvodaların torunları atalarından kalma bir alışkanlıkla Müslümanlara karşı giriştikleri katliama devam ediyor. Dünya ajansları, gözü kanlı Sırp bir milisin sokaktaki infazını görüntülediler. Fotoğrafta bir Bosnalı sokak ortasında

[114]Zaman gazetesinin Haçlı Seferleri, Ortaçağ Hıristiyan dünyası gibi benzetmeleri Türkiye gazetesinde de yer almıştır. Sabah gazetesindeki kullanım ise istisnadır. Sabah gazetesinde 14.08.1992 tarihinde 1. ve 7. sayfadan yayınlanan fotoğraflar Sırbistan'a ilişkin olarak "Haçlılar" benzetmesini içermektedir. Ancak özellikle Türkiye ve Zaman gazetelerinde gerek haçlılar gerekse diğer Hıristiyan anlatıları ve sembolleri üzerinden gerçekleştirilen benzetmeler, Hıristiyan karşıtı anlatıya örnek oluşturmaktadır. Buna ilişkin olarak şu örnekler verilebilir: Türkiye gazetesi 31.07.1998:4, 28.07.1998:1, 22.05.1994:1, 31.03.1999:1. Zaman gazetesi 15.01.1993:1, 11.09.1992:1-9.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kurşunlanıyor ve yere düşüyor. Müslümanın hareket ettiğini gören Sırp canisi, silahında ne kadar mermi varsa hepsini acımasızca can çekişen adamın vücuduna boşaltıyor.

Fotoğraf 88. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 11.05.992:1.

Düz anlam: Fotoğrafta ayakta duran ve üniformasından asker olduğu anlaşılan bir kişi bulunmaktadır. Askerin elinde tuttuğu silahın namlusu yerde yatan kişiye çevrilmiştir. Yerde yatanın kıyafetlerinden sivil olduğu, baş tarafından aşağı doğru akan kandan da vurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamlandırma fotoğraf altı yazısındaki bilgilerle birleştirildiğinde gösterilen, Sırp askerin -fotoğraf çekilmeden çok kısa bir zaman önce- Bosnalı bir Müslümanı öldürdüğüdür.

Yan anlam: Foto altı yazıdaki "Müslümanlara karşı giriştikleri katliama devam" eden Sırplar nitelemesiyle birleştiğinde, fotoğraftaki gösterilen Sırp askerlerinin sivil Bosnalı Müslümanları öldürmesidir. Bunun yanı sıra foto altı yazıda Sırplar için kullanılan "Kazıklı Voyvodaların torunları" nitelemesi tarihsel olarak Sırpların kan döken, insan öldüren ve "vahşet" uygulayan bir millet oldukları anlamını taşımaktadır. Kazıklı Voyvoda ya da Dracula, 14. yüzyılda Eflak hükümdarı olan III. Vlad için kullanılan bir nitelemedir. Osmanlı'ya savaş açan Kazıklı Voyvoda kazığa geçirme, beden parçalama gibi işkenceleriyle tarihe geçmiştir (Afyoncu, 2010:78-79).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Dolayısıyla Kazıklı Voyvoda tanımlaması, Osmanlı'ya ve Müslümanlığa karşı olmanın göstereni olarak kullanılmıştır. Fotoğrafta görülen, Kazıklı Voyvoda'nın torunu olan, Sırp askeri o kadar vahşi ve acımasızdır ki yerde yatan yaralı Bosnalıya "silahında ne kadar mermi varsa hepsini acımasızca boşalt"maktadır. Bu anlam yapılarıyla birlikte gösterilen, ataları kadar acımasız ve vahşi olan Sırp askerlerinin sivil Bosnalıları öldürmeleridir. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı, Müslümanlık/Müslümanlığa saldırı.

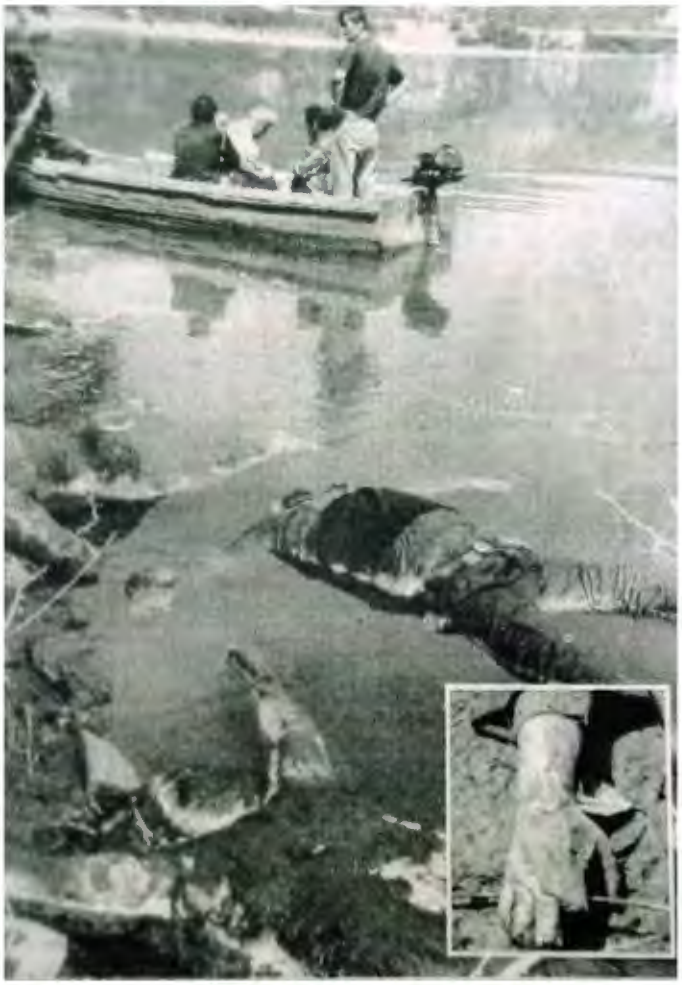
Başlık

Bratunac'da vahşeti yaşayanlar katliamı anlatmaya devam ediyor 'Akla hayale sığmayacak işkenceler yaşadık'

Foto altı

Sırplar öldürmeye karar verdikleri Müslümanları Drina nehrine yüzlerini çevirerek kurşuna diziyorlar. Ölen Müslümanlar nehre düşüyorlar. Resimde görüldüğü gibi kısa bir süre sonra korkunç manzaralar oluşturuyorlar. Fotoğrafta görülen kararmış ve şişmiş cesetler Foca esir kampında tutulan Müslümanlara ait. Bütün cesetlerin sağ ellerinin 3 parmağı kesilmiş. Bu Sırpların cesetlere kazıdığı zafer işareti.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 89. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 16.08.1992:9 (Büyük fotoğraf).

Düz anlam: Fotoğrafta, suyun içinde sırtüstü olarak yatan bir erkek cesedi görülmektedir. Cesetteki deformasyondan, kişinin bir süre önce öldüğü anlaşılmaktadır. Karenin sol üstünde biri ayakta, beş kişi küçük bir motorun üzerinde bulunmaktadır. Foto altı yazıyla beraber değerlendirildiğinde gösterilen, Sırplarca öldürülen Müslüman bir Bosnalıdır ve Drina nehrinde bulunmaktadır.

Yan anlam: Fotoğraf ve foto altı yazı Ağustos 1992 tarihinde Bosna'nın Bratunac köyünde Sırplarca gerçekleştirilen şiddet eylemlerine ilişkindir. Fotoğrafta öldürülmüş olan kişi, Bratunac köyünde öldürülen tüm Müslüman Bosnalıların gösterenidir. Foto altı yazıdan bu kişilerin Foca esir kampında tutulduğu ve sonrasında öldürüldüğü bilgisi yer almaktadır. Bunun yanı sıra cesetlerin üç parmağının Sırp paramiliter kuvvetleri olan Çetnikler tarafından kesildiği ve bunun Çetniklerin zafer işareti olduğu bilgisi

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

verilmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Çetniklerce öldürülen sivil Müslüman Bosnalılar ve bunu zafer olarak gören vahşi Sırplardır. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Bosnalılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı.

Başlık

Ne bekliyorsunuz?

Foto altı

Daha ölmeyen binlerce Arnavut var. Onların da ölmesini izleyecek ve sıradan bir olay gibi unutup gidecek misiniz?

Fotoğraf 90. Kosova Savaşı

Kaynak: Zaman, 30.01.1999:1.

Düz anlam: Fotoğrafın merkezinde, bir sokakta yanyana dizilmiş şekilde yatan, kanlı cesetler bulunmaktadır. Öldürülenlerin giysilerinden sivil oldukları anlaşılmakta; fotoğrafın arka planında da insanlar bulunmaktadır. Foto altı yazıdan da hareketle gösterilen, Sırplarca öldürülen sivil Arnavutlardır.

Yan anlam: Fotoğraf çekim tekniği açısından kullanılan geniş açılı objektif, cesetlerin dört bir yana dağılmış olduğu izlenimini vermektedir. Teknik seçimler dağılan cesetlerden "henüz" öldürülmemiş olanlara doğru okuyucu bakışını ve anlamlandırmayı yönlendirmektedir. Foto altı yazı henüz öldürülmemiş olanlar için

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

"Daha ölmeyen binlerce Arnavut var. Onların da ölmesini izleyecek ve sıradan bir olay gibi unutup gidecek misiniz?" diye sormaktadır. Bu anlam yapısıyla ilişkili olan haber başlığındaki "Ne bekliyorsunuz?" sorusunun, o dönemki konjonktür gereği özellikle BM, NATO örgütlerini hedef aldığı düşünülmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırpların Arnavutlara soykırım uyguladığı ve müdahale edilmezse buna devam edecekleridir. Mitler: Katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban/masum Kosovalılar, Sırbistan'ın haksız saldırısı.

Başlık

Barışa kadar

NATO uzlaşmayan Belgrad yönetimine karşı önceki gece başlattığı hava harekatını dün de sürdürdü. Batılı ülkeler harekatın amacına ulaşıncaya kadar süreceğini belirtti.

Foto altı___

Fotoğraf 91. Kosova Savaşı

Kaynak: Zaman, 26.03.1999:9.

Düz anlam: Fotoğrafın sağ tarafından yükselen dumanlar, bir yerleşim bölgesinin yanmakta olduğunu göstermektedir. Fotoğrafın solunda da tahrip olmuş bir dizi bina

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

bulunmaktadır. Haber başlığından da yola çıkılarak gösterilen, Sırbistan'ın başkenti Belgrad'a düzenlenen NATO bombardımanı sonucu şehrin tahrip olmasıdır.

Yan anlam: Fotoğraf tekniği açısından, fotoğrafçının konuya olan uzaklığı fazladır ve konunun ayrıntıları gösterilmemektedir. Bundan dolayı fotoğraf, bombardıman sonrası yanan Belgrad'ın genel bir görüntüsünü sunmakta; yükselen dumanlar ve tahrip olmuş binalarla yıkılmış ve terk edilmiş bir kent izlenimi yaratmaktadır. Başlıkta, bu kasvetli görüntüyü yaratan NATO bombardımanının neden sonuç ilişkisi kurulmaktadır. NATO'nun bombardımanının sebebi Sırbistan yönetiminin ateşkes konusunda uzlaşmamasıdır. NATO harekatı ise barış için yapılmaktadır ve "barışa kadar" da sürecektir. Fotoğraf ve başlık göz önüne alındığında gösterilen, Sırbistan'a yönelik meşru ve barış amacıyla yapılan NATO bombardımanıdır. Mitler: Barış için savaş, NATO'nun haklı saldırısı.

4.2.5.3. Savaş teknolojisi

Zaman gazetesinde Savaş teknolojisi kategorisine ait 42 haber fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğrafları temsilen seçilen 5 fotoğrafın göstergebilimsel analizi aşağıda yer almaktadır.

Başlık

NATO Kosova'da müdahaleye hazır; emir bekliyor: Geri sayım başladı

Foto altı

Binlerce Kosovalıyı öldüren Sırplara nihayet 'dur' denilecek. Batılı ülkeler Yugoslavya'daki vatandaşlarını müdahale öncesi tahliye etmeye başladı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 92. Kosova Savaşı

Kaynak: Zaman, 09.10.1998:1.

Düz anlam: Fotoğrafta havalanmakta olan askeri bir uçak görülmektedir. Foto altı yazı ve başlıktan hareketle gösterilen, havalanmakta olan NATO'ya ait AV039 tipi uçaktır.

Yan anlam: NATO'ya ait savaş uçağının havalanma esnasındaki görüntüsü, fotoğrafın çekilme anı nedeniyle uçağın hızını ve belirli bir hedefe-Sırp mevzilerine yöneldiğini göstermektedir. Başlık ve foto altı yazıda, NATO müdahalesinin henüz gerçekleşmediği, ancak "geri sayımın başladığı", gerçekleştiğinde de "binlerce Kosovalıyı öldüren Sırplara nihayet 'dur" denileceği tanımlamaları yer almaktadır. Gerek fotoğrafın biçimsel özellikleri gerekse başlıktaki "geri sayım başladı" ifadelerinin kullanılmasıyla, okuyucuda heyecan duygusu da yaratılmaya çalışılmıştır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun Sırpları hedef alacak olan meşru saldırısıdır. Mitler: NATO'nun haklı saldırısı.

Başlık

Kararlı güç operasyonu: Barışa kadar…

Foto altı___

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 93. Kosova Savaşı

Kaynak: Zaman, 26.03.1999:1.

Düz anlam: Fotoğraftaki havalanmakta olan askeri bir uçak görülmektedir. Başlıktan da hareketle gösterilen, "Kararlı güç operasyonu" nda yer alan savaş uçağıdır.

Yan anlam: "Kararlı güç operasyonu" NATO'nun Kosova savaşı sırasında Sırbistan'a yönelik düzenlediği askeri müdahalenin adıdır (Zaman, 26.03.1999:1). Fotoğrafın çekilme anı, hareketi ve hızı, hedefe yönelmeyi göstermekte; NATO müdahalesinin Sırbistan'ı hedeflemesi anlatılmaktadır. Başlıktaki "barışa kadar" tanımlaması ise müdahalenin meşruluğunu ve barış için yapıldığını belirtmektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırbistan'a yönelik NATO müdahalesinin meşruluğudur. Mitler: NATO'nun haklı saldırısı, barış için savaş.

Başlık

NATO'nun eli tetikte

Foto altı

Hazırlık var icraat yok: Adriyatik'teki Roosevelt Amerikan uçak gemisindeki F-18 Tornet savaş uçaklarına muhtemel NATO müdahalesi için lazer güdümlü bombalar yerleştiriliyor.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 94. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 25.07.1995:4.

Düz anlam: Fotoğrafta arkası dönük bir asker, fotoğraf altı metinden NATO'ya ait F-18 Tornet savaş uçağı olduğu anlaşılan uçağa, bomba yerleştirirken görülmektedir. Fotoğraf ve fotoğraf altı metin birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, lazer güdümlü bomba yerleştirilen F-18 Tornet NATO uçağıdır.

Yan anlam: Bomba yerleştirilen NATO uçağı, NATO'nun Sırbistan müdahalesine hazırlandığını göstermektedir. Bu anlam, "NATO'nun eli tetikte" başlığıyla da desteklenmektedir. Başlık aynı zamanda okuyucuda heyecan duygusu oluşturmaktadır. Foto altı yazıda ise "hazırlık var icraat yok" tanımlamasıyla hazırlık onaylanırken, müdahalenin gerçekleşmemesi eleştirilmektedir. Tüm anlam birimleriyle birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun geciken ama gerekli askeri müdahalesidir. Mitler: NATO'nun haklı saldırısı.

Başlık

İttifak temkinli

Foto altı

Kosova barışı konusundaki görüşmeler devam ederken, Arnavutluk'ta konuşlandırılan Amerikan birlikleri de bölgeye girmek için hazır bekliyor.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 95. Kosova Savaşı

Kaynak: Zaman, 08.06.1999:9.

Düz anlam: Fotoğrafta bir otoyol ve otoyol üzerindeki savaş tankları görülmektedir. Fotoğraf altı yazı ve başlıktan da hareketle gösterilen, Arnavutluk tarafında bulunan, NATO'ya bağlı ve Amerika'ya ait savaş tanklarıdır.

Yan anlam: Fotoğrafın solundan sağ köşesine doğru uzanan ve gittikçe ufuk çizgisinde küçülerek kaybolan, böylece sayısızlık ve sınırsızlık çağrışımı uyandıran tanklar; NATO'ya bağlı askeri kuvvetlerin gücünü göstermektedir. Bu anlam yapısına başlığın anlamı eklemlendiğinde tanklar, aynı zamanda NATO'yu oluşturan ittifak ülkelerinin Sırplara karşı "temkininin" de göstereni olmaktadır. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, NATO'nun askeri gücü ve Sırplar karşısındaki askeri temkinidir. Mitler: NATO'nun askeri gücü.

Başlık

NATO galiba bu sefer ciddi

Katliam üstüne katliam gerçekleştiren Sırplara beklenen cevap nihayet geldi. Önceki gece 60 savaş uçağıyla Sırp mevzilerini bombalayan NATO, dün akşam da ikinci bir hava harekatıyla hainleri vurdu.

Foto altı

Uçaklar Adriyatik'ten havalandı: Amerika'nın Adriyatik denizindeki US Roosevelt uçak gemisi ve İtalya'daki Aviana Hava Üssü'nden havalanan 60 NATO uçağı Sırpları vurdu.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 96. Bosna Savaşı

Kaynak: Zaman, 31.08.1995:1.

Düz anlam: Fotoğrafta denizde ilerleyen bir savaş gemisi görülmektedir. Fotoğraf altı yazıdan da hareketle gösterilen, Adriyatik denizinde yol alan NATO'ya bağlı ve Amerika'ya ait Roosevelt uçak gemisidir.

Yan anlam: Fotoğraf, Roosevelt uçak gemisinin Adriyatik denizindeki ilerlemesi, dalgaların ilerleme anında ikiye yarılması ve köpürmesi anında çekilmiştir. Bu durum mücadele, kararlılık, güç, direnç gibi duyguları çağrıştırmaktadır. Bunun yanı sıra haber başlığında geçen "NATO galiba bu sefer ciddi" nitelemesi, müdahalede geç kalındığına ilişkin bir eleştiriyi; müdahalenin "katliam üstüne katliam gerçekleştiren Sırplara beklenen bir "cevap" olduğuna yönelik niteleme ise NATO saldırısının meşruluğunu göstermektedir. Tüm anlam birimleri birlikte değerlendirildiğinde gösterilen, Sırbistan müdahalesinin meşru ve beklenen bir NATO müdahalesi olduğudur. Mitler: NATO'nun askeri gücü ve haklı saldırısı, katil/suçlu Sırbistanlılar, kurban /masum Bosnalılar.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

5. Sonuç

Bu çalışma Türkiye yazılı basınının Yugoslavya savaşlarını haber fotoğrafları yoluyla hem nicel hem de nitel anlamda nasıl sunduğuna odaklanmıştır. Buna yönelik olarak 1991-1995 arasında gerçekleşen Slovenya, Hırvatistan, Bosna savaşları ve 1998-1999 yıllarında gerçekleşen Kosova Savaşı, çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

Türkiye yazılı basının temsilen seçilen Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinin söz konusu savaşlara ait haber fotoğrafları, görsel içerik çözümlemesi ve göstergebilimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu bölümde ilk olarak nitel bulguların yorumlanarak değerlendirilmesi yer almaktadır. Sonrasındaysa gazetelerde yer alan nicel ve nitel bulguların genel olarak değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bu bölümde son olarak savaş foto muhabirleri ve fotoğraf editörleriyle gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesi yer almaktadır.

Araştırmanın nitel bulguları, Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinin yayınladıkları fotoğraflar yoluyla Yugoslavya savaşlarını özellikle Bosna ve Kosova savaşları üzerinden anlamlandırdıklarını göstermektedir. Gazeteler, anlam yapılarını Bosna ve Kosova tarafları üzerinden ve bu tarafların yanında kendilerini konumlandırarak kurmuşlardır. Bu sunuma yönelik anlam kuruluşları özellikle Bosnalı ve Kosovalı sivillerin fotoğrafları ve sivil Bosnalı, Kosovalıların uğradığı şiddeti gösteren fotoğraflar yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra askerlere, politikacılara ve savaş teknolojisine yönelik fotoğraflar da var olan anlam kuruluşlarını destekler niteliktedir. Bunun yanı sıra nitel bulgular, gazetelerin yayınladığı fotoğraflara eşlik eden haber başlıklarının ve foto altı yazıların söz konusu anlamlandırma süreçlerinde ne kadar etkili olduğunu da ortaya koymaktadır.

Gazetelerin ortak olarak Bosna ve Kosova taraflarının yanında kendilerini konumlandırdığını gösteren araştırmanın nitel bulgularını, fotoğraflardaki anlam yapılarının ilişkili olduğu, belirli başlıklar altında yorumlamak mümkündür. Araştırmacının çalışmanın nitel bulgularından yola çıkarak belirlediği temel başlıklar şunlardır: savaşın tarafları, milliyetçilik, militarizm, din, uygarlık, toplumsal cinsiyet ve bizler-onlar. Bu başlıklar çalışma kapsamında yer alan Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerindeki Yugoslavya savaşlarına ait fotoğraflarda yer alan mitler ve bu mitlerle ilişkili olan anlamlandırmalar üzerinden belirlenmiştir. Bunun yanı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

sıra gazetelerdeki fotoğraflarda, her bir başlık altına giren mit ve anlamlandırmaların genel olarak birbirlerine eklemlenmiş olarak bulunduğu söylenebilir. Bu durum da göz önünde bulundurularak, aşağıda yer alan her bir başlık altında, söz konusu başlığın altına girebilecek olan mit ve anlamlandırmalar yorumlanmıştır.

Savaşın tarafları: Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinde yayınlanan fotoğraflarda Yugoslavya savaşlarının anlamlandırılması, genel anlamda savaşın taraflarına yönelik kullanılan mitler ve bu mitlerle ilişkili anlam yapıları üzerinden kurulmuştur. Bunlar aynı zamanda gazetelerin üzerinde en fazla durdukları mitleri ve anlam yapılarını oluşturmaktadır.

Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinde yayınlanan fotoğraflarda Yugoslavya savaşlarının taraflarına yönelik mitler; kurban/masum ve katil/suçlu karşıtlığını içermektedir. Birbirleriyle karşıtlık içinde yer alan bu mitler, araştırma kapsamındaki gazetelerde, özellikle Bosna ve Kosova savaşları sırasında kullanılmışlardır. Bu duruma paralel olarak fotoğraflarda savaşların tarafları, Bosna-Sırbistan ve Kosova-Sırbistan karşıtlığını içermektedir. Fotoğraflarda yer alan kurban/masum miti Bosnalı ve Kosovalılar için, katil/suçlu miti ise Sırbistan tarafı için kullanılmaktadır.

Çalışma kapsamındaki fotoğraflarda kurban/masum miti, Bosnalı ve Kosovalıların savaşlar süresince her koşul ve zamanda Sırbistan tarafından tek taraflı olarak şiddete maruz bırakıldıkları ve savaşın olumsuz koşullarının kurbanı oldukları anlamını taşımaktadır. Bunun yanı sıra gazetelerde kurban Bosnalılar, sivil Müslüman Boşnakları; kurban Kosovalılar da sivil Müslüman Arnavutları nitelemektedir.

Kurban/masum miti özellikle Bosnalı ve Kosovalı sivillerin yer aldığı ve bu sivillerin Sırbistan tarafından şiddete maruz bırakıldığı fotoğraflarda ön plana çıkmaktadır. Bosnalı ve Kosovalıların fotoğraflarda kurban olarak konumlandırılmaları haksız bir biçimde şiddete ve olumsuz koşullara maruz bırakılmalarına bağlı olarak, masumiyetleri ise savaşmayan sivil grupları oluşturmalarına bağlı olarak kurulmaktadır. Bunun yanı sıra erkek, kadın, yaşlı, genç ya da çocukların yer aldığı sivil fotoğrafları ve bu sivillerin şiddete uğradığını gösteren fotoğraflar, araştırma kapsamındaki tüm gazetelerde, olayları dramatize eden ve öyküselleştiren foto altı yazı ve başlıklarla birlikte sunulmaktadır. Bu fotoğraflarda, estetik nitelikler de ön plana çıkmakta ve bu durum, savaşların dramatize edilmesine katkı sağlamaktadır. Söz konusu sivilleri ve

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

sivillere uygulanan şiddeti gösteren fotoğraflarda, Bosnalı ve Kosovalıların kurban/masum olduğu anlamı yaratılırken aynı zamanda da Sırbistan tarafının vahşiliği, savaş süresince uluslararası yasalar önünde suç işlediği ve katilliği özellikle haber başlıkları ve foto altı yazılar yoluyla vurgulanmaktadır. Söz konusu fotoğraflara örnek olarak çalışmanın nitel bulguları ve yorumlarında yer alan örnekler şunlardır: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 17-18-23-25-26; Sabah gazetesi için Fotoğraf 33-39-40-41; Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 56-58; Türkiye gazetesi için Fotoğraf 66-71-75; Zaman gazetesi için Fotoğraf 81-82-88-89 ve 90.

Katil/suçlu miti Sırbistan tarafını tek taraflı olarak şiddetin ve her türlü yasa dışı eylemin öznesi konumunda anlamlandırmaktadır. Bu anlamlandırmaya göre Sırbistan tarafı, Bosnalı ve Kosovalı sivilleri öldürmekte; savaş süresince gerçekleştirdiği haksız eylemleriyle de insanlıktan çıkmış bir vahşi profili çizmektedir. Bu açıdan gazetelerde yer alan katil/suçlu Sırbistanlılar mitinin özellikle Sırbistanlı askerler ve politikacılar üzerinden kurulduğu ancak anlam yapısının tüm bir Sırbistan tarafına genellendiği söylenebilmektedir.

Gazetelerde Sırbistan tarafı için geçerli olan katil/suçlu miti, Bosnalı ve Kosovalı sivillerin ve bu sivillere uygulanan şiddetin yer aldığı fotoğrafların yanı sıra birçok farklı fotoğrafta da ortaya çıkmaktadır. Bu mitler ve mitlerle ilişkili anlam yapıları; silahlı Sırbistan askerlerinin ve diğer askerlerin yer aldığı fotoğraflarda, özellikle Sırbistan lideri Slobodan Miloseviç'in ön planda olduğu politikacıların fotoğraflarında, NATO müdahalelerinin ve Sırplar tarafından gerçekleştirilen insansız yerleşim alanlarının tahribatının gösterildiği fotoğraflarda yer almaktadır. Çalışmanın nitel bulgularında yer alan bu anlam yapıları ve mitlere örnek olarak şu örnekler verilebilmektedir: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 19-22, Sabah gazetesi için Fotoğraf 36-37-38-44-46; Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 52-64; Türkiye gazetesi için Fotoğraf 67-69-70-73; Zaman gazetesi için Fotoğraf 83-84-85-86-87-96. Bu fotoğraflar ve taşıdıkları anlamlar açısından bir ek bilgilendirme yapmak yerinde olacaktır. Kurban/masum mitinin yer aldığı Bosnalı, Kosovalı siviller ve bu sivillere uygulanan şiddetin gösterildiği fotoğraflar nasıl aynı zamanda Sırbistan tarafına yönelik katil/suçlu mitini taşıyorsa, Sırbistan'a ilişkin mitlerin kurulduğu bu fotoğraflar da aynı zamanda Bosna ve Kosovalılara ait mitleri içermektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Çalışmanın nitel bulgularında yer alan ve Sırbistan için kullanılan katil/suçlu miti, Sırbistan tarafının soykırımcı olduğu anlamını da içermektedir. Fotoğraflarda bu anlam, katil/suçlu Sırbistanlılar ya da daha ayrıntılı bir tanımlamayla savaş suçlusu Sırbistan mitiyle kullanılmaktadır. Fotoğrafların anlam düzeylerine ait bulgular, Sırbistan'ın Bosnalı ve Kosovalı sivilleri sistematik olarak öldürerek, onlara şiddet uygulayarak ya da haksız yere onları olumsuz koşullar altında bırakarak savaş suçu işlediği yönündedir. Bu durumla ilişkili olarak soykırımcılık, özellikle Bosnalı ve Kosovalı sivillerin Sırbistan tarafından öldürülmesine yönelik eylemlerde kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra çalışmanın nitel bulguları, savaşların taraflarına yönelik anlam yapılarının belirli tarihsel benzetmeler yoluyla kurulduğunu ve tarihsel göndermeler yoluyla da kurban/masum ve katil/suçlu mitlerinin desteklendiğini göstermektedir. Sırbistan için geçerli olan mitleri de bu bağlamda ele almak mümkündür.

Çalışma kapsamındaki gazetelerde söz konusu tarihsel benzetmeler, dünyada yirminci yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen belirli olaylara gönderme yapmaktadır. Bu açıdan Bosna ve Kosova Savaşı 2. Dünya Savaşı'na; Bosnalı ve Kosovalılar soykırıma uğrayan Yahudilere; Sırplar Nazilere; Sırbistan Başkanı Slobodan Miloseviç de Hitler'e benzerlikleri üzerinden inşa edilmişlerdir. Bu bulgulara Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinde yayınlanan fotoğraflarda rastlanmış; Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde ise bu benzetmeler yer almamıştır.

Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazeteleri tarafından kurulan tarihsel benzerlikler; Sırbistan'a ait esir kamplarını, Sırplar tarafından düzenlenen saldırıları, Bosnalı ve Kosovalı sivillerin savaşın olumsuz etkilerine maruz kalmalarını ve Sırbistan Başkanı Slobodan Miloseviç'i gösteren fotoğraflarda ön plana çıkmaktadır. Bu benzerliklerin kurulmasında fotoğraflara eşlik eden foto altı yazılar ve haber başlıkları da etkilidir. Hürriyet gazetesinde yayınlanan Fotoğraf 17'nin foto altı yazısında kullanılan "Nazi kampları" tanımlaması; Fotoğraf 22'nin haber başlığında yer alan "Yeni Hitler" tanımlaması; Sabah gazetesine ait Fotoğraf 33'ün foto altı yazısında geçen "Hitler zulmü" tanımlaması; Türkiye gazetesine ait Fotoğraf 70'in foto altı yazısında kullanılan "tarihin en kanlı 2. adamı" tanımlamaları, bu duruma örnek oluşturmaktadır. Bu açıdan özellikle esir kampları fotoğraflarına ve Miloseviç'in yer aldığı fotoğraflara değinmek gerekmektedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Esir kamplarına ait fotoğraflarla Yahudi kampları arasında kurulan benzerliği, görsel tarih açısından değerlendirmek mümkündür. 1992 yılında Bosna Savaşı sırasında gündeme gelen ve Sırbistan tarafından oluşturulan esir kamplarına ait fotoğraflar, görsel tarih açısından Hitler tarafından kurulan Yahudi kamplarına ait fotoğrafları anımsatmaktadır. Bu benzerliği özellikle Fotoğraf 17 ve Fotoğraf 33'de görmek mümkündür. Yahudi kampları imgeleri görsel tarihe geçmiş; filmler, belgeseller, fotoğraflar ve farklı görseller yoluyla dünya toplumlarının hafızalarında yer etmiştir. Dolayısıyla çıplak ya da yarı çıplak bir şekilde toplu halde kamplarda tutulan, zayıf ve endişeli insanlara ait fotoğrafların bu görsel hafızayı harekete geçirdiği söylenebilmektedir. Diğer taraftan bu fotoğraflara eşlik eden foto altı yazılar ve haber başlıkları bu benzerliği adlandırarak iki olayı birbirine eşitlemekte ve fotoğrafların anlamını sabitlemektedir. Bu tarihsel benzerliklerden hareketle yayınlanan Sırbistan'ın esir kamplarına ait fotoğraflar; soykırım, savaş suçu, vahşilik ve katillik üzerinden oluşturulan anlatıların ve kurban/masum Bosnalı ve Kosovalılar mitlerinin inşa edilmesine katkıda bulunmuştur. Bunun yanı sıra Alman lider Hitler'in önderliğinde özellikle toplama kamplarında sistematik olarak gerçekleştirilen Yahudi soykırımı, dünya ülkelerince eleştiriyle karşılanmış olan ve benzerlerinin gerçekleşmemesi de uluslararası mahkemeler tarafından güvence altına alınan bir olay olarak tarihe geçmiştir. Dolayısıyla bu tarihsel olayla kurulan benzerliklerle beraber Sırbistan da tamamen olumsuzlanmış ve soykırımcı olarak tanımlanmış olmaktadır.

Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinde Hitlerle kurulan benzerlikler açısından, Miloseviç'in fotoğraflarına değinmek gerekmektedir. Bu gazetelerde yayınlanan Miloseviç'e ait fotoğraflarda "Hitler", "eli kanlı 2. adam", "diktatör" gibi tanımlamalar yoluyla Miloseviç Hitler'le eşitlenmektedir. Bu duruma örnek olarak çalışmada nitel çözümlemeleri yer alan Fotoğraf 22-37 ve 70 verilebilir. Bunun yanı sıra Sabah ve Türkiye gazetelerinde sadece Miloseviç'in fotoğrafları olumsuz anlam içerecek şekilde manipülasyona uğratılarak yayınlanmıştır. Bu fotoğraflar çalışmada Fotoğraf 37 ve Fotoğraf 70 olarak yer almaktadır. İki gazete tarafından gerçekleştirilen bu müdahalelerin de Sırbistan'a yönelik olumsuzlamaları vurguladığı düşünülmektedir.

Yukarıda açıklanan ve Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinde kurulan benzerlikler, kurban/masum Bosnalı, Kosovalılar ve buna karşıt olarak oluşturulan katil/suçlu Sırbistanlılar karşıtlıklarını desteklemiştir. Söz konusu benzetmelerin ortaya

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

çıkardığı anlam yapısı, Sırp milliyetçiliğini de Alman ırkçılığı ve Nazizmiyle eşitlemekte; dolayısıyla Sırp milliyetçiliğini olumsuzlayan bir mitsel anlatıyla eklemlenmektedir. Bunun yanı sıra bu benzerliklerin Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde kullanılmamasının nedenlerine ve bu gazetelerde farklı tarihsel göndermelerin kullanılıp kullanılmadığına da değinmek gerekmektedir.

Cumhuriyet gazetesi, çalışma kapsamındaki söz konusu savaşlara ilişkin hiçbir tarihsel benzetmede bulunmamıştır. Gazete, Yugoslavya savaşlarına ve bu savaşların taraflarına ait anlamlandırmasında kesinlikle hiçbir benzetmeye başvurmamış; olayları ve tarafları doğrudan var olan olaylar ve taraflar üzerinden sunmuştur. Bu durum çalışmanın nitel bulguları açısından önemli görülmektedir. Zaman gazetesi ise Hitler, 2. Dünya Savaşı ve Yahudi soykırımından farklı tarihsel benzetmelere başvurmuştur.

Zaman gazetesi Bosna ve Kosova savaşlarının anlamlandırılmasında Müslümanlık-Hıristiyanlık dinleri ve Batı uygarlığı üzerinden gerçekleştirdiği tarihsel benzetmeleri tercih etmiştir. Bu benzetmeler çalışma kapsamında yer alan Türkiye gazetesinde de kullanılmış, ancak en vurgulu anlamlandırmalara Zaman gazetesinde rastlanmıştır. Söz konusu gazeteler, savaşın taraflarına yönelik olarak kurulan kurban/masum ve katil/suçlu mitlerini, dinler ve uygarlıklar üzerinden kurdukları tarihsel benzetmeler yoluyla desteklemişlerdir. Bu tarihsel benzetmeler, çalışmanın yorumlarında ayrı bir başlık altında değerlendirilen, din açısından Müslümanlık ve Hıristiyanlık karşıtlığı, uygarlıklar açısından da Batı karşıtlığı mitleriyle eklemlenmektedir. Bu anlamda gazeteler fotoğraflarında, Müslüman Bosnalı ve Kosovalıların Hıristiyan Batı uygarlığının da bir parçası olan Sırbistan tarafından şiddete ve soykırıma uğradığı üzerinde durmaktadırlar. Bu bağlamda Zaman gazetesi için ayrı bir yorumda bulunmak gerekli görülmektedir. Hitler, 2. Dünya Savaşı ve Yahudi soykırımı gibi benzetmeler, Batı uygarlığı içinde yaşanan olaylara gönderme yapmakta ve bir anlamda da soykırıma uğrayan Yahudilerle Bosnalı, Kosovalı Müslümanları eşitlemektedir. Dolayısıyla Zaman, bu tür benzetmeleri kullanmayarak, Müslümanların uğradığı şiddetle Yahudilerin uğradığı soykırımı eşitlememiş olmakta ve taraflararası karşıtlıkları Hıristiyan Batı ve Müslüman Doğu üzerinden inşa etmiş olmaktadır. Zaman gazetesinde din ve uygarlıklara ait tarihsel benzetmeler, birçok fotoğrafta kullanılmıştır. Ancak bu benzetmeler çalışmada çözümlemesi gerçekleştirilen bir caminin tahrip edildiğini gösteren Fotoğraf 87'de ve bir Bosnalının Sırbistanlı bir

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

asker tarafından öldürülmesini gösteren Fotoğraf 88'de oldukça açık bir şekilde yer almaktadır.

Özetlemek gerekirse savaşların taraflarına ilişkin kurulan anlam yapıları ve mitler, gazetelerin tümünün Yugoslavya savaşları içinde yer alan Bosna ve Kosova savaşlarına ait fotoğraflarda ideolojik olarak Bosna ve Kosova taraflarının yanında kendilerini konumlandırdığını göstermektedir. Karşıt olunan tarafı ise Sırbistan oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra gazetelerde istisnai olarak yer alan bazı farklı kullanımlara da değinmek yerinde olacaktır.

Tüm gazetelerde Bosnalı ve Kosovalı siviller üzerinden kurulan kurban/masum miti, özellikle Cumhuriyet gazetesinde Sırbistanlı ve Hırvatistanlı siviller üzerinden de inşa edilmiştir. Bu fotoğraflar, Sırbistanlı ve Hırvatistanlıların da yaşanan savaşlardan olumsuz etkilendikleri ve acı çektiklerine yönelik anlam yapılarını inşa etmeleri açısından, önemli görülmektedir. Kurban/masum miti özellikle ölen askerlerin ya da sivillerin ardından yas tutan Sırbistanlı ve Hırvatistanlı sivillerin yer aldığı fotoğraflarda ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ilk olarak Sırbistanlı sivillerin fotoğraflarda kurban olarak yer almalarına yönelik bulguları değerlendirmek gerekmektedir.

Çalışmanın bulgularına göre, Cumhuriyet gazetesi tarafından vurgulanan kurban/masum Sırbistanlılar mitinin diğer gazetelerde kullanımı istisnadır. Sırbistanlı siviller sadece Hürriyet gazetesine ait istisna sayılabilecek fotoğrafta kurban/masum miti ile anlamlandırılmış; bu kullanım diğer gazetelerde yer almamıştır. Bu kullanıma ait örnek çözümleme Cumhuriyet gazetesine ait Fotoğraf 49'da yer almaktadır. Çalışmada kurban/masum Sırbistanlılar mitine yönelik ayrıntılı bulgulara, Fotoğraf 49'a ait dipnotta da yer verilmiştir.

Hırvatistanlı siviller için kullanılan kurban/masum mitine ait bulguları ise şu şekilde özetlemek mümkündür: Bu mit Hırvatistan tarafına yönelik olarak Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinde özellikle manevi acı, göç, mültecilik gibi savaşın getirdiği olumsuz etkiler üzerinden oluşturulmuştur. Bu anlamlandırma, özellikle Cumhuriyet gazetesinin fotoğraflarında vurgulanmaktadır. Bu konudaki örnek çözümleme Cumhuriyet'e ait Fotoğraf 50'de yer almakta, diğer gazetelerin kullanımlarını içeren örnekler ise yine bu fotoğrafa ait dipnotta belirtilmektedir.

Sırbistan ve Hırvatistan'ın anlamlandırılmasında etkin olan kurban/masum miti ile Bosna ve Kosova açısından geçerli olan kurban/masum miti arasında bazı farklılıklar

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

dikkat çekmektedir. Özellikle Bosna ve Kosovalı sivillerin fotoğrafları dolayımıyla inşa edilen kurban/masum miti; şiddet gören, öldürülen ve yaralanan sivillerin fotoğraflarını da içermektedir. Sırbistanlıların ve Hırvatistanlıların savaşın kurbanı olduklarıyla ilgili anlatıda ise şiddete maruz kalma durumu sadece Hırvatistan ve Slovenya savaşlarının ilk dönemlerindeki fotoğraflarda yer almaktadır. Bu kullanımlar, Bosna ve Kosova savaşlarında kesintiye uğramıştır. Bunun yanı sıra özellikle Sırbistanlılar için geçerli olan kurban/masum mitinin katil/suçlu mitiyle bir karşıtlık ilişkisi içinde bulunmadığı da görülmektedir. Bu fotoğrafların ne yan anlam kuruluşunda ne de mitsel anlatılarında Slovenyalı ve Hırvatistanlıları şiddetin tek sorumlusu olarak gösteren ve katil olarak konumlandıran bir anlatı yapısı bulunmaktadır. Bu fotoğraflarda daha çok taraflararası çatışma, ölüm, yaralanma gibi durumları doğallaştıran ve bu bölümde militarizm başlığı altında değerlendirilen, çatışma miti ön plana çıkmaktadır. Bundan dolayı Cumhuriyet gazetesi de dahil olmak üzere tüm gazetelerde yayınlanan fotoğraflarda savaşların taraflarına yönelik olarak inşa edilen ve kurban/masum ve katil/suçlu mitleriyle oluşturulan karşıtlık ilişkisinin bir tarafında Bosna ve Kosova diğer tarafındaysa Sırbistan bulunmaktadır.

Son olarak savaşın taraflarına ait olan bir diğer bulguya değinmek yerinde olacaktır. Cumhuriyet ve Hürriyet gazetesinde yer alan kullanımlar dışında araştırma kapsamındaki tüm gazetelerde Sırbistanlıların Yugoslavya savaşları süresince uğradığı şiddet ve savaşların olumsuz koşullarından etkilenmeleri, konuya uzak mesafeden çekilen insansız yerleşim birimlerine ait fotoğraflarla aktarılmıştır. Dolayısıyla Sırbistan tarafının sivilleri bir anlamda yok sayılmıştır. Bu fotoğraflar, NATO müdahalelerinin gerçekleştiği tarihlere ve Hırvatistan saldırılarının gerçekleştiği dönemlere aittir. Bu durumla ilişkili olarak Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 24-27, Sabah gazetesi için Fotoğraf 42, Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 59 Türkiye gazetesi için Fotoğraf 74 ve Zaman gazetesi için Fotoğraf 91 örnek olarak verilebilir. Bu kullanıma militarizm başlığı altında da değinilmektedir.

Milliyetçilik: Gazetelerde yer alan milliyetçilikle ilgili anlam kuruluşları ve mitler, birbirinden farklı olan milliyetçiliklerin iyi-kötü ya da olumlu-olumsuz olarak konumlandırılmasına dayanmaktadır. Bunun yanı sıra gazetelerde yer alan milliyetçilikle ilgili anlam kuruluşları ve mitler, militarizmle ve toplumsal cinsiyetle ilişkili olan anlam kuruluşlarıyla da eklemlenmiş durumdadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Gazetelerde milliyetçilikle ilgili olarak olumlu-olumsuz milliyetçilikler, vatanseverlik, kahramanlık ve anti-milliyetçilik mitleri yer almaktadır. Çalışmanın bulguları anti-milliyetçilik dışındaki mitlerin Hürriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinde yer aldığı yönündedir. Anti-milliyetçilik miti ise sadece Cumhuriyet gazetesinde istisnai olarak kullanılmış ve milliyetçiliğe karşıt bir anlatı oluşturmuştur. Bunun yanı sıra Cumhuriyet gazetesinde milliyetçilikle ilgili diğer mit anlatılarına rastlanmaması da çalışmanın önemli bulgularından biri olarak görülmektedir. Bu açıdan gazetenin Yugoslavya savaşlarının sunumunda milliyetçilikle ilgili anlatılara başvurmadığı söylenebilmektedir.

Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinde kötü ve olumsuz milliyetçilik olarak anlamlandırılan milliyetçilik, Sırp milliyetçiliği olmuştur. Dolayısıyla bu gazetelerde Sırp milliyetçiliğine karşı olarak, Sırp anti-milliyetçiliği miti kurulmuştur. Bu gazetelerde yer alan fotoğraflarda Sırp milliyetçiliğinin savaşların nedeni olduğu; aşırı milliyetçi Sırp gruplarının sivil Bosnalılara, Kosovalılara saldırdıkları ve onları haksız olarak öldürdükleri anlamı vurgulanmaktadır. Bosna ve Kosova savaşlarında Hürriyet, Sabah ve Türkiye tarafından Sırbistan için kullanılan Hitler, 2. Dünya Savaşı, Yahudi soykırımı benzetmeleri de dönemin Nazi milliyetçiliğiyle Sırp milliyetçiliğini eşitlemekte ve fotoğraflardaki Sırp anti-milliyetçiliği mitinin vurgulanmasını beraberinde getirmektedir. Söz konusu gazetelerde yer alan Sırp anti-milliyetçiliği mitine ait örnekler şunlardır: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 17-22, Sabah gazetesi için Fotoğraf 33, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 70.

Hürriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinde Boşnak, Arnavut ve Türk milliyetçilikleri anlamsal olarak olumlu ve iyi milliyetçilikler olarak kurulmuştur. Fotoğraflarda çoğunlukla militarist anlatılarla birlikle işleyen; askerlere ve savaş teknolojilerine ait fotoğraflar yoluyla kurulan vatanseverlik ve kahramanlık mitleri, sadece bu milliyetçilikler söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan Boşnak, Arnavut ve Türk milliyetçiliklerine yönelik bulguları yorumlamak gerekli görülmektedir.

Hürriyet, Türkiye, Sabah ve Zaman gazetelerinde yayınlanan, Bosna devlet başkanı Aliyev'in fotoğraflarında, Bosna ordusundaki kadın ve erkek askerlerin yer aldığı fotoğraflarda Boşnak milliyetçiliği, kahramanlık ve vatanseverlik mitleriyle eklemlenmekte; böylece bu milliyetçilik olumlanmaktadır. Hatta Türkiye gazetesinde

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Boşnak milliyetçiliğinin olumlanması, Boşnakların vatanseverliği ve kahramanlığına yönelik mitlerle birlikte, çocukların yer aldığı fotoğraflarda dahi ortaya çıkabilmektedir. Buna örnek olarak çalışmada yer alan Fotoğraf 65'in çözümlemesi verilebilir. Belirtmek gerekir ki çalışmada yer alan diğer gazetelerde çocukların milliyetçilik ve militarizmle bağlantılı olarak vatansever askerler olarak sunulduğu bu fotoğrafa benzer bir kullanım bulunmamaktadır. Diğer taraftan Kosova Savaşı sırasında yayınlanan özellikle Kosovalı kadın askerlerin fotoğraflarında da milliyetçilik egemendir. Özellikle kadın askerler üzerinden olumlanan Boşnak ve Arnavut milliyetçilikleri ve kahramanlık, vatanseverlik mitleri militarizmin yanı sıra toplumsal cinsiyet ilişkileriyle de eklemlenmektedir. Sabah ve Hürriyet gazeteleri tarafından gerçekleştirilen bu kullanım, militarizm ve toplumsal cinsiyet başlıkları altında daha ayrıntılı olarak yorumlanmaktadır.

Hürriyet, Türkiye, Sabah ve Zaman gazetelerinde onaylanan Boşnak ve Arnavut milliyetçilikleri, Boşnakların ve Arnavutların her şeye rağmen -tek başına bırakılmalarına, NATO ve BM kuruluşlarının yardımcı olmamasına, tüm dünyanın olaylara seyirci kalmasına rağmen- vatanlarını nasıl korumaya çalıştıkları ve savaşta gösterdikleri cesaret ve kahramanlık anlatılarıyla ayrıntılı olarak sunulmaktadır. Bu anlatılara örnek olabilecek fotoğraf çözümlemeleri şunlardır: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 20, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 65-68, Zaman gazetesi için Fotoğraf 86. Bu konuda Sabah gazetesine ait çözümlenmesi yapılan bir örnek çalışmada yer almamakla beraber, gazeteye ait diğer gazetelerle örtüşen anlatıma ait bulgular Fotoğraf 20'ye ait dipnotta yer almaktadır.

Hürriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinde Boşnak ve Arnavut milliyetçiliklerinin yanı sıra Türk milliyetçiliğine ait anlatılar da ön plana çıkmaktadır. Söz konusu gazetelerde Türk milliyetçiliği Bosna ordusuna Türkiye'den katılan askerlerin/mücahitlerin yer aldığı fotoğraflar üzerinden ve Sırbistan'a yönelik NATO müdahalelerine katılan Türkiye ordusu ve savaş teknolojisi fotoğrafları üzerinden olumlanmaktadır.

Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinde Türk milliyetçiliği miti, Bosna ordusuna Türkiye'den katılan askerlerin ya da gazetelerin yaptığı tanımlamayla mücahitlerin yer aldığı fotoğraflar üzerinden inşa edilmiştir. Bu fotoğraflarda Bosna için en ön sırada kahramanca vuruşan Türk mücahitler anlatısı Müslümanlık için savaş anlatısını da içermektedir. Bu durumda olumlanan Türk milliyetçiliği, militarizmle olduğu kadar

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

dinle ilişkili mitlerle de eklemlenmektedir. Bu kullanıma yönelik olarak Türkiye ve Sabah gazetesine ait çözümlenmesi yapılan bir örnek çalışmada yer almamaktadır. Ancak Zaman gazetesine ait olan Fotoğraf 83'de ve bu fotoğrafa yönelik dipnotta üç gazete için de geçerli olan bulgulara yer verilmiştir.

Hürriyet ve Sabah gazetelerinde olumlanan Türk milliyetçiliği, Sırbistan'a yönelik NATO müdahalelerine katılan Türk askerleri ve Türkiye ordusuna ait savaş teknolojilerine ait fotoğraflara eşlik etmektedir. Bu fotoğraflarda Türkiye ve Türkiye'ye ait savaş teknolojileri, kahramanlık, askeri güç ve askeri başarı gibi militarizmle ilişkili olan mitlerle de birlikte kullanılmaktadır. Çalışmada çözümlemesi yer alan bu fotoğraflardan örnekler vermek mümkündür: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 30-31, Sabah gazetesi için Fotoğraf 48.

Araştırmanın nitel bulguları açısından Cumhuriyet gazetesinin milliyetçilikle ilgili anlatısı, dikkat çekmektedir. Çalışma kapsamında bulunan diğer gazetelerin tersine anti milliyetçilik, Cumhuriyet gazetesinde milliyetçiliğe karşıt bir mit anlatısı olarak kurulmuştur. Gazetede bu mit, Yugoslavya savaşlarının başladığı 1991-1992 yılları arasında ve özellikle Slovenya ve Hırvatistan savaşlarına ait fotoğraflarda istisnai olarak kullanılmıştır. Gazete bu fotoğraflar yoluyla savaşlar dönemindeki milliyetçilik olgusunu, Yugoslavya'yı bölen ve bu alamda da federe devlet yapısının yıkımına yol açan savaşların bir nedeni olarak anlamlandırmış; bu bağlamda da milliyetçiliği olumsuzlamıştır. Bu anlamda Cumhuriyet'in olumsuzladığı milliyetçilik, bir olgu olarak milliyetçiliktir. Bu milliyetçilik, fotoğrafların yayın tarihi açısından hem Slovenya ve Hırvatistan'a hem de Sırbistan'a ait milliyetçi eylemleri hedef almaktadır. Gazeteye ait çalışmanın nitel çözümlemelerinde yer alan Fotoğraf 55, bu anlatının örneğini oluşturmaktadır.

Militarizm: Çalışma kapsamındaki gazetelerin nitel bulguları, Yugoslavya savaşlarının militarizmle ilişkili olan mit ve anlam yapılarıyla sunulduğunu göstermektedir. Gazetelerde militarizmle ilişkili mitler şunlardır: Barış için savaş, askeri güç ve başarı, haklı ve haksız saldırı, meşru müdafaa, çatışma ve savaş karşıtlığı.

Çalışma kapsamındaki gazetelerin nitel bulgularına göre barış için savaş, askeri güç ve başarı, haklı saldırı mitleri özellikle Sırbistan'a yönelik NATO müdahaleleri döneminde kullanılmaktadır. Bu mitlere Sırbistan'a yönelik Hırvatistan ve Bosna saldırılarında da rastlanmıştır. Bunun yanı sıra Bosna'nın saldırılarında yer alan haklı

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

saldırı miti, genel olarak meşru müdafaa mitiyle birlikte kullanılmıştır. Diğer taraftan haksız saldırı miti, sadece Sırbistan'ın askeri saldırıları için gündeme gelmektedir. Çalışmanın nitel bulguları çatışma mitinin Sırbistan, Slovenya ve Hırvatistan'ın maruz kaldığı saldırıları anlamlandıran bir mit olduğunu göstermektedir. Son olarak savaş karşıtlığı miti, militarizme karşıt bir anlatı olarak sadece Sabah gazetesinde istisnai olarak kullanılmıştır.

Çalışma kapsamındaki tüm gazetelerde barışın ancak savaşarak ve güçlü bir askeri müdahaleyle getirilebileceği yönelik anlam yapıları 1995 ve 1999'da Sırbistan'a karşı gerçekleştirilen NATO müdahalelerine ait fotoğraflarda ön plana çıkmaktadır. Bu müdahaleler, Bosna ve Kosova savaşlarının sonunda gerçekleştirilmiştir. Bu fotoğraflarda NATO'ya ait savaş teknolojileri, NATO askerleri ve NATO saldırılarının Sırbistan coğrafyasındaki etkileri görülmektedir. Gazeteler, bu fotoğraflarda NATO müdahalelerini haklı saldırı, askeri güç ve başarı, barış için savaş mitleriyle sunmuşlardır. Haklı saldırı, askeri güç ve başarı, barış için savaş mitleri çalışma kapsamındaki tüm gazetelerde yaygın olarak NATO müdahalelerini anlamlandırmak için kullanılmıştır. Bu kullanıma örnek olabilecek fotoğrafların anlam yapıları değerlendirildiğinde şöyle bir sonuç çıkmaktadır: NATO'nun savaşlar sırasında gerçekleştirdiği her türlü saldırı, bölgeye barış getirmek için yapılan saldırılardır. Gazetelerde bu saldırıların haklılığı, fotoğrafların haber başlıkları ve foto altı yazılarıyla oluşturulan, belirli neden-sonuç ilişkilerine dayandırılmaktadır.

Gazetelerde NATO'nun müdahaleleri, uluslararası yasaları çiğneyerek sivilleri öldüren Sırbistan'ı durdurmak için gerçekleştirilen eylemler olarak sunulmaktadır. Bundan dolayı bu saldırılar haklıdır. Bunun yanı sıra gazetelerin haber başlıkları ve foto altı yazılarında bu haklı saldırıların barış için yapıldığı vurgulanmaktadır. NATO'nun haklı saldırısı miti ve mitle ilişkili anlamlandırmalar açısından diğer bir bulguya değinmek de yerinde olacaktır. Sırbistan'ın Bosna ve Kosova'da gerçekleştirdiği şiddet olaylarından haklılığını alan bu anlatılar, aynı zamanda da Sırbistan'a yönelik oluşturulan haksız saldırı anlatısını da dolaylı olarak içermektedir. Özetlemek gerekirse NATO saldırıları meşruluğunu, Sırbistan'ın meşru olmayan eylemlerinden almaktadır. Bu mit ve ona eşlik eden anlatıya ilişkin çalışmada çözümlemesi yapılan fotoğraflardan örnekler vermek mümkündür: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 28; Sabah gazetesi için

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Fotoğraf 38-44, Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 63-64, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 74-76-78-80; Zaman gazetesi için Fotoğraf 91-92-93-94-96.

NATO saldırılarının haklı saldırı olarak anlamlandırılması, haber başlıkları ve foto altı yazılarında, bu saldırılarda hiçbir şekilde Sırbistanlı sivillerin zarar görmediğinin vurgulanmasıyla da mümkün olabilmiştir. Bu konuda örneğin Hürriyet gazetesine ait Fotoğraf 24, okuyuculara nokta vuruşu yapan ve sadece askeri olarak gerekli görülen Sırp merkezlerini bombalayan NATO'ya ait savaş teknolojilerinden bahsetmektedir. Savaşın tarafları başlığında da değinildiği gibi Sırbistan'a karşı gerçekleştirilen müdahaleleri, militarizmle ilişkili olan bir haklı saldırı mitiyle çerçeveleyen fotoğraflarda insan öğesi bulunmamaktadır. Özellikle NATO ve Hırvatistan saldırılarına ilişkin fotoğraflarda, sivil Sırbistanlıların uğradığı şiddet gösterilmemiş; saldırıların sonuçları konuya uzak mesafeden çekilen insansız yerleşim birimlerine ait görüntülerle aktarılmıştır. Çalışma kapsamındaki gazetelerde Sırbistan'a karşı gerçekleştirilen saldırılarda sivillerin öldüğü ya da yaralandığını gösteren fotoğraflar yayınlanmamıştır. Bu durumun hem saldırıları haklı gösterme hem de varolan şiddeti meşrulaştırma işlevi gördüğü söylenebilir. Söz konusu fotoğraflara ilişkin çalışmada çözümlemesi yapılan örnekler, savaşın tarafları başlığı altında belirtilmiştir.

Tüm gazetelerde yer alan NATO'nun haklı saldırısı mitine, NATO'nun askeri başarısı ve gücü mitleri de eşlik etmektedir. Dolayısıyla haklı saldırı miti için verilen örnekler, askeri güç ve başarı mitlerini de içermektedir. NATO'nun askeri başarısı ve askeri gücü mitleri, NATO müdahalelerinin başarısının ve askeri gücünün yüceltildiği, söz konusu kuruluşa ait savaş teknolojilerinin ayrıntılı olarak ve okuyucuda heyecan yaratacak şekilde aktarıldığı fotoğraflarda ortaya çıkmaktadır. Gece çekimleri, farklı çekim açıları gibi teknik özelliklerin ve ateşli silahların ortaya çıkardığı ışıltılı patlamaların estetik nitelikleri artırmak için kullanıldığı bu fotoğraflar, çalışma kapsamındaki tüm gazetelerde yayınlanmıştır. Askeri güç ve başarı mitleri açısından, çalışmada çözümlemesi bulunan şu örnekler verilebilir: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 24-29-32; Sabah gazetesi için Fotoğraf 45-47; Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 62-63-64; Zaman gazetesi için Fotoğraf 95.

Gazeteler NATO müdahalelerinin gerçekleştirilmesinde özellikle ABD'nin rolünü vurgulamışlar ve ABD'nin NATO birlikleri içindeki savaş teknolojilerinin tanıtımını

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yapmışlardır. Bu açıdan ABD'nin savaş teknolojilerinin tanıtımı da NATO'nun askeri gücü ve başarısı mitleriyle ilişkilidir. Çalışmada bu konuya ait örnekler şunlardır: Hürriyet gazetesi Fotoğraf 28, Sabah gazetesi Fotoğraf 38-44-47, Cumhuriyet gazetesi Fotoğraf 59- -61-62-63, Türkiye gazetesi Fotoğraf 76-80, Zaman gazetesi Fotoğraf 94-95-96. Bunun yanı sıra NATO birlikleri içinde yer alan Türk ordusu ve Türkiye'ye ait savaş teknolojileri için de askeri güç ve başarı miti söz konusu olmuştur. Ancak bu mitler Türk milliyetçiliyle eklemlenerek kurulmuştur. Bu mitlere ait örnekler milliyetçilik başlığı altında detaylı olarak verilmiştir.

Çalışmanın nitel bulgularına göre haklı saldırı ve askeri güç mitleri, Hırvatistan'ın Sırbistan'a karşı gerçekleştirdiği saldırılara ait fotoğraflarda istisnai olarak yer almaktadır. Çalışmada Hırvat saldırılarının bu şekilde anlamlandırılmasına ilişkin örnek Sabah gazetesine ait Fotoğraf 42'de yer almaktadır. Bunun yanı sıra askeri güç ve başarı açısından istisna niteliği taşıyan diğer bir bulgu, Slovenya için söz konusudur. Slovenya'nın askeri başarısı Cumhuriyet gazetesine ait Fotoğraf 51'de yer almaktadır. Gazetelerin nitel bulgularındaki bir diğer istisnai kullanım da Sırbistan'ın askeri başarısı ve gücü mitine ilişkindir. Bu kullanıma yönelik örnekler Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 60'ın ve Türkiye gazetesi için de Fotoğraf 79'un çözümlemelerinde görülebilmektedir. Tüm bu istisnai kullanımlar için ve tüm gazeteler açısından geçerli olan bir durum söz konusudur. Hırvatistan, Slovenya ve Sırbistan açısından kullanılan bu mitlerin yer aldığı fotoğrafların tümü Hırvatistan ve Slovenya savaşlarına aittir. Gazeteler, Bosna ve Kosova savaşlarında bu mitlere ve mitlerle ilgili anlatılara başvurmamışlardır. Diğer taraftan militarizmle ilgili olarak Hırvatistan, Slovenya ve Sırbistan için daha çok çatışma mitinin kullanıldığını söylemek daha doğru olacaktır.

Çatışma miti, gazetelerde özellikle Slovenya ve Hırvatistan savaşına ait fotoğraflarda yer almaktadır. Bu mit savaşlarda tarafların doğal olarak birbirlerine karşılıklı olarak ateş ettikleri ve birbirlerinin bölgelerini bombaladıkları anlamını içermektedir. Mit, savaşın doğal olarak taraflararası çatışma, ölüm ve kayıplara neden olacağı yönünde oluşturulan ve haklılık-haksızlık karşıtlığı içermeyen bir anlamlandırmaya sahiptir. Bu mit ve mitle ilişkili anlamlandırmalar gazetelerde özellikle Slovenya ve Hırvatistan savaşlarının ilk dönemlerinde Slovenyalı, Hırvatistanlı ve Sırbistanlı askerlerin karşılıklı şiddetini ve söz konusu bölgelerin karşılıklı olarak tahrip edilmesini gösteren fotoğraflarda görülmektedir. Bunun yanı sıra Cumhuriyet

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

gazetesinde yayınlanan Sırbistan'a yönelik NATO müdahalelerine ait fotoğraflarda da bu bulguya rastlanmıştır. Bu konuya ilişkin olarak çalışmada çözümlemesi yapılan fotoğraflardan örnekler vermek mümkündür: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 27, Sabah gazetesi için Fotoğraf 43, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 72, Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 49-55-57-60. Bu anlamlandırmaya yönelik diğer bulgular, Zaman gazetesinin de örneklerini kapsayacak şekilde, Fotoğraf 43'un çözümlemesindeki dipnotta yer almaktadır.

Çalışma kapsamındaki tüm gazeteler, Bosna ordusunun saldırılarına ilişkin olarak haklı saldırı ve meşru müdafaa mitlerini kullanmışlardır. İki mit de fotoğraflarda birlikte kullanılmıştır. Bunun nedeni gazetelerin haklı saldırının nedeni olarak, savunma yani meşru müdafaa durumunu göstermeleridir. Tüm gazetelerde kullanılan bu miti ve mitin dayandığı neden-sonuç ilişkisini şu şekilde açıklamak mümkündür: Bosna, Sırbistan'ın sivillere yönelik haksız saldırıları ve şiddet eylemleri karşısında kendisini savunmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla Bosna'nın saldırıları meşrudur. Bu konuda çalışmada çözümlemeleri yer alan fotoğraflardan örnekler vermek mümkündür: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 20, Sabah gazetesi için Fotoğraf 35, Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 61, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 65 ve Zaman gazetesi için Fotoğraf 83.

Çalışma kapsamındaki tüm gazetelerde Sırbistan'ın özellikle Bosna ve Kosova'ya saldırıları ve yürüttüğü savaşlar haksız saldırı mitiyle anlamlandırılmıştır. Sırbistan saldırılarının ve bu saldırıların sonuçlarının yer aldığı fotoğraflarda, özellikle sivillerin savaşın olumsuz etkilerine ve şiddete maruz kalmaları üzerinden haksız saldırı miti inşa edilmiştir. Bu konuda çalışmada çözümlemeleri yer alan fotoğraflardan örnekler vermek mümkündür: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 19-26, Sabah gazetesi için Fotoğraf 39-40, Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 52, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 67-71-75 ve Zaman gazetesi için Fotoğraf 88-89-90.

Çalışmanın nitel bulguları, Sabah gazetesinde savaş karşıtlığı mitinin, militarizme karşıt bir anlatı olarak inşa edildiğini göstermektedir. Bu mit ve mitle ilişkili anlamlandırma diğer gazetelerde yer almamış, Sabah gazetesinde de istisnai olarak kullanılmıştır. Bu fotoğraflarda savaşın genel olarak anlamsız olduğu, ölümden başka bir şey getirmediği ve savaşın kazananının olmadığı anlamı inşa edilmiştir. Sabah gazetesi savaş karşıtlığı mitini özellikle ölen erkeklerin ardından mezarlıklarda yas tutan

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

acılı kadın ve çocuk fotoğrafları üzerinden kurmuştur. Çalışmada çözümlemesi bulunan Sabah gazetesine ait Fotoğraf 34, bu kullanıma örnek oluşturmaktadır.

Son olarak militarizmle ilgili mit ve anlatılar hakkında genel bir değerlendirme yapmak mümkündür: Çalışma kapsamındaki gazeteler saldırıları haklı ve haksız olarak ikiye ayırmıştır. Tüm gazeteler haklı-haksız saldırı mitleri açısından bir tarafa özellikle NATO'yu ve Bosna'yı diğer tarafa ise Sırbistan'ı koymuşlardır. Tüm gazetelerde askeri güç ve başarı açısından özellikle NATO ön plana çıkarılmıştır. Savaşlarda doğal olarak çatışma, ölüm, yaralanma ve tahribat olacağı anlamını içeren çatışma miti ise sadece Hırvatistan, Slovenya ve Sırbistan'ın savaştan gördüğü zararları anlamlandırmak amacıyla kullanılmıştır. Böylelikle bu zararlar da savaşın doğal sonuçları olarak sunulmaktadır. Son olarak sadece Sabah gazetesinde yer alan savaş karşıtlığı mitinin, gazetelerin militarizmle ilgili başat anlamlandırmaları karşısında, bir istisna olarak yer aldığı söylenebilmektedir.

Din: Gazetelerin yayınlamış olduğu fotoğraflarda dinsel mitler ve anlamlandırmalar özellikle Müslümanlık ve Hıristiyanlık dinleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda Müslümanlık ve Hıristiyanlık dinleri, savaşları ve savaşların nedenlerini anlamlandırmada gazetelerin başvurduğu mit anlatılarıdır. Dinsel mitleri ve anlamlandırmaları içeren fotoğraflarda Müslümanlık onaylanmış, Hıristiyanlığa yönelik olaraksa karşıt bir anlatı geliştirilmiştir. Dolayısıyla söz konusu mitleri Müslümanlık ve Hıristiyanlık karşıtlığı olarak adlandırmak mümkündür. Cumhuriyet, Hürriyet ve Sabah gazetelerinde bu mitler ve mitlerle ilgili anlamlandırmalara rastlanmamıştır. Dolayısıyla gazetelerin Yugoslavya savaşlarının fotoğraflarla anlamlandırılmasında dinsel anlatılara başvurmadığı söylenebilir. Zaman ve Türkiye gazetelerinde ise dinsel anlatılar yer almıştır. Bu açıdan ilk olarak Müslümanlık miti üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Çalışma kapsamındaki tüm gazeteler, Bosna ve Kosova savaşlarında kurdukları anlamlandırmalarda, Bosnalı ve Kosovalı Müslümanların Sırplar tarafından saldırıya uğradığı üzerinde durmaktadırlar. Bu anlamda haber başlıkları ve foto altı yazılarla Bosnalı ve Kosovalıların Müslüman olduğu vurgulanmaktadır. Ancak bu vurgulamaları, söz konusu tarafların sadece Müslüman oldukları için şiddete maruz kaldıkları anlamında yorumlamak mümkün görünmemektedir. Müslümanlık miti, bu kullanımlardan farklı bir niteliğe sahiptir. Müslümanlık miti, Bosna ve Kosova

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

savaşlarının bir din savaşı şeklinde anlamlandırılmasına yöneliktir. Bu anlamlandırmada Sırbistan saldırılarının nedeni, Bosna ve Kosovalıların Müslümanlığına dayandırılmaktadır. Dolayısıyla saldırılar, Müslümanlığa karşı gerçekleştirilen saldırılar olarak genellenmektedir. Bu anlamda Müslümanlık, dünya üzerindeki Müslümanlar topluluğunu, Müslümanlığa yönelik dinsel, tarihsel anlatıları ve Müslümanlığa özgü kültürel yapıları içermektedir. Bosna ve Kosova da bu topluluğun bir parçası olarak görülmektedir.

Hıristiyanlık karşıtlığı miti, Müslümanlığa yönelik saldırıların Hıristiyan dünyası tarafından gerçekleştirildiği anlamlandırmasını taşımaktadır. Dolayısıyla bu anlatıda Müslümanlığa karşı saldırının failli Hıristiyan dünyasının parçası olarak görülen Sırbistan'dır. Bu alamda özellikle Zaman ve Türkiye gazetelerinde Hıristiyanlık, Müslümanlığın karşıtı olarak konumlandırılmakta ve Batı uygarlığı ile de ilişkilendirilmektedir. Bundan dolayı Hıristiyanlık karşıtlığı mitinin Batı karşıtlığı mitiyle de eklemlenmiş bir biçimde fotoğraflarda yer aldığı söylenebilmektedir.

Müslümanlık miti ve ilişkili olduğu anlamlandırmalar, çalışma kapsamındaki Türkiye ve Zaman gazetelerinde görülebilmektedir. Türkiye ve Zaman gazetelerinin fotoğraflarında Müslümanlık miti, Hıristiyanlık karşıtlığı mitiyle birlikte yer almaktadır.

Müslümanlık miti ve ilişkili olduğu anlamlandırmalar, fotoğraflarda yer alan göstergeler ve fotoğraflara eşlik eden haber başlıkları ve foto altı yazıları aracılığıyla oluşturulmaktadır. Bunun yanı sıra Müslümanlık mitinin söz konusu olduğu fotoğraflar, özellikle Bosna'nın tarihine ilişkin olarak yapılan Osmanlı'ya ait göndermelerle birlikte sunulmaktadır. Bu tarihsel gönderme, Bosna'nın Müslüman olduğu döneme yönelik bir vurgu taşımaktadır: Bosna, Osmanlı'nın bir parçası olduğu dönemde Müslümanlığı kabul etmiştir. Gönderme, aynı zamanda tarihsel olarak Bosna'nın Müslüman Osmanlı'nın bir parçası olduğu anlamına vurgu yapmakta; bu bağlamda bir açıdan da Türkiye tarihiyle Bosna tarihini Osmanlı üzerinden birleştirmektedir. Çalışma kapsamındaki gazetelerde Osmanlı'ya yönelik tarihsel göndermelerin Müslümanlığı vurgulayacak şekilde kullanımına ait örnekler şunlardır: Türkiye gazetesi Fotoğraf 73, Zaman gazetesi Fotoğraf 88.

Türkiye ve Zaman gazetelerinde Müslümanlık miti, Sırbistan tarafından Müslüman Bosnalı ve Kosovalılara karşı gerçekleştirilen şiddet eylemlerinin yer aldığı fotoğraflarda ve söz konusu bölgelerde bulunan Müslümanlığa özgü camilerin

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

tahribatını gösteren fotoğraflarda yer almaktadır. Örneğin Türkiye gazetesinde yer alan ve Sırbistan'ın Bosnalılara saldırısını gösteren Fotoğraf 71'de bu durum "Müslüman oldukları için öldürülüyorlar" şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye gazetesine ait Fotoğraf 73'de ise bir caminin tahrip edilmesi "İslama ve Osmanlı'ya karşı saldırı için ilk camileri seçiyorlar" şeklinde sunulmaktadır. Çalışma kapsamında çözümlemesi yapılan ve Zaman gazetesinde yer alan Fotoğraf 87 ve 88 de bu kullanıma örnek oluşturmaktadır. Bu konuda çalışmada çözümlemesi yer almayan bulgular, Fotoğraf 71 ve Fotoğraf 73'deki dipnotlarda verilmiştir.

Zaman ve Türkiye gazetelerinde savaşların ve Sırbistan saldırılarının Müslümanlığa karşı saldırılar olarak anlamlandırılması, Müslümanlık için bir karşı saldırı anlatısını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla gazeteler tarafından Bosna ve Kosova'nın verdiği savaş da Müslümanlık için savaş olarak anlamlandırılmıştır. Bu anlamlandırmayla ilişkili olarak Müslümanlık miti, gazetelerde özellikle Sırbistan'a karşı savaşan mücahitlerin fotoğraflarında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmada çözümlemesi bulunan fotoğraflar Türkiye gazetesi için Fotoğraf 68, Zaman gazetesi için de Fotoğraf 83'tür. Bu iki gazeteye ilişkin çalışmada çözümlemesi yer almayan örnekler Fotoğraf 68'e ait dipnotta yer almaktadır. Bunun yanı sıra çalışmada yer alan Zaman gazetesine ait olan Fotoğraf 82 ve Fotoğraf 85 de Müslümanlık mitine örnek oluşturmaktadır.

Din olgusundan hareketle oluşturulan bir diğer mit olan Hıristiyanlık karşıtlığı miti özellikle Türkiye ve Zaman gazetelerinin fotoğraflarında yer almakta; bu gazeteler tarafından vurgulanmaktadır. Mit, Bosna ve Kosova savaşlarını Hıristiyan dünyasının Müslümanlığa saldırısı olarak anlamlandırmakta; din karşıtlıklarını vurgulanmakta ve Hıristiyanlığın Müslümanlığa düşman olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bu anlamın kurulmasında, gazeteler belirli tarihsel benzetmelerden yola çıkmaktadırlar. Bu konuda gazeteler tarafından kullanılan tarihsel benzetmeler, Haçlı Seferleri, Engizisyon mahkemeleri ve Ortaçağ gibi Hıristiyan Batı uygarlığına ilişkin benzetmelerdir. Bu tarihsel olaylarla kurulan benzetmeler, Hıristiyanlığın katı ve şiddet içeren yönleriyle Sırbistan'ın savaş dönemindeki durumunu eşitlemektedir. Söz konusu göndermeler, tarihsel olarak Hıristiyanların Müslümanlara karşı düzenledikleri sefer ve saldırılara ilişkin olay ve dönemleri vurgulamaları açısından önemli görülmektedir. Bu benzetmeler Zaman ve Türkiye gazetelerinde Hıristiyan karşıtlığı mitiyle ilişkili olarak

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kullanılmışlardır. Çalışmada bu tarihsel benzetmelere ilişkin çözümleme Zaman gazetesine ait Fotoğraf 87'de yer almakta, diğer bulgular da fotoğrafa ait dipnotta yer almaktadır.

Uygarlıklar: Çalışmanın nitel bulguları, gazetelerin Yugoslavya savaşlarının anlamlandırılmasında belirli uygarlık karşıtlıklarından yola çıktıklarını göstermektedir. Bu açıdan seyirci Batı ve Batı karşıtlığı mitleri, uygarlık ayrımlarına dayanan mitleri oluşturmaktadır. İki mit de Doğu ve Batı olarak uygarlıkları ikiye ayırmaktadır. Bu açıdan Doğu, Bosna ve Kosova'yı içermektedir. Bu bölgeler, Avrupa coğrafyasında yer alan Doğulu ülkeleri oluşturmaktadır. Batı ise NATO, BM gibi kuruluşları, ABD'yi ve Avrupa ülkelerini kapsamaktadır.

Gazetelerde seyirci Batı, Batı'nın Bosna ve Kosova'da gerçekleştirilen şiddet eylemlerini engellememesine yönelik olarak oluşturulan eleştirel bir mittir. Bu anlamda Batı, kendi coğrafyasında ortaya çıkan haksız saldırılar konusunda askeri müdahaleye çağrılmaktadır. Seyirci Batı miti bu açıdan militarizmle bağlantılıdır. Batı karşıtlığında ise Sırbistan, Batı'nın bir parçası olarak anlamlandırılmaktadır. Batı; ülkeleri ve BM, NATO gibi kurumlarıyla Sırbistan'ın yanında, onun bir destekçisi olarak yer almaktadır. Bu anlamda da Doğu'nun bir parçası olan Bosna ve Kosova'nın karşısında yer alan bir düşman konumunda bulunmakta ve olumsuzlanmaktadır.

Bulgular, çalışma kapsamındaki tüm gazetelerin seyirci Batı anlatısına Bosna ve Kosova savaşlarında Sırbistan tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemlerinde başvurduklarını göstermektedir. Foto altı yazılarda ve başlıklarda Batı, tüm bu olaylara seyirci kalmakla, olayları görmezden gelmekle ve buna yönelik olarak askeri müdahalede bulunmamakla eleştirilmektedir. Dolayısıyla gazetelerin anlatısı Batı'ya ait olduğu düşünülen uluslararası kuruluşların ve Batılı olarak görülen ülkelerin özellikle Bosna ve Kosova savaşlarındaki tutumlarını hedef almaktadır. Bunun yanı sıra seyirci Batı miti, Bosna ve Kosova savaşları sırasında gerçekleştirilen NATO müdahaleleri dönemlerinde yerini NATO'nun haklı saldırısı mitine bırakmaktadır.

Seyirci Batı mitiyle ilişkili olarak gazeteler, özellikle Bosna ve Kosova savaşlarında taraflararası barış ve uzlaşıyı sağlamakla görevli olan BM'nin yetersizliğini ve pasifliğini vurgulamışlardır. Bu anlamda kuruluş, gazeteler tarafından eleştirilmiş, olaylara seyirci kalmakla suçlanmıştır. Bu bağlamda seyirci Batı miti, gerek BM askerlerinin gerekse BM genel sekreteri Butros Gali'nin fotoğraflarında ve fotoğraflara

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

eşlik eden metinler dolayımıyla kurulmuştur. Bu fotoğraflara ait bulgular; Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 23'ün, Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 63'ün, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 69'un ve Zaman gazetesi için Fotoğraf 84 ve 85'in çözümlemelerinde yer almaktadır. Çalışmada çözümlemesi yapılan ve seyirci Batı mitiyle ilişkili olarak NATO'ya ve Batılı ülkelere ait örnekler ise şunlardır: Sabah gazetesi için Fotoğraf 46, Cumhuriyet gazetesi için Fotoğraf 56-58. Bu konuda diğer gazetelerdeki yer alan benzer bulgular, Fotoğraf 56'nın çözümlemesine ait dipnotta yer almaktadır.

Uygarlıklar üzerinden oluşturulan bir diğer mit, Batı karşıtlığıdır. Mit, çalışma kapsamında sadece Türkiye ve Zaman gazetelerinde yer almıştır. Bu açıdan en vurgulu anlamlandırmaların Zaman gazetesinde yer aldığı söylenebilir. Batı karşıtlığı miti, Bosna ve Kosova savaşlarıyla ilgili olarak, Batı uygarlığına yönelik bir eleştiri değil Batı'ya karşı bir dışlama içermektedir. Bu açıdan Batı karşıtlığı iki gazetede de Hıristiyanlık karşıtlığıyla eklemlenmektedir. Mit ve ilişkili olduğu anlamlandırma Batı tarihine, değerlerine ve kültürüne yönelik de bir düşmanlık anlatısı içermektedir. Gazetelerde yer alan bu anlamlandırmayı şu şekilde özetlemek mümkündür: Hıristiyan Batı ezeli ve ebedi olarak Müslüman Doğu'nun düşmanıdır. Sırbistan da Batı dünyasının bir parçasıdır.

Zaman ve Türkiye gazetelerinde bu şekilde bir dışlama ile yer alan Batı karşıtlığı, Engizisyon mahkemeleri, Haçlı seferleri, Ortaçağ gibi tarihsel benzetmeler yoluyla kurulmuştur. Bu tarihsel benzetmeler, Batı uygarlığının Hıristiyanlıkla ilişkisini kuran benzetmelerdir. Çalışmada yer alan söz konusu benzetmelere ilişkin örneklere din başlığı altında da yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Zaman gazetesinde Batı uygarlığı, Hıristiyanlığa ilişkin benzetmelerin yanı sıra farklı tarihsel benzetmelerle de olumsuzlanmıştır. Örneğin çalışmada çözümlemesi yer alan Fotoğraf 87'de Sırplar tarafından bir caminin tahrip edilmesini gösteren fotoğrafın alt yazısı, Batı'nın Roma İmparatorluğu dönemine ilişkin göndermeler taşımaktadır. Bunun yanı sıra aynı fotoğraf, Batı uygarlığının geçmişten bu güne vahşiliği üzerinde durmakta ve insan hakları, medeniyet gibi olumlu özellikler üzerinden tanımlanamayacağı anlamını içermektedir.

Türkiye ve Zaman gazetelerinde bu inşaya ilişkin sadece tarihsel benzetmeler kullanılmamış, Batı karşıtlığı Batı uygarlığına atfedilen Anneler günü, Kadınlar günü ve Yılbaşı gibi yayın süreci açısından gündemde olan olaylara yapılan göndermeler

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

yoluyla da vurgulanmıştır. Yine ağırlıklı olarak Zaman gazetesinde vurgulanan anlamlandırmalarda, söz konusu gün ve kutlamalar, olumsuzlanması gereken Batı icadı değerler ve kutlamalar olarak sunulmaktadır. Gazetelerde bu kutlamalara yapılan göndermeler, özellikle savaşın olumsuz koşullarına maruz kalan ya da şiddete uğramış olan Bosnalı ve Kosovalıların fotoğraflarıyla birlikte kullanılmıştır. Örneğin Zaman gazetesinde Anneler Günü göndermesi Bosnalı bir annenin acısını gösteren bir fotoğrafla yayınlanmıştır. Böylece bu fotoğraflar aracılığıyla Batı ve Doğu uygarlıkları arasındaki karşıtlık ilişkisi de şu şekilde güçlendirilmektedir: Batı'nın bir parçası olarak görülen Sırbistan'ın neden olduğu olumsuzluklar karşısında Batı eğlenmekte, kutlamalar gerçekleştirmekte ve söz konusu durumu umursamamaktadır. Batı'nın değerleri ve savunduğu haklar sadece Batı dünyası söz konusu olduğunda geçerli olmakta; Müslüman Doğu'yu dışlamaktadır. Bu anlamlandırmaya ilişkin olarak çalışmada çözümlemesi yer alan Zaman gazetesine ait Fotoğraf 82, örnek olarak verilebilmektedir. Çalışmada çözümlemesi bulunmayan benzer bulgular da bu fotoğrafa ait dipnotta verilmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada çözümlemesi bulunan Zaman gazetesine ait Fotoğraf 85, BM'nin Sırpların tarafında olduğu ve onları desteklediği anlamlandırmasını taşımaktadır. Bundan dolayı bu fotoğraf da çalışmada Batı karşıtlığına ilişkin örneklerden biri olarak değerlendirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet: Çalışma kapsamındaki gazetelerde toplumsal cinsiyetle bağlantılı olan mitler, kadın savaşçı ve kadın namusu olarak belirlenmiştir. Kadın savaşçı miti, Hürriyet ve Sabah gazetelerinin fotoğraflarında yer almaktadır. Kadın namusu miti ise Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinin fotoğraflarında bulunmaktadır. Diğer gazetelerde bu mit ve anlamlandırmalara yönelik bulgulara rastlanmamıştır.

Gazetelerde kadın savaşçı miti Bosnalı ve Kosovalı kadın askerlerin yer aldığı fotoğraflar üzerinden inşa edilmiştir. Bu fotoğraflarda toplumsal cinsiyet açısından kadın olma durumu ön plana çıkarılmıştır. Mit anlatısı, geleneksel kadınlık rollerinden farklı olarak kadınların savaşçılığını vurgulamaktadır. Mit, kadınların da savaşçı olabileceği ve gerektiği zaman vatanlarını koruyabilecekleri anlatısına dayanmaktadır. Bu açıdan da militarizmle ve milliyetçilikle ilişkilidir. Kadın namusu miti ise kadın asker fotoğraflarının yanı sıra Sırbistan tarafından sistematik olarak gerçekleştirilen tecavüz olaylarına ait fotoğraflarda ön plana çıkmaktadır. Kadın namusu miti,

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

kadınların cinselliğine yönelik olarak oluşturulmuştur. Bu anlatı, kadın bedeninin cinsel anlamda korunması gerektiğini vurgulamaktadır. Mit, bedenin korunmadığı ya da korunamadığı durumlarda kirleneceği, kadınların namusunu ve onurunu kaybedecekleri anlamlandırmasını içermektedir. Bu bağlamda da kadınlara yönelik geleneksel bakış açısını yansıtır niteliktedir.

Hürriyet ve Sabah gazetelerinde yayınlanan kadın asker fotoğrafları, kadınların savaşçılığı ve vatan savunmasına katılmalarını içermesi açısından önemlidir. Genel olarak çalışma kapsamındaki gazetelerde yer alan fotoğraflarda acı, yas ve savaşın olumsuz koşulları özellikle ağlayan kadın ve çocuk fotoğrafları üzerinden dramatik hale getirilmiştir. Kadın askerlere ilişkin fotoğraflar, bu bağlamda diğer kadın fotoğraflarından farklılık göstermektedir. Kadınların savaşçılığı, geleneksel olarak kabul gören kadınlık rollerinden farklıdır. Diğer taraftan bu fotoğraflar, kadınlara yönelik geleneksel bakış açısını içeren bir başka mit anlatısıyla birlikte sunulmuşlardır. Bundan dolayı kadın savaşçı mitinin varolan geleneksel toplumsal cinsiyet ilişkilerine karşıt olan bir mit anlatısını içerdiğini söylemek yanlış olacaktır. Gazeteler, kadınlara ait asker fotoğraflarını hem kadın savaşçı hem de kadın namusu miti ile bağlantılı olarak sunmuşlardır. Gazetelerde yayınlanan hiçbir erkek asker fotoğrafında, bu askerlerin namuslarını korumak için savaştıkları anlatısı yer almamaktadır. Ancak gazetelerin anlamlandırmasında kadın askerler, namuslarını da korumak için savaşmaktadırlar. Kadın savaşçı mitine, çalışmada çözümlemesi gerçekleştirilen Hürriyet gazetesine ait Fotoğraf 20'de yer verilmektedir. Sabah gazetesine ilişkin bulgular da söz konusu fotoğrafa ait dipnota yer almaktadır.

Kadın namusu miti kadın asker fotoğraflarının yanı sıra tecavüze uğramış olan Bosnalı ve Kosovalı kadınların fotoğraflarında yer almaktadır. Mit; Hürriyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinin söz konusu fotoğraflarında kullanılmaktadır. Buna göre gazeteler Sırbistan tarafından savaş dönemlerinde gerçekleştirilen sistematik kadın tecavüzlerini, kadınların namuslarının ve onurlarının kirletildiği cinsel saldırı eylemleri olarak anlamlandırmışlardır. Çalışmada çözümlemeleri yer alan fotoğraf örnekleri şunlardır: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 18, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 66. Bununla ilişkili diğer örnekler, Fotoğraf 18'e ait dipnotta belirtilmiştir.

Bizler-Onlar: Bizler ve onlar ayrımına dayanan mitler Türkiye-Bosna ve Türkiye-Kosova dostluğu/dayanışması mitleri olarak belirlenmiştir. Söz konusu mitler, savaşlar

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

dönemince Türkiye Cumhuriyeti'nin hangi tarafta yer aldığına yönelik anlamlandırmalar içermektedir. Bu mitler ve mitlerle bağlantılı anlatılar araştırma kapsamındaki tüm gazetelerde bir kardeşlik anlatısı olarak ortaya çıkmaktadır. Gerek Türkiyeli politikacıların bölgelere ziyaretlerini gösteren fotoğraflarda gerekse NATO müdahalesine katılan Türkiye askeri gücüne ait fotoğraflarda bu anlatı işlenmekte ve Türkiye'nin savaşlarda Bosna'nın ve Kosova'nın destekçisi olduğu vurgulanmaktadır. Bu anlatıda Kosova ve Bosna, Türkiye'nin yani bizim yanında olduğumuz tarafları oluşturmaktadır. Dolayısıyla Sırbistan tarafı ötekileştirilmektedir. Biz ve onlar ayrımını içeren benzer mit anlatılarına, Hırvatistan ve Slovenya tarafları açısından rastlanmamıştır. Söz konusu mit ve anlatılara ilişkin çalışmada çözümlemesi gerçekleştirilen fotoğraflardan örnekler vermek mümkündür: Hürriyet gazetesi için Fotoğraf 21, Cumhuriyet gazetesi Fotoğraf 53-54, Türkiye gazetesi için Fotoğraf 77. Türkiye'nin Bosna ve Kosova ile dostluğu ve dayanışması ile ilgili diğer örnekler, Fotoğraf 21'e ait dipnotta yer almaktadır.

Çalışmanın nitel ve nicel sonuçları, gazetelerin Yugoslavya savaşlarına önem verdiğini ancak bu savaşlardan Bosna ve Kosova savaşlarını öne çıkardıklarını göstermektedir. Gazeteler bu anlamda kendilerini Bosna ve Kosova taraflarının yanında konumlandırmışlardır. Nicel veriler, gazetelerin ortak olarak en fazla Bosna ve Kosova savaşlarına ait haber ve fotoğraf yayınladığını göstermektedir. Bosnalı ve Kosovalı sivil fotoğrafları da tüm gazetelerde diğerlerine göre büyük bir farkla ön plandadır.

Bulgular, şiddete maruz kalan Bosna ve Kosovalı sivil fotoğraflarının da çoğunlukta olduğu yönündedir. Bu bağlamda bu sivillerin fotoğrafları üzerinden kurulan kurban/masum miti ve onun karşıtı olan katil/suçlu Sırbistanlılar miti; gazetelerin en fazla ön plana çıkardıkları ve en fazla tekrarladıkları mit anlatılarını oluşturmaktadır.

Gazetelerde ortak olarak yer alan ve tekrar eden Yugoslavya savaşlarına ait mit anlatıları şunlardır: Savaşın taraflarına ilişkin kurban/masum Bosnalı ve Kosovalılar, Katil/suçlu Sırbistanlılar; militarizmle ilişkili Barış için savaş, NATO'nun askeri gücü ve NATO'nun askeri başarısı; Bosna'nın, Kosova'nın ve NATO'nun haklı saldırısı, Sırbistan'ın haksız saldırısı, Bosna ve Kosova'nın meşru müdafaası, çatışma; uygarlıklarla ilişkili seyirci Batı; bizler-onlar ayrımına dayanan Türkiye-Bosna dostluğu/dayanışması ve Türkiye-Kosova dostluğu/dayanışması.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Çalışmanın amaç soruları kapsamında, her bir gazeteye ait öne çıkan bulguların değerlendirmesi şöyledir:

Hürriyet gazetesi;

Haber sayısı ve fotoğraf sayısı açısından Bosna ve Kosova savaşlarını ön plana çıkarmıştır. Hürriyet, Slovenya savaşına ait en fazla fotoğraf yayınlayan gazetedir. Ancak bu sayı, Bosna ve Kosova savaşlarıyla karşılaştırıldığında yetersizdir.

Hürriyet gazetesindeki fotoğrafların oldukça büyük bir kısmı İnsan kategorisinde yer almaktadır. En fazla fotoğraf da bu kategorinin alt kategorisi olan Sivil kategorisinde yayınlanmıştır. Gazete bu açıdan en çok Bosnalı ve Kosovalı sivil fotoğraflarına yer ayırmıştır. Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenyalı siviller oldukça az sayıda fotoğrafla sunulmuştur.

Hürriyet, yayınladığı asker fotoğraflarında en çok ve sırasıyla NATO/BM'li ve Sırbistanlı askerlere yer ayırmıştır.

Hürriyet, Türkiyeli ve Sırbistanlı politikacıların sunumuna odaklanmıştır. Bu açıdan gazete, Bosna ve Kosova tarafını siviller üzerinden sunarken Sırbistan tarafını daha çok asker ve politikacılar üzerinden sunmuştur.

Gazete, Yugoslavya savaşlarında yaşanan şiddet olgusunun fotoğraflarla sunumunda sivillere yönelik şiddeti ön plana çıkarmış, bu sunumda da özellikle Bosnalıların uğradığı şiddeti okuyuculara aktarmıştır. Diğer tarafların savaşta maruz kaldığı şiddetse bir anlamda yok sayılmıştır.

Hürriyet, savaş teknolojilerinin tanıtımına özel bir vermiştir. Bu sunumda, NATO/BM'nin savaş teknolojileri ön plandadır.

Gazetede Bosna ve Kosovalı sivillere ait yayınlanan çok sayıda fotoğraf üzerinden, kurban/masum Bosnalılar, Kosovalılar ve katil/suçlu Sırbistanlılar miti kurulmaktadır. Katil/suçlu Sırbistanlılar miti aynı zamanda Sırbistanlı asker ve politikacıların fotoğraflarının sayısal olarak öne çıkarılmasıyla paralel olarak inşa edilmektedir. Dolayısıyla gazetede en fazla tekrar eden mit anlatıları bunlardır. Gazetede bu mitler sonrasında diğer gazetelerle ortak olan mitler tekrar etmektedir.

Hürriyette diğer gazetelerden farklı olarak öne çıkan ve vurgulanarak tekrar eden mitler şunlardır: Milliyetçilikle ilişkili olarak Sırp anti milliyetçiliği, Boşnak milliyetçiliği, Arnavut milliyetçiliği, Türk milliyetçiliği, Bosnalı ve Kosovalıların vatanseverliği, Bosnalı ve Kosovalıların kahramanlığı, Türklerin kahramanlığı;

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

militarizmle ilgili olarak Türkiye'nin askeri gücü ve başarısı, toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak kadın savaşçı ve kadın namusu mitleri. Bu anlatılar gazetenin özellikle milliyetçilik üzerinden Bosnalı, Kosovalı ve Türkiyelileri olumladığını Sırbistanlıları ise olumsuzladığını göstermektedir. Bosna ve Kosova savaşları döneminde militarizm açısından Türkiye ön plana çıkarılırken, toplumsal cinsiyet açısından da geleneksel kadınlık öğretileri onaylanmaktadır.

Çalışmada liberal yazılı basını temsilen seçilen Hürriyet'in söz konusu bulgular açısından sağ/muhafazakar çizgiye yaklaştığı görülmektedir. Bu açıdan gazetenin savaşlara yönelik anlamlandırması da Sabah gazetesiyle benzerlik taşımaktadır. Bununla beraber gazetenin Zaman ve Türkiye gazeteleri gibi dini ve uygarlıklara yönelik mit anlatılarını tercih etmemesinin, yüzü Batı'ya dönük liberal yayın politikasıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

Son olarak gazetede istisnai olarak yer alan ve gazetenin genel olarak savaşlara yönelik anlamlandırmasını temsil etmeyen kurban/masum Sırbistanlılar mitine değinmek yerinde olacaktır. Kurban/masum Sırbistanlılar miti, gazetenin Sırbistanlı sivillere ait oldukça az fotoğraf yayınlamasıyla da paralel olarak, Hürriyet gazetesinde en az tekrar eden ve en az vurgulanan mit anlatısını oluşturmaktadır.

Sabah gazetesi;

Haber sayısı ve fotoğraf sayısı açısından Bosna ve Kosova savaşlarını ön plana çıkarmıştır. Sabah, diğer savaşlara oldukça az yer ayırmıştır.

Sabah gazetesinde yayınlanan fotoğrafların oldukça büyük bir kısmı İnsan kategorisinin Sivil alt kategorisinde yer almaktadır. Gazete Hırvatistan ve Slovenyalı sivillere ait fotoğraf yayınlamamış, Sırbistanlı sivilleri de oldukça az sayıda fotoğrafla sunmuştur. Bu açıdan söz konusu tarafların sivillerinin sunumu göz adı edilmiştir.

Sabah, en çok Türkiyeli politikacıların fotoğraflarına yer vermiş; benzer sayılarda da Bosnalı ve Sırbistanlı politikacıların fotoğraflarını yayınlamıştır.

Gazete, en fazla ve sırasıyla NATO/BM, Bosna ve Sırbistan askerlerinin fotoğraflarını yayınlamıştır. Nicel bulgular, Bosna ve Kosova taraflarının tersine, gazetenin özellikle Sırbistan tarafını politikacı ve asker fotoğrafları üzerinden sunduğu yönündedir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sabah'ın şiddet içeren fotoğraf sayısı fazladır. Bu açıdan özellikle Bosnalı sivillerin maruz kaldığı şiddeti ön plana çıkarmıştır. Yugoslavya savaşlarında diğer sivillerin yaşadığı şiddet, gazete tarafından tamamen gözardı edilmiştir.

Sabah gazetesine ait bir diğer önemli veri, Savaş teknolojisi kategorisinde görülmektedir. Sabah, Savaş teknolojisi kategorisinde en fazla fotoğraf yayınlayan gazetedir. Gazete bu açıdan oldukça büyük bir farkla NATO/BM'e ait olan savaş teknolojilerinin tanıtımına odaklanmıştır.

Sabah gazetesinde, Bosna ve Kosovalı sivillere ait yayınlanan çok sayıda fotoğraf üzerinden, kurban/masum Bosnalılar, Kosovalılar ve katil/suçlu Sırbistanlılar miti kurulmuştur. Katil/suçlu Sırbistanlılar miti aynı zamanda Sırbistanlı asker ve politikacıların fotoğraflarının sayısal olarak öne çıkarılmasıyla paralel olarak inşa edilmiştir. Dolayısıyla gazetede en fazla tekrar eden mit anlatıları bunlardır. Gazetede bu mitler sonrasında diğer gazetelerle ortak olan mitler tekrar etmektedir.

Sabah gazetesinde diğer gazetelerden farklı olarak kullanılan, vurgulanarak tekrar eden mit anlatıları şunlardır: Milliyetçilikle ilişkili olarak Sırp anti milliyetçiliği, Boşnak milliyetçiliği, Arnavut milliyetçiliği, Türk milliyetçiliği, Bosnalıların ve Kosovalıların vatanseverliği, Bosnalıların ve Kosovalıların kahramanlığı, Türklerin kahramanlığı; militarizmle ilgili olarak Türkiye'nin askeri gücü ve başarısı, toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak kadın savaşçı ve kadın namusu mitleri. Bu anlatılar gazetenin özellikle milliyetçilik üzerinden Bosnalı, Kosovalı ve Türkiyelileri olumladığını Sırbistanlıları ise olumsuzladığını göstermektedir. Gazetede, Bosna ve Kosova savaşları döneminde militarizm açısından Türkiye ön plana çıkarılırken, toplumsal cinsiyet açısından da geleneksel kadınlık öğretileri onaylanmaktadır. Çalışmada liberal yazılı basını temsilen seçilen Sabah'ın söz konusu bulgular açısından sağ/muhafazakar çizgiye yaklaştığı görülmektedir. Bu açıdan Sabah gazetesinin bulguları, Hürriyet gazetesiyle benzerlik taşımaktadır. Yine Hürriyetle benzer biçimde, gazetenin Zaman ve Türkiye gazeteleri gibi dini ve uygarlıklara yönelik mit anlatılarını tercih etmemesinin nedeni olarak gazetenin yüzü Batı'ya dönük, liberal yayın politikası gösterilebilir.

Son olarak gazetede istisnai olarak yer alan ve gazetenin genel olarak savaşlara yönelik anlamlandırmasını temsil etmeyen mit anlatıları şunlardır: Hırvatistan'ın haklı saldırısı, Hırvatistan'ın askeri gücü ve savaş karşıtlığı. Hırvatistan'ın haklı saldırısı ve askeri gücü Sabah gazetesinin Hırvatistanlılara ait yayınladığı fotoğraf sayısıyla da

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

paralel olarak en az tekrar eden ve en az vurgulanan mit anlatısını oluşturmaktadır. Savaş karşıtlığı miti ise gazete tarafından yayınlanan iki fotoğrafta yer almıştır. Söz konusu mitin içerdiği militarizm karşıtlığı, gazetenin çoğunlukla militarizmle ilişkili olan diğer anlamlandırmaları düşünüldüğünde, istisna niteliği taşımaktadır.

Cumhuriyet gazetesi;

Haber sayısı ve fotoğraf sayısı açısından Bosna ve Kosova savaşlarını ön plana çıkarmıştır. Cumhuriyet, diğer savaşlara ait az sayıda fotoğraf yayınlamıştır. Ancak Hırvatistan Savaşı'nı en fazla sayıda fotoğrafla sunan gazete durumundadır.

Cumhuriyet'in yayınladığı fotoğrafların oldukça büyük bir kısmı İnsan kategorisinin sivil alt kategorisinde yer almıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet, diğer sivillerden çok Bosnalı ve Kosovalı sivilleri ön plana çıkarmıştır. Bu noktada gazeteyi diğer gazetelerden ayıran bir veri bulunmaktadır: Cumhuriyet en fazla Hırvatistanlı ve Sırbistanlı fotoğrafı yayınlayan gazetedir. Gazete, Yugoslavya savaşlarında yer alan tüm tarafların sivillerini eşit sayıda fotoğrafla sunmamıştır. Ancak söz konusu bulgular, özellikle Hırvatistanlı ve Sırbistanlı sivillerin sunumunda Cumhuriyet'in diğer gazetelerden daha duyarlı bir yayıncılık gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Gazetede en fazla NATO/BM ve Sırbistan askerlerinin fotoğrafları yer almıştır. Diğer taraftan Cumhuriyet, az sayıda olmasına karşın, Hırvatistan askerlerinin sunumu açısından en fazla fotoğraf yayınlayan gazete konumundadır.

Cumhuriyet gazetesi, politikacılara ait az sayıda fotoğraf yayınlamıştır. Bu açıdan da gazetede Türkiyeli politikacıların fotoğrafları ön plandadır.

Cumhuriyet gazetesi savaşları, en az sayıda, şiddet fotoğrafları üzerinden sunmuştur. Tarafların uğradığı şiddet açısından ise diğer gazetelerden farklı olarak, daha dengeli bir yayın politikası izlemiştir. Gazetede sırasıyla ve benzer sayılarda Bosnalıların, Sırbistanlıların, Hırvatistanlıların ve Kosovalıların uğradığı şiddeti gösteren fotoğraflar yayınlanmıştır. Gazetede Slovenyalıların uğradığı şiddet sunulmamıştır. Cumhuriyet, çalışma kapsamında yer alan gazetelerde Hırvatistanlıların uğradığı şiddeti gösteren fotoğrafları yayınlayan tek gazete konumundadır.

Cumhuriyet, şiddete ve savaş teknolojilerine ait en az sayıda fotoğraf yayınlayan gazetedir. Bu açıdan gazete, şiddet ve savaş teknolojileri üzerinden değil, yoğunluklu olarak sivil fotoğrafları üzerinden savaşları sunmuştur.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Cumhuriyet gazetesinde, Bosna ve Kosovalı sivillere ait yayınlanan çok sayıda fotoğraf üzerinden, kurban/masum Bosnalılar, Kosovalılar ve katil/suçlu Sırbistanlılar miti kurulmuştur. Katil/suçlu Sırbistanlılar miti aynı zamanda Sırbistanlı asker fotoğraflarının sayısal olarak öne çıkarılmasıyla da paralel olarak inşa edilmiştir. Dolayısıyla gazetede en fazla tekrar eden mit anlatıları bunlardır. Gazetede bu mitler sonrasında diğer gazetelerle ortak olan mitler tekrar etmektedir.

Cumhuriyet'te diğer gazetelerden farklı olan ve vurgulanarak tekrar eden mit anlatıları şunlardır: Taraflara yönelik kurban/masum Hırvatistanlılar ve Sırbistanlılar. Bu anlatılar, gazetenin savaş sunumunu diğer gazetelerdeki anlatılardan ayırmaktadır. Gazetede yayınlanan Hırvatistanlıların ve Sırbistanlıların fotoğraf sayılarıyla da paralel olarak kurban/masum miti, Sırbistanlı ve Hırvatistanlı siviller üzerinden de inşa edilmiştir. Böylece başta Bosna ve Kosovalı siviller olmak üzere, Hırvatistanlı ve Sırbistanlıların savaşın zorluklarına maruz kalmaları da anlamsal olarak kurulmuştur. Bu durum özellikle Cumhuriyet gazetesinde vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra diğer gazetelerin tersine anti milliyetçilik, Cumhuriyet gazetesinde milliyetçiliğe karşıt bir mit anlatısı olarak kurulmaktadır. Bu kullanım istisnadır, ancak gazetenin milliyetçilikle ilişkili hiçbir anlamlandırmaya başvurmamasını destekleyen bir bulgudur. Bu açıdan Hürriyet, Sabah, Türkiye ve Zaman gazetelerinde yer alan ve belirli milletleri yücelten diğerlerini ise ötekileştiren anlatılar, Cumhuriyet gazetesinde yer almamıştır. Bununla ilişkili olarak gazetede milliyetçilikle eklemlenen militarist anlatılar da bulunmamaktadır. Bu açıdan bulguların, tamamen gazetenin yayın politikasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Diğer gazetelerde milliyetçilik ve bununla ilişkili militarist anlatılar, sağ/muhafazakar ideolojiyle eklemlenmektedir. Cumhuriyet gazetesi ise bu anlatılara başvurmayarak ve görece dengeli bir yayıncılıkta bulunarak, merkez solda konumlandırdığı yayın politikasını yansıtmaktadır. Aynı şekilde Zaman ve Türkiye gazeteleri gibi dini ve uygarlıklara yönelik mit anlatılarını tercih etmemesi de laik, sol çizgide bulunan yayın politikasıyla ilişkili görülmektedir.

Son olarak gazetede anti-milliyetçilik dışında istisnai olarak yer alan ve gazetenin genel olarak savaşlara yönelik anlamlandırmasını yansıtmayan mit anlatıları şunlardır: Slovenya'nın askeri gücü ve başarısı, Sırbistan'ın askeri gücü ve başarısı. Bu anlatılar gazetede sadece Slovenya ve Hırvatistan savaşlarının ilk dönemlerine ait az sayıda fotoğrafta ve istisnai olarak kullanılmıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Türkiye gazetesi;

Büyük farkla Bosna Savaşı'na ve Kosova Savaşı'na ait fotoğrafları ve haberleri ön plana çıkarmıştır.

Türkiye'de yayınlanan fotoğrafların oldukça büyük bir kısmı İnsan kategorisinin Sivil alt kategorisinde yer almaktadır. Türkiye gazetesi, büyük bir farkla Bosnalı ve Kosovalı sivillerin fotoğraflarını yayınlamıştır. Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenyalı sivillerin fotoğrafları ise gazetede yok denecek kadar azdır.

Gazetede en çok Bosnalı ve Sırbistanlı askerlerin fotoğraflarına yer verilmiştir. Diğer gazetelerden farklı olarak NATO/BM askerleri, az sayıda fotoğrafla sunulmuştur. Türkiye gazetesinde en fazla sayıda fotoğraf, sırasıyla ve benzer sayılarla Türkiyeli, Sırbistanlı ve Bosnalı politikacılara yönelik olarak yayınlamıştır.

Türkiye gazetesi Zaman gazetesinden sonra en fazla şiddet fotoğrafı yayınlayan gazetedir. Gazete, özellikle Bosnalı sivillere yönelik şiddeti ön plana çıkarmış, ikinci olarak ise Kosovalıların uğradığı şiddete yer vermiştir. Gazete Sırbistanlı, Hırvatistanlı ve Slovenyalı sivillerin uğradığı şiddeti bir anlamda yok saymıştır. Gazetenin Sırbistanlı sivillerin uğradığı şiddeti gösteren tek fotoğrafında, şiddetin uygulayıcısı da Sırbistan tarafıdır.

Gazetede savaş teknolojilerinin tanıtımına odaklanan fotoğraflar, az sayıdadır. Bu fotoğraflarda da NATO/BM'e ait teknolojiler ön plandadır. Bu anlamda gazete, savaş teknolojisinden çok siviller ve sivillere yönelik şiddet üzerinden savaşları sunmuştur.

Türkiye gazetesinde Bosna ve Kosovalı sivillere ait yayınlanan çok sayıda fotoğraf üzerinden, kurban/masum Bosnalılar, Kosovalılar ve katil/suçlu Sırbistanlılar miti kurulmuştur. Katil/suçlu Sırbistanlılar miti aynı zamanda Sırbistanlı asker ve politikacı fotoğraflarının sayısal olarak öne çıkarılmasıyla da paralel olarak inşa edilmiştir. Dolayısıyla gazetede en fazla tekrar eden mit anlatıları bunlardır. Gazetede bu mitler sonrasında diğer gazetelerle ortak olan mitler tekrar etmektedir.

Türkiye gazetesinde, diğer gazetelerden farklı olan ve vurgulanarak tekrar eden mit anlatıları şunlardır: Milliyetçilikle ilişkili olarak Sırp anti milliyetçiliği, Boşnak, Arnavut ve Türk milliyetçiliği, Bosnalıların ve Kosovalıların vatanseverliği, Bosnalıların ve Kosovalıların kahramanlığı, Türklerin kahramanlığı; militarizmle ilgili olarak Türkiye'nin askeri gücü ve başarısı; dinle ilişkili olarak Müslümanlık miti, Hıristiyanlık karşıtlığı; uygarlıklarla ilişkili olarak Batı karşıtlığı; toplumsal cinsiyetle

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

ilişkili olarak kadın namusu. Bu anlatılar gazetenin özellikle milliyetçilik üzerinden Bosnalı, Kosovalı ve Türkiyelileri olumladığı, Sırbistanlıları ise olumsuzladığını göstermektedir. Bosna ve Kosova savaşları döneminde militarizm açısından Türkiye ön plana çıkarılırken, toplumsal cinsiyet açısından da geleneksel kadınlık öğretileri onaylanmaktadır. Bununla beraber gazetenin dini ve uygarlıklar üzerinden gerçekleştirdiği ayrımcı anlatılar, Müslümanlık taraftarı ve Batı karşıtı muhafazakar ideolojiyle de örtüşmektedir. Bu bağlamda Türkiye gazetesi, savaşların sunumunda sağ/muhafazakar ve İslami yayın politikasını yansıtmıştır.

Son olarak Türkiye gazetesinde istisnai olarak yer alan ve gazetenin genel olarak savaşlara yönelik anlamlandırmasını yansıtmayan mit anlatıları şunlardır: Kurban/masum Hırvatistanlılar, Sırbistan'ın askeri gücü ve başarısı. Her iki mit anlatısı da gazetede söz konusu taraflara ait yayınlanan az sayıda fotoğrafla da paralel olarak, istisna niteliği taşımaktadır. Bunun yanı sıra iki mit de, Hırvatistan Savaşı'nın ilk dönemlerine ait fotoğraflarda yer almakta; Bosna ve Kosova savaşlarında kullanılmamaktadır.

Zaman gazetesi;

Yugoslavya savaşlarına ait en fazla sayıda haber ve haber fotoğrafı yayınlayan gazetedir. Gazete bu açıdan özellikle Bosna ve Kosova savaşlarını ön plana çıkarmış; iki savaş konusunda da en fazla haber ve fotoğraf yayınlayan gazete olmuştur. Ancak Zaman, Bosna ve Kosova savaşlarını ön plana çıkarırken diğer savaşları bir anlamda yok saymıştır.

Zaman gazetesi, İnsan ve onun alt kategorisi olan Sivil kategorisinde en fazla sayıda fotoğraf yayınlayan gazetedir. Bu açıdan gazete büyük bir farkla Bosnalı ve Kosovalı sivillerin fotoğraflarını yayınlamıştır. Gazete, Hırvatistanlı ve Sırbistanlı sivillere ait oldukça az sayıda fotoğraf yayınlamış ve Slovenyalı sivillere ait fotoğraf yayınlamamıştır.

Çalışma kapsamındaki gazetelerde en fazla şiddet fotoğrafı, Zaman gazetesinde yer almaktadır. Bu sunumda gazete, Bosna ve Kosovalılar dışında savaşan diğer tarafların maruz kaldığı şiddete ait hiçbir fotoğraf yayınlamamıştır. Bu açıdan Hırvatistan, Slovenya ve Sırbistan taraflarının uğradığı şiddet, gazete tarafından tamamen yok sayılmıştır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Gazetenin askerlere ait fotoğraflarında sırasıyla ve benzer sayılarla NATO/BM, Sırbistan ve Bosna askerleri ön plandadır.

Politikacılar açısından, Zaman gazetesi en fazla ve sırasıyla Bosnalı, Türkiyeli ve Sırbistanlı politikacıların fotoğraflarını yayınlamıştır. Bu açıdan gazetenin nicel bulguları, özellikle Sırbistan tarafının siviller üzerinden değil politikacı ve asker fotoğrafları üzerinden sunulduğu yönündedir.

Gazete, savaş teknolojilerinin sunumuna önem vermiştir. Bu açıdan gazetede NATO/BM'nin savaş teknolojileri ön plandadır.

Zaman gazetesinde Bosna ve Kosovalı sivillere ait yayınlanan çok sayıda fotoğraf üzerinden, kurban/masum Bosnalılar, Kosovalılar ve katil/suçlu Sırbistanlılar miti kurulmuştur. Katil/suçlu Sırbistanlılar miti aynı zamanda Sırbistanlı asker ve politikacı fotoğraflarının sayısal olarak öne çıkarılmasıyla da paralel olarak inşa edilmiştir. Dolayısıyla gazetede en fazla tekrar eden mit anlatıları bunlardır. Gazetede bu mitler sonrasında diğer gazetelerle ortak olan mitler tekrar etmektedir.

Zaman'da diğer gazetelerden farklı olan ve vurgulanarak tekrar eden mit anlatıları şunlardır: Milliyetçilikle ilişkili olarak Boşnak, Arnavut ve Türk milliyetçiliği, Bosnalıların ve Kosovalıların vatanseverliği, Bosnalıların ve Kosovalıların kahramanlığı, Türklerin kahramanlığı; militarizmle ilgili olarak Türkiye'nin askeri gücü ve başarısı; dinle ilişkili olarak Müslümanlık ve Hıristiyanlık karşıtlığı; uygarlıklarla ilişkili olarak Batı karşıtlığı. Gazetenin anlatıları, kadın namusu ve Sırp anti milliyetçiliği dışında, Türkiye gazetesiyle paralellik göstermektedir. Bulgular Zaman'ın özellikle milliyetçilik üzerinden Bosnalı, Kosovalı ve Türkiyelileri olumladığı yönündedir. Bosna ve Kosova savaşları döneminde de militarizm açısından Türkiye ön plana çıkarılmıştır. Bununla beraber gazetenin dini ve uygarlıklar üzerinden gerçekleştirdiği ayrımcı anlatılar da Müslümanlık taraftarı ve Batı karşıtı muhafazakar ideolojiyle örtüşmektedir. Belirtmek gerekir ki din ve uygarlıklar üzerinden gerçekleştirilen ayrımcı anlatılar, özellikle bu gazetede vurgulanmış ve tekrarlanmıştır. Bu açılardan, Bosna ve Kosova savaşlarını nicel veriler açısından en fazla önemseyen gazete durumundaki Zaman gazetesi, savaşların sunumunda sağ/muhafazakar ve İslami yayın politikasını tam anlamıyla yansıtmıştır.

Zaman gazetesinde istisnai olarak yer alan ve gazetenin genel olarak savaşlara yönelik anlamlandırmasını yansıtmayan mit anlatısını kurban/masum Hırvatistanlılar

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

oluşturmaktadır. Gazetenin Hırvatistanlı sivillere ait yayınladığı az sayıda fotoğrafla da paralel olarak, bu anlatı bir istisna özelliği taşımakta ve gazetenin en az vurguladığı mit anlatısını oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan gazetelerin Yugoslavya savaşları içinde yer alan Bosna ve Kosova savaşlarını çok daha yoğun bir biçimde sunmalarını açıklamak mümkündür.

Tarihsel, kültürel ve dini ortaklıklar;

Türkiye yazılı basınında yer alan gazetelerin Bosna ve Kosova tarafında kendilerini konumlandırmalarının, bu bölgelerle Türkiye arasında var olan belirli kültürel ve tarihsel ortaklıklarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Tarihsel olarak Bosna ve Kosova, Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde yer alan ve İmparatorlukla yakın, iyi ilişkilerde bulunan bölgeleri oluşturmuştur. İki bölgenin de gerek din gerekse kültür açısından Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri ve ortaklıkları bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde de yer alan Osmanlı'nın tarihsel-kültürel ortaklığı ve Müslümanlık üzerinden gerçekleştirilen din birliği, gazetelerin sunumunda etkili olmuştur. Bu açıdan özellikle Zaman ve Türkiye gazeteleri savaşın anlamlandırılması konusunda, Müslümanlık üzerinden ortaklığı vurgulamışlardır. Bu duruma paralel olarak Zaman gazetesi, Bosna ve Kosova savaşlarına ait en fazla fotoğrafı yayınlayarak, bu savaşlara verdiği önemi de yansıtmışlardır.

Hırvatistan ve Slovenya savaşlarına ait fotoğraflara diğer savaşlardaki kadar yer verilmemesi de Türkiye ile bu bölgeler arasında yoğun bir tarihi, dini ya da kültürel ortaklığın bulunmaması şeklinde yorumlanabilmektedir. Bunun yanı sıra özellikle Slovenya Savaşı'nın çok az bir süreci kapsamasının da gazetelerde bu savaşa ait az sayıda fotoğraf yayınlanmasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'nin dış politikası;

Çalışma kapsamındaki gazetelerin bulgularının, Yugoslavya savaşları döneminde yürütülen Türkiye dış politikasıyla örtüştüğü düşünülmektedir. Türkiye gerek söz konusu bölgelerde gerçekleşen insan hakları ihlalleri ve Balkanlardaki çıkarları gerekse Türkiye'de Boşnak ve Arnavutları destekleyen bir kamuoyunun varlığı nedeniyle Bosna ve Kosova'nın yanında bir dış politika yürütmüştür. Bunun yanı sıra özellikle Boşnaklar ve Arnavutlarla Osmanlı'dan itibaren yaşanan tarihsel, dinsel ve kültürel bağlar da bu politikada etkili olmuştur. Türkiye, her iki savaşı sonlandıran NATO müdahalelerine de

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

askeri gücüyle katılmış; askeri açıdan da Sırbistan'ın karşısında, Bosna ve Kosova'nın ise tarafında yer almıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin özellikle Bosna ve Kosova savaşları konusunda yürüttüğü dış politikanın, gazeteler üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir.

Çalışmanın alt amaçlarında yer alan savaş foto muhabirliğiyle ilişkili olarak şunlar söylenebilir:

Kavram;

Savaş foto muhabirliği ya da savaş foto muhabiri kavramlarının kullanımı açısından foto muhabirleri arasında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Söz konusu kavramların kullanılmasına karşı çıkanlar, bu konuda kesin bir mesleki ayrımın bulunmamasına dayanmaktadır. Ancak tüm foto muhabirleri savaş bölgelerindeki foto muhabirliğinin farklı bir uzmanlaşma ve tecrübe gerektirdiği konusunda birleşmektedirler. Kavramların kullanılmasına karşı çıkan ve çıkmayan foto muhabirlerinin, savaşta foto muhabiri olmak üzerine yaptıkları tanımlamalar da birbiriyle örtüşmektedir. Bu açıdan savaş foto muhabirliği ya da savaşta gerçekleştirilen foto muhabirliği, daha çok risk taşıyan çatışma ve savaş bölgelerinde foto muhabirliği yapan ve bu alanda uzmanlaşan kişilerin yaptığı iş olarak tanımlanmaktadır.

Savaş foto muhabirliğinde karşılaşılan sorunlar;

Görüşmelerin gerçekleştirildiği foto muhabirleri savaş alanlarında bulunmanın foto muhabirleri için hayati riskleri de beraberinde getirdiğini belirtmişlerdir. Bu açıdan foto muhabirlerinin birleştikleri nokta, savaş dönemlerinde özellikle taraflar arasında sürekli yer değiştirme ve olayların her boyutunu takip etme gibi bir imkanın genelde olamayacağı yönündedir. Bu açıdan bir foto muhabirinin savaşan tüm tarafları fotoğraflayabilmesi, sorun haline gelmektedir.

Foto muhabirleri savaş bölgelerinde her türlü engelleme ve yönlendirmeyle karşılaşılabileceğini; bunlarınsa bölge halkı da dahil olmak üzere savaşan her grup tarafından; tarafların hükümetleri ya da orduları gibi güç odakları tarafından gerçekleştirilebileceğini belirtmektedirler. Foto muhabirleri açısından bu yönlendirme ve sınırlandırmaların nedeni, hiçbir tarafın kendi yaptığı hak ihlallerini göstermek istememesi olarak açıklanmaktadır.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Türkiye'de savaş foto muhabirliği;

Görüşmelerin gerçekleştirildiği foto muhabirleri, 1990'lı yıllarla beraber Türkiye'deki foto muhabirlerinin savaş bölgelerinde daha yoğun olarak yer almaya başladığını belirtmektedirler. Foto muhabirleri, bu yaygınlaşmaya rağmen mesleki açıdan bazı sorunlara ve eksikliklere dikkat çekmektedirler. Bu sorunlardan en büyüğü, uzmanlaşma olarak görülmektedir.

Foto muhabirlerine göre Türkiye'de savaş foto muhabirliği açısından bir uzmanlaşma sorunu bulunmaktadır. Genel anlamda yayın kuruluşlarının bu alandaki uzman kadroların gelişimine önem vermemesi ve kadrolara yönelik yatırımda bulunmaması, bu sorunun nedeni olarak gösterilmektedir. Foto muhabirleri ortak olarak yayın kuruluşlarından kaynaklanan şu eksikliklere dikkat çekmektedirler: Konaklama, ön eğitim, hayat sigortası ve güvenliğe yönelik donanım. Bu sorun ve eksiklikler Türkiye'deki foto muhabirlerinin, genel olarak bağlı oldukları kurumların fazla bir desteği olmaksızın; bireysel imkanları, deneyimleri, donanımları ve hazırlıkları çerçevesinde uzmanlaşmaya çalışmalarını da beraberinde getirmektedir.

Görüşmelerin gerçekleştirildiği foto muhabirleri ve fotoğraf editörleri, Türkiye'deki foto muhabirlerinin savaşlarda çekim yapmalarının, foto muhabirlerinin isteğine bağlı olarak gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Bu açıdan ilk olarak foto muhabirleri gönüllü olarak kuruluşlara başvurmakta, sonrasında da fotoğraf editörleri ve yazı işleri kadrosu tarafından savaş bölgelerine gönderilecek olan foto muhabirleri belirlenmektedir. Bunun yanı sıra tüm foto muhabirleri ve fotoğraf editörleri, günümüzde savaş bölgelerinden gerçekleştirilen fotoğraf aktarımının internet teknolojisi yoluyla gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir.

Son olarak foto muhabirleri savaşlarda insan hikayelerine, özellikle de savaşların kurbanlarını oluşturan sivillere odaklanılması gerektiği konusunda uzlaşmaktadırlar. Foto muhabirleri savaşlarda gerçekleştirdikleri çekimlerin amacını, savaşların insanlar için kötü olduğunu göstermek şeklinde açıklamaktadırlar. Bu açıdan Türkiye yazılı basınında fotoğraf editörü olarak görev yapan fotoğraf editörleri de savaş fotoğraflarının seçiminde özellikle insanların ve sivillerin yer aldığı fotoğrafları ön planda tuttuklarını belirtmektedirler. Ancak söz konusu çalışmanın sonuçlarından da anlaşılabileceği gibi yazılı basında savaşların olumsuz etkilerinin siviller aracılığıyla anlamlandırılmasında asgari düzeyde bile olsa bir tarafsızlık durumundan söz etmek zor görünmektedir. Bu

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

açıdan Türkiye yazılı basınında Yugoslavya savaşlarının sunumuna yönelik söz konusu çalışmanın sonuçları, gazetelerde belirli sivillerin acılarının görünür kılınırken diğerlerinin acısının yok sayıldığı yönündedir.

Bu çalışmada son söz olarak Türkiye yazılı basınının Bosna ve Kosova bölgeleriyle Türkiye arasında bulunan tarihsel, kültürel, dinsel ortaklıklar üzerinden Yugoslavya savaşlarını sunduğu söylenebilir. Bu sunum Türkiye'nin savaşlar dönemindeki dış politikasıyla da örtüşmektedir. Dolayısıyla savaşların fotoğraflar yoluyla anlamlandırılmasında söz konusu gazetelerin Türkiye yazılı basını içinde yer almaları etkili olmuştur. Gazetelerin yayın politikalarından kaynaklanan farklılıklar ise gazetelerde yer alan farklı anlam kuruluşlarını ve mit anlatılarını beraberinde getirmiştir.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Ekler Listesi

Sayfa

Ek 1. Foto muhabirleri ve Fotoğraf Editörleriyle Yapılan Görüşmelere Ait Sorular …… 361

Ek 2. Yıllara Göre İnsan, Şiddet ve Savaş Teknolojisi Kategorileri …….. 365

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Ek 1. Foto muhabirleri ve Fotoğraf Editörleriyle Yapılan Görüşmelere Ait Sorular

Savaş foto muhabirliği

1-İlk olarak hangi savaşta foto muhabiri olarak bulundunuz? Bunun sonrasında hangi savaşlarda foto muhabiri olarak bulunduğunuzu anlatabilir misiniz? Ne kadar süreyle bu savaşlarda bulundunuz?

2-Mesleğe hangi bölümde başladınız? Savaş foto muhabiri olana kadar hangi bölümlerde çalıştınız?

3-Bildiğiniz yabancı dilleri belirtebilir misiniz?

4-Savaş foto muhabirliği "risk taşıyan savaş bölgelerinde çekim yapmakta uzmanlaşmış olan foto muhabirlerinin yaptığı meslek" olarak tanımlanıyor. Bu tanıma katılıyor musunuz? Siz nasıl tanımlarsınız? Sizce diğer alanlardaki foto muhabirliği süreçleriyle ne gibi farklılık ya da benzerlikler taşıyor?

5-Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, Türkiye'de ve dünyada savaş foto muhabirliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

6-Savaş bölgelerinde foto muhabirliği yapmak için kurumunuz tarafından mı seçildiniz? Yoksa bu, kendi tercihiniz miydi? Kurum tarafından seçildiyseniz hangi özelliklerinizden dolayı savaş bölgelerine gönderildiğinizi düşünüyorsunuz?

7-Savaş bölgelerine ulaşım ve bu bölgelerden Türkiye'ye ulaşım açısından zorluk yaşadınız mı?

8-Çekim yaparken engellemelerle ya da yönlendirmeyle karşılaştınız mı?

9-Sizce yaşadığınız engellemelere ya da yönlendirilmelere yönelik olarak ne tür önlemler alınmalıydı/alınmalı?

10-Savaşların hangi dönemlerini fotoğrafladınız?

11-Savaş bölgelerinde çekim yaparken ne tür fotoğraflar çekmeye ya da neleri fotoğraflamaya özen gösterdiniz?

12-Savaşlarda iliştirilmiş foto muhabiri olarak yer aldınız mı? Savaşlarda iliştirilmiş foto muhabiri olarak yer alan tanıdıklarınız var mı?

13-Sizce iliştirilmiş foto muhabirliğin avantajları ve dezavantajları bulunmakta mıdır? Açıklar mısınız?

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

14-Çektiğiniz tüm fotoğrafları bağlı bulunduğunuz kuruluşlara gönderdiniz mi? Gönderdiğiniz fotoğraflar konusundaki seçme kriterlerinizi açıklayabilir misiniz?

15- Fotoğrafları nasıl ve hangi teknolojiyle yayın kuruluşlarına gönderdiniz?

16- Fotoğraf iletiminde sorunlarla karşılaştınız mı?

17-Savaş bölgelerinde yaptığınız çekimlerde okuyucu/izleyicilere ne iletmeyi/anlatmayı amaçladınız? Bu amacı somutlaştırmak gerekirse, fotoğraflarınıza bu amacınızı nasıl/hangi çekimlerinizle yansıttığınızı düşünüyorsunuz?

18-Fotoğraf çekimlerinizde kendi dünya görüşünüzü ya da bağlı olduğunuz kuruluşların yayın politikalarını yansıttığınızı düşünüyor musunuz?

19-Foto muhabirliği bağlamında savaşta tarafsız ve nesnel olunabilir mi? Tarafsız ve nesnel olabilenler ya da olamayanların fotoğraflarına bu durum nasıl yansır?

20-Savaş bölgelerinde yaptığınız çekimlerde tarafsızlık, nesnellik, doğruluk gibi etik ilkelere uygun çekimler yaptığınızı düşünüyor musunuz?

21-Kuruluş/ajanslarda yayınlanması amacıyla seçtiğiniz fotoğraflarınızdan tümü yayınlandı mı?

22-Yayınlanmayan ve sizin yayınlanması için ısrarcı olduğunuz fotoğraflar var mıydı? Bunların yayınlanmama nedenlerini nasıl açıklarsınız?

23-Yayınlanan savaş fotoğraflarınızın haber metni, foto altı yazılarıyla yönlendirildiğini ya da propaganda vb. şekillerde kullanıldığını düşünüyor musunuz? Özetlemek gerekirse fotoğraflarınız hiç yayın kuruluşları tarafından manipüle edildi mi?

24-Savaş fotoğraflarının seçimindeki editöryal tercihleri kısaca anlatabilir misiniz?

Fotoğraf editörlüğü

1-İlk olarak hangi kuruluşta/ajansta foto editörlüğüne başladınız? Fotoğraf editörlüğü alanında şimdiye kadar hangi kuruluşlarda ve ne süreyle çalıştınız?

2-Sizce fotoğraf editörlüğü konumu için ne gibi özelliklere sahip olmak gerekiyor?

3-Hangi özelliklere sahip olan foto muhabirlerini savaş bölgelerine gönderiyorsunuz? Siz mi gönderiyorsunuz?/ Editöryal kadro ortak karar mı veriyor?/Kendi isteğiyle gitmek isteyen oluyor mu?

4-Foto muhabirlerinin savaş bölgelerinden gönderdiği fotoğrafları hangi teknoloji ile alıyorsunuz? Bu konuda sorunlarla karşılaştığınız oluyor mu?

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

7-Savaş fotoğraflarını hangi kriterlere göre seçiyorsunuz? Hangi unsurları ön planda tutuyorsunuz?

8-Hangi kaynaklardan gelen fotoğraflardan bir seçim sürecine gidiyorsunuz?

9-Seçim sürecinde sizin kararınıza etki eden kişi/kişiler oluyor mu?

10-Fotoğraf editörü olarak seçtiğiniz ve yayınlanan fotoğraflarla ilgili olarak olumlu ya da olumsuz eleştiri aldığınız oldu mu? Eleştiriler neye yönelikti ve kimlerden geldi?

11-Seçtiğiniz fotoğraflarda photoshop gibi programlar kullandınız mı? Hangi amaçlarla?

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

EK 2: Yıllara Göre İnsan, Şiddet ve Savaş Teknolojisi Kategorileri

İnsan/Sivil alt kategorisi

Hürriyet gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991				2		7	**9**
1992			33		1	7	**41**
1993			12			4	**16**
1994			4			8	**12**
1995	2	2	13			22	**39**
1998							**-**
1999	5				26		**31**
Toplam	**7**	**2**	**62**	**2**	**27**	**48**	**148**

Sabah gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991						3	**3**
1992			26			4	**30**
1993			7				**7**
1994	1		19			4	**24**
1995	4		33			27	**64**
1998					9	6	**15**
1999					56	9	**65**
Toplam	**5**	**-**	**85**	**-**	**65**	**53**	**208**

Cumhuriyet gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1	10				1	**12**
1992	2		27				**29**
1993			15				**15**
1994			7				**7**
1995	5		25				**30**
1998					3		**3**
1999	6				38		**44**
Toplam	**14**	**10**	**74**	**-**	**41**	**1**	**140**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Türkiye gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991		2		1		4	**7**
1992			45			10	**55**
1993	1		12			8	**21**
1994			14			2	**16**
1995			22			6	**28**
1998					17	3	**20**
1999	1				52	1	**54**
Toplam	**2**	**2**	**93**	**1**	**69**	**34**	**201**

Zaman gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991						2	**2**
1992	1		42			15	**58**
1993	1	1	54			15	**71**
1994			42			4	**46**
1995	3	2	34			5	**44**
1998					25	1	**26**
1999					137	7	**144**
Toplam	**5**	**3**	**172**	**-**	**162**	**49**	**391**

İnsan/Asker alt kategorisi

Hürriyet gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	2			3			2	**7**
1992	3		1			1		**5**
1993			5			1	3	**9**
1994	5					6	2	**13**
1995	3	3	3			6		**15**
1998								**-**
1999	1					16		**17**
Toplam	**14**	**3**	**9**	**3**	**-**	**30**	**7**	**66**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Sabah gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1			3				**4**
1992			19					**19**
1993	1		2			2	2	**7**
1994	5		1			7	2	**15**
1995	5	5	6			11	1	**28**
1998					3			**3**
1999	8					11		**19**
Toplam	**20**	**5**	**28**	**3**	**3**	**31**	**5**	**95**

Cumhuriyet gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	8	5					2	**15**
1992	2		2					**4**
1993	2		2			4		**8**
1994	1					6		**7**
1995	3	3				2	1	**9**
1998								**-**
1999					3	7		**10**
Toplam	**16**	**8**	**4**	**-**	**3**	**19**	**3**	**53**

Türkiye gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	3			1				**4**
1992	1	1	16			1	1	**20**
1993	1		12				1	**14**
1994	14		4			1	1	**20**
1995	5	1	6			5		**17**
1998								**-**
1999	6					3		**9**
Toplam	**30**	**2**	**38**	**1**	**-**	**10**	**3**	**84**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Zaman gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	3	1					1	**5**
1992	4	1	6			1	1	**13**
1993	12	1	15			8	3	**39**
1994	11		5			25	5	**46**
1995	1	2	8			6	2	**19**
1998	1				3			**4**
1999	5				9	6		**20**
Toplam	**37**	**5**	**34**	**-**	**12**	**46**	**12**	**146**

İnsan/Politikacı alt kategorisi

Hürriyet gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Tür	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991								**-**
1992						4		**4**
1993	4		1			4		**9**
1994			1					**1**
1995	3	2				2	2	**9**
1998								**-**
1999	1						1	**2**
Toplam	**8**	**2**	**2**	**-**	**-**	**10**	**3**	**25**

Sabah gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Tür	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991				1				**1**
1992	6		4			3		**13**
1993						9		**9**
1994	1		1			8	7	**17**
1995	3	1	8			7	2	**21**
1998								**-**
1999	11					2	18	**31**
Toplam	**21**	**1**	**13**	**1**	**-**	**29**	**27**	**92**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Cumhuriyet gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Tür	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991								**-**
1992						1		**1**
1993								**-**
1994						2		**2**
1995			1			3		**4**
1998								**-**
1999	1					1		**2**
Toplam	**1**	**-**	**1**	**-**	**-**	**7**	**-**	**9**

Türkiye gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Tür	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991		1					1	**2**
1992	5		1			8	3	**17**
1993	1		3			1	5	**10**
1994	1		1			3	1	**6**
1995	2	1	3			2	1	**9**
1998	1							**1**
1999						1	1	**2**
Toplam	**10**	**2**	**8**	**-**	**-**	**15**	**12**	**47**

Zaman gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Tür	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1	1	3					**5**
1992	3		5			11	9	**28**
1993	7	2	24			10	13	**56**
1994	5	1	11			12	7	**36**
1995	4	1	16			14	8	**43**
1998	2				1	1	4	**8**
1999	4				5	7	18	**34**
Toplam	**26**	**5**	**59**	**-**	**6**	**55**	**59**	**210**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Şiddet kategorisi

Hürriyet gazetesi

Yıl	Sı A	Sı S	Hı A	Hı S	B A	Bo S	Sl A	Sl S	K A	Ko S	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1											4	**5**
1992					1	7						2	**10**
1993												1	**1**
1994						8						1	**9**
1995						4						3	**7**
1998													**-**
1999										1		4	**5**
Toplam	**1**	**-**	**-**	**-**	**1**	**19**	**-**	**-**	**-**	**1**	**-**	**15**	**37**

Sabah gazetesi

Yıl	Sı A	Sı S	Hı A	Hı r S	B A	Bo S	Sl A	Sl S	K A	K S	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1											3	**4**
1992						9							**9**
1993						5						2	**7**
1994						9						1	**10**
1995						11						9	**20**
1998										3		2	**5**
1999									1	4	3	7	**15**
Toplam	**1**	**-**	**-**	**-**	**-**	**34**	**-**	**-**	**1**	**7**	**3**	**24**	**70**

Cumhuriyet gazetesi

Yıl	Sı A	Sı S	Hı A	Hı S	B A	Bo S	Sl A	Sl S	K A	Ko S	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	3	1	2	2									**8**
1992						1							**1**
1993						1						1	**2**
1994						2							**2**
1995						2							**2**
1998													**-**
1999										2		3	**5**
Toplam	**3**	**1**	**2**	**2**	**-**	**6**	**-**	**-**	**-**	**2**	**-**	**4**	**20**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Türkiye gazetesi

Yıl	Sı A	Sı S	Hı A	Hı S	B A	Bo S	Sl A	Sl S	K A	Ko S	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1							1				5	**7**
1992					1	11						5	**17**
1993		1				6						2	**9**
1994						11						2	**13**
1995					2	19						3	**24**
1998									1	2			**3**
1999										4		3	**7**
Toplam	**1**	**1**	**-**		**3**	**47**	**-**	**1**	**1**	**6**	**-**	**20**	**80**

Zaman gazetesi

Yıl	Sı A	Sı S	Hı A	Hır S	B A	Bo S	Sl A	Sl S	K A	Ko S	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991												2	**2**
1992						40						7	**47**
1993						10						3	**13**
1994						13						1	**14**
1995					3	12						8	**23**
1998										1			**1**
1999									1	8		6	**15**
Toplam	**-**	**-**	**-**	**-**	**3**	**75**	**-**	**-**	**1**	**9**	**-**	**27**	**115**

Savaş Teknolojisi kategorisi

Hürriyet gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1							**1**
1992						2		**2**
1993	1		1			1		**3**
1994	2					11		**13**
1995						7		**7**
1998								**-**
1999	1					13	1	**15**
Toplam	**5**	**-**	**1**	**-**	**-**	**34**	**1**	**41**

Sabah gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	3							**3**
1992								**-**
1993						1		**1**
1994						6		**6**
1995	2					14		**16**
1998						1		**1**
1999						22	1	**23**
Toplam	**5**	**-**	**-**	**-**	**-**	**44**	**1**	**50**

Cumhuriyet gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1							**1**
1992			2			2		**4**
1993								**-**
1994						2		**2**
1995						1		**1**
1998								**-**
1999						3		**3**
Toplam	**1**	**-**	**2**	**-**	**-**	**8**	**-**	**11**

Türkiye gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991	1							**1**
1992			1					**1**
1993								**-**
1994						3		**3**
1995						3		**3**
1998								**-**
1999						2		**2**
Toplam	**1**	**-**	**1**	**-**	**-**	**8**	**-**	**10**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Zaman gazetesi

Yıl	Sır	Hır	Bos	Slv	Kos	Nato-Bm	Diğer	**Yıllara göre toplam**
1991								**-**
1992	3					1		**4**
1993						1	1	**2**
1994	5		1			6		**12**
1995						7	1	**8**
1998						4		**4**
1999						12		**12**
Toplam	**8**	**-**	**1**	**-**	**-**	**31**	**2**	**42**

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Kaynakça

A dictionary of cultural and critical theory (2010). (Ed: M. Payne ve J. R. Barbera). Oxford: Blackwell.

Afyoncu, E. (2010). Kazıklı Voyvoda. *National Geographic, Şubat*, ss.78-81.

Alankuş, S. (2007). Önsöz: Neden kadın odaklı habercilik? *Habercinin el kitabı: kadın odaklı habercilik* (Ed: S. Alankuş). İstanbul: IPS, ss. 25-67.

_____ (2009). Yeni habercilik arayışları: hak odaklı habercilik, yurttaş gazeteciliği, barış gazeteciliği (Ed: S. Alankuş). *Gazeteciliğe başlarken*. İstanbul: IPS, ss. 88-126.

Alkan, T. (1979). *Siyasal toplumsallaşma ve ahlak*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Altınay, A. ve T. Bora (2002). Ordu, militarizm ve milliyetçilik. *Modern Türkiye'de siyasi düşünce: milliyetçilik* (Ed: T. Bora ve M. Gültekingil). İstanbul: İletişim, ss.140-154.

Ahmetasevic, N. (2007). Justice report: Bosnia's book of the dead. BIRN. http://birn.eu.com/en/88/10/3377/. (Erişim tarihi: 12.02.2012).

Ak, S. A. (2001). *Erken Cumhuriyet Dönemi Türk fotoğrafi*: *1923-1960*. İstanbul: Remzi.

Akerson, F. A. (2005). *Göstergebilime giriş*. İstanbul: Multilingual.

Akçalı, S. (2002). *Türkiye'de araştırmacı gazetecilik*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Amar, P. J. (2009). Basın fotoğrafçılığı (Çev: İ. Çınarlı). İstanbul: Kırmızı.

Anadolu Ajansı Haber Akademisi. *Savaş muhabirliği sertifika programı*. http://www.aahaberakademisi.com/brochures/Savas-Muhabirligi-tr.pdf. (Erişim Tarihi:16.01.2013)

Anderson, B. (2011). *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması* (Çev: İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.

Ang, T. (2000). *Picture editing*. Oxford: Focal Press.

Anh, H. D. ve S. Tucker (2011). Nguyen Ngoc Loan. *The encyclopedia of the Vietnam war: a political, social and military history* (Ed: C. Tucker). California: ABC CLIO,LLC., ss:829-830.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Armaoğlu, F. (2010). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. İstanbul: Alkım.

Arsan, E. (2003). Çatışma ve savaş dönemlerinde gazetecilik. *Habercinin el kitabı: gazetecilik ve habercilik* (Ed: S. Alankuş Kural). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, ss.125-137.

Arıcan, M. Z. (2004). *Haber fotoğrafını oluşturan öğeler ve Türkiye ulusal basınında gazete haber fotoğraflarının seçim ölçütlerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik bir uygulama*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1545.

Aslan, M.Y. (2006). *Teoride ve uygulamada savaş suçları*. Ankara: Bilge.

Balcı, A. (2010). Kosova: Arnavut sorununun kilit bölgesi. *Dünya çatışmaları: çatışma bölgeleri ve konuları, Cilt 1* (Ed: K. İnat, B. Duran ve M. Ataman). Ankara: Nobel Yayınları, ss:195-211.

Barrett, T. (2006). *Criticizing photographs: an ıntroduction to understanding images.* Boston: McGraw-Hill.

Barthes, R. (1979). *Göstergebilim ilkeleri* (Çev: B. Vardar ve M. Rifat). Ankara: Kültür Bakanlığı.

_____ (1993). The photographic message. *A Barthes reader* (Ed: Susan Sontag). New York: Vintage, ss.194-210.

_____ (1996a). *S/Z* (Çev: S. Kasar). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

_____ (1996b). *Camera lucida: fotoğraf üzerine düşünceler* (Çev: Reha Akçakaya). İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.

_____ (1998). *Çağdaş söylenler* (Çev: T. Yücel). İstanbul: Metis Yayınları.

Baskette, F. K., J. Z. Sissors ve B. S. Brooks (1982). *The art of editing*. New York: Glencoe/McGraw-Hill School Publishing Company.

Bayraktaroğlu, A. (2004). Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde 11 Eylül 2001 olayı haber fotoğraflarının kodlanması üzerine bir inceleme. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

_____ (2013). İkinci Körfez Savaşında fotoğraf ve propaganda. *Belgesel fotoğraf.* http://www.belgeselfotograf.com/aid=100.phtml.(Erişim Tarihi: 02.01.2013)

BBC News (2007). Bosnia war dead figure announced. http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6228152.stm. (Erişim Tarihi: 12.10.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Belge, M. (2012). *Militarist modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye*. İstanbul: İletişim yayınları.

Bell, M. (1998). The journalism attachment. *Media ethics* (Ed: M. Kieran). London: Routlegde, ss.15-23.

Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. New York: Afner Press.

Best, S. ve D. Kellner (1998). *Postmodern teori: eleştirel soruşturmalar* (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı.

Biagi, S. (2011). *Media impact: an ıntroduction to mass media*. Belmont/CA: Cengage Learning.

BİKGM/Basın İlan Kurumu Genel Müdürlüğü (2010). *Türkiye çapında dağıtım yapan ve resmi ilan ve reklam yayınlama hakkına haiz gazetelerin 1990-2010 yıllarına ilişkin aylık ortalama tirajları*. Kuruma, 08.11.2010'da yapılan 579 sayılı "Bilgi edinme" başvurusunda istenen bilgiler, 15.11.2010 tarihinde devrimde@anadolu.edu.tr adresine gönderilmiştir.

Billig, M. (1997). *Banal nationalism*. Londra: Sage.

Bora, T. (1995). *Milliyetçiliğin kara baharı*. İstanbul: Birikim Yayınları.

_____(1999). *Bosna Hersek: yeni dünya düzeni'nin av sahası.* İstanbul: Birikim Yayınları.

Bölük, G. (2009). *İstanbul'un 100 fotoğrafçısı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Brooks, B. S. ve J. Z. Sissors (2001). *The art of editing*. Boston: Allyn and Bacon.

Bülbül, A. R. (2001). *İletişim ve etik*. Ankara: Nobel.

Capnick, H. (1994). *Truth needs no ally: inside photojournalism*. Colombia: University of Missouri Press.

Carlebach, M. L. (1992). *The origins of photojournalism in America*. Washington: Smithsonian Institution Press.

Coward, R.ve J. Ellis (1985). *Dil ve maddecilik: semiyolojideki gelişmeler ve özne teorisi* (Çev: E. Tarım). İstanbul: İletişim Yayınları.

CPJ/Commitee to Project Journalists (2012). 70 Journalists Killed in 2012/Motive Confirmed. http://www.cpj.org/killed/2012/. (Erişim Tarihi: 01.02.2013).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

_____ (2011). 47 Journalists Killed in 2011/Motive Confirmed. http://www.cpj.org/killed/2011/. (Erişim Tarihi: 02.02.2012).

Cullen-DuPon, K. (2000). *Encyclopedia of women's history in America*. New York: Facts on File Inc.

Culler, J. (1985). *Saussure* (Çev. N.Akbulut). İstanbul: AFA Yayınları.

Çatalbaş, D. (2003). Savaşı aktarmak ve anlamlandırmak: gazeteciliğin profesyonel değerleri ve yaygın medyanın tutumu. *Doğu Batı: Savaş ve Barış (24),* ss:245-257.

Çimen, A. ve G. A. Göğebakan (2012). *Tarihi değiştiren savaşlar*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Çubukçu, M. (2005). *Ateş altında gazetecilik: savaş ve savaş haberciliği*. İstanbul: Metis Güncel.

_____ (2006). Tarihe sıcak tanıklar. *Akademi İletişim Dergisi, İlkbahar (5).* İstanbul: BİLDER Yayınları, ss.10-14.

Daily News. Contact us. http://www.dailynews.com/contactus. (Erişim Tarihi: 02.02.2012).

Davenport, A. (2000). *The history of photography: an owerview*. Mexico:The University of New Mexico.

Denker, H.(2002). *Savaş çocukları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Derman, İ. (1991). *Fotoğraf ve gerçeklik*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

_____ (1999). Sayısal teknolojiler ve basın fotoğrafının doğruluk değeri. *Yeni Türkiye Dergisi, (2),* ss.112-120.

Duran, R. (2001). *Apoletli medya*. İstanbul: Belge Yayınları.

_____ (2011). Savaş alanlarında foto muhabirliği. *Apoletli medya: Ragıp Duran'ın medya eleştirisi bloğu.* **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**. (Erişim Tarihi: 01.05.2012).

Edom, C.C. (1976). *Photojournalism: principles and practices*. New York: McGraw-Hill.

Enloe, C. (2004). Feminizm, milliyetçilik ve militarizm. *Vatan millet kadınlar* (Ed: A. G. Altınay). İstanbul: İletişim, ss.203-227.

Erbaş, A.(2003). Mütercimin önsözü. *Engizisyon: Orta Çağ Hıristiyan dünyasında dinsel şiddet* (Çev. Ali Erbaş). G. Testas ve J. Testas. İstanbul: İnsan Yayınları.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Euronews (2012). Tolimir'e müebbet hapis cezası. http://tr.euronews.com/2012/12/12/tolimir-e-muebbet-hapis-cezasi/. (Erişim Tarihi: 29.12.2012).

_____ (2011). Croatian Serb Goran Hadziç denies war crimes. http://www.euronews.com/2011/08/24/croatian-serb-goran-hadzic-denies-war-crimes/. (Erişim Tarihi: 20.12.2012).

Fırat, N. S. (2008). Savaş fotoğraflarının kullanımı bağlamında propaganda ve manipülasyon. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Fischer, H. D. (2011). *Picture coverage of the world: Pulitzer Prize winning photos.* Berlin: LIT Verlag.

Fiske, J. (1996). *İletişim çalışmalarına giriş* (Çev: S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat.

Fotoğrafçılar hakkında yönerge (1915). *Fotografya: Sanal Fotoğraf Dergisi, (11).* http://www.fotografya.gen.tr/issue-11/yonerge/yonerge.html. (Erişim Tarihi: 02.01.2012).

Freund, G. (2007). *Fotoğraf ve toplum* (Çev: Ş. Demirkol). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Gellner, E. (2012). *Milliyetçiliğe bakmak* (Çev: S. Coşar, S. Özertürk ve N. Soyarık). İstanbul: İletişim.

Gemalmaz, M. Y. (2006). *Teoride ve uygulamada savaş suçları*. Ankara: Bilge.

Geray, H. (2004). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş.* Ankara: Genesis.

Gezgin, S. (2002). *Basında fotoğrafçılık*. İstanbul: Der Yayınları.

Gidal, T. (1973). *Modern photojournalism: origin and evolution 1910-1933*. New York: Collier Books.

Gökçe, O. (1995). *İçerik çözümlemesi, sosyal bilimlerde bir araştırma yöntemi*. Eskişehir: Turkuaz Yayınları.

Griffin, M. (1999). The Great War photographs: constructing myths of history and photojournalism. *Picturing the past: media, history and photography* (Ed: B. Brennen ve H. Hart). Urbana/Chicago: University of Illinois Press, ss:122-158.

_____ (2004). Picturing America's 'War on terrorism' in Afghanistan and Iraq photographic motifs as news frames. *Journalism, 5 (4)*. London: Sage, ss. 381-402.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Guerrin, M. (1999). The dinosour of photojournalism. *Sipa Comme Sipahioğlu*. Perpignon: Sipa Press.

Güler, A.ve C. Aral (1996). *İşte bu bizim dünyamız*. İstanbul: Milli Reusürans.

Günay, U. (2002) . Kore Savaşı fotoğrafları ve Türk basını. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Gürcan, H. İ. (1996). Geleneksel gazeteden elektronik yayıncılığa. *Yeni Türkiye, Medya Özel Sayısı 1, (11), ss*. 102-103.

Hall, S. (1997). The work of representation. *Representation: cultural representations and signifying practices* (Ed: S. Hall). London: SAGE Publications, ss: 13-75.

Hedgecoe, J. (1990). *Her yönüyle fotoğraf sanatı* (Çev: Ö. Erduran). İstanbul: Remzi.

Hengirmen, M. ve N. Koç (1998). *Türkçe öğreniyoruz*. Ankara: Engin Yayınevi.

Holsti, O. R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.

Horton, B. (2001). *Associated press guide to photojournalism*. New York: McGraw-Hill.

Hoy, F. P. (1986). *Photojournalism: the visual approach*. New Jersey: Prentice-Hall.

Hürriyet (2011). Onur ödülü sahibine verildi. http://www.hurriyet.com.tr/kultursanat/haber/17895769_p.asp. (Erişim tarihi:02.02.2012).

IFJ (2004). Killing of journalists and media staff in 2004 at 'unprecedented levels of brutality' says IFJ as total nears 100. http://www.ifj.org/fr/articles/killing-of-journalists-and-media-staff-in-2004-at-unprecedented-levels-of-brutality-says-ifj-astota. (Erişim Tarih:04.05.2012)

İnal, A. (1995). Yazılı basın haberlerinde yapısal yanlılık sorunu. *Toplum ve Bilim, (67),* ss.111-134.

_____ (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.

_____ (2010). Tarihsel gelişimi içinden gazetecilik etiğini yeniden düşünmek. *Televizyon haberciliğinde etik* (Ed: B.Çaplı ve H. Tuncel). Ankara: Fersa Matbaacılık, ss.27-45.

İnat, K. ve A. Balcı (2010). Makedonya: Balkanlarda tarihi miras kavgası ve etnik çatışma. *Dünya çatışmaları: çatışma bölgeleri ve konuları Cilt 1* (Ed: K. İnat, B. Duran ve M. Ataman). Ankara: Nobel Yayınları, ss. 639-655.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

İnce, B. (2010). Medya ve toplumsal hafıza. *Kültür ve İletişim Dergisi, 13 (1)*, Ankara: A. Ü. İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı, ss. 9-29.

İnceoğlu, Y. (2012). Global medya ve savaş. http://www.yasemininceoglu.com/makaleler27.php. (Erişim tarihi: 20.01.2012).

İnceoğlu, Y. ve N. Akıner (2004). Dezenformasyonda süreklilik: Irak üzerine savaştan örneklerle. *Karizma Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran (18)*, ss.159-165.

Ingledew, J. (2005). *Photography.* London: Laurence King Publishing.

İnsan Hakları İzleme/Human Right Watch (2001). Under orders: war crimes in Kosovo. http://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword.htm. (Erişim Tarihi: 02.08.2012).

İmançer, A. (2012). Basın fotoğraflarında neden 'o an'? *Fotografya: Sanal Fotoğraf Dergisi, (16).* http://www.fotografya.gen.tr/issue-16/goster.php?sayi=16&dosya=Aimancer16.htm. (Erişim tarihi: 02.03.2012).

İrvan, S. (2005). Medya ve etik. *Habercinin El Kitabı 2: Medya Etik ve Hukuk* (Ed. S. Alankuş). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, Habercinin El Kitabı Dizisi, ss.61-90.

Kafalı, N. (2000). *Siyah beyaz ve renkli fotoğrafçılık*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kalfagil, S. (2006). *Fotoğraf sanatında kompozisyon*. İstanbul: Fotoğraf Yayınları.

Kanburoğlu, Ö. (2002). *Temel fotoğraf bilgisi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, No: 16.

_____ (2007). *A'dan Z'ye fotoğraf*. İstanbul: Say Yayınları.

Kaplan, A. (2008). *Geçmişten günümüze Bosna-Hersek tarihi ve Türkiye Bosna-Hersek ilişkileri.* Ankara: Genelkurmay Askeri ve Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kavas, U. (2008). *Türkiye'de basın fotoğrafçılığının görsel tarihi: 1960'dan günümüze 1.kitap*. Ankara: Dumat Ofset.

_____ (2011). *Türkiye'de basın fotoğrafçılığının görsel tarihi: 1960'dan günümüze 2.kitap*. Ankara: Dumat Ofset.

Kerestecioğlu, İ. Ö. (2008). Milliyetçilik: 'Uyuyan güzeli uyandıran prens'ten Frankeştayn'ın canavarına. *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler.* (Ed: H. Öz). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 188, ss:307-351.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Kılıç, D. (2003). Haber yapımı sürecinde editör ve editoryal sistem Hürriyet Gazetesi örneğinde bir laboratuvar çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıç, L. (2002). *Görüntü estetiği*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.

_____ (2007). *Fotoğrafa başlarken*. Ankara: Dost.

Kobre, K. (2004). *Photojournalism: the professionals' approach*. New York: Focal Press.

Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan yirmibirinci yüzyıla basın tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Kohn, G. C. (2007). *Dictionary of wars*. New York: Infobase Publishing.

Konstantinidou, C. (2007), Death, lementation and the photographic representation of the other during the Second Iraq War in the Greek newspaper. *Internatıonal Journal of Cultural Studies, 10 (2),* ss.147-166.

Kozol, W. (2004). Domesticating NATO's war in Kosovo/a: (In)visible bodies and the dilemma of photojournalism. Meridians: Feminism, Race, Transnationalism, 4 (2), ss. 1-38.

Kuçuradi, İ. (2006). İnsan hakları: kavramlar ve çeşitleri. *İnsan hakları: konferans, panel ve sempozyumlar.* Ankara: Ankara Barosu İnsan Hakları Eğitim Merkezi Yayınları, ss.29-49.

Kuhlman, E. (2002). *A to Z of women in world history*. New York: Facts on File Inc.

Lang, A. (2012). APPENDIX 12: further sign definitions or equivalen. Arisbe. http://www.cspeirce.com/rsources/76DEFS/76defs.htm#langdefs (Erişim Tarihi: 14.11.2012).

Lester, P. M. (2006). *Visual communication: ımages with messages* . Belmont, California: Thomson Wadsworth.

Leroy, C. (2005). *Under fire: great photographers and writers in Vietnam*. New York: Random House.

Light, K. (2006). Belgesel fotoğrafçılık üzerine (Çev: M. Oral). *Toplumbilim Dergisi, (19)*, İstanbul: Bağlam Yayınları, ss. 13-17.

Lipton, J. (2002). Ron Haviv: shooting war. *Columbia Journalism Review, 41 (2)*, ss.48-51.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Lorant, S. (1980). Photojournalism in the 1920s: a conversation between Felix H.Man photographer, and Stefan Lorant, Picture editor. *Photography: essay and images* (Ed. B. Newhall). New York: The Museum of Art, ss.272-284.

Malcolm, N. (1999). *Bosna'nın kısa tarihi* (Çev: A.Karadağlı). İstanbul: Om Yayınevi.

Marty, R. (2012). 76 definitions of the sign by C. S. Peirce. Arisbe. http://www. cspeirce .com/rsources/76DEFS/76defs.html, (Erişim Tarihi: 14. 11. 2012).

Marrien, M. W. (2006). *Photography: a cultural history*. N.J.: Pearson/Prentice Hall.

McGoldrick, A. ve J. Lynch (2001). What is the peace journalism. *Activate The quarterly journal of IMPACS, Kış*, ss-6-10.

MEB/Milli Eğitim Bakanlığı (2008). *Gazetecilik, haber fotoğrafı*. Ankara: MEGEP, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi. http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/gazetecilik/moduller/haber_ fotografi.pdf. (Erişim Tarihi: 02.02.2011).

Millet, K. (1998). *Zulüm politikaları: siyasi tutukluların tanıklıkları üzerine bir deneme*. İstanbul: Metis.

Milliyet (2011). Anadolu Ajansı savaşa hazırlanıyor. **Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.**. (Erişim Tarihi: 29.12.2011).

Morgan, A. L. (2007). *The Oxford dictionary of American art and artists*. New York: Oxford University Press.

Morgan, C.T. (1998). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.

Mutlu, E. (1995). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Ark Yayınevi.

Nachtwey, J. (2000). John Paul Caponigro'nun James Nachtwey söyleşisi (Çev: U. K. Semiz) Fotomuhabiri. http://www.fotomuhabiri.com/ustalar/nachtwey/nachtwey.html. (Erişim Tarihi: 02.03.2012).

Newhall, B. (1982). *The history of photography: from 1839 to the present*. New York: Museum of Modern Art.

Neubauer, H. (1997). *Black Star: 60 years of photojournalism*. Köln: Konnemann.

Nikolaev, A. G. (2009). Images of war: content analysis of the photo coverage of the war in Kosova". *Critical Sociology, 35 (1)*, ss. 105-130.

Oral, M. (2011a). *Toplumsal belgeci fotoğraf ve Fikret Otyam örneği*. İstanbul: Espas.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

_____ (2011b). *Weimar Cumhuriyetinden günümüze fotoğraf ajanslarının fotojurnalizme katkıları*. İstanbul: Espas.

Özendes, E. (1995). *Osmanlı İmparatorluğu'nda fotoğrafçılık (1839-1919)*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.Ş.

_____ (1999). *Türkiye'de fotoğraf*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Özdamar, G. (2008). Savaş ortamlarında foto muhabiri olmak. *Uygun adım medya: bir bilinç körleşmesi* (Ed: İ. Cangöz). İstanbul: Ayraç, ss. 107-149.

Özdemir, B. (2012). Vietnama tek yön bilet. Gnoxis. http://www.gnoxis.com/vietnama tek-yon-bilet-catherine-leroy-15884.html, (Erişim Tarihi: 02.02.2012).

Özmakas, U. (2009). Charles Sanders Peirce'in gösterge kavramı. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (1), ss.32-45.

Öztürk, R. (1996). *Sessiz tanık: fotoğraflarla Türkiye ve dünya 1974-1995*. İstanbul: Sabah Yayıncılık.

Parsa, A. F. (2004) Visual history: image as a weapon. *2nd International Symposium of Interactive Media Design/ISIMD*'de sunulan bildiri. İstanbul: Yeditepe University Visual Communication Design Department. http://newmedia.yeditepe.edu.tr/pdfs/isimd04/21.pdf. (Erişim Tarihi: 20.08.2012).

Parrish, F. S. (2002). *Photojournalism: an introduction*. California: Wadsworth/ Thomson Learning.

Parry, K. (2010), A visual framing analyses of British press photography during the 2006 Israel-Lubanon conflict. *Media, War & Conflict, 3 (1)*, ss:67-85.

Peress, G. (1994). *Farewell to Bosnia*. New York: Scalo Publishers.

Pierce, C. S. (1992). *The essential Peirce: selected philosophical writings, Volume 1 (1867-1893)* (Ed: N. Houser ve C. Kloese). Bloomington: Indiana University.

_____ (1998). *The essential Peirce: selected philosophical writings, Volume 2 (1893-1913)*. Peirce Edition Project. Bloomington: Indiana University Press.

Puri, M. (2006). *Art of editing*. New Delhi: Pragun Publications.

Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Red House Sözlüğü (2002). (Ed: R. Avery, S. Bezmez, A. Edmonds ve M. Yaylalı). İstanbul: Sev Matbaacılık.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Rifat, M (1992). *Göstergebilimin ABC'si***.** İstanbul: Simavi Yayınları.

_____ (1998). *XX. yüzyılda dilbilim ve göstergebilim kuramları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Rogel, C. (2004) *The breakup of Yugoslavia and its aftermath*. Westport: Greenwood Press.

Rose, G. (2010)**.** *Visual methodologies: an introduction to the interpretation of visual materials***.** London: Sage Publications.

Rothstein, A. (1979). *Photojournalism*. New York: Amphoto, Garden City.

Roth, M. P. ve J. S. Olson (1997). *Historical dictionary of war journalism*. Westport: Greenwood Press.

Ryan, B. ve M. O'Donnel (2001). *The editor's toolbox: a reference guide for beginners and professionals*. Ames: Iowa State University Press.

Sabah (2012). Mladiç'in yargılanmasına devam ediliyor. http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/08/21/mladicin-yargilanmasina-devam ediliyor. (Erişim Tarihi: 20.12.2012).

Saraçoğlu, H. ve G. Kaya (2008). Balkan ülkelerinin bayrakları üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 8*, ss: 55-67.

Selçuk, S. S. (2012). Dünden bugüne milliyetçilik: küresel dünyada yükselen sesler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (3)*, ss. 117-135.

Sevi, S. (2012). Abdurrahman Antakyalı'nın Selahattin Sevi röportajı. Fotomuhabiri. http://www.fotomuhabiri.com/selahattin-sevi. (Erişim Tarihi: 02.10.2012).

Schlapp, H. (2002). *Gazeteciliğe giriş* (Çev: I. Aygün). Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.

Sipahioğlu, G. (1999). *Sipa comme Sipahioğlu*. Perpignon: Sipa Press.

Solomon-Godeau, A. (2004). Remote control: Abigail Solomon-Godeau's dispatches from the image wars. *Art Forum, Summer*. http//www.artforum.com/inprint/id=6942?sid=5b35542af12aoe26e6eobb8104766 e7b. (ErişimTarihi: 02.02.2011).

Sontag, S. (1999). *Fotoğraf üzerine* (Çev: R. Akçakaya). İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları.

_____ (2004). *Başkalarının acısına bakmak* (Çev: O. Akınhay). İstanbul : Agora Kitaplığı.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Soygüder, Ş. (2003). *Eyvah paparazzi*. İstanbul: Om yayınevi.

Soysal, M. E.(2010). Tarihsel süreçte bayrak ve sancaklarımız. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* (42), ss: 209-239.

Sönmez, M. (2003*). Filler ve çimenler: medya ve finans sektöründe Doğan/anti-Doğan savaşı*. İstanbul: İletişim.

Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası ilişkilere giriş*. İstanbul: Der Yayınları.

Stover, E. ve G. Peress (1998). *The Graves: Srebrenica and Vukovar*. New York: Scalo Publishers.

The Los Angeles Times Magazine (2012). *Editorial staff*. http://www.latimes.com/la-mediacenter-editorial_staff,0,6379061.htmlstory. (Erişim Tarihi: 02.02.2012)

T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (2011). *Gazetelerin adresleri*. http://www.byegm.gov.tr/content.aspx?s=Gztlr. (Erişim Tarihi: 13.01.2012).

Tılıç, D. (1998). *Utanıyorum ama gazeteciyim*. İstanbul: İletişim.

Tiryakioğlu, F. (2009). Haberde yönlendirme ve etik bağlamında gazetelerde kullanılan haber fotoğrafları ve fotoğraf editörlüğü. *Medya ve Etik Sempozyumu Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Elazığ-2009, Bildiriler* (Ed: M. Yağbasan), ss 291-305.

Tokgöz O. (1981). *Temel gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Time-Life Books Editors (1980). *Documentary photography*. New York: Time-Life Books.

Topbaş, S. (2011). War Photography: a semiotic analysis of photographs in Turkish national press during the Cyprus operation in 1974. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'tan holdinglere Türk basın tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

TSK/Türk Silahlı Kuvvetleri (2012). Türkiye'nin barışı destekleme harekatına katkıları. TSK resmi internet sitesi. http://www.tsk.tr/4_uluslararasi_iliskiler/41turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm. (Erişim Tarihi: 12.12.2012).

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Türer, C. (2003). *Charles Peirce'ün pragmatik felsefesi*. İstanbul: Üniversite Kitabevi.

TGC/Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. Türkiye gazetecileri hak ve sorumluluk bildirgesi. TGC resmi internet sitesi. http://www.tgc.org.tr/bildirge.html. (Erişim Tarihi: 03.01.2012).

Törenli, N. (2005). *Yeni medya yeni iletişim ortamı.* Ankara: Bilim ve Sanat.

Uluslararası Af Örgütü Raporu (2010). *Dünyada insan haklarının durumu*. İstanbul: Uluslararası Af Örgütü Yayınları.

Uzgel, İ. (2002). Balkanlarla ilişkiler. *Türk dış politikası Cilt 2* (Ed: B.Oran). İstanbul: İletişim, ss. 481-524.

Uzun, R. (2006). Gazetecilikte yeni bir yönelim: yurttaş gazeteciliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (16)*, ss. 633-656.

_____ (2007). *İletişim etiği: sorunlar, sorumluluklar*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi.

UTSAM/Uluslararası Terorizm ve Sınıraşan Suçlar Araştırma Merkezi (2013). Savaş muhabirliği sertifika programı. UTSAM resmi internet sitesi. http://www.utsam.org/IcerikDetay.aspx?pid=379&cid=6&lang=TR (Erişim Tarihi: 16.01.2013).

Üşür, S. S. (1997). *İdeolojinin serüveni.* Ankara: İmge Kitabevi.

Ward, K. (2008). *Augenblick: the concept of the 'decisive moment' in 19th and 20th century western philosophy*. Cornwall, Padstow: TJ International Ltd.

Winkler, M. ve D. Wilson (1998). *The Bloomberg way: a guide for reporters and editors*. New Jersey: Join Wiley and Sons Inc.

World Press Photo (2013). 2013, Spot News, 2nd prize singles, Emin Özmen. http://www.worldpressphoto.org/awards/2013/spot-news/emin-%C3%B6zmen? gallery= 6096. (Erişim Tarihi: 20.02.2013).

Yalçınkaya, H. (2008). Savaşlarda asker medya ilişkilerinin geldiği son aşama: iliştirilmiş gazetecilik. *Uluslararası İlişkiler, 5 (19)*, ss: 29-56.

Yenigün, C. ve Ü. Hacıoğlu (2010). Bosna: etnik savaş-eksik antlaşma. *Dünya çatışmaları: çatışma bölgeleri ve konuları* (Ed: K.İnat ve diğerleri). Ankara: Nobel Yayınları.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yüksel, E. ve H.İ. Gürcan (2001). *Habercinin el rehberi: soru ve örneklerle haber toplama ve yazma kural ve teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Zelizer, B. (2004). When war is reduced to a photograph. *Reporting war: journalism in wartime* (Ed: S. Allan ve B. Zelizer). New York: Routledge, ss. 115-136.

_____ (2010). *About to die: how news ımages move the public*. New York: Oxford Univercity Press Inc.

Zelizer, B. ve S. Allen (2010). *Keywords in news and journalism studies*. New York: Open University Press.

Zorcu Keçelioğlu, G. (2007). Hürriyet'inIrak Savaşı'nda tarafların orduları hakkındaki görsel sunumu. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Yaz-Güz (25)*, ss.43-56.

7inci Avrupa Bakanlar Konferansı (2005). *Bütünleşme ve çeşitlilik: Avrupa medya ve iletişim politikalarının yeni ufukları (Kiev, Ukrayna 10-11 Mart 2005)*. Türkiye Heyetince Hazırlanmış Yazılı Katkı Dokümanı. Kiev.

12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri: 238. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve International Committe of the Red Cross (ICRC) (Ed: M. B.Yamaner, A. E. Öktem, B. Kurtdarcan ve M.C. Uzun). İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 42.

http://noorimages.com/photographer/zizola/. (Erişim Tarihi: 03.06.2012).

http://www.jamesnachtwey.com/. (Erişim Tarihi: 03.06.2012).

Hata! Köprü başvurusu geçerli değil.. (Erişim Tarihi: 02.08.2012).

http://viiphoto.wg.picturemaxx.com/webgate/. (Erişim Tarihi: 02.08.2012).

http://www.magnumphotos.com/C.aspx?VP3=SearchResult_VPage&VBID=2K1HZOH75NM54&SMLS=1&RW=1011&RH=505. (Erişim Tarihi: 02.08.2012).

http://life.time.com/history/the-best-of-life-37-yearsinpictures/attachment/1944par121453/. (Erişim Tarihi: 08.05.2012).

Gazeteler

Cumhuriyet. 26.06.1991-22.11.1995; 01.03.1998-10.06.1999.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Hürriyet. 26.06.1991-22.11.1995; 01.03.1998-10.06.1999.
Sabah. 26.06.1991-22.11.1995; 01.03.1998-10.06.1999.
Türkiye. 26.06.1991-22.11.1995; 01.03.1998-10.06.1999.
Zaman. 26.06.1991-22.11.1995; 01.03.1998-10.06.1999.

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ